

DISPUTATIONES THEOLOGICÆ

SEU

COMMENTARIA

IN SUMMAM THEOLOGICAM D. THOMÆ

DE REPARATIONE

POST LAPSUM

PER *GRATIAM* ET *VIRTUTES*

(I-II, qq. LXXXI et sqq : II-II, qq. I-XXIX)

AUCTORE

ALOISIO-ADULPHO PAQUET

PROTONOTARIO APOSTOLICO

REGIÆ ACADEMIÆ CANADENSIS ET ACADEMIÆ ROMANÆ

S. THOMÆ SOCIO

SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORE ET PROFESSORE IN UNIVERSITATE

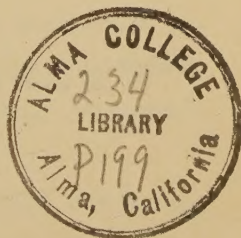
LAVALLENSI

EDITIO TERTIA

OPUS

PONTIFICII BREVIS LAUDE

ILLUSTRATUM

QUEBECI

Ex typis ACTIONIS SOCIALIS

1921

22871

Nihil obstat.

J.-E. GRANDBOIS, pter
Censor.

Quebeci
die 15a martii 1921

Imprimatur.

F. PELLETIER, pter, P.A.
Sup. Sem. Quebec.

Quebeci
die 16a martii 1921

Imprimatur

L.-N. Card. BÉGIN
Arch. Quebec.

Quebeci
die 19a martii 1921

PRÆFATIO

(AD PRIMAM EDITIONEM)

Benignus favor, quo priora incepti commentarii in *Summam theologicam* volumina accepta sunt, haud mediocriter cor nostrum movet, animum roborat, stimulosque ad proseguendum opus adjicit. Non solum enim ex canadensis regionis clero summisque Pastoribus, in primis ex doctissimo Præsule qui Quebecensem Ecclesiam sapientissime moderatur, sed et ex illustrissimis viris, quorum scientia nomenque sunt tum Europæ tum Americæ decus, prodire suffragia apprime laudatoria de quibus gratias Deo rependimus. Hæc quidem, collatis quæ cepimus propriis experimentis de aptiori ratione tradendi sacram Theologiam, magis magisque suasos nos faciunt illam præ cæteris methodum excellere qua juvenum mentes severiori disciplinæ subdantur deque ipsis fontibus thomisticis doctrinalem sapientiam haurire assuescant.

Materia hujus voluminis erit divinæ gratiæ cœlestiumque virtutum indoles visque, post miserandum humani generis lapsum, reparatrix et efficax. Jam enim commentando *Primam Partem Summæ* exploravimus quæ sive Deum in

se, sive ejus ad extra operationem, mundi constitutivam, respiciunt. Verum homo, nobilissimis originalis justitiæ donis locupletatus, ab alto vertice infeliciter cecidit suaque traxit ruina posterorum universitatem; quorum sane status haud satis defleri posset nisi Deus clementissimæ voluntatis consilio decrevisset tantam miseriam nova gratiarum effusione allevare.— Fatemur doctrinas, quas tractaturi sumus, ad rem moralem rectamque agendi rationem pertinere; at certe convenit ut moralia ipsa, præsertim quæ communia actuum humanorum principia attinent, speculative ac dogmatice considerentur.

Tractatio præsentis operis in tres partes dividetur, quarum prima, veluti præambularis, aget de *Peccato originali*, secunda de *Gratia* peccati reparatrice, tertia de *Virtutibus* quæ, quasi rivuli, ex gratiæ fonte uberrimo scaturiunt.

PARS PRIMA

DISPUTATIO PRIMA

DE PECCATO ORIGINALI

(I-IIæ, Q. LXXXI et sqq.)

« In tam magna causa, ubi christianæ religionis summa consistit » (Aug. cont. Julian. l. I, c. 7), præstat diligenter inquirere quid fides doceat quidve Doctorum mens, revelationis rationisque documentis illustrata, in dogma illud explicandum omnique ab errore custodiendum conferat.— Tria de peccato originis disputari possunt; *an sit, quid sit, quosque effectus* sibi proprios pariat. Unde tres legitime instituentur quæstiones.

QUÆSTIO PRIMA

DE TRADUCTIONE PECCATI ORIGINALIS

Peccatum in genere *definitur* a S. Augustino aliisque doctoribus: *Dictum vel factum vel concupitum contra legem æternam*; sic ut priora verba expriment quasi materiale elementum peccati, posteriora vero elementum quasi formale (I-IIæ, Q. LXXI, a. 6).— Ex parte causæ acceptum, distinguitur peccatum in *personale* et *originale*, quatenus vel propriæ voluntatis actu committitur, vel aliena, scil. Adami, voluntate commissum per carnalem generationem in posteros *derivatur*.

Cum igitur culpa originis supponat actualem transgressionem in eo a quo transfunditur, dicendum primo erit de illa transgressionem secundum quod *personaliter* ad protoparentes spectat (art. 1), dein vero secundum quod *communiter* humanum genus afficit. Id autem investigari poterit vel quoad primi peccati traductionem (art. 2), vel quoad traductionis extensionem, sive ex parte principii, quærendo scilicet an alia peccata præter primum traducantur (art. 3), sive ex parte termini, proposito dubio utrum peccati traductio omnes homines attingat (art. 4).

ARTICULUS I.

Utrum et quomodo primi parentes peccaverint.

De peccato protoparentum personaliter sumpto plura ediserunt auctores, maxime vero *S. Thomas* (II-IIæ, Q. CLXIII-CLXV) et *Bellarminus* (de Amiss. gr. et St. pecc. l. III); quæ nos compendiosiori stylo proponemus.

Quæri potest : *a) primo*, num protoparentes vere peccaverint, cum nonnulli id temerarie negasse referantur ; *b) secundo*, quamnam peccati speciem admiserint, de quo non una opinio fuit ; *c) tertio*, quænam fuerit peccati illius gravitas. Quibus respondebimus tribus conclusionibus.

Conclusio 1^a.— VERE PRIMI PARENTES PECCAVERUNT, NEQUE INCONVENIENTER DEUS ILLOS TENTARI AC LABI PERMISIT.

1^a *Pars fide* nititur ex *Conc. Trid.* (Sess. V, c. 1) : « Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum *mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus*, statim sanctitatem et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram et indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub ejus potestate qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, totumque Adam, per illam prævaricationis offensam, secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse ; A. S. »

1° Sane legimus (Gen. II, 16-17) : *Præcepitque ei dicens : Ex omni ligno paradisi comede. De ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas ; in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris* (cf. ibid. III, 1 sqq.). Ubi patet ex verbo præcepit poenaeque contra delinquentes lata non admonitionem tantum, sed legem exprimi ; quam qui transgressi sunt, gra-

viter peccarunt.— De præcepto illo loquens S. Thomas (Opusc. II, c. 188) ait : « Cujus quidem ligni esus non ideo prohibitus est, quia secundum se malus esset, sed ut homo saltem in hoc modico aliquid observaret ea sola ratione, quia esset a Deo præceptum : unde prædicti ligni esus *factus est malus, quia prohibitus*. Dicebatur autem lignum illud *scientiæ boni et mali* non quia haberet virtutem scientiæ causativam, sed propter eventum sequentem, quia scil. homo per ejus esum experimento didicit quid intersit inter obedientiæ bonum et inobedientiæ malum.»

2° Præcipua adversariorum ratio petitur ex verbis (1 Tim. I, 9) : *Lex justo non est posita, sed injustis* ; quasi Adam innocens lege caruerit quam transgrederetur : quo quid absurdius dici potest ? — Sensus Paulini asserti est, vel a) ad mentem S. Ambrosii (Exp. ps. 36) per legem intelligi renovationem legis et *descriptionem in tabulis lapideis*, vel b) ad mentem S. Augustini (l. de Sp. et Lit. c. 10) *jugum legis* non justo sed injustis nolentibus imponi, quamvis justi nunquam sine lege fuerint.

2^a Pars concl. alludit ad rationes ob quas Deus, præscius futuri casus, siverit protoparentes tentari.

Qua de re Bellarminus (*op. cit.* c. 2) tria post S. Augustinum edocet : *primo*, nullam fecisse Deum injuriam homini quod hunc a diabolo tentari permiserit¹, cum eum tantis viribus instruxerit ut facile potuerit adversarium superare ; *secundo*, primariam causam hujus permissionis Deo soli esse notam ; *tertio*, probabiles tamen rationes reddi posse, quia nempe id requirerent a) omnipotentia Dei bonum de malo eruens, b) providentia homines libero suo arbitrio permittens, c) justitia puniens ac misericordia liberans, d) pulchritudo rerum ex variis gradibus resultans, e) ipsa hominis gloria atque utilitas cujus virtus experimento clarescit quique ex redemptione per Christum tanta collecturus erat bona ac comoda. (Cf. II-IIæ, Q. CLXV, a. 1 ad 2).

Conclusio 2^a.—PRIMUM PROTOPARENTUM PECCATUM FUIT SUPERBIA. — Posuerunt quidem Lutherus et Calvinus peccatum illud fuisse *infidelitatem*, quod nempe primi parentes non crediderint se morituros, si fructum vetitum degustassent ; at *communis* theologorum sententia tuetur id quod asseruimus.

¹ — Communis Patrum sententia est, contra Ophitas hæreticos aliosque, seductorem Evæ fuisse verum ac naturalem serpentem, per quem tamen diabolus locutus est malum exterius suggerens.— Augustinus autem censet Satanam non fuisse permissum alio instrumento uti quam serpentis ore, ut ex forma ipsa callidi illius animalis admoneretur homo cavere insidias. (Vid. Bellarm., *op. cit.* ; item, decretum *Comm. bibl.* 30 jun. 1909, n. III).

1° Concl. eruitur ex illo (Eccli. X, 15) : *Initium omnis peccati est superbia* ; siquidem convenit peccato primo hominis initium esse omnis peccati. Hinc S. August. (XIV de Civ. Dei, c. 13) : « Non ad malum opus perveniretur, nisi præcessisset mala voluntas. Porro malæ voluntatis initium, quid potuit esse nisi superbia ? »

2° Accedit *ratio* qua peccatum illud superbiam fuisse monstratur, et proprium ejus objectum determinatur.

a) Cum ad unum peccatum multi motus concurrere possint tum interiores tum exteriores, patet rationem peccati prius inesse motui interiori, in quo primo inordinatio invenitur. Atqui in protoparentibus primus ille motus fuit superbiam. Ergo. *Prob. min.* Inter motus interiores, prius movetur appetitus in finem quam in media, siquidem media quærentur propter finem ; unde primum peccatum primi hominis, in quo defectio ab alto tantum oriri poterat (cf. *de Creatione*, Disp. VII), certe accipiendum est secundum indolem primi appetitus inordinati finis. Atqui id fieri non poterat circa bonum sensibile, cum status innocentiam omnem carnis rebellionem prohiberet. Ergo relinquitur primum hominis defectum in eo fuisse ut aliquod spirituale bonum inordinate appetere. Atqui nulla fuisset inordinatio, nisi appetisset bonum illud supra mensuram ex regula divina præstitutam : quod ad superbiam seu ad immoderatum propriæ excellentiæ amorem pertinet. Ergo.

b) Ad determinandum autem objectum peccati illius *specificativum*, sic proceditur.—Duplex est similitudo : una *omnimodæ æquiparantiæ*, altera *imitationis*. Atqui primam similitudinem ad Deum protoparentes non appetierunt, quippe quæ non cadit in apprehensione, præcipue sapientis ; verum appetendo indebitam spiritualis boni mensuram, eo ipso cupierunt inordinate *divinam similitudinem secundi generis*.—Quod ut *declaretur*, notandum est similitudinem istam secundum tria attendi : nempe secundum *esse naturæ*, quantum ad *cognitionem*, et quantum ad *operandi facultatem*. Porro, quia nullus peccat desiderando quod sibi competit secundum suam naturam, nequaquam primus homo, sicut nec diabolus, peccavit appetendo similitudinem naturæ sibi originaliter impressam. Sed postquam serpens ei suggererat (Gen. III, 5) : *Eritis sicut dii, scientes bonum et malum*, peccavit, *principaliter* appetendo similitudinem Dei quantum ad scientiam boni et mali, ut scil. virtute propriæ naturæ determinaret sibi quid esset bonum quidve malum ad agendum, vel etiam ut per seipsum præcognosceret quid sibi boni malive futurum esset ; et *secundario* peccavit appetendo similitudinem Dei quantum ad propriam potestatem operandi, ut

nempe vi naturæ ad beatitudinem consequendam contenderet. Diabolus vero, scientia perfectior, ex solo appetitu comparandi per se beatitudinem peccasse existimatur.

Advertemus 1° initium superbiæ in primis parentibus fuisse absque præcedente errore¹, per solam incogitantiam vel *inconsiderationem* divini luminis scientiam influentis divinæque virtutis ad beatitudinem perducentis.

2° Ex peccato superbiæ, germen inobedientiæ jam continentis, subsecuta sunt plura alia peccata : a) primo in Eva saltem error *infidelitatis* quo, discredens illud : *Morte morieris* (Gen. II, 17), credidit vera esse verba serpentis, vid. Deum prohibuisse primis parentibus esum ligni scientiæ boni et mali ne ad ejus similitudinem pervenirent ; b) secundo rursus in Eva peccatum *scandali* eo quod induxit virum ad peccandum, in Adamo autem inordinatus *amor uxoris*, secundum quod Deo culpam exprobranti pro excusatione respondit (Gen. III, 12) : *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno et comedi* ; c) tertio peccatum *gulæ*, utrique protoparenti commune, et situm in nimio appetitu comedendi fructum vetitum, prout constat (ibid. 6) : *Vidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum* etc ; d) quarto peccatum formale *inobedientiæ*, quatenus primi parentes vetitum fructum manducarunt.

3° Cum S. Paulus (1 Tim. II, 14) scripserit : *Adam non est seductus ; mulier autem seducta in prævaricatione fuit*, operose disputant theologi ad concilianda hæc verba cum Patribus dicentibus Adamum et ipsum fuisse seductum. Commendabilior omnibus videbitur explicatio S. Thomæ (*Comm. in h. l.*) : « Adam non est seductus, scil. primo, quia fortior erat, sed tentator incepit a debiliore ut facilius seduceretur fortior... Seductio autem duplex est, scil. in universalis, et in particulari eligibili, quæ est ignorantia electionis... *Mulier* autem fuit seducta ignorantia in universalis, quando scil. credidit quod serpens dixit, sed *vir* non credidit hoc, sed deceptus fuit in particulari, scil. quod gerendus esset mos uxori, et cum ea comedere deberet, et inexpertus divinæ severitatis credidit quod facile ei remitteretur.»

Conclusio 3^a.— PECCATUM PRIMORUM PARENTUM GRAVISSIMUM FUIT, NON QUIDEM ABSOLUTE, SED SECUNDUM QUID.— *Præmittimus* (ex I-IIæ, Q. LXXXIX, a. 3), protoparentes *non potuisse prius peccare venialiter quam mortaliter* ; quod ratio perfecta que omnium virium subordinatio in statu justitiæ

¹ — Cf. opus nostrum *de Creatione*, Disp. VII, Q. I, a. 4.

originalis prohibebat, uti ostensum est in tract. *de Creatione*, Disp. VII, Q. II, a. 3.

Concl. prob. quoad utramque partem.

1^a Pars.— Illud peccatum cæteris gravius dicitur *absolute*, quod gravius est *secundum speciem suam*. Atqui peccatum primi hominis non fuit cæteris gravius secundum speciem peccati. Etsi enim superbia ex genere suo habeat quamdam excellentiam inter alia peccata¹, major tamen est superbia qua quis Deum negat vel blasphemat quam ea qua quis inordinate divinam similitudinem appetit; qualis fuit superbia primorum parentum. Ergo.

2^a Pars.— Peccatum primorum parentum gravissimum dici potest *secundum quid*, nempe ratione circumstantiarum, triplici ex capite: a) *primo* ex facilitate non peccandi quæ major fuit in Adam quam in aliis hominibus, tum ob levitatem præcepti, tum ob status perfectionem in quo abundabat gratia, deerant autem pravæ cupiditates; b) *secundo* ex ingratitude primi hominis, quia summa felicitate in paradiso fruebatur; c) *tertio* ex læsione generis humani, cui primum peccatum miserrime nocuit.

Inquirentibus de *gravitate relativa* peccati Adæ et Evæ, respondeo cum Angelico: — a) *Primo*, attenta *personarum conditione*, gravius fuit peccatum viri, utpote qui perfectior erat muliere.— b) *Secundo*, si spectetur *genus*, æquale seu idem fuit peccatum utriusque, nempe superbia.— c) *Tertio*, quantum ad *gradum* sub illo genere, gravius peccavit mulier: tum quia major fuit ejus elatio quam viri, dum credens ex diaboli suasionem Deum prohibuisse esum ligni ne ad ejus similitudinem pervenirent, nihilominus hanc Dei voluntatem explicite contemnens præsumpsit divinam similitudinem consequi; tum quia, peccatum suggerens viro, et in Deum et in proximum peccavit; tum quia ex parte viri aderat causa allevians ejus casum, nempe amicabile benevolentia erga uxorem (cf. Cajet. in II-IIæ, Q. CLXIII, a. 4)².

¹ — II-IIæ, Q. CLXII, a. 6.

² — Communis est existimatio in Scriptura et traditione fundata, *protoparentes* egisse poenitentiam *salvosque factos esse*; cui opinioni concordat sua-

ARTICULUS II.

Utrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in posteros.

Quia peccatum primi hominis non solum personale fuit, sed etiam totam naturam profundissime affecit, sub hoc jam præcipuo adspectu considerationi objicitur.

1° Titulus est a) de peccato Adæ secundum quod est *formale peccatum*, non autem de solo *effectu* vel propensione ex illo orta ad peccandum.— b) Quæritur vero an peccatum illud traducatur in posteros, nempe an a posteris vere *contrahatur*, non an solum imitatione in eis reproducatur.— c) *Origo designat propagationis medium.*

2° Uti scribit E^{mus} Mazzella (*de Deo creante*, Disp. V, a. 2), culpam originalem a) *indirecte* inficiati sunt qui originem mali aut a principio malo repetebant, ut *Gnostici* et *Manichæi*, aut a peccatis actualibus non expiatis, ab anima commissis ante unionem cum corpore, deducebant, uti Origenes et omnes *Præexistentiani*.

b) *Directe* autem dogma de peccato originali impugnarunt post *Theod. Mopsuest.* atque *Rufinum, Pelagius*, ex Britannia monachus, ejusque discipuli, inter quos eminent *Cælestius* et *Julianus*.— Docuit Pelagius peccatum Adami *ipsi soli nocuisse*; quod autem omnes qui ab Adamo originem ducunt moriantur, fieri naturaliter: nam Adam (dicebat) moriturus fuisset, etiamsi non peccasset.— Anathematizavit hunc errorem in Syn. Palæst. et fassus est Adæ peccatum nocuisse etiam ejus posteris; sed deinde discipulis suis respondit peccatum primi hominis nocuisse posteris, non *propagatione*, sed *imitatione*.— Pelagiani, uti videtur, convicti argumentis catholicorum Adamum non fuisse moriturum si non peccasset, docere cœperunt *mortem corporis* trahi per *generationem* ex Adamo, non tamen peccatum, quod est mors animæ.

c) Posterioribus vero temporibus *Albigenses, Anabaptistæ, Sociniani, Remonstrantes*, renovarunt errorem, qui nec mortem

sio de sepultura Adami in Calvariæ loco. Hinc Tertulliani carmen (l. 2 adv. Marc.), ubi scribit:

Hic hominem primum suscepimus esse sepultum,
Hic patitur Christus, pio sanguine terra madescit,
Pulvis Adæ ut possit veteris cum sanguine Christi
Commixtus stillantis aquæ virtute levari.

(Cf. Bellarm., Billuart, etc.)

nec peccatum ex Adamo trahi contendit.—Errorem alium qui mortem atque morbum quemdam seu propensionem ad peccandum, non tamen peccatum ipsum, ex Adamo derivari concedit, instaurarunt *Hulder, Swinglius¹, Jab. Faber*, etc.; quibus plus minusve *Quakeri* aliique assenserunt.

d) *Rationalistæ* omnes et *Pantheistæ* nihil intentatum reliquerunt ut dogma de peccato originali, quasi repugnans rectæ rationi, everterent. Unde invaluit, cum J.-J. Rousseau, perniciosus error tenentium homines *perfectos nasci* ideoque nec religionis nec civilis potestatis freno indigere².

e) Ii hodie, uti *Sabatier* et *Reuss*, quos *protestantes liberales* vocant, quippe qui a veteri protestantium doctrina in rationalismum plerumque subjectivum abeunt, negandum itidem peccatum originale æstimant.

3° Tria sub præsentī articulo considerābimus: *existentiam* peccati originalis, *modum* quo propagatur, necnon hujus doctrinæ *legitimitatem*; quæ cuncta seq. propositione concludentur.

Conclusio.—TENENDUM EST PRIMUM PECCATUM PRIMI HOMINIS IN POSTEROS TRANSIRE, PER VIAM ORIGINIS, ABSQUE ULLO CONTRA RATIONEM OFFENDICULO.

1^a *Pars* de existentia ipsius dogmatis fundatur in pluribus *ecclesiasticis definitionibus*³, præsertim in *Conc. Trid.* (Sess. V): « Si quis Adæ prævaricationem sibi soli et non ejus propagini asserit nocuisse... aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum mortem et pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod mors est animæ; A. S.» (can. 2).—« Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine unum est, et propagatione, non imitatione, transfusum omnibus, inest unicuique proprium, » etc. (can. 3).

1° Concl. ostend. ex *Scriptura*.

Arg. 1um ex V. T.—Legimus (Job. XIV, 4): *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es?* Quæ verba Vulgatæ seu versionis hieronymianæ haud discrepant, quoad sensum, ab aliis LXX interpretum: *Nemo mundus a sorde, nec infans*, etc., vel a textu hebraïco: *Quis dabit mundum ab immundo? non unus* etc. Igitur admittenda est sordis quædam et immunditia cuilibet homini ab origine inhærens. Atqui, juxta Sacri Eloquii usum Pa-

¹— Cf. Bellarmium, *op. cit.*, l. IV, c. 2.

²— Cf. Le Play (Réforme sociale) huic errori adscribit pleraque mala status socialis moderni.

³— Cf. Bellarm., *loc. cit.*, c. 6.

trumque interpretationem, nomine sordis et immunditiæ intelligitur peccatum. Ergo.— Item propheta ait (Ps. L, 6) : *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.* Ubi sciendum est iniquitatem seu peccatum, quod hic in Vulgata secundum versionem LXX interpretum pluraliter exprimitur, in hebraïco fonte et in ipsa Hieronymi versione singulariter significari ; ideo autem græcos interpretes adhibere numerum pluralem, quia ex una parte inusitata non est in Scriptura suppositio pluralis pro singulari, ex altera autem parte peccatum Adæ plures in eo deformitates secum tulit, virtute in nobis multiplex est, pluresque animæ partes inficit.¹ Atqui confessio Davidis intelligi nequit de peccatis parentum gignentium, siquidem sanctus rex ex casto conjugio natus erat ; præterea (ut Bellarm. evincit, *op. cit.* et in *Ps. expl.*), juxta verborum hebraïcorum proprietatem, voces *conceptus sum* et *concepit me* non ad actum gignendi parentum, sed ad actum formationis fœtus in utero referendæ sunt. Ergo relinquitur ut dicamus significatum fuisse peccatum originale.

Arg. 2um ex N. T.— Inter plura quæ suppetunt testimonia, potissimum eligimus ex S. Paulo (Rom. V, 12) : *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors ; et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt ;* unde sic arguimus. Per unum hominem intravit in hunc mundum quoddam peccatum quod omnes homines peccatores subindeque morti obnoxios fecit. Atqui ejusmodi peccatum non potest esse actuali voluntate commissum, cum etiam infantes sint morti obnoxii et sæpe moriantur antequam quicquam boni vel mali propria voluntate efficere potuerint : igitur est peccatum originale.— Falso autem cum Pelagianis *Swinglius*, ad infirmandum illud argumentum, vult per peccatum, quod intravit in mundum, significari effectum peccati seu pronitatem ad peccandum : non enim pronitas ad peccandum est causa mortis, sed ipsum formale peccatum, juxta illud (Rom. VI, 23) : *Stipendia enim peccati mors.*— Falso etiam post Pelagium *Erasmus* explicat illum locum de peccato *imitationis*, eo scil. sensu quod primus homo exemplo incitet reliquos homines ad peccandum. Nam a) si de imitatione ageretur, non dixisset Apost. per unum hominem, sed per *unum angelum* peccatum in mundum introisse. Hic enim est primus qui peccavit hominemque ad peccandum impulit. b) Secundo obstat illud, *in quo* (scil. Adamo) omnes peccaverunt ; non enim qui Adamum peccando imitantur, in illo peccasse dici possunt. Et

¹ — I-IIæ, Q. LXXXII, a. 2 ad 1.

quamvis Erasmus græcam expressionem vertat, non *in quo*, sed *quatenus* vel *eo quod*¹, ista tamen substitutio sensus causalis in vicem sensus relativi probabilitate tantum fulcitur (cf. Bellarm., Mazzella, etc.); neque, ea admissa, argumentum nostrum eliditur. Nam si mors in omnes homines pertransiit *quatenus* omnes peccaverunt, infantes et ipsos, mortis decreto perculsos, peccasse negari non poterit; quoniam autem peccato eos inquinatos dices, nisi originali? c) Tertio subit illud (Rom. V, 18): *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ*. Quemadmodum enim justitia non intravit in mundum per imitationem Christi, sed per regenerationem in Christo, ita peccatum, non per imitationem Adami, sed per generationem ex Adamo inductum esse dicendum est. d) Tandem habemus *Conc. Milevitanum* II, a. R. P. confirmatum, docens (cap. 2) locum Apostoli Rom. V non aliter esse intelligendum quam de peccato originali; imo idipsum sanxit *Conc. Trid.* (Sess. V. can. 2)².

2° *Traditio* invictum suffragium præbet.—*Wegscheider* (refert *Mazzella*) ausus est dicere S. Augustinum invexisse de peccato originali doctrinam, quam dein sua auctoritate per universam Ecclesiam propagavit.

Præprimis, a) itaque fatentur adversarii dogma illud, saltem a tempore S. Augustini, universaliter fuisse in Ecclesia admissum.—Ipsæ autem *S. Augustinus*, in sex libris docte et eloquenter exaratis cont. Julianum Pelag., profert (l. I-II) plura antiquorum testimonia, nominans ex Occidente *Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, Innocentium, Hieronymum*, ex Oriente vero *Greg. Nazianzenum, Basilium, Joan. Chrysostomum*, etc.³—Præterea ab anno 412 ad an. 431 viginti quatuor concilia celebrata sunt adversus hæresim pelagianam.

b) Inter alia referam ex sæc. II verba *S. Justinii M.* (Dial. cum Tryph. n. 88) qui ait: « Venisse eum (Christum) pro comperto habemus... humani generis causâ, quod per Adam in mortem et fraudem serpentis conciderat, ut interim propriam pro se maligne agentis cujusque culpam taceam. »

c) Si qui autem veteres, ut *Clem. Alex., Joan. Chrys., Theodoretus*, specietenus ab aliis dissentire videantur, advertere sufficiet: primo, Patres negasse vitium originis in sensu

¹ — Hanc versionem defendit cl. Cornely in præclaro opere: *Cursus Scripturæ Sacræ, Comm. in Ep. ad Rom.*, 1896.

² — Vid. plura penes cl. Bellarminum, qui eruditionis copia et doctrinæ expositione inter controversistas facile princeps eminet.

³ — Cf. Bellarm., *op. cit.*; — De Rubeis, *de Peccato originali*; — Bossuet, *Défense de la tradition et des S. Pères*.

Præexistentianismi vel Gnōsticismi et Manichæismi, non autem in sensu catholico ; *secundo*, eos caute distinxisse inter peccatum originale et peccatum *actuale* a quo solo infantes immunes asseruere ; *tertio*, obscuriora quædam illorum testimonia ex clarioribus explicanda esse. Sic S. *Joan. Chrys.*, cujus verbis maxime hæretici abusi sunt, clarissimum testimonium reliquit (Hom. ad Neophyt.) : « Venit, inquit, semel Christus, invenit nostrum chirographum paternum, quod scripsit Adam. Ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus posterioribus peccatis. »

3° Conf. ex *praxi* Ecclesiæ cum judaicæ tum christianæ. — a) *Circumcisio* enim, infantibus octo dierum adhibita, instituta fuerat, si non ad tollendum peccatum originale, saltem ad ejus purgationem significandam. Unde (Gen. XVII, 14) : *Masculus, cujus praeputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo.* — b) In Ecclesia christiana semper fuit diligentissima sollicitudo, ne quis omnino sive adultus sive infans absque *baptismo* decederet. Atqui baptismus datur ad remissionem peccati, prout indoles *lavacri regenerationis* (Tit. III, 5), necnon antiquissimæ cæremoniæ *exorcismi* et *exsufflationis* luculenter ostendunt. Ergo.

4° Accedit obscura illa, at universalis *gentium ethnicarum* traditio de primordiali hominum *lapsu*, ex quo mala in terram prodiisse humanumque genus ira deorum opprimi credebatur. Huc indubie pertinent fabulæ mythologicæ *Pandoræ* et *Promethei*¹, cæteraque multa mundi originem spectantia, quæ in describendis veterum religionum historiis enarrantur, quæque historiam Genesiacam omnino subaudiunt². — Ad hæc addere fas est generalem *sacrificiorum* consuetudinem quæ cruento modo, scil. *sanguinis* plerumque innocentis effusione, apud omnes gentes ad placandum Deum offerebantur, adeo ut humanarum etiam victimarum immolatio expiandæ communi iniquitati visa nonnunquam necessaria fuerit. Quo enim pacto tam constans tamque crudelis institutio explicari posset, nisi supponeremus homines fuisse persuasos se vitii sanguinis transmissione per carnalem

¹ — Horatius (l. I, Carm. 3) Promethei fabulam sic memorat :

Audax Japeti genus
 Ignem fraude mala gentibus intulit.
 Post ignem aetheria domo
 Subductum, macies et nova febrium
 Terris incubuit cohors ;
 Semotique prius tarda necessitas
 Lethi corripuit gradum.

² — Cf. Aug. Nicolas, *Etud. philos. sur le Christianisme*, t. II.

originem labem quamdam, puriori sanguine mundandam, contrahere¹?

5° Succurrunt *satis probabilia* indicia² ad conjectandum ex solo rationis lumine originale peccatum.

Cum enim Deus bonis operibus præmium, poenam vero malis retribuere soleat, ex ipsa poena certificari possumus de culpa. Atqui miseræ omnigenæ cum corporales, tum spirituales, quibus humanitas premitur etiam independenter a peccatis actualibus, ut apparet in infantibus, characterem *pænæ* cuique adspicienti (seclusa revelatione) non improbabili-ter exhibent. Ergo. *Min. decl.* ex eo quod, licet Deus absolute loquendo potuisset hominem ab initio condere in eo, in quo nunc vivit, difficultatis statu³; tamen decebat divinam Providentiam, cujus est singulis perfectionibus congrua perfectibilia coaptare, ut nobilissimo rationis imperio corpus viresque inferiores plene subjiceret⁴. Qua deficiente primatus plenitudine, temerarium non est suspicari causam talis defectus sitam esse in aliqua perturbatione morali cujus poenam sustinemus. Hinc gentilis philosophus *Cicero* (in *Hortensii Dial.*): « Ex quibus, inquit, humanæ vitæ erroribus et ærumnis fit ut interdum veteres illi sive vates, sive in sacris initiisque tradendis divinæ mentis interpretes, qui nos, *ob aliqua scelera suscepta in vita superiore*, pœnarum luendarum causa natos esse dixerunt, aliquid vidisse videantur⁵».

2^a *Pars* concl. est de modo transmissionis peccati originalis.—Peccatum istud in genere transfundi per viam originis et carnalis generationis ab Adamo, fidem faciunt *Conc. Milev.* et *Trid.*; ast quomodo in specie transmissio illa fieri possit ita ut posteros Adæ vera peccati labe inficiat, nec faciliter nec unanimiter ab auctoribus explicatur. Dicemus imprimis de opinamentis improbabilibus, posthæc vero solidiorem explicationem proponemus.

I.—*Rejiciuntur nonnullæ explicationes.*

1^a *explicatio* est quam tradunt *traducianistæ* dicentes animam rationalem, cum sit peccati subjectum, cum semine traduci, ut sic ex infecta anima infectæ animæ derivari videantur.—Sed præterquamquod hæc opinio impingit in grave inconveniens mox sequenti opinioni exprobandum,

¹—Cf. Aug. Nicolas, *op. cit.*;—J. de Maistre, *Eclaircissement sur les sacrifices*.—Exemplum habes a Moabitibus exhibitum, 4 Reg. III, 27.

²—S. Thom., *Cont. Gent.* IV, 52.

³—Vid. tract. nostrum de *Creatione*, Q. ult.

⁴—Cf. I-IIæ, Q. LXXXVI, a. 6.

⁵—Cf. Virgil., *Georg.* I. I.

traducianismus manifeste falsus est (cf. *d: Creatione*, Disp. VI, Q. II, a. 1).

2^a *explicatio* ab aliis proposita hujusmodi est. Scilicet experimur corporis defectus, ob aliquam seminis corruptionem, traduci a parente in prolem, sicut leprosus generat leprosum. Cum autem corpus sit proportionatum animæ, et defectus animæ redundant in corpus et e converso, simili modo, aiunt, seu ex illa influxus mutui lege et proportionem culpabilis defectus animæ per traductionem seminis in prolem derivatur, quamvis semen actualiter non sit culpæ subjectum.— Verum hæc via, ut monet S. Thomas, *insufficiens* est: ex qua *materialis* quidem intelligitur transmissio peccati, non vero *formalis*. Dato enim quod aliqui defectus corporales a parente transeant in prolem per originem, et etiam consequenter ob corporis indispositionem aliqui defectus animæ (sicut interdum ex fatuis fatui generantur), rite concludes posteros Adæ, generatione contrahentes defectum primi parentis, enasci *miseros*, non tamen esse *reos*: quippe de ratione culpæ est quod sit voluntaria; defectus autem originalis, præcise sumptus, nihil voluntarii involvit¹.

3^a *explicatio* cursim indicanda, nec multum distans a præcedenti, est *Rosminii* et quorundam recentiorum², qui docent fructum arboris scientiæ boni et mali, industria dæmonis³ vel natura ipsa noxium et venenatum, produxisse in protoparentibus et per hæreditatem in posteris cuncta mala quæ deploramus.— Verum *a*) sententia hæc, uti præcedens, nequaquam explicat rationem formalem *peccati* in labe originali. *b*) Præterea *supponit falsum*, videl. potuisse partem inferiorem primi hominis turbari ac perverti antequam voluntas in malum deflecteret: quod repugnat constitutioni status innocentiae (cf. *de Creatione*, Disp. VII).

II.— *Verior sententia proponitur.*

Imprimis *præmoneo* *a*) peccatum distingui posse in *actuale* et *habituale*, prout sumatur vel pro actuali legis transgressionem, vel pro statu offensivæ aversionis a Deo in quo peccator post actionem illam perseveret⁴. *b*) Hoc autem peccatum habituale, si solam personam inficiat, *personale* dicitur; sin autem *naturam* ipsam, *naturale* ac *originale* nuncupa-

¹ — Cf. Lacordaire, 65e conf : *De la transmission de la chute à l'humanité.*

² — Vid. Knoll, vol. II, p. 523.

³ — En 33a inter propp. damnatas Rosminii : *Cum daemones fructum possederint, putarunt se ingressuros in hominem, si de illo ederet; converso enim cibo in corpus hominis animatum, ipsi poterant libere ingredi animalitatem, i. e. in vitam subjectivam hujus entis, atque ita de eo disponere sicut proposuerant.*— Phantastica magis quam theologica ista dici debent.

⁴ — Cf. Bellarm., *op. cit.*, l. V, c. 17.

tur¹, nempe *originale-originans* in capite naturæ, *originale-originatum* in posteris.—a) *Præmitto* secundo, ad peccati cujuscumque rationem requiri aliquod *voluntarium*, prout ex damnatis propp. Baii (46, 47, 48, 49) apparet.² b) At a'iter voluntas se habet in peccato personæ, aliter in peccato naturæ: audiatur S. Thomas (2 Sent. D. XXX, Q. I, a. 2): « Sicut est quoddam bonum quod respicit naturam, et quoddam quod respicit personam, ita etiam est quædam culpa naturæ et quædam personæ. Unde ad culpam personæ requiritur *voluntas personæ*, sicut patet in culpa actuali, quæ per actum personæ committitur; ad culpam vero naturæ non requiritur nisi *voluntas in natura illa* ». c) Quapropter licet peccatum habituale-personale relationem dicat ad voluntatem personæ in qua est, tamen sat est ad rationem peccati originalis ut voluntarium sit *per respectum ad voluntatem primi parentis* seu « principii naturæ » (S. Thomas, *loc. cit.*).

His positis, deveniamus ad id quod intenditur, scil. *posterius Adæ contrahere peccatum originale quatenus ex eo, tanquam ex vitiatum naturæ capite, labem illam per generationem seu naturæ communicationem derivant*: quod est communis scholarum doctrina.³

1° Omnes homines qui nascuntur ex Adam, accipiendo eandem naturam, considerari possunt non solum uti singulares personæ, sed etiam quasi unum corpus vel unum collegium cujus *caput*, principaliter physicum, at etiam morale seu juridicum, est Adam. Atqui, quemadmodum ad hominem, in quantum est singularis persona, pertinet ille actus quem per se proprioque arbitrio facit; ita ad eum, in quantum est corporis membrum, vel pars collegii, pertinere potest actus alienus quem per se non facit, sed qui fit a principio motivo corporis vel a collegii principe. Ergo tenendum est peccatum originale fieri peccatum posterorum Adæ, in quantum eorum persona recipit naturam reatu vitiatam a primo parente: unde et vocatur peccatum naturæ.

Maj. decl.—Nam a) *primo* in *civilibus* omnes homines, qui sunt unius communitatis, reputantur quasi unum corpus et tota communitas quasi unus homo. Ergo a pari, etc. Hinc b) *Porphyrus* (cap. de *Specie*) dixit quod « participatione speciei plures homines sunt unus homo ».—a) *Secundo*, ad

¹— Cf. Mazzella, de Deo creante, Disp. V, aa. 3-4.

²— Mazz. *ibid.*, a. 4.

³— Hanc doctrinam alii tradunt respicientes duntaxat ad *physicum* naturæ vitiatæ vinculum quo conjunguntur Adam ejusque posteris; alii nimis insistent vinculo potius *moralis*; alii demum, de quibus sumus, ita physicam solidaritatem intelligunt ut eam censeant solidaritate morali recte compleri et illustrari posse.

hoc ut Adam constitueretur caput non solum physicum, sed etiam juridicum humani generis, necesse quidem non est confugere ad *consensum præsumptum* seu *interpretativum* posteriorum, qui consensus gratis prorsus confingitur; b) neque multo minus congruit admittere *pactum proprie dictum* Dei hominisque assensione initum. De hoc enim silent Scripturæ vel Patres, nullaque est necessitas talem conventionem supponendi: siquidem, juxta plures, potuit Deus ex se humanas voluntates in capite naturæ, scil. Adamo, moraliter quodam modo includere, ea *analogica* ratione qua princeps voluntatem pupilli in voluntate tutoris claudit¹. c) Verum ad hoc necessaria erat *specialis lex* vel *institutio*, cujus tenor revelari debuit primo homini vel per illa verba (Gen. II, 17): *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris*, vel per alia. Sane (ait Billuart) quod Adam sit caput nostrum morale, non habet ex ipso jure naturæ; alioquin fieri non potuisset quin in eo peccassemus: ergo id habuit ex institutione divina.² Hæc autem institutio si Adamo non innotuisset, ignorasset invincibiliter se operari ut caput morale hominum, nec proinde peccasset ut tale.

Min. ostend. ex lege *solidaritatis* quæ membra cujuscunque corporis, sive physici, sive moraliis et socialis, devincit. *Primo*, esto exemplum *corporis humani* præ omnibus idoneum: actus enim unius membri corporalis, puta manus, etsi involuntarius respectu manus ipsius, tamen voluntarius est voluntate animæ, quæ primo membrum movet. Unde homicidium, quod manus perpetrat, non imputaretur ei ad peccatum, si consideraretur secundum se, ut divisa a corpore; sed ei imputatur quatenus est aliquid hominis, quod movetur a primo principio motivo hominis. Sic inordinatio quæ est in

¹ — Id profecto non est intelligendum, quasi voluntates nostræ quidpiam in voluntate Adæ reali concursu egerint; quod absurdum esse apparet, notionique peccati *naturæ* contrarium. Verum sensus est, universos homines in capite Adamo, secundum communitatem naturæ ab eo acceptæ, ita præ-existisse, ut primus parens *voluntate sua principe, ex divino instituto, totius humani generis personam quodammodo gereret*. Unde S. Thomas (*de Malo*, Q. IV, a. 15), postquam præmiserat ad rationem *culpæ* requiri «quod sit voluntaria,» scribit: «Si consideretur iste homo generatus sicut quoddam membrum totius humanæ naturæ a primo parente propagatæ, ac si omnes homines essent unus homo, sic habet rationem culpæ propter voluntarium ejus principium.»

² — Præfatæ opinioni favere videntur verba S. Thomæ (*de Malo*, Q. IV, a. 1): «Donum justitiæ originalis non fuerat datum primo homini ut singulari personæ tantum, sed ut cuidam principio totius humanæ naturæ, ut scil. ab eo derivaretur in posteros. Hoc autem donum acceptum primus homo per liberum arbitrium peccans amisit eo tenore quo sibi datum fuerat, scil. pro se et pro tote sua posteritate.» — Hæc sane positivam quamdam implicent Dei legem sue ordinationem, cujus vi Adam nomine posteriorum quodam modo ageret, ejusque culpa in omnes redundaret: nihil aliud revera contendimus.

filiis Adæ, non est voluntaria voluntate eorum, sed voluntate primi parentis qui movet motione generationis omnes posteros. — *Secundo*, exemplum alterum, licet secundarium, duci potest *ex corpore sociali*. Nam, ut ait Philosophus, illud quod princeps civitatis facit, dicitur civitas facere, in quantum communitas reputatur quasi unus homo cujus princeps est caput, singulorum vices gerens. « Pertinet ad hominem, in quantum est singularis persona, ille actus quem *proprio arbitrio* et per se ipsum facit ; sed in quantum est pars collegii, potest ad eum pertinere actus *alienus*, quem per se ipsum non facit, nec proprio arbitrio, sed qui fit a toto collegio, vel a pluribus de collegio, vel a *principie collegii* » (S. Thom. *de Malo*, Q. et art. cit.).

Pari modo igitur Adam, secundum munus fundamentale principii totius naturæ, haberi potest velut caput juridicum humani generis ; cui Deus ab initio ordinationem intimavit de transfundenda justitia vel injustitia per originem in posteros, secundum quod mandatum divinum servaret vel contemneret.

2° *Conf.* argumentum ex solidaritate quæ *familias* vel *gentes* afficit, etiam *per sæculorum spatia*¹. — a) Sane in *familiis*, ita filii hæredes paternæ iniquitatis, sicuti paternæ gloriæ, esse videntur, ut iisdem, quibus parentes, pœnis affligi non raro conspiciantur. Nonne enim liberi nobiliorum parentum, ob admissum ab istis crimen læsæ majestatis, in perpetuum quandoque a rege exhæredantur ? Idipsum apud *gentes* observare est ; penes quas posteri, pluribus jam elapsis sæculis, non solum præclarioribus majorum gestis gloriantur, sed patrii etiam criminis ignominiam pœnamque sustinent. Insigne est exemplum populi judæici, quem ubique terrarum, post tam longa temporum spatia, velut reum inauditi facinoris publica prosequitur execratio. Unde *Scriptura* refert (cf. II-IIæ, Q. CVIII, a. 4, obj. 1) Deum ipsum poenas sumpsisse aut de familiis aut de populo Israël ad puniendam majorum peccata. Atqui major est solidaritas omnium hominum sub Adamo capite quam membrorum unius gentis uniusve familiæ : quippe illa in ipsa identitate specifica immediate fundatur. Ergo.

b) Nihilominus hoc argumentandi genus nonnisi per analogiam procedit et secundum vim tantum *exempli*. Pœnæ enim proxime recensitæ, utpote *temporales*, medicinæ præventivæ rationem habere possunt, neque ex necessitate supponunt culpam in eis qui puniuntur. Verum pœna peccati originalis *spiritualis* est, privans in perpetuum beatitudine regni cœlestis, ideoque culpam aliquam subaudit² ex qua posteri Adæ reapse

¹ — Cf. Lacordaire, *loc. cit.*

² — Cf. I-IIæ, Q. LXXXVII, aa. 7-8 ; II-IIæ, Q. CVIII, a. 4.

habendi sunt *rei*. Reatus autem hujusmodi, ut diximus, explicatur per vinculum tum *physicum*, tum etiam *morale*, quo homines primo parenti prævaricatori, secundum præfinitionem divinam, adsociati sunt¹.

3^a *Pars* concl. importat, *nihil esse in dogmate peccati originalis, sive ex parte Dei, sive ex parte creaturæ, quod sanæ rationi repugnet*.

1° *Non ex parte Dei*.— a) Audiamus S. Thomam dubium petitem ex divina justitia sic diluentem (Opusc. II vel Comp. theol. c. 195) : « Nec hoc est contra ordinem justitiæ, quasi Deo puniente in filiis quod primus parens deliquit : quia ista poena non est nisi subtractio eorum quæ supernaturaliter primo homini divinitus sunt concessa per ipsum in alios derivanda ; unde aliis non debebantur, nisi quatenus per primum parentem in eos erant transitura. Sicut si rex det feudum militi transiturum per ipsum ad hæredes, si miles contra regem peccat, ut feudum mereatur amittere, non potest postmodum ad ejus hæredes devenire : unde *juste privantur posteri per culpam parentis* »². Quemadmodum igitur Deus, sublimans hominem de statu possibili naturæ puræ ad justitiam originalem, benigne decreverat ut, perseverante Adamo, justitia illa in omnes ineffabili communione transiret ; ita inæquum non erat ut, Adamo prævaricante, posteri eadem justitia privarentur.— b) *Bonitas autem divina* minime in hoc dogmate offenditur. Nam *imprimis* Deus bona

¹ — Quidam thomistæ moderni respuunt *legem specialem* qua plures censent Adamum constitutum fuisse caput juridicum humani generis. At ipsi coguntur admittere, œconomiam originalis justitiæ, cujus amissio per primum peccatum Adæ omnes posteros reatu afficeret, nonnisi positiva Dei ordinatione institui potuisse.— Licet vero S. Thomas haud expresse dicat primum parentem fuisse *caput morale* seu juridicum omnium hominum, nonne id æquivalenter tradit, ubi ad suadendam transmissionem peccati naturæ per generationem in posteros, utitur similitudine collegii, i. e. corporis moralis, cujus princeps prævaricaverit ?— Cæterum *reatus culpæ* cujuslibet elementum morale continet neque intelligi potest citra moralem habitudinem ejus in quo ponitur ad propriam causam voluntariam.

² — Id ita evolvitur a Bossuetio (*De la connaissance de Dieu et de soi-même*, ch. IV, n. 11) : « Punir les pères dans leurs enfants, c'est les punir dans leur bien le plus réel ; c'est les punir dans une partie d'eux-mêmes que la nature leur a rendus plus chère que leurs propres membres, et même que leur propre vie : en sorte qu'il n'est pas moins juste de punir un homme dans ses enfants, que de le punir dans ses membres et dans sa personne. Et il faut chercher le fondement de cette justice dans la loi primitive de la nature qui veut que le fils tienne l'être de son père, et que le père revive dans son fils comme dans un autre lui-même. . . . Ce n'est pas sans raison que Dieu a voulu imputer aux hommes, non le crime de tous leurs pères, quoiqu'il le pût, mais le crime du seul premier père qui, contenant en lui-même tout le genre humain, avait reçu la grâce pour tous ses enfants, et devait être puni aussi bien que récompensé en eux tous. »

sua creaturis communicat liberrime eoque gradu quo sibi placuerit, quin totam possibilem perfectionem effundere teneatur aut etiam valeat. *Præterea*, si omnes communicatione peccati in primo Adamo mortui sunt, omnes quoque meritorum Christi participatione in Adamo secundo reviviscere possunt. Jamvero dum Deus se reatum ac sequelas peccati originalis permissurum constituerebat, perspectum jam habebat *Redemptionis* ordinem quo naturæ lapsæ subveniretur. Immo Incarnationis bonum majus fuit quam malum originis, juxta illud (Rom. V, 20) : *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia*. Atqui, Adamo non peccante, probabilius Deus incarnatus non fuisset. Merito itaque canit Ecclesia : « O felix culpa !¹

2° *Nō ex parte creaturæ*.— a) Quisque sane experitur quam multæ sint tum animi tum corporis miseriæ, quam multa mala quibus mundus subjacet. Porro philosophi, sola ratione ducti, absurdas plerumque prompsere explicationes præsentis rerum conditionis, aliis ad præexistentianismum, aliis ad principiorum dualismum, ad naturæ tyrannidem aliis confugientibus. Etsi vero concedimus Deum potuisse hominem condere in eo statu in quo nunc nascitur, multo tamen convenientius præsentium malorum existentia ex primordiali culpa repetitur : quod fides docet. Ergo.— b) Insuper, « non est inconveniens quod, uno peccante, peccatum in omnes dicimus per originem esse propagatum, quamvis unusquisque ex proprio actu laudetur vel vituperetur. Aliter enim est in his quæ sunt unius individui, et aliter in his quæ sunt totius naturæ speciei ; nam participatione speciei sunt plures homines velut unus homo. Peccatum igitur quoad aliquod individuum sive personam hominis pertinet non imputatur ad culpam nisi peccanti, eo quod personaliter unus ab alio divisus est ; si quod autem peccatum est quod ipsam naturam speciei respiciat, non est inconveniens quod ex uno propagetur in alterum, sicut et natura speciei per unum aliis communicatur » (C. G. IV, 52) : cf. quæ mox diximus in secunda parte conclusionis.

Solv. obj.— **OBJ. 1.**— Dicitur (Ezech. XVIII, 20) : *Filius non portabit iniquitatem patris*. Portaret autem, si ab eo iniquitatem traheret. Ergo. (Ita Julianus et Swinglius).

RESP. D. M. : . . . et hoc prophetice intelligendum est de regeneratione per Christum, *C* ; de paternitate carnali, *S. d* : non portabit iniquitatem patris in quantum est patris, *C* ;

¹ — Cf. Knoll, vol. II, c. IV, a. 11 ; — Monsabré, 28e conf. ; — Donoso Cortès, *Œuvres*, vol. III, 1. 3.

in quantum sua quodammodo est, *N.—C. d. m.*: portaret ut aliquid suam, *C*; ut alienam tantum, *N.—Neg. conseq.*

Utraque distinctio est *S. Augustini*. Nam (cont. Julian. l. VI, c. 10) ait: « Parentum peccata modo quodam dicuntur *aliena*, et rursus modo quodam reperiuntur et *nostra*; aliena quippe proprietate sunt actionis, nostra sunt autem contigione propaginis.¹ » — Ibidem vero (c. 25) docet textum Ezechielis prophetice esse exponendum de promissione futuræ *regenerationis per Christum*, inquiens: « In hoc igitur Testamento Novo per sanguinem testatoris deleta paterno chirographo. incipit homo paternis debitis non esse obnoxius renascendo, quibus nascendo fuerat obligatus ».

OBJ. 2.— Accidens non traducitur per originem, nisi traducto subjecto. Atqui anima rationalis, quæ est subjectum culpæ, non traducitur per originem. Ergo.

RESP. *C. M.—D. m.*:... neque traducitur humana natura, *N*; traducitur natura seu compositum cum adnexis accidentibus, *C.—Neg. conseq.*

1° Fatendum est hanc objectionem adeo gravem *S. Augustino* visam fuisse ut ea de causa anceps hæserit inter creationem et traductionem animæ rationalis, quamvis tamen sententiam de creatione pro veriori, saltem in postremis suis scriptis, habuerit².—2° Etsi anima non traducatur, quia virtus seminis nequit animam rationalem causare, generans tamen *dispositive* se habet ad ipsam, disponendo scilicet materiam ea lege ut animam infallibiliter consequatur. Unde vi seminis traducitur a parente in prolem ipsum *compositum* seu *humana natura*, et simul cum natura naturæ infectio: ex hoc enim fit iste qui nascitur consors culpæ primi parentis quod naturam ab eo sortitur per quamdam generativam motionem.

OBJ. 3.— Quidquid traducitur per originem humanam, causatur ex semine. Atqui semen non potest causare peccatum. Ergo.

RESP. *D. M.*:... vel principaliter vel concomitanter, *C*; principaliter tantum, *N.—C. d. m.—Neg. conseq.*

Etsi culpa non sit actu in semine, est tamen in ipso *virtute*, non quidem *principaliter*, sed *concomitanter*, in quan-

¹— Cf. Cajetanum, in. h. art.—Notandum cum Bellarmino, *op. cit.*, l. IV, c. 10: « Originale peccatum, etsi voluntarium nobis est, quatenus Adam cum peccavit, totius naturæ personam gessit, tamen inter omnia peccata minimum habet de voluntario, et ideo minus grave est *in ratione voluntarii* quam quodlibet veniale, quamvis sit *in ratione mali* gravissimum, cum privet hominem gratia Dei ac sempiterna felicitate. » Vid. S. Thom., III, Q. I, a. 4; de Malo, Q. V, art. 1, ad 9; 2 Sent. D. XXXIII, Q. II, a. 1, ad 2.

²— Cf. Bellarminum, *ibid.*, l. IV, cc. 11-12.

tum scil. comitatur naturam humanam quam semen per se intendit ac producit.

OBJ. 4.— Quod est perfectius in natura, virtuosius est ad agendum. Atqui caro jam perfecta nequit animam sibi unitam inficere, ut patet in puero baptizato. Ergo multo minus semen etc.

RESP. *D. M.* : . . . in eodem genere causalitatis, *C* ; in diverso genere, *N.*— *D. m.* : . . . quia pertinet ad constitutionem personæ, *C* ; quasi spectet, sicut semen, ad propagationem naturæ, *N.*— *Neg. conseq.*

Semen est principium seu instrumentum generationis, quæ est proprius actus naturæ, ejus *propagationi* deserviens ; unde cum peccatum originale sit peccatum naturæ, magis inficitur anima per semen quam per carnem perfectam, quæ jam determinata est ad personam.

OBJ. 5.— Juxta Philosophum (III Ethic. c. 5), defectus naturales non sunt increpabiles. Atqui peccatum originis, si quod esset, foret naturale. Ergo.

RESP. *D. M.* : . . . si consideretur persona nascens *secundum se*, *C* ; si consideretur *relative*, seu per respectum ad aliquod principium contaminatum cui conjunctum sit, *N.*— *Trans. m.*— *Neg. conseq.*¹

ARTICULUS III.

Utrum etiam alia peccata primi parentis vel proximorum parentum traducantur in posteror.

Principio advertam quæsitum fuisse a theologis, num si Adam *aliter peccasset* quam comedendo de cibo vetito, peccati transfusio contigisset.— Cui quæstioni contra alios respondendum est, saltem probabilius, *affirmative* cum *S. Thoma* (2 Sent. D. XXXIII, in fin.), ubi ait : « Gravius est præceptum præterire naturalis legis, quo prohibetur illud quod est in se malum, quam præterire præceptum disciplinæ, quo prohibetur quod non est malum nisi quia prohibitum ». Unde cum eodem *S. Doctore* a minori inferri potest quod, si Adam prius defecisset violando legem naturalem, peccatum ejus transiisset in posteror.

Verum dubium præsens movetur de *aliis peccatis*, post primum, ab Adamo admissis, vel de *peccatis proximorum paren-*

¹— Quoad reliquas objectiones, cf. Bellarm., Billuart vel Perrone, necnon *S. Thom. de Malo*, Q. IV, a. 1.

tum: qua in re hæsitans nobis offertur *Augustinus*. (Enchir. cap. 46-47).

Conclusio.— NEQUAQUAM PECCATA PROXIMORUM PARENTUM VEL ETIAM PRIMI PARENTIS, PRÆTER PRIMUM, ORIGINE TRADUCUNTUR.

Prob.— Quæ sunt pure personalia, non traducuntur a parentibus in filios. Atqui peccata actualia protoparentis, præter primum, necnon peccata aliorum parentum sunt pure personalia. Ergo. *Maj.* eo nititur quod homo generat sibi idem in specie, non autem secundum individuum: hinc quæ pertinent ad integritatem speciei, nisi natura deficiat, generatione transmittuntur, ut oculatus generat oculatum; et, si adsit vis sufficiens, etiam aliqua accidentia individualia, spectantia ad dispositionem naturæ, propagantur in filios, sicut velocitas corporis, bonitas ingenii, etc; verum quæ directe pertinent ad individuum, ut actus personales aliaque eis connexa, non transmittuntur: non enim grammaticus traducit in filium scientiam grammaticæ, quam proprio studio acquisivit. *Min. ostend.* Ideo primum peccatum primi hominis origine in posteros derivatur, quia erat inordinatio opposita dono justitiæ toti humanæ naturæ divinitus collato. Atqui alia peccata actualia vel primi parentis vel aliorum non corrumpunt naturam quantum ad id quod naturæ est, natura enim invenitur jam corrupta;¹ sed solum quantum ad id quod est personæ, scil. secundum pronitatem ad actum. Ergo.

Solv. obj.— **OBJ. 1.**— Poena nunquam debetur nisi culpæ. Atqui nonnulli puniuntur iudicio tum divino tum humano pro peccato proximorum parentum. Ergo.

RESP. D. M.:... poena spiritualis et simpliciter, *C*; poena corporalis et medicinalis, *N*.— *C. d. m.*:... poena corporali ac medicinali, *C*; poena spirituali, *N*.— *Neg. conseq.*

Poena *spirituali* et æterna nunquam puniuntur filii pro parentibus nisi in culpa communicent vel per originem vel per imitationem: quia talis poena rationem poenæ *simpliciter* habet, nec medicinalis esse potest. Poena autem *corporali* vel temporali interdum, iudicio divino vel humano, plectuntur filii pro parentibus, in quantum sunt quædam res eorum; ita ut poenæ quidem respectu parentum, respectu vero filiorum medicinæ rationem id habeat.²

¹ — «Peccata posteriorum parentum inveniunt naturam destitutam beneficio primitus ipsi naturæ concessio» (C. G. IV, c. 52.)

² — Cf. I-IIæ Q. LXXXVII, aa. 7-8.

OBJ. 2.— Magis potest transferre in alterum id quod habet aliquis a seipso, quam id quod habet ex alio. Atqui homo transfert in prolem per originem peccatum quod habet ab Adam : ergo multo magis peccatum quod ipse commisit.

RESP. D. M : ... dummodo id quod habet aliquis ex se sit traducibile, C ; si sit pure personale, N.— C. m.— Neg. conseq.

OBJ. 3.— Ideo contrahimus peccatum originale, quia fuimus in Adamo sicut in principio naturæ quam ipse corrumpit. Atqui similiter præexistimus in proximis parentibus tanquam in principiis naturæ, quæ, etsi jam corrupta, peccato magis corrumpitur. Ergo.

RESP. D. M : ... quam ipse corrumpit corruptione directe pertinente ad naturam, C ; corruptione pertinente ad solam personam, N.— C. d. m : ... quæ peccato magis corrumpitur directe, N ; indirecte ex corruptione personæ, C.— Neg. conseq.

ARTICULUS IV.

*Utrum peccatum primi parentis transeat per originem
in omnes homines.*

1° Monendum est quæstionem moveri circa *posteror* Adæ, ideoque independenter ab *hypothesi de planeticolis rationalibus* ; quæ tametsi vera esse probaretur, quod nondum factum est, nulla inde oppositio sequeretur inter dogma peccati originalis humanæque Redemptionis atque scientiæ inventa¹.

2° Non solum a lege peccati *Christum*, sanctitatis auctorem, excipimus qui virtute Sp. Sancti, non ex Adami semine, active conceptus est, sed exceptio quoque gratissime extenditur ad *B. V. Mariam*, singulari Dei privilegio subductam communi necessitati contrahendi labem originale : quod privilegium exponetur in tract. de *Incarnatione*.

3° Nonnulli recentiores, duce *Chabauty*, invexerunt *systema* dictum *Renovationis* ; quatenus, *Chiliasmum* spirituales nova sub specie restaurantes, opinantur, post finalem mundi conflagrationem, *justos tunc viventes*, revocato a Deo decreto transmissionis peccati originalis et restitutis privilegiis status innocentiae, taliter esse regenerandos ut « sub cœlo novo » et « in nova terra » generationes ab illis sine

¹ — Cf. Ortolan, *Astronomie et Théologie*.

peccato in perpetuum futuræ sint, de via ad patriam stato tempore migraturæ¹.— Verum hæc doctrina, præterquam quod adversatur conditioni Ecclesiæ *militantis* in terris² et communi *sensui* catholicorum, ægre conciliari potest cum definitionibus *Conc. Trid.* de peccato originali.

Conclusio.— TENENDUM EST OMNES HOMINES, PRÆTER CHRISTUM ET VIRGINEM DEIPARAM, PECCATUM ORIGINALE EX ADAMO CONTRAHERE.— Id *fide* constat ex *Conc. Trid.* (Sess. V, can. 2-3), ubi decernit peccatum Adæ *in omne genus humanum* vel *omnibus* transfusum fuisse, addens (can. 5) manere in baptizatis concupiscentiam ad agonem : quod contradicit systemati Renovationis.

1° Explicita sunt S. Pauli verba jam recitata (Rom. V, 12) : *In omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* — Neque nos moveat quod dicit (v. 19) : *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obedientiam iusti constituentur multi.* Vox enim *multi* accipienda est absolute, non comparative seu per oppositionem ad omnes.

2° *Ratio* duplex a S. Thoma adducitur. Nam a) nisi omnes vel actu vel saltem debito quodam contraherent peccatum originale, non omnes indigerent redemptione per Christum : quod erroneum est et contrarium Scripturæ, puta quando dicit (Heb. II, 9) Christum gustasse mortem *pro omnibus*. — b) Præterea, sic ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in posteros, sicut a voluntate animæ per motionem membrorum traducitur peccatum actuale ad membra corporis. Atqui manifestum est peccatum actuale traduci posse ad omnia membra quæ nata sunt moveri a voluntate. Ergo culpa originalis transmittitur ad omnes illos qui Adamo succiuntur motione generationis.

Coroll. tria sequuntur.— 1° Si quis miraculose seu virtute Dei formaretur ex carne humana, non descenderet ab Adam secundum vim activam generationis, neque consequenter peccatum originale contraheret.— 2° Si Eva sola peccasset, Adamo non peccante, neque peccatum neque mortem contraxissent posterius, quia principium activum generationis, quod est pater, incorruptum mansisset.— 3° E contra, etsi Eva non peccasset, Adamo tamen peccante, originalis labes cunctos posteros inficeret.

¹— Opus in quo Chabauty, sub titulo *Etudes sur l'avenir de l'Eglise catholique* etc., integrum suum systema evolvit, prohibitum est a Cong. Indicis, an. 1894.

²— Cf. Hurter, *de Deo consummatore*.

Solv. obj.—**OBJ. 1.**—Mors est pœna consequens originale peccatum. Atqui sunt posteri Adæ qui non moriuntur, puta qui vivi reperiuntur in adventu Domini, necnon Henoch et Helias adversus Antichristum congressuri¹. Ergo.

RESP. C. M.—**D. m.**: Sunt posteri Adæ in quibus non erit reatus mortis, *N*; qui de facto non moriuntur, Deo pœnam condonante, *S. d.*: juxta quosdam, *C*; quasi probabilius et convenientius non sit etiam eos qui vivi in fine reperiuntur morituros actu, ut post modicum resurgant, *N.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 2.—Nemo dat alteri quod non habet. Atqui homo baptizatus non habet peccatum originale. Ergo.

RESP. D. M.:... quod non habet neque principaliter, neque instrumentaliter, *C*; quod non habet principaliter, sed instrumentaliter, *N.*—*C. d. m.* eodem sensu.—*Neg. conseq.*

Licet per gratiam baptismi *reatus* peccati originalis tollatur et persona baptizata, qua persona est, sanctificetur, tamen hæc persona, in quantum est instrumentum propagationis humanæ naturæ, potest quoque *instrumentaliter* transmittere peccatum naturæ proprium. Cujus signum est quod homo baptizatus sanatur quidem quoad mentem, at retinet aliquid de vetustate primi peccati, scil. fomitem, qui est inordinatio partium inferiorum animæ et ipsius corporis, secundum quod generat.

OBJ. 3.—Donum Christi majus est quam peccatum Adæ (Rom. V). Atqui donum Christi non transit in omnes homines. Ergo.

RESP. C. M.—**D. m.**:... quoad sufficientiam, *N*; quoad efficaciam, *S. d.*: non transit in omnes absolute, *C*; non in omnes qui spiritualem Christi regenerationem accipiunt, *N.*—*Neg. conseq.*

Sicut peccatum Adæ traducitur in omnes qui ab Adam corporaliter generantur, ita gratia Christi effunditur in omnes qui ab eo spiritualiter generantur per fidem et baptismum; et hoc non solum ad removendam culpam primi parentis, sed etiam ad delenda peccata actualia, et ad introducendum in gloriam.

QUÆSTIO SECUNDA

DE ESSENTIA ET SUBJECTO PECCATI ORIGINALIS

Cum accidentium sit inesse subjecto, natura accidentis ideoque peccati originalis definiri nequit nisi habita ratione subjecti cui insidet.

¹— Cf. Bellarm., *de Rom. Pontifice*, 1. III, c. 6.

Peccatum autem originis considerari potest vel sub ratione *entis* (art. 1), vel sub ratione *peccati* (art. 2).—Subiectum quoque peccati illius explorandum se præbet aut respectu *animæ* divisæ contra corpus (art. 3), aut respectu *essentiæ* animæ divisæ contra po-entias (art. 4). Quatuor idcirco articuli sequuntur.

ARTICULUS I.

Utrum originale peccatum sit habitus.

1° Expediit errantium opiniones recolere¹.—a) *Illyrici* lutherani sententia fuit peccatum originis consistere, non in qualitate, sed in substantia per transformationem animæ rationalis in substantialem imaginem diaboli: quam sententiam non pauci ex Lutheranis adoptantes dicti sunt *substantialistæ*.—b) Alii de peccato originali ita locuti sunt ac si habendum foret pro *actuali* culpæ deformitate.—c) Quidam vero theologi catholici, scil. *Alb. Pighius* et *Amb. Catharinus*, contenderunt labem originis esse *ipsum actualē Adami peccatum*, non intrinsece inhærens posteris, sed extrinsece tantum eos afficiens per imputationem. Ex quo concluderunt peccatum originale esse unum et idem in omnibus hominibus.

2° *Habitus* sub qualitatis genere continetur, et duplex est: unus quidem *operativus*, scil. quo inclinatur potentia ad agendum, sicut scientiæ et virtutes habitus dicuntur; et hoc modo peccatum originale habitus non est saltem directe, licet *indirecte* talis dici possit, nempe ob remotionem iustitiæ prohibentis rebellionem partium inferiorum hominis.—Datur quoque habitus *entitativus*, consistens in dispositione alicujus naturæ secundum quod bene vel male se habet in essendo, præcipue cum talis dispositio fuerit quasi in naturam versa, ut patet de sanitate et ægritudine in corpore, et de gratia habituali in spiritu; et hoc sensu contendimus peccatum originale esse habitum.

Conclusio.—PECCATUM ORIGINALE, SUB RATIONE ENTIS, INTELLIGENDUM EST PER MODUM CUJUSDAM HABITUS SINGULOS ADÆ POSTEROS INFICIENTIS.

1° Juxta *Conc. Tridentinum*, peccatum originale « inest unicuique proprium » (can. 3), parvulos ipsos labe maculans

¹ — Ex Bellarmino (*op. cit.* 1. V), qui falsa illa opinamenta explodit.

(can. 4), quæ tamen per baptismum et gratiam Christi vere tollitur, manente baptizatorum substantia (can. 5). Atqui tria hæc tribus supra recitatis opinionibus e diametro adversantur : supponunt enim peccatum ab Adamo originatum esse *accidens* quoddam substantiæ posteriorum additum, quod eos *intrinsece* necnon *habitualmente* inficit, siquidem parvuli, lavacro indigentes, incapaces tamen sunt actus peccaminosi. Ergo.

2° Peccatum originale, entitative sumptum, describi potest quædam inordinata dispositio proveniens ex dissolutione illius harmoniæ in qua consistebat ratio originalis justitiæ ; sicut etiam *ægritudo* corporalis est quædam inordinata dispositio corporis, secundum quam solvitur æqualitas, in qua consistit ratio sanitatis : unde prædictum peccatum vocatur naturæ *languor* (S. Aug. de Civ. Dei, l. XV, c. 6). Atqui ægritudo corporalis pertinet ad genus qualitatis et habitus. Ergo. *Min. decl. ex Cajetano* : quia, quanquam ægritudo plures corporis partes corrodere solet, tamen uni principali inest, secundum quod huic cæteræ partes morbidæ consonant ; unde potest esse habitus qui proprie est qualitas, non autem qualitatum collectio. Idipsum de morbo originali teneatur.

Coroll.—1° Ex dictis colligimus peccatum originale esse *unum proportionem* in omnibus secundum respectum ad suum principium, scil. ad primum Adæ peccatum ; item esse *unum specie* ob unitatem causæ formalis, quæ est privatio justitiæ originalis, unde consecuta est corruptio seu inordinatio virium animæ.—2° Colligitur in uno homine non posse dari nisi *unum numero* peccatum originale, in diversis autem hominibus *diversum numero* admittendum esse : distinctio enim numerica sequitur materialem subjecti distinctionem (Q. LXXXII, art. 2).

Solv. obj.—OBJ. 1.—Originale peccatum est quædam privatio. Atqui privatio opponitur habitui. Ergo.

RESP. D. M : . . . est privatio pura, *N* ; dicit positivum cum privatione seu contrarium, *C*.—*C. d. m* : privatio pura . . . *C* ; dispositio contrarie inordinata, *N*.—*Neg. conseq.*

Sicut ægritudo corporalis habet aliquid de *privatione* prout tollitur æqualitas sanitatis, et aliquid *positive*, scil. humores inordinate dispositos, ita peccatum originale utrumque dicit, nempe privationem justitiæ et inordinatam dispositionem partium animæ. Idcirco, secundum esse suum, non privative, sed *contrarie* sumendum est, ita ut sit habitus corruptus dispositioni habitualis justitiæ contrarius.

OBJ. 2.—Actuale peccatum, utpote magis voluntarium, plus habet de ratione culpæ quam originale. Atqui habitus actualis peccati non vertitur in culpam, ut patet de peccatore dormiente. Ergo nullus habitus originalis habet rationem culpæ.

RESP. *D. M* : . . . et diversa est in utroque ratio inordinationis, *C* ; est eadem ratio, *N*.—*D. m* : habitus proprie sumptus, qui ex repetitione malorum actuum acquiritur, *C* ; habitus improprie acceptus pro reatu culpæ, *N*.—*Neg. conseq.*

Actuale peccatum consistit essentialiter in quadam inordinatione actus, ita ut habitus vitiosus, ex repetitis actibus acquisitus, non sit nisi peccati consequentia. *Originale* vero peccatum, cum sit peccatum naturæ, est quædam inordinata dispositio naturæ ipsius, quæ rationem culpæ habet prout derivatur ex primo parente, quæque etiam *proprie* et essentialiter est habitus entitativus.—Attamen si velimus habitum *improprie* accipere pro statu peccatoris gratia orbiati et reatu culpæ, tunc habebitur peccatum habituale-personale, distinctum contra peccatum habituale-originale.

OBJ. 3.—In malis actus semper præcedit habitum. Atqui originale peccatum non præcedit aliquis actus. Ergo etc.

RESP. *D. M* : in malis ordinis operativi . . . *C* ; in malis naturæ, *S. d* : actus singularum personarum, *N* ; actus capitis naturæ, *C*.—*C. d. m* : . . . non præcedit actus cujusque personæ, *C* ; actus capitis naturæ, *N*.—*Neg. conseq.*

In malis *ordinis operativi*, habitus, quo potentia inclinatur in actum, actum personalem supponit ex quo acquiritur. Talis autem habitus non est peccatum originale saltem directe, quamvis indirecte, scil. per remotionem prohibentis, ad malum inclineth.—Nec debet dici quod peccatum illud naturæ sit habitus infusus, verum est habitus *per actum primi parentis* acquisitus et per vitiatam originem innatus.

ARTICULUS II.

Utrum originale peccatum sit concupiscentia.

1° Determinandum nunc suscipitur peccatum originale, qua *peccatum* est ; et, cum ex superioribus constet inordinationem partium animæ ad peccatum illud *aliqua* pertingere, quæstio gravis exsurgit quam ratione *concupiscentia*, latius sumpta pro habilitate seu pronitate ad malum, sive carnale, sive etiam spirituale, de labe originali participet.

2° Etenim plures de essentia peccati originis *opiniones* ortæ sunt.—a) Imprimis non defuere qui, cum *Durando*, essentiam illam in *reatu pænæ* constituerent. Sed, ut cuique patet, condignitas pænæ subaudit culpam, de cuius constitutivo nunc inquiritur.—b) Alii, ut *Henricus*, *Greg. Arimin.*, etc., posuerunt peccatum originale formaliter consistere in *morbida quadam qualitate* animæ superinducta et ab Adamo in posteros transfusa, quæ in renatis rationem peccati amittit, vel ex non-imputatione, vel ex domi gratiæ. Verum, præterquam quod hæc sententia *supervacanea* est ad explicandum concupiscentiam carnis adversus spiritum, perdifficilem intellectu reddit propagationem peccati originalis (habitus enim acquisiti, præsertim animæ, non solent trajici in prolem), neque conciliari potest cum *Conc. Trid.* decreto (can. 5) mox adducendo.—c) *Novatores*, duce *Luthero* et *Calvino* ulterius progredientes, tenent corruptionem naturæ seu concupiscentiam, qualis remanet in justificatis, esse vere et *proprie peccatum*, quamvis credentibus non imputetur.¹ Nec aliter sensit *Hermes*, a *Greg. XVI* damnatus.

3° Rejecta Protestantium sententia, veritatem præcipua conclusione sub hoc articulo intenta proponemus.

Conclusio 1^a.—CONCUPISCENTIA NON EST ELEMENTUM FORMALE PECCATI ORIGINALIS.

1° Id evincitur ex decreto *Trid.* (Sess. V, can. 5) : « Si quis per J. C. D. N. gratiam... asserit *non tolli* totum id quod veram et propriam peccati rationem habet ; sed illud dicit tantum radi, aut non imputari ; A. S. » Constat siquidem per baptismum non tolli concupiscentiam, ut *Trid.* ibidem declarat. Porro, si in renatis concupiscentia non est formaliter peccatum, neque est in infidelibus, cum eadem specie sit in utrisque.

2° *Scriptura* plura ad rem suppeditat : unum eligimus (*Jac. I, 14-15*) : *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Deinde, concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum ; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.* Ubi quatuor ab Apostolo distingui videntur : nempe concupiscentia seu vis ipsa appetitiva ad malum prona : suggestio per modum allicientis ; delectatio cum aliquo imperfecto consensu ; denique pleni consensus consummatio. Atqui concupiscentiam seu vim ipsam et primum ejus motum non appellat *B. Jacobus* peccatum ; sed nomine

¹— Cf. *Ch. Hodge, Systematic theology*, ed. 1895, vol. II, p. 230 ; quod opus professoris Americani (Princeton University) utile est ad manifestandas doctrinas *hodierni* protestantismi earumque variationes.

peccati, scil. levis, designat partum imperfectum seu delectationem non plene deliberatam ; nomine vero peccati mortalis, partum perfectum seu desiderium cum pleno consensu. Ergo.— Hinc *Patres Trid.*, occurrentes iis quæ ab adversariis ex SS. Litteris obijciuntur, aiunt (can. 5) : « Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum¹ appellat, S. Synodus declarat Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia *ex peccato* est et *ad peccatum* inclinat ».

3° Idipsum expresserat *S. Aug.* (de Nupt. et Concup. l. I, c. 23) : « Concupiscentia . . . modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod et peccato facta est, et peccatum, si vice-rit, facit ». Quare (Serm. 6 de Verb. Dom.) : « Restat ergo cum carne conflictus, quia deleta est iniquitas, sed remanet infirmitas ».

4° *Rationes* suppetunt.— a) Nam primo, ut ostensum est in tract. *de Creatione* (Disp. VII, Q. VII), potuisset homo condi in statu naturæ puræ cum concupiscentia in qua nunc nascitur. Atqui concupiscentia naturæ puræ non fuisset formaliter peccatum : ergo.— b) Præterea, formale elementum peccati est id quod primum et principalius habetur in ejus ratione completiva. Atqui hujusmodi non est concupiscentia consequens privationem justitiæ originalis, ut mox dicemus : ergo².

Conclusio 2^a.— PRIVATIO ORIGINALIS JUSTITIÆ, PER QUAM VOLUNTAS SUBDEBATUR DEO, EST FORMALE IN PECCATO ORIGINALI, CONCUPISCENTIA VERO SE HABET UT QUIDDAM MATERIALE.— Hæc est *S. Thomæ* mens, quam plerique sequuntur.

Et 1° *auctoritas* sat clare veritati intentæ suffragatur.— Nam a) juxta *Conc. Arausic.* II (can. 2) et *Trid.* (Sess. V, can. 2) peccatum originale *mors est animæ* seu, aliis verbis, privatio principii vitalis quo primus homo instructus fuerat. Atqui principium vitæ supernaturalis primi hominis erat gratia et justitia. Ergo.— b) Accedit quod peccatum illud a Patribus vocatur *aversio a Deo, macula, sordes animæ* ; quæ cuncta privationem justitiæ originalis important. Unde *S. Anselmus* (de Concept. Virg. c. 26) idem peccatum nominat « justitiæ debitæ nuditatem ».

2° *Ratione* sic cum Auctore et Cajetano proceditur.

Causa formalis seu ratio specifica ac constitutiva peccati originalis attendenda est ex causa seu ratione formali justitiæ

¹ — Rom. VI, VII, VIII ; Coloss. III.

² — De tota hac controversia vid. plura apud Bellarminum.

tiae originalis : oppositorum enim oppositæ sunt causæ. Atqui iustitia originalis tria importabat, nempe donum supernaturale, subjectionem mentis ad Deum, atque debitum ordinem voluntatis et omnium potentiarum ad proprium bonum : quæ tria tali ordine continebantur ut ex dono gratiæ penderet mentis subiectio, ex hac autem subiectione per rectam voluntatem finis quicumque alius motus virium animæ. Ergo in ipso peccato originali radix seu causa formalis dicenda est privatio iustitiæ, cujus primarius effectus est aversio mentis a Deo, consequente dein omni alia inordinatione virium animæ. Quapropter recte concludit Cajetanus (in h. art.) ad peccatum originis, moraliter seu in ratione peccati sumptum, spectare ut *formale primo* privationem iustitiæ originalis, *secundario* aversionem mentis a Deo ; habitum autem concupiscentiæ constantem ex virium inordinatione se habere *quasi* quiddam *materiale* consequens atque integrans¹ adæquatam peccati rationem.— Si autem velimus accipere peccatum physice, quatenus est ens et habitus, tunc pro *formali* ponenda est inordinatio voluntatis, radicata utique in essentia animæ prout hæc privatur iustitia originali, pro *materiali* vero quæcumque alia inordinatio ex illa procedens.

Defectus seu *privatio* iustitiæ originalis, in qua formale peccati originis elementum repositum est, dici potest tum *reatus culpæ*, prout est voluntaria voluntate capitis naturæ, tum *offensa*, prout est contemptus Dei legislatoris, tum *aversio*, utique habitualis, prout mentem a Supremo Fine defleccit, tum *macula*, quæ tanquam defectus nitoris immediate privationem gratiæ comitatur.

Colligitur 1° peccatum originale quoad suum *formale* esse æqualiter in omnibus. Sic enim sumptum, importat privationem iustitiæ originalis et respectum ad peccatum Adæ a quo originatur. Porro ista privatio æqualis in omnibus reperitur, cum omnes sint totaliter privati iustitia originali ; similiter respectus ad primum peccatum ex quo sumitur ratio culpæ, haud secus ac reliquæ relationes, non recipit *magis* et *minus*.—2° Quoad suum *materiale* et ratione subjecti, peccatum originale gradus admittit. Rupto enim iustitiæ originalis gubernaculo quo omnes animæ vires regebantur, unaquæque vis tendit in proprium motum, et tanto vehementius quanto pro diversis hominum complexionibus fortior fuerit (Q. LXXXII, art. 4).

Solv. obj. (cont. 2^{am} concl.) — OBJ. 1.— Privatio iustitiæ originalis est pœna peccati, ut docet ipse S. Th. (Q. LXXXV,

¹ — Cf. De Rubeis, *De pecc. orig.*, pp. 348-349.

a. 5, et *de Malo*, Q. V, a. 1). Atqui pœna supponit, non constituit culpam. Ergo privatio illa nequit esse formaliter peccatum originale.

RESP. *D. M.* : Privatio justitiæ originalis extensive sumptæ... *C* ; radicaliter acceptæ, *S. d* : est pœna prout sumatur active ex parte Dei, *C* ; prout sumatur passive ex parte hominis, *N.*—*C. m.*—*Neg. conseq.*

1° Justitia originalis dupliciter accipi potest : *radicaliter* pro gratia, quæ fundamentum erat ordinis primi status, quæque mentem Deo subiciebat ; *extensive* pro vi moderatrice omnium virium et partium hominis. Patet quidem defectum justitiæ, hoc postremo sensu acceptæ, fuisse consequentiam atque pœnam peccati quo homo se libere gratia exuit et a Deo avertit.—Verum 2° sumptâ justitiâ radicaliter, privatio justitiæ originalis simul fuit et culpa et pœna : *culpa* quidem, si *passive* respiciatur ex parte naturæ humanæ ; *pœna* vero, si spectetur *active* ex parte Dei subtrahentis auxilium, justitiæ conservativum, ob demeritum præcedens prioritate naturæ.

OBJ. 2.—Omne peccatum est contra naturam (*Damasc.*). Atqui concupiscentia secundum naturam est. Ergo neque materialiter concupiscentia ad peccatum originale pertinet.

RESP. *C. M.*—*D. m.* : concupiscentia quæ ratione regitur... *C* ; quæ transcendit limites rationis, *N.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.—Per peccatum originale sunt in nobis *passiones peccatorum* (*Rom. VII, 5*). Atqui multæ aliæ sunt passiones præter concupiscentiam. Ergo.

RESP. *C. M.*—*D. m.* : ... quæ reducuntur ad passiones concupiscibilis velut ad principales, inter quas concupiscentia vehementius movet et sentitur, *C* ; secus, *N.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 4.—Per peccatum originale deordinantur omnes animæ partes. Atqui intellectus supremus eminet inter partes animæ. Ergo peccatum illud magis est ignorantia quam concupiscentia.

RESP. *C. M.*—*D. m.* : ... i. e. principalitatem habet in bonis, *C* ; etiam in malis præeminet inferioribus viribus animæ, *N.*—*Neg. conseq.*

Inordinatio virium animæ præcipue in hoc attenditur quod indebite convertuntur ad bonum commutabile : quæ quidem inordinatio appetitiva communi *concupiscentiæ* nomine designatur ; unde peccatum originale (materialiter) potius dicitur concupiscentia, licet etiam ignorantia intellectus inter defectus materiales ejusdem peccati contineatur.

ARTICULUS III.

Utrum originale peccatum sit magis in carne quam in anima.

1° Aliquid potest esse in aliquo dupliciter : uno modo *causaliter* seu sicut in causa vel principali vel instrumentali ; alio modo *essentialiter* et sicut in subjecto.— *a)* Primo sub respectu. peccatum originale omnium hominum fuit in Adam sicut in *prima causa principali*, secundum illud Ap. (Rom. V, 12) : *In quo omnes peccaverunt* ; et quidem potiori modo quam in nobis, cum in eo fuerit secundum rationem et actualis et originalis-originantis peccati. *b)* In semine autem corporali est peccatum originis sicut in *causa instrumentali* cujus virtute in prolem traducitur. — Sed quæstio præsens potissime movetur *de subjecto* proprio illius peccati.

2° Titulus art. est num peccatum originis sit magis in carne quam in anima.— Ubi *caro* accipienda est secundum se, prout distinguitur contra animam rationalem atque ejus imperio subducitur. Quocirca peccatum originale *esse in anima* sibi vult subjectari culpam illam in anima rationali, secundum quod hæc radix existit moralitatis actuum quam influit vel in parte intellectiva, vel in parte sensitiva sibi subjicibili.

Conclusio.— PECCATUM ORIGINALE PRO SUBJECTO HABET, NON CARNEM, SED ANIMAM.

1° Idem est subjectum virtutis et vitii sive peccati, quod virtuti contrariatur. Atqui caro, secundum se, nequit esse susceptiva virtutis : ergo nec culpæ originalis.

2° Revera, ita ex voluntate primi parentis peccatum originale traducitur in posteros per quamdam generativam motionem, sicut a voluntate alicujus hominis derivatur peccatum actuale ad alias partes ejus. Atqui in hac derivatione id attendi potest quod quidquid provenit ex motione voluntatis peccatricis ad quamcunque hominis partem peccati susceptivam, sive per modum subjecti, sive per modum instrumentalis participationis, sortitur rationem culpæ, quo modo se habet concupiscentia cibi in vi appetitiva cibique sumptio per manus et os ex voluntate gulæ procedens ; quidquid vero ulterius derivatur ad vim nutritivam et ad interiora membra, quæ non sunt nata moveri a voluntate, non obtinet rationem culpæ. Sic igitur, cum caro *de se*, et prout effugit imperium voluntatis, nullatenus sit culpæ susceptiva, quidquid pervenit de corruptione primi peccati ad animam uti-

que culpæ rationem habet ; quod autem pervenit ad carnem, non habet nisi rationem noxæ materialis et pœnæ. De qua pœna conqueritur Ap. dicens (Rom. VII, 23) : *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.*

Solv. obj.— **OBJ. 1.**— Unumquodque potius est in causa quam in effectu. Atqui anima inficitur labe originali per semen carnale. Ergo.

RESP. D. M. : . . . in causa principali. . . *C* ; in causa instrumentali, *N.*— *C. d. m.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Peccatum originale ex primo parente contrahimus, prout in eo fuimus secundum *seminalem* rationem. Atqui sic non fuit ibi anima, sed sola caro. Ergo.

RESP. C. M.— *D. m.* : . . . non fuit sic anima in Adam sicut in principio effectivo, *C* ; neque sicut in principio dispositivo, *N.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 3.— Anima, culpæ originalis susceptiva, ex sua creatione vel infusione inquinaretur. Atqui id repugnat sanctitati Dei creantis. Ergo.

RESP. D. M. : . . . ex sua creatione, *N* ; ex sua infusione, *S. d.* : habito respectu ad Deum infundentem, *N* ; habito respectu ad corpus cui infunditur, *C.*— *C. d. m.* : repugnat ex creatione, quæ refertur ad solum Deum, animam maculari, *C* ; ex infusione, *S. d.* : prout infusio se tenet ex parte Dei infundentis, *C* ; prout se tenet ex parte corporis cui infunditur anima ad efformandam naturam humanam vitio originis obnoxiam, *N.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 4.— Tam pretiosam animæ substantiam sapiens Deus non jungeret corpori ex quo inficeretur. Atqui reapse illam corpori conjungit. Ergo.

RESP. D. M. : . . . considerato bono singulari animæ, *Trans* ; considerato bono communi totius universi, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

1° Bonum commune præpollet bono singulari ; unde Deus secundum suam sapientiam non intermittit naturalem generis humani multiplicationem ut vitetur singularis infectio hujus animæ.— 2° Eo magis *a*) quia melius est tali animæ esse secundum naturam principiiis essentialibus constantem, etsi donis indebitis spoliata, quam nullo modo esse ; *b*) præsertim cum possit per gratiam damnationem evadere.¹

¹ — Cf. 2 Sent. D. XXXII, Q. II, a. 2.

ARTICULUS IV.

Utrum peccatum originale sit per prius in essentia animæ quam in potentiis.

(Q. LXXXIII, aa. 2-4)

Tria breviter sub hoc articulo determinanda sunt : et 1° an, supposita reali distinctione¹ inter essentiam animæ ejusque potentias, peccatum originis per prius insideat animæ quam potentiis ; 2° quænam potentia prius subjective corrumpatur ; 3° quæ potentiæ principaliter in ratione causæ inficiantur.

Conclusio 1^a.— ANIMA SECUNDUM ESSENTIAM EST PRIMUM SUBJECTUM ORIGINALIS PECCATI.

1° Idem est subjectum formæ et oppositæ privationis. Atqui *originalis justitia*, cui peccatum originale opponitur, pertinebat primordialiter ad essentiam animæ, siquidem donum erat divinitus collatum humanæ naturæ ; hanc autem per prius respicit essentia animæ quam potentiæ, dum istæ, utpote principia actuum personalium, magis spectant ad personam. Ergo. (Art. 1 ad 2).

2° Culpa originalis dici solet peccatum *naturæ*. Atqui anima est in linea naturæ humanæ secundum essentiam qua corpus informat. Ergo.

3° Sane, illud animæ est principaliter subjectum alicujus peccati, ad quod primo pertinet causa motiva illius. Atqui peccatum, de quo agimus, origine producit. Ergo illud animæ, quod primo attingitur ab origine hominis, est primum subjectum originalis peccati. Atqui origo animam attingit ut terminum generationis, prout secundum essentiam est forma corporis : quo sub respectu certo capax peccati existit, in quantum est rationalis, primum principium ac subjectum actuum moralium². Ergo anima secundum essentiam est primum subjectum originalis peccati ; ita ut hæc prioritas accipienda sit non solum in *ordine generationis*, sed etiam in *ordine perfectionis* et naturæ, ea lege qua substantia prior est secundum perfectionem et naturam suis potentiis naturaliter consequentibus (resp. ad 3)³.

¹ — Cf. I, Q. LXXVII.

² — Cajet. in h. art.

³ — Cf. de Malo, Q. IV, a. 4.

Conclusio 2^a.— PECCATUM ORIGINALE, SUBJECTIVE SUMPTUM, PER PRIUS ET MAGIS AFFICIT VOLUNTATEM QUAM CÆTERAS POTENTIAS.

Prob.— Cum peccatum originale dupliciter considerari possit, scil. secundum inhærentiam ad subjectum et secundum inclinationem quam subjecto imprimit ad actum, priori quidem modo maxime respicit essentiam animæ, posteriori autem sensu respicit potentias. Ergo illam potentiam prius magisque afficit quæ primam inclinationem habet ad peccandum. Atqui hujusmodi est voluntas; quod patet, quia ejus motioni subjacent pleræque potentiæ, quarum actus boni vel mali moralitatem suam ducunt ex ordine ad voluntatem¹. Ergo, quemadmodum in primo statu justitia originalis vim suam potissime exerebat per voluntatem sese cunctaque Deo subjicientem, sic in statu lapsus peccatum naturæ primo summeque voluntatem attingit.

Dixi in concl. *subjective*; nam corruptio peccati potest esse in aliquo vel *actu* sicut in subjecto formaliter aut materialiter, quod modo tetigimus, vel *virtute* sicut in causa²: quod viam sternit ad sequentem conclusionem.

Conclusio 3^a.— SUB RATIONE CAUSÆ, SPECIALIUS DICENDÆ SUNT CORRUPTÆ ET INFECTÆ PER PECCATUM ORIGINALE TRES ILLÆ VIRES: SENSUS TACTUS, VIS CONCUPISCIBILIS, ET VIS GENERATIVA.

Illæ corruptio solet præcipue *infectio* nominari quæ nata est in aliud transferri, v. g. lepra. Atqui corruptio originalis peccati traducitur per actum generationis; qui quidem ad vim generativam pertinet sicut ad exequentem, et ad concupiscibilem sicut ad appetentem et imperantem, ad sensum autem tactus sicut ad sentientem delectationem et eam nuntiantem. Ergo infectio originalis peccati in tribus prædictis potentiis specialius vigere dicitur virtute sicut in causa, non tamen sicut in proprio subjecto³.

QUÆSTIO TERTIA

DE EFFECTIBUS PECCATI ORIGINALIS

Pelagiani, negantes peccatum originale, effectus atque pœnas ejusdem peccati concedere detrectabant; imo aliqua ex iis quæ nos mala pœnaliter dicimus, maxime vero concu-

¹ — Cf. I-IIæ, Q. LXXIV.

² — *De Malo*, Q. IV, a. 5 ad 1.

³ — Cf. *de Verit.*, Q. XXV, a. 6.

piscentiam carnis, contra ipsa Scripturæ et rationis præscripta¹ inter naturæ bona numerabant.— *Novatores* e contra, originalem noxam exaggerantes, non solum peccati sequelas a catholicis admissas, sed et *substantialem* naturæ vitiationem cum ipsa liberi arbitrii ademptione asseruerunt.

Doctrinæ catholicæ formula reperitur in verbis *Conc. Arausic. II* docentis (can. 1) « per offensam prævaricationis Adæ totum hominem, i. e. secundum *corpus* et *animam*, in *deterius* fuisse commutatum », necnon in verbis *Conc. Trid.* statuentis (Sess. VI, cap. I) in nobis « liberum arbitrium *minime extinctum* esse, viribus licet *attenuatum et inclinatum*. »

Summæ theologicæ ordo nos monet ut impræsentiarum disse-ramus de effectibus *formalibus* peccati originalis, qui tres præcipui esse videntur, nimirum *vulneratio* naturæ, peccati *macula*, et *reatus pænæ*. Cum autem reatus pænæ vestigari possit vel *in genere*, vel *in specie* quatenus proprius est culpæ originalis, idcirco præsens quæstio in quatuor articulos dispescetur.

ARTICULUS I.

De vulneratione naturæ

(Q. LXXXV)

Receptum in scholis est adagium, per peccatum Adæ hominem « spoliatum esse gratuitis, vulneratum in naturalibus. » Quot enim mala quantasque ruinas ex primæva illa calamitate humana natura sustinuerit, nemo est qui non in seipso persentiat.

1° Mala, e vitio originali secuta, dupliciter accipi possunt, videl. ex parte *animæ*, et ex parte *corporis*, prout *Syn. Araus.* paulo ante citata decrevit. Et sub utroque malorum capite, alia sunt *interna*, de quibus potissime dicemus, alia vero *externa*, ut habere Deum iratum, esse sub diaboli potestate, carere obedientia animantium, a cælo, ab aëre, ab aqua et ipsa terra multa variaque incommoda perpeti.

2° Ad clariorem argumenti intelligentiam quædam *præmittenda* sunt.

¹ — Cf. Bellarm., *De am. gr. et st. pecc.*, l. VI, c. 14.

a) Nam *bonum naturæ* tripliciter dici potest : *primo*, ipsa principia naturæ constitutiva cum proprietatibus consequentibus, et hoc bonum, secus ac *Novatores* senserunt, peccato nec tollitur nec minuitur ; *secundo*, donum justitiæ originalis toti humanæ naturæ collatum, et novimus bonum istud totaliter ablatum esse peccato primi parentis ; *tertio*, naturalis inclinatio ad virtutem quæ convenit homini in quantum rationalis est, et ex hac parte naturæ bonum potest, non quidem penitus tolli, sed diversimode imminui.

b) Re quidem vera, prædicta inclinatio intelligitur ut media inter duo : fundatur enim, sicut in radice, in natura rationali, et tendit finaliter in bonum virtutis. Porro *ex parte radicis*, quam peccatum nequit inficere, nullum detrimentum pati potest ; sed diminuitur *ex parte termini*, et tanto magis quanto plura fortiorave obsistant impedimenta.

3° Jam ea quæ sub hoc articulo intenduntur, duabus propositionibus pro duplici genere malorum, sive animæ sive corporis, concludamus.

Conclusio 1^a.— CONVENIENTER PONUNTUR, EX PARTE ANIMÆ, QUATUOR NATURÆ VULNERA A PECCATO ORIGINALI INFLECTA : SCIL. IGNORANTIA, MALITIA, CONCUPISCENTIA, INFIRMITAS ;— quod theologi post Ven. Bedam communiter docent.

1° *Prob. concl.*— a) Per justitiam originalem perfecte ratio continebat inferiores animæ vires, et ipsa ratio Deo subjecta ab eo perficiebatur. Atqui hæc originalis justitia subtracta est per peccatum primi parentis. Igitur omnes vires animæ remanent *quodammodo* destitutæ proprio ordine quo naturaliter ad virtutem tendunt ; et ista destitutio *vulneratio naturæ* dicitur.— b) Porro, quatuor sunt potentiæ animæ quæ possunt esse subjecta virtutum, scil. *ratio* in qua est prudentia ; *voluntas* in qua est justitia ; *vis concupiscibilis* in qua est temperantia ; *vis irascibilis* in qua est fortitudo. In quantum ergo ratio destituitur perfecto ordine ad verum, penitur *vulnus ignorantiae*, juxta illud (Sap. IX, 14-15) : *Cogitationes mortalium timidæ, et incertæ providentiæ nostræ . . . Terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*. Quatenus voluntas destituitur integritate ordinis ad bonum, habetur *vulnus malitiæ* seu pronitas ad malum quæ exhibetur (Job. XV, 16) in homine *qui bibit quasi aquam iniquitatem*. Quatenus concupiscentia destituitur ordine ad delectabile ratione moderatum, est *vulnus concupiscentiæ*, propter quod Ap. clamat (Rom. VII, 24) : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ?* Demum in quantum vis irascibilis, quæ veluti miles armatus aut animi nervus im-

peranti rationi deservit, destituitur suo ordine ad arduum, ponitur *vulnus infirmitatis*, cujus memor Psalmista tam sæpe divinam opem implorat, v. g. (Ps. LXXXV, 16) : *Respice in me et miserere mei ; da imperium tuum puero tuo.*

2° *Expl. concl.*—a) Suarez, declarans metaphoram illam qua natura *vulnerata* dicitur, recte scribit (Proleg. 4 de Grat. c. 8) : « Justitia originalis pacem et unionem inter appetitus hominis constituebat, quæ unio per peccatum dissoluta est, ablata justitia, et ita factum est *vulnus* in natura, sicut fit in corpore per dissolutionem continui. Atque eodem modo fuit læsus homo in *naturalibus*, non quia donum amissum fuerat naturale, sed quia naturalem defectum auferebat seu illi subveniebat.»—b) Ex hoc autem *concludi non potest hominem, saltem substantialiter, debiliorem esse* ad operandum bonum in statu *naturæ lapsæ*, vi istius status, quam fuisset in statu *naturæ puræ*. Nam audiamus S. Thomam (2 Sent. D. XXXI, Q. I, a. 1) : « Quia hoc (scil. rectitudo per dona justitiæ originalis) gratis collatum fuerat, ideo juste per ingratitude inobedientiæ subtractum est. Unde factum est ut, primo homine peccante, natura humana, quæ in ipso erat, sibi ipsi relinqueretur, ut consisteret secundum *conditionem suorum principiorum.*» Homo itaque nec *intrinsece* debilior nascitur, quoniam peccatum Adæ non addit qualitatem vehementius inclinantem ad malum, sed est mera *destitutio* seu privatio justitiæ originalis ; neque *extrinsece* debilior absolute dicendus est ex indole sui status : siquidem divina providentia se accommodat rerum naturæ et exigentiæ ; ubi autem eadem manet natura, idem requiri videtur ordo Providentiæ obstacula removentis mediaque saltem essentialia fini proportionantis. —c) Graves theologi docent hominem sibi relictum *aversum esse* a Deo, ut est finis naturalis, non positive, sed *negative* in statu naturæ puræ, vel *privative* in statu naturæ lapsæ, quatenus, ob oppositionem duplicis appetitus, rationalis et sensitivi, in neutro statu exigit ex se determinate et efficaciter applicari ad amorem boni honesti sed solum ad amorem boni ut sic et in communi, unde se dein discursu rationis et electione voluntatis ad bonum honestum movere et ad Deum convertere valeat. Ergo ex aversione privativa, peccato Adæ inducta, nequit deduci imminutas esse, saltem substantialiter, vires naturales hominis ; quamquam æstimare probabiliter liceat, liberalitatem Providentiæ naturalis paulo minorem deberi naturæ lapsæ et reæ quam naturæ puræ.

¹ — Cf. Suarez, *op. cit.*, cc. 8-9 ; — Gonet, *De homine*, Disp. IV, a. 3.

Conclusio 2^a.—MORS ET ALII DEFECTUS CORPORALES VERO SENSU DICUNTUR PŒNA PECCATI ORIGINALIS.

1° De morte diserta est Scriptura (Rom. V, 12) post factam ab initio comminationem (Gen. II, 17) : *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris.*—S. Thomas (II-IIæ, Q. CLXIV, a. 2) concinne explicat alios defectus corporales ex peccato secutos, prout in Gen. legimus. « Quantum ad corpus, ad quod pertinet differentia sexus, alia pœna attributa est mulieri, alia viro. *Mulieri* quidem attributa est pœna secundum duo, propter quæ viro conjungitur ; quæ sunt generatio prolis et communicatio operum pertinentium ad domesticam conversationem. Quantum autem ad generationem prolis, punita fuit dupliciter : primo quidem quantum ad tædia quæ sustinet portando prolem conceptam ; et hoc significatur, cum dicitur (Gen. III, 16) : *Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos* ; et quantum ad dolorem quem patitur in pariendo, et quantum ad hoc dicitur : *In dolore paries*. Quantum vero ad domesticam conversationem punitur secundum quod subicitur dominationi viri per hoc quod dicitur : *Sub viri ptestate eris*.¹ Sicut autem ad mulierem pertinet ut subdatur viro in his quæ ad domesticam conversationem pertinent ; ita ad virum pertinet quod necessaria vitæ procuret. Et circa hoc punitur tripliciter. Primo quidem per terræ sterilitatem, cum dicitur : *Maledicta terra in opere tuo*. Secundo, per laboris anxietatem, sine qua fructus terræ non percipit ; unde dicitur : *In labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ*. Tertio quantum ad impedimenta quæ proveniunt terram colentibus ; unde dicitur : *Spinas et tribulos germinabit tibi*. »²

2° Aliquid potest esse causa alterius dupliciter : vel *per se* seu secundum virtutem suæ formæ, vel *per accidens*, nempe per modum removentis prohibens, et hac ratione dicimus peccatum originale esse causam mortis aliorumque defectuum corporalium, quatenus peccato illo sublata est originalis justitia, per quam non solum inferiores animæ vires sub ratione, sed et totum corpus sub anima absque ulla deordinatione continebatur. Atqui effectus illi peccati originalis habent rationem pœnæ, non quidem pœnæ *taxatæ* pro peccato, sed pœnæ *concomitantis* vel consequentis :³ quippe si quis propter culpam suam privetur aliquo beneficio sibi

¹—Intellige « non quantum ad regimen (quia etiam ante peccatum vir caput mulieris fuisset et ejus gubernator extitisset), sed prout mulier contra propriam voluntatem nunc necesse habet viri voluntati parere » (*Ibid.* ad 1).

²—Cf. Bellarm. (l. VI), qui cunctos defectus corporis et animæ graphice describit.

³—Cf. S. Thom., *de Malo*, Q. V, a. 4 ; II-IIæ, Q. CLXIV, a. 1 ad 4.

dato, quale erat donum justitiæ originalis, subtractio illius beneficii pœna est illius culpæ proportionaliter taxata ; defectus autem provenientes ex subtractione illa se habent per modum pœnæ consequentis.— Verum quidem est Christi gratiam delere peccatum originale, quin corporales hujus vitæ misérias prohibeat. Sed quod tam efficax gratia *inadaequale* tantum justitiam originalem homini restituat, ex ordine divini sapientiæ dependet. « Oportet enim quod ad immortalitatem et impassibilitatem gloriæ, quæ in Christo inchoata est, et per Christum nobis acquisita, perveniamus *conformati* prius passionibus ejus. Unde oportet quod ad tempus ejus passibilitas in nostris corporibus remaneat ad impassibilitatem gloriæ promerendam conformiter Christo » (art. 5 ad 2).

3° *Objicienti* mortem aliosque corporales defectus naturales esse homini, nec ideo dici posse pœnales, respondeatur (art. 6) hominem *ex parte suæ formæ*, quæ non solum inclinatione communi omnibus formis ad esse, sed et natura sua perpetuitatem vindicat, naturaliter esse incorruptibilem, verum naturaliter corruptibilem esse *secundum se totum et ex parte materiæ* : siquidem corpus humanum, a natura electum ut sit temperatæ complexionis, ex hac ipsa conditione habet ut corruptibilitati subsit, quin tamen iste defectus sub electione cadat. Atqui Deus, cui subjacet omnis natura, in ipsa institutione hominis supplevit per justitiæ donum defectum et corruptibilitatem humani corporis. Recte itaque secundum hoc dicitur quod *Deus mortem non fecit* (Sap. I, 13) et quod corporalis corruptio pœna est peccati.

ARTICULUS II.

De macula peccati.

(Q. LXXXVI)

Non raro Deus revelavit sanctis suis quam fœda horridaque sit anima peccato coinquinata : quod sane intelligendum est proportionaliter de omni peccato, sive originali sive personali. Unde tria, sub præsentî articulo, ex doctrina Angelici de peccato in genere ad rem nostram conferemus unaque conclusione determinabimus : nempe *an* peccatum originale maculam gignat ; *quid* propriè sit hæc macula ; *quomodo* in anima peccatoris remaneat.

Conclusio.—EX PECCATO ORIGINALI RELINQUITUR MACULA SEU DEFECTUS NITORIS SPIRITUALIS, PERSEVERANS IN ANIMA USQUEDUM GRATIA DELEATUR.

1^a *Pars*, scil. maculam ex peccato proindeque ex ipso vitio originis gigni, suadetur 1° ex *Scriptura*, v. g. (Eccl. XXXI, 8) : *Beatus dives qui inventus est sine macula* ; (ibid. XLVII, 22) ubi dicitur Salomoni : *Dedisti maculam in gloria tua* ; (Ps. XIV, 1-2) : *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* . . . *Qui ingreditur sine macula* ; (Eph. V, 27) : *Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.*—2° *Ratione*. a) Macula in spiritualibus dicitur per similitudinem desumptam ex corporalibus, quæ proprie maculam contrahunt perdendo nitorem suum ex contactu alterius corporis, v. g. vestis ex oleo. Atqui anima humana duplicem habet nitorem : unum quidem ex refulgentia luminis naturalis rationis, alium ex splendore divinæ sapientiæ et gratiæ altius hominem perficientis et dirigentis ; contra quod rationis et legis divinæ lumen peccat homo per amorem adhærens tactu spirituali rebus prohibitis. Ergo. b) *Conf.* (ex art. 1 ad 2). In hoc enim differt intellectus a voluntate quod actio intellectiva fit secundum quod res intelligibiles sunt in intellectu per modum ipsius, unde intellectus ex eis non inficitur, sed magis perficitur. Actus autem voluntatis consistit in motu ad res ipsas per modum amoris animam rei amatæ conglutinantis qua ex inhæsiōe inordinata maculatur anima secundum illud (Os. IX, 10) : *Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.*

2^a *Pars* est de natura maculæ spiritualis, et dicitur : macula originalis peccati est *privatio nitoris primaevæ justitiæ, connotans peccatum primi parentis a quo causatur* (a. 1 ad 3).

1° Enim vero natura humana per peccatum Adæ aversa est a Deo, suo ultimo fine, et justitia originali privata. Atqui originalis justitia erat verus splendor animam cœlesti luce illuminans. Ergo ex illa aversione ac privatione consecuta est per modum *formalis* effectus macula, veluti defectus nitoris spiritualis (cf. Cajet. in h. l.).—2° Igitur hæc macula, quæ prout re identificatur cum aversione est *culpa* et prout formaliter sequitur est *pœna*, non est quidpiam positivum in anima nec privatio sola, sed privatio nitoris in ordine ad causam seu primum peccatum a quo esse suum morale sortitur.

3^a *Pars* habet, maculam superesse post actum peccati ex quo nata est, usquedum gratiâ deleatur.—Cum enim macula importet recessum a lumine rationis vel divinæ legis, quamdiu homo extra lumen illud moratur, tamdiu in eo manet macula peccati. Atqui, post admissum peccati actum, non statim homo ad illud redit in quo fuerat, sed ad hoc requiritur vel actualis vel habitualis mutatio voluntatis per divinam gratiam. Ergo.

ARTICULUS III.

De reatu pœnæ in genere.

(Q. LXXXVII)

Duplex distingui debet reatus, culpæ et pœnæ. *Reatus culpæ* aliud reapse non est quam ipsa culpæ malitia, prouti quis libere eam amplectitur fitque reus illius. *Reatus pœnæ* vero est condignitas seu debitum pœnæ propter peccatum luendæ; unde reatum culpæ supponit et consequitur. Cum reatus pœnæ considerari possit in genere et *absolute*, vel in specie et *respectu* peccati originalis, jam lectori patet ratio præsentis ac sequentis articuli.

Conclusio.— REATUS PŒNÆ EST EFFECTUS PECCATI; NEC PECCATA DESUNT QUÆ REATUM INDUCANT PŒNÆ ÆTERNÆ ET QUODAMMODO INFINITÆ.

1^a Pars prob. — 1° Ex *Scripturis*; nam (Ps. XXXI, 10) sic peccator justo opponitur: *Multa flagella peccatoris; sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.* Et (Rom. II, 9): *Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum.* — 2° *Ratione.* Peccator violat ordinem et æqualitatem divinæ justitiæ, indulgendo ultra modum et contra Dei mandatum voluntati propriæ. Atqui æquum est ut violator ordinis ordinem restauret per quamdam recompensationem pœnæ sponte vel invite toleratæ, prout in humanis injuriis observatur (art. 6). Ergo. *Evolv. arg.* (ex art. 1.) Lex est communiter vigens tum in rebus naturalibus tum apud homines ut insurgens contra aliquid vel aliquem ordinem ab eo deprimatur. Jamvero peccatum, quod est inordinatio, triplicem ordinem pervertit, scil. ordinem humanæ rationis, ordinem socialis auctoritatis vel spiritualis vel temporalis, tandem ordinem regiminis divini. Quare consequens est ut peccator, universaliter loquendo, a triplici illo ordine detrimentum patiatur, incurrens triplicem poenam, *unam* a seipso, quæ est conscientiæ remorsus, *aliam* ab homine, *tertiam* a Deo. — Hic autem pœnæ reatus seu debitum, cessante actu peccati, tamdiu manet quamdiu persistat offensa habitualis seu peccati macula (art. 6).

2^a Pars dicenda est *fide* sancita per *Conc. Later.* ac *Trid.* — 1° Et sane legimus (Matth. XXV, 41): *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum;* ubi tum pœna *damni* secundum amissionem Infiniti Boni, tum pœna *sensus* secundum cruciatum ignis æterni exprimitur; et (v. 46): *Ibunt hi in supplicium æternum.*

2° *Ratione* sic procedendum est.— a) Quod ad pœnæ æternitatem attinet (art. 3), illud peccatum de se inducit reatum pœnæ æternæ quod importat inordinationem ex se irreparabilem. Atqui hujusmodi est peccatum mortale (sive originale sive personale), privativum gratiæ et conjunctionis cum Deo. Ergo. *Major* constat ex eo quod peccatum inducit reatum pœnæ, quatenus pervertit aliquem ordinem. Manente autem causa, manet effectus; unde tam longe se protendit reatus pœnæ quam ordinis perversitas. *Min. prob.* Nam *primo* peccatum mortale tollit vitam gratiæ, ideoque mors est animæ de se irreparabilis. *Secundo*, quia defectus, quo subtrahitur quodcumque primum principium, de se est perpetuus, si per peccatum corrumpatur principium ordinis quo voluntas Deo subditur, erit inordinatio ex se irreparabilis, etsi reparari possit virtute divina. Atqui principium hujus ordinis est ultimus Finis, cui homo per caritatem inhæret et a quo per lethale peccatum avertitur. Itaque quæcumque peccata avertunt a Deo, caritatem auferentia, quantum est de se inducunt reatum æternæ pœnæ.— Neque enim necesse est ut fugaci culpæ pœna æquetur secundum *quantitatem durationis*, ut patet ex legibus criminalibus hominum. Præterea, culpa, etsi actu temporaria, *virtute* tamen æterna est, prout ultimum finem de se perpetuum in malo constituit (hîc ad 1)¹.

b) Quod pertinet ad *infinitem* pœnæ (art. 4), dicendum est pœnam peccato proportionari. Porro in peccato duo sunt: scil. *aversio* ab incommutabili Bono quod est infinitum, unde ex hac parte peccatum infinitum est et meretur *pœnam damni* quodammodo infinitam, quæ consistit in amissione infiniti Boni, scil. Dei; aliud in peccato reperitur, nempe inordinata *conversio* ad bonum commutabile², et ex hac parte peccatum est finitum, tum quia bonum illud finitum est, tum quia finita est ipsa conversio quæ actu creaturæ perficitur, et sub hoc respectu peccato respondet *pœna sensus* quæ est finita.

ARTICULUS IV.

De pœna propria peccati originalis.

1° Exploratis supra pœnis quas in hac vita peccatum originale adducit, pœnam in altera vita solvendam investigemus

¹ — Cf. Suppl. Q. XCIX, a. 1.

² — Cf. Cajet, in h. loc.

oportet; nempe determinanda est sors eorum qui cum *sola culpa originali* decedunt, sive infantium non baptizatorum, sive adultorum qui infantibus æquiparantur, ut perpetuo amentes.

2° Ea de re plures exstiterere *opiniones* — a) Prima fuit eorum qui regnum cœlorum infantibus non baptizatis promittere ausi sunt, uti *Vincentius* quidam de quo Aug. loquitur, et posterius *Swinglius*, *Bucerus*, multique sectarii. — b) Altera sententia fuit *Pelagianorum* qui, ut Aug. refert, non baptizatis promittebant « extra regnum quidem Dei, æternam et beatam quamdam vitam suam »; quamvis incertum sit utrum nomine vitæ æternæ intellexerint visionem Dei, vel beatitudinem naturalem ab omni pœna immunem. — c) Naturali autem felicitate, stante tamen pœna damni, fruturos infantes illos, certo docuerunt *Amb. Catharinus*, *Pighius*, *Savonarola*, etc. — d) Alii dicunt eos damnari quidem æterna morte ac pœnam damni seu carentiam visionis Dei sustinere, at sine ullo dolore sive sensus sive spiritus. — e) Alii parvulos liberant a cruciatu ignis et vermis conscientiae, non tamen a spirituali quodam dolore proveniente ex notitia amissæ beatitudinis. — f) Alii demum rigidissimi tenent parvulos utraque pœna tum damni tum sensus in gehenna torqueri.

Conclusio 1^a. — PARVULI SINE BAPTISMO DEFUNCTI ABSQUE DUBIO PRIVANTUR VITA ÆTERNA SEU BEATITUDINE SUPERNATURALI. — Id *de fide* est secundum definitionem conciliorum *Carthag.*, *Milevit.*, *Florent.*, necnon *Trid.* (Sess. V, can. 4): « Si quis parvulos... dicit... nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad *vitam æternam* consequendam... A. S.»

1° Sane clarissima exstat Domini sententia (Joan. III, 5): *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Sp. Sancto, non potest introire in regnum Dei.* — 2° Homo ordinatur ad consecutionem vitæ æternæ per gratiam, juxta illud (Rom. VI, 23): *Gratia Dei, vita æterna.* Atqui infantes, originali labe infecti, sunt gratia et iustitia destituti. Ergo¹.

Conclusio 2^a. — TENENDUM EST PARVULOS IN PECCATO ORIGINALI DECEDENTES NON AFFLIGI PœNA SENSUS, IMO PROBABILIS NEQUE ULLO INTERNO DOLORE.

1^a *Par.*, licet non de fide, *communis* est tamen in scholis et pro veriori habenda est.

¹ — Cf. *De Malo*, Q. V, a. 1.

Nam 1° a) afflictio pœnæ debetur delectationi culpæ, secundum illud (Apoc. XVIII, 7) : *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et lucium*. Atqui in peccato originali nulla fuit delectatio. Ergo.— b) Inter *Patres* citari possent uterque *Gregor. Naz.* et *Nyss.*, *S. Ambrosius*, *S. Bernardus*, etc., quamvis nonnulli dissentire videantur; necnon plerique *scholastici* ac *theologi* tum antiqui tum moderni.— c) Accedit illud *Innoc. III* qui (in Decr. l. III, tit. 42, c. *Majores*) ait : « Praeterea pœna originalis peccati est *carentia visionis Dei*; actualis vero pœna peccati est *gehennæ perpetuæ cruciatus* ». Insuper *Pius VI* (const. *Auct. fidei*) damnavit prop. 26^{am} Syn. Pistoriensis « quæ velut fabulam Pelagianam explodit locum illum inferiorem (quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animæ decedentium cum sola originali culpa pœna damni *citra pœnam ignis* puniantur ». Tandem Concilia (Ludg. II et Florent.) et RR. PP. (Greg. XIII et Bened. XIV) non obscure favent, decernendo *disparitatem pœnarum* originali et actuali peccato debitarum.

2° *S. Thomas* (de *Malo*, Q. V, a. 2) tripliciter arguit.— a) *Primo*, peccatum originale, cum sit naturæ vitium, non nisi *pœna naturæ* puniri debet. Atqui hujusmodi est pœna damni, non autem pœna sensus quæ immediate personam afficit in bonis personalibus. Ergo.— b) *Secundo*, pœna sensus respondet conversioni ad bonum commutabile, sicut pœna damni aversioni a Deo; unde peccato actuali mortali, in quo reperitur simul conversio et aversio secundum unum eundemque actum inordinatum animæ, debetur utraque pœna. Atqui in peccato originali directe et per se non est conversio, sed *sola aversio* vel aliquid aversioni respondens, scil. destitutio justitiæ originalis. Ergo¹.— c) *Tertio*, habitualis dispositio mala potest esse causa damni, puta quod inhabilem reddat ad aliquam dignitatem, non vero meretur pœnam sensus. Atqui tota deordinatio peccati originalis se habet per modum *habitualis dispositionis*. Ergo.

2^a *Pars* concl. est *S. Thomæ*, *S. Bonav.*, *Capreoli*, aliorumque illustrium theologorum negantium in parvulis origine vitiatis tristitiam ex pœna damni proveniente, quam tamen alii distinguentes a verme conscientiæ, qui culpam propriam subaudit, cum *Bellarmino*² admittunt.— Tria ex *S. Thomæ* adducemus³.

1° Ideo pœnam sensus a parvulis cum originali peccato defunctis exclusimus, quia dolor pœnæ delectationi culpæ

¹ — Cf. De Rubeis, *De pecc. orig.*, p. 446.

² — *De Amiss. gratiæ et Statu peccati*, l. VI, c. 6.

³ — *De Malo*, Q. V, a. 3; 2 Sent. D. XXXIII, Q. II, a. 2.

respondet. Atqui hæc ratio communiter spectat ad dolorem, internum vel externum, spiritualement vel sensibilem. Ergo probabilius parvuli illi nullum prorsus dolorem sentiunt.

2° Circa *modum* quo id exponi possit, varia est doctorum opinio.— Quidam enim hujus rei causam assignant, quod nemo tristatur de amissione boni ignoti. Porro infantes, cognitione fidei carentes, nonne *sanctorum gloriam ignorant*, supposita præsertim suavi dispositione divinæ Providentiæ qua gloria illa, in judicio universali manifestanda, eorum perceptioni subtrahenda sit? Hanc rationem non improbabilem judicavit Angelicus, cui tamen merito aliam prætulit.

3° Igitur sic discurremus. Qui rectæ rationis est ordinatæque voluntatis non affligitur ex carentia ejus quod proportionem suam excedit; sic nullus sapiens tristatur ex hoc quod non sit rex. Atqui, cum ex una parte visio beatificæ omnem naturæ exigentiam superet, ex altera parte nunquam pueri non baptizati fuerunt per gratiam proxime proportionati ad hoc quod vitam æternam consequerentur. Ergo defectus gratiæ et gloriæ in illis non magis tristitiam parit quam in sapientibus pariat defectus gratiarum superexcedentium, non sibi, sed aliis similibus factarum¹.

Stet igitur culpam originalem, quæ minus habet de voluntario, minus quoque habere de pœna, scil. (probabilius) sola *privatione* gloriæ puniri, absque ullo positivo dolore.

Conclusio 3^a.— PARVULIS SINE BAPTISMO DECEDENTIBUS NEQUIT TRIBUI BEATITUDO NATURALIS, SALTEM STRICTE ET FORMALITER; EIS TAMEN CONCEDITUR ALIQUA PARTICIPATIO NATURALIS FELICITATIS.

1^a *Pars* exprimit doctrinam *catholicam*, Pelagianismo oppositam.— Etenim pueri sine baptismo morientes versantur, juxta Scripturas², in statu *perditionis* et *damnationis*, suntque *natura filii iræ* (Eph. II, 3); juxta Patres³ quoque et Concilia, *æterna morte* mulctantur et in *infernum* descendunt; nec dici possunt assequi finem suum ultimum, qui impræsentiarum unus est *finis supernaturalis* beatificæ visionis. Atqui hæc omnia impossibilia sunt cum beatitudine formaliter dicta, etiam naturali: siquidem proprium est veræ beatitudinis excludere omnem culpam et pœnam. Ergo.

¹ — 2 Sent. *loc. cit.*, ubi S. Thomas pleraque dubia dissipat.— Vid. plura eidem opinioni faventia apud Capreolum (in 2 Sent., l. II, dist. XXXIII).— Inter modernos, Emus Billot (*Etudes*, 5 avril 1920) rem nervose et dilucide pertractat, in specie contra Bossuetium.

² — Joan. III, 14-15 et 36; — Rom. V, 18; — Apoc. XX, 6 et 15.

³ — Cf. Bellarm. l. VI, c. 2.

2^a *Pars* concedit *participationem aliquam naturalis felicitatis*, juxta verba S. Thomæ (2 Sent. D. XXXIII, Q. II, a. 2 ad 5): « Quamvis pueri non baptizati sint separati a Deo quantum ad illam conjunctionem quæ est per gloriam, non tamen ab eo penitus sunt separati, imo ei conjunguntur per participationem naturalium bonorum; et ita etiam de ipso gaudere poterunt naturali cognitione et dilectione¹. »

Verum notandum est theologos catholicos non eodem modo verba illa interpretari et in tres præsertim scindi opiniones.—

a) Quidam *liberaliores* tenent parvulos non baptizatos Deum naturæ auctorem *perfecte* cognituros et amatuos, atque de puerorum *limbo* seu inferni secreto post judicii diem esse egressuros ut in terris renovatis perpetuo et feliciter commorentur. b) Alii *severiores* coarctant cognitionem et dilectionem illam ad quosdam actus imperfectos et necessarios qui *implicite* tantum Deum attingant, quales dæmonibus ipsis conveniunt. c) Alii demum, mediam ac *temperatam* viam sequentes, eam, quæ nobis verior esse mentemque D. Thomæ fidelius exprimere videtur, doctrinam proponunt.

1° Itaque, missa quæstione de *loco* proprio quo nunc sint animæ infantium non baptizatorum vel quo hi futuri sint post corporum resurrectionem, et quamvis credamus cum Aquinate (2 Sent. loc. cit. a. 1 ad 5) puerorum illorum *corpora* futura esse *impassibilia* non *ab intrinseco* et per dotem gloriosam, sed *ab extrinseco* et per congruam Providentiæ ordinationem; tamen abnuimus eorum intellectui et voluntati tantam inesse perfectionem quantam efferunt patroni primæ opinionis. Siquidem neque jus anteacti laboris et meriti ad illam habent; neque præsumenda est tantæ a Deo scientiæ ac virtutis infusio in subjecto indisposito tum physice ob mancā seu truncatā existentiam, tum moraliter ob labem originalem damnatione dignam.

2° Nihilominus non est cur eis denegemus sat amplam Dei rerumque *naturalium cognitionem*, ante resurrectionem quidem per species infusas, secundum quod convenit animæ separata², postmodum vero per abstractionem a sensibilibus, absque gravamine corporis, comparatam. Quia vero non alia in eis erit culpa quam privatio justitiæ originalis et consequens aversio ab Auctore talis justitiæ, arbitrandum est parvulos istos Deum, ut naturæ auctorem, quadantenus amatuos atque laudaturos, disponente sic ac movente divina Prov-

¹ — Cf. *De Malo*, Q. V, a. 3, c. et ad 4.

² — Cf. 4 Sent. D. I, Q. I, a. 1, c. et ad 6; — I, Q. LXXXIX; — *de Malo*, Q. V, a. 3.

videntia. Unde in eis participatio aliqua¹ naturalis felicitatis non deerit².

Solv. obj. (cont. 1^{am} p. 2^æ concl.) — **OBJ. 1** ex *Scriptura*. — Dicitur *his qui a sinistris erunt*: *Discedite in ignem æternum* (Matth. XXV, 41). Atqui parvuli non baptizati erunt a sinistris. Ergo.

RESP. D. M.: . . . et hic describitur forma iudicii servanda respectu fidelium vel adulatorum, ut ex contextu suadetur, *C*; respectu omnium simpliciter, *S. d.*: et nomine *ignis* intelligi potest pœna generatim et indeterminate vel pœna cujusque propria, *C*; necessario intelligitur pœna sensus, *N.* — *Trans. m.* — *Neg. conseq.* (Cf. Bellarm., Billuart, etc.)

OBJ. 2 ex *Patribus*. — S. Augustinus, S. Fulgentius, S. Gregorius explicite tradunt parvulos non baptizatos *igne, supplicio, tormentis* cruciandos. Ergo.

RESP. ex D. Thoma (Q. V de *Malo*, a. 2 ad 1): « Nomen tormenti, supplicii, gehennæ et cruciatus, vel si quid simile in dictis sanctorum inveniatur, est *large* accipiendum pro pœna, ut ponatur species pro genere. Ideo autem sancti tali modo loquendi usi sunt, ut detestabilem redderent errorem Pelagianorum, qui asserebant in parvulis nullum peccatum esse, nec eis aliquam pœnam deberi.»

OBJ. 3 ex *ratione*. — Gravius puniuntur peccata post hanc vitam quam in vita ista, ubi est misericordiæ locus. Atqui in hac vita respondet originali peccato multiplex pœna sensibilis interior et exterior. Ergo.

RESP. Trans. M. — *D. m.*: . . . directe et taxative secundum justitiæ divinæ ordinem per se intentum, *N*; indirecte et consequenter ob virtutem naturæ agentis quæ nunc sibi permittitur, post mortem vero justitiæ ordini undequeque subdetur, *C.* — *Neg. conseq.*³

¹ — Cf. De Rubeis, *op. cit.*, c. 74.

² — Cum pueri illi magnam admodum humani generis partem efforment, quæ de eorum sorte dicta sunt temperare valent doctrinam de majori numero reproborum hominum. — Præterea, juxta Emum Billot (*Etudes*, 1920 et 1921), innumeri sunt pagani et infideles adulti (ut ait) « ætate, non ratione et conscientia » qui, etsi plura materialia cognoscere valeant, non tamen perveniunt ad eam Dei ejusque legis notitiam qua inducitur imputabilitas moralis, quique proinde, relate ad sortem æternæ vitæ, infantibus sine baptismo defunctis æquiparandi sunt. Attamen hæc opinio, si nimis urgeatur, singularis forte apparebit; neque, in praxi, facile est definire, quinam gradus ignorantiae Dei ejusque legis sufficiat ad excusandum a peccato (cf. quæ dicenda sunt infra Disp. II, Q. un., art. 1; Disp. IV, Q. II, art. 4).

³ — 2 Sent. D. XXXIII, Q. II, a. 1 ad 3; in quo articulo aliæ objectiones solvuntur.

Appendix : DE SORTE ADULTORUM IN HYPOTHESI NULLIUS REDEMPTIONIS.

Ad complendam doctrinam de peccato originali, hanc hypothesim instituunt theologi quin tamen in una certa que sententia concordent.

1° S. Augustinus (ut videre est apud De Rubeis, c. 40) *systema* amplectitur *divinæ justitiæ*, juxta quod homo, a Deo aversus et præpotentis concupiscentiæ vi libenter abreptus, de malis in mala præcipitaretur usque ad extremum sine fine supplicium : quem S. Doctorem alii graves theologi sectantur.— At *systema* illud haud leves ingerere videtur difficultates, nisi temperetur secundum exigentias *sapientiæ*, *bonitatis* et *misericiordiæ* divinæ quæ justitiæ sociæ sunt neque re ab ea separari possunt.

2° Quidquid sit de *aversione* a fine naturali (quam quidam volunt per primum peccatum, transgressivum naturalis mandati *superiori legitime præcipienti obediens*, in solo Adamo contigisse, alii vero et rectius ad totum humanum genus cum labe originali extendunt), hæc defectio habitualis et mere privativa¹ per auxilium Dei naturale reparari posset, *non* quidem *simpliciter*, manente aversione a fine supernaturali, sed *secundum quid* et imperfecte². Idcirco referam quæ scribit eximius Doctor Suarez (*de Gratia*, Proleg. IV, c. 9, n. 12) : « Licet Deus post prævisum originale peccatum statuisset non redimere homines per Christum, vel omnino illos non restituere ad felicitatem supernaturalem neque ad gratiam, nihilominus (quantum cogitari potest) non crearet illos destitutos debita et convenienti providentia naturali, neque hoc esset debitum originali peccato ; sed potius illos relinqueret in hoc mundo tanquam viatores in ordine ad conservationem et propagationem naturæ et ad comparandam in hoc mundo Dei cognitionem et virtutem, et consequenter ad obtinendum post mortem, saltem in anima separata, aliquem statum naturalem, vel felicem in suo ordine et gradu, vel saltem carentem speciali dolore et pœna sensus, si nova peccata non committerent. » Hæc ille. Unde homo, secundum hunc statum, maneret quidem in statu *damnationis* seu privationis gratiæ et gloriæ, non tamen destitutus omni bonorum naturalium participatione et fruitione.

¹ — Vid. supra, Q. III, a. 1.

² — Quod concedere videtur Cajetanus in I-IIæ, Q. CXIII, a. 2.

PARS SECUNDA

DE GRATIA CHRISTI

(I-IIæ, QQ. CIX-CXIV).

PROŒMIUM

Vix primus parens lethali naturæ morbo se suamque universam posteritatem in reatum et ruinam adduxerat, quum Deus, misericordiam motus, benignum providentiæ suæ prompsit consilium de *reparando* tam lugendo casu tantisque sublevandis miseriis. Quam ob rem ubi abundaverat delictum, *superabundavit gratia, ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gratia regnet per justitiam in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum* (Rom. V, 20-21).

I. Tractationis præstantia ejusque duces.— Nemo est qui non perspiciat quanti faciendæ sint disputationes scholasticæ de gratia, quæ vitæ fons nostræque regenerationis principium et forma existit, quantâque etiam studiorum diligentia ejus notitia adipiscenda sit. Sacerdos enim divino ministerio addictus quotidie circa gratiam occupatur, gratiam concionibus prædicat, gratiam precibus implorat, gratiam sacramentis communicat. Quibus muneribus ut recte fructuoseque fungatur, calleat necesse est sacram doctrinam de excellentia, indole, ac fœcunditate divinorum auxiliorum. — Tres nobis in re tam ardua præbunt magistri præcipui lumine et auctoritate: videlicet *S. Paulus*, gratiæ *Apostolus*, qui per quatuordecim Epistolas vel Christi capitis vel membrorum principalium vel ipsius corporis mystici gratiam profundissime exponit¹; *S. Augustinus*, gratiæ *Pater*, defen-

¹— Cf. S. Thomæ *Commentaria, Prologus*.— *Loisy*, juxta naturalisticam, quam sequitur, methodum in exponendis Sacris Scripturis, nihil inibi reperiri censet quod humanæ Redemptionis opus a Christo edoctum et patratum ostendat; quin imo contendit doctrinam de reparatione per Christi gratiam tardius in Ecclesia vigere ac prævalere cœpisse: ex quo sequeretur eam esse humanum inventum. Tota tractatio, cui modo initia damus, et in qua Paulina cum evangelicis dogmata consentire plane apparet, falsitatem prædicti systematis demonstrat. (Cf. Fontaine, *Les infiltrations protestantes et l'exégèse du Nouv. Testament*, I, II, ch. 6).

sor ac vindex adversus Pelagianam hæresim, cujus scripta nonnulla (in hoc argumento) expresse ab Ecclesia probata sunt, alia vero vel ut certa, vel ut probabiliora altissime commendantur¹; tandem *S. Thomas*, gratiæ *Doctor* ac theologus præstantissimus, cujus singula verba maximi apud omnes ac aurei sunt ponderis.

II. Prævia gratiæ notio ac divisio. — Nomine *gratiæ* generatim sumptæ significatur « donum seu beneficium liberaliter a Deo collatum creaturæ intellectuali. » Porro gratia sic intellecta multipliciter distinguitur. — *a*) Alia est gratia *increata*, alia *creata*; increata quidem, prout sumitur vel pro benevolo Dei amore, vel pro divina Persona, creaturis data, ut Filius vel Sp. Sanctus; creata vero, in quantum exprimit quidpiam a Deo essentialiter distinctum. — *b*) Gratia creata dispertitur in *naturalem* seu minus propriam, et *supernaturalem* seu proprius acceptam, quæ comprehendit dona tum essentialiter supernaturalia, tum quoque præternaturalia². — *c*) Iterum gratia supernaturalis vel est *habitualis* vel *actualis*, prout se habet vel per modum formæ et habitus permanentis, vel per modum gratuitæ motionis, protectionis et auxilii transeuntis. Alia est quoque *gratia Dei*, alia *gratia Christi*, quatenus consideretur vel independenter ab ordine Redemptionis (qualis in Angelis et in Adamo ante lapsum floruisse ponitur), vel secundum quod est peccati reparatrix. — *d*) Gratia autem Christi, vel est *Christi capitis*, vel *singularum personarum*. Præterea dividitur in gratiam *gratum facientem* et gratiam *gratis datam*, quatenus aut confertur in bonum accipientis aut in profectum aliorum ordinatur. — *e*) Denique gratia gratum faciens dispescitur in *internam* et *externam*, qua distinctione significantur vel auxilia Dei intrinseca, vel cuncta extrinseca, v. g. prædicatio legis, occasionēs bonæ, pia exempla, etc., ducentia ad salutem; in *sanantem* quoque et *elevantem*, prout infra explicabitur. Horum enim pleraque et alia divisionis capita loco suo distinctius enucleabuntur³.

III. Errorum summa. — Doctrina catholica de gratia Christi media consistit inter errores extreme oppositos: quidam enim negarunt gratiam, ne læderent liberum arbitrium; alii liberum arbitrium sustulerunt, ut adstruerent gratiam.

¹ — Cf. Mazzella, *de Gratia Christi*, Disp. I, art. 1.

² — Cf. tract. *de Creatione*, Disp. VII, Proœm.

³ — Cf. Suarez, *de Gratia*, Proleg. III.

1° *Errores circa gratiam.*—a) Omittimus *Gentiles*, ex quibus pauci admodum sunt qui virtutem bonasque actiones a summo Datore Deo derivaverint ¹.—b) *Judaei* ante Christum non raro litteræ legis adhæserunt cum divinæ gratiæ neglectu vel contemptu. Ex Judæis autem ad Christum conversis, alii negarunt gratiam sine legis mosaicæ observatione sufficere ad salutem (contra quos est Epist. ad Gal.), alii meritis legis gratiam Evangelii tribuerunt (contra quos est Epist. ad Rom.)².—c) Verum sæc. V celebris exstitit *haeresis Pelagiana* quæ, ab Origene, Theod. Mopsuesteno et Rufino præformata, operâ Pelagii ejusque discipulorum, præsertim Cœlestii et Juliani, propagata est, quamque, ab Augustino strenue debellatam, 24 Concilia pluresque RR. PP. proscripserunt. *Radix* hujus erroris, quem E^{mus} Satolli merito nominat *rationalismum moralem*, et cui post Socinianos et Arminianos moderni rationalistæ omni ex parte assentiunt, duplex fuisse videtur: nempe peccatum primi parentis nihil nocuisse ejus propagini, operationem vero divinæ gratiæ libero arbitrio repugnare. Pelagianismus ex versipelli fautorum indole plures suscepit formas seu status. 1us status est in quo Pelagius, nulla facta gratiæ mentione, tria illa distinxit, *posse, velle et agere*, posse quidem seu liberum arbitrium a conditore Deo repetens, velle autem et agere ab homine. 2us fuit in quo *ipsum liberum arbitrium*, utpote nullis meritis datum, subdole cœpit gratiam appellare. 3us id proprium habuit ut hæretici præter liberum arbitrium *externam gratiam* admitterent, scil. legem, doctrinam et exempla Christi. 4us status fuit in quo, catholicorum argumentis pressi, concesserunt etiam internam quamdam gratiam, nempe *mentis illustrationem*. Certum videtur eos, saltem verbis, admisisse gratiam *habitualement*; quam tamen quia confitebantur naturæ meritis debitam, S. Augustinus principaliter quidem de actuali, at consequenter etiam de habituali gratia contra ipsos disputavit. Num vero iidem sub controversiæ fine, præter alia mox relata, gratiam quoque aliquam *voluntatis* adjutricem agnoverint, non apparet omnino; neque, si quam admiserunt, eam necessariam ac gratuito datam, sed utilem tantum ac meriti debitam professi sunt.—d) Ex Pelagianismo veluti dimidiato pullulavit eodem sæc. V *semi-pelagianismus*, auctoribus præsertim Cassiano et Gennadio, Massiliensibus presbyteris, necnon Fausto et Vincentio, quibus fortiter restiterunt imprimis S. Augustinus (ll. de Don. Pers. et Præd. Sanct.), S. Prosper et S. Fulgentius, donec

¹ — Cf. Knoll, vol. IV.

² — *Ibid.*

hæresis illa sequenti sæculo in *Conc. Arausicano II*, a RR. PP. Felice et Bonifacio II approbato, per 25 canones ex Aug. scriptis decerptos penitus interimeretur. Capitale vitium semipelagianismi est, *initium fidei et salutis* esse ab homine, scil. hominem solis naturæ viribus posse præstare *pium credulitatis affectum* quo voluntas imperat actum fidei formalis ac divinæ, posseque per seipsum desiderare, petere, quærere gratiam hisce conatibus infallibiliter a Deotribuendam. Ex quo pronum erat semipelagianis negare, tum *gratuitatem prædestinationis* ad gratiam, tum *donum perseverantiae* in fide et iustitia. Licet vero a plerisque credantur admisisse cum Pelagianis in quarto gradu gratiam illuminationis seu intellectus, non aperte constat utrum aliqui saltem ex eis admiserint etiam pro voluntate quamdam gratiam internam, *oblatam*, nondum *collatam*, cui voluntas *ex se* tantum consensum daret¹.

2° *Errores circa liberum arbitrium.*—a) Certum videtur jam sæc. V invaluisse apud quosdam doctrinam pessimam *prædestinationismi* quæ fert liberum arbitrium in homine nihil esse, sed prædestinationem Dei sive ad bonum sive ad malum cuncta in unoquoque operari: quo quidem de errore sæc. IX accusatus est *Godescalchus* quidam, cujus causa in utramque contradictionis partem graves contestationes excitavit, aliis illum condemnantibus, absolventibus aliis.—b) *Wicleffi* et *Huss*, prædecessorum suorum, sensa amplectentes, Novatores sæc. XVI contenderunt liberum arbitrium in statu naturæ lapsæ esse vanum nomen seu « titulum sine re, » et ad summum nil aliud significare quam libertatem a coactione, non vero a necessitate: unde *Lutherus* librum scripsit *de seruo arbitrio*. Ex hoc pernicioso semine prodire alii *Lutheranorum* et *Calvinistarum* errores de irresistibilitate divinæ gratiæ vel motionis, de impossibilitate etiam per gratiam implendi præcepta ob naturæ corruptionem, de justificatione mere externa, etc; a quibus tamen doctrinarum monstris paulatim protestantes recesserunt, ita ut plerique nunc in Pelagianismum cedant.—c) Cum eodem sæc. XVI *M. Baius*, doctor Lovaniensis, in odium laxarum quarundam opinionum professus esset doctrinam Prædestinationismo et Lutheranismis infectam, 79 propositiones ex ejus operibus desumptæ a Pio V (1567) proscriptæ sunt.—d) Sæc. XVII, alterius prof. Lovaniensis, scil. *Jansenii*, opus postumum prodiit in quo multæ propositiones Baii

¹—*Damnata* quidem est, ut *falsa et hæretica*, prop. 4^a Jansenii mox infra adducenda: quam tamen damnationem theologi diversarum scholarum diverse intelligunt. Cf. ex una parte Mazzella, ex altera Billuart, etc.

renovabantur ; unde statim ab Urbano VIII (1641) damnatum est. Hanc damnationem confirmavit Innocentius X (1653), proscribens post examen duorum annorum quinque propositiones compendio continentes doctrinam jansenianam¹. Cum vero Janseniani, ut pontificium decretum effugerent, famosas excogitassent distinctionem juris et facti, tenentes librum Jansenii non fuisse a Censoribus rite intellectum nec idcirco pontificiæ damnationi obediendum esse, sed sufficere *religiosum silentium*, Innocentius X, Alexander VII et Clemens VI omne effugium hæresi præcluserunt. Idem Clemens proscripsit librum *Quesnelli*, sectatoris Jansenii ; cujus 101 propositiones per illius Pontificis Bullam *Unigenitus* (1713) censuris percussæ sunt. *Systema* Jansenii ad hæc summa capita reducitur : in præsentī corruptionis statu, duplex est *delectatio* quæ nos ad operandum movet, *terrena* ex cupiditate mala, *coelestis* ex gratia. Porro voluntas inter hæc duo pondera ad instar libræ se habet, quæ in unam vel alteram partem *necessario inclinatur* pro majori vel minori alterutrius delectationis gradu. Quamvis autem coactio necnon necessitas *immutabilis* libertati nostræ officiat, tamen *necessitas mutabilis*, quæ absolute vinci potest, etsi non relative, minime libertatem tollit².

IV. Lemma de libero arbitrio.— Jam alibi (*de Creatione*, Disp. VII, Prooemium) recensuimus *quinque status* in quibus humanum genus vel inveniri possit vel de facto inventum est aut invenitur, nempe statum *naturæ puræ*, statum *naturæ integræ*, statum *innocentiæ* vel *justitiæ originalis*, statum *naturæ lapsæ*, statum *gratiæ gratum facientis* et *reparatricis*.— Quia vero Novatores, Baianistæ et Jansenistæ fundamentum errorum suorum ex nimia corruptione naturæ liberique arbitrii extinctionione desumunt, pretium operis erit nonnulla de hoc argumento præstituerē.

Prætermittimus quæ de conceptu *metaphysico* libertatis philosophia tradit nosque ipsi (*de Deo*, Disp. V et VI) breviter tetigimus : modo res agitur præcipue sub adspectu hi-

¹— 1a prop : *Aliqua Dei praecepta hominibus justis volentibus et conantibus secundum præsentēs, quas habent, vires, sunt impossibilia ; deest quoque illis gratia qua possibilia fiant.*— 2a prop : *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.*— 3a prop : *Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.*— 4a prop : *Semipelagiani admitterant praevenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei ; et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.*— 5a prop : *Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse.*

²— Cf. Knoll, Billuart, Theolog. Wirceburg., etc.

storico-morali.—Dicendum est itaque contra hæreticos, hominem, etiam in statu naturae lapsae, gaudere vera libertate secundum immunitatem a necessitate, neque sine ea mereri vel demereri posse.

Distinguit Bellarminus (de Gr. et Lib. Arb. l. III, c. 4) triplicem libertatem : scil. libertatem a miseria seu gloriæ, libertatem a peccato seu gratiæ, et libertatem naturæ.—Hæc autem dividitur in *moralem* et *physicam*, prouti sit immunitas a morali vinculo legis vel a vi physica.—Physica vero libertas alia est a *coactione* seu *spontaneitatis*, alia a *necessitate* seu *arbitrii*.—Contendimus ergo libertatem, qua impræsentiarum homo potitur, consistere non solum in immunitate a coactione extrinseca, sed etiam in immunitate a quocumque principio intrinsecus necessitante et determinante ad unum sive ex parte objecti sive ex parte subjecti : quippe *independentia* illa seu *activa indifferentia*, qua quisque seipsum determinat eligendo quæ sibi congrua ad finem videantur, formalis est atque essentialis prorsus conditio libertatis humanæ.

1° Obviam præsto sunt Ecclesiæ documenta. Nam *Conc. Trid.* (Sess. VI, c. 4) habet : « Si quis dixerit liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum nihil cooperari Deo excitanti atque vocanti... neque *posse dissentire*, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere merereque passive se habere, A. S.» Hinc inter propp. a RR. PP. damnatas sunt sequentes Bani, nempe 66a : *Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit* ; et 67a : *Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit*¹.

2° *Scripturæ* frequentia sunt testimonia quæ tribuunt homini post lapsum electionem diversarum rerum, maxime boni et mali : pauca sufficiant.—(Deut. XXX, 15) Moyses sic alloquitur Hebræos sui temporis : *Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum, et e contrario mortem et malum* ; et infra (v. 19) : *Elige ergo vitam ut et tu vivas, et semen tuum.* (Eccli. XXXI, 10-11) dicitur : *Qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala et non fecit. Ideo stabilita sunt bona illius in Domino.*—Ap. loquens de facienda eleemosyna hæc scribit (2 Cor. IX, 7) : *Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate : hilarem enim datorem diligit Deus.*

3° Perlonga est SS. Patrum series quos Bellarminus solita eruditione in liberi arbitrii tutelam recitat. Brevitatis gratia, ad unam provocabimus *Augustini* auctoritatem, qua

¹—Cf. prop. 3 Jansenii, necnon litt. encycl. Leonis XIII de *Libertate humana*.

hæretici temere abusi sunt. Nam (l. I ad Bonif. c. 2) ait : « Quis autem nostrum dicat quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit, *habendi plenam cum immortalitate justitiam.* » (De Sp. et Litt. c. 33) : « Liberum arbitrium, naturaliter attributum a Creatore animæ rationali, illa media vis est quæ vel intendi ad fidem vel inclinari ad infidelitatem potest. » Item (de Gr. et Lib. Arb. c. 2) : « Divina præcepta homini non prodesse, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perveniret. » — a) Si quando igitur S. Augustinus aliique Patres liberum definiant quod non est *coactum*, quod *sponte et voluntarie* fit, coactio accipienda est lato sensu pro quacumque vi necessitante etiam interna, spontaneum vero et voluntarium sumi debent formaliter quatenus voluntas sponte agens, *ut voluntas*, distinguitur a *natura* antecedenter ad unum determinata. b) Insuper quod Augustinus quamdam in homine lapso *peccandi necessitatem* agnovit, intelligendum est vel de peccato *improprie* dicto, scil. de motu concupiscentiæ, vel de *moralis* necessitate committendi peccatum absque ulla gratia saltem sanante¹.

4° Ex *ratione* multiplex argumentum colligi potest. Audiamus S. Thomam (de Malo, Q. VI, a. unic.) : « Quidam posuerunt quod voluntas hominis ex *necessitate* movetur ad aliquid eligendum ; nec tamen ponebant quod voluntas *cogeretur* (est ipsissima Jansenii distinctio) . . . a) Hæc autem opinio est *hæretica* : tollit enim rationem meriti et demeriti in humanis actibus. Non enim videtur esse meritorium vel demeritorium quod aliquis sic ex necessitate agit quod vitare non possit. — b) Est etiam annumeranda inter extraneas philosophiæ opiniones ; quia non solum contrariatur fidei, sed subvertit omnia principia *philosophiæ moralis*. Si enim non sit liberum aliquid in nobis, sed ex necessitate movemur ad volendum, tollitur deliberatio, exhortatio, præceptum et puniatio, et laus et vituperium, circa quæ moralis philosophia consistit. » — c) Amplius dicam opinionem adversariorum contrariari *experientiæ* humani generis, *testimonio conscientiæ* uniuscujusque, necnon *proprijetati humanæ naturæ* quæ non fuit peccato Adæ essentialiter corrupta. Proprium enim est hominis cognoscere finem et media ad finem, tum necessaria, tum contingentia ; quam cognitionem sequitur proportionalis appetitio vel necessaria vel contingens. Atqui id constituit libertatem a necessitate, posse videl. secundum acti-

¹ — Vid. plura ap. Mazzella, Disp. I, art. 3.

vam quamdam indifferentiam accipere vel rejicere ea media, quæ ratio docet non necessario cum fine esse connexa. Ergo.¹

V. Disputationum ordo.— Tractatus de Gratia a nobis dividetur in quatuor partes seu Disputationes. Siquidem inquirere possumus *an* sit gratia, secundum necessitatis modum ; *quid* et *quotuplex* sit ; *a quo* et *quibus* detur ; *ad quos effectus* dispensetur. — Novimus equidem celebres theologos per integra volumina de gratia Christi disserere : quorum tamen sectari morem nec ingenii nostri modulus sinit, nec institutionis a nobis susceptæ propositum limitesque postulant ; quippe in usum et commodum incipientium, non secus ac Angelicus noster, theologicum opus exaramus.

¹ — Cf. Bellarminum, qui totam hanc controversiam contra Novatores mira eruditione et doctrina omni ex parte versat atque absolvit.

DISPUTATIO SECUNDA

QUÆSTIO UNICA

DE NECESSITATE GRATIÆ

Optime S. Thomas quæstionem hanc de necessitate gratiæ in limine totius tractationis instituit ; quæ semel atque soluta fuerit, duo jam constabunt : scil. *esse gratiam*, cum providentia non desit in necessariis ; eam autem tali *modo* agnosci ut sine ea impossibile omnino sit finem ultimum consequi, ideoque enixis precibus esse efflagitandam.

Præsens disquisitio tot determinanda involvit quot diversis modis homo auxilio egeat ut perficiatur et beatificetur. Unde Cl. Satolli¹ decem articulis, mirabili ordine digestis, totam quæstionem absolvi liquido demonstrat. Etenim necessarium aliquid reputatur vel ad aliud *obtinendum*, vel ad *permanendum* in eo; ad aliud obtinendum, vel indirecte secundum ordinem ad consequendum *bonum*, vel indirecte secundum ordinem ad *malum* vitandum. — At bonum hominis est vel quoad *cognitionem* (art. 1), vel quoad *electionem*. Electio autem respicere potest vel *præparationem* ad gratiam (art. 6), vel id ad quod gratia datur : quod est aut *bonum* generaliter acceptum (art. 2), aut *finis* seu Deus dilectione super omnia dignus (art. 3), aut *ordo in finem* duobus constans, scil. divinorum *præceptorum* observatione (art. 4), et *proportionem* ad vitam æternam (art. 5). — Malum vero, pro cuius fuga dubitatur an opus gratia sit, dupliciter considerari oportet, prout scil. peccatum est, vel *commissum*, ut homo resurgat (art. 7), vel in futurum *præcavendum* (art. 8). — Denique necessarium potest dici aliquid homini ad permanendum in bono, vel ut *aliquamdiu* (art. 9), vel ut *usque in terminum* perseveret (art. 10).

¹ — *De gratia Christi præelectiones*, Quæst. I.

ARTICULUS I.

Utrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit.

1° *Titulus* breviter declarandus est.—a) *Homo* hic sumitur non tam psychologicè et secundum speciem suam quam *historice* et secundum statum lapsus.—b) Quæritur an *possit*, non solum possibilitate metaphysica et remota, sed quoque possibilitate concreta et *proxima*, sufficienter ad veritatis cognitionem devenire.—c) *Cognitio* autem accipi debet non solum passive secundum disciplinam ab alio susceptam, sed *active* pro notitia certa et demonstrativa veritatis vel exterius propositæ, vel præsertim marte proprio inventæ.—d) Porro verum aliud est *naturale*, aliud *supernaturale*; aliud quoque *speculativum*, *practicum* aliud, quod quidem aut est in genere *factibilium* secundum rationem artis, aut in genere *agibilium* seu morum secundum rationem prudentiæ.—e) Tandem dicitur *sine gratia*; ubi notandum auxilium Dei duplex distingui, *naturale*, et *supernaturale* quod propriè gratia vocatur. In utroque autem genere adjutorii datur auxilium quoddam *generale*, naturæ vel ordini, in quo homo est, sive naturali sive supernaturali debitum, et auxilium *speciale* secundum suavem Providentiæ cursum liberalius concessum¹.

2° Tribus propositionibus concludemus doctrinam ab **Auctore** propositam, contra tres diversas erroris formas.

Conclusio 1^a.—AD COGNITIONEM CUIUSCUMQUE VERI HOMO INDIGET AUXILIO GENERALI DEI MOVENTIS:—quod dirigitur contra *rationalistas*.

Prob.—Cognoscere veritatem, cum sit usus quidam seu applicatio intellectualis luminis, duo importat: lumen ipsum per modum formæ seu principii manifestativi, et ipsam manifestationem veluti actum seu motum. Atqui homo a Deo dependet non solum quantum ad participationem et conservationem intellectualis luminis, sed etiam quantum ad motum quo lumen illud in usum deducitur. Ergo. *Min. ostend:* a) *primo* ex principio illo jam alibi explicato (*de Deo*, Disp. I, Q. un. a. 3 et Disp. VI, Q. I, aa. 4-5) quod ad primum motorem ducit, scil. « omne quod movetur ab alio movetur »; b) *secundo* ex comparatione inter corporalia et spiritualia. Siquidem non minus dependent intellectiones nostræ a sole divinæ intellectualitatis quam corporalia a sole corporali. Atqui physica, tum antiqua tum moderna,

¹— Cf. Billuart, *de Gratia*, Diss. III, a. 1.

motus ac mutationes naturales quæ in terra fiunt universaliter repetit a solis materialis influxu. Ergo intellectus noster non potest in suum actum procedere nisi moveatur a Deo, non quidem secundum necessitatem naturæ, sed secundum adjutricis Providentiæ rationem.

Conclusio 2^a.—HOMO LAPSUS POTEST, ABSQUE GRATIA ET CUM SOLO INFLUXU DEI NATURALI-GENERALI, COGNOSCERE PLERAQUE VERA ORDINIS NATURALIS, TUM SPECULATIVA, TUM PRACTICA; QUAMVIS PROBABILIS NON POSSIT ABSQUE AUXILIO NATURALI-SPECIALI OMNIA ILLA VERA, COLLECTIVE SUMPTA, COGNOSCERE.

1^a Pars est contra *traditionalistas* sive rigidiores sive moderatos, quos Ecclesia pluries damnavit, nuperius declarans (Conc. Vatic. cap. II, *de Revel.*) nonnulla esse « in rebus divinis quæ humanæ rationi per se impervia non sunt ». (Cf. *de Deo*, Disp. I, Q. un. a. 2.)

Prob. 1° *generaliter*.—Nam a) qui solo naturæ lumine attingere potest verum divinum potest universalius verum naturale, sive speculativum, sive practicum, deprehendere. Atqui homo ex se valet, etsi imperfecte, Deum cognoscere¹, juxta illud (Job. XXXVI, 25): *Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul*. Ergo.—b) Hinc S. Augustinus dixit (1 Retract. c. 4): « Non approbo quod in oratione dixi: Deus, qui nonnisi mundos verum scire voluisti; responderi enim potest, multos etiam non mundos (i. e. nondum gratiâ perfectos) multa scire vera. »—c) Et sane, quælibet forma seu virtus rebus a Deo indita, quamdiu in esse subsistat, efficaciam habet respectu actuum ad quos natura sua ordinatur; secus daretur virtus activa, non effectrix proprii actus, quod implicat. Atqui intellectus noster etiam in præsentī statu pollet forma activa, scil. lumine intelligibili, quod, licet ex peccato Adæ extrinsecam quamdam obscurationem patiatur, idem tamen essentialiter manet. Ergo lumen illud, in nobis refulgens, de se sufficiens est ad manifestanda intelligibilia sibi proportionata, ea scil. in quorum notitiam per sensibilia devenire possumus.—d) Hujus rei testes imperituri sunt philosophorum antiquorum principes, *Plato* et *Aristoteles*, quorum tractatus de re metaphysica, physica, et morali (quibusdam exceptis), tam sublimem humanæ rationis laudem præ se ferunt.

Prob. 2° *specialiter* de vero morali contra *Greg. Arim.*, *Capreolum*, aliosque recentiores.—Nam a) ex V. T. habemus illud (Ps. IV, 6-7): *Multi dicunt: quis ostendit nobis*

¹ — Cf. Bellarm., *de Gr. et Lib. Arb.*, l. IV, cc. 2-3.

bona ? *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Ubi propheta docet non posse excusari per ignorantiam homines, si non servant præcepta moralia, cum ab ipsa natura lumen in corde impressum ferant. In N. T. Apostolus, loquens de Gentibus, ait (Rom. II, 14-15) : *Ipsi sibi sunt lex ; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum.*— b) Quare S. Joan. Chrys. (Hom. 54 in Gen.) dicit : « Nullus prætexat quod ignorans virtutem negligat, vel quod non habeat aliquem vitæ ducem et demonstratorem. Sufficientem enim magistrum habemus conscientiam et fieri non potest ut quis illo adiumento privetur. Nam simul cum formatione hominis implantata est scientia faciendorum et non faciendorum¹. »— c) Non diffitemur quidem nos per peccatum Adæ *ignorantiae vulnus* accepisse ; sed hoc vulnus neque vim intellectivam exstinxit, neque tantum fuit respectu veri quantum malitiæ vulnus respectu boni : siquidem corruptio naturæ, utpote a causa moralis ordinis, scil. a peccato voluntatis, procedens, maxime infecit voluntatem, rationem vero præcipue secundum quod hæc movetur a voluntate² et est subjectum prudentiæ.

2^a Pars concl. ut probabilius tradit hominem lapsum non posse sine speciali auxilio naturali *omnia* vera naturalia *collective* cognoscere.— 1° Id evincitur ex verbis (Eccl. VIII, 17) : *Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem ;* quæ præsertim dicta videntur de ordine Providentiæ in mundo.— 2° Ratio asserti est humani intellectus *defectibilitas* qui non potest, moraliter loquendo quin quandoque decipiatur cum solo, influxu Dei generali, maxime si respiciamus ad tam multa impedimenta externa, scil. ad brevitatem vitæ, ad infirmitatem corporis, ad innumera prope civilis ac domesticæ vitæ officia, ad passionum impetus, etc. Unde S. Thomas (C. G. IV, 52) : « Inter spirituales autem (poenas peccati originalis) est potissima debilitas rationis, ex qua contingit quod homo difficulter pervenit ad veri cognitionem, et de facili labitur in errorem, et appetitus bestiales omnino superare non potest, sed multoties obnubilatur ab eis. »³

Conclusio 3^a.— NEQUIT HOMO PER SEIPSUM, ABSQUE LUMINE GRATIÆ REVELANTIS, INTELLIGIBILIA SUPERNATURALIA COGNOSCERE, NEQUE POTEST IISDEM VERITATIBUS JAM A DEO

¹ — Cf. Bellarm., *op. cit.* l. V, cc. 2-3.

² — Cf. I-IIæ, Q. LXXXIII, a. 3 ad 3.

³ — Cf. *ibid.* I, 4 ; — Joan. a S. Thoma, Disp. XIX, a. 2 ; — Gonet, Disp. I, a. 1.

MANIFESTATIS ABSQUE LUMINE GRATIÆ INTERNÆ ASSENTIRI, NISI EX MOTIVO MERE NATURALI.

1^a *Pars* ferit cujusque ætatis *incredulos* qui mysteria negant, contra quos egit *Conc. Vaticanum* (c. de *Revelatione* et de *Fid.* et *Rat.*) ; neque a nobis hic demonstranda est, cum jam demonstrata supponatur in *Theologia fundamentali*.¹—Satis esto indigitare, medium terminum potissimæ demonstrationis factæ a *S. Thoma* (C. G. I, 3) in eo esse positum, quia sensibilia, ex quibus proficiscuntur cognitiones nostræ, non possunt nobis quidditatem divinæ substantiæ patefacere, cum sint effectus Dei inadæquati : unde necesse est ut plura circa Deum cuique intellectui humano impervia naturaliter maneant.

2^a *Pars* militat contra *Pelagianos* et *semipelagianos* ; quæ quum proprius ad tract. de *Fide*² pertineat, idcirco unam *Conc. Araus. II* (can. 5) auctoritatem referemus : « Si quis, sicut augmentum, ita etiam *initium fidei* ipsumque *credulitatis affectum* quo in eum credimus qui justificat impium... non per *gratiæ donum*... sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur, beato Paulo dicente (Phil. I, 6) : *Confidens hoc ipsum, quia qui coepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu.* »—*Ratio* est, quia fides, ut sit salutaris, debet esse ex motivo fidei proprio, scil. ex motivo divinæ revelationis, unde supernaturalitatem sortiatur. Repugnat autem supernaturalem assensum solis naturæ viribus præstari posse.

3^a *Pars* tamen concedit posse hominem per seipsum assentiri veritatibus a Deo revelatis, dummodo id fiat ex *motivo naturali* seu humano.—Nam verum supernaturale sub tali motivo, licet entitative sit supernaturale, formaliter tamen seu in ratione objecti naturale est, ideoque non superat naturæ vires. Hoc modo, scil. fide humana, hæretici amplecti possunt nonnulla mysteria, quatenus non ex motivo divinæ revelationis credunt, sed ex proprio iudicio sive de illorum mysteriorum rationabilitate, sive de fidei laude vel utilitate.

Solv. obj. (cont. 2^{am} concl.) — OBJ. 1. — « Omne verum, a quocumque dicatur, a Sp. Sancto est » (Ambrosius in 1 Cor. XII, 3). Atqui Sp. Sanctus habitat in nobis per gratiam. Ergo.

RESP. D. M :... sicut ab infundente vel naturale vel supernaturale lumen et movente proportionaliter ad intelli-

¹ — Cf. quoque tract. de *Deo*, Disp. III, Q. II.

² — Cf. II-IIæ, Q. VI.

gendum et loquendum veritatem, *C*; sicut ab inhabitante per gratiam vel largiente donum naturæ superadditum, *S. d.*: omne verum ad fidem pertinens, de quo loc. cit. loquitur Apostolus... *C*; omne verum simpliciter, *N.*—*Trans. m.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 2. — Juxta Augustinum (1 Soliloq. c. 6), disciplinarum certissima comparantur ad illustrationem Dei, sicut corporalia ad lumen solis ut videri possint. Atqui sensus, quantumcumque validus, non potest aliquid visibile cernere absque externa solis illustratione. Ergo a pari, etc.

RESP. *D. M.*:... quatenus utrobique necessaria est illustratio, *C*; quasi utriusque tum sensibilis tum intelligibilis illustrationis ratio eadem sit, *N.*—*C. m.*—*Neg. conseq.*

Sol corporalis illustrat *exteriorius*; sed sol intelligibilis, qui est Deus, illustrat *interius*. Unde ipsum naturale lumen animæ inditum est illustratio Dei qua ab ipso illuminamur ad cognoscendum objecta naturaliter proportionata; nec alia superaddita illustratione indigemus, nisi pro eis quæ naturalem cognitionem excedunt.

OBJ. 3.—Humana mens non potest veritatem intelligere nisi cogitando (Aug. de Trin. XIV, 7). Atqui *non sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis* (2 Cor. III, 5). Ergo.

RESP. *C. M.*—*D. m.*:... et sensus est semper nos egere auxilio Dei creantis, conservantis et moventis ad cogitandum quodecumque, *C*; significat probabilius¹ Apostolus necessariam esse gratiam in qualibet cogitatione nostra, *S. d.*: in qualibet cogitatione *salutari* seu ducente ad salutem, *C*; universaliter, *N.*—*Neg. conseq.*

ARTICULUS II.

Utrum homo possit velle et facere bonum absque gratia.

1° Revocare est ex doctrina alibi exposita de quinque statibus humani generis alium esse statum *naturæ integræ*, alium autem statum *naturæ corruptæ*.²—Natura humana, cujus integritatis status confundendus non est cum statu justitiæ originalis, ex hac tamen conjunctione cum justitia

¹ — Cf. Conc. Arausic. II, can. 7.

² — Cf. Cajet. in h. art.

primi parentis mutuabatur *vigorem* quemdam rationis quo vires sensitivæ viribus superioribus subjicerentur ; etsi, secus ac justitia originalis, integritas illa de se non prohibeat omnem venialem defectum citra mortalem aversionem a fine.— Ratio autem in natura lapsa vigorem suum amisit ; quo per rupto freno aureo, unaquæque vis in sua prorumpit, sæpe contra rationis ordinem.

2° Juxta S. Doctoris mentem in hoc articulo et toto hujus tractationis decursu¹, distinguendum est triplex Dei adjutorium, scil. *movens*, *sanans* et *elevans* : *movens* quidem, quod communissime² in omnibus reperitur secundum propriam cujusque rei indolem et exigentiam ; *sanans* vero, quod intelligitur per modum dispositionis vel auxilii naturæ restituentis connaturalem quamdam perfectionem peccato perditam, unde simpliciter naturale est ; *elevans* tandem, quod naturam evehit et confortat respectu boni supernaturalis, unde est essentialiter supernaturale.

3° Antequam doctrinam sub hoc articulo præcipue intentam aggrediamur, duo certa omnibusque explorata *praemittemus*.— a) *Primo, in quocumque statu naturæ*, sive integræ, sive lapsæ, sive reparatæ, *indiget homo auxilio Dei moventis* ad bene agendum : siquidem nihil operari potest absque cooperatione primæ causæ efficientis ac finalis, a qua est omne ens et omne bonum (cf. 1^a concl. art. præc.). Veritas hæc *conf.* (resp. ad 1), ex eo quod in omni actuum et deliberationum nostrarum serie deveniendum est, nisi velimus in infinitum procedere, ad aliquod exterius principium, scil. ad Deum, ex quo nobis immediate sit prima ad verum bonumque excitatio.— b) *Secundo, in statu naturæ integræ*, poterat homo quantum ad sufficientiam operativæ virtutis, Deo proportionaliter movente, velle et operari *totum* bonum naturæ suæ adæquatum, quale est bonum virtutis acquisitæ : proportio enim erat non solum remota, sed et proxima inter vires integra activitate instructas et universam sphaeram boni naturalis.

4° Si sermo sit de *statu naturæ lapsæ*, en obviam sunt variae hæreticorum ipsorumque catholicorum sententiæ.

a) Nota est *pelagiana* hæresis tribuens viribus liberi arbitrii sufficientiam ad omne bonum omneque implendum mandatum.— In extremum oppositum abiire *Novatores*, docentes tantam fuisse originalis vitii corruptionem ut natura, essentialiter infecta, modo nequeat quidpiam boni efficere ; unde posuerunt omnia *infidelium* et *peccatorum* opera esse

¹ — Cf. præsertim art. 9 hujus Quæst.

² — Vide art. præc.

peccata¹. Non alia fuit *Baii* et *Jansenii* opinatio; juxta quos mala cupiditas, post Adæ peccatum effrenate æstuans, necessario ad malum trahit in singulis actionibus nisi opposita charitatis delectatione vincatur.

b) Nonnulli scriptores catholici, etsi concederent contra hæreticos hominem lapsus posse absque gratia *justificante* vel gratia *fidei* aliquod bonum morale facere, in eo tamen decepti sunt quod ad hoc necessarium reputaverint speciale auxilium *actualis* gratiæ.—Hæc fuit opinio *Greg. Arim.*, aliorumque quorundam veterum; quibus accessit *Vasquez*, gratiam illam singulis actibus bonis necessariam reponens in cogitatione sancta et congrua.—*Ripalda* opinatus est in præsentī Providentiæ ordine cuncta, etiam gentilium, opera bona *de facto*, quamvis non *de jure*, elevari per gratiam ad ordinem supernaturalem.—*Augustiniani*, ut *Noris*, *Berti*, etc., tenent probabiliter defendi posse, naturam humanam adeo infirmam esse ut nullum opus bonum *ex fine ultimo* efficere valeat absque auxilio gratiæ, quamvis concedant posse opus bonum esse *ex fine proximo*.²

Conclusio 1^a. — NON OMNIA PECCATORUM VEL INFIDELIUM OPERA SUNT PECCATA; SED POTEST HOMO LAPsus VIRIBUS NATURÆ, COMMUNI PROVIDENTIÆ INFLUXU ADJUTIS, ET ABSQUE ULLA GRATIA, PERFICERE QUÆDAM OPERA MORALITER BONA.

1^a *Pars* impetit *Lutheranos* et *Jansenianos*, quorum errores proscripti sunt in *Conc. Trid.* (Sess. VI, c. 7): « Si quis dixerit opera omnia quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata... A. S. »; necnon in variis propp. a SS. PP. damnatis, de quibus est illa *Baii* 25a: *Omnia infidelium opera sunt peccata et philosophorum virtutes sunt vitia*³.

Prob. 1° ex verbis *S. Thomæ (de Malo, Q. II, a. 5 ad 7)*: « Est simpliciter falsum quod omnis actus qui est ex voluntate non informata charitate sit demeritorius: alioquin illi qui sunt in peccato mortali in quolibet suo actu peccarent, nec eis esset consulendum quod interim quidquid boni posset facerent; nec opera ab eis facta, quæ sunt de genere bonorum, disponerent eos ad gratiam: quæ omnia sunt falsa. » Nam *Scriptura* hortatur peccatores et infideles ad conversionem et bona opera, v. g. (*Ezech. XVIII, 30*): *Convertimini*,

¹ — Hanc tamen doctrinam vel emolliunt vel deserunt protestantes hodierni, v. g. *Ch. Hodge, Systematic theology*, P. II, ch. VIII, 15.

² — *Ap. Mazzella (Disp. II, art. 9)*, qui omnes illas opiniones dilucide expendit.

³ — *Cf. Mazzella, D. cit., a. 8.*

et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris; et (Dan. IV, 24) propheta regem Nabuchodonosor monet: *Peccata tua eleemosynis redime.*

2° Hæreticorum positio innititur falso supposito; supponunt enim totum naturæ bonum fuisse per peccatum Adæ corruptum omnemque inclinationem nostram penitus depravatam. Id autem quam alienum sit a recto peccati originalis ejusque effectuum conceptu, abunde, ni fallor, in præc. Disp. ostensum est.

3° Igitur verissima censenda sunt quæ de infidelibus scribit S. Thomas (II-IIæ, Q. X, a. 4): « Non oportet quod in omni suo opere peccent; sed quancumque aliquid opus operantur ex infidelitate, tunc peccant. Sicut enim habens fidem potest aliquod peccatum committere in actu quem non refert ad fidei finem, vel venialiter, vel etiam mortaliter peccando, ita etiam infidelis potest aliquem actum bonum facere in eo quod non refert ad finem infidelitatis ».

2^a Pars concl. ex prima veluti corollarium fluit; siquidem, cum nullus actus deliberate positus possit esse indifferens in individuo¹, opera moralia ipsorum gentilium, quæ non sunt peccata, necesse est ut bona sint saltem naturali honestate.— Verum quia nonnulli theologi arbitrantur opera hujusmodi non fieri absque aliqua actuali gratia, ideo ostendendum est hominem lapsum ex solo generali Dei auxilio posse quandoque bene moraliter agere, idque de facto contingere.

1° Namque præfatæ theologorum opiniones nequeunt cum pluribus Ecclesiæ documentis conciliari, præsertim cum propp. damnatis, Baii 37a, Quesnelli 40a, Syn. Pist. 24a; cujus Synodi doctrina repudiata est « qua parte inter dominantem cupiditatem et caritatem dominantem nulli ponuntur affectus medii a natura ipsa insiti suapteque natura laudabiles. » Ex quo apparet non solum posse dari, sed dari de facto actus moraliter bonos ex sola natura, seu sine ulla gratia.

2° Favet Scriptura tum V. tum N. T. Nam, inter alia, legimus (Exod. I, 21): *Quia timuerunt obstetrices Deum* (parcendo masculis infantibus contra jussum Pharaonis), *aedificavit eis domos* (scil. Deus prosperitatem eis tribuit). (Matth. V, 47-48) dicitur: *Si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne et ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti.* Quæ verba, etsi non expresse a bonis gentilium operibus excludant omne auxilium gratiæ, tamen obvio sensu nobis in argumentum cedunt, nisi necessitas talis auxilii aliunde persuaideatur.

¹ — I-IIæ, Q. XVIII, a. 9.

3° Ex *Patribus* pauca recitare sufficiat. Inquit *S. Basilius* (Hom. 9 in Hexam.) : « Sunt et apud nos virtutes *secundum naturam*, ad quas familiaritas ipsi animæ non ex doctrina hominum, sed *ex ipsa natura inest*.» *S. Augustinus*, cæteris rigidior, ait et ipse, loquens de Gentilium operibus (l. de Sp. et Litt. c. 27) : « Quædam facta vel legimus, vel novimus vel audimus, quæ secundum justitiæ regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus ; quamquam si discutiantur quo fine fiant, vix inveniantur quæ justitiæ debitam laudem defensionemve mereantur.» Ergo *S. Doctor* non negat *aliqua* saltem bona etiam ex recto fine fieri ab infidelibus. Ita quoque sentiunt *S. Hieronymus*, *S. Prosper*, *S. Fulgentius*, etc., prout videre est apud *Bellarminum* (l. V, c. 9).

4° *Ratio* a *S. Thoma* inducitur, quia homo in statu naturæ lapsæ vulneratus, non tamen totaliter corruptus, comparari potest *infirmo*. Infirmus autem potest per seipsum aliquem motum habere. Ergo poterit homo lapsus virtute suæ naturæ aliquid bonum particulare agere, v. g. ædificare domos, plantare vineas gratiâ providendæ familiæ, reddere mutuum, honorare parentes, etc.— *a*) Neque enim impossibile est ethnicis, semel ac sibi innotuerit haberi naturæ Auctorem supremumque Finem, ad hunc finem seu Deum *explicite* ordinare nonnullas suas actiones. Nec etiam explicita illa ultimi finis intentio omnino requiritur ad sanam cujusque actus moralitatem, sed sufficit intentio *implicita*, qualis datur quando fit opus ea lege qua ratio dictat esse faciendum¹.— *b*) Præterea, congrua illa cogitatio, quam *Vasquez* æstimat actualem Dei gratiam, gratia proprie non est, sed pertinet ad generalem Dei motionem qua unicuique cooperatur secundum modum, proportionem et exigentiam ejus².— *c*) Tandem quod ad sententiam a *Ripalda* propositam attinet, hic auctor confundit ordinationem mere *materialem*, *contingentem* et *extrinsecam* actuum naturalium ad finem supernaturalem cum ordinatione *formali*, *per se* et *intrinseca*, quæ sola actibus nostris modum supernaturalem imprimit subindeque exigit speciale auxilium gratiæ³.

Conclusio 2^a. — HOMO IN STATU NATURÆ LAPSE NEQUIT PERFICERE TOTUM BONUM NATURALE ABSQUE GRATIA SANANTE, NEQUE IN QUOCUMQUE STATU ULLUM POTEST BONUM SUPERNATURALE AGERE ABSQUE GRATIA ELEVANTE. — Hæc thesis ex toto

¹ — Cf. Cajet. in II-IIæ, Q. X, a. 4.

² — Cf. Joan. a S. Thoma, Disp. XIX, a. 3.

³ — Cf. Suarez, de Gratia, l. I, c. 15.

dirigitur contra *Pelagianos* et *Semipelagianos*; qua autem parte respicit bonum naturale, adversarios quoque habet quosdam antiquiores theologos, inter quos numerant *Durandum*, *Gabrielem*, et *Scotum*.

1^a Pars, quamvis non sit simpliciter de fide (Suarez, l. 1, c. 26), tamen negari nequit sine temeritatis et erroris nota.

1° Nam clamantem Ap. audimus (Rom. VII, 23-25) : *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae* (scil. legi naturali)... *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Dei per J. C.*

2° Revera a) hæc est dolenda peccati originalis consequentia ut homo plerumque in se persentiat contrarietatem et *luctam* mentis et carnis; quo perseverante certamine inter oppositos appetitus, impossibile videtur quin quandoque homo deficiat et bona sensibilia rationis bono altiori et remotiori anteponat.— b) Eo magis, quia secundum hanc naturæ corruptæ conditionem *infirmus* dicendus est (Conc. Araus. II, c. 13) respectu naturæ integræ. Infirmus autem nequit, nisi debito medicinæ auxilio sanetur, omnes motus hominis sani perficere. Ergo.— c) Tandem sequeretur ex opposita sententia quod homo, « non obstante corruptione suâ, non solum posset sibi prospicere in his quæ sunt necessaria vitæ naturali, sed etiam comparare virtutes intellectuales et morales cujuscumque generis, indefinito progressu. Huic hypothese *historia* totius humani generis vehementer contradicit; et experientia probat unumquemque individuum hominem ac societates deteriores in diem fieri, si relinquuntur suæ naturali virtuti » (Satolli in h. art.)

3° Itaque, in statu naturæ lapsæ, requiritur ad faciendum totum bonum morale *gratia sanans*: de qua gratia utile erit nonnulla subnotare.— a) Et *primò*, si quæretur *quid sit*, respondeo eam videri constituendam in speciali auxilio *entitative* naturali quo perfectius illustretur intellectus, excitetur ac moveatur voluntas, custodiatur homo a peccandi occasionibus, etc., in ordine ad finem naturalem.— b) Unde *secundo*, ex natura rei certo *distinguitur* a gratia elevante seu *entitative* supernaturali. Quamvis autem, ut plurimum, merito creditur suppleri per auxilia supernaturalia, tamen improbabile non est quædam bona naturalia fieri per sola auxilia gratiæ sanantis, qua talis.— c) Addam *tertio* auxilia ista recte dici *indebita* et gratuita, licet substantialiter æquivalent auxiliis naturæ puræ debitis ad naturalem finem assequendum, tum quia, in præsentī Providentiæ statu, ordinantur saltem extrinsecus ad finem supernaturalem, tum quia plerumque intrinsecus identificantur cum auxiliis supernaturalibus, tum quia,

præter indignitatem culpæ originalis, sæpius jam subjecto hæret indignitas culpæ actualis¹.

2^a *Pars* concl. *de fide* est juxta verba *Conc. Arausic. II, c. 7* : « Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare ut expedit aut eligere posse confirmat. . . hæretico fallitur spiritu : » id intellige de homine in utroque statu, naturæ *integræ* et naturæ *lapsæ*.

1° Assertum nostrum evincitur ex manifestissimis *Scripturæ* sententiis. Nam (Joan. XIV, 6) ait Christus : *Ego sum via, et veritas, et vita : nemo venit ad Patrem nisi per me*². Atqui quodlibet opus supernaturale ducit ad Patrem. Ergo sine gratia elevante et Christi propria nequit homo quidquam supernaturalis virtutis operari.—Idipsum conf. ex metaphora vitis et palmitum (Ibid. XV, 5) : *Ego sum vitis, vos palmites : qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum ; quia sine me nihil potestis facere*. Ap. quoque dicit (Rom. IX, 16) : *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei* ; scil. velle et agere nostrum, etsi liberum, in ordine ad salutem principaliter est a gratia Dei misericordis (cf. S. Thom. *Comm.*).

2° *SS. Patres* in asserenda gratiæ necessitate ad quodcumque salutis opus unanimes sunt. Docet *Aug.* (l. de Corr. et Gr. c. 2) quod sine gratia Dei per J. C. homines « nullum prorsus sive cogitando, sive volendo et amando, sive agendo faciunt bonum ». Et *S. Greg. M.* (in Ezech. h. 10, n. 45) : « Ad bona, inquit, assurgere perfecte non possumus, nisi S. Spiritus et veniendo *elevet*, et subsequendo confortet³. »

3° Enimvero, ex *fine* ultimo ad quem res tendunt attendatur oportet circa ipsas diversus gubernationis modus : siquidem ea quæ sunt ad finem, necesse est fini esse proportionata. Atqui homo ordinatur in finem qui ejus facultatem naturalem excedit adeoque dicitur supernaturalis. Ergo, in omni opere quo in talem finem contendit, necesse est ut ei divinitus adhibeatur auxilium supernaturale gratiæ (ex C. G. III, 147).

Cæterum, quod circa bonum generatim et *indeterminate* mox disputavimus, in singulis articulis sequentibus specialiter determinabitur.

Solv. obj.—OBJ. 1 (cont. 1^{am} concl.).—Nam legimus (Luc. VI, 43) : *Non est arbor bona quæ facit fructus malos, neque arbor mala, faciens fructum bonum ;* cf. Matth. VII,

¹ — Cf. Mazzella, Disp. II, art. 6.

² — Pulchrum hujus textus, in tractatu de gratia aptissimi et efficacissimi, commentarium edidit Leo XIII in litt. encyclicis *Tametsi futura* de Jesu Christo Redemptore (1 nov. 1900).

³ — Vid. plura ap. Knoll, P. IV, S. 1, 2, a. 1.

18 ; XII, 33.—(Rom. XIV, 23) : *Omne quod non est ex fide, peccatum est.*—(1 Joan. II, 16) : *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ.* Ergo.

RESP. ad 1um arborem malam, qua significatur malus homo, ideo dici non facere fructum bonum, a) quia *ut mala* et ex cupiditate agens, nihil boni efficit voluntas, b) vel quia, *ut in pluribus*, fructus ejus operum mali sunt, c) vel quia nulum opus in peccato factum meritorium est *vitæ æternæ.*—Ad 2um dico nomine fidei intelligendam esse, non virtutem qua in Christum credimus, sed conscientiam ; qua reclamante, quidquid fit peccatum est.—Ad 3um resp. sensum Joannis esse, a) vel in mundo non reperiri nisi *objecta* luxuriæ, avaritiæ et superbiæ, quæ tamen nemo concupiscere tenetur, b) vel in amatoribus mundi, *qua tales*, omnia peccata ad hos tres fontes revocari.

OBJ. 2.—S. August. ait (1. I Retract. c. 15) : « Voluntas sine charitate tota est vitiosa cupiditas ».—Item (Ep. 106) : » Si ita est, nullus locus adjutorio gratiæ reservatur, sine qua nos dicimus ad non peccandum nihil voluntatis arbitrium valere ».—Amplius (l. de Gr. et Lib. Arb. c. 18) docet « si-
ne charitate nihil bene fieri. » Ergo.

RESP. ad 1um sermonem ibi esse, non de actu voluntatis, sed de *potentia* quæ plena quodammodo est amore proprio et in malum inclinata.—Ad 2um resp. eam esse S. Augustini mentem, hominem ex solo voluntatis arbitrio non posse *vivere sine omni peccato.*—Ad 3um dico nihil fieri *salubriter* seu utiliter ad salutem sine charitate¹.

OBJ. 3 (cont. 2am concl.).—Illud est in hominis potestate cujus ipse est dominus. Atqui homo est dominus omnium suorum actuum. Ergo potest facere omne bonum sine gratia.

RESP. D. M : . . . cujus est dominus dominio independentiæ a superiori motore, C ; dominio libertatis tantum, N.—C. d. m.—Neg. conseq.

Homo dominus est *dominio libertatis* omnium suorum actuum moralium propter deliberationem rationis quæ potest flecti ad unam vel ad aliam partem. Verumtamen dominium istud exerceri non potest nisi *dependenter a Deo* vel communiter *movente*, secundum diversa munera causæ primæ (*de Deo*, Disp. VI, Q. I, art. 4-5), vel *sanante* naturam ad totum morale bonum agendum, vel eam *elevante* usque ad bonum supernaturale.

¹—Plura alia objicit et solvit cl. Bellarminus, 1. V, cc. 10-12.—Cf. quoque S. Thom. *de Veritate*, Q. XXIV, a. 12.

OBJ. 4.— Unumquodque potest magis in id quod fit secundum naturam quam in id quod fit præter naturam. Atqui homo per seipsum potest patrare peccatum naturæ rationali adversum. Ergo a fortiori, etc.

RESP. *D. M* : . . . quam in id quod fit præter naturam efficienter, *C* ; deficienter, *N*.— *C. d. m* : . . . et id fit per modum deficientiæ, *C* ; efficientiæ, *N*.— *Neg. conseq.*

Homo potens facere bonum aliquod connaturale non ideo valet per seipsum *efficere* bonum præternaturale vel supernaturale, a bono tamen per seipsum *deficere* potest peccando, quia, sicuti nihil sibi relictum potest suum esse retinere quod a Deo accepit, ita omnis causa secunda sponte in defectum actus cedit nisi a primo motore moveatur.

OBJ. 5.— Homo potest per seipsum verum cognoscere. Atqui voluntas sequitur intellectum. Ergo, etc.

RES. *D. M* : . . . verum supernaturale, *N* ; naturale, *S. d* : tamen cum aliquo auxilio divino, *C* ; absque tali auxilio, *N*.— *D. m* : quatenus nihil est volitum nisi præcognitum, *C* ; quasi ex peccato major non sit corruptio naturæ quantum ad appetitum boni quam quantum ad cognitionem veri, *N*.— *Neg. conseq.*

Recolatur illud poetæ :

Video meliora proboque ; deteriora sequor.

ARTICULUS III.

Utrum homo possit diligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia.

Semel statuto quid possit voluntas lapsa respectu boni in genere, videndum est quænam sit ejus habitudo ad summum bonum quod est Deus, humanorum actuum *finis*.

1° Distinguitur duplex Dei amor, *naturalis* et *supernaturalis*, prout diligatur Auctor naturæ vel Auctor gratiæ ; quod certo constat tum ex ratione, tum ex damnata prop. 34^a Baii.— Præterea amor Dei dupliciter se habet : vel per modum *actus primi* et innatæ inclinationis, vel per modum *actus secundi* et eliciti.— Hic autem actus secundus ad Deum ferri potest sive *implicite*, sive *explicite* ; sive quoque indeliberate et *necessario*, prout illum sub communi ratione

Boni attingat, sive elective et *libere*.— Amor Dei liber rursus disperitur in *absolutum* et *conditionatum*, qui est mera velleitas. — Absolutus vero potest esse de Deo per meram complacentiam ut est in se summe bonus, et sic dicitur *inefficax*; vel potest respicere Deum secundum quod est finis sibi media subjiciens, et sic vocatur *efficax*, sive *adaequate*, sive *inadaequate*, prout omnia simpliciter, vel non omnia, in Deum referantur. — Tandem amor Dei potest esse efficax vel virtualiter et *affective* per voluntatis propositum omnia subordinandi Deo, vel formaliter et *effective* per executionem illius propositi in singulis.

2° *Praesupponimus* a) ex dictis in art. præc. contra Pelagianos hominem solis naturæ viribus non posse diligere Deum *supernaturaliter*, ut definivit *Conc. Arausic.* c. 25.— b) Quod vero ad amorem Dei *naturalem* pertinet, poterat quidem homo in statu *naturae integræ* elective diligere Deum super omnia per seipsum cum solo auxilio generali Dei moventis: siquidem in ejus potestate erat operari virtute propria totum bonum suæ naturæ proportionatum; con-naturale autem est creaturæ rationali, utpote nobiliori creationis parti, seipsam cunctaque alia in Deum, communem finem, ordinare.— c) Sed in statu *naturae lapsæ*, quamvis concedatur hominem ex seipso posse diligere Deum aut implicite tantum, aut explicite per modum velleitatis, aut etiam absolute per solam complacentiam inefficacem, dubitatur num possit absque speciali auxilio diligere Deum super omnia amore electivo *efficaci*.

3° Dubium intud intelligendum est non de potentia *physica* quam certe habet homo lapsus ad quemlibet actum naturalem, sed de potentia *moralī* et proxima, suppositis impedimentis quæ dilectioni Dei super omnia corruptiva ordinis in Deum obsistant.— Re hisce terminis definita, theologi in duas scinduntur sententias: quarum una (quæ in *Cong. de Auxiliis* acre controversa est), duce *Molina*¹, concedit possibilitatem in homine lapso amoris Dei efficacis *affective*, etsi non *effective*; alia vero cum *Suarezio* et plerisque *thomistis* eandem possibilitatem negat, quamvis isti ab invicem dissentiant in explicando auxilio gratiæ ad amorem illum necessario.

Conclusio. — HOMO LAPsus NON POTEST EX SEIPSO DEUM, UT NATURÆ AUctOREM, EFFICACITER DILIGERE SUPER OMNIA, NEQUE AFFECTIVE, NEQUE EFFECTIVE; BENE TAMEN POTEST CUM AUXILIO GRATIÆ SANANTIS, QUIN NECESSARIUM SIT AUXILIUM ELEVANS.

¹ — Concord. Q. XIV, a. 13, D. 14, m. 3.

1^a Pars 1° doctrinam S. Thomae indubie profert, contra ac Mazzella post Molinam insinuat: amor enim Dei efficax *affective*, nihil aliud est quam perseverantia illius amoris usque ad observationem legis. Cum ergo S. Doctor neget in seq. art. hominem lapsum posse ex seipso diligere Deum secundum constantem legis naturalis observationem, sequitur, ne redundantiam inutilem admittamus, negari in art. tertio efficaciam amoris *affectivam*.

2° Non desunt *rationis* momenta validissima. — a) Et vere, eatenus homo integer poterat per sua naturalia diligere Deum super omnia, quatenus libenti propensione pronus erat ad subiiciendum in omnibus bonum particulare quodcumque bono communi quod est Deus. Atqui ex corruptione naturæ lapsæ homo e contrario non levem experitur inclinationem ad bonum *privatum*, quod in plerisque sequi paratus est. Ergo.— b) Huc accedit, actum diligendi Deum super omnia *virtualiter* saltem præcontinere observantiam totius legis plenumque de gravioribus tentationibus triumphum, juxta illud (Joan. XIV, 15): *Si diligitis me, mandata mea servate*. Atqui, quamvis majus quidpiam sit de facto legem implere quam id sibi mente proponere, tamen ille dilectionis actus, omnium præstantissimus summæque efficacæ, repugnare videtur *statui potentiae debilitatae*, tam multis impedimentis obnoxia, subindeque impotentis ad omnia præcepta collective servanda. Ergo.

3° Addere possumus S. August. verba (Ep. 107 ad Vitalem): « Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus. »— Quæ vero nonnulli auctores e Scriptura, Patribus et Conciliis, in eandem thesim conferunt, non satis ad rem esse videntur, cum magis respiciant amorem Dei supernaturalem.

2^a Pars concl. sibi vult gratiam *sanantem*, ut re vel ratione distinctam a gratia elevante, sufficere ad amorem Dei naturalem.

1° Revera, a) ad hoc ut homo lapsus Deum super omnia naturaliter diligat, requiritur et sufficit auxilium quo reparentur naturæ vires intra sphaeram propriam. Atqui hujusmodi est gratia sanans, quæ præcise sumpta deficit ob ordine gratiæ elevantis et caritatis: quippe caritas Deum attingit sub ratione objecti beatificantis, inducens inter Ipsum et hominem amicabilem quamdam societatem cum promptiori et delectabiliore dilectionis sensu; natura autem, quantumvis perfecta, diligit Deum super omnia, prout est principium et finis naturalis boni (resp. ad 1). Ergo.— b) Hinc S. Thomas (*de Ver. Q. XXIV, a. 12 ad 16*) concedit præceptum diligendi Deum posse, quoad substantiam præcepti et sine modo meritorio gloriæ, impleri abque gratia gratum faciente

seu absque caritate : quod non excludit auxilium gratiæ sanantis.

2° Quamvis gratia sanans, et auxilians naturam ad diligendum Deum naturaliter, formali ratione distinguatur a gratia elevante, non plane constat apud theologos *an de facto una seorsim ab altera impertiatur*.—*a)* Equidem certum est amorem Dei transcendentalem, scil. ut est naturæ et gratiæ auctor, necnon amorem Auctoris naturæ prout hic fide innotescit, haberi non posse absque aliqua gratia elevante.—*b)* Amor autem Dei simpliciter naturalis, licet *ex natura rei* etiam in statu præsentī separabilis sit ab amore caritatis, tamen *ex lege Dei* ordinantis rectius æstimatur de facto conjungi cum gratia gratum faciente. Id sane consonat menti *S. Thomæ* qui (I-IIæ, Q. LXXXIX, a. 6) docet puerum, statim ac ætatem discretionis attigerit et seipsum in debitum finem ordinaverit faciens quod in se est, per gratiam consequi remissionem peccati originalis.¹

Solv. obj. (contra amorem Dei vi naturæ integræ aut sanatæ).—**OBJ. 1.**—Diligere Deum super omnia est caritatis actus, ut patet ex Conc. Arausic. II, c. 25. Atqui caritas est donum Sp. Sancti (Rom. V, 5). Ergo.

RESP. D. M. : Diligere Deum *sicut oportet*, i. e. supernaturaliter et meritorie... *C* ; diligere Deum naturaliter tantum, *N.*—*C. m.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 2.—Nulla natura potest supra se ipsam. Atqui diligere Deum super omnia est tendere in aliquid supra seipsum. Ergo.

RESP. D. M. : Nulla natura potest ferri ex se in actum excedentem proportionem suæ virtutis, *C* ; nulla natura potest ferri in objectum quod sit supra se, modo suæ virtuti proportionato ideoque imperfecto respectu talis objecti, *N.*—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.—Amor Dei nonnisi summus esse potest. Atqui natura nequit impendere Deo summum amorem ; secus inutilis esset gratia. Ergo.

RESP. D. M. : ... quantum ad gradum dilectionis seu *appretiative*, *C* ; quantum ad motivum diligendi et dilectionis modum seu *specificative* et *intensive*, *N.*—*C. d. m.* : ... secundum altiorem diligendi rationem et modum quæ conveniunt caritati, in quantum attingitur Deus ut beatificans et maxima fervoris intensitate, *C* ; natura nequit impendere Deo summum amorem *appretiative*, scil. eum omnibus præferendo, *N.*—*Neg. conseq.*

¹ — Cf. de tota hac controversia eximium Suarez, 1. I, cc. 29-37.

ARTICULUS IV.

Utrum homo sine gratia per sua naturalia legis praecepta implere possit.

1° Nemo, post superius exposita, inutilem censeat praesentem articulum : ex una enim parte, minus patent praecepta legis quam tota boni amplitudo ; ex altera parte, impositio praecepti libertatem ligans specialem difficultatem voluntati ingerere videtur, praesertim cum tentatio insurgit ; demum opportunitas heic offertur melius determinandi habitudinem virium liberi arbitrii ad bonum.

2° *Praenotandum* est a) circa *praecepta legis*, alia esse quæ nonnisi *supernaturali* actu impleri valeant, v. g. praecepta fidei, spei et caritatis ; alia vero esse talia quæ *naturaliter* possint impleri.— Porro mandata hujusmodi observare contingit dupliciter : primo quantum ad *substantiam operis*, prout scil. homo operatur quod objective et moraliter honestum est ; secundo etiam quantum ad *agendi modum*, quatenus opus fiat ex caritate ideoque meritorie¹. Hanc distinctionem quia rejecerat Baïus (prop. 51), a S. Pio V et Gregorio XIII damnatus est.

b) *Tentationes*, mandatorum observationi contrariæ, duplicis generis sunt : *leves* et *graves*.— Cum autem ex *triplici fonte* oriri queant, scil. ex carne, mundo et diabolo (Conc. Trid. Sess. VI, c. 13), juxta Cajet. (art. 2), in quantum sunt a dæmone, exeunt limites naturalium impedimentorum : nam invidiâ diaboli respectu celsitudinis supernaturalis mors introivit in orbem terrarum ; quamquam quærendi locus maneat, num in statu naturæ impedimentum aliquod ejusmodi fuisset.²— D. Thomas (2 S. D. XXVIII, Q. I, a. 2 ad 6) docet « aliud esse peccato resistere, aliud victoriam de peccato habere... ille enim proprie vincit peccatum qui potest pertingere ad hoc contra quod est pugna peccati ; » unde victoria de tentationibus ea simpliciter dicitur quæ *salutaris* est seu ex motivo fidei ducta.

3° *Pelagiani*, negantes naturæ corruptionem, dixerunt hominem sibi sufficere ad implenda omnia mandata divina : quorum error in eo *principaliter* fuit ut sufficientiam illam extenderent ad praecepta supernaturalia vel supernaturaliter implenda ; *secundario* autem in eo quoque decepti sunt quod aestimaverint omnia praecepta naturalia servari omnesque tentationes propulsari posse absque ullo gratiæ auxilio.—

¹ — Cf. I-IIæ, Q. C., a. 9-10.

² — Cf. Suarez, I. I, c. 23, n. 25.

Nonnulli catholici, quos inter *Scotus*, *Durandus*, *Gabriel*, in hanc postremam pelagiani erroris partem concesserunt, licet cæterum dissentirent negando hominem posse ex seipso *salubriter* servare præcepta naturalia. Alii ex opposito, ut *Greg. Arim.*, *Capreolus*, *Marsilius*, quibus accedere videntur recentiores *Augustiniani*¹, censent nullum legis præceptum observari posse ab homine lapsō nullamque vinci tentationem sine auxilio gratiæ.— Media habebitur veritas.

4° Dubium certe non est quin homo in statu *naturæ integræ* potuerit ex se totam legem moralem quoad *substantiam operis* implere, tum quia lex hujusmodi non excedit proportionem naturæ, tum quia alioquin nequivisset homo a peccato abstinere, quod perfectioni illius status repugnat.— Verum jam ad doctrinam præcipue intentam properemus.

Conclusio 1^a. — HOMO LAPsus SINE GRATIA SANANTE NON POTEST IMPLERE TOTAM LEGEM NATURALEM, ETIAM QUOAD SUBSTANTIAM OPERIS, NEQUE GRAVIORES CONTRA ILLAM TENTATIONES SUPERARE.

Sensus concl. est hominem lapsum, sine *sanatione* gratiæ, non posse *diu omnia* legis naturalis mandata implere omnesque saltem graves tentationes vincere, quamvis *quaedam* mandata *confusim* sumpta, imo et *singula* servare valeat.— Conclusio, etsi non formaliter de fide, *theologice certa* est, tum propter *communem* Doctorum sensum, tum ob damnationem hæresis pelagianæ. Nam *Conc. Carthag. II* an. 415 (Ep. Syn. ad Innoc. I) testatur idcirco a se damnatos fuisse Pelagianos quod assererent hominem per propriam voluntatem implere posse Dei legem, « sive naturaliter in corde conscriptam, sive in litteris datam ». *Coelestinus I* autem (Ep. ad Gall. c. 16), loquens de tentationibus *in genere*, ait : « Nemo, etiam baptismatis gratia renovatus, idoneus est ad superandas diaboli insidias, et ad vincendas carnis concupiscencias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bonæ conversationis acceperit². »

1° *Prob. concl. ex Scriptura.*— Nam Apost. sic conqueritur de infirmitate hominis in lege vel naturali vel mosaïca (Rom. VII, 14-16) : *Scimus quia lex spiritualis est : ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo ; non enim quod volo bonum, hoc ago ; sed quod odi malum, illud facio. Si autem, quod nolo, illud facio, consentio legi quoniam bona est*¹, etc.— Legitur (Sap. VIII, 21) :

¹ — Vid. supra, art. 2.

² — Cf. Bellarm., l. V, cc. 5-7.

³ — Cf. S. Thom. *Comm.* in h. l. ; — Cornely, *Curs. Script. Sac., Ep. ad Rom.*

Scivi quoniam aliter non possem esse continens,¹ nisi Deus det ; et hoc ipsum erat sapientiae, scire cujus esset hoc donum. Quare Psalmista (Ps. XVII, 32) victoriam in tentatione simpliciter Deo tribuit : In te eripiar a tentatione ; unde illud (Matth. XXVI, 41) : Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem.

2° *S. Augustinus* (l. de Sp. et Litt.), pertractans sententiam Apostoli (2 Cor. III, 6) *Littera occidit, spiritus autem vivificat*, id intelligit non solum de lege scripta, sed etiam de naturali quæ, sine gratiæ auxilio, auget potius quam arceat peccatum ; unde ait (c. 14) : « Apparet igitur litteræ vetustatem, si desit novitas spiritus, reos facere potius cognitione peccati quam liberare a peccato... non quia lex malum est, sed quia mandatum bonum habet in littera demonstrante, non in adjuvante spiritu. »

3° *Ratione* sic arguimus.— Constat ex dictis in art. 2 hujus quæst. hominem solis suis viribus non posse totum naturale bonum facere, quia natura peccato saucia et infirmata est. Atqui, quamvis non omne bonum possibile sub præcepto cadat, tamen de plerisque bonis sunt mandata divina vel naturalia vel positiva ; quæ ex ipsa indole legis, nativam libertatis cupiditatem cohibentis, necnon ex variis tentationum incitamentis peculiarem boni faciendi difficultatem ducunt. Ergo non omnia mandata naturalia ab homine lapsa, sine gratia sanante, observari possunt.— Aliqua tamen, imo et singula legis præcepta (excepto summo præcepto amoris Dei super omnia), nil prohibet quominus dicantur naturæ lapsæ proportionata ; a) siquidem moralis illa impossibilitas implendi totam legem, quam modo adstruximus, pendet ex causis generalibus internis vel externis, ideoque nonnisi in communi accipienda est. b) Eo vel magis, quia homo in singulis liberum retinet arbitrii usum. c) Jure ergo damnata est prop. 30^a Baii : *Ii fures sunt et latrones qui docent . . . tentationi ulli sine gratiæ illius adjutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non incidat aut ab ea non superetur.*

Conclusio 2^a.— HOMO, IN QUOCUMQUE STATU, SINE GRATIA ELEVANTE NON SOLUM ILLUSTRATIONIS SED ET ADJUTORII, NON POTEST IMPLERE ULLA MANDATA SUPERNATURALIA, VEL NATURALIA QUOAD MERITI MODUM, NEQUE ULLAM TENTATIONEM SALUBRITER SUPERARE.— Veritas hæc, e diametro opposita *Pelagianismo*, fide constat ex pluribus Ecclesiæ documentis, præsertim ex *Conc. Milev. II*, ex *Conc. Arausic. II* (c. 5-7), ex

¹— Juxta probabiliorem commentatorum sensum, vox *continens* hic supplenda est per alteram *sapiens*, ita ut continentia non accipiatur nisi mediate tanquam effectus sapientiae.

eiistolis RR. PP. *Innocentii I* et *S. Zosimi*, tandem ex *Conc. Trid.* (Sess. VI, cc. 1-3); quibus in documentis distincte asseritur necessitas *illustrationis, inspirationis et adjutorii gratiæ*.

1° Liquidum est *Scripturae* suffragium. Nam, præter alia plura, legimus (Rom. XI, 24): *Si tu ex naturali excisus es oleastro et contra naturam insertus es in bonam olivam; quanto magis ii qui secundum naturam inserentur suae olivæ?* Ubi Apostolus pulcherrima metaphoriæ specie docet cum Gentiles, tum Judæos a fide excisos, laturos esse nobiliores salutis fructus, quatenus olivæ, scil. gratiæ Dei, succum per intimam insertionem in singulis suis potentiis, veluti ramis, suscipient.—Accedit illud (1 Cor. XII, 3): *Nemo, in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere: Dominus Jesus; nisi in Sp. Sancto.* Porro, quid boni facilius est quam pronuntiare nomen Jesu? Si ergo, absque gratia Sp. Sancti, nequit homo id facere, a fortiori nullum poterit præceptum salubriter implere nisi adjutorium sanctum acceperit.

2° Vix memorare opus est *S. Augustinum* in eam veritatem inculcandam et vindicandam totas ingenii vires intendisse. Ait (1. de Hæres., hæc. 88) « hoc pertinere ad hæresim Pelagianorum, ut credant sine gratia hominem posse facere omnia mandata divina; » quæ gratia omnibus necessaria prædicatur « non solum ut *monstrante* ipsa quid faciendum sit sciant, verum etiam ut *praestante* ipsa faciant cum dilectione quod sciunt » (Aug. de Corr. et Gr. c. 2).—Hæreticis autem ac rationalistis calumniantibus Augustinum fuisse illius doctrinæ *inventorem*, respondet ipse Hipponensis Doctor (cont. duas ep. Pelag. 1. IV, c. 8) a se « rectam et antiquitus fundatam catholicam fidem adversus recentem Pelagianorum hæreticorum præsumptionem perniciemque defendi.»

3° Alias (art. 2) jam confirmavimus hominem in quocumque statu non posse per seipsum, absque gratia elevante, quidpiam boni supernaturalis facere, ob proportionis defectum. Atqui disproportion illa attenditur penes *quamlibet hominis potentiam* respectu finis supernaturalis. Ergo tum illustratione, tum inspiratione et adjutorio gratiæ, homo indiget ad implendum quodcumque mandatum supernaturale, vel mandata naturalia secundum hunc meritorium agendi modum qui, licet non directe cadat sub præcepto, tamen intenditur a legislatore¹.

¹ — Cf. 2 S. D. XXVIII, Q. 1, a. 3.

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.). — **OBJ. 1.**— Dicit Ap. (Rom. II, 14) : *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt.* Ergo.

RESP. D. antec : . . . *quaedam* mandata legis naturalis ex se adimplent, *C* ; omnia, *S. d :* sine gratia elevante, *Trans* ; sine gratia sanante, *N.*— *Neg. conseq.*

Hanc postremam solutionem significavit *Augustinus* (l. de Sp. et Litt. c. 27) : « Nec moveat quod *naturaliter* eos dixit *quae legis sunt facere* . . . hoc enim agit spiritus gratiae, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, *instauret* in nobis,» scil. per gratiam sanantem quae est secundum naturam.

OBJ. 2.— Deus impossibilia non praecipit. Atqui praecipit Deus etiam homini lapso implere totam legem moralem. Ergo.

RESP. C. M.— *D. m :* . . . implere omnia legis praepcepta per seipsum, *N* ; implere singula, et, quando opus sit, petendo auxilium, *C.*— *Neg. conseq.*

Duo notentur.—1° Lex implenda imponitur eo modo quo reapse impletur, scil. secundum *singula* praepcepta, non quasi ipsa praepceptorum *collectio* directe sub imperio cadat. Porro singulorum praepceptorum impletio non videtur etiam homini lapso impossibilis.—Cæterum 2° juxta dictum Philosophi (III Ethic. c. 3), « quae per amicos possumus, aliquantulum per nos possumus ; » unde, cum homini praesto sit, praesertim in difficilioribus et si illud petierit, *auxilium gratiae*, sub hoc respectu possibilis ei est omnium mandatorum observatio, quin excludatur necessitas divini adjutorii. « Firmiter creditur Deum justum et bonum impossibilia non potuisse praecipere : hinc admonemur, et in facilibus quid agamus, et in difficilibus quid petamus » (S. Aug. l. de Nat. et Gr. c. 69).

OBJ. 3.— Qui potest singula praepcepta legis implere, potest et totam legem, ex singulis conflata. Atqui conceditur hominem lapsum posse per seipsum singula praepcepta moralia implere. Ergo.

RESP. D. M : Qui potest singula praepcepta implere secundum potentiam *expeditam* necnon disjunctive et *collective* simul . . . *C* ; qui potest singula praepcepta implere cum quadam *difficultate* et *disjunctive* tantum . . . *N.*— *C. d. m.*— *Neg. conseq*¹.

¹ — Cf. Bellarm., 1, V, c. 6 et 8.

ARTICULUS V.

Utrum homo possit consequi vitam æternam sine gratia.

1° Cum jam acceperimus ex art. 3 quomodo se habeat voluntas hominis ad finem suum, summa dilectione dignum, *necessitas gratiae*, proxime inspecta quoad observationem divinæ legis, nunc universalius discutienda occurrit sub ratione medii proportionati ad ultimum finem.—Quæritur itaque num homo, sine *gratia*, i. e. sine auxilio divino elevante et confortante vim suam activam, possit *consequi* vitam æternam : ita ut non tam potentia quam *potestas* hominis in dubium vocetur.

2° *Pelagiani* in hoc aliquando errasse referuntur quod admiserint in præsentī œconomia *beatitudinem* quamdam ultimam, mediam inter regnum cœlorum et statum damnationis, atque bonis naturalibus sine gratia comparandam¹.

Conclusio. — NEQUIT HOMO SINE GRATIA ASSEQUI VITAM ÆTERNAM ; QUAMVIS CONSEQUI VALEAT BONA QUÆDAM CONNATURALIA.—Propositio hæc bimembris, quoad primam et præcipuam partem, est *de fide* juxta verba *Trid.* (Sess. VI, c. 2) : « Si quis dixerit ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari, ut *facilius* homo juste vivere ac vitam æternam promereri possit... A. S. »

1^a Pars prob. — 1° Ex *Scriptura* (Rom. VI, 23) : *Gratia Dei, vita æterna* ; ubi *S. Augustinus* (de Gr. et Lib. Arb. c. 9) : « Cum posset dicere et recte dicere, Stipendium autem justitiæ vitæ æterna ; maluit dicere, *Gratia autem Dei, vita æterna* : ut hinc intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione perducere. » — Præterea legitur (Joan. III, 14-15 :) *Exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam* ; quibus ex verbis duo accipiuntur contra Pelagianos, nempe : a) non dari medium inter perditionem et vitam æternam ; b) hanc autem comparari per fidem in Christum qui nobis necessariam gratiam passione sua promeruit.

2° *Ratione.* — Actus perducentes ad finem oportet esse fini proportionatos. Nullus autem actus excedit proportionem principii activi, prout manifesta rerum naturalium inductio ostendit. Ergo et ipsa *virtus activa* eandem proportionem ad finem præhabere debet. Atqui vita æterna, ultimus finis noster in beatifica Dei visione consistens, longe

¹ — Cf. Bellarm., de Amiss. gr. et St. pecc. 1. VI, cc. 1-3.

superat naturam humanam viresque ejus activas naturales¹. Ergo non potest homo per sua naturalia consequi vitam æternam, sed ad hoc exigitur altior virtus elevans et perficiens, non solum in ratione actus, sed et *in ratione principii*, potentias naturales, scil. exigitur virtus gratiæ².

2^a Pars (cont. Quesnelli propp. 55-56) uno verbo expeditur : homo enim, nativa sua virtute, potest in utroque ordine, physico et morali, opera sive speculativa sive practica perficere, quæ ab Auctore naturæ humanæque societatis provisorie bona connaturalia, juxta proportionis legem, exposulent.

Solv. obj.—OBJ. 1.—Ex verbis (Matth. XIX, 17) *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, videtur quod ingressus in vitam æternam pendeat ab hominis voluntate. Atqui quod a nostra voluntate pendet, per nos ipsos possumus. Ergo.

RESP. D. M : . . . quatenus voluntas libere exercet actum perductivum ad vitam æternam, C ; quasi ad talem actum non egeat præparari et moveri a Deo per gratiam, N.—C. d. m.—Neg. conseq.

OBJ. 2.—Vita æterna est merces homini retribuenda secundum opera ejus. Atqui homo dominus est suorum operum. Ergo.

RESP. D. M : . . . secundum opera naturaliter facta, N ; secundum opera per divinum auxilium in ordinem divinæ mercedis sublimata, C.—Trans. min.—Neg. conseq.

OBJ. 3.—Vita æterna est ultimus finis humanæ vitæ. Atqui res, homine inferiores, possunt per sua naturalia consequi finem suum. Ergo a fortiori, etc.

RESP. D. M : . . . finis connaturalis, N ; finis supernaturalis et gratuitus, C.—D. m. . . et earum inferioritas prohibet ne ad altiorem finem evehantur, C ; possent ad finem æternæ vitæ elevari, N.—Neg. conseq.

1° Nobilioris conditionis est natura quæ potest consequi perfectum bonum, licet ad hoc indigeat exteriori auxilio, quam natura quæ non potest, sed quoddam bonum imperfectum propria virtute consequitur ; v. g. melius est dispositus ad sanitatem qui, juvante medicina, perfectam sanitatem obtinere valet, quam qui, sine tali auxilio, perfecta sanitate carere cogitur.—Quocirca 2° creatura rationalis, quæ potest, mediante divino auxilio, bonum supernaturale vitæ æternæ assequi, certe præstat creatura irrationali quæ hujus-

¹ — I-IIæ, Q. V, a. 5.

² — Cf. C. G. III, 147.

smodi boni non est capax, sed ad finem mere naturalem et imperfectiorem propria vi pertingit¹.

ARTICULUS VI.

Utrum homo possit seipsum ad gratiam præparare per seipsum absque exteriori auxilio gratiæ.

1° *Praesupponimus* ex dictis in art. præc., non posse humanam voluntatem præparari ad meritorie operandum Deoque in gloria fruendum sine habituali gratiæ dono, quo in ratione principii activi tam excelso fini proportionata constituatur.— Verum quæstio est de præparatione ad consequendam ipsam gratiam habitualement.

2° a) Etenim aliud est *gratia habitualis*, perficiens animam ejusque potentias secundam rationem permanentis doni supernaturalis, aliud est *gratia actualis* transitorie tantum hominem adjuvans.— b) Præterea præparatio seu *dispositio* ad gratiam habitualement multipliciter haberi potest, scil. vel *negative* vel *positive*, prout removeatur obex peccati vel ponatur conditio utcumque ducens ad consecutionem gratiæ. Quæ conditio si naturâ suâ ad effectum conferat, dispositio erit *per se, simpliciter et formalis*; si vero conditio non per se, sed per adjunctum auxilium consequendo effectui deserviat, dispositio erit *per accidens* tantum, *secundum quid et materialis*.— c) Porro, cum constet posse hominem solis naturæ viribus aliquod peccatum vitare et aliqua legis naturalis præcepta observare, patet eo ipso dispositionem mere *negativam et materialem* naturæ humanæ esse quadantenus possibilem absque auxilio gratuito; at vero præsens dubium intelligendum est de præparatione *positiva et formali*.

3° In ipso tractatus exordio præfati sumus *Semipelagianos* sensisse *initia fidei et salutis* a solo esse libero arbitrio, quamvis consummationem salutaris operis a gratia Dei repeterent: contra quos stabit sequentis veritatis propositio et demonstratio.

Conclusio. — UT HOMO SE AD GRATIAM HABITUALEMENT PRÆPARET, INDIGET NON QUIDEM ALTERO GRATIÆ HABITU, SED AUXILIO GRATIÆ ACTUALIS.— Dico: *non altero gratiæ habitu*; quia secus procederetur in infinitum.

Thesis est *de fide*, prouti constat ex decretis *Conc. Arausic. II*, necnon ex *Conc. Trid.* (Sess. VI, c. 3): « Si quis dixerit,

¹ — I-IIæ, loc. cit.

sine præveniente Sp. Santi inspiratione atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere aut poenitere posse *sicut oportet*, ut ei justificationis gratia conferatur ; A. S.)»

1° Non pauca sunt *Scripturae* effata ad hanc veritatem spectantia. Sic legimus (Ioan. VI, 44) : *Nemo potest venire ad me nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*. Si enim homo seipsum ad gratiam præparare posset, certe non indigeret *trahi* ab alio.—Huc pertinent textus in Conc. Arausic. adducti, v. g. (can. 3) : « Si quis *invocatione* humana gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere ut invocetur a nobis, contradicit Isaïæ prophetæ (LXV) vel Apostolo idem dicenti (Rom. X) : *Inventus sum a non quærentibus me* etc.» Et (can. 6) : « Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus... resistit Ap. dicenti (1 Cor. IV) : *Quid habes quod non accepisti?* » Cf. can. 4, 7, 8.

2° Innumeros *traditionis* testes habemus, quorum agmen ducit S. *Augustinus*, præcipuus semipelagianismi debellator. Sic (l. de Præd. Sanct. c. 2), loquens de iis quæ ad religionem et pietatem pertinent, ait : « Sicut nemo sibi sufficit ad *incipiendum* vel *perficiendum* quodcumque opus bonum... ita nemo sibi sufficit vel ad *incipiendam* vel ad *perficiendam* fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est ». S. *Joan. Chrys.*, cujus mens dubia nonnullis visa est, docet (Hom. 13 in Ioan.) « gratiam Dei *semper* in beneficiis *priores* sibi partes vindicare ». Et S. *Hieronymus* (Ep. 130) : « Ipsumque quod nostrum est, sine Dei miseratione nostrum non est. » Item S. *Bernardus* (L. de Gr. et Lib. arb.) : « Conatus nostri et cassi sunt si non adjuventur, et nulli, si non excitentur. » — Dubiis ex quibusdam Patribus desumptis respondere licet : a) unam alteramve dissentientem vocem in communi concentu non esse audiendam ; b) quosdam antiquiores Patres ante exortam pelagianam hæresim minus caute esse locutos ; c) quosdam etiam, e quibus S. Cyprianus, S. Irenæus, S. Joan. Chrys., id sibi aliquando proposuisse, ut potestatem liberi arbitrii contra fatalistas vindicarent ; d) tandem alios, ut Theodoretum, Photium, Theophylactum, dum de gratia loquerentur, plenam et perfectam intellexisse, non inchoatam ac rudem quæ prima nominatur, cujus plerumque mentionem non habuerunt (ita Petavius, l. 9 de Deo, c. 4).¹

3° *Ratione* jam cum D. *Thoma* procedamus.—Idem est præparare se ad gratiam et ad Deum, gratiæ auctorem, converti, sicut homo aversus a lumine solis per hoc se præparat

¹ — Cf. Knoll, Perrone, etc.

ad recipiendum istud lumen quod oculos versus solem convertit. Atqui nemo potest ad Deum converti nisi Deo ipso convertente per actualem gratiam, qua interius animam moveat bonumque propositum inspiret¹. Ergo. *Prob. min.* Omne agens agit propter finem, secundum statam agentium finiumque correspondentiam, ideoque cunctos effectus ad suum finem convertit. Ergo necesse est ut ad ultimum finem convertatur homo per motionem primi moventis, ad finem autem proximum per motionem alicujus inferiorum moventium; v. g. animus militis convertitur ad quærendam victoriam ex imperio ducis exercitus, ad sequendum autem vexillum alicujus aciei ex jussu tribuni. Atqui Deus est ultimus omnium finis: tum *communiter* et *naturaliter* secundum communem illam boni intentionem qua unumquodque modo suo appetit Deo assimilari; tum *specialiter* et *supernaturaliter* secundum quod justici cupiunt Deo adhærere eoque immediate frui. Ergo, quemadmodum nihil in finem omnium communem contendere potest absque communi influxu Auctoris naturæ; ita nemo potest, etiam inchoative, supernaturalem finem petere absque gratuito auxilio Largitoris gratiæ².

Solv. obj.—**OBJ. 1.**—Dicitur (Zachar. I, 3): *Convertimini... et convertar ad vos*; et (Prov. XVI, 1): *Hominis est animam præparare*. Atqui hæc reponunt opus conversionis et præparationis ad gratiam in ipso homine. Ergo.

RESP. C. M.—**D. m.**:... eo sensu quod conversio illa fit libere, *C*; quasi libertas hominis in tali opere non exerceatur sub influxu gratiæ actualis, *N.*—*Neg. conseq.*

In his similibusque sententiis commendatur liberum arbitrium, cujus causâ homini præcipitur ut se ad Deum convertat, sed tamen non excluditur gratia præveniens; quemadmodum in aliis locis (Jerem. XXXI, 18): *Converte me, et convertar, quia tu Dominus Deus meus*, et (Thren. V, 21): *Converte nos, Domine, ad te, et convertemur*, commendatur gratia præveniens, quin excludatur liberi arbitrii cooperatio. Creata enim voluntas non potest ad Deum converti, nisi Deo ipsam ad se convertente³.

OBJ. 2.—Homo faciens quod in se est se præparat ad gratiam, juxta illud (Luc. XI, 13): *Pater vester de coelo dabit spiritum bonum petentibus se*. Atqui facere quod in se est pertinet ad naturam. Ergo.

¹— Cf. *de Veritate*, Q. XXIV, a. 15.

²— Cf. Cajet. in h. art; — item, Pègues, *Comm. fr. litt.*, t. IX, *ibid.*

³— Cf. Conc. Trid. (Sess. VI, cap. 5).

RESP. *D. M* : . . . dispositione materiali et per accidens tantum, *C* ; dispositione formali, *S. d* : faciens quod in se est cooperando gratiæ, *C* ; solis naturæ viribus, *N*.—*C. d. m* : facere quod in se est seu in propriæ potentia viribus. . . *C* ; libere assentiri gratiæ. . . *N*.—*Neg. conseq.*

Quodcumque bonum naturale ab homine factum non est de se nisi dispositio mere *materialis*, cui *per accidens* tantum gratia accedere potest : nos vero loquimur de dispositione *formali*.—Verum cum dicitur homo *facere quod in se est*, id communius intelligitur de voluntate libere consentiente, prout adjuvatur gratuito auxilio Dei moventis et dirigentis : siquidem nihil potest facere nisi proportionaliter a Deo moveatur, secundum illud (Joan. XV, 5) : *Sine me nihil potestis facere*. Et sub hoc sensu facienti quod in se est Deus non denegat gratiam¹.

OBJ. 3.—Homo indigens gratia ut se ad gratiam præparet, pari ratione indigebit altera præparatione ad illam, et ita porro. Atqui id infert processum in infinitum : quod repugnat. Ergo.

RESP. *D. M* : Homo indigens gratia habituali ut se ad habitualement gratiam præparet, pari ratione. . . *C* ; homo indigens sola gratia actuali primi moventis ut se ad habitualement disponat. . . *N*.—*C. d. m*.—*Neg. conseq.*

Objectio hæc procedit de gratia *habituali*, ad quam requiritur aliqua præparatio, quia omnis forma subjectum dispositum exposcit. Sed hoc quod homo gratuito a Deo moveatur, non præexigit aliquam aliam motionem, cum Deus sit primum movens disponens animam ad formam gratiæ².

ARTICULUS VII.

Utrum homo possit resurgere a peccato sine auxilio gratiæ.

1° Ad determinandum *quaestionis statum*, adverto *a*) peccatum transire actu, manere tamen reatu ; cum vero homo possit per seipsum *ab actu peccandi* cessare, dubium est num etiam per seipsum et absque auxilio gratiæ *a statu peccati* resurgere valeat.—*b*) Resurgere autem a peccato intelligi potest dupliciter, nempe vel *secundum quid* vel *simpliciter*, prout peccati ruina reparetur vel quoad naturæ bonum tan-

¹ — Cf. infra, Disp. IV.

² — Vid. plura ap. Bellarm. 1. VI, c. 4-5, et Knoll, Sect. I, c.c. II, a. 1.

tum vel quoad bonum gratiæ ad quod impræsentiarum creatura intellectualis ordinatur¹.— c) Porro, licet præcise et absolute sufficiat gratia *sanans* ad restituendum hominem in quamdam rectitudinem *naturalem*, nihilominus secundum exigentiam finis supernaturalis ad quem ordinamur, ideoque pro præsentī providentia *simpliciter*, nequit homo a peccato resurgere absque gratia *elevante* : in cujus rei demonstrationem mox incumbendum est.

2° *Supponimus* contra Lutheranos per hanc gratiam *posse* Deum revocare hominem a peccato in justitiam : siquidem etiam post peccatum, manet in anima potentia saltem obediēcialis ad esse et bonum supernaturale².— Tota quæstio est de *necessitate* divini auxilii.

Conclusio.— HOMO NULO MODO POTEST RESURGERE A PECCATO PER SEIPSUM SINE AUXILIO GRATIÆ.— Hoc *fide* est tenendum contra *Pelagianos* post *Conc. Arausic. II* (can. 4, 14, 19) et *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 5 et can. 1, 3). Canon 19 *Arausic.* id habet : « Cum natura humana sine Dei gratia salutem non possit custodire quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit ? »

1° In *Scripturis* legimus (Is. XLIII, 25) : *Ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me.* Et (Gal. II, 21) : *Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est ; id est, si absque gratia et per solas naturæ vires, observata lege, justitia obtineri potest, supervacanea fuit mors Christi : quod christianæ religionis systemati repugnat.*

2° Opportuna sunt *S. Augustini* verba (de Pecc. mer. et remiss. l. II, c. 19) : « Quod vitium nisi adjuvante gratia superetur, ad justitiam nemo convertitur ; nisi operante gratia sanetur, justitiæ pace nemo perfruitur. Cujus autem gratia vincitur et sanatur, nisi illius cui dicitur : *Converte nos, Deus sanitatum nostrarum, et averte iram tuam a nobis ?* »³

3° Subit *rationalis* probatio ex *effectibus* formalibus peccati : qua enim ratione gratia tollat peccati essentiam, infra loquendo de justificatione dissertabitur.

Resurgere a peccato sibi vult, hominem redintegrari in eis quæ peccando amisit. Atqui homo peccans triplex detrimentum incurrit, scil. maculam, corruptionem naturalis boni, et reatum poenæ :⁴ quæ tria per gratiam tantum aboleri possunt. Ergo. *Prob. min.* per partes.

¹ — Cf. Cajet. in h. loc.

² — Cf. C. G. III, 156.

³ — Ps. LXXXIV, 4.

⁴ — Cf. I-IIæ, QQ. LXXXV-LXXXVII.

a) Imprimis peccator *maculam* contrahit, in quantum privatur decore gratiæ ex deformitate peccati. Atqui decor ille, in anima proveniens ex illustratione divini luminis refulgentis per splendorem rationis et coelestis sapientiæ radios, reparari non potest nisi Deo denuo illustrante per lumen gratiæ sanantis et elevantis. Ergo necesse est ut dicamus cum Psalte (Ps. L, 8) : *Asperges me hyssopo et mundabor ; lavabis me et super nivem dealbabor.*

b) Secundo, per peccatum corrumpitur *bonum naturae*, in quantum natura hominis deordinatur, voluntate Deo non subjecta ; hoc enim sublato ordine, quia voluntas omnium potentiarum moralitatem regit, consequens est ut tota natura hominis peccantis inordinata remaneat. Atqui communis ille naturæ ordo per subjectionem voluntatis ad Deum restitui nequit nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente sibi per gratiæ efficaciam subjiciente (cf. art. præc.). Recte igitur Deus refertur dicens (Ezech. XXXVI, 26) : *Dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri ; et auferam cor lapideum de carne vestra et dabo vobis cor carneum.*

c) Denique habetur *reatus poenæ*, per quem homo peccando mortaliter æternam meretur damnationem. Porro reatus poenæ æternæ remitti non potest nisi a Deo in quem est offensa commissa, et qui hominum iudex existit, secundum id quod legitur de Christo (Col. II, 13-14) : *Donans vobis omnia delicta ; delens quod adversus nos erat chirographum decreti... et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci.*—Itaque, ad hoc ut homo a peccato resurgat, requiritur gratiæ auxilium, et quantum ad *habituale* donum, et quantum ad *interiorem Dei motionem*.

Solv. obj. — **OBJ. 1.**— Illud quod præexigitur ad gratiam fit sine gratia. Atqui resurgere a peccato præexigitur ad illuminationem gratiæ, juxta illud (Eph. V, 14) : *Exurge a mortuis et illuminabit te Christus.* Ergo.

RESP. D. M : Illud quod præexigitur ad gratiam secundum actum liberi arbitrii fit sine gratia *habituali*, C ; sine gratia *actuali*, N.—**D. m :** Resurgere a peccato *inchoative* et per conatus liberi arbitrii proportionaliter *moti* a Deo præexigitur vel tempore vel natura ad illuminationem gratiæ, C ; resurgere a morte peccati *totaliter* et per *solum* liberum arbitrium præexigitur... N.—*Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Peccatum virtuti opponitur, sicut morbus sanitati. Atqui homo, principium vitæ retinens, potest per virtutem naturæ resurgere de ægritudine ad sanitatem, sine medicinæ auxilio. Ergo.

RESP. *D. M* : Peccatum veniale . . . *C* ; peccatum mortale...
N.— *Trans. m.*— *Neg. conseq.*

Peccatum *mortale* id efficit ut avertat hominem ab ultimo fine ; qui quum sit principium totius ordinis et vitæ moralis, patet naturam non posse a peccati statu liberari absque gratia.— Hæc autem gratia non solum *sanans*, sed et *elevans* esse debet ut homo consequatur *sanitatem supernaturalem* ad quam naturalis ratio et voluntas nullam proportionem habet. Unde natura lapsa indiget ut ei denuo lumen gratiæ infundatur, sicut si corpori mortuo resuscitando denuo infunderetur anima.

OBJ. 3.— Quælibet res naturalis potest redire per se ipsam ad statum convenientem suæ naturæ, v. g. lapis sursum projectus. Atqui peccatum est quiddam contrarium naturæ. Ergo etc.

RESP. *D. M* : Quælibet res, integra manens, potest redire . . .
C ; etiam amissa integritate et proportionem ad illum statum . . .
N.— *C. m.*— *Neg. conseq.*

Quando res seu natura manet *integra*, potest per se ipsam reparari in eo quod est sibi conveniens et proportionatum ; sed in id quod superexcedit suam proportionem restitui non potest sine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura, defluens per actum peccati, suaque per corruptionem integritate orbata, nequit per seipsam reparari nec ad bonum sibi *connaturale* neque multo minus ad bonum *supernaturale* justitiæ consequendum.

ARTICULUS VIII.

Utrum homo sine gratia possit non peccare.

Peccatum aut *præteritum* est a quo homo lapsus liberari indiget, aut *futurum* quod præcavere jubemur ; quam ob rem, ostensa sub primo respectu necessitate gratiæ, idipsum jam altero sub respectu determinandum venit.

Et 1° præloquar hominem secundum statum *naturæ integre* potuisse, etiam sine gratia habituali, non peccare nec mortaliter nec venialiter. Ratio est, quia peccare nihil aliud est quam recedere ab eo quod est secundum naturam ; quod certe homo naturâ viribusque integer vitare poterat, licet

indigeret proportionali auxilio Dei conservantis et moventis.

- At quæstio præsens instituitur de statu *naturæ corruptæ*.

2° Quæritur non de potentia *physica* et remota ad vitandum peccatum, sed de potentia *moralis* et propinqua.— Cum vero homo corruptus considerari possit vel *post* acceptam ex gratia sanationem secundum mentem vel *ante* illam, duo idcirco distinctis conclusionibus statuenda occurrunt.

Conclusio 1^a.— IN PRÆSENTI NATURÆ STATU LICET HOMO JUSTIFICATUS POSSIT CUM AUXILIIS ACTUALIBUS ORDINARIIS ABSTINERE AB OMNI PECCATO MORTALI, TAMEN NON VALET SINE EXTRAORDINARIO AUXILIO SEU PRIVILEGIO OMNIA PECCATA VENIALIA VITARE.

1^a Pars constat ex decreto *Conc. Milevitani* (can. 3) : « Quicumque dixerit gratiam Dei, qua justificamur per J. C. D. N., ad solam remissionem peccatorum valere, non etiam *adjutorium* conferre *ne peccata committantur*, A. S.» Quibus accedunt definitiones *Trid.* (Sess. VI, cap. 11 et can. 18) necnon (can. 22) : « Si quis dixerit justificatum, vel sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare posse vel *cum eo non posse* ; A. S.»— Ratio est, quia homo, per gratiam habitualement ad ordinem debiti finis reductus, principium habet unde tota vita sua moralis in rectitudine servetur atque a peccati mortalis deviatione absteineat, suppositis tamen auxiliis gratiæ actualis de quibus in art. sequenti.

2^a Pars, et præcipua, hujus concl. definita est contra *Pelagianos* a *Conc. Milev.* (can. 6-7), necnon a *Conc. Trid.* cujus hæc sunt verba (Sess. VI, can. 23) : « Si quis hominem semel justificatum dixerit . . . posse *in tota vita* peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia ; A. S. ».

Prob.— 1° Ex *Scriptura* (2 Paralip. VI, 36) : *Neque enim est homo qui non peccet.* Et (Ps. CXLII, 2) : *Ne intres in iudicium cum servo tuo ; quia non justificabitur* (i. e. non invenietur justus) *in conspectu tuo omnis vivens.* Item (Jac. III, 2) : *In multis offendimus omnes.* Quæ omnia communiter a Patribus de peccatis venialibus exponuntur.

2° Ex *traditione.* Testem appello præ aliis S. Augustinum qui (l. de Nat. et Gr. c. 36) ait : « Excepta S. V. Maria de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, haberi volo quæstionem . . . si omnes illos sanctos et sanctas, cum hic viverent, congregare possemus, et interrogare utrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? . . . nonne una voce clamassent : *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus et veritas in nobis*

*non est*¹)? Ita S. Hieronymus, S. Gregorius M., S. Fulgentius etc.²

3° *Ratione* S. Thomæ.—Homo justus in præsentī vita sanatur quidem secundum mentem, nondum tamen appetitū carnali totaliter refecto. Unde Apost. in persona hominis reparati dicit (Rom. VII, 25): *Ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati*. Atqui homo, in tali statu constitutus, et cum auxiliis gratiæ ordinariis, non potest quin venialiter labatur, corruptioni sensualitatis obsequens: cujus motus singulos quidem reprimere potest, et ex hoc habent de voluntario et de peccato; non autem omnes, quia dum uni resistere nititur, fortassis alius insurgit, neque etiam ratio semper potest esse pervigil ad hujusmodi motus compescendos aut vitandos.

Expl. doctrina.—1° Non negamus justum, cujus vires habituali gratia reparatæ sunt, posse cum gratia actuali ordinaria, saltem *ad breve tempus*, omnia venialia vitare: quod explicite tradit S. Thomas (III, Q. LXXIX, a. 4 ad 2). Loquens enim de textu 1 Joan. I, 8, ait: « Illud verbum non est intelligendum, quin aliquā horā possit homo esse absque omni reatu peccati venialis; sed quia vitam istam sancti non ducunt sine peccatis venialibus ». Conclusio itaque exponatur oportet vel de *tota vita*, ut definivit *Conc. Trid.*, vel de *diuturno tempore*, ut theologi communiter docent³.

2° a) Singula quidem peccata venialia homo justus declinare potest; quæ cum distributive, seu unum post aliud, occurrant, de illis singillatim vitandis præceptum datur; at fieri non potest *moraliter* loquendo, quin homo in aliquo *indeterminate* deficiat.—b) Proclive est autem inferre, impotentiam illam moralem frequentius se prodere quoad venialia subreptitia et *semideliberata* quam quoad *deliberata*. Imo non desunt qui probabile existimant, viros eximiæ sanctitatis posse absque speciali privilegio, saltem longiori tempore, omnia venialia *deliberata* vitare.

3° a) Constat ex *Trid.* et S. Aug. speciale illud privilegium fuisse in tota sua plenitudine B. M. Virgini concessum: quod ut dogma catholicum habendum est⁴.—b) Quærentibus autem num aliquis sanctus, præter Dei Matrem, fuerit tali privilegio insignitus, respondeo cum Mazzella (Disp. II, a. 5): *primo*, si agatur de solis venialibus *deliberatis*, credi potest Apostolos post Sp. Sancti adventum, alios-

¹ — 1 Joan, I, 8.

² — Cf. Suarez, 1. IX, c. 8.

³ — Cf. Knoll, Sect. I, c. II, a. 3.

⁴ — Cf. III, Q. XXVII, aa. 3-4.

que sanctos in majori suæ perfectionis gradu, illa amplius non commisisse. *Secundo*, si agatur de aliquo vitæ tempore et de *speciali materia*, probabilissimum est *S. Joseph*, præsertim post matrimonium, nihil contra castitatem venialiter admisisse neque ex deliberatione neque ex subreptione; quod asseri potest etiam de *angelico Doctore* post celebrem victoriam in materia castitatis reportatam. Idem teneto de *S. Joan. Baptista* quoad peccatum linguæ. *Tertio*, si sermo sit de omnibus simpliciter venialibus et pro quocumque tempore, probabilior est *communisque sententia* quæ negat exceptionem factam in gratiam B. M. Virginis apud alios sanctos obtinuisse.

Conclusio 2^a. — HOMO, NISI PER GRATIAM JUSTIFICANTEM REPARATUR, SINGULA QUIDEM PECCATA MORTALIA VITARE POTEST, DIU TAMEN ABSQUE PECCATO MORTALI MANERE NON POTEST.— Id contra *Pelagianos* assertum invenitur ab *Innocent. I* (Ep. ad Conc. Milev.): « Negantes, ait, auxilium Dei, hominem sibi posse sufficere, nec gratia hunc egere divina affirmant, qua privatus necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat ».

Prob. 1° ex Scriptura.— Nam huc revocari possunt verba (Ps. LXX, 10): *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me*; et alia (Ps. CXVII, 13): *Impulsus eversus sum ut caderem, et Dominus suscepit me.* (Cf. supra, art. 4, concl. 1).

2° Ex Patribus.— *S. August.* (l. de Perf. just. c. ult.) ait: « Quisquis negat non orare debere ne intremus in tentationem (negat autem qui contendit ad non peccandum gratiæ Dei adjutorium non esse homini necessarium, sed, sola lege accepta, humanam sufficere voluntatem), ab auribus hominum removendum et ore omnium anathematizandum esse non dubito ». Accedit illud *Gregorii* (25 Mor. c. 9): « Peccatum, quod per poenitentiam non deletur, mox suo pondere ad aliud trahit. »

3° Ratione.— Juxta *D. Thomam* (I-IIæ, Q. LXXXIX, a. 6), cum homo lapsus usum rationis habere incœperit, primum quod ei cogitandum occurrit est deliberare de seipso¹ secundum quod naturaliter beatitudinem appetit. Et si quidem seipsum ordinaverit ad debitum finem, per gratiam consequetur remissionem originalis peccati; si vero non ordinet se ipsum ad debitum finem, secundum quod in illa ætate est capax discretionis, peccabit mortaliter. Atqui existens in peccato mortali, sibi relictus, non potest quin mox in alia peccata mortalia decadat.

¹ — Cf. Cajet. in h. loc.

Prob. min.—a) Nam sicut rationi subdi debet inferior appetitus, ita etiam ratio subdi debet Deo et in ipso finem voluntatis constituere. Atqui inferiori appetitu non totaliter subjecto rationi, esse non potest quin contingant inordinati motus *veniales*. Ergo etiam ratione hominis non totaliter subjecta Deo, consequens est ut contingant multæ inordinationes *mortales*.—b) Sane, potentia vitandi omne peccatum mortale consistit in subiectione voluntatis ad Deum quatenus per finem debitum regulantur omnes actus humani: siquidem effectus universalis, ut vitatio omnis peccati mortalis, postulat causam *universalem* quæ esse non potest nisi causalitas honesti finis in quo cor firmatum sit et cui omnia subjiciantur. Atqui sicuti affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis. Ergo consequens est ut privatio subiectionis ad Deum per peccatum mortale privet potentia propinqua vitandi in posterum omnem lethalem culpam¹.—c) Præterea, pronum est ut homo operetur secundum sollicitationem finis præconcepti et inclinationem habitus præexistentis, nisi præmeditatio efficax rationis contrarium suadeat. Atqui ex una parte homo lapsus, qui jam finem suum in creaturis seu in amore sui usque ad contemptum Dei defixit, tum finaliter, tum subjective et dispositive ad malum inclinatur; ex altera parte in tam multis maximeque in repentinis quæ accidunt, possibile ei non est illam continuo exercere vigilantiam qua ponderatim discutiat quidquid velle vel agere oporteat. Ergo nequit contingere ut *diu* permaneat quin operetur secundum indolem voluntatis deordinatæ a Deo, nisi cito per gratiam ad debitum ordinem reparetur².

Subnotetur posse hominem lapsum *singula* peccata mortalia, etsi non omnia, declinare (sicut et de venialibus dictum est): quia numquam determinatur ad malum, sed in singulis *divisim* sumptis seu in particularibus casibus indeterminatis potest, pro libero suo arbitrio, ex præmeditatione rationis agere præter ordinem finis præconcepti et præter inclinationem habitus; eo ferme modo quo *infirmus*, quin valeat sine casu totum iter hominis sani peragere, aliquos tamen gressus confusim in quacumque parte viæ facere potest.—Insuper præsto est voluntati humanæ *auxilium* Dei transiens quo in difficilioribus custodiatur, si velit, a peccato mortali, necnon disponatur ad gratiam justificantem, ex qua valeat, non solum naturaliter, sed et supernaturaliter præcepta servare et Deum super omnia diligere.

¹ — Cf. Cajet. in h. art.

² — Cf. C. G., III, 160.

Solv. obj. (cont. 2^{am} concl.) — **OBJ. 1.**— Nullus peccat in eo quod vitare non potest. Atqui homo lapsus, antequam reparetur per gratiam, dicitur vere peccare. Ergo vitare potest omne peccatum saltem mortale.

RESP. D. M. :... in eo quod vitare non potest ullo modo, *C* ; in eo quod vitare non potest ex proprio defectu quoad omnes actus, dum tamen potest quoad singulos, *N.*— *C. m.* — *Neg. conseq.*

1° Licet ille qui est in peccato non habeat hoc in propria potestate quod omnino vitet peccatum, potest tamen *hoc* vel *illud* peccatum vitare ; unde quodcumque committit, voluntarie committit, et ita non immerito ei imputatur ad culpam (*C. G. l. cit.*).— Eo magis 2° quia ex ejus *culpa* est non solum quod se in quadam peccandi necessitate posuerit, sed etiam quod se nunc ad habendum gratiam non præparet qua posset omne peccatum mortale aversari¹.

OBJ. 2.— Ad hoc peccator corripitur ut non peccet. Atqui correptio divina non debet dici frustranea. Ergo.

RESP. D. M. :... quatenus voluntas hominis requiritur ad vitandum peccatum, *C* ; quia correptio sufficiens sit sine Dei auxilio, *N.*— *D. m.* :... non debet dici sine effectu quodam *externæ* excitationis, *C* ; per se efficaciter in animam agit, *N.*— *Neg. conseq.*

Utiliter peccator corripitur, « ut strepitu correptionis *forinsecus* insonante ac flagellante, Deus in illo *intrinsecus* occulta inspiratione operetur et velle » (*S. Aug., l. de Corr. et Gr. c. 6*).

OBJ. 3.— In potestate hominis est eligere bonum vel malum, juxta illud (*Eccli. XV, 18*) : *Ante hominem... bonum et malum : quod placuerit ei dabitur illi.* Atqui aliquis peccando non desinit esse homo. Ergo.

RESP. D. M. :... in statu naturæ, integræ, *C* ; in statu naturæ corruptæ, *S. d.* : quatenus homo libertate sua propriæ sortis est artifex, *C* ; quasi omne bonum velit et ab omni malo absterneat absque auxilio gratiæ, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*²

¹ — Cf. Mazzella, *Disp. II, a. 6*, pp. 255-256.

² — Cf. *S. Th., de Verit., Q. XXIV, a. 12.* ubi doctrina hujus articuli perlucide exponitur ; — Pègues, *op. cit.*, in h. art.

ARTICULUS IX.

Utrum ille qui jam consecutus est gratiam per seipsum possit operari bonum et vitare peccatum absque auxilio gratiæ.

1° Cuique perspicuum est hominem in gratia existentem non indigere alio gratuito auxilio, per modum doni *habitualis*, ad recte vivendum.— Nemo est etiam qui non videat justum, gratiæ virtutumque infusarum viribus instructum, *plura* posse *bona moralia* operari quam extra gratiam.— Quæstio autem movetur, utrum justus in gratia habituali constitutus possit quæ operanda sunt in ordine salutis operari, quæque vitanda sunt mortalia vitare, absque alio gratiæ actualis auxilio, seu, quod idem est, num sine tali auxilio recte vivere diuque in bono permanere valeat.

2° Auxilium gratiæ actualis aliud est *generale*, aliud *speciale*, aliud *specialissimum*.— Auxilium *generale* nomino quod datur unicuique secundum exigentiam suæ naturæ ideoque, in re supernaturali, quod confertur secundum proportionem hominis elevati quidem per gratiam et virtutes infusas, sed retinentis multiplicem defectibilitatis causam.— Auxilium *speciale* generali addit plura beneficia interna vel externa quibus Providentia corruptioni naturæ subvenit.— *Specialissimum* vero illud est quo homo usque in finem vitæ præservatur ab instabilitate nativa sui liberi arbitrii.— De hoc in art. sequenti; nunc vero de duobus primis auxilii generibus.

3° Necessitatem gratiæ actualis ad singulos actus salutes et ad perseverantiam in bono negarunt *Pelagiani* et *semipelagiani*; quos moderni *rationalistæ* sequuntur.— Catholici theologi, licet omnes præfatæ gratiæ necessitatem admittant, non omnes eodem modo illam intelligunt. a) Non pauci (vid. Mazzella, p. 214) tenent sufficere ad perseverandum in bono auxilia communia, quin *specialia* sensu a nobis exposito concedant; alii cum *Suarez*, *Billuart*, etc., specialia quoque tuentur. b) Præterea non defuere olim *theologi* (teste *Ripalda*) qui negarent gratiam actualem, ut *elevantem*, requiri in homine justo ad omnes actus salutes, eaque in sententia fuisse videtur *Molina* (Concord. Q. XIV, a. 13, D. 8 et 38). c) *Alii*, ut *Petavius* refert (de Pelag. et Semip. hæc. c. X, n. 12), quos nec ipse damnat, reposuerunt gratiam illam in sola illustratione mentis, qua *mediate* et *moraliter* tantum voluntas afficiatur. d) *Vera* autem *sententia* est quæ gratiam *physice immediateque* influentem in singulis actibus intellectus tum voluntatis propugnat: de quibus tamen uberior sermo erit, quando loquemur de natura gratiæ actualis.

Conclusio.— INDIGET JUSTUS AD SINGULOS ACTUS SALUTARES MOTIONE DEI SUPERNATURALI; INDIGET QUOQUE NON SOLUM GENERALI, SED ET SPECIALI AUXILIO GRATIÆ INTERNÆ ET EXTERNÆ AD DIU PERMANENDUM IN BONO.

1^a *Pars* profert ad singulos actus salutare requiri aliud quod auxilium gratiæ elevantis distinctum a gratia habituali, et videtur certa fideique proxima.— Nam ex Ecclesiae definitionibus¹ constat gratiam Dei, nulla facta distinctione inter justos et peccatores, dari ad recte vivendum in omnibus actibus et cogitationibus (Zosim. R. P.), in singulis motibus (Cœlestin. I, R. P.), ad singulos actus (Conc. Diospolit.), in omni opere bono (Conc. Araus. II, can. 25), secundum illuminationem, inspirationem et adjutorium (id. can. 7 et 25). Accedit Conc. Trid. (Sess. VI, c. 16): « Cum enim ille ipse Christus Jesus tanquam caput in membra et tanquam vitis in palmites in ipsos justificados jugiter virtutem influat; quæ virtus bona eorum opera semper antecedit et comitatur », etc.

1° Sane præter ea quæ retulimus (art. 2, concl. 2), sequentia in Scripturis leguntur quæ necessitatem gratiæ actualis etiam in justis adstruunt. (Eph. II, 10): *Ipsius sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus.* Et (Heb. XIII, 20-21): *Deus omnis pacis... aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem; faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum.*

2° Ex traditione accipiuntur verba S. August. (l. de Nat. et Gr. c. 26): « Sicut enim oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adjutus, non potest cernere; sic et homo etiam perfectissime justificatus, nisi æterna luce justitiæ divinitus adjuvetur, recte non potest vivere ». Hinc S. Hieronymus (Ep. 132 ad Ctesiph.): « Velle et currere meum est, sed ipsum meum sine Dei semper auxilio non erit meum ».

3° En ratio ex mente S. Thomæ.— Nulla res creata potest in quemcumque actum prodire, nisi virtute primi Motoris applicantis et moventis proportionato influxu activitatem creaturæ. Atqui activitas hominis justi se habet secundum rationem potentiæ elevatæ per formam gratiæ habitualis ad genus supernaturale. Ergo necesse est ut proportionata Dei motio characterem habeat auxilii supernaturalis seu actualis gratiæ.— Ratio hæc, ut patet, necessitatem gratiæ actualis vindicat universalissime, ideoque non solum respectu hominis præsentis, sed etiam respectu Adami² et ipsorum Angelorum.

¹ — Cf. Mazzella, pp. 189-190.

² — Contra ac sentit Molina (Q. XIV, a. 13, D. 4).

2^a *Pars* concl. innititur suffragio *Conc. Arausic.* (can. 10) : « Adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis est semper implorandum ut ad finem bonum pervenire, vel *in bono possint opere perdurare* ; » necnon *Conc. Trid.* (Sess. VI, can. 22), ubi sanxit justificatum *sine speciali auxilio Dei* in accepta justitia perseverare non posse.

Et jure quidem.— Nam 1° id suadent verba Psalmistæ Deum orantis (Ps. CXVIII, 35-37) : *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam et custodiam illam in toto corde meo. Deduc me, Domine, in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui. Inclina cor meum in testimonia tua.*

2° Licet natura humana per gratiam sanetur quantum ad mentem, remanet in ea *corruptio* et infectio quantum ad carnem, unde servit *legi peccati* (Rom. VII, 25). Remanet etiam quædam ignorantia *obscuritas* in intellectu præsertim practico, secundum quam *quid oremus, sicut oportet, nescimus* (Rom. VIII, 26) ; cum enim tam varii sint rerum eventus, neque nos ipsos perfecte cognoscamus, quid nobis expediat plane scire nequimus, juxta illud (Sap. IX, 14) : *Cogitationes mortalium timidae, et incertae providentiae nostrae.* Atqui *speciales* illæ hominis præsentis infirmitates specialia, et a generalibus quoque distincta, auxilia postulant quibus Deus nos dirigat, moveat atque protegat. Ergo.— Propterea, etiam renati in filios Dei monentur quotidie recitare *Orationem dominicam* cujus quot petitiones, tot veritatis intentæ demonstrationes accipi possunt.

Solv. obj. — OBJ. 1.— Gratia, ne vana aut imperfecta dicatur, implere debet illud ad quod datur. Atqui gratia habitualis ideo confertur ut possimus bonum facere malumque vitare. Ergo.

RESP. D. M. . . . in ratione principii formalis et activi, C ; ad exclusionem alterius auxilii actualis, N.— C. d. m.— *Neg. conseq.*

Gratia habitualis, quia datur ad perficiendum hominem secundum esse et *posse* operari supernaturaliter, nullatenus excludit, verum potius includit quasi complementum gratiam actualem quæ adjuvet secundum ipsum *agere*.— Quapropter ex hoc inferri nequit gratiam habitualement vel vanam vel imperfectam esse ; siquidem etiam in statu gloriæ, ubi forma gratiæ tam perfecta erit, homo divino auxilio indigebit.— Hic autem aliquid gratia imperfecta est, in quantum non totaliter sanat : unde deduximus necessitatem *specialis* auxilii.

OBJ. 2.— Per gratiam habitualement ipse Sp. Sanctus in nobis habitat. Atqui Sp. Sanctus sufficiens est ut nos ad bene operandum inducat. Ergo.

RESP. C. M.—*D. m* : . . . quatenus solum effectum formalem habitualis doni progignit in nobis, *N* ; quatenus præter hunc effectum nos quoque movet ac protegit, *C*.—*Neg. conseq.*¹

ARTICULUS X.

Utrum homo in gratia constitutus indigeat auxilio gratiae ad perseverandum.

1° *Perseverantia* tripliciter dicitur : a) vel pro *constantia* qua firmatur homo contra irruentes tristitias, sicuti per continentiam firmatur contra concupiscentias ; b) vel pro stabili *proposito* perseverandi in bono usque in finem ; c) vel pro ipsa boni *continuatione* .—Primo et secundo sensu accepta, perseverantia est habitus seu habitualis dispositio quæ, sicuti cæteræ virtutes, cum gratia infunditur.—Verum nos hîc inquirimus de perseverantia sub tertio sensu.

2° Perseverantia sic intellecta duplex est : *imperfecta* et *initialis* , de qua supra (art. præc.) diximus ; *perfecta* et *finalis* , secundum quam aliquis *simpliciter* perseverare dicitur, et de ista quærimus, num requirat singulare donum gratiæ.—Rursus aliud est *posse* perseverare, et aliud perseverare *actu* . Potentia quidem perseverandi² sufficiens habetur in gratia habituali et auxiliis actualibus eidem consequenter annexis ; sed dubitatur utrum præter ea auxilia necessarium sit specialius quoddam et insignius beneficium quo justus *actu* perseveret.

Conclusio.—AD PERSEVERANDUM ACTU USQUE AD FINEM VITÆ JUSTUS INDIGET SPECIALISSIMO GRATIÆ AUXILIO.—Hoc est *de fide* , ut patet tum ex *Conc. Arausic.* (can. 10), tum ex *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 13) : « Similiter de perseverantiæ munere, de quo scriptum est : Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit : quod quidem aliunde haberi non potest nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere ut perseveranter stet, et eum qui cadit restituere ». Hinc (can. 16) sancitur « magnum illud usque in finem *perseverantiae donum* ».

1° Revera id significant SS. *Litterae* , puta (Ps. XVI, 6) : *Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vesti-*

¹ — Cf. Knoll, Sect. I, c. II, art. 1, n. 409.

² — Cf. Cajet. et Lépicier in h. loc.

gia mea. Et (1 Pet. V, 10) : *Deus autem omnis gratiae, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.*

2° Præ cæteris Patribus dignus est qui audiat S. Augustinus, sic contra semipelagianos arguens (l. de Don. Persev. c. 2.) : « Cur perseverantia ista poscitur a Deo (nempe per orationem dominicam), si non datur a Deo? An et ista irrisoria petitio est, cum id ab eo petitur quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate?» Vide totum librum. Idem (l. de Corr. et Gr. c. 6) ait : « Negare quidem non possumus etiam perseverantiam in bono proficientem usque in finem magnum esse Dei munus ; nec esse nisi ab illo de quo scriptum est : *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum*¹. » — *Preces Ecclesiae* in publicis orationibus constanter a Deo petentis donum finalis perseverantiæ, mire idipsum confirmant.

3° Perseverantia considerari potest vel in iis, sive infantibus, sive adultis, qui statim post acceptam primam gratiam sanctificantem decedunt, vel in iustis qui post gratiæ acceptionem aliquamdiu vivunt. Atqui in utroque casu perseverantia singulare est Dei donum.

Prob. min. per partes.

a) Etenim quod ad priores attinet, tam opportuna conjunctio mortis cum statu gratiæ ejusmodi est quæ non mere contingenter, sed speciali Providentiæ statuto ab ipso vitæ et gratiæ Domino procurari censenda est, juxta illud (Sap. IV, 11 etc) : *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius... placita enim erat Deo anima illius ; propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum.*

b) Quantum vero ad alios, conclusionis veritas ostenditur dupliciter : *de facto* et *de jure*.

De facto quidem : multis enim datur gratia, tum habitualis, tum actualis, quibus non datur in bono usque ad finem perseverare.

De jure vero ; et hoc non solum ex speciali conditione humanæ naturæ post casum Adæ multiplici infirmitate laborantis, sed universalius ex *instabilitate* et *nativa indole liberi arbitrii* (C. G. III, 155). — Nam quod de se *variabile* est, successive et multis motibus agens, ad hoc quod figatur in bono secundum immutabilem ordinem ad finem, indiget peculiari auxilio primi moventis immobilis. Atqui hujusmodi est liberum hominis arbitrium. Ergo. — Insuper, potestas

¹ — Iac. I, 17.

liberi arbitrii se extendit ad id quod eligitur ut *nunc operandum*. Atqui perseverare non dicit aliquid ut nunc operabile, sed *continuationem operationis per totum tempus*. Ergo, ut homo finaliter in bono permaneat, requiritur singularis Dei providentia qua per auxilia, sive *interna*, sive *externa*, singulæ nostræ actiones efficaciter dirigantur ad felicem exitum.

4° Postremum argumentum sumamus ex *comparatione* inter Adamum et hominem præsentem (resp. ad 3).—Facilius homo per gratiæ donum perseverare poterat in statu innocentiae, in quo nulla erat rebellio carnis ad spiritum, quam nunc possumus, quando reparatio gratiæ Christi, etsi sit inchoata quantum ad mentem, nondum est consummata quantum ad carnem. Atqui primus homo, qui sic acceperat donum per quod haud ægre perseverare *posset*, non tamen accepit *ut perseveraret* in felici sua conditione, prouti eventus probavit. Ergo *a fortiori* ad perseverandum usque in finem egemus nunc specialissimo Dei auxilio; quod quia multi per Christi beneficium accipiunt, ideo donum Christi majus dicitur quam delictum Adæ (Rom. V).

DISPUTATIO TERTIA

DE ESSENTIA ET DIVISIONE GRATIÆ

Quamquam his in terris ratio naturalis non valet gratiam Christi e mysterii caligine penitus eruere, plura tamen, du-cibus Ecclesiæ Doctoribus, disputari solent, quæ nonnihil juvant ad ejus indolem, dignitatem ac sublimitatem, quadam-tenus capessendam.— Cum autem divisio sit quoddam in-strumentum analyticum cujus ope essentielles rerum conce-ptus plurimum clarificantur, idcirco sub eodem disputatio-nis capite tum de *essentia*, tum de *divisione* gratiæ, in duabus quæstionibus agemus.

QUÆSTIO PRIMA

DE ESSENTIA GRATIÆ

Quatuor ex ordine post D. Thomam quæremus : nempe an gratia sit aliquid *intrinsicum* vel *extrinsicum* tantum (art. 1) ; et posito quod sit quidpiam *intrinsicum*, *quid generice* illud sit (art. 2) ; et dato quod principaliter se habeat per modum habitus ad quem actus ordinatur, num sit *habitus entitativus* distinctus ab habitibus operativis (art. 3) ; tandem notio specifica gratiæ complebitur ex consideratione *subjecti* (art. 4).

ARTICULUS I.

Utrum gratia ponat aliquid in anima.

1° Nonnullos extitisse refertur¹ asserentes gratiam nihil creatum esse in anima, sed esse solum in Deo ; quos quidem jure nominaveris antecessores *Novatorum*, de quibus infra dicemus adstruendo effectum gratiæ potissimum qui est jus-tificatio.

¹ — *De Verit.*, Q. XXVII, a. 1.

2° Communi loquendi usu tripliciter gratia accipi consuevit, scil. *active* pro dilectione alicujus, puta si dicatur miles habere gratiam regis; *formaliter* seu objective pro dono gratis dato, quo sensu dicimur gratiam aliquam facere; *passive* quoque ex parte donatarii gratias agentis suo benefactori.— Quæstio est itaque num gratia, quam in superioribus necessariam ad salutem pronuntiavimus, activum tantum ex parte Dei, vel etiam *formalem* seu objectivum sensum ex parte hominis præ se ferat, inducens in eo reale beneficium divinitus collatum.

Conclusio 2^a.— GRATIA, SIMPLICITER ET COMMUNI SIGNIFICATU, IMPORTAT QUIDDAM SUPERNATURALE IN HOMINE A DEO PROVENIENS; quod *de fide* est ex *Trid.* (Sess. VI, can. 11).— Dico *simpliciter*, ad excludenda dona mere naturalia, quæ non solent dici gratia neque reapse sunt nisi secundum quid¹ (contra *Pelagianos* subdole gratiam pro natura intelligentes).— Dico etiam *communi significatu*; quandoque enim gratia Dei active sumitur pro ipsa æterna Dei dilectione aut pro beneficio prædestinationis gratuitæ.

Prob. concl.— 1° Ex *Scriptura*. Nam legitur (1 Tim. IV, 14): *Noli negligere gratiam quæ in te est*. Et (1 Joan. III, 9): *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet*.

2° *Ratione*.— Gratia, simpliciter sumpta, ea est qua Deo grati et accepti sumus, quatenus ab Ipso diligimur secundum bonum æternum et simpliciter cuique præstitum. Atqui gratia hujusmodi non dicit solum amorem extrinsecum, sed etiam quidpiam *intrinsecum* et *supernaturale*: ergo. *Decl. min.* a) Primum differentia attendenda est circa gratiam Dei et gratiam hominis. Etenim, sicuti scientia Dei est causa rerum, non causata a rebus, ut nostra; ita voluntas ejus seu dilectio est *effectrix* boni et non a bono causata. Nostra autem voluntas, utpote mota ex bono præexistente, non causat totaliter dilectione sua rei bonitatem, sed præsupponit ipsam vel in parte vel in toto. Cum ergo ex hoc quod dicitur aliquis gratiam hominis habere, intelligitur in illo esse quidpiam homini gratum; multo magis gratia Dei importat in creatura bonum *intrinsecum*, secundum dilectionis effectivæ modum et rationem. b) Porro duplex est Dei ad creaturas dilectio: una quidem *communis*, secundum quam esse donaque naturalia rebus elargitur; alia autem *specialis*, secundum quam trahit creaturam rationalem, supra conditionem naturæ

¹— Cf. Ep. Episc. Afric. ad Innoc. I, et S. August. (de Gestis Pelagi, c. 6; de Prædest. Sanct. c. 5, n. 10, et Sermon. 26, n. 4).

seu *supernaturaliter*, ad participationem divini boni. Atqui hanc specialem dilectionem consequitur gratia *simpliciter*; quandoquidem secundum illam vult Deus creaturæ bonum æternum et perfectum, quod ipse est immediate possidendus. Ergo.

Sequitur Deum esse vitam animæ, non eo modo quo anima est vita corporis seu *formaliter*, sed per modum *causae efficientis* perficiendo subjectum formâ quadam in eo productâ (resp. ad 2).

ARTICULUS II.

Utrum gratia sit qualitas animæ.

Iuxta mirabilem S. Thomæ ordinem quem sus deque vertunt cum claritatis præjudicio plures theologi moderni, accepta communiori gratiæ notitia, progrediendum est ad ejus naturam intimius perscrutandam.—Nonnulla *praenotentur*.

Et 1° quia gratia, quæ nunc principaliter accipitur ut gratum faciens, dispescitur in *actualem* et *habituaalem* secundum duplicem effectum divinæ dilectionis, de utroque gratiæ genere disserendum est, prout ipse S. Doctor viam aperuit. Quæritur itaque quid sit gratia, actualis et habitualis, quave ratione in entium categoriis collocanda sit?

2° « Non diffitemur (recte monet E^{mus} Satolli) quod gratia est ens supernaturale, et hoc sub respectu videtur *excedere* omnia prædicamenta, sicut Deus et quæcumque divina; verum hæc singulis concepta rationibus ad prædicamenta, saltem *proportionis analogia*, reducuntur ».

3° Cum ens dividatur in substantiam et accidens, non defuere qui æstimarent, ut *Petrus Lombardus* inter antiquos et *Rosminius*¹ inter modernos, gratiam saltem habituaalem esse ipsam *Dei* vel *Sp. Sancti substantiam*; quod tamen alienum esse a vero, ex eo patescit quia vel substantia divina dicitur informare animam humanam, et id pantheisticum est; vel dicitur tantum eam inhabitare, et id conceditur quatenus Deus, mediante aliquo dono creato, hominem sibi gratum efficiat².—Hoc autem donum nequit esse *substantia creata* vel pars substantiæ; quia tunc productio gratiæ speciem seu naturam animæ mutaret.—Manet ergo quod gratia sit acci-

¹ — Cf. *L'Accad. rom. di S. Tommaso*, vol. IV, pp. 395-400.

² — Cf. II-IIæ, Q. XXIII, a. 2.

dens sive ut qualitas per modum actus primi, sive ut actio per modum actus secundi.

4° At de modo quo id intelligendum sit, non una sententia est.

Quod ad *gratiam actualem* attinet, a) dum omnes catholici fatentur eam sitam esse in quibusdam illustrationibus, inspirationibus et auxiliis quibus homo in suis actibus moveatur, nonnulli, inter quos recensentur *Vasquez* et *Montesinos*, posuerunt quidem tum mediatas et externas tum *immediatas* et internas illustrationes intellectus (contra Pelagianos), tamen non admiserunt nisi *mediatas* inspirationes voluntatis. b) Inter eos vero qui cum illustrationes tum inspirationes immediatas concedunt, non pauci ex schola *molinistica* sentiunt gratiam actualem objective sumptam partim seu initialiter consistere in actibus *indeliberatis* et non liberis intellectus et voluntatis, complete autem in actibus liberis et deliberatis. c) Alii¹ ex schola *bannezziana* reponunt gratiam actualem in præmotione seu *qualitate* quadam transeunter impressa potentiæ intellectus vel voluntatis, quæ distinguitur ab operatione nostra sicut causa ab effectu, quæque, comitante proportionato Dei influxu simultaneo, efficit tum motus initiales, subitos et indeliberatos (quos tamen aliqui ex illis volunt esse liberos), tum motus posteriores deliberatos. d) Alii tandem de schola *Cajetano-thomistica* opinantur gratiam actualem internam nihil esse aliud quam ipsam operationem liberam intellectus et voluntatis prout hæc habitudinem dicit ad Deum supernaturaliter influentem: cui sententiæ libenti animo adhæremus.— Si vero quæralur de *supernaturalitate* actuum qui sub gratia actuali ponuntur, licet quidam arbitrati sint supernaturalitatem illam constitui per modum quemdam mere accidenalem, plerique tamen theologi veriori sensu statuunt characterem supernaturalem actuum salutarium esse *substantialem*².

Quod spectat ad *gratiam habitualement*, explosa opinione quod sit substantia, vix reperire est ullum theologum catholicum qui negaverit eam inesse in anima velut quidpiam creatum physice *permanens*, licet non eadem fidei certitudine constet eam esse *qualitatem* et *habitum*.

Conclusio 1^a.— GRATIA ACTUALIS, SECUNDUM TRIPLICEM ILLUSTRATIONIS, INSPIRATIONIS ET ADJUTORII DIVINI RATIONEM, ALIUD NON EST QUAM IPSA ANIMÆ OPERATIO, QUÆ FIT DEI INFLUXU SUBSTANTIALITER SUPERNATURALIS.— Agitur præci-

¹ — Joan. a S. Thoma, Billuart, etc.

² — Cf. Mazzella, Disp. I, art. 2.

pue de gratia *interna*, ad quam *externa* quæque, puta suasio, exemplum, occasio, etc., conducit et reducitur : tres sunt concl. partes.

1^a *Pars*, prout describit in genere gratiam actualem, de *fide* est ; nam *Conc. Milevit. II*, ab Innoc. I, a *Conc. œcum. Carthag.* (418) et a *Zosimo R. P.* probatum, definivit (can. 4) per gratiam nobis præstari « ut quod faciendum *cognoverimus*, etiam facere *diligamus* atque *valeamus* ». *Conc. Arausican. II* (can. 7 et 10) vocat gratiam actualem *illuminationem*, *inspirationem* et *adjutorium* : cui consentit *Trid.* (Sess. VI, cap. 5).— Quemadmodum autem ex *Conc. præsertim Arausic. II* (can. 7) *fide* constat *illuminationem* gratiæ *immediatam* esse, non autem *mediatam* tantum per *externam prædicationem*, ita quoque *proximum* saltem *fidei* videtur quod *inspiratio divina* sit *immediata* : nam, juxta *Coelestinum I* (Ep. ad *Episc. Gall.* c. 9), « *omnis motus bonæ voluntatis ex Deo est* ».

1° Et sane hunc sensum præferunt sequentes *Scripturæ* textus ; scil. a) quoad *illustrationes* (2 *Cor. IV*, 6) : *Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu.* Et (1 *Cor. III*, 7) : *Neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus ;* quasi diceret *Apostolus* externum ministerium plantantis fidem nihil valere sine *interna et immediata Dei actione*.— b) Quoad *inspirationes* (*Ps. CXVIII*, 32) : *Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum.* Unde *S. August.* (in h. *Ps. Serm.* 17, n. 3) : « *Docet Deus suavitatem, inspirando delectationem. . . Docet scientiam, insinuando cognitionem* » : cf. quæ retulimus *Disp. II, Quæst. un., a. 9.*— c) Quoad *adjutorium* *divinum* (1 *Cor. XV*, 10) : *Abundantius illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

2° *Accedit rationis comprobatio.*— a) *Homo* indiget *supernaturaliter* moveri a *Deo* tum ad cognoscendum, tum ad volendum, tum ad agendum ; ita ut *motio illa* coaptari debeat *indoli* cujusque *potentiæ*, scil. *intellectus*, *voluntatis* et *virium executricium*. Atqui *motio Dei* influens in *intelligendi actum* se habet ut *illustratio* ; *motio in voluntatem*, ut *inspiratio* ; *motio vero in vires executivas*, veluti *adjutorium*. Ergo.— b) Quia vero omnes *potentiæ* mox recensitæ carent ex se *proportione ad finem supernaturalem*, consequitur in *singulis* *necessariam esse certoque esse ponendam immediatam Dei actionem*¹.

2^a *Pars* concl. progreditur ad definiendam naturam gratiæ actualis ; et dicimus eam esse ipsam *liberam animæ opera-*

¹ — Vid. plura ap. *Mazzella, Disp. I, a. 4.*

tionem, prout hæc habitudinem claudit ad Deum, principium et finem supernaturalis ordinis : quam quidem sententiam, ex ipso D. Thoma acceptam, ut *veriores* pronuntiamus.

Prob. directe.

Et 1° sententia illa saltem innuitur in *Sacris Documentis*. Nam legitur (Phil. II, 13) : *Deus est qui operatur in vobis velle et perficere pro bona voluntate* ; ubi intelligi datur gratiam actualem ex parte principii seu *active* esse substantialem Dei actionem, ex parte autem termini seu *formaliter* nihil aliud esse quam ipsum velle et operari nostrum. *Conf.* ex *Conc. Milevit. II* (can. cit.) decernente quam necessaria sit gratia Christi, « cum sit utrumque donum Dei, et scire quid facere debeamus, et diligere ut faciamus ». Ex quo inferre licet : ergo gratia actualis consistit in dono transeunte quod est *scire et diligere*.

2° Huc pertinent verba *S. August.* (l. de Don. Persev. c. 8) : « Qui dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeant fidem » ; et alia (in Ps. 102, n. 16) : « Vocat undique ad correctionem, vocat undique ad poenitentiam... vocat per intimam cogitationem » ; ubi gratia actualis exhibetur velut pia liberaque cogitatio dispositiva ad justificationem.— Non dissentit *S. Prosper* (in lib. c. Collat. c. 7) : « Si nemo, inquit, venit nisi attractus, omnes qui quocumque modo veniunt attrahuntur... Trahit timor : *principium* (enim) *sapientiae est timor Domini*. Trahit lætitia, quoniam *laetatus sum in his quae dicta sunt mihi*... Trahit desiderium, quoniam *concupiscit et deficit anima mea in atria Domini*. Trahunt delectationes : *quam dulcia enim faucibus meis eloquia tua* ». Atqui homo trahitur ad Deum gratia actuali : ergo gratia actualis consistit in timore, lætitia, desiderio, delectatione, scil. in liberis nostris actibus.— Addatur hanc esse *S. Thomae* mentem, cum doceat in præf. art. de motione divina : « Et hoc modo ipse gratuitus effectus in homine non est qualitas, sed motus quidam animæ ».

3° Subit *ratio S. Doctoris*.— a) Juxta principium *Aristot.* (3 Phys.), « actus moventis in moto est motus » (cf. *de Deo uno*, Disp. VI, Q. I). Atqui Deus supernaturaliter movet hominem per gratiam actualem. Ergo gratia actualis in homine aliud non est quam motus ipse seu actus animæ.— b) Neque obijciatur (cum *Mazzella* aliisque) gratiam illam esse constituendam in aliquo distincto ab operatione libera, eo quia, juxta *Trid.*, potest homo Deo excitanti *assentire* vel *dissentire* : siquidem libera hæc assentiendi vel dissentiendi facultas optime in nostra sententia exerceri potest, tum circa gratias *externas* quæ moraliter tantum voluntatem movent, tum quoque circa gratias *internas*, quatenus homo

seipsum ad unum determinans sub influxu Dei (motivo, non prædeterminativo) potestatem servat in singulis actuum suorum momentis se subtrahendi gratiæ, nec alia quam suppositionis necessitate stringitur.

Prob. indirecte, rejectis scil. oppositis sententiis. Et 1° *opinio molinistica*, in quantum reponit gratiam actualem in actibus *indeliberatis non liberis*, probari nequit.—*a*) Quamvis enim motus hujusmodi admitti possint in appetitu inferiori necnon in intellectu maxime pro primo intelligendi actu in aliqua actuum serie, tamen id repugnat indoli propriæ voluntatis quæ est libertatis sedes. Audiatur *S. Thomas* (I-IIæ, Q. X, a. 4) : « Ad Providentiam divinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed servare. Unde omnia movet *secundum eorum conditionem*. . . Quia igitur voluntas est activum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa, sic Deus ipsam movet quod non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet motus ejus *contingens* et non necessarius, nisi in his ad quæ naturaliter movetur ».—*b*) Præterea Coelestinus I (Ep. ad Episc. Gall. cap. 9) ait « quod ita Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit : » quibus certe continetur gratia actualis. Atqui motus animæ nequit dici simpliciter *sanctus, pius, bonus*, nisi sit actus moralis seu liber, secum ferens voluntarium hominis obsequium erga Deum. Ergo.—*c*) Cæterum doctrina Molinæ, tollens *efficaciam intrinsecam* gratiæ actualis, in gravem scopulum offendit quem infra indicabimus.

2° *Opinio banneziiana* et ipsa probanda non est.—*a*) Præterquam quod enim nonnulli ejus patroni primos voluntatis actus necessarios ponunt, omnes consentiunt in explicanda gratia actuali secundum qualitatem transeuntem præviam : quod neque verbis *S. Thomæ*, neque distinctioni, quam tradit, habitualis et actualis gratiæ per *qualitatem* et *motum* animæ, consonat.—*b*) *Frustra* quoque multiplicantur influxus divini, cum unus, actioni nostræ identicus, sufficiat. Neque requiritur, ut volunt, supra dicta qualitas ad elevandam potentiam, quæ habitibus supernaturalibus careat, ad ordinem superiorem : siquidem sufficit elevatio actus per influxum agentis supernaturalis, quod est Deus¹.—*c*) Demum prævia illa qualitas *determinativa* est humanæ voluntatis : quod omnino abnuimus, ut videbitur infra.

3° *Pars* concl. habet gratiam actualem elevantem taliter illabi actibus salutaribus ut eos efficiat intrinsece et *essentialiter supernaturales* : ita communiter.

¹ — Cf. Mazzella, Disp. I, art. 5.

1° Id requiritur ut actus illi, *qua morales* et liberi, proportionem habeant ad finem supernaturalem.— 2° Illi actus dici debent entitative et essentialiter supernaturales qui tum a principio supernaturali dependent, tum etiam ab *objecto formali supernaturalis ordinis specificantur*. Atqui actus salutare, sub influxu actualis gratiæ positi, hujusmodi sunt, quatenus a Deo quidem supernaturaliter agente procedunt, ad Deum quoque ex supernaturali motivo tendunt. Ergo tenendum est gratiam actualem penitus ingredi, penetrare et transformare actus nostros, adeo ut naturalis substantia illorum actuum modificetur per characterem supernaturalem sicuti genus, indifferens ad plures species, per modum differentiæ specificæ essentialiter determinatur¹.

Conclusio 2^a.— ADMITTENDA EST GRATIA AB ACTUALI DISTINCTA PER MODUM DONI PERMANENTIS QUOD RATIONEM HABEAT QUALITATIS ET HABITUS.— Gratiam illam esse donum de se permanens, *Suarez* ut verum *de fide* existimat post *Conc. Trid.* (Sess. VI et VII). Quod vero donum illud dicendum sit qualitas et habitus, jam ut *probabilius* pronuntiaverat *Conc. Viennense* sub Clemente V, eligens præ opposita sententiam de infusione virtutum et *informantis gratiæ quoad habitum*; nunc vero certa doctrina est apud omnes.

Prob.— 1° Gratia Dei in *Scriptura* quasi *lux* quædam designatur, quatenus est principium spiritualis visionis; ait enim Ap. (Eph. V, 8): *Eratis aliquando tenebrae; nunc autem lux in Domino*. Dicitur alibi *semen* vitæ æternæ, juxta illud (1 Joan. III, 9): *Semen ipsius in eo manet*. Dicitur quoque *sigillum* et *pignus* (2 Cor. I, 22): *Signavit nos et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*. Tandem exhibetur ut *fons aquæ salientis* (Joan. IV, 14). Atqui nomina illa, *lux*, *semen*, *sigillum*, *pignus*, *fons*, certo certius exprimunt statum quemdam qualitativum et habitualem. Ergo.

2° *Patres* vel implicite vel etiam *explicite* idipsum senserunt. Nam. *S. Cyrill. Alex.* (l. 9 in Joan.) docet per gratiam ita communicari Spiritum « ut *qualitas* veluti quædam divinitatis in nobis insit, et in sanctis habitet ac perpetuo maneat ». Et *S. Ambrosius* (l. 6 Exam. cap. 8): « Pictus es ergo, o homo, et pictus a Domino Deo tuo. Bonum habes artificem atque pictorem, noli bonam delere *picturam*, non fuco sed virtute fulgentem, non cera expressam sed gratia ». — Hinc in *Catech. Trid.* (de Bapt. n. 50) gratia describitur « divina qualitas in anima inhærens ac veluti splendor

¹ — Cf. *ibid.*, art. 2.

quidam et lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet ipsasque animas pulchriores et splendidiore reddat ».

3° En *ratio* S. Thomæ.— Conveniens non est Deum minus providere his quos diligit ad supernaturale bonum habendum quam creaturis naturali bono donatis. Atqui creaturis naturalibus sic providet ut non solum moveat eas ad actus naturales, sed etiam eis largiatur formas et virtutes activas quibus connaturaliter et facile ad prædictos actus inclinentur, secundum illud (Sap. VIII, 1) : *Et disponit omnia suaviter*. Multo magis igitur illis quos movet ad consequendum bonum supernaturale æternum infundit aliquas formas seu qualitates habitusque supernaturales quibus suaviter et prompte ad tale bonum tendant : quarum formarum princeps et parens est gratia habitualis¹.

Solv. obj. (cont. 2^{am} concl.) — OBJ. 1.— Nulla qualitas agit in suum subjectum. Atqui gratia agit in animam iustificando ipsam. Ergo.

RESP. D. M : . . . efficienter, C ; formaliter seu per modum causæ formalis, N.— C. d. m. eodem sensu.— Neg. conseq.

OBJ. 2.— Gratia nobilior est quam natura animæ. Atqui anima est substantia. Ergo a fortiori gratia.

RESP. D. M : . . . quantum ad rationem speciei, C ; quantum ad modum essendi, N.— C. m.— Neg. conseq.

1° In se quidem seu secundum *specificam* suam rationem nobilior est gratia quam anima, quatenus longe perfectius participat divinam bonitatem cuius est altissima expressio (cf. art. seq.).— 2° At enim participatio hæc divinæ bonitatis quæ est ipsum esse subsistens, unum prorsus et incommunicabile, fieri non potest in eodem perfectionis ordine nisi *accidentaliter*, quia secus multiplicaretur Divinitas. Unde gratia *ex parte subjecti* imperfectiorem essendi modum habet quam anima in seipsa subsistens.

OBJ. 3.— Qualitas, quando desinit esse in subjecto, corrumpitur. Atqui repugnat gratiam corrumpi, quia ex nihilo creata in nihilum redigenda foret. Ergo.

RESP. D. M : . . . proprie, N ; eo sensu quod subjectum desinit esse in actu secundum illud accidens, C.— D. m. . . corrumpi improprie per modum accidentis, N ; proprie eo modo quo substantia creata annihilatur, C.— Neg. conseq.

1° Quia accidentis est inesse subjecto, sicuti qualitas proprie non fit, ita *nec proprie* corrumpitur, sed subjectum tantum secundum illud accidens ab esse desistit : id applicandum

¹ — Vid. plura in C. G. III, 150.— Cf. quoque Bellarm., *de Gratia et lib. arb.*, l. I, cc. 3-5.

est gratiæ.—2° Neque obstare debet Scripturæ dictum (Gal. VI, 15) *nova creatura*, quasi scil. gratia creetur subindeque proprie non perimatur nisi per annihilationem, quæ qualitati repugnat. Etenim gratia creari dicitur *secundum quid tantum*, quatenus homines secundum ipsam in novo esse constituuntur ex nihilo meritorum suorum, verum hæc divina qualitas fit dependenter a præjacente subjecto.

ARTICULUS III.

Utrum gratia sit idem quod virtus.

1° a) Constat dari gratiam ab actuali auxilio distinctam per modum *habitus* de se stabilis animæque inhærentis.—At habitus alius est *entitativus* seu ordinatus ad esse, alius *operativus* qui respicit operari: unde dubitatio, num gratia habitualis dici debeat idem quod *virtus* seu habitus operativus bonus.—Dubium quidem intelligendum est non de *virtute acquisita*, spectante ad ordinem naturalem, sed de *virtute infusa* et supernaturali, præsertim de caritate.—Quæstio hæc intime connectitur cum doctrina philosophica de distinctione reali inter animam et ejus potentias¹.

b) Tres referuntur sententiæ, quarum una *Durandi* solo nomine gratiam a caritate distinguit; altera *P. Lombardi*, *Henrici Gandav.*, *Molinae*,² *Bellarmini*,³ etc., distinctionem *rationis* agnoscit, quatenus gratia dicatur secundum quod facit hominem Deo gratum, virtus autem secundum quod perficit ad bene operandum; tertia demum *S. Thomæ* aliorumque plurium affirmat distinctionem *realem*.

2° Juxta hanc, quæ verior est, opinio, compertum habemus gratiam esse habitum entitativum ab operativo distinctum. Quare mox se præbet opportunitas quærendi *quid* sit in sua *specie ultima* habitus ille entitativus supernaturalis quæve ratione dici possit *participatio divinæ naturæ*, cum alii aliter id interpretentur.—Ex quo clarius elucescet ineffabilis illa atque vere incomparabilis dignitas ad quam gratia justum elevat et sublimat.⁴

¹ — Cf. I, Q. LXXVII, a. 1.

² — Q. XIV, a. 13, D. 38.

³ — De Gr. et. lib. arb. l. I, c. 6.

⁴ — “Beneficium divinæ veritatis et gratiæ, quod humano generi religione sua Christus Dominus attulit, tantæ excellentiæ utilitatisque est, cum quo aliud nullum in ullo genere ne conferri quidem possit, nedum possit æquare” (Leo XIII, encycl. *Caritatis providentiæque*, 19 mart. 1894).

Conclusio 1^a. — GRATIA HABITUALIS REALITER DISTINGUITUR A VIRTUTE SEU A CARITATE.— Id saltem *probabilius* dicendum est, prout etiam insinuat a *Conc. Vienn.* (Clem. de SS. Trin.), a *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 7 et can. 11), necnon a *Conc. Mogunt.* (cap. 7 de Justif.) ; ubi distincte nominantur gratia informans et virtutes vel dona vel ipsa caritas.

1° Arg^{um} probabile duci potest ex *Scriptura*, scil. (2 Cor. XIII, 13) : *Gratia D. N. J. C., et charitas Dei, et communicatio S. Spiritus sit cum omnibus vobis.* Et (1 Tim. I, 14) : *Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide et dilectione* ; quibus in locis gratia et charitas tanquam duæ res exhibentur.— Neque obijciatur in aliis textibus eosdem effectus, qui gratiæ communius tribuuntur, proprios quoque *charitatis* prædicari, puta expellere peccata, reddere Deo gratum, constituere filium Dei, facere hæredem vitæ æternæ, etc. Nam a) certum est gratiam non esse eundem habitum cum *fide*, et tamen nonnunquam Scriptura tribuit fidei eosdem gratiæ effectus. b) Præterea, quæ ad gratiam immediate pertinent de charitate prædicari possunt, vel quia hæc virtus inseparabiliter gratiæ conjungitur, vel quatenus actu suo munus exercet causæ dispositivæ respectu gratiæ ipsius vel causæ meritoriæ respectu vitæ æternæ.

2° Inter *Patres* occurrit citandus S. *Augustinus* (l. de Don. Persev. c. 16) : « Si gratia prævenit fidem quoniam prævenit voluntatem, profecto prævenit omnem obedientiam, prævenit etiam *charitatem*, qua una Deo veraciter et suaviter obeditur ». Porro hic sermo est non solum de gratia actuali, sed quoque de gratia illa qua prædestinati « fiant obediētes atque permaneant » seu de gratia habituali.— Notanda insuper sunt verba *Catech. Trid.* (de Baptism. n. 51) : « Huic autem (luci gratiæ) additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitus infunduntur ».

3° *Ratione* cum D. *Thoma* tripliciter argumentari fas est.

a) Primo ex *habitudine inter gratiam et virtutes*.— Ea necesse est realiter ab invicem distinguere, quorum unum propria ratione dicitur *in ordine* ad aliud præexistens. Atqui virtus infusa dicitur *in ordine* ad gratiam præexistentem. Ergo. *Decl. min.* Virtus, cum sit qualitas dispositiva subjecti, dicitur *in ordine* ab aliquam naturam præsuppositam, in quantum scil. subjectum disponitur secundum quod congruit suæ naturæ. Unde, quemadmodum virtutes acquisitæ per actus humanos sunt dispositiones hominis secundum naturam qua homo est ; ita virtutes infusæ, altiori modo et ad altiorē finem datæ, disponunt hominem per respectum ad altiorē naturam, scil. ad ipsam naturam divinam in anima participatam. Atqui participatio illa divinæ naturæ vocatur

gratia habitualis, secundum illud (2 Pet. I, 4) : *Maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per haec efficiamini divinae consortes naturae.* Ergo.

b) *Secundo ex regeneratione.*—Per receptionem gratiæ, veluti novæ altiorisque naturæ, dicimur regenerari in filios Dei. Atqui regeneratio, sicut generatio, terminatur ad esse ; virtus vero tendit ad agere. Ergo gratia ita distinguitur a virtute ut hæc nonnisi dispositive vel manifestative ad esse supernaturalē referatur.

c) *Tertio, ex analogia naturalium et supernaturalium.*—Juxta suavem Providentiæ dispositionem, sicuti se habent virtutes acquisitæ ad lumen rationis, ita proportionaliter se habent virtutes infusæ ad lumen gratiæ. Atqui lumen naturale rationis est aliquid præter virtutes acquisitas quæ perficiunt hominem ad agendum secundum luminis illius exigentiam. Ergo lumen gratiæ realiter discriminatur a virtutibus infusis quæ disponunt hominem ad ambulandum secundum normam divinæ lucis (Eph. V, 8) : *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate*¹.

Conclusio 2^a. — GRATIA DEFINIRI POTEST DIVINÆ NATURÆ PARTICIPATIO PHYSICA ET FORMALIS-MAJOR SEU IMPORTANS OBJECTIVE, NON SUBJECTIVE, CONVENIENTIAM CUM DEO QUODAMMODO UNIVOCAM.

Praemittenda.—1° a) Participatio divinæ naturæ distingui potest in *moralem* et *physicam*, prout consideretur vel sola moralis rectitudo qua voluntas creata imitatur divinam justitiam, vel physica et supernaturalis entitas quam gratia ponit in anima.—b) Participatio autem physica *virtualis* tantum dicitur, si res participet id quod solum est virtualiter-eminenter in suo principio ; dicitur vero *formalis*, quatenus suscipiatur id quod est formaliter in alio².—c) Amplius, participatio formalis duplex esse potest, scil. *minor* et *major*, in quantum forma participata in participante reperiatur vel *analogice* tantum eo modo quo anima rationalis participat Dei intellectualitatem, vel *univoce* sive simpliciter sive saltem ex parte, videl. ex parte objecti, ea ratione qua duæ potentiæ conveniunt in uno eodemque objecto attingendo.

2° Gratiam esse *aliquam* naturæ divinæ participationem nullus (ait Billuart) negat propter expressa Scripturæ et Patrum testimonia. Sed quæ sit quove pacto intelligi debeat, dubitatur.—a) *Quidam* dicunt esse tantum *moralem* participationem sensu supra exposito, *alii* et *communius* physi-

¹ — Cfr. *de Verit.*, Q. XXVII, a. 2.

² — Cf. opus nostrum *de Deo*, Disp. II, Q. II, a. 1.

cam participationem docent. b) Quamvis autem, juxta hos omnes, gratia nobilior participet divinam naturam quam anima ad imaginem Dei facta, plurimum tamen, ut *Curiel*, *Suarez*, *Mazzella*, sententia est non posse per gratiam participari Deum sub ratione actus puri et infiniti; contra vero, alii affirmant; alii demum cum *Joan. a S. Thoma*, *Satolli*, etc., adhibita distinctione inter gratiam objective et subjective spectatam, id concedunt sub respectu objectifo tantum: cui sententiæ adhæremus.

Prob. concl. per partes.

1^a Pars est de participatione *physica*, quæ certa dici potest.

1° Nam gratia in *Scripturis* nuncupatur *semen* divinum, quo per spiritualem nativitatem *fili*i Dei constituimur, juxta illud (1 Joan. III, 9): *Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet*. Porro semen est realis participatio naturæ quam communicat; filiatio quoque nostra adoptiva in reali quodam naturæ divinæ consortio fundatur, ea proportionali lege qua in humanis adoptio eamdem naturam in adoptato et adoptante supponit. Ergo.

2° Gratia, cum sit forma physica et supernaturalis a Deo producta, aliquam Dei perfectionem physice participare debet. Atqui, utpote prior virtutibus earumque fundamentum et radix, participet necesse est id quod in Deo prius intelligitur et sub conceptu naturæ.¹ Ergo.

2^a Pars versatur circa participationem *formalem*, cujus multi propriam indolem ignorare videntur.—Dico igitur: *gratia est participatio formalis major divinæ naturæ ipsiusque esse infiniti secundum convenientiam objectivam, non tamen subjectivam et entitativam*.

1° a) Nisi gratia formaliter participaret divinam naturam objectivâ saltem univocæ rationis convenientiâ, nihil peculiare præ se ferret sententia S. Petri (2 Epist. I, 4): *Ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ*; siquidem et ipsa anima rationalis assimilatur naturæ Dei secundum supremum gradum intellectivum convenientiâ formali-analogicâ.—b) Præterea, *filiatio adoptiva* justorum præsupponere videtur communicationem naturæ divinæ, non absolute sed aliqualiter specificam, vi cujus homines *deificati* consequi valeant modo suo hæreditatem Filii Dei naturalis.—c) Hinc resultat maxima illa Deum inter et hominem conjunctio quam Christus tantopere commendat (Joan. XVII, 21) *rogans ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint*.

¹ — Cf. Gonet, de Gratia, Disp. II, a. 4.

2° Definitio gratiæ sumenda est ex principali ejus effectu formali, qui velut nota differentialis habetur. Atqui principalis effectus gratiæ (quem alii, puta facere hominem justum, Deo gratum, filium adoptivum, templum Dei, præsupponunt) est participatio divinæ naturæ; qua quidem participatione homo in consortium divini esse secundum formalem et veluti specificam conformitatem objectivam vocatur. Ergo. *Ostend. min.* Deus primo constituitur per ipsum esse subsistens¹, in quo omnes essendi gradus radican- tur, et cujus suprema nobilitas est gradus intellectivus. Ergo id participat formaliter et quasi specifica ratione, saltem objective, naturam divinam quod, tanquam remotum principium, creaturam ordinat ad consequendum intellectu et voluntate ipsissimum objectum divinum a quo specificatur Dei intellectus et voluntas. Atqui hujusmodi est gratia habitualis, remote quidem per se, proxime vero per virtutes, ordinans hominem ad immediatam Dei dilectionem et intellectionem. Ergo gratia participat Deum secundum formalem et quasi univocam (objective) convenientiam sub respectu *naturæ* seu ipsius esse, dum fides participat ipsum sub respectu veri, caritas sub respectu boni, etc.—*Conf.* quia gratia se habet, non ad instar intelligibilis representationis Dei, quem certe nulla creata species repræsentare potest², sed veluti virtus radicalis ordinata ad divinum objectum; unde sicuti nostra intellectualitas respicit pro objecto quidditatem sensibilem et intellectualitas Angeli quidditatem spiritualem, ita intellectualitas gratiæ fertur in quidditatem divinam. Atqui virtutes specificantur et definiuntur per habitudinem ad objecta. Ergo.

Dixi in concl. *objective*, non tamen *subjective*.—Etenim, quamvis gratia, ex parte Dei spectata, formaliter et quodammodo specificè participet naturam divinam ipsumque esse infinitum, tamen *subjective* et *entitative* aliquid est creatum, accidentis indolem præ se ferens; unde ex hac parte seu secundum essendi modum nonnisi analogice cum Deo convenit, neque idcirco animam ordinare potest ad intelligendum et amandum Deum eo modo infinito quo Deus se ipsum intelligit et amat³.

3° Huc accedit auctoritas S. Thomæ qui non solum gratiam vocat *assimilationem* (*de Ver.* Q. XXVII, a. 6), participationem et *expressionem* divinæ naturæ (hic art. 2 ad 2), sed etiam ait (*ibid.*): « Id quod substantialiter est in Deo, acci-

¹ — Cf. opus nostrum *de Deo*, Disp. II, Q. I, a. 4.

² — Cf. *ibid.*, Disp. III, Q. II, a. 2.

³ — Cf. Joan. a S. Thoma in h. art.

dentalier fit in anima participante divinam bonitatem.» Quibus verbis certe continetur doctrina a nobis exposita : quippe significatur gratiam, etsi subjective intra limites accidentis creati conclusam, nihilominus ad ipsam divinam substantiam, utique formali convenientia, objective pertingere¹.

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.). — **OBJ. 1.**— Juxta Aug., gratia salutifera est « fides quæ per dilectionem operatur » (l. de Sp. et Litt. c. 14 et 32). Atqui fides ista est virtus. Ergo.

RESP. D. M : . . . quasi gratia sit ipsa fides identice, *N* ; sic nominatur, quatenus actus fidei formatæ primus est in quo gratia gratum faciens manifestatur, *C*. — *D. m :* . . . formaliter, *C* ; quin ordinem dicat ad gratiam, *N*. — *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Cuicumque convenit definitio, convenit et defectum. Atqui definitio virtutis, nempe quod sit « bona qualitas mentis qua vivitur recte, » convenit gratiæ. Ergo.

RESP. D. M : Cuicumque convenit definitio immediate et in recto . . . *C* ; mediate et in obliquo . . . *N*. — *C. d. m :* . . . convenit gratiæ *immediate* tanquam principio proximo boni operis, *N* ; *mediate* tanquam radici bonitatis in homine, *C*. — *Neg. conseq.*

OBJ. 3.— Gratia gratum faciens non potest esse nisi in prima specie qualitatis. Atqui in prima qualitatis specie bonus habitus mentis est virtus. Ergo.

RESP. D. M : . . . proprie, *N* ; reductive, *C*. — *D. m :* bonus habitus immediate operativus . . . *C* ; quicumque bonus habitus, *S. d :* in opinione antiquorum philosophorum, *C* ; absolute, *N*. — *Neg. conseq.*

Gratia *reducitur* ad primam speciem qualitatis ; nec tamen idem est ac virtus, cum non immediate referatur ad actum, sed ad quoddam *esse* spirituale constituendum. Ideo autem veteres philosophi posuerunt in prima specie qualitatis habitus mentis solummodo operativos, quia, gratiam ignorantes, non cognoverunt nisi illa animæ accidentia quæ ordinantur ad actus naturæ humanæ proportionatos (*de Ver. Q. XXVII, a. 2 ad 7*).

¹ — Pulchre *S. Augustinus*, de hoc argumento dissertans, scribit (Ep. 140 ad Honor. c. 4, n. 10) : « Descendit ergo ille (Filius Dei) ut nos ascenderemus, et manens in natura sua factus est particeps naturæ nostræ, ut nos manentes in natura nostra efficeremur participes naturæ ipsius. Non tamen sic : nam illum naturæ nostræ participatio non fecit deteriolem ; nos autem facit naturæ illius participatio meliores. »

ARTICULUS IV.

Utrum gratia sit in essentia animae sicut in subjecto, aut in aliqua potentiarum.

Sub hoc articulo, qui non est nisi *corollarium* præcedentis, quæstio proponitur de subjecto, non qualicumque, sed *proprio* et *immediato* gratiæ habitualis.—Ubi eos *adversarios* habemus qui realem distinctionem gratiæ et virtutum negant.

Conclusio. — GRATIA SUBJECTIVE INSIDET IN ESSENTIA ANIMÆ, SECUNDUM QUOD HÆC EST IN SPECIE INTELLECTUALIS VEL RATIONALIS NATURÆ. — Utraque pars vi gaudet *illationis theologicae*.

Prob. 1^a pars.

1° *Ex regeneratione.*—Per gratiam habitualement regemur in filios Dei. Atqui generatio, qua genitum in esse constituitur, per prius terminatur ad essentiam quam ad potentias. Ergo gratia pro subjecto immediato habet essentiam animæ, non potentias ejus.

2° *Ex ratione propria gratiæ.*—Omnis perfectio potentiæ animæ habet rationem virtutis, eam disponens et inclinans ad debitam operationem. Atqui gratia, ut constat ex supra dictis, realiter distinguitur a virtute, quatenus non jam ad agere, sed ad *esse supernaturale* immediate ordinatur. Ergo sibi exigit subjectum antierus potentiis, scil. ipsam animæ essentiam.—*Conf.* sicut enim homo secundum potentiam intellectivam participat *cognitionem* divinam per virtutem fidei, et secundum potentiam voluntatis divinum *amorem* per virtutem charitatis, ita etiam secundum animæ essentiam participare censendus est nobili similitudine *naturam* divinam; quippe, quæ in divinis unita sunt in creatis discreta inveniuntur.

3° *Ex proportionem inter gratiam et essentiam animæ (resp. ad 1).*—Sicut ab essentia animæ effluunt potentiæ quibus mediantibus opera vitæ agit, ita a gratia effluunt virtutes potentiarum perfectivæ, per quas mediate opera meritoria perficit. Atqui secundum hoc gratia comparatur ad potentias humanas ut movens ad motum, non ut accidens ad subjectum. Ergo.¹

Prob. 2^a pars.

Utar ratiocinio *cl. Satolli* (h. loc.) — Anima secundum essentiam differt specie ab aliis animabus brutorum et plan-

¹ — Cf. Lépiciér (in h. art.), ubi per analogiam indicat quid sint « sensus animæ spirituales ».

tarum ; ita tamen quod in sua perfectiva simplicitate eminentius contineat totam virtutem essendi et operandi quæ in aliis divisim invenitur. At gratia convenit animæ in quantum humana est, capax *vitæ intellectivæ* et *divinæ*. Itaque, licet una eademque sit essentia animæ, quæ est homo intelligens, sentiens et vegetans ; attamen dicendum est animam esse subjectum gratiæ, in quantum est specie intellectualis vel rationalis.— Unde non potest esse gratiæ subjectum quælibet anima, si sumatur gratia in sensu proprio et simpliciter. Potest solum fieri, plantas et animantia bruta ordinari a Deo *instrumentaliter* ad aliquid altius quam ferat propria natura ; possunt etiam in propria singulis specie quamdam *perfectionem particularem* amplius accipere per divinam Providentiam, tum ut manifestentur opera Dei in illis, tum ad profectum hominis, in cujus utilitatem condita sunt.

QUÆSTIO SECUNDA

DE DIVISIONE GRATIÆ

In ipso tractatus limine indigitavimus plerasque divisionis species quæ circa gratiam communiter fieri solent, atque plura quoque ea de re, data occasione, in superioribus quæstionibus protulimus. Nunc præstat in trutinam vocare præcipuas quasdam ac specialiores partitiones quas S. Thomas. explicite vel implicite sub præsentī quæstione proponit, quæque utrumque donum, tum habituale tum actuale, veluti potentiam et actum unde integratur gratiæ opus, secundum diversa rationum effectuumque momenta dividunt.

Gratia in primis considerari potest respectu *finis* in quem datur, et sic dispescitur in *gratum facientem* et *gratis datam* (art. 1), quarum unaquæque pro diversa habitudine ulterius divisibilis est.— Nam gratia gratum faciens, si spectetur ordo ad *voluntatem*, dividitur in *operantem* et *cooperantem* necnon in *excitantem* et *adjuvantem* (art. 2) ; sin vero spectetur ordo ad *effectus* sibi succedentes, aut hoc est ratione *successionis*, unde gratia *præveniens* et *subsequens* (art. 3), aut ratione *efficaciæ*, unde gratia *sufficiens* et *efficax* (art. 4). Gratia quoque gratis data novem speciebus subjecta est (art. 5).— Quibus absolute perspectis, non remanet nisi consideratio *comparativa* inter unum et aliud gratiæ genus (art. 6).

ARTICULUS I.

Utrum gratia convenienter dividatur per gratiam gratum facientem et gratis datam.

1° ^{Emus} Satolli circa hanc divisionem advertit, ejus membra poni secundum quamdam *analogiam duarum specierum* sibi oppositarum sub genere unius rationis communis, quæ tamen se habent ut prius et posterius respectu finis quem per se gratia intendit.

2° Quoad vocum determinationem, pauca *praenotentur*.— a) ¶ Et primum gratia *gratum faciens* hic intelligenda est non *stricte* tantum pro ea qua formaliter justificamur et grati Deo reddimur, sed *late* pro ea quæ, quocumque modo, sive antecederet, sive formaliter, sive consequenter, per modum habitus vel auxiliî actualis, ad justificationem sui subjecti pertineat.— b) Secundo, quamvis dona naturalia sint aliquo modo *gratis data*, scil. non ex meritis personalibus collata, tamen naturæ jam constitutæ debita sunt; dona autem supernaturalia, quippe quæ utroque debito, tum naturæ tum personæ, carent, specialius sibi nomen gratiæ gratis datæ vindicant. Unde mirandum non est hanc gratuitatem assumi pro specie gratiæ (resp. ad 2).

Conclusio.— CONVENIENTER GRATIA DIVIDITUR IN GRATUM FACIENTEM ET GRATIS DATAM..— Ita theologi *communiter*.

1° Divisio hæc in *Scripturis* continetur, quæ utrumque gratiæ attribuunt, nempe *gratum facere* et *gratis dari*. Nam ait Ap. (Eph. I, 6) : *In laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo*. Et (1 Pet. IV, 11) : *Unusquisque, sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei*.

2° Haud obscure S. *Basilius* divisionem illam et divisionis rationem tradit, dicens (de Spir. S. c. 9) : « Quamadmodum illustria ac perlucida corpora radio illius (solis) illabente, tum ipsa splendida fiunt, tum alium splendorem a seipsis diffundunt; sic spiritum ferentes animæ a spiritu illustratæ, tum ipsæ spirituales efficiuntur, tum in alios gratiam emittunt. Hinc futurorum præscientia, mysteriorum intelligentia, etc.»

3° Sic argumentari licet.— a) Opera Dei optimo ordine consistunt, quatenus quædam per alia in finem communem aguntur, omnia vero a primo principio in illum finem promoventur. Ergo eadem ordinatio tribuenda est gratiæ, ut scil. per eam non solum accipiens justificetur, sed etiam is

alios in Deum reducat. Atqui gratia, per quam homo ea donatus Deo conjungitur et justificatur, vocatur *gratum faciens*; alia vero, per quam unus homo alterius saluti cooperatur, dicitur *gratis data*, prout nomen generis ignobiliori speciei reservatur. Ergo. *Decl. min.* ex eo quod *per se primo* gratia *gratum faciens* refertur in bonum ipsius recipientis, gratis data vero in bonum et utilitatem aliorum; licet secundo gratia *gratum faciens* vergat in profectum alienum, gratis data vero in utilitatem habentis. Igitur posterior gratia, scil. gratis data, nonnunquam in peccatoribus reperiri potest, cum peccatores, etiamsi suam negligant, possint aliorum salutem procurare, ad instar eorum qui arcam Noë fabricaverunt, et tamen aquis diluvii submersi sunt.

b) *Conf.* ratio hæc S. Thomæ; Apostolus enim (1 Cor. XII-XIV), de gratis gratis datis et excellentiori gratia *gratum faciente* edisserens, comparat Ecclesiam corpori in cujus bonum multiformis gratia Dei confertur. Porro sicuti in corpore *physico* quædam hominis potentiæ ordinantur ad perfectionem individui, ut vis nutritiva et augmentativa, aliæ vero ad conservationem speciei, ut potentia generativa; ita in corpore *sociali* bona duplicis generis sunt, quædam propria unuscujusque personæ, et quædam directe in bonum aliorum et communis ordinata. Ergo duplicis speciei gratiam distingui conveniens est.

ARTICULUS II.

Utrum gratia convenienter dividatur per operantem et cooperantem.

1° Dividenda hic est gratia *gratum faciens*, cum habitualis tum præsertim actualis, per respectum ad humanam voluntatem, antequam aliæ partitiones ex parte effectuum accipiantur.—Quia vero divisioni in *operantem* et *cooperantem* gratiam affinis est altera gratiæ *excitantis* et *adjuvantis*, utraque propterea sub eodem capite investigabitur.

2° At vero a) licet omnes in admittenda gratia *operante* et *cooperante* convenient, magna tamen in explicanda hac divisione opinionum confusio est. Omissis levioribus discrepantiis, tres præcipuas, juxta ea quæ supra de natura gratiæ actualis retulimus, in medium producemus.—Schola *Molinæ*, quam sectantur *Suarez*, *Mazzella*¹, etc., docet gratiam

operantem et cooperantem, entitative eamdem, distingui pro diverso munere et influxu, quatenus nempe operans dicitur quæ prævenit liberum nostrum arbitrium per actus indeliberatos intellectus et voluntatis, cooperans vero quæ arbitrio jam consentienti coagit nova actione quam alii identificant cum libero consensu, alii ab eo modaliter secernunt.— *Schola Bannezii*, prout eam interpretatur *Joan. a S. Thoma* (Disp. XXIII), reponit gratiam operantem et cooperantem in duabus Dei motionibus seu qualitatibus transeunter impressis quarum una pro effectu habet motus subitos et indeliberatos, alia vero, adjecto influxu concomitante, producit motum liberum.— *Opinio S. Thomae*¹ et *Cajetani*, cui proxime accessit *Belarminus* (l. I, cap. 14), et quam præ aliis egregie exponit et tuetur *Card. Satolli*,² dum ponit eamdem entitative gratiam³ ex duplici munere operantem et cooperantem denominari, ita divisionem istam de gratia actuali explicat ut tum cooperans, tum quoque operans gratia cum libero voluntatis actu consistat, imo sit ipsemet actus liber diversimode ad Deum moventem relatus.

b) Quod ad gratiam *excitantem* et *adjuvantem* attinet, plerique ex diversis theologorum scholis nullam realem differentiam inter hanc gratiæ divisionem et præcedentem agnoscunt; aliquod tamen discrimen admitti posse, breviter ostendemus.

3° Memorandum est, claritudinis causa, gratiam sumi posse vel *active* seu ex parte Dei agentis, vel *objective* et ex parte termini in quo constituitur per substantialem Dei actionem; a qua actione semel ac secernatur et distincta sumatur, ut in præsentī argumento, solum remanet ut sit vel qualitas vel actio potentiæ creatæ.

Conclusio 1^a.— GRATIA DIVIDENDA EST IN OPERANTEM ET COOPERANTEM; QUÆ DIVISIO PRIMUM ET PRÆCIPUE GRATIÆ ACTUALI, DEIN VERO GRATIÆ HABITUALI CONGRUE ADAPTATUR.— Thesis hæc, ut patet, tum generaliter de præfata *divisione*, tum specialiter de *divisionis modo* proponitur.

Prob. concl. generaliter.— Et 1° in hanc distinctionem quadrant verba Ap. (Phil. II, 13): *Deus est qui operatur in vobis et velle* (gratia operans) *et perficere* (gr. cooperans). Et (1 Cor. XV, 10): *Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis laboravi omnibus: non ego autem, sed gratia Dei mecum.*— 2° Idipsum con-

¹ — Salvo tamen meliori iudicio.

² — *De gratia Christi prælectiones*, Q. III.

³ — Cf. *de Verit.*, Q. XXVII, a. 5.

cinne declarat *S. August.* (l. de Gr. et Lib. Arb. c. 17), de Deo dicens : « Cooperando perficit quod operando incipit. Quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens... Ut ergo velimus, sine nobis operatur : cum autem volumus et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur.» Assentiuntur *S. Prosper, S. Bernardus*, etc.— 3° Immo favet *S. Coelest. I* (Epist. ad Gallos) docens « agere Deum in nobis ut quod vult et velimus et agamus ; ut et nos cooperatores simus gratiæ Dei.» Cf. quoque *Conc. Arausic. II* (can. 4 et 9) et *Trid.* (Sess. VII, cap. 16 et can. 4).

Prob. concl. specialiter et per partes.

1^a *Pars* est de *gratia actuali*, sive quæ antecedit, sive etiam quæ sequitur justificationem ; licet sub primo respectu distinctio proposita clarius pateat : sic proceditur.— Operatio alicujus effectus non attribuitur mobili, sed moventi. In illo ergo effectui in quo mens nostra est mota, et non movens, solus autem Deus movet, operatio Deo attribuitur ; et secundum hoc dicitur *gratia operans*. In illo autem effectui in quo mens nostra et movet et movetur, operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam animæ ; unde habetur *gratia cooperans*. Atqui duplex ille effectus Dei moventis in creaturis rationalibus reperitur secundum genus causæ finalis et efficientis. Ergo. *Min. ostenditur.*

Primo secundum genus *causæ finalis* (resp. ad 3).— Homo non potest in ordine salutis quidpiam velle et exequi nisi ex præsupposito fine supernaturali. Atqui ante quamcumque actuum seriem, præsertim si in peccato jaceat, homo est in potentia ad finem supernaturalem, neque idcirco ad illum se movere potest, sed indiget ut a Deo illustrante et inspirante moveatur. Ergo prima illa illustratio et inspiratio dicenda est *gratia operans*, qua voluntas, jam constituta in actu vel formali vel virtuali volendi finem, seipsam sub influxu gratiæ *cooperantis* ad alia movere potest.

Secundo, quoad genus *causæ efficientis*.— Est enim in nobis duplex actus : unus quidem *interior* et *elicitus* a voluntate, cujus est accipere initium et continuationem, qui-que distinguitur secundum varios motus voluntatis, fruitionis et intentionis respectu finis, consensus vero, electionis et usus respectu mediorum¹ ; alius autem est actus *exterior* et imperatus a voluntate. Atqui a) si comparetur actus interior, generatim sumptus, ad actum exteriorem, voluntas educta de sua potentialitate, et ad genus operis meritorii per Dei gratiam evecta, se habet ut mota, Deus autem ut movens, præsertim cum homo incipit bonum velle quod

¹ — Cf. I-IIæ, QQ. VIII-XVI.

prius nolebat, et ideo gratia illa vocatur *operans*. Cum autem voluntas, jam per actum interiorem formata, imperat potentiis inferioribus et executivis, freta tamen auxilio Dei sive interius confirmantis voluntatem sive exterius obstacula removentis, gratia *cooperans* denominatur. b) Præterea, si spectetur solus actus interior, res ita se habet quod actus ille ut *incipiens* est quidem voluntatis, sed non se ultro in illum moventis; actus vero ut *consequens* procedit a voluntate quæ jam in actu posita sub agente Deo se sponte movet vel se in operatione continet (Satolli in h. l.): unde in primo casu necessaria est gratia *operans*, in altero vero sufficit gratia *cooperans*.

Tertio, subjiciam (contra adversos theologos) actum voluntatis sub gratia operante positum non solum intrinsecum et vitalem sed etiam *liberum* esse, quatenus Deus movet mentem nostram secundum modum ejus. Unde voluntas sub illo influxu dicitur mota potius quam se movens, non quasi non habeat spontaneitatem vitæ et libertatis, sed quia, carens spontaneitate agentis *præhabentis in se* omne sui motus principium, indiget hic et nunc a Deo recipere id ex quo opus suum supernaturale vel meritorium perficiat. Hæc est aperta *Cajetani* sententia (*Comm. in h. art.*) et in eandem conferri possunt verba *S. Fulgentii* (l. 2 ad Monim. c. 10):

« Prævenit donans homini bonam voluntatem, subsequitur bene volentem operando in illo operis facultatem ».— Neque arbitrandum est aliter sentire *D. Augustinum* dicentem (*loc. cit.*): « Ut velimus, *sine nobis* operatur »; quippe sensus est: sine nobis actum bonum incipientibus, non vero sine nobis consentientibus. Unde idem *Augustinus* (Tract. 72 in Joan.): « Ipsum credere in Christum opus est Christi. Hoc operatur in nobis, non tamen sine nobis. » Eodem criterio pensanda sunt verba *S. Gregorii* (Mor. l. X, c. 11): « Superna pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, ut subsequente quoque nostro libero arbitrio, bonum quod jam appetimus agat nobiscum. » Prioritas enim illa gratiæ operantis aliud non est quam præveniens seu liberalis divini motus largitio ad quem voluntas potentialiter tantum se habet, et cui libere obsequitur.— Ex his aliisque supra dissertis (Q. I, a. 2) confutatae manent oppositæ nobis sententiæ.

2^a *Pars* additur de gratia habituali, quæ et ipsa convenienter dispescitur in *operantem* et *cooperantem*.— Sane duplex est gratiæ illius effectus sicut et cujuslibet alterius formæ, scil. esse et operatio; sic v. g. caloris effectus est facere formaliter calidum et exterius calefacere. Atqui gratia habitualis, in quantum animam sanat vel justificat et gratam Deo format et facit, effectum hunc ipsa sola operatur absque

libero arbitrio, quippe qui vel antecedit vel sequitur ; in quantum vero principium est *effective* operis meritorii remote quidem per se, et proxime per virtutem, importatur operatio liberi arbitrii. Ergo sub primo respectu gratia habitualis est *operans*, sub altero vero *cooperans*.

Conclusio 2^a. — GRATIÆ OPERANTI ET COOPERANTI AFFINIS DISTINCTIO ADMITTENDA EST SECUNDUM GRATIAM EXCITANTEM ET ADJUVANTEM. Cf. Conc. Trid. (Sess. VI, cap. 5-6 et can. 4).

1° *Scriptura* utriusque generis gratiæ meminit : — *excitantis* quidem (Eph. V, 14) : *Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus* ; et (Apoc. III, 20) : *Ecce sto ad ostium et pulso* ; — *adjuvantis* vero (Ps. LXXVIII, 9) : *Adjuva nos, Deus salutaris noster*, et (Rom. VIII, 26) : *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram*.

2° Inter *Patres* referatur *S. Augustinus* (l. 2 de Pecc. Mer. c. 18) : « Quod, inquit, ad Deum nos convertimus, nisi ipso excitante atque adjuvante non possumus. » Ita quoque *S. Bernardus* (l. de Gr. et Lib. Arb.).

3° Juxta cl. Satolli (h. loc.), gratia *excitans* tripliciter sumi potest : scil. *moraliter*, secundum quod ostendit tantum, interne vel externe, veritatem ad quam voluntas inclinatur ; *physice*, quatenus reducit voluntatem de potentia ad actum, præsertim eam eruendo de somno peccati ; *perfective* quoque, si voluntatem jam actuatam sublevet in altiore gradum gratiæ aut in motum intensiorem. Porro in primo et secundo casu, gratia excitans vel est ipsa gratia operans, vel ad eam reducitur ; tertio autem sensu, est gratia cooperans secundum uberiorem influxum. — *Adjuvans* vero gratia pertinet vel reducitur ad gratiam cooperantem, ejusque sub nomine intelliguntur omnia Dei auxilia interna et externa, quibus justī, jam gratia excitati, reguntur, sustentantur et in finem promoventur.

Ex dictis *apparet* distinctionem illam gratiæ excitantis et adjuvantis ad solam gratiam *actualem* spectare, non ad habitualement ; ex quo a distinctione gratiæ operantis et cooperantis discriminatur.

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.) — OBJ. 1. — Gratia est quoddam accidens. Atqui accidens non potest agere in subjectum. Ergo nulla est gratia operans.

RESP. C. M. — D. m : accidens per modum motionis non est ipse actus subjecti, N ; accidens per modum qualitatis, S. d : non agit in subjectum effective, C ; formaliter, N. — *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Gratia maxime operatur in nobis justificationem. Atqui gratia eam non operatur sine consensu liberi arbitrii. Ergo.

RESP. *C. M.*— *D. m.* : sine consensu liberi arbitrii veluti effectu, *C* ; veluti concausa, *N.*— *Neg. conseq.*

Deus non sine nobis nos justificat, quia per motum liberi arbitrii, dum justificamur, Dei justitiæ consentimus, juxta illud Augustini (Serm. 15 de Verb. Ap. c. 11) : « Qui creavit te sine te, non justificabit te sine te. »— Verumtamen ille motus non est causa gratiæ, sed *effectus* ; unde tota operatio ad gratiam pertinet.

OBJ. 3.— Cooperari alicui videtur esse inferioris agentis. Atqui gratia principalius in nobis operatur quam liberum arbitrium. Ergo gratia non debet dici cooperans.

RESP. *D. M.* : Cooperari per modum causæ ministerialis... *C* ; per modum causæ primæ adjuvantis causam secundam, cui operandi principia præstituerit, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 4.— Divisio debet fieri per opposita. Atqui operari et cooperari non opponuntur. Ergo.

RESP. *D. M.* : Divisio totius *universalis*... *C* ; divisio totius *potestativi* seu causæ secundum suos effectus, *N.*— *D. m.* : ... scil. pertinent ad eandem gratiam, *C* ; neque distinguuntur secundum diversos effectus, *N.*— *Neg. conseq.*

ARTICULUS III.

Utrum gratia convenienter dividatur in praevenientem et subsequentem.

1° Gratia ex parte effectuum *sibi succedentium* seu ratione ipsius successionis dispertiri solet in praevenientem et subsequentem ; cui partitioni accedit altera minus vulgata secundum auxilium *sine quo non* et auxilium *quo* : de utraque dicendum est.

2° Sensu *restricto* quo plures gratiam praevenientem et subsequentem accipiunt, *praeveniens* eadem est ac operans, *subsequens* vero eadem ac cooperans ; et sic eam accepisse videtur *S. Gregorius M.* dicens (hom. 9 in Ezech.) : « Ipse aspirando nos praevenit ut velimus, qui adjuvans subsequitur ne inaniter velimus. »— Simpliciter tamen latius patet illa distinctio, prout *S. Thomas* aliique intellexerunt.

Conclusio.— CONVENIENS EST PARTITIO GRATIÆ IN PRÆVENIENTEM ET SUBSEQUENTEM, NECNON IN AUXILIUM SINE QUO NON ET AUXILIUM QUO.

1^a *Pars* seu prima gratiæ divisio eruitur ex ipso *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 5) et clarius (cap. 16) : « Quæ virtus (Christi) bona eorum opera semper antecedit, et comitatur, et subsequitur.»

1° Suffragatur *Scriptura*. Nam gratia Dei ex ejus misericordia provenit. Atqui legimus in Psalmis ex una parte (LVIII, 11) : *Misericordia ejus praeveniet me*, ex altera autem parte (XII, 8) : *Misericordia tua subsequetur me*. Ergo.

2° Non minus liquida sunt *Augustini* verba (l. de Nat. et Gr. c. 31) : « Prævenit ut sanemur, quia et subsequitur ut etiam sanati vegetemur ; prævenit ut vocemur, subsequetur ut glorificemur.» Consentit *S. Fulgentius* inquires (l. 2 ad Monim. c. 9) : « Deus donat indigno gratiam, ut præveniente misericordia bonum velle incipiat, et subsequente misericordia bonum, quod vult, facere valeat.»

3° Gratia, qualitercumque sumpta, congrue partitur in prævenientem et subsequentem secundum diversos effectus qui sibi ordine et causalitate quadam succedant, quique diversis hominum indigentis cor respondeant. Atqui *S. Thomas*, post *Augustinum*, quinque præsertim effectus ejusmodi, ab invicem distinctos, connumerat : ergo. *Decl. minor.* 1us namque effectus gratiæ actualis et habitualis est ut anima sanetur et justificetur ; 2us est ut bonum velit ea finis intentione et mediorum electione ad quam virtus gratiæ justificantis primo inclinatur ; 3us est ut bonum quod vult actu tantum interno, exterius et efficaciter operetur ; 4us est ut in bono totius humanæ vitæ perseveret ; 5us tandem est ut ad gloriam consecutione finis perveniat.— Itaque gratia, secundum quod causatur in nobis primum effectum, vocatur *præveniens* respectu secundi, et prout causatur secundum, dicitur *subsequens* respectu primi.— Sicut vero idem effectus posterior est aliquo et prior altero, ita gratia nuncupari potest præveniens et subsequens secundum eundem illum effectum respectu diversorum.

2^a *Pars* con., seu altera gratiæ partitio sumitur ex verbis *S. Augustini* (l. de Corr. et Gr. c. 12) : « Aliud est adjutorium *sine quo* aliquid non fit et aliud est adjutorium *quo* aliquid fit... Primo itaque homini... datum est adjutorium perseverantiæ (in statu innocentiae), non quo fieret ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis non tale adjutorium perseverantiæ datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur.»

1° Falsa et hæretica est *Jansenii* positio qui, ad suadendum suum errorem de irresistibilitate gratiæ, distinctionem illam S. Augustini arripere præsumpsit : quasi nemine adiutorium *sino quo non* fuerit gratia collata Angelis et primo homini, sufficiens quidem, sed cui potuerint resistere ; auxilium *quo vero* sit gratia efficax Christi Salvatoris, lapsis donata, cui resistere nequeant¹.

2° Missis aliis minus rectis dicti augustiniani expositionibus,² hanc præ cæteris conformiorem litteræ et menti Doctoris. Hippon. commendabimus. Scilicet Augustinus hic non agit de gratia Christi in genere, sed de perseverantia, atque gratiam Adamo innocenti ad perseverandum concessam opponit non dono perseverantiæ, quod omnibus justis nunc datur, sed *perseverantiæ finali* quæ propria est prædestinatorum. Ergo auxilium *sine quo non* comprehendit omnia ea quæ ad bonam vitam ducendam et perseverandum aliquamdiu concurrunt et dici potest gratia præveniens respectu alterius ; quippe auxilium *quo* significat ipsam perseverantiam finalem per modum magni doni subsequents, quo caruit Adam innocens, gaudent vero multi posterius reparati.

Solv. obj.— OBJ. 1.— Gratia est divinæ dilectionis effectus. Atqui Dei dilectio semper est præveniens, juxta illud (1 Joan. IV, 10) : *Ipsæ prior dilexit nos*. Ergo.

RESP. D. M : . . . est effectus temporalis, C ; coæternus dilectioni divinæ, N.— D. m : . . . in se, C ; quin unus ex ejus effectibus possit alterum subsequi, N.— Neg. conseq.

OBJ. 2.— Gratia gratum faciens, de se sufficiens, est una tantum in homine. Atqui idem non potest esse prius et posterius. Ergo.

RESP. D. M : secundum essentiam seu formæ rationem, quæ etiam in patriâ eadem numero perseverat, C ; secundum effectus suos, N.— C. d. m.— Neg. conseq.

OBJ. 3.— Infiniti sunt effectus gratiæ. Atqui infinita non congruit in species dividere. Ergo.

RESP. D. M : . . . possunt in infinitum multiplicari, C ; quin reduci valeant ad aliquam determinatam in specie et ad communiorum rationem prioris et posterioris, N.— C. d. m.— Neg. conseq.

¹ — Vid. plura ap. Billuart, Diss. II præamb. art. 4.

² — Cf. Card. Satolli in h. art.

ARTICULUS IV.

De gratia sufficiente et efficaci.

1^a Locus hic est denuo agitandi celebrem diuque controversam quæstionem de actione Dei in creaturis liberis, et doctrina jam alibi exposita (*de Deo*, Disp. IV) circa operationem Dei in genere modo applicanda subito ad operationem supernaturalem gratiæ.—Pauca quidem *D. Thomas*, nondum exortis Novatorum et Jansenistarum erroribus, de gratia sufficiente et efficaci nobis reliquit, quam tamen gratiæ distinctionem minime ignoravit, immo expresse proposuit, puta (*Comm.* in 1 Tim. II, 6); nos vero illam ex principiis S. Doctoris infra comprobabimus.

2° Antequam disputationis initium ordiamur, monitum lectorem volumus quæstionem, quæ præ oculis est, libera opinionum discrepantia intra cancellos catholici dogmatis versari ideoque abstinendum esse a severius taxanda una alterave theologorum sententia, v. g. quod Molinismus redolere dicatur semipelagianismum, vel Bannezianismus calvinismum. Nam post accerrimas Congregationum *de Auxiliis* controversias, suspensio in aliud tempus iudicio, Paulus V injunxit (1606) « ut in hujusce argumenti tractatione nullus partem alteram nota aliqua vel censura notare audeat ».

3° Errores opinionisque enarrentur.

Haeticorum positiones.—a) *Pelagiani* et *semipelagiani*, negantes necessitatem gratiæ vel absolute vel saltem quoad salutis initium, non aliam vim sive sufficientem sive efficacem simpliciter admiserunt præter liberum arbitrium, ex quo repetebant, alii omnem, primum alii voluntatis consensum absque interiori prævenientis gratiæ auxilio.—b) *Novatores* e contra liberum arbitrium pessumdederunt; namque Lutherus ponere ausus est voluntatem nostram sub gratia *passive* tantum se habere, *Calvinus* vero et *Kemnitius*, doctrinam magistri sui mitigantes, docuerunt voluntatem agere quidem, sed *necessario*; unde in hoc systemate nulla datur gratia nisi *efficax* et *necessitans*. Nec multum differt *Jansenistarum*¹ positio; quorum theoria de duabus delectationibus, terrena una et mala, cœlesti vero bonaque altera, eo ducit ut concedatur sola gratia efficax per bonam delectationem necessario victrix. Quippe *sufficiens* gratia, si quam admittant², confert solum potentiam *absolutam* ad bonum, non vero *relativam* seu qua valeat homo contrariam delectationem superare, ideo-

— Cf. Proœmium, ubi relatæ sunt *quinque* prop. damnatæ Jansenii.

² — Vid. Billuart, Diss. V, a. 2; — Mazzella, Disp. III, a. 1.

que vere sufficiens non est. Huc pertinet prop. 6^a inter damnatas ab Alexandro VIII : « Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis quam perniciosa est, sic ut possimus petere : A gratia sufficiente libera nos, Domine ».

Catholicorum sententiae.—Hæ tametsi in magno sint numero, ad sequentia tamen revocari possunt capita.

a) Occurrit imprimis *molinismus*, a *Molina* multisque tum antiquis tum recentioribus propugnatus ; cujus systematis fundamentum est *scientia media* qua Deus dicitur infallibiliter et determinate cognoscere futura libera conditionata ante omnem suæ voluntatis dispositionem.¹ Igitur, juxta Molinistas,² gratia efficax non distinguitur ex se a sufficiente neque est ab intrinseco efficax, sed *ab extrinseco* tantum seu a præviso creatæ voluntatis consensu : prævidet enim Deus per scientiam mediam, quibus auxiliis de se indifferentibus voluntas consensura sit vel dissensura ; unde benevole decernit eam concedere gratiam quæ ex consensu libero reapse effectum consecutura sit. Quapropter in eo systemate non ideo voluntas consentit quia gratia est efficax, sed ideo gratia est efficax quia voluntas, utique præventa et adjuta, consentit.—Systema Molinæ *Suarez* per *congruismum* quemdam temperare voluit, quatenus efficacia repetatur non a solo consensu dato, sed etiam a circumstantiis congruis temporum et personarum in quibus gratia confertur quasque Deus ipse ordinat ; unde, juxta congruistas, discrimen aliquod *in actu primo* existit inter gratiam sufficientem et efficacem. Verum quia congruitas illa involvere nequit infallibilitatem effectus nisi per habitudinem ad prævisum consensum voluntatis, idcirco congruismus non differt essentialiter a molinismo.—Alia *molinismi temperatio* proposita est a *Lemoine*, *Tournely*, *S. Alph. de Ligorio*, etc., qui distinguunt duplicem gratiam, aliam ex voluntatis consensu efficacem, aliam efficacem ex se. Illam quidem dari censent ad opera faciliora, præsertim ad orationem ; qua gratia omnibus concessa si homo uti velit, impetrabit gratiam ex se efficacem ad reliqua opera difficiliora.

b) Sequitur *bannezanismus* qui, dum rejicit scientiam mediam omnemque hypothesim scientia illa suffultam, statuit imprimis Deum futura libera cognoscere in suis decretis prædeterminantibus summamque divinæ operationis efficaciam reponit in duabus motionibus quarum una sit *prædeterminans* voluntatem, alia autem simultanea³. Idcirco, in

¹ — Cf. tract. nost. *De Deo*, Disp. IV.

² — Cf. Mazzella, Disp. III, a. 7.

³ — Cf. tr. nost. *de Deo*, Disp. VI.

illo systemate, differentia qua gratia efficax a sufficiente distinguitur non solum *ab intrinseco* petitur, sed etiam quodammodo *formalis* est, in quantum superaddit gratiæ sufficienti, qua datur facultas agendi, qualitatem quamdam transeuntem qua voluntas physice præmoveatur ut agat.— Ita multi ex thomistis.

c) Verior *thomismi* forma quæ a Cajetano, Satolli, Lépiciér aliisque exponitur, in eo cum Bannezii sententia convenit quod rejicit scientiam mediam, atque efficaciam divinæ operationis et gratiæ *intrinsecam* propugnat. Verum ab illa sententia differt, in quantum, licet non abnuat præmotionem quamdam moralem seu suasoriam, negat tamen prædeterminationem physicam voluntatis, solamque *cooperationem* Dei seu gratiæ efficacis intimam admittit¹. Quare juxta istud systema, quod mentem S. Thomæ rectius promovere videtur, differentia inter gratiam sufficientem et efficacem est intrinseca quidem, sed *effectiva*, qualis viget inter principium activum et ejus connaturalem actum, ad quem essentialiter ordinatur, quemque, nisi quidpiam obstat, assequitur.— *Thomassinus*² præfatæ sententiæ consentit ea parte qua respuit scientiam mediam et physicam prædeterminationem atque efficaciam gratiæ repetit ex vi ipsa divinæ actionis : quam mirificam gratiæ vim explicat per *varietatem, multitudinem* et *consonantiam auxiliorum* sive internorum sive externorum quibus Deus de voluntate triumphat. Clarus ille theologus propius ad veritatem accessisse censebitur ; quin tamen satis attenderit posse Deum una efficaci et intrinseca motione voluntatem libere convertere. — *Bellarminus* quoque plura profert (de Gr. et lib. arb. l. I, cap. 12-14) veritati consonantia ; quamvis aliunde in congruismum quemdam molinisticum, Suarezii ad instar, inclinet.

d) Tandem *augustinianismus*, cujus *Berti* unus ex defensoribus fuit, mediam inivit viam inter molinismum et thomismum. Patroni illius systematis, male exponentes nonnulla Augustini verba, docuerunt quidem protoparentes ob suam perfectionem non indiguisse nisi gratia versatili et efficaci ex voluntatis consensu ; verum, quod ad homines lapsos pertinet, gratiam *ex se efficacem* tuentur. Hanc efficaciam declarare prætendunt per sanctam *delectationem relative victricem* quæ infallibiliter, etsi *moraliter* tantum, agere dicitur, integram relinquens liberi arbitrii potentiam. Hinc tenent a gratia sufficienti efficacem differre secundum varios intensitatis gradus, cum prior, cui non desunt pii quidam motus, impar

¹ — Cf. *ibid.*

² — In op. *Mémoires sur la Grâce*, 4e Mém., ch. 62, 63, 86, 97, etc.

tamen sit ad superandam carnis cupiditatem, posterior vero eandem cupiditatem vincat.¹

4° Proximum est ut de utraque gratia, sufficiente et efficaci, singillatim agamus quærendo *an* et *quid* sint.

Conclusio 1^a. — ADMITTENDA EST GRATIA VERE MEREQUE SUFFICIENS; CUJUS INDOLES DESCRIBITUR ET DEFINITUR.— Vere sufficiens gratia dicitur quæ homini confert completam agendi facultatem non solum absolute, sed etiam relative seu attentis circumstantiis; mere sufficiens vero seu inefficax vocatur ea gratia quæ prohibetur per voluntatis resistantiam ne effectum intentum consequatur.

Prob. concl. per partes.

1^a Pars est de fide contra Novatores et Jansenistas; id constat tum ex *Conc. Arausic. II* (can. 25) et *Valent. III* (can. 2), tum ex *Conc. Trid.* dicente (Sess. VI, cap. 5) quod homo inspirationem divinam « abjicere potest, » (cap. 11) quod « Deus sua gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur, » (cap. 13), quod « Deus, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficiet. » — Accedunt propp. *Jansenii* et aliæ *Quesnelli* a RR. PP. damnatæ.

1° Ex *Scriptura* arguemus.— Legitur enim (Is. V, 4) : *Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, et non feci ei? an quod expectari ut faceret uvas, et fecit labruscas?* Porro, nisi Deus vere sufficiens gratiæ auxilium Judæis præstitisset, plura vineæ suæ facere debuisset atque frustra bonos pœnitentiæ fructus expectasset. Item (Prov. I, 24-25) Deus ait : *Vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, etc.*— In N. T. Christus (Matth. XXIII, 37-38) exclamat : *Jerusalem, Jerusalem... quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta;* et (1 Thess. V, 19) Ap. inquit : *Spiritum nolite extinguere.* Demum idem probat Stephani increpatio (Act. VII, 51) : *Dura cervice et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper Sp. Sancto resistitis.*

2° Ex *Patribus* innumera fere sunt quæ adduci possent :² hæc sufficiant. S. *Ambrosius* (Serm. 19 in Ps. CXVIII, n. 4) ait : “ Numquid si quis ostia domus suæ claudit, solis est culpa quod non illuminet domum ejus? Ergo si quis peccatorum suorum repagulis obserandam mentem propriam judica-

¹ — De opinionibus scholarum circa efficaciam gratiæ plura utilia reperies ap. Knoll, Sect. I, cap. III, a. 2.

² — Vid Knoll, *loc. cit.* a. 4.

verit, et Verbi a se splendorem stultus avertat, ac sibi inferat insipientiæ cæcitatem; causari poterit quod sol justitiæ noluerit intrare, aut infirmitatem luminis cœlestis arguere?" S. *Augustinus*, cujus nomine abusus est Jansenius, (l. III de Lib. Arb. c. 16) hæc habet: « Ex eo quod non accipit, nullus reus est; ex eo autem quod non facit quod debet, juste reus est. Debet autem, si accipit et voluntatem liberam et sufficientissimam facultatem.» Cf. quoque (l. 83 Quæst. q. 68) et (l. de Sp. et Litt. c. 34).—Mens S. *Thomæ* aperte colligitur ex iis quæ docet (I-IIæ, Q. CVI, a. 2 ad 2), ubi scribit: « Gratia N. T., etsi adjuvet hominem ad non peccandum, non tamen ita confirmat in bono ut homo peccare non possit: hoc enim pertinet ad statum gloriæ. Et ideo si quis post acceptam gratiam N. T. peccaverit, majori pœna est dignus, tanquam majoribus beneficiis ingratus, et *auxilio sibi dato non utens*; nec tamen propter hoc dicitur quod lex nova iram operatur, quia, quantum est de se, *sufficiens* auxilium dat ad non peccandum ».

3° *Ratione* evincitur gratia sufficiens seu inefficax, duplici ex capite.

a) *Primo ex utilitate* quam affert sive antecedenter sive consequenter (contra Jansenistas).—*Antecedenter* quidem: gratia enim illa effectus est sinceræ ac misericordis Dei voluntatis, qua salvare hominem intendit modo ei consentaneo, i. e. conditionate, seu nisi homo libere gratiæ resistat; unde importat reale auxilium sive actuale sive habituale, quo vera præstatur potentia operandi bonum: quæ certe tum *Dei munificentiam* erga nos, tum acceptam a Deo *perfectionem nostram* ostendunt.—*Consequenter* vero; quia, posita libera resistantia et culpa ejus qui gratia sufficiente uti poterat, jure Deus gratiam efficacem denegat, suamque in puniendo *justitiam* demonstrat.

b) *Secundo ex incommodis*¹ quæ sequerentur, deficiente gratia inefficaci.—1um est quod primus homo, gratia efficaci destitutus, non sua culpa cecidisset; — 2um est quod Deus amicos suos seu justos, quando peccant, desereret antequam deseratur ab eis; — 3um est quod nemo se merito posset reprehendere, quia gratiæ Dei non sit cooperatus, quantum potuit et debuit: quæ omnia repugnant.

2^a *Pars* versatur circa *naturam* gratiæ sufficientis: quam ex doctrina Em. Satolli, aliis commendabiliori, sequenti processu declarabimus.

1° *Sufficiens* gratia dicitur, respectu efficacis, completum principium ad eligendum et exequendum bonum salutare,

¹ — Ita Bellarminus, l. I, cap. 11.

propter quod datur, et quod reapse fit per influxum Dei efficacem, nisi voluntas obicem ponat. Atqui id *quadrupliciter* intelligere fas est, dispari tamen verborum proprietate : *a)* *primum* quidem *generaliori* sensu et in ordine ad prædestinationem, gratia sufficiens potest significare justificationem et meritum ; qua in hypothesei efficax gratia nuncupabitur donum perseverantiæ finalis et gloriæ. Et hoc, licet rariori, significato præfata distinctio coïncidit cum alia secundum auxilium *sine quo* et auxilium *quo* ab Augustino tradita (cfr. art. præc.). *b)* *Secundo*, distinctio eadem sumi potest pro gratia habituali et actuali, in quantum habitualis gratia sufficiens est ad vitanda gravia peccata et bene operandum, actualis vero est seipsâ efficax seu ipsa boni effectio ad quam altera ordinatur. *c)* *Tertio*, si de sola gratia habituali loquamur, hæc poterit dici sufficiens, in quantum est operans et perfectiva potentiarum ; efficax vero, ut est cooperans seu inclinans ad actum. *d)* Tandem *communius* distinctio illa accipitur de sola gratia actuali, et eam satis clare indicat *S. Thomas* in præc. quæst. (art. 3). Itaque isto sensu sufficiens gratia habenda est quæ est actualis operans seu qua Deus bonas cogitationes et sanctas affectiones primum in nobis excitat ; efficax vero qua Deus cooperatur libero arbitrio usque ad boni electionem et exterioris actus executionem.

2° Ut clarius pateat *habitus gratiæ sufficientis ad efficacem*, tria subijciam.— *a)* Imprimis gratia etiam mere sufficiens intelligenda non est velut aliquid iners et sterile ; siquidem quatenus informat animam (gratia habitualis) vel eam movet (gratia actualis), efficaciam sortitur sive formalem sive efficientem ; sufficiens tamen dicitur respectu ulterioris perfectionis ad quam de se conducit.— *b)* Hinc etiam ex ea parte qua ad perfectiorem actum ordinatur, quamdam efficaciam sibi vindicat ; imo radicaliter et prædispositive eadem dici potest ac gratia efficax. Verum, quia in subjecto plus minusve participatur secundum modum ejus, idcirco fieri potest et sæpe fit ut, obstante animæ indispositione liberaque hominis resistentia, vel nullum vel remissiorem effectum obtineat, quin gratiâ efficaci præcipue intentâ compleatur.— *c)* Igitur defectus gratiæ efficacis refundendus est, non in gratiam sufficientem quasi vere sufficiens non sit, sed in voluntatem hominis aut male aut minus dispositam quæ divinæ actionis cursum intercipit. His consonant verba *S. Thomæ* (1 S. D. XL, Q. IV, a. 2) : « Hominem, inquit, carere gratia ex duobus contingit : tum quia iste non vult recipere, tum quia Deus non sibi infundit vel non vult sibi infundere. Horum autem duorum talis est ordo, ut secundum non sit nisi ex

suppositione primi. Cum enim Deus non velit nisi bonum, non vult istum carere gratia nisi secundum quod bonum est; sed quod iste careat gratia, non est bonum *simpliciter*: unde hoc, absolute consideratum, non est volitum a Deo. Est tamen bonum ut careat gratia, si eam *habere non vult*, vel si ad eam habendam *negligenter se præparat*, quia justum est, et hoc modo est volitum a Deo. Patet ergo quod hujus defectus absolute *prima causa* est ex parte hominis qui gratia caret; sed ex parte Dei non est causa hujus defectus nisi *ex suppositione* illius quod est causa ex parte hominis.»¹

Conclusio 2^a. — ADMITTENDA EST, INVIOLATA MANENTE LIBERTATE HUMANA, GRATIA EFFICAX, QUÆ SUAM EFFICACIAM AB INTRINSECO DESUMIT, EAMQUE INFLUXU INTIMO AC PHYSICO, NON PHYSICE PRÆDETERMINATIVO, EXSERIT.

1^a *Pars*, scil. *dari gratiam efficacem* seu quæ effectum salutarem absque impedimento consequitur, *fide* tenenda est contra omnes gratiæ osores; neque longa demonstratione indiget.— Nam ex superius probatis (Disp. II) constat, sine gratia supernaturali nullum opus salutare perfici, imo nec initium fidei haberi, neque perseverantiam finalem obtineri posse. Atqui, teste Scriptura et Ecclesia, reperiuntur homines qui fidem supernaturalem tenent, opera salutaria perficiunt, et in bono perseverant. Ergo datur gratia efficax, quæ salutes istos effectus producit.

2^a *Pars* habet gratiam efficacem hujusmodi esse ut *non tollat liberum nostrum arbitrium*: quod *de fide* est contra *Novatores* et *Jansenistas*, prout maxime constat ex *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 5-6 et can. 4).

1° Revera id veluti *corollarium* sequitur ex dictis (*de Deo*, Disp. V, Q. I, a. 8, et *de Gratia* procem.). Ibi enim, libertatem considerantes adpectu metaphysico et historico-morali, demonstravimus hominem sub Dei actione liberum retinere voluntatis arbitrium, quin peccatum Adæ proprietatem hanc creaturæ rationalis destruxerit. Atqui actio Dei supernaturalis seu per gratiam operantis eam proportionaliter servat habitudinem ad voluntatem nostram quam ipsa Ejus actio naturalis. Ergo etiam sub respectu *theologico* incolumis dicenda est libertas humana.

2° Præter alia *Scripturae* testimonia jam (*loc. cit.*) allata, esto sequens de Hebræis fœdus cum Deo ineuntibus (Deut. XXVI, 17): *Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, et ambules in viis ejus, et custodias ceremonias illius, et mandata atque judicia, et obedias ejus imperio*; quod certe intelligen-

¹ — Cf. *de Malo*, Q. III, a. 1 ad 8.

dum est de homine gratia efficaci prævento et adjuto : potestas autem *eligendi* in eo agnoscitur.

3° Ex *traditionis* thesauro depromam unam aliamve *Augustini* sententiam. Sic (l. 2 de Act. cum Felice Manich. c. 4) ait : « Habet unusquisque in voluntate aut *eligere* quæ bona sunt, et esse arbor bona, aut eligere quæ mala sunt, et esse arbor mala.» Et (l. de Sp. et Litt. c. 30) : « Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam ? Absit : sed magis liberum arbitrium statuimus.»

4° Huc spectant, *auctoritate* simul et *ratione* præcellentia, *Leonis XIII* verba (encycl. *Libertas præstantissimum*)¹ : « Princeps est atque excellit divinæ virtus *gratiæ* ; quæ cum mentem illustret, voluntatemque salutari constantia roboratam ad morale bonum semper impellat, expeditiorem efficit simulque tutiorem nativæ libertatis usum. Ac longe est a veritate alienum, interveniente Deo, minus esse liberos motus voluntarios : nam intima in homine et cum naturali propensione congruens est divinæ vis gratiæ, quia ab ipso et animi et voluntatis nostræ Auctore manat, a quo res omnes convenienter naturæ suæ moventur. Immo gratia divina, ut monet *angelicus Doctor*, ob hanc causam quod a naturæ opifice proficiscitur, mire nata atque apta est ad tuendas quasque naturas, conservandosque mores, vim, efficientiam singularum.»—Præter hoc argumentum *a priori*, alia plura suppetunt tum ex *sensu intimo*, tum ex *ratione præcepti* et *prohibitionis*, *meriti* et *demeriti*, *præmii* et *supplicii*, quæ cum gratia necessitante impossibilia sunt.

3^a Pars concl. adserit gratiam *de se efficacem* contra *Molinistas* et *Congruistas*, solidisque argumentis nititur, tum iis *communibus* quibus Dei in creaturis liberis operationem, generatim sumptam, descripsimus (*de Deo*, Disp. VI, aa. 4-5), tum aliis *specialibus* quæ nunc præ lectorum oculis ac iudicio producemus.

1° Præsto sunt *arg. biblica*.—In V. T. sic Deus loquitur (Ezech. XXXVI, 26-27) : *Dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri ; et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum...* Et faciam ut in *præceptis meis ambuletis* : quibus verbis Deus talem promittit gratiam quæ voluntatem rebellem in consentientem immutet et cum effectu salutari infallibiliter conjungatur.—In N. T. audiatur Apostolus (1 Cor. IV, 7) : *Quis te discernit ? Quid autem habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis ?* Porro, nisi gratia ex sese efficax foret, jam homo aliquid haberet in ordine salutis

¹ — *De libertate humana.*

quod non accepisset, in quo gloriaretur, et quo seipsum ab altero, forte æquali gratia prævento at non consentiente, discerneret, nimirum haberet voluntatis consensum non gratia efficaci effectum sed effectorem hujus efficaciam. Ergo.—Præterea legitur (Phil. II, 13) : *Deus est qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate* : unde sic arguo. Velle, communi loquendi usu, significat voluntatis actum libere positum. Atqui Deus dicitur suâ gratiâ velle illud operari. Ergo efficacia consensus a gratia, nedum gratiæ efficacia a consensu, repetenda est. (Vid. plura apud S. Alphonsum de Ligorio,¹ Knoll, etc.)

2° Facile comperitur *traditionem ecclesiasticam* doctrinæ nostræ favere.

a) Quantum enim ad *Patres*, non pauca ab eis prolata intrinsecam gratiæ efficaciam suadent ; hujusmodi sunt quæ refert Knoll (cap. III, a. 1) ex *S. Justino M.*, ex *Tertulliano*, *S. Basilio*, *S. Hieronymo*, etc. Nos vero in sola *Augustini* auctoritate immorabimur. Ait ille² (l. de Gr. et lib. arb. c. 16) : « Certum est nos velle, cum volumus ; sed *ille facit ut velimus bonum* . . . Certum est nos facere, cum facimus ; sed *ille facit ut faciamus*, præbendo vires *efficacissimas* voluntati.» Item (l. de Præd. SS. c. 8) : « Hæc itaque gratia, quæ occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde respuitur. Ideo quippe tribuitur *ut cordis durtia primitus auferatur*.» Et (l. de Corr. et Gr. c. 12) : « Tantum Sp. Sancto accenditur voluntas eorum, ut ideo possint quia sic volunt ; *ideo sic velint, quia Deus operatur ut velint* . . . Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut divinâ gratiâ *indeclinabiliter* et insuperabiliter ageretur.» Atqui gratia libero arbitrio permissa seu versatilis, qualem Molinistæ prædicant, nec ipsa primario facit ut velimus seu consentiamus, neque recte dicitur durtiam cordis frangere, neque vim habet de se efficacissimam et indeclinabilem. Ergo.

b) Quantum ad *Doctores*, eorum ducit aciem *Thomas Aquinas* qui, absque ullo scientiæ mediæ vestigio, tam alte divinæ operationis efficaciam extollit ut non possim non mirari quod cl. Mazzella (Disp. III, a. 9) eum in suas partes pertrahere contenderit. Sane, præter ea quæ (*de Deo*, Disp. IV-VI) passim attulimus, quæque mentem S. Doctoris palam ostendunt, en alia prorsus evidentia. Ait enim (*de Ver. Q. XXII*, a. 8) : « Omnis actio voluntatis, in quantum est actio, non solum est a voluntate ut immediate agente, sed a Deo ut a primo agente, qui *vehementius* imprimit : unde sicut voluntas

¹ — *Contr. hæreticos*, Sect. VI, n. 115 et seq.

² — Cf. quoque *de Deo*, l. cit.

potest immutare actum suum in aliud, ita, et *multo amplius*, Deus. » Præterea (in III ad Eph. Lect. 7), distincto duplici gratiæ auxilio secundum exequendi facultatem et ipsam operationem, subdit : « Facultatem dat Deus infundendo virtutem et gratiam per quas efficitur homo potens et aptus ad operandum ; sed *ipsam operationem* confert, in quantum operatur in nobis interius movendo et instigando ad bonum. » Et (in Rom. IX, Lect. 3) : « Manifestum est, inquit, quod omne Dei beneficium, quod homini confert ad salutem, est divinæ prædestinationis effectus. Divinum autem beneficium non solum extendit se ad infusionem gratiæ qua homo iustificatur, sed etiam ad *gratiæ usum* : » plura omitto.¹— D. Thomae consenserunt explicite vel implicite celeberrimi Doctores, tum qui prius vel simul cum ipso, tum qui posterius, ante exortas rixas Molinam inter et Bannezium, floruerunt². Speciminis gratia, postquam alibi (*de Deo*, Disp. IV et VI) rotulerim verba S. Bonaventuræ, hîc recitabo quæ habet *B. Alb. Magnus*. Doctor Universalis ita in primis scientiam Dei adstruit ut eam omnino independentem in suo esse a rebus futuris constituat (1 P. Sum. theol. Tract. XV, Q. 61, memb. 3) : quod est oppositum scientiæ mediæ, cui innititur molinismus. Atque (ibid. Tract. XVII, Q. 67, m. 4, a. 2) ait : « Quia plus influit causa primaria, et per se influit, et a se influit, ideo secundaria et quod est et quod causa est habet a primaria, et tota constringitur et continetur ab ipsa. » Et (in 2 Sent D. XXIX, A.) docet primum hominem eguisse gratia operante et cooperante « non ut liberaret voluntatem suam, quæ peccati serva non fuerat, sed ut præpararet ad volendum efficaciter bonum, quod per se non poterat. »

3° Dubitandum non est quin sententia de efficacia intrinseca gratiæ *conformis* sit *sensui Ecclesiæ* : quod multipliciter constat.— *a*) Enim vero notum est quantis laudibus quantaque æstimatione *Ecclesia* semper honestaverit doctrinam *S. Augustini* circa gratiam ; quam per se efficacem esse Hipponensis Doctor procul dubio ratus est.³— *b*) Præterea nonne obvium hunc sensum verisimilius præ se ferunt verba *Conc. Arausic II* (can. 9) : « Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, *ut operemur, operatur* » ; et (can. 20) : « Nulla facit homo bona, quæ non *Deus præestet, ut faciat homo* ». Adde quæ retulimus ex *Conc. Milevi*. II, can. 4 (Disp. III,

¹ — Cf. præsertim C. G. III, 89.

² — Ita apud Thomassinum (*Mémoires sur la Grâce*, 2e Mém.) *Richardus a S. Victore*, card. *Rob. Pullus*, *Ægidius Romanus*, *Capreolus*, *Gerson*, etc.

³ — « *Negari non potest*, ait *S. Alphonsus de Lig.* (*Magn. precat. adjum.* P. II, c. 4), *S. Augustinum* et *S. Thomam* docuisse, gratiam ex se et ex natura sua esse efficacem ; quod ex multis eorum textibus manifeste constat ».

Q. I, a. 2).— c) Amplius *Benedictus XIII* sic Dominicanos (Brev. 1724) alloquitur : « Magno animo contemnite calumnias intentatas sententiis vestris de gratia præsertim *per se* et *ab intrinseco efficaci*, ac de gratuita prædestinatione ad gloriam sine ulla prævisione meritorum, quas *laudabiliter* hactenus *docuistis*, et quas ab ipsis SS. Doctoribus *Augustino* et *Thoma* se hausisse et verbo Dei, summorumque Pontificum et Conciliorum decretis, et Patrum dictis consonas esse schola vestra commendabili studio gloriatur.» Equidem exstat aliud Breve (1733) *Clementis XII*, in quo legimus : « Nolumus aut per nostras aut per ipsorum (Prædecessorum) laudes thomisticæ scholæ delatas, quas *iterato nostro iudicio comprobamus et confirmamus*, quidquam esse detractum cæteris catholicis scholis diversa ab eadem in explicanda divinæ gratiæ efficacia sentientibus quarum etiam erga hanc S. Sedem præclara sunt merita, quominus sententias ea de re tueri pergant quas hactenus palam et *libere* ubique, etiam in hujus Almæ Urbis luce, docuerunt et propugnarunt.» Quibus ex documentis duo nobis constant : scil. ex una parte molinismum *libere* in scholis catholicis doceri posse ; ex altera autem parte doctrinam thomisticam de efficacia intrinseca gratiæ *laudabiliter* teneri, in eamque RR. PP. fuisse inclinatiores.— d) Prætereundæ non sunt *preceum formulæ* ab Ecclesia usurpatæ quæ certo nobis favent, nempe : *Ut Deus rebelles nostras ad se compellat voluntates ; Ut applicet cor nostrum bonis operibus ; Ut det nobis bonam voluntatem*, etc.— e) Tandem verba quibus gratiæ potestas describitur, sive in litt. encycl. *Leonis XIII* (*Libertas præstantissimum* seu *de Libert. hum.*) sive in *Catech. Trid.* (in art. 1 Symb. n. 24), ubi effertur ejus *intima et occultissima vis ad singula* pertingens, validum argumentum præbent¹.

4° Ratio tum *directe* tum *indirecte* vim intrinsecam gratiæ demonstrat.

Directe.— Namque non potest ulla creatura in actum prodire nisi ex influxu physico et intraneo Dei seu primæ causæ applicantis, moventis et regentis causam secundam proportionaliter ad finem²; quæ quidem divina motio in ordine supernaturali dicitur gratia actualis, nec aliud est quam ipsa libera operatio seu liber consensus hominis procedens sub diverso respectu a voluntate et a Deo.³ Atqui motio

¹ — Attendantur quoque verba ejusdem *Leonis XIII* (encycl. *Satis cognitum* seu *de Unitate Eccl.*), ubi sub fine de Deo habet : « Qui maxime potest animos hominum permovere, et unde vult, et quo vult impellere ».

² — Cf. op. nost. *de Deo*, Disp. VI, Q. I, aa. 4-5.

³ — Supra, Disp. III, Q. I, a. 2.

ejusmodi, attingens et *esse* et *modum* actus, non solum est per se efficax, sed ipsa effectio. Ergo. *Conf. min* : quia unumquodque agit secundum formam qua est. Ergo Deus in creaturis operatur secundum rationem *esse* subsistentis qua constituitur perfectissima ejus actualitas. Atqui *esse* in sua eminenti comprehensione præhabet tum necessaria tum contingentia et libera. Igitur nil prohibet quominus divina actio, tam efficax et universalis, se extendat ad actum liberum, etiam *ut est liber*, et externis atque internis auxiliis sibi infallibiliter subjiat liberum humanæ voluntatis consensum.

Indirecte.— *a*) Systema enim Molinæ, repetens efficaciam gratiæ ab eventu seu a præviso voluntatis consensu, totum nititur *scientia media* ; quam quidem scientiam objecto carere, neque cum perfectione divinæ mentis componi posse, ex ipsis S. Thomæ principiis suo loco (*de Deo*, Disp. IV, Q. I) demonstravimus.— *b*) In eodem systemate, gratia Dei exhibetur tanquam quidpiam indifferens, versatile, dependens a voluntatis creatæ actu. Atqui id nimis deprimit *excellen-tiam gratiæ*, imo Deum hominis pedisequum facit. Ergo.

4^a Pars est de *genuina intelligentia* doctrinæ circa gratiam *per se efficacem*.

Et 1° non placet *positio bannezziana*, qua inducitur efficacia per modum physicæ prædeterminationis.— *a*) Id enim refragari videtur menti S. Thomæ, prout colligi potest tum ex textu ipso ejus operum (cf. *de Deo*, Disp. VI, Q. 4), tum ex commentariis Cajetani (in I, Q. XIV et XIX) et Silv. Ferrariensis (in C. G.). Hunc audiamus (*Comm. in C. G.* IV, 22) : « Considerandum est, inquit, quod dicitur aliquid agi ad aliquid, quando ad aliquid agendum ab altero movetur. Et si quidem actio illi *determinetur* ab altero omnino, ita quod ipsum non sit indifferens ad agendum, sed agat præcise secundum inclinationem sibi ab altero *ad unum determinatam*, sic dicitur simpliciter agi, sicut bruta... Si autem actio non determinetur sibi ab altero, sed sic quidem moveatur ab altero sive *inclinetur* ad agendum quod tamen in potestate sua sit agere et non agere, sive agere hoc modo aut illo, tale dicitur agi non simpliciter sed secundum quid, quia *non determinatur* sibi actio ab extrinseco ad unum, sed ipsum *se determinat*, sed tamen aliquantulum *inclinatur* ad agendum ab extrinseco. Quia ergo sic Sp. Sanctus nos ad agendum inclinatur quod libere tamen operamur et ex proprio arbitrio, tanquam habentes in nostra potestate sequi aut non sequi Sp. Sancti *inclinationem* et *motionem*, ideo dicimur ab ipso agi non simpliciter, sed secundum quid ; propter hoc dixit S. Thomas, quod per Sp. Sanctum *quodammodo* agimur ut præcepta Dei impleamus ».

b) *Scholarum traditio*, antequam theologi in extremas partes molinismi et bannezianismi distraherentur, videtur fuisse non minus a prædeterminatione physica quam a scientia media aliena, communiter prædicans Dei divinæque gratiæ actionem secundum quamdam *coefficientiam* seu cooperationem atque intimam voluntatis inclinationem. Hujus rei testes existunt plurimi scriptores adducti sive a Thomassino (Mém. sur la Gr.), sive a Suarezio (de Gr. l. III, c. 35; l. V, cc. 46-47); atque Eximius doctor tot antiquiores theologos velut systematis moliniani antecessores refert ea præsertim de causa, quia eos conspicit sententiæ præmotionis physiciæ infensos: nos vero in eorundem theologorum scriptis plerumque agnoscimus doctrinam nostram de motione Dei physica et intrinsece cooperativa, mediam inter molinismum et bannezianismum. Digna sunt quæ memorentur verba *Conradi* (ap. Suarezium, l. III, c. 35), ubi negat influxum Dei esse ita concipiendum « ac si prima causa in aliquo instanti attingat effectum et operationem causæ in seipsa, quasi habeat unam actionem præviam actioni creaturæ... sensus verus est (ait) quod secunda causa non producit nisi in virtute primæ quæ secundam conjungit suo effectui et intimius attingit effectum quam secunda »; unde « *prius* attingit cooperando, quia *intimius* attingit ».

c) Igitur aliud est Deum gratia sua *determinare* voluntatem nostram ad actum; aliud, Deum efficaciter influere actum illum ad quem voluntas *seipsam determinet*.—1um ægre componi potest cum germano conceptu potentiæ liberæ, cujus propria est indifferentia activa, eminens ac dominativa suorum actuum in *singulis* temporis et naturæ instantibus, cum sola determinatione suppositionis, quia, quando agit, necesse est eam agere.—2um vero, dum salvat dignitatem gratiæ, incolumem quoque libertatem nostram relinquit; quia, quamvis auxilia externa et interna, conspirantibus sub manu Dei plerisque causis secundis, talem influxum moralem et physicum exerceant ut voluntas, expeditior facta, infallibiliter consentiat, tamen suavis illa dispositio et inclinatio cum motione intime cooperativa nullam potentiæ determinationem inducit ideoque nequaquam libertatem lædit.

2° *Augustinianismus* id quidem laudabile habet quod gratiam *per se efficacem* admittit, saltem in præsentis hominis statu, quin provocet ad præmotionem physicam.—Verum explicatio, quam tradit, illius efficaciciæ partim falsa, partim insufficiens vel minus recta pronuntianda est. *Falsa* quidem est ea ex parte qua reponit efficaciam gratiæ in sola delectatione victrici; etenim constat homines sæpius timore, non delectatione, ad Deum converti, ipsique sanctiores viri quan-

doque gratia efficaciori ducuntur sine ullius delectationis experientia præsenti (Satolli, art. 3). *Insufficiens* est eadem explicatio, si delectationi tribuatur solus influxus moralis absque physica Dei motione intra voluntatem deliberatam; quod si, uti par est, physica etiam gratiæ efficacia actio agnoscatur, *impropria* dici debet Augustinianorum loquendi forma, eo quod amor delectationem præit et gignit ideoque sibi præcipue efficaciam gratiæ adsciscit. Neque profecto aliud S. Augustinus, ab augustinianis citatus, significavit quam istam charitatis delectantis vim et principalitatem.

3° Itaque concludamus sententiam *Cajetano-thomisticam*, quam (tract. *de Deo uno*) fuse explicuimus, quæque actioni coelestis gratiæ proportionaliter applicanda est, aliis præferibilem esse, quippe quæ verius et tutius efficaciam divinæ operationis cum libera nostra voluntate componit.—Hanc sententiam olim professi esse videntur plerique *scholastici*; ad hanc accesserunt, saltem ex parte, *Bellarminus*, *Thomasinus*, etc; hanc hodie, post *Card. Pecci*,¹ pleniori sub luce posuerunt et propugnant clarissimi viri *Satolli*, *Lorenzelli*, *Lépiciér*,² aliique plures.

Solv. obj. (cont. 3^{am} p. 2æ concl.) **OBJ. 1 ex Scriptura.**—Dicitur (2 Cor. VI, 1): *Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*; quibus aliisque verbis similibus significatur gratiam consensu dato efficacem reddi, et consensu negato in vacuum recipi. Ergo.

RESP: 1° exhortationes, præcepta, minas, aliaque hujusmodi, totidem esse media quibus Deus vel gratiam sufficientem complet, vel consilia gratiæ efficacia absque libertatis præjudicio exequitur.—2° Hinc si voluntas libera inclinatione resistat divinis incitamentis, conqueri non poterit se sufficienti gratia fuisse orbatam.—3° Quod si consentiens voluntas gratiam sufficientem in effectum deducat, consensus ille liber, uptote requisitus ad omne opus meritorium, utique habebitur velut conditio et causa *secundaria* efficaciae divini auxilii, et id significant verba (Deut. XXVIII, 1-2): *Si audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus... venient super te universae benedictiones*. Verum causa *principalis*, summa et independens, illius efficaciae aliud non est quam propria gratiæ virtus et nativa potentia.

OBJ. 2 ex habitudine gratiæ efficacia ad sufficientem.—Illa gratia non est vere sufficiens cui deest ad agendum altera

¹—Opusc. S. Tommaso circa l'influsso divino e la scienza mezza.

²—Legatur hic clarissimus auctor (tr. *de Gratia*, Dissert. spec., V-VII).

gratia intrinsece distincta. Atqui gratiæ sufficienti thomistarum deest tale auxilium, scil. gratia efficax. Ergo vel dicamus vere sufficientem non esse gratiam thomistarum, vel efficacem a sufficiente non distingui nisi ab extrinseco.

RESP. *D. M* : . . . cui deest altera gratia in ratione principii, *C* ; in ratione actus, *S. d* : ex defectu suo, *C* ; ex indispositione subjecti, *N*.— *C. d. m.*— *Neg. conseq.*

Jam superius observavimus (concl. 1) in sententia nostra defectum gratiæ efficacis refundendum esse, non in gratiæ sufficientis infirmitatem, sed in malam subjecti seu voluntatis dispositionem. Quod ut melius intelligatur, sequentia advertam : — 1° Decet Dei sapientiam ut naturis rerum suam providentiam accommodet : neque hoc Molinistæ negare possunt. Jamvero liberum nostrum arbitrium natura sua defectibile est ; cui nativæ defectibilitati accedit, post peccatum originale, indispositio habitualis vel actualis. Pronum est igitur ut Deus quandoque sinat hominem peccare, et hæc *permissio* bona est.— 2° Porro homo sufficienti gratia præditus, sub illa divina permissione, *libere peccat*. Quamvis enim Deus, intuens defectibilitatem voluntatis tum universaliter tum particulariter pro singulorum individuorum dispositionibus vitæque adjunctis, certo prævideat, se sinente, futurum cujusque casum, tamen homo, potens facere bonum, libertatem sub tali prævisione retinet, libereque gratiæ resistit.— 3° Hæc quum ita sint, carentia gratiæ efficacis, quam culpa naturâ saltem antecedit, *primo* et absolute repetenda est *ab ipsa voluntate creata*, nec a Deo dependet nisi ex suppositione culpæ. Huc spectant gravissima verba *S. Augustini* (l. de Corr. et Gr. c. 12), ubi loquens de lapsu Adami ait : « *Deseruit et desertus est*. Tale quippe erat adjutorium, quod desereret cum vellet, et in quo permaneret, *si vellet* ; non quo fieret ut vellet ».

OBJ. 3 ex *libertate humana*, quam gratia per se efficax perimere videtur.— Illa causa non est libera quæ inevitabiliter producit effectum suum. Atqui voluntas sub gratia per se efficaci inevitabiliter producit effectum suum. Ergo.

RESP. *D. M* : . . . quæ inevitabiliter, scil. necessario et per quamdam sui determinationem . . . *C* ; quæ inevitabiliter, scil. infallibiliter tantum et per habitudinem ad causam primam . . . *N*.— *C. d. m.*— *Neg. conseq.*

1° Argumentum istud utique validum est contra *praemotionistas*, in quorum systemate ponitur determinatio voluntatis anterior actu ; nihil autem valet contra nos.— Sane vero 2° *infallibilitas*, qua talis, eventus futuri minime repugnat contingentiae ejusdem eventus. a) Ipsi enim molinistæ id

agnoscunt, dum nobis consentiunt in admittendo consensu voluntatis infallibiliter simul et libere futuro sub æterna Dei prævisione. *b)* Præterea Deus est causa prima tam *alta*, ut unite præcontineat quidquid perfectionis est in causis necessariis et liberis; tam *efficax*, ut valeat non solum effectum ipsum, sed modum effectus contingentem et liberum attingere; tam *universalis*, ut omnia nutui ejus obsequantur ad obtinendum infallibili exitu consensum voluntatis; demum tam *intime* ac *immediate* agens, ut secreto illapsu, cum morali tum physico, eodem naturæ instanti cooperetur consentienti voluntati, eoque ipso efficaciam intrinsecam gratiæ exserat.

ARTICULUS V.

Utrum gratia gratis data convenienter ab Apostolo dividatur.

Præjacta initio distinctione gratiæ in gratum facientem et gratis datam, processimus ad indagandas varias divisiones gratiæ gratum facientis: nunc de divisione gratiæ gratis datæ, quæ ab Apostolo profertur.— Ubi advertendum est (contra quosdam theologos) hanc a S. Paulo fieri partitionem *gratiæ* gratis datæ, prout gratiæ secernuntur a *ministratio-nibus* (1 Cor. XII, 4-5)¹, sub quarum capite intelligenda est *auctoritas* magisterii et regiminis pertinens ad constitutionem Ecclesiæ ejusque potestatem administrativam.

Conclusio.— CONVENIENTER AB APOSTOLO DIVIDITUR GRATIA GRATIS DATA IN NOVEM SPECIES.— Dico *convenienter*, ne excludatur absolute quæcumque alia, etsi minus congrua, divisio.

1° Referamus verba ipsa Ap. (1 Cor. XII, 7-10): *Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu; alii gratia sanitarum in uno Spiritu; alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum; alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.*

2° Quam recta et adæquata sit enumeratio illa Paulina, S. Thomas eleganti discursu demonstrat.— Gratia datis data ad hoc ordinatur ut homo alterius saluti cooperetur, non quidem interius movendo (quod solius Dei est), sed solum

¹ — Cf. *Comm.* S. Thomæ in h. loc.

exteriorius docendo vel persuadendo. Atqui tria ad hoc requiruntur : *primum*, ut homo præhabeat plenitudinem quamdam *cognitionis* divinorum ; *secundo*, ut possit confirmare vel *probare* ea quæ docet ; *tertio*, ut doctrinam suam convenienter auditoribus *proferre* valeat : quæ tria novem species gratiarum mox recitatas continent. Ergo. *Decl. min.* per partes.

Quantum ad *primum*, tria sunt necessaria, sicut etiam apparet in magisterio humano.—*a)* Oportet enim imprimis aliorum institutorem in aliqua scientia principia illius scientiæ firmissima certitudine tenere ; unde numeratur inter gratias gratis datas *fides* divina de summis veritatibus doctrinæ catholicæ, non secundum quod fides est quædam virtus iustificans hominem in se ipso, sed quatenus importat supereminentem quamdam certitudinem ex qua homo fit idoneus ad instruendos alios et contradicentes revincendos.—*b)* Secundo, necesse est ut doctor recte se habeat circa principales scientiæ conclusiones, abundantiam cognitionis et facundiam excellens ; unde ponitur *sermo sapientiæ*, minime confundendus cum sapientiæ dono quo quis Spiritui Sancto docilis subicitur.—*c)* Tertio insuper requiritur ut institutor, ad inferiora descendens, superiora illustret exemplorum analogia et effectuum cognitione ; qua de causa ponitur *sermo scientiæ* veluti cognitio rerum humanarum ad res excellentiores et invisibiles manifestandas ordinata¹.

Quantum ad *secundum*, confirmatio doctrinæ fieri debet, in his quidem quæ subduntur rationi, per argumenta ; in his vero quæ supra rationem divinitus revelata sunt, per aliqua divinæ virtuti propria. Atqui id dupliciter contingit : vel quatenus sacer doctor faciat quæ solus Deus facere potest ; vel quatenus manifestet ea quæ solius Dei est scire.—In primo casu habentur opera miraculosa, sive quæ specialiter ad finem inducunt per beneficium corporalis sanitatis, et *d)* ideo ponitur *gratia sanitarum*, sive quæ ad solam divinæ potestatis manifestationem ordinantur, v. g. quod sol tenebrescat vel mare dividatur, et *e)* ideo recensetur *operatio virtutum*.—In secundo casu, doctrina firmatur signis miraculosæ cognitionis : quæ si respiciat futura contingentia, *f)* ponitur *prophetia* ; si vero se extendat ad occulta cordium, *g)* habebitur *discretio spirituum*.

Quantum ad *tertium*, facultas pronuntiandi seu exprimendi doctrinam attendi potest vel quoad idioma in quo quis intelligi queat, et *h)* secundum hoc ponuntur *genera linguarum* ;

¹ — Signanter autem dicitur *sermo* sive sapientiæ sive scientiæ, quia doctrina illa est efficax quæ gratiâ sermonis et instruit et delectat et fleccit (II-IIæ, Q. CLXXVII, a. 1).

vel quoad sensum eorum quæ proferenda sunt, et i) secundum hoc ponitur *interpretatio sermonum*.

Duo ex probatoribus theologis *subjiciam*.—1° *Character ordinis* et potestas *jurisdictionis* contra mentem Apostoli recensentur a Suarez et aliis inter gratias gratis datas, cum potius pertineant ad ministrationes seu ad potestatem *constitutivam* et *auctoritativam* Ecclesiæ.

2° Ex gratiis gratis datis *quædam* conferuntur solum transeunte Dei motione, ut gratia miraculorum et prophetiæ; *aliæ* vero permanenti quadam forma vel habituali dispositione, ut sapientia et scientia quibus singulariter ornati sunt Patres et Doctores Ecclesiæ, puta *S. Augustinus* ad decertandum contra Pelagianos, *S. Cyrill. Alex.* ad tuendum Incarnationis mysterium, etc.—Subdit *cl. Satolli*¹: « Quid dicam de *Angelico* nostro Duce? Nonne gratia gratis data ei fuit (prouti in Bulla Canonizationis asseritur), cum *Summam theologicam* componeret, officium sapientis assumens pro incipientibus erudiendis²? »

ARTICULUS VI.

Utrum gratia gratis data sit dignior quam gratia gratum faciens.

Postrema succedit hujus quæstionis consideratio *comparative* agenda inter gratiam gratum facientem et gratis datam.

Conclusio.— GRATIA GRATUM FACIENS MULTO EXCELLENTIOR EST QUAM GRATIA GRATIS DATA.

1° Id aperte docet Apostolus (1 Cor. XII) : ubi, postquam recensuerat gratias gratis datas, subdit (v. 31) : *Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* Porro in sequentibus loquitur de charitate, sine qua dona linguarum, prophetiæ, scientiæ, fidei, nihil sunt, quæque ad gratiam gratum facientem pertinet.

2° Idipsum suadetur ex eo quod gratia gratum faciens propria est *justorum*, gratiæ autem gratis datæ etiam *pecca-*

¹ — *Praelec.* in h. art.

² — Cf. II-IIæ, QQ. CLXXI-CLXXVIII; ubi S. Thomas plura edisserit de prophetia et raptu, de dono linguarum, de gratia sermonis, de gratia miraculorum.

toribus competere possunt. Sic enim donum prophetiæ concessum est infidelibus et paganis, puta Caïphæ (Joan. XI, 50), Balaam (Num. XXII) et Sybillis¹. Unde ait *S. August.* (l. 83 Qq., q. 79) : « Ideo non omnibus sanctis ista tribuuntur, ne perniciosissimo errore decipiantur infirmi existimantes in talibus factis majora dona esse quam in operibus justitiæ quibus æterna vita comparatur ».

3° Perspicua est *ratio* S. Thomæ. — Unaquæque virtus tanto excellentior eminet, quanto ad altius bonum ordinatur; semper autem finis potior est his quæ sunt ad finem. Atqui gratia gratum faciens ordinat hominem immediate ad conjunctionem cum Deo seu ultimo fine, gratiæ autem gratis datæ hominem disponunt ad quædam præparatoria finis ultimi, sicuti per prophetiam, miracula aliaque hujusmodi dissipantur præjudicia viaque cordibus ad justificationem sternitur. Ergo.— *Conf.* (ex resp. ad 2). Si gratia gratis data posset hoc agere in altero quod homo per gratiam gratum facientem consequitur, utique prior illa hac nobilior foret, sicut excellentior est claritas solis illuminantis quam corporis illuminati. Verum per gratiam gratis datam homo non potest producere in alio conjunctionem ad Deum quam ipse per gratiam gratum facientem sortitur, sed solummodo *dispositiones* quasdam ad illam generat.

4° *Ad præcavendas objectiones* duo subnotabo.— *a)* Licet gratia gratum faciens per se primo ordinetur ad privatam sanctitatem, gratia autem gratis data ad communem utilitatem, illa tamen istâ præstantior est, utpote intrinseca dignitate præeminens et hominem immediate Deo conjungens qui est bonum simul proprium singulis omnibusque commune.

b) Præterea solet Ecclesia catholica, in beatificandis et canonizandis sanctis suis, inquirere non modo plénitudinem gratiæ justificantis, sed etiam dona gratis data, præsertim donum miraculorum, non quasi in istis sanctitatem proprie reponat, sed quia, si ea probitati conjuncta esse contingat, magnum sunt sanctitatis signum. Ordinarie enim, et paucis exceptis casibus (de quibus ad judicandum criteria non desunt), Deus nonnisi per justos et bonos miracula operatur, quæ præsertim si frequentia sint, excellentem perfectionis gradum indicant².

¹ — Cf. *S. August.* (de Civ. Dei, l. XVIII, c. 23).

² — Suarez, Proleg. III, c. 4, n. 11.— Cf. Farges, *Traité de théologie mystique*, IIe P., *Les phénomènes mystiques accidentels ou merveilleux* (Préliminaires).

DISPUTATIO QUARTA

DE CAUSA ET DISPENSATIONE GRATIÆ

Quanquam ex toto præcedentium decursu plane liquet Deum utcumque esse causam gratiæ, plura tamen, exploratis quæ gratiæ necessitatem intimamque naturam attinent, ulterius in dubitationem veniunt, proprio nunc loco elucidanda.— Quare duplex aderit disceptationis caput, unum de *causa* ipsa gratiæ, aliud de causandi ratione in gratia hominibus *dispensanda*.

QUÆSTIO PRIMA

DE CAUSA GRATIÆ

Exordium ducemus ex *Trid. Conc.* verbis (Sess. VI, cap. 7) : « Hujus justificationis causæ sunt : *finalis* quidem, gloria Dei et Christi ac vita æterna ; *efficiens* vero misericors Deus, qui gratuito abluit et sanctificat, signans et ungens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ ; *meritoria* autem, dilectissimus Unigenitus suus D. N. J. C., qui, cum essemus inimici, propter nimiam caritatem qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno Crucis nobis justificationem *promeruit* et pro nobis Deo Patri *satisfecit* ; *instrumentalis* item, sacramentum baptismi... demum unica *formalis* causa est justitia Dei, non qua Ipse justus est, sed qua nos justos facit... unusquisque secundum suam mensuram, quam Sp. Sanctus partitur singulis prout vult, secundum propriam cujusque *dispositionem* et cooperationem.»

Hæc cum sint ita, advertemus quæstionem principalius moveri de gratia *habituali*, secundario vero de *actuali* quæ est motus ad habitualement aut ex habituali procedit.— Porro a) causa gratiæ hic indaganda non est causa *finalis*, quam ex relatis *Trid. Conc.* verbis apparet consistere tum *intrinsece*

in justificatione et vita cujusque æterna, tum *extrinsece* in gloria Christi et Dei.—*b*) Neque sermo est de causa *materiali*, saltem subjectiva, quam iterum liquet esse essentiam animæ¹, ex qua secundum potentiam *obedientialem* gratia supernaturali Dei virtute educitur, quatenus scil. divina illa forma fit dependenter a subjecto intellectuali.—*c*) Rursus quæstio non est de causa *formali*, cum gratia sit simplex forma, ad *exemplar* divinæ justitiæ effecta, cujus jam naturam descripsimus propriosque effectus formales infra demonstrabimus.—*d*) Neque demum dubium proponitur de causa, ut aiunt, *morali* secundum *meritum* et *satisfactionem*, neque de causa mere *instrumentali* et *ministeriali* (quod competit sacramentis et ministris), sed de causa *efficiente principali* et *dispositiva*.

Divisionem ab Auctore factam in quinque articulos sic exponit E^{mus} Satolli. Videlicet quæri potest de causa gratiæ vel secundum *esse*, vel secundum *cognitionem* (art. 5). Circa efficiendum esse gratiæ, vel agitur de causa *ultimæ formæ* (art. 1), vel de causa *dispositionis* ad formam; quæ quidem dispositio considerari potest vel *simpliciter* (art. 2), vel quoad *modum* sive respectu *inducendæ gratiæ* (art. 3), sive in ordine ad gratiæ *quantitatem* (art. 4).

ARTICULUS I.

Utrum solus Deus sit causa gratiæ.

1° Causa *efficiens physica*, quæ simpliciter seu proprie dicitur ac contra causam *moralem* dividitur, alia est *principalis* seu propria virtute agens, alia *instrumentalis* producens effectum ex virtute alterius.—Causa quoque principalis dispescitur in *primam* et *secundam*, prout vel omnino imparticipata sit, vel virtutem, etsi propriam, ab alio tamen receperit; sic Deus est causa principalis-*prima*, creaturæ vero sunt causæ principales-*secundæ*.—Tandem causa principalis-*secunda* æstimari potest effectum producere aut *vi nativa* aut *virtute* quadam *superaddita* seu sibi præter naturæ debitum communicata.

2° *Praesupponimus* creaturam posse gratiæ donum ad animam deferre per modum *instrumenti*, sive conjuncti, quale fuit humanitas Christi, sive separati, ut sacramenta: quod quidem in tract. de *Incarnatione* et de *Sacramentis* demon-

¹— Vide supra, Disp. IV, Q. I, a. 4.

stratur.— Verum dubium est, num creaturæ, tanquam causæ *principali*, facultas illa qualitercumque competere queat.

3° Omissis falsis vel ambiguis quorundam theologorum dictis, memorandus est error *Simonis Magi* qui in hanc cessit præsumptionem ut arbitraretur *donum Dei* ab Apostolis *possideri*, ita ut per eos quasi per causam principalem sibi, oblata pecunia, tradi posset : unde a S. Petro damnatus est (Act. VIII, 20-24).

Conclusio.— NULLA CREATURA POTEST UT CAUSA PRINCIPALIS, GRATIAM EFFICERE, NEQUE JURE NATIVO, NEQUE VIRTUTE SIBI SUPERADDITA.

Prob. concl. per partes.

1^a Pars est *de fide* vel saltem *fidei proxima*, juxta decretum *Trid.* supra recitatum.— Nam 1° dicitur (Is. XLIII, 25) : *Ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me* ; (cf. Luc. V, 20-24) : iniquitas autem non aufertur nisi per gratiam. Et (Ps. LXXXIII, 12) : *Gratiam et gloriam dabit Dominus*.— Hinc est quod S. Aug. dicit de discipulis Domini (XV de Trin. 26) : « Orabant quippe ut veniret (Sp. S.) in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant ». Sed in dono gratiæ datur Sp. Sanctus. Ergo.

2° S. Thomas (hîc et *de Ver. Q. XXVII, a. 3*) triplici *ratione* argumentatur.

Prima ratio ex conditione generica gratiæ.— Gratia est perfectio elevans animam ad quoddam esse supernaturale. Atqui nullus effectus supernaturalis potest esse ab aliqua creatura per suam formam agente. Ergo. *Min. ostend.* a) Nam ejus solius est rem ultra statum naturæ promovere, cujus est naturæ gradus statuere et limitare ; quod soli Deo convenit. b) Præterea, nulla virtus creata agit nisi præsuppositâ materiæ vel subjecti cujuscumque potentiâ. Atqui potentia naturalis creaturæ non se extendit ultra naturales perfectiones. Ergo creatura nihil supernaturale, ideoque nec gratiam efficere potest.

Secunda ratio ex operatione gratiæ.— Per gratiam voluntas hominis immutatur, radicaliter quidem per habitualement, formaliter vero per actualement. Atqui voluntatem immutare solius Dei est. Ergo. *Min. decl.* Potentia etenim dupliciter immutari potest : *ex parte sui* et *ex parte objecti*. a) Porro solus Deus, auctor et conservator totius esse, potest illabi in potentias quæ non sunt organis affixæ, scil. in intellectum et voluntatem, in iisque operari. b) Ex parte objecti vero, licet intellectus efficaciter moveri valeat etiam ab homine conclusiones necessarias sub infallibili nexu cum principiis proponente ; nemo tamen, in tanta bonorum creatorum de-

ficientia, efficaciter potest voluntatem immutare, præter Deum ipsum sese, plenum et universale bonum, nobis patefacientem vel utcumque nos trahentem. Ergo.

Tertia ratio ex nobilitate propria gratiæ.—Gratia, utpote summa divinæ naturæ participatio, animam evehit in ipsum Divinitatis consortium. Atqui solus Deus potest animam deificare, eam sibi immediate conjungens atque in augustum Trinitatis sanctuarium quodammodo admittens. Ergo.

2^a *Pars* concl. habet, neque *virtute superaddita* posse creaturam fieri causam principalem gratiæ.

1° Sane vero justus, gratia ornatus, ipse proprie agit per gratiam, non vero forma ipsa gratiæ. Eatenus autem forma accidentalis, v. g. calor, potest concurrere, etiam in ratione causæ principalis, ad productionem alterius formæ in eadem accidentali specie, quatenus non transcendit statum subjecti, sed in ipso connaturaliter recipitur, ita ut proportio sit inter principium agendi *quod* et principium formale *quo*. Atqui gratia adeo eminens est ut transcendat statum cujuslibet naturæ creatæ; unde habens eam non ipsam participat in tanta perfectione ut illam communicare possit (*de Ver.*, l. c. ad 3). « Quamvis enim perfectio gratiæ potior sit perfectione naturæ ex parte formæ perficientis, non autem ex parte perfectibilis. Nam quodammodo perfectius possidetur quod est naturale quam quod est supra naturam, in quantum est naturali virtuti activæ proportionatum: cujus proportionem donum supernaturale excedit. Et ideo propria virtute non potest (homo) aliquod donum supernaturale transfundere, quamvis possit facere sibi simile in natura » (*Ibid.* ad 24).

2° Idipsum *conf.* exemplo.—Per gratiam enim homo recipitur in filium Dei adoptivum secundum quamdam participationem divinæ naturæ naturalisque filiationis. Jamvero in civilibus filius adoptivus, qua talis, etsi gratiâ adoptantis vocatus in consortium paternæ hæreditatis, nequit tamen alios filios sibi consimiles adoptare. Ergo a pari etc.

3° Quocirca (recte concludit cl. Lépicier in h. art.) ad hoc ut gratiam propria virtute quis posset efficienter communicare, necesse foret ut esset substantialiter Deus; unde nec Domini Nostri humanitas (præscindimus a vi *meritoria* quæ non est proprie efficiens) gratiam confert principali sua virtute, sed tantummodo ut instrumentum Verbi.

Solv. obj.—OBJ. 1.—Dicitur (Joan. I, 17): *Gratia et veritas per J. Christum facta est.* Atqui nomine J. C. intelligitur non solum natura divina assumens, sed etiam natura creata assumpta. Ergo.

RESP. *D. M* : . . . per J. Christum ut est Deus, *C* ; ut est homo, *S. d* : principaliter, *N* ; instrumentaliter, *C*.—*C. m.*
— *Neg. conseq.*

Humanitas Christi se habet velut quoddam Divinitatis *organum* seu *conjunctum instrumentum*. Porro instrumentum non exequitur opus agentis principalis propria virtute, sed virtute causæ principalis. Idecirco vi tantum adjunctæ Divinitatis actiones humanæ Christi salutarem effectum sortiuntur.

OBJ. 2.—Hæc est inter sacramenta Veteris et Novæ Legis differentia quod illa significabant tantum, ista vero producunt gratiam. Atqui sacramenta N. I. sunt quædam elementa creata. Ergo.

RESP. *D. M* : . . . ista producunt gratiam virtute propria, *N* ; virtute Sp. Sancti principaliter in eis operantis, *C*.—*C. d. m* : . . . quibus accedit increata Dei virtus, *C* ; quæ creata vi tantum agunt, *N*.—*Neg. conseq*¹.

OBJ. 3.—Secundum auctorem lib. de Coel. Hier., munus est Angelorum purgare, illuminare et perficere. Atqui munus illud impletur per collationem gratiæ. Ergo.

RESP. *D. M* : . . . instruendo, *C* ; justificando, *N*.—*D. m* : . . . i. e. ad gratiam disponit, *C* ; per se gratiam confert, *N*.—*Neg. conseq*².

ARTICULUS II.

Utrum requiratur aliqua præparatio ad gratiam ex parte hominis.

1° Jam sermo habitus est (Disp. II, Q. unic. a. 6) de præparatione ad gratiam sub respectu *necessitatis* gratiæ Dei disponentis ; nunc de eodem argumento sermocinatur Auctor sub respectu *causalitatis* præparationem inter et gratiam.

2° Ut Em. Satolli³ scite observat, præparatio seu dispositio *quasi media* consistit inter causam efficientem et materiale, ordinem dicens ad formalem rei constitutionem ; magis tamen se tenet materialiter, « in quantum per dispositionem materia efficitur congrua ad receptionem formæ » (*de Ver. Q. XXVIII, a. 8 ad 5*).—Patet igitur præparationem in-

¹—Quoad causalitatem propriam Sacramentorum, cfr. tract. nost. *de Sacram. in genere*.

²—Cf. *de Ver., loc. cit* ; ubi S. Thomas non minus quam 25 objectiones sibi proponit et solvit.

³—*Praelect.* in h. art.

telligendam esse veluti formæ inchoationem, quæ *physical* necessitudine, utique intra dispositionis limites, concurrat ad productionem effectus.— Dispositio autem duplex est, *prævia* et *concomitans*: *prævia*, quæ imperfecta est seu imperfecte tantum ad effectum ducit; *concomitans* vero seu perfecta, quæ actu completo cum effectu conjungitur.

3° Revocetur vulgaris distinctio sæpius adducta, quia gratia dupliciter dicitur: quandoque quidem ipsum *habituale* donum Dei; quandoque autem *auxilium* Dei *moventis* animam ad bonum.

Conclusio bimembris.— AD GRATIAM HABITUALEM PRÆEXIGITUR ALIQUA SUPERNATURALIS PRÆPARATIO; QUANQUAM NULLA PRÆPARATIO REQUIRITUR EX PARTE HOMINIS QUASI PRÆVENIENS AUXILIUM DEI MOVENTIS.

Praemittam: primo illud *præexigitur* in conclusione accipiendum esse de necessitate *absoluta*; et *secundo* non solum quoad *adultos*, sed etiam, proportionem servata, quoad *parvulos*.

1^a *Pars* innititur doctrinæ *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 6) necnon (can. 9): « Si quis dixerit sola fide impium justificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte *recesse* esse eum suæ voluntatis motu *præparari* atque disponi, A. S ».

1° Revera *Scriptura* id suadet, tum in sententia quæ legitur (Amos, IV, 12): *Praeparare in occursum Dei tui, Israël*, quatenus ille occursum Dei sibi animam reconciliantis supponit quemdam animæ reditum, tum in alia sententia (1 Reg. VII, 3): *Praeparate corda vestra Domino*; non decet enim Deum per gratiam habitualement cor hominis ingredi nisi paratum Ei atque ornatum spirituale illud sanctuarium fuerit.

2° Succurrit philosophica *ratio*.— Nulla forma potest esse nisi in materia disposita. Atqui anima se habet ad donum habitualis gratiæ consequendum haud secus ac materia ad formam. Ergo prærequiritur ad consecutionem gratiæ quædam animæ dispositio.— Ratio hæc, ut patet, a) *absoluta* ac *necessaria* prorsus *lege* procedit: siquidem forma dat esse. Repugnat autem quod aliquid per formam habeat esse et simul sit ad esse indispositum vel ab eo elongatum. Ergo. b) Unde etiam necessitas dispositionis extenditur ad *quodcumque subjectum* gratia ornandum, secundum tamen uniuscujusque naturam et indolem, ita ut non ea in parvulis requiratur quæ ponitur in adultis.

3° *Conf.* et *expl.* argumentum ex præjecta distinctione inter dispositionem *præviā* et *concomitantem* (resp. ad 2).

1— Cf. Billuart, Diss, VI, art. 3.

— Communiori enim Providentiæ cursu contingit ut homo paulatim, Deo movente, ad gratiam inducatur per prævias dispositiones ex multiplici causarum genere exortas, scil. vel ex verbo Dei scripto aut prædicato, vel ex piorum exemplis, vel ex correctione fraterna publicave correptione, vel ex tribulationibus, internis mentis motibus ac suggestionibus, etc. Quandoque tamen homo subito gratiam accipit, prout accidisse novimus S. Paulo qui, cum in peccatum patrandum progrediretur, divina pressus motione perfecte conversus est. Jamvero subitanæ illæ conversiones non fiunt sine dispositione concomitante, quæ dispositiones prævias virtualiter continet, quæque animum gratiæ accipiendæ immediate coaptat, juxta illud (Eccli. XI, 23) : *Facile est in oculis Dei subito honestare pauperem* seu peccatorem divitiis cœlestibus destitutum locupletare.

2^a Pars concl. facili intuitu perspicitur.— a) Cum enim quælibet præparatio *formalis* et *per se* ad gratiam habitualement sit ex auxilio Dei proportionaliter moventis seu ex gratia actuali, patet utrumque : scil. neque dari posse formalem dispositionem quæ præveniat divinum auxilium, neque etiam ex parte hominis, antequam Deus agat, absolute prærequiri dispositionem materialem.— b) Quapropter ipse bonus motus liberi arbitrii, quo quis ad donum gratiæ suscipiendum præparatur, est gratia actualis, nec aliud dici debet, juxta S. Thomam, quam « actus liberi arbitrii moti a Deo » quibus verbis interim videntur jam alias confutatæ hypotheses de præmotione physica et de motibus indeliberatis necessariis.— c) Inde fit quod in *Scripturis* opus præparationis ad gratiam modo homini ipsi, modo Deo moventi et gressus nostros dirigenti tribuitur : siquidem unus idemque actus liber, puta fidei, spei, timoris, simul totus est ab homine et totus a Deo principaliter movente.

Solv. obj. — **OBJ. 1.** — Repugnat rationi gratiæ quod merito obtineatur. Atqui præparatio hominis per liberum arbitrium, si quæ requiratur ad gratiam, meritoria erit gratiæ. Ergo.

RESP. C. M.— *D. m* : præparatio imperfecta et prævia, *N* ; præparatio perfecta et concomitans, *S. d* : meritoria erit primæ gratiæ, *N* ; augmenti gratiæ et gloriæ, *C.*— *Neg. conseq.*

Præparatio hominis ad gratiam habendam quædam est simul cum ipsa infusione gratiæ, quæ idcirco dicitur perfecta et *concomitans*. Hæc tamen, ordine naturæ, gratiam quodammodo præcedit et quodammodo sequitur : *præcedit* in ratione causæ materialis et dispositivæ, quia sine ea gratia non in-

funderetur ; sequitur vero in ratione causæ formalis, sub quo respectu vim obtinet merendi non quidem gratiam quæ jam habetur et ex qua procedit, sed augmentum gratiæ et gloriam.—Præparatio autem gratiæ imperfecta et *prævia*, quæ scil. tempore antecedit gratiam habitualement, non sufficit ad meritum saltem *de condigno* et simpliciter, quod esse non potest sine gratia justificante ; licet sibi vindicare queat quoddam meritum *de congruo*. (Cf. dicenda infra de *merito*).

OBJ. 2.— Ille qui in peccato progreditur, non se ad gratiam præparat. Atqui aliquibus in peccato progredientibus, v. g. S. Paulo, data est gratia. Ergo.

RESP. D. M : . . . in sensu composito seu secundum quod in peccato progreditur, C ; in sensu diviso seu quatenus per subitam Dei inspirationem a peccato regreditur, N.— C. d. m. eodem sensu.— *Neg. conseq.*

OBJ. 3.— Agens infinitæ virtutis non requirit dispositionem in materia. Atqui solus Deus, virtute infinitus, gratiam producit in anima. Ergo.

RESP. D. M : . . . quasi præsuppositam ex alterius causæ actione, C ; quam ipse secundum conditionem rei et formæ efficiat, N.— C. d. m : . . . et propterea potest mirabili actione, absque prævio concursu creatorum agentium, subito animam disponere, C ; potest absque ulla dispositione concomitanter a se effecta gratiam conferre, N.— *Neg. conseq.*

ARTICULUS III.

Utrum necessario detur gratia se præparanti ad gratiam vel facienti quod in se est.

1° Statuta causalitate dispositiva inter præparationem hominis ad gratiam et gratiæ collationem, ulterius indaganda et determinanda est propria illius *causalitatis natura* seu habitudo.— Cum vero dispositio ad gratiam alia dici possit *negativa* et *materialis*, alia *positiva* et *formalis*, quamvis quæstio potissime agitur de hujus habitudine ad gratiam consequendam, complementum tamen et claritudo doctrinæ postulat ut, breviter pro more, utramque consideremus.— Inde opportunitas habebitur explicandi celebre *axioma* multipliciter a theologis intellectum : « Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam ».

2° Quæstionem, alibi jam prælibatam, ex professo hîc tangemus, scil. de *gratuitate gratiæ*, quæ divini hujus auxilii conditio est peressentialis. Hæc autem gratuititas certe peri-

meretur, si homo in se haberet unde, sive *merito*, sive *dispositione*, sive *impetratione*,¹ per se et naturaliter posset primam gratiam consequi : optime tamen componitur cum meritis supernaturalibus, gratia ipsa fultis, et consequenter ab ipso Deo provenientibus, juxta illud *Trid.* (Sess. VI, cap. 16) : « Absit ut christianus homo in seipso vel confidat vel gloriatur, et non in Domino, cujus tanta est erga homines bonitas ut *eorum velit esse merita quæ sunt ipsius dona* ».

Conclusio 1^a.—QUÆCUMQUE SIT HOMINIS CONDITIO SEU DISPOSITIO MERE NATURALIS, PRIMA GRATIA DICI DEBET OMNINO GRATUITA, NEQUE ULLI MERITO, DISPOSITIONI, VEL IMPETRATIONI DEBITA.—Id *fide* tenendum est contra *Pelagianos* et *semipelagianos*, tum ex *Conc. Arausic.* decretis (can. 3-7 et 17-18), tum ex *Trid.* (Sess. VI, c. 5) : « Declarat præterea (S. Synodus) ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum *præveniente gratia* sumendum esse, hoc est, ab ejus vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur ».

1° Etenim multiplex *Scripturae* vox gratuitati gratiæ suffragatur, excludens tum meritum, tum dispositionem positivam et per se, tum impetrationem.—a) Excluditur *meritum* per verba (1 Joan. IV, 19) : *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos* ; necnon per alia (Eph. II, 8-10) : *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis : Dei enim donum est. Non ex operibus, ut ne quis gloriatur. Immo tota pars dogmatica* Epist. ad Rom. idipsum evincit, Judæis et Gentibus inculcans insufficientiam operum legis mosaicæ vel naturalis.—b) Excluditur *dispositio* quævis formalis tum per præcedentia, tum quoque per sequentia verba (2 Tim. I, 9) : *Qui nos liberavit et vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum et gratiam*.—c) Excluditur demum *impetratio* per textum Ap. (Rom. VIII, 26) : *Quid oremus, sicut oportet, nescimus ; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Cf. *Conc. Arausic.* (can. 3).

2° Ex *traditione* una sufficiat *Augustini* sententia (Enarr. 2 in Ps. LXX, n. 1) : « Si propterea gratia est, quia gratis est, nihil tuum præcessit, ut acciperes. Nam si aliqua bona opera tua præcesserunt, pretium accepisti, non gratis ; pretium autem, quod nobis debebatur, supplicium est. Quod ergo liberamur, non nostris meritis, sed illius gratia est ».

3° Veritas præsentis conclusionis *corollarium* est eorum quæ disputavimus in quæst. de *necessitate gratiæ* (præsertim art. 2 et 6). Ibi enim ostensum est, ex proportionis lege,

¹— De differentia inter hæc tria cf. Mazzella, Disp. IV, a. 1.

neminem posse ullum opus salutare perficere vel etiam incipere sine gratia Dei supernaturali. Atqui si prima gratia non esset prorsus gratuita, sed merito, dispositione aut impetratione obtineretur, jam prima bona opera salutisque initia non a Deo per gratiam agente, sed ab homine repetenda forent : ergo.

Conclusio 2^a.— PRÆPARATIO FORMALIS AD GRATIAM, NON QUIDEM VI LIBERI ARBITRII, SED EX INTENTIONE DEI MOVENTIS INFALLIBILITATEM EFFECTUS CONSEQUITUR.

1^a *Pars* itaque negat præparationem, prout *cooperatione liberi arbitrii* nititur, necessario nexu inferre gratiæ consecutionem ; et *prob.* dupliciter : — 1° ex *comparatione*. Homo comparatur ad Deum, sicut *lutum* ad *figulum*, secundum illud (Jerem. XVIII, 6) : *Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea*. Atqui lutum, quantumcumque sit præparatum, non ex necessitate accipit formam artis a figulo. Ergo neque homo quantumcumque se vi sua disponat, necessario gratiam consequitur a Deo.— 2° *Ratione*. Nam donum gratiæ divina sua excellentia excedit omnem præparationem et exigentiam virtutis humanæ.

2^a *Pars* concl. habet præparationem, ex intentione Dei moventis, infallibiliter ducere ad formam gratiæ ; ita nempe ut hæc infallibilitas coactionis expers, non absoluta, sed *conditionata* tantum intelligatur.— Verum equidem est dispositionem *ultimam* et completam per actus perfectæ contritionis et charitatis natura sua inseparabiliter conjungi cum infusione gratiæ ; sed quod homo ad hanc ultimam dispositionem, mediantibus plerumque actibus *præviis*, adducatur, prorsus pendet a divina intentione quæ, quamvis antecederet ad salutem omnium feratur, consequenter tamen, seu attentis Providentiæ consiliis humanorumque cordium insufficientibus dispositionibus, haud raro gratiarum cursum abrumpit.

Prob. assertum ita declaratum : — 1° ex illo Scripturæ loco (Joan. VI, 45) : *Omnis qui audit a Patre, et didicit, venit ad me* ; quatenus nempe audiens supernam Dei vocem eique dociliter consentiens mox per gratiam habitualement Christum assequitur.— 2° Ex *efficacia* et ordine divinæ voluntatis qua « certissime liberantur quicumque liberantur » (Aug.). Novimus, inquam, voluntatem divinam efficacissimam esse,¹ simulque effusionem bonitatis suæ rerum ac formarum naturæ accommodare. Porro triplex est formarum gradus : nam « *formae*, quæ mediantibus secundis agentibus in materia producuntur, necessario in materia disposita recipiuntur, necessitate con-

¹ — Cf. tractatum nostrum *de Deo*, Disp. V.

ditionata in comparatione ad Deum cujus virtute cætera agentia agunt, sed necessitate absoluta per comparationem ad agentia proxima quæ necessitate naturæ agunt. . . *Formae* autem, quæ immediate a Deo inducuntur, non habent necessitatem absolutam ex parte agentis, sed quædam ex parte recipientis, sicut in perfectionibus quæ sunt de esse naturæ, ut est anima rationalis. *Formae* autem, quæ non debentur naturæ, sicut gratia et virtutes, immediate a Deo productæ, nihil habent de necessitate absoluta, sed solum de necessitate ex suppositione divini ordinis » (4 Sent. D. XVII, Q. I, a. 2, sol. 3). Itaque unaquæque forma sibi eam sive absolutam sive conditionatam essendi necessitatem adsciscit quam rerum natura exigit. Atqui forma gratiæ, secundum sapientiæ bonitatisque divinæ consilium, postulat ut animæ in debitis dispositionibus constitutæ infundatur. Ergo.

Conclusio 3^a. — DECLARATUR AXIOMA : « FACIENTI QUOD IN SE EST, DEUS NON DENEGAT GRATIAM ».—Ad majorem præcedentium intelligentiam subjicimus præsentem conclusionem seu axioma in scholis vulgatissimum, cujus variae feruntur explicationes : præcipuas expendamus.

1^a *explicatio falsa*.—Hæc est quæ *Pelagianæ* vel *semi-pelagianæ* hæresi cohæret, in quantum operi moraliter bono, solis naturæ viribus elcito, deberi gratia dicitur secundum *meriti* condignitatem vel saltem congruitatem : quod variis in Conciliis damnatum est, satisque ex dictis confutatum manet.

2^a *explicatio improbabilis*.—Fuit *Molinæ* sententia¹, quam alii vel integram vel temperatam amplexati sunt, quoties liberum nostrum arbitrium *propriis viribus* conetur facere totum id quod ex sese potest, præsto in nobis esse, vi legis seu *pacti* Christum inter et Deum Patrem initi, auxilia gratiæ et salutis : id autem plurimis scatet inconvenientibus.

Nam 1° (ait Knoll) dum quæritur de lege aliqua aut promissione divina, non est aliquid pro libitu affirmandum, sed ex S. Scriptura vel traditione probandum. Porro ex his *divinæ revelationis* fontibus nullo modo probari potest Deum Patrem cum Christo iniisse pactum hujusmodi, quod ideo plane fictitium dicendum est.

2° Juxta hanc sententiam et ex tali pacto in meritis Christi fundato, deberet Deus cuicumque conatus naturales adhibenti gratias supernaturales infallibiliter tribuere ; aliunde autem, in systemate *Molinæ*, efficacia bonorum actuum operumque naturalium primario a voluntate nostra seu a præ-

¹ — Concord. Q. XIV, a. 13, disp. 10.

viso liberæ voluntatis censensu dependet. Jamvero hæc talia sunt quæ dignitati Dei et *independentiæ divinæ gratiæ* derogant; siquidem per illa gratiæ dispensatio exhibetur alligata conditioni mere naturali, contingenti et casuali, scil. versatili nostro arbitrio: quod plane repugnat. Ergo.

3° Sic arguam.—Vel conatus ille naturalis consistit in observantia *totius* legis moralis, et id jam pridem constat fieri non posse sine gratia saltem medicinali seu sanante. Hanc autem quia Deus procul dubio ordinat ad gratiam elevantem, naturalis illa completaque honestas intelligi debet veluti *instrumentaliter* evecta ad finem supernaturalem, petens, non ex pacto, sed ex intentione Dei moventis supernaturale auxilium.—Vel conatus naturalis liberi arbitrii reponitur in observantia *aliquorum* præceptorum. Sed, ut Aug. probat (l. I de Pecc. mer. c. 22) et experientia ipsa confirmat, sunt inter infideles et peccatores qui plura legis præcepta observant, aliis modestiores, temperatiores, etc., quos tamen gratia præterit, dum flagitiosissimos convertit. Ergo.

4° Referam a Clero gallicano (1700) in comitiis generalibus damnatas fuisse duas propositiones sequentes.—1^a prop: « Axioma theologicum, *Facienti quod in se est Deus non denegat gratiam*, non solum verissimum est, verum etiam per illud significatur obligatio quam Deus habet dandi gratiam facienti quod in se est, nec solum facienti quod est ex se viribus gratiæ, sed etiam illi qui, cum non habeat gratiam, facit quod in se est viribus naturæ ». — 2^a prop: « Dicimus obligationem, quam Deus habet conferendi gratiam facienti quod in se est viribus naturæ seu viribus gratiæ pure naturalis sive non theologicæ supernaturalis, non oriri ex bonitate talium operum, aut ex ullo merito sive condigno sive congruo quod insit in illis operibus in ordine ad gratiam, sed ex pacto inter Christum fidejussorem nostrum et Patrem inito, ad gratiam hominibus conferendam propter Christi merita, respiciendo ea naturalia opera ut purum terminum, non ut meritum ullum aut rigorosam conditionem ».

Censura Cleri gall. hæc est: « Hæc duæ propositiones, *qua parte causam discernendi inter justos et non justos in opera mere naturalia referunt*, semipelagianismum instaurant, mutatis tantum vocibus. Pactum autem, quod inter Deum et Christum asseritur, commentum est temerarium, erroneum, nec solum tacente, sed etiam adversante S. Scriptura et SS. Patrum traditione prolatum ».

3^a explicatio probabilis.—Non desunt qui tenent axioma, de quo agitur, intelligi posse eo sensu, quia facienti quod in se est, scil. *minus indisposito* per peccatum seu pauciora

ponenti obstacula. Deus *plerumque* (non semper nec infallibiliter) gratiam non denegat¹.

1° Id consonat *divinae Sapientiae* et *Bonitati*; non quasi minor illa indispositio se habeat velut vera præparatio ad gratiam, sed quatenus in iis qui minus cupiditatibus suis obsequuntur, gratia potest facilius et securius effectum suum sortiri.

2° Id quoque satis conforme est verbis Ap. (1 Tim. I, 13) : *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*; super quæ ait Perrone (de Gr., P. I, cap. 3) : « Etsi Deus gravi peccatorum sarcina onusto possit gratiam conferre, et quandoque etiam conferat ad *divitias bonitatis suae patefaciendas*; juxta consuetum tamen suæ providentiæ ordinem iis *ut plurimum* confert, qui minora obstacula eidem gratiæ opponunt. Atque hinc ratio habetur, quare illi, qui ad honestatis normam mores suos componunt, minus alienos se exhibeant ab amplectenda evangelica doctrina... Pariter, qui ex infirmitate atque ex ignorantia delinquant, *minora impedimenta divinae gratiæ opponunt*, quam ii qui ex malitia in peccata prouunt; quo sensu aiebat Apostolus se misericordiam a Deo consecutum esse, minime vero se ob ignorantiam dignum exhibuisse ea misericordia quam ei Deus ex sola liberalitate sua tribuit, quamque potuisset denegare²».

4^a explicatio verior et communior.— Ea est quam tradit S. Thomas (I-IIæ, Q. CIX, a. 6 ad 2 et hic Q. CXII, a. 3) omnesque theologi post ipsum concedunt, nempe facienti quod in se est *ex gratia* prævia et initiali, Deum ulteriorem gratiam sive actualem sive habitualem non denegare; quandoquidem eo tendit benevola Dei motio ac intentio, obsecundans ferventi voluntatis dispositioni.³—Ad hanc explicationem reducitur quod supra innuebamus de infideli qui observat totam legem naturalem, utique cum *gratia sanante* re vel ratione distincta a gratia elevante. Tunc enim Deus, bono naturali utens veluti *instrumentali* quadam dispositione, elevat et ordinat moralem honestatem ad bonum gratiæ supernaturalis, quam præcipue intendit.⁴ Huc spectant verba D. Thomæ

¹— Dicitur *non denegat* potius quam *dat*, ad melius insinuandam perfectam gratuitatem.

²— Cf. Monsabré, Conf. 24e : *L'action de la Grâce*.

³— Cf. Pègues, in h. art.

⁴— Ad rem cl. Lépiciér (in h. art.) : « Dici possunt bona naturalia, et maxime rectitudo intentionis et honestas naturalis, remotæ quædam dispositiones ad gratiam, non quidem ex sese, nulla enim est inter hæc bona et gratiam proportio, sed ex ordine divinæ Providentiæ uno actu omnia complectentis, ex qua habetur quod gratia in rudi nostra natura ita inseratur ut illam perficiat, non tollat.»

(I-IIæ, Q. LXXXIX, a. 6, et maxine *de Ver.* Q. XIV, a. 11 ad 1).¹

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl., 1^{am} p. 2æ concl., et in favorem 1æ et 2æ expl. sub 3^a concl.).

OBJ. 1.— « Deus recipit eum qui ad se confugit ; aliter esset in eo iniquitas » (Gloss. Rabani in Rom. III). Atqui homo recipitur a Deo secundum collationem gratiæ. Ergo.

RESP. D. M : . . . qui ad se confugit per actum liberi arbitrii jam per gratiam informati, *C* ; per motum liberi arbitrii prævium, *S. d :* secundum quod confugium est ex solo libero arbitrio, *N* ; secundum quod est ex motione divina, quam justum est non deficere, *C.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Ideo homo non recipit gratiam, quia non vult accipere (ut eruitur ex Anselmo, l. de Casu diaboli, cap. 3). Atqui remota causa, necesse est removeri effectum, Ergo homo libera voluntate sua gratiam infallibiliter consequitur.

RESP. D. M : . . . quatenus defectus gratiæ prima causa est ex nobis, *C* ; quasi etiam in nobis sit prima causa gratiæ productiva et voluntatis transmutativa, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

Plus virtutis requiritur ad bonum generandum remotione obstaculorum et gratiæ infusione quam ad malum resistentis voluntatis. Idcirco, licet defectus gratiæ causa sit ex nobis seu ex nostra resistentia, tamen prima causa desiderii gratiæ ejusque collationis est a Deo, secundum illud (Os. XIII, 9) : *Perditio tua, Israël ; tantummodo in me auxilium tuum.*

OBJ. 3.— Bonum gratiæ melius est et magis communicativum sui quam bonum naturæ. Atqui forma naturalis ex necessitate advenit materiæ dispositæ. Ergo a fortiori, etc.

RESP. D. M : . . . et secundum eamdem habitudinem ad causam primam et dispositivam, *N* ; diversa habitudine, quatenus scil. natura ex physica necessitate agit, gratia vero libero et gratuito Dei influxu in voluntate libera, *C.*— *D. m :* . . . ratione solius materiæ, *N* ; per virtutem agentis quo dispositio producitur, *C.*— *Neg. conseq.*

ARTICULUS IV.

Utrum gratia sit major in uno quam in alio.

Cum formæ perfectio seu magnitudo ex causa efficiente et dispositiva pendeat, nemo est qui nexum hujus articuli

¹ — Cf. Billuart, Diss. III, a. 7.

cum præcedentibus non comperiat.—Adversarios hic habemus *Lutheranos* et *Calvinistas* quorum error de justificatione, quam in sola extrinseca denominatione a justitia Christi constituunt (cf. infra), eos duxit ad ponendum in omnibus fidelibus eundem justitiæ seu gratiæ gradum.—Nos vero, præ oculis habentes distinctionem gratiæ, prout spectetur vel *secundum se* vel *secundum subjecti participationem*, sequentem propositionem propugnabimus.

Conclusio.—GRATIA, NON QUIDEM SECUNDUM SE, SED SECUNDUM DIVERSAM PARTICIPATIONEM SUBJECTI, DIVERSOS GRADUS ADMITTIT.

1^a *Pars* negat inæqualitatem gratiæ *secundum se* sumptæ, et hoc sive in via sive in gloria; ita ut excludatur tum diversitas speciei in gratia, tum graduum variatio in eadem gratiæ specie.

1° Etenim habitus *specie* diversificantur ex parte finis vel objecti, secundum quod dicitur una virtus aliâ nobilior pro ordinatione ad altius bonum. Atqui gratia gratum faciens, secundum sui rationem, conjungit hominem summo bono, scil. Deo, quo nihil nobilius. Ergo.—2° Immo nequit gratia, in sua unica specie, *major* vel *minor* esse *secundum se*: id enim contingeret per modum additionis vel subtractionis, sicut cum aliquis plures conclusiones geometriæ addiscit, augetur in eo habitus ejusdem scientiæ secundum speciem¹. Atqui gratia secundum propriam rationem se extendit perfecta habitudine ad omnia illa quæ fide credenda vel caritate diligenda sunt: tum quia, immediate a Deo procedens, de se omnem defectum abnuit; tum quia, primum esse deificum conferens, ad indivisibilitatem formæ substantialis quadantenus (non complete) accedit. Ergo. -

2^a *Pars* concl. *de fide* est ex *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 10 can. 24 et 32).

1° Ejus veritas eruitur ex *Scriptura*, scil. ex Eph. (IV, 7) *Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi*: quod enim mensurate datur non omnibus æqualiter datur. Idipsum ostendit *parabola talentorum* (Matth. XXV, 15 sqq.).

2° Prob. *ratione*.—Ex parte subjecti gratia intelligitur suscipere magis vel minus per intensionem pro diversa participatione, prout scil. unus perfectius imperio gratiæ subicitur quam alius². Atqui diversitatis huius duplex assignatur

¹ — I-IIæ, Q. LII, a. 2.

² — Cf. *ibid.* Q. cit., aa. 1-2.—Quare « in homine gratia non datur secundum capacitatem naturalium », jam dictum est (in tract. *de Creatione*, Disp. III, Q. VI, art. 6).

motivum, proximum et supremum, ut clare docet *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 7).

a) *Ratio proxima* petitur *ex homine* : quippe diverso modo homines se ad gratiam habendam præparant. Atqui æquum est ut ille qui magis se disponit plenior gratiam accipiat. Ergo.—Attamen, cum ipsa præparatio ad gratiam sit hominis in quantum movetur a Deo, non ex hac parte desumi potest prima causa diversitatis gratiæ.

b) *Ratio suprema* igitur accipienda est *ex parte Dei* qui diversimode suæ gratiæ dona dispensat, triplici præsertim ex fine :—*Primo*, ad demonstrandam gratiæ gratuitatem, quæ neque ex necessitate naturæ humanæ vel divinæ, neque ex præexistentis meriti exigentia, sed ex summa Dei liberalitate et pro ejus beneplacito effunditur.—*Secundo*, ad constituendam ex diversis gradibus majorem Ecclesiæ pulchritudinem et perfectionem ; pulchrum enim ex plurium harmonia consurgit. Unde Apostolus, enumeratis diversis gratiis (Eph. IV, 11), subdit (v. 12) : *In aedificationem corporis Christi* ; siquidem corpus ex partium inæqualium proportionem conflatur.—*Tertio*, ad fovendum progressum virtutum et meritorum, per quotidiana studia et exercitia, in via cœlestium ascensionum (Ps. LXXXIII, 6-9).

Solv. obj. (cont. 2^{am} p. concl.) — **OBJ. 1.**— Gratia causatur in nobis ex dilectione divina. Atqui Deo *aequaliter est cura de omnibus* (Sap. VI, 8). Ergo.

RESP. C. M.— *D. m* : . . quantum ad ipsum divinum actum, quo uno, simplici ac uniformi, majora et minora dispensat Deus, *C* ; ex parte eorum quæ in creaturis ex divina cura proveniunt, *N.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Ea quæ in summo dicuntur non recipiunt *magis et minus*. Atqui gratia in summo consistit. Ergo.

RESP. D. M : . . secundum se, *C* ; secundum subjecti participationem diversitate intensionis et remissionis, *N.*— *C. d. m.*— *Neg. conseq.*

Non potest gratia secundum hoc major esse quod ad majus bonum ordinet, sed ex eo quod ordinat hominem ad idem bonum magis minusve participandum, prouti vi sua propria virtutumque radicibus et surculis animam et potentias nostras diversimode attingit sibi subiecit.

OBJ. 3.— Gratia est vita animæ. Atqui vivere non dicitur secundum *magis et minus*. Ergo.

RESP. D. M : . . vita supernaturalis et accidentaliter participata, *C* ; vita naturalis, secundum quam primum esse substantiale et specificum accipitur, *N.*— *C. d. m.*— *Neg. conseq.*

ARTICULUS V.

Utrum homo possit scire se habere gratiam.

Reliquum est ut de causa gratiae dicamus secundum esse cognitionis.

1° Porro multiplex cognoscendi modus distinguitur.—Alia namque est cognitio *opinativa* tantum per conjecturas vel indicia, ita ut magis minusve ad perfectam sine hæsitatione assensionem accedat; alia cognitio *certitudinalis*.—Hæc autem haberi potest vel *intrinseca rei evidentia*, vel *extrinseca revelatione* atque *divina fide* quæ omnem hæsitationi locum arceat, dum humana fides nimis deceptionibus obnoxia est.

2° a) *Novatores*, erroneis suis principiis inhærentes, scil. quod in opere justificationis liberum arbitrium mere passive se habeat nec aliud nisi fides quædam seu fiducia requiratur¹, statuunt quemlibet de sua justificatione non solum *fidei certitudinem* habere posse, sed et debere ut vere justificetur, adeo ut certitudo hæc non tam effectus quam causa vel conditio justificationis dicenda sit.—b) Inter catholicos *Ambr. Catharinus* posuit hominem posse certo cognoscere se esse in gratia *certitudine* absoluta, non quidem fidei immediate, sed *mediante discursu theologico* partim fidei, partim rationi innixo. Contra quam sententiam agentes *Vega* et *P. Soto* aliud protulerunt, nempe posse de propria justificatione colligi certitudinem æqualem *persuasioni morali* de existentia urbis Romæ.

3° Vera sententia ea est quam theologi *communitè* tuerentur ex catholico systemate de justificatione, juxta quod Deus quidem in nobis operatur, non tamen sine nostris liberis dispositionibus.—Tres conclusiones ad mentem angelici Doctoris proponemus.

Conclusio 1^a. — EX SPECIALI REVELATIONE, QUÆ QUIBUSDAM NON DEFIUIT, HOMO CERTO COGNOSCERE POTEST SE ESSE IN STATU GRATIÆ.

1° Id *posse* a Deo revelari, nemo sanæ mentis in dubium vocaverit; siquidem nil prohibet quin gratiæ Auctor sit et gratiæ Revelator.—Immo, juxta S. Doctorem,² congruit tale privilegium quibusdam excellentioribus sanctis concedi, « ut securitatis gaudium etiam in hac vita in eis incipiat »

¹ — Cf. dicenda inferius de *Justificatione*.

² — In præf. art.

et ut confidentius et fortius magnifica opera prosequantur et mala præsentis vitæ sustineant ».

2° Constat *de facto* revelationem illam factam fuisse : imprimis *B. M. Virgini*, Angelo eam salutante (Luc. I, 28): *Ave, gratia plena, Dominus tecum* ; pariter *Nathanaëli*, de quo Salvator ait (Joan. I, 47): *Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est* ; etiam *M. Magdalenae* aliisque quibus Dominus peccata dimissa esse declaravit ; amplius *S. Paulo*, juxta illud (2 Cor. XII, 9): *Sufficit tibi gratia mea*, necnon, ut theologi censent, omnibus Apostolis ; quin alios minus notos excludamus.

Conclusio 2^a.— SECLUSA SPECIALI REVELATIONE, NEMO CERTITUDINALITER ET ABSQUE FORMIDINE SCIRE POTEST, NEC FIDE NEC IPSA REI EVIDENTIA, SE GRATIAM HABERE.

1^a *Pars*, negans *certitudinem fidei* (contra Protestantés), clare definita est a *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 9) : « Sicut rempius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet ; sic quilibet, dum seipsum, suamque infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest ; cum nullus scire valeat *certitudine fidei*, cui non potest subesse falsum, se gratiam esse consecutum ».— Cf. quoque *id. Conc.* (cap. 16 et can. 13-14) ; ubi anathemate percellitur doctrina Novatorum.

1° Sane *Scripturae*, nedum certam fidem de propria sui ipsorum gratia habendam fidelibus proponant, contrarium prorsus edocent. Sic legitur (Eccle. IX, 1-2) : *Sunt justi atque sapientes et opera eorum in manu Dei ; et tamen nescit homo utrum odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta*¹.— Monitum datur (Eccli. V, 5) : *De propitiato peccato noli esse sine metu* : quod frequentia Scripturæ oracula nobis inculcant.— B. Paulus (1 Cor. IV, 3-5), vel antequam peculiari revelatione de propria gratia certior fieret, vel in persona justorum, ut sentiunt quidam Patres, idipsum confirmat ; ait enim : *Sed neque me ipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum ; qui autem judicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium*².

2° Inter *Patres* sat esto *Augustini* vocem audire (Enarr. in Ps. XLI, v. 8, n. 13) : « Si profunditas est abyssus, putamus non cor hominis abyssus est ? Quid enim est profun-

¹— De valore critico ac theologico hujus textus vid. Knoll (cap. V, art. 4, obj. 1).

²— Cf. *Comm. S. Thomae* in h. loc.

dius hac abyssio? . . . Abyssum invocant sancti prædicatores verbi Dei. Numquid et ipsi non abyssus? Ut noveris, quia abyssus et ipsi, Apostolus ait : *Minimum est ut a vobis iudicer, aut ab humano die.* Quanta autem abyssus sit, audite amplius : *neque enim ego me ipsum iudico.* Tantamne profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ipsum hominem in quo est? . . . Ergo omnis homo, licet sanctus, licet justus, licet in multis proficiens, abyssus est¹.»

3° *Rationem reddit Bellarminus* (l. III de justif. cap. 8) incertitudinis illius, in qua nos Deus relinquit, docens « non expedire ut homines (exceptis iis in quibus demissio animi altiores radices egerit) habeant certitudinem de propria gratia. » Nam, ut S. *Aug.* ait (l. de Corr. et Gr. c. 13), in hoc loco tentationis tanta est infirmitas, ut *superbiam* possit generare securitas. Unde etiam S. *Greg. M.* (l. IX Mor. c. 17) scribit : « Si scimus nos gratiam habere, superbimus. Et ipse Dominus (Luc. XVIII) per parabolam Pharisæi et Publicani ostendit eos, qui se justos esse confidunt, facile se cæteris anteponere, eosque despiciere : *non sum, aiunt, sicut caeteri hominum, velut etiam hic publicanus.* Contra autem ignorantia hujus secreti humilitatem conservat et auget ».

2^a *Pars* concl. ferit non solum Protestantes, sed et *theologos* initio relatos, quorum sententia difficulter componi potest cum verbis *Trid.* (l. cit.) : « Quilibet, dum seipsum, suamque *infirmiorem* et indispositionem respicit, de sua gratia *formidare* et timere potest »; necnon cum sacris auctoritatibus in medium productis.

Validissima succurrit *ratio*.—Gratia, si posset a nobis certo cognosci secundum ipsam rei evidentiam, vel directe et a priori, vel indirecte et a posteriori innotesceret. Atqui neutro modo : ergo. *Prob. min.* a) *Nor directe et a priori* : quandoquidem hæc certitudo non potest de aliquo haberi nisi dijudicari valeat per proprium principium sive efficiens, sive formale aut finale, sicut certitudo de conclusionibus demonstrativis per indemonstrabilia principia obtinetur. Atqui principium efficiens gratiæ est Deus ; Deus quoque est ejus principium specificativum ac finale : verum suprema illa majestas nobis propter sui excellentiam impervia manet, juxta illud (Job. XXXVI, 26) : *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.* Ergo ejus in nobis præsentia vel absentia per certitudinem, saltem directe et a priori, cognosci non potest, secundum aliud dictum biblicum (Job. IX, 11) : *Si*

¹ — De dubiis quibusdam Patrum sententiis cfr. Bellarm., (l. III de Justif. c. 10).

*venerit ad me, non videbo eum; si abierit, non intelligam.*¹ b) Neque *indirecte* et *a posteriori*: cognitio enim hujusmodi colligeretur sive per *dispositiones* quas homo afferre debet ad gratiam in Sacramentis recipiendam, sive per *effectus* internos aut externos quos gratia gignit. Atqui, quamvis infallibili certitudine constet sacramenta rite administrata *ex se* producere gratiam, semper tamen superest dubium aliquod de hominis dispositione, num scil. sufficiens sit atque supernaturalis; pariter ea quæ homo experitur vel facit, quasi in gratia, deceptioni subjecta sunt, propterea quod non solum esse supernaturale actuum et operum salutarium participat de excellentia et impenetrabilitate Dei, sed quia insuper homo, etiam gratiâ privatus, eadem vel similia naturali ex motivo perficere potest. Ergo.

Conclusio 3^a.— POTEST HOMO CONJECTURALITER SEU CUM CERTITUDINE LATE DICTA COGNOSCERE SE HABERE GRATIAM;— quod omnes concedunt.

1° Revera ex una parte *Scriptura* nos ad timorem inducit secundum ea quæ jam attulimus, quibus accedit illud (Phil. II, 12): *Cum metu et tremore vestram salutem operamini*. Ex altera parte legimus (Rom. XV, 14), : *Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, et (ibid. VIII, 16): Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei*. Atqui Sacræ Litteræ nequeunt sibi contradicere. Ergo homo ex testimonio bonæ conscientiæ colligere potest notitiam quæ non tollit quidem omnem formidinem, tollit tamen omnem hæsitationem et anxietatem, atque certitudinem *non fidei*, sed *spei*, seu *fiduciam* parit.²

2° Id eleganter explicat *S. Thomas* (h. loc.)³, quatenus nempe homo, percipiens se delectari in Deo, et contemnere res mundanas, neque conscius ullius peccati mortalis, suavem quamdam dulcedinem experitur solis justis reservatam, juxta illud (Apoc. II, 17): *Vincenti dabo manna absconditum... quod nemo scit, nisi qui accipit*.— Immo pleraque sunt indicia vel signa externa gratiæ quæ, præsertim dum simul habentur, in se et secundum ordinem Providentiæ apta nata sunt, in oculis fidelium et ipsius Ecclesiæ, moralem fundare suasionem de bona vita justorum.

¹ — Vid. plura ap. Pègues (in h. art.)

² — De differentia inter utramque certitudinem, fidei et spei, cf. clariss. Satolli in h. art.

³ — Cf. ejusdem opusc. LIX, art. 24.

Solv. obj. (cont. 2^{am} concl.). — **OBJ. 1.**— Gratia est in anima per sui essentiam. Atqui certissime cognoscit anima quæ in se sunt per suam essentiam. Ergo.

RESP. D. M : . . . ontologice, *C* ; logice seu secundum proportionem perfectæ cognoscibilitatis ad mentem nostram, *N.*— *D. m :* . . . ea cognoscit immediate, *N* ; mediate et experimentaliter, *S. d :* quæ in se sunt naturaliter, *C* ; supernaturaliter, *N.*— *Neg. conseq.*

Illa quæ per essentiam sui *naturaliter* insunt animæ cognoscuntur a nobis, non quidem immediate, sed mediate et *experimentaliter*, quatenus per actus principia intrinseca experimur, puta voluntatem volendo et vitam operando.— Verum gratia est principium agendi *supernaturale*, quod non habet unum aliquem actum ita sibi proprium ut non possit fieri quoad substantiam per aliquam potentiam naturalem. Unde ex actibus nostris nequimus certo gratiæ existentiam inferre.

OBJ. 2.— Sicut scientia aut fides est donum Dei, ita et gratia. Sed qui scientiam aut fidem a Deo accipit, certo novit se eam habere. Ergo.

RESP. D. M : . . . ex parte Dei donantis, *C* ; quoad rationem doni et subjectum in quo est, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

Cum certitudo pertineat ad perfectionem intellectus, intellectus vero sit potentia perfecte supra seipsam reflexiva, mirum non est quod scientia et fides, quæ in intellectu resident, secum ferant non solum certitudinem directam de objecto scito vel credito, sed et reflexam de ipsa scientiæ aut fidei existentia.— Non est autem similis ratio de gratia et charitate aliisque hujusmodi, quæ perficiunt vim appetitivam.

OBJ. 3.— Lumen gratiæ cognoscibilius est quam tenebræ peccati. Atqui peccatum certo sciri potest a peccatore. Ergo.

RESP. D. M : . . . secundum se, *C* ; etiam respectu hominis cognoscentis, *N.*— *D. m :* . . . præcise qua peccatum est, *N* ; secundum rationem actus defectivi, *C.*— *Neg. conseq.*

Peccatum, in quantum est actus defectivus, pro principio et pro objecto habet *bonum commutabile*, ex quo cognoscibilitatem nobis proportionatam sortitur. Verum objectum vel finis gratiæ longe nos sui luminis excellentiâ transcendit secundum illud (1 Tim VI, 16) : *Lucem inhabitat inaccessibilem.*

OBJ. 4.— Ap. dicit (1 Cor. II, 12) : *Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis.* Ergo.

RESP. 1° id posse intelligi de notitia privilegiata per *revelationem* Apostolis factam, secundum quod præmittitur

(v. 10) : *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum.*— 2° Idipsum optime exponitur de donis divinis, præsertim gloriæ, quæ nobis oblata sunt *in spe*, quæque certissima quidem fide cognoscimus absolute seu ex parte Dei dantis, quin tamen certo cognoscamus nos esse in iis conditionibus quibus ea consequi valeamus¹.

QUÆSTIO SECUNDA

DE DISPENSATIONE GRATIÆ

Causa gratiæ considerari potest vel *absolute* seu ex parte sui, prout supra instituimus, vel *relative* seu respectu eorum quibus divitias donorum suorum elargitur : quod nunc discutendum manet.— Quæstionem hanc S. Thomas, cum de gratia in genere disserteret, prætermisit, quam tamen non uno suorum operum loco, pro tractandæ materiæ exigentia, attigit et sufficienti lumine illustravit.

Supponimus hic Deum optimum, gratuito quidem at effectivo suæ voluntatis beneficio, collapsum humanum genus secundum ordinis ac finis supernaturalis providentiam restaurasse.— Quia vero in confesso est non omnibus dari gratiam *efficacem* qua de facto salutem consequantur, quæstio impræsentiarum exurgit utrum gratia, si non *proxime*, saltem *remote sufficiens* ad salutem comparandam omnibus et singulis *offeratur*, imo et *conferatur* pro loco et tempore opportuno².

Claritudinis gratia et communi theologorum more, quæstionis argumentum dividemus in quatuor articulos pro quaduplici hominum genere qui vel *justi*, vel *peccatores* communes, vel peccatores *excaecati* et *indurati*, vel tandem *infideles* existunt.

ARTICULUS I.

De gratia justis concessa.

a) *Protestantium* antesignani, *Lutherus*, *Calvinus*, etc., docere non erubuerunt homines quoscumque, ex *corruptione*

¹— Adeundus est Bellarminus, qui plura alia dubia luculenter dissipat (*loc. cit.* cap. 9-11).

²— Cf. Mazzella, Disp. IV, art. 2.

naturae, mandata divina observare non posse. Aiebat *Melanchton* (ad cap. 4 Ep. ad Rom.) : « Cum mandat lex diligere Deum, perinde impossibilia jubet atque si præcipiat nobis transvolare Caucasum ». Unde eos *Trid. Conc.* damnavit.— b) Errorem hunc renovarunt *Janseniani*, ponentes nonnulla mandata Dei esse homini justo impossibilia, quia gratia, saltem vere et relative sufficiens, illi deest.— c) Doctrinam catholicam, hæresi oppositam, sequenti propositione statuamus.

Conclusio.— OMNIBUS ET SINGULIS JUSTIS DATUR GRATIA VERE ET RELATIVE SUFFICIENS, SALTEM REMOTE, AD SERVANDA PRÆCEPTA, QUIBUS OMISSIS ÆTERNA SALUS PERICLITARETUR.—

a) Dico : gratia vere et relative sufficiens, seu quæ talis sit etiam inspectis circumstantiis præsentis conditionis (contra *Jansenianos*).— b) Dico quoque : saltem remote sufficiens, qua nempe si bene justis utantur, proximum auxilium accipient.

Conclusio est *de fide*, uti constat præsertim ex *Trid.* (Sess. VI, can. 18) : « Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam justificato et sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia, A. S. »; necnon ex prima *Jansenii* prop : « Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus et conantibus secundum præsentis, quas habent, vires sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant » quam propositionem RR. PP. proscripserunt ut *temerariam, impiam, blasphemam, anathemate damnatam et hæreticam*.

Nam 1° indubia sunt *Scripturae* eloquia.— Et primum in V. T. de mandato Judæis dato circa Deum ex toto corde diligendum legimus (Deut. XXX, 11-14) : *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, nec procul positum... sed juxta te est sermo valde, in ore tuo et corde tuo, ut facias illum*. Præterea (Ps. XXXIII, 16) : *Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum*; et (Ps. XXXVI, 25) : *Non vidi justum derelictum*.— In N. T. dicitur (1 Joan. V, 3) : *Haec est charitas Dei ut mandata ejus custodiamus; et mandata ejus gravia non sunt*. Et (1 Cor. X, 13) : *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere*. Porro hunc textum non solum ad justos *praedestinos*, uti volebant *Janseniani*, sed communius ad omnes spectare, apparet tum ex *Augustini* verbis (Enarr. in Ps. CXX, n. 14, et l. de Catech. rud. c. 25), tum ex scopo Apostoli omnes Corinthios alloquentis et solari cupientis, tum ex *Conc. Trid.* (Sess. XXIV, c. 9) ubi testimonium illud omnibus Clericis majoribus et Regularibus applicatur.

2° Eloquentes *traditionis* præco, S. Chrysostomus, (Hom. XVI in Ep. ad Heb. n. 4) sic virtutis studium commendat : « Non licet dicere : non possum ; id esset accusare opificem. Nam si nos fecit imbecilles, et jubeat, ipsius est accusatio. Quomodo ergo, inquis, multi non possunt ? quia nolunt. Quomodo ergo multi nolunt ? præ desidia ; nam si velint, poterunt omnino . . . Habemus quippe cooperatorem et adiutorem Deum : tantum velimus, tantum opere accedamus ad rem ipsam. »— (Vide plura Patrum testimonia apud Knoll, cap. IV, art. 2).

3° Non aliter sentit S. Thomas, siquidem (*de Ver. Q. XXIV, a. 14 ad 1*) ait : « Illud quod præcipit Deus non est impossibile homini ad servandum ; quia et substantiam actus potest ex libero arbitrio servare, et modum quo elevatur supra facultatem naturæ, prout scil. fit ex charitate, *potest servare ex dono gratiæ*. »— *Rationem* autem certitudinis de divino auxilio assignat Angelicus (*Lect. 1 in Ep. 1 ad Cor. c. I*) : « Deus vos confirmabit, quod debetis sperare, quia *Deus est fidelis*. . . Non autem videretur esse fidelis, si nos vocaret ad societatem Filii (nempe per gratiam sanctificantem), et nobis denegaret, quantum in ipso est, ea per quæ ad eum pervenire possemus ; unde (Josue I, 5) dicit : *Non te deseram, neque derelinquam*. »— Alibi, loquens de resistentia adversus peccatum, ait (3 S. D. XXXI, Q. I, a. 3) : « Caritas quæ est parva in principio tentationis potest tentationibus resistere, quia in fine tentationis fit magna, cum Deus *pugnanti auxilium semper administret*. »

Solv. obj.— **OBJ. 1.**— Dixit Christus (Joan. VI, 44) : *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum*. Atqui tractio non est aliud quam gratia efficax. Ergo nemo potest cum gratia sufficiente, sine efficaci (qua tamen plures carent justi), operari salutem.

RESP. C. M.— *D. m* : . . . tractio complete et finaliter sumpta, C ; tractio quæcumque, N.— *Neg. conseq.*

Audiat S. Thomas (*Lect. 5 in cap. VI Joan.*) : « Respondeo dicendum quod vere nullus venire potest, nisi tractus a Patre. Nam sicut grave per naturam non potest per se sursum ferri, nisi trahatur ab alio, ita cor humanum, ex se ad inferiora tendens, non potest sursum elevari nisi tractum. Si vero non elevatur, non est defectus ex parte trahentis, *qui*, quantum in se est, *nulli deficit*, sed est propter impedimentum ejus qui non trahitur . . . Deus autem omnibus ad trahendum manum porrigit, quantum in se est, et, quod plus est, non solum attrahit manum recipientis, sed etiam aversos ad se convertit. »

OBJ. 2.— Petrus, quando tentatus fuit ut Christum negaret, certe justus erat. Atqui nihilominus tunc gratia destitutus fuit, ut patet tum ex Joan. (XIII, 36): *Non potes me sequi modo, sequeris autem postea*, tum ex testimonio Patrum, præsertim Hilarii, Chrysostomi et Augustini. Ergo.

RESP. D. M : . . . et peccatum externæ negationis præcessit in eo culpa internæ elationis, C ; quin admittenda sit prævia illa præsumptio, N.— D. m : . . . gratia efficaci, C ; sufficienti, S. d : *proxime* sufficienti, Trans ; *remote* sufficienti, N.— Neg. conseq.

Dubium non est, Petrum habuisse gratiam *remote sufficientem* ; quam si rite adhibuisset, potuisset gratiam *efficacem* superandæ tentationis obtinere. Christus enim (Matth. XXVI, 41) Petrum admonuit ut vigilaret et oraret, ne intraret in tentationem ; hæc autem externa admonitio cum interna gratia conjuncta fuit : alias Christus non tam graviter Petri somnolentiam reprehendisset (Marc. XIV, 37).— Neque quidpiam evincunt citata *Scripturae* verba ; quorum sensus est Petrum non potuisse tunc mori cum Christo, quia futurus erat visibilis Ecclesiæ pastor.— *Patres* vero, dum dicunt Petrum vel non potuisse vitare culpam (Hilar.), vel fuisse a Deo derelictum (Chrys., Aug.), nihil aliud significant nisi aut impotentiam *consequentem*, quo sensu dixit Christus (Matth. XXVI, 40): *Non potuistis una hora vigilare mecum*, aut subtractionem auxilii efficaci in pœnam præviæ præsumptionis¹.

ARTICULUS II.

De gratiæ auxiliis per respectum ad peccatores communiter dictos.

Peccatores alii dicuntur *communes*, alii *obcaecati* et *indurati*. Communes ii audiunt qui, quamvis gratia sanctificante privati, nondum tamen Dei timorem penitus abjecerunt.— Certum est ex dissertis (Disp. II) neminem posse, sine gratia divina, a statu peccati simpliciter resurgere.— Hic autem quæritur num Deus peccatoribus, qui nec infideles nec omnino obdurati sunt, gratias impertiatur proxime vel remote sufficientes, puta gratiam orationis, unde a peccatis respiscere et in viam salutis redire queant.

¹— Cf. Knoll, *loc. cit.*, ubi aliæ objectiones diluuntur.

Veritati intentæ adversantur, post *prædestinianos*, *Calvinistæ* et *Jansenistæ*.

Conclusio.—DEUS OMNIBUS PECCATORIBUS COMMUNIBUS, PRO LOCO, TEMPORE, CÆTERISVE ADJUNCTIS, TRIBUIT GRATIAS PROXIME VEL REMOTE SUFFICIENTES, QUIBUS AD JUSTITIAM REVERTI DIVINAMQUE LEGEM IMPLERE VALEANT.—Id saltem *fidei proximum* dici potest ex *Trid.* verbis (Sess. VI, c. 14): « Qui, accepta justificationis gratia, per peccatum exciderunt, *rursus justificari poterunt*, cum excitante Deo, per pœnitentiæ sacramentum, merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint ».

1° *S. Scriptura* frequenter misericordiam Dei erga peccatores prædicat.—Sic in V. T. legimus (Ezech. XVIII, 23): *Numquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis, et vivat?* Et (ibid. XXXIII, 11): *Vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat. Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis.*—In N. T. Christus ait (Luc. V, 31-32): *Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam.* Unde iterum Christus (ibid. XV, 4 seqq.) se bono comparat pastori qui, si perdiderit unam ex ovibus, vadit ad illam quæ perierat, donec inveniat eam.

2° Tota vita Christi id ipsum comprobat.—Non solum enim cum peccatoribus, sive Pharisæis, sive Publicanis, sæpius conversatus est, sed Pharisæis murmurantibus quia hic peccatores recipit et manducat cum illis (Luc. XV, 2), eorum duritiem retudit per admirandam nec satis laudandam *fili prodigi* parabolam. *Mulierem adulteram* confusus ejus adversariis remissisque peccatis dimisit (Joan. VIII); *Mariam Magdalenam*, quæ erat in civitate peccatrix (Luc. VII), peramanter accepit, eamque contra scandalum pharisæicum defendens a delictis absolvit; *Petrum* discipulum et apostolum, qui ter Magistrum suum negaverat, evexit ad primatum super universam Ecclesiam (Joan. XXI); demum (alia plura prætereo) Salvator, in cruce moriens pro hominibus, nobis Matrem suam in nostram reliquit, ea præsertim ratione ut peccatores mediatricem haberent quæ « magna apud Deum polleat gratia et benignitate sit animi tanta, nullius ut recuset *desperatissimi* patrociniū, afflictosque in spem erigat clementiæ divinæ » (encycl. *Octobri mense Leonis XIII*).¹

¹ — *De Mariæ Virginis Rosario.*

3° Inter plura *Patrum* suffragia¹ seligo illud *S. Augustini* (Enarr. in Ps. CII, n. 16) : « Misericors Dominus... vocat undique ad correctionem, vocat undique ad pœnitentiam, vocat beneficiis creaturæ, vocat impertiendo tempus vivendi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per misericordiam consolationis. *Longanimis, et multae misericordiae*. Sed observa, ne longitudine misericordiæ Dei male utendo tu tibi hesaurizes, quod ait Apostolus, *iram in die irae* ».—Accedit *Conc. Coloniense* (part. 7, c. 32) : « Quanquam nemo convertatur ad Dominum nisi tractus per Patrem, attamen nemo hic excusationem prætexat quod non trahatur ; quod ille *semper stet ante ostium pulsans*, nimirum per *externum et internum* verbum commonens ut convertamur a via nostra pessima ».—Hinc pio stylo *S. Paulinus* divinam extollit clementiam (Carm. 6 de S. Joan. Bapt.) :

O Pater, o hominum rerumque æterne Creator,
Quot gradibus parcit pietas tua ! Quis pater unquam
Sustinet erranti toties ignoscere nato ?

4° Subjiciam verba *Catech. Trid.* quibus singularis Dei bonitas in peccatores inculcatur (P. IV, 5a pet., n. 19) : « Idem est ille beneficentissimus Pater, qui, cum possit omnia condonare, non modo se id velle declaravit, sed etiam impulit homines ut a se veniam peterent ; et quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin illo auctore in nostra potestate sit nobis Dei gratiam reconciliare ».—In eundem sensum conveniunt quæ habet *S. Thomas* (Opusc. VII, c. 9) : « Licet simus peccatores, non debemus desperare, ne desperatio ducat nos ad majora et diversa peccata, sicut dicit Ap. (Eph. IV) : *Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae*, etc. Ergo multum est utile quod semper speremus, quia quantumcumque homo sit peccator, debet sperare quod Deus, si perfecte conteratur et convertatur, dimittit ei. Hæc autem spes firmatur in nobis cum petimus : *Dimitte nobis debita nostra* ».

5° *Rationis* probatio duplici ex capite duci potest :

a) *Primo ex mediis externis* divinæ gratiæ.—Ordinat enim Deus plura media externa, v. g. verbum Dei, sacramenta, correctionem fraternam, ad peccatorum conversionem. Atqui, nisi Deus simul peccatoribus internas gratias largiretur, inutiliter media illa instituta fuissent. Ergo.

b) *Secundo ex praecepto*, quod Deus peccatoribus imponit, sese convertendi legemque tum naturalem tum supernatura-

¹ — Cf. Knoll, *loc. cit.*

lem implendi, dum tamen id sine gratia impossibile est : quippe « Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat ut possis » (*Trid.* Sess. VI, cap. 11). Recte *S. Thomas* (2 *S. D.* XXVIII, Q. I, a. 3) : « Deus non est magis crudelis quam homo. Sed homini imputaretur ad crudelitatem, si obligaret aliquid per præceptum ad id quod implere non posset. Ergo hoc de Deo nullo modo æstimandum est ». Et (*de Ver.* Q. XXIV, a. 14 ad 2) : « Recte homo corripitur, qui præcepta non implet ; quia ex ejus negligentia est quod gratiam non habet per quam potest servare mandata quantum ad modum ».

Concludamus itaque cum *Conc. Valentino III* (an. 855, can. 2), *malos non ideo perire, quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt.*

Solv. obj.— **OBJ. 1.**— Legimus (*Eccle.* VII, 14) : *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit.* Ergo dantur peccatores qui, a Deo despecti, poenitentiam agere nequeunt.

RESP. D. antec. : ... et hic textus rite intelligitur de vitiis *naturalibus* quæ medici sanare arte sua non possunt, *C* ; de vitiis *moralibus*, *S. d.* : ita ut per hæc verba necessitas gratiæ divinæ adstruatur, *C* ; quasi significetur subtractio gratiæ sufficientis, *N.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— *S. Aug.* (*Ep.* 217, al. 107, ad *Vital.* *Carth.* n. 5) ait : « Scimus (gratiam) non omnibus hominibus dari ». Ergo tenendum est eam maxime peccatoribus negari.

RESP. D. antec. : ... non omnibus dari *ad sensum pelagianorum*, i. e. æqualiter aut ex merito initiali naturæ, *C* ; in sensu catholico, *S. d.* : non omnibus dari gratiam baptismi vel gratiam efficacem, *C* ; neque gratiam sufficientem, *N.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 3.— Ideo statuitur Deum peccatoribus per gratiam sufficientem adesse, quia alioquin præcepta forent eis impossibilia neque transgressio ad culpam imputabilis. Atqui contrarium docet *S. Augustinus* (*l. de Perf. just.* cap. 6, n. 15) : « Peccatum est, inquit, ... sive hoc voluntate vitari possit, sive non possiti, quia, si potest, præsens voluntas hoc facit ; si autem non potest, præterita voluntas hoc fecit ». Ergo.

RESP. C. M.— *N. m.* Ad prob. *D* : ... et loquitur *Augustinus* de eo quod non potest vitari absolute, *N* ; secundum hypothesim dominantis cupiditatis gratiâ tamen vincibilis, *C.*— *Neg. conseq.*

1° Non solum Deus, ut fide constat, impossibilia præsentibus viribus non jubet, sed, juxta gravissimos theologos, neque peccatori communi, ulteriori gratia destituto, ad culpam

imputari posset impotentia, proprio licet peccato inducta, implendi totam legem divinam; quandoquidem peccator ille, maxime si ex infirmitate tantum peccaverit, nec prævidit neque humano modo, attenta Dei bonitate ac liberalitate, prævidere potuit privationem omnis auxilii sufficientis qua redderetur impotens ad observationem mandatorum præsertim supernaturalium: quæ tamen conditio ad voluntarium in causa requiritur¹.— 2° Quod ad *D. Augustinum* attinet, id solum *S. Doctor* significavit, peccatum esse quod non potest vitari *ex hypothesi* dominantis præsentis cupiditatis; cujus tamen dominatus, præterita voluntate ortus, per Dei gratiam omnibus concessam auferri potest.

ARTICULUS III.

De peccatoribus excæcatis et obduratis.

1° *a)* Post *S. Thomam* (*de Ver. Q. XXIV, a. 11*), duplex a theologis distinguitur *excæcatio* et *obduratio*: *perfecta* quidem, quæ est damnatorum, prouti irreparabiliter peccato adhærent; *imperfecta* vero, in quam incidunt obstinatiores peccatores viæ, manente tamen possibilitate quadam resipiscentiæ.— *b)* « Excæcatio et obduratio duo important. Quorum unum est motus animi humani; et quantum ad hoc *Deus non est causa* excæcationis et obdurationis, sicut non est causa peccati. Aliud autem est subtractio gratiæ, ex qua sequitur quod mens divinitus non illuminetur ad recte videntum, et cor hominis non emolliatur ad recte vivendum, et quantum ad hoc *Deus est causa* excæcationis et obdurationis » (*I-IIæ, Q. LXXIX, a. 3*).

2° Quæstio est utrum hominibus excæcatis et obduratis, in peccati pœnam, penitus subtrahatur omne auxilium sufficiens quo mentis duritiem deponere valeant, vel utrum saltem levis quædam supernæ gratiæ aura ad ipsos interdum aspiret.— Qua in re duplex est opinio: severior una a *Bannez, Gonet*, aliisque propugnata, qua quibusdam peccatoribus obduratis omne auxilium conversionis negatur; altera communior, affirmans cunctis peccatoribus præsto esse auxilium quo converti possint.

Conclusio.— LICET PECCATORIBUS EXCÆCATIS ET OB DURATIS MULTÆ GRATIÆ SUBTRAHANTUR, NON TAMEN EIS DENE-

¹ — Cf. Billuart, *de Deo*, Diss. VII, a. 8.

GANDA SUNT AUXILIA QUÆDAM SUFFICIENTIA QUIBUS A PECCATIS RESURGERE VALEANT.

1^a *Pars* sibi vult multas gratias non solum efficaces, sed et proxime sufficientes, peccatoribus communibus concessas, iis subtrahi qui divinæ voci diu obstinateque resistunt.

1° Sane legimus (Joan. XII, 39-40) : *Propterea non poterant credere, quia dixit Isaïas : Excæcavit oculos eorum, et induxit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem eos.* Atqui Deus, ut novimus, non excæcat et indurat impertiendo malitiam, quod sanctitati ejus repugnaret, sed subtrahendo gratiam illustrationis et inspirationis. Ergo.—Præterea Christus in fine parabolæ de talentis (Matth. XXV, 29) ait : *Omni habenti dabitur, et abundabit ; ei autem qui non habet, et quod videtur habere auferetur ab eo.* Scilicet quemadmodum ei qui gratiis divinis bene utitur beneficia præstantur, ita abutenti pertinaciter donis Dei ulteriora auxilia denegantur.

2° Id ipsum docent SS. *Patres* ; quos inter sic effatur S. *Hieronymus* (l. 2 in Is. V, 5, ubi spiritualis derelictio sub specie vineæ conculcatæ et desertæ significatur) : « Tollitur Dei auxilium ab his qui indigni sunt, ut, quia non senserant Deum per beneficia, sentiant per supplicia ». S. *Augustinus* (l. 5 c. Julian. cap. 3) scribit : « Cæcitas cordis, quam solus removet illuminator Deus, et peccatum est, quo in Deum non creditur, et poena peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur, et causa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur ».

3° *Ratio* eamdem veritatem ex divina iustitia adstruit : siquidem æquum est ut despiciens Deum a Deo despiciatur. Hinc S. *Thomas* (C. G. III, 162), memoratis gratiæ et naturæ bonis sive internis sive externis quibus homo cont a peccatum adjuvari potest, addit : « Cum ergo hæc auxilia aliquibus subtrahit pro merito suæ actionis, secundum quod ejus iustitia exigit, dicitur Deus eos obdurare vel excæcare ».

2^a *Pars*, non obstante contraria quorundam opinione, certa nobis videtur præsertim ex *Conc. Later. IV* (c. *Firmiter*) : « Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam potest semper reparari ».

1° *Revera* Deus expresse peccatores obduratos ad pœnitentiam invitat, eosque renuentes objurgat. Atqui hæc necessario supponunt gratiam, sine qua pœnitentiam agere non possent. Ergo. *Maj. prob.* ex loco illo (Is. LXV, 2) : *Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes suas* : cf. quoque Prov. I, 20-25. B. Paulus ait (Rom. II, 4-5) : *An divitias bo-*

nitatis ejus, et patientiae, et longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam et impoenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae. Accedit illud (2 Pet. III, 9) : Patienter agit (Deus) propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti; ubi divina misericordia nulla exceptione circum-scribitur¹.

2° Favet *Patrum* auctoritas, imprimis *S. Augustini* qui (Enarr. in Ps. VI, n. 8), explanans verba Apostoli, *tradidit illos in reprobum sensum*, ait : « Ea est cæcitas mentis. In eam quisquis datus fuerit ab interiore Dei luce secluditur, sed *nondum penitus*, cum in hac vita est ». Consentit *S. Prosper* (Resp. 15 ad obj. Vincent.) : « Nemini Deus correctionis adimit viam, nec quemquam boni possibilitate dispoliat. »— *Conc. Coloniense* (Enchirid. Christ. institut., tit. de sacram. Pœn.), loquens de gratia generali quam reponit in bono motu et bona cogitatione, dicit : « Jam constat Deum nulli hominum gratia illa generalius accepta deesse, adeo ut nullus sit peccator tam scelestus cui Deus, quoad in hac vita superstes fuerit, hanc gratiam penitus subtrahat ».

3° Hæc doctrina *ratione* suadetur :

a) *Primo ex libertate humana et virtute gratiæ* summo-pere commendanda. Ait enim *S. Thomas* (III, Q. LXXXVI, a. 1) : « Dicere quod aliquod peccatum sit in hac vita, de quo quis pœnitere non possit, erroneum est : primo quidem quia per hoc tolleretur libertas arbitrii ; secundo, quia per hoc derogaretur virtuti gratiæ, per quam moveri potest cor cujuscumque peccatoris ad pœnitendum ».

b) *Secundo ex statu viæ*, in quo peccatores obdurati versantur, quique postulat ut viator habeat unde ad terminum progredi possit. Hinc *Angelicus* (4 S. D. XX, Q. I, a. 1, sol. 1) : « Deus, qui dat omnibus abundanter, nulli gratiam denegat qui quod in se est facit ut se ad gratiam præparet. Hæc autem præparatio fit per motum liberi arbitrii (mediante scil. auxilio actualis gratiæ) : unde quamdiu manet homini usus liberi arbitrii in hac vita, *in qua nondum est confirmatus ad malum*, potest se præparare ad gratiam de peccatis dolendo ; et gratiam remissionis peccatorum consequitur² ».

c) *Tertio ex sensu et praxi Ecclesiæ*, quæ non solum veniæ spem quibuslibet etiam scelestissimis peccatoribus

¹— Ad rem pariter videntur verba prophetica (Is. XLII, 3) : *Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet* ; quæ non immerito dicta intelliguntur de futura misericordia Christi erga peccatores etiam inveteratos.

²— Cf. quoque 1 S. D. XLVIII, Q. I, a. 3 ad 2 ; de Ver. Q. XXIV, a. 11.

benigne prædicat, sed insuper omni ministrorum suorum arte conatur eos ad poenitentiam adducere. « In Ps. LXVII, 23, dicitur : *Convertar in profundum maris*, i. e. ad eos qui erant desperatissimi, et ita illi qui videntur esse desperatissimi in hac vita quandoque convertuntur ad Deum et Deus ad eos » (*de Ver. Q. XXIV*, a. 11).

Sub fine *advertam* inter peccatores excæcatos et *obdurtos*, qui tamdiu beneficia Dei neglexerunt, et peccatores *communes* præsertim ex infirmitate labentes hanc, præter alias, intercedere differentiam : quia, priores, tametsi eis desit pro observando aliquo præcepto supernaturali gratia sufficiens, non tamen ideo a culpa transgressionis excusandi sunt ; siquidem defectus ille imputari ipsis debet tanquam voluntarius *in causa*, nec merito jure pro singulis præceptis implendis gratiam expectare possunt. Posteriores vero magis sunt excusatione digni.

Solv. obj.—OBJ. 1.—De Esaü legitur (Hebr. XII, 17) : *Non invenit poenitentiae locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam. Ergo.*

RESP : 1° sensum esse quod Esaü obtinere nunquam potuit ut subtractæ sibi et Jacobo impertitæ benedictionis aut parentem suum Isaac aut Deum poeniteret.—Sed 2° neque ipsius poenitentia ei utilis fuit, cum doluerit non de peccato suo (mox enim voluit occidere fratrem), sed de damno quod incurrit et de amissa benedictione, satagens, sed frustra, illam recuperare¹. Ita theologi communiter.

OBJ. 2.—Deus dicit (Amos, I, 3) : *Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum. Ergo.*

RESP : 1° per negationem conversionis intelligi quod Deus non reducet populum illum ad accipiendam veniam², sed eum, in justam scelerum vindictam, *malis temporalibus* afflictabit.—Quod si 2° verba illa exponere oporteret de negata conversione spirituali, dicendum foret iisdem significari subtractionem *efficacium* tantum gratiarum.

OBJ. 3.—Ii nullam accipiunt gratiam pro quibus non est orandum. Atqui nonnulli sunt in statu viæ pro quibus non est orandum ; (1 Joan. V, 16) : *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis* ; et (Jer. VII, 16) : *Tu ergo noli orare pro populo isto*, etc. Ergo.

RESP. D. M : . . . pro quibus nullo modo est orandum, *Trans* ; pro quibus non ad quemcumque orare pertinet, vel qui omni oratione indigni sunt, N.—C. d. m.—*Neg. conseq.*

¹ — Cf. S. Th. *Comm.* in h. l.

² — Cornelius a Lapide, *Comm.* in h. l.

« Non prohibetur aliquis pro quibuscumque peccatoribus in hac vita orare ; sed in verbis Apostoli inductis significatur quod non ad quemcumque pertinet pro obduratis in peccato orare, sed ad aliquem *perfectum virum*. Vel Apostolus loquitur de peccato ad mortem, quod scil. *usque ad mortem durat*.— In verbis autem Prophetæ ostenditur quod populus ille justo Dei judicio *indignus* erat quod misericordiam consequeretur, non quod essent totaliter obstinati in malo » (*de Ver. Q. XXIV, a. 11 ad 8*)¹.

ARTICULUS IV.

De infidelibus et infantibus sine baptismo decedentibus.

1° Infideles alii *positivi* nuncupantur, qui, quum fidei notitiam habuerint, eam amplecti noluerunt ; alii *negativi*, qui nihil de vera fide divinitus revelata audierunt.— Sermo præsens præcipue instituitur de *infidelibus negativis*, et primum de *adultis* quibus appellatio hæc proprius convenit, postea autem de *parvulis* sine baptismo morientibus.

2° *Praemittendum est* a) hic non quæri, an gratia *externae vocationis*, quæ ordinarie fit per prædicationem Evangelii (Rom. X, 14), ad omnes infideles perveniat ; quominus enim id fiat, nimia obstant sive physica sive moralia impedimenta. Quæstio est igitur de vocatione *interna*.— b) Sub hac autem vocatione comprehenduntur *gratiæ praeambulae ad fidem*, cujus generis sunt tum auxilia medicinalia unde homo vim obtinet servandi legem moralem ideoque removendi obstacula peccati, tum pii motus seu cogitationes, dubia, desideria, orationes, in ordine ad veram fidem consequendam.— c) Porro certum est (contra Jansenium) Deum *aliquibus* saltem infidelibus, uti *Eunucho* Reginae Æthiopum et *Cornelio* Cent. contigit (Act. VIII, 27 ; X, 1), gratiam sufficientem et præparatoriam ad fidem conferre. Unde Alexander VIII damnavit sequentem *Arnaldi* prop : *Pagani, Judaei, haeretici alique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum ; adeoque hinc recte inferes in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficiente*².— d) Dubium

¹ — Cf. *ibid.* plura alia objecta et soluta.

² — Inter *Quesnelli* propp. a Clement XI proscriptas, legitur 26a prop : « Nullae dantur gratiae, nisi per fidem ; »— 27a prop : « Fides est prima gratia et fons omnium aliarum ; »— 29a prop : *Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia* ».

ergo eo vergit, an gratia remote saltem sufficiens non solum quibusdam, sed et *omnibus* et singulis infidelibus concedatur.

3° Nonnulli theologi catholici id negant : *plurique* vero affirmant. Apud quos tamen non parva esse videtur dissensio in explicando *modo* quo Deus infidelibus media salutis provideat. Et *Ripalda* eo usque processit ut proponeret, saltem dubitative, sententiam de duplici fide, late et stricte dicta, quasi *fides lata*, ex solo testimonio creaturarum concepta, cum gratia quadam interiori sufficeret ad justificationem, ideoque infidelibus foret velut tabula salutis. At Innocentius XI postea damnavit hanc prop : « *Fides late dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad justificationem sufficit*¹. »

Conclusio 1^a.— OMNIBUS ET SINGULIS INFIDELIBUS ETIAM NEGATIVIS DATUR, PRO LOCO ET TEMPORE, GRATIA SUFFICIENS AD SALUTEM.—Hoc plerisque *certum* videtur, et quamvis desint expressa Ecclesiæ documenta, notanda tamen sunt sequentia verba (encycl. *Quanto conficiamur* Pii IX, 1863) : « Notum nobis vobisque est, eos qui *invincibili* circa sanctissimam nostram religionem ignorantia laborant, quique naturalem legem ejusque præcepta in omnium cordibus a Deo insculpta sedulo servantes, ac Deo obedire parati honestam rectamque vitam agunt, *posse divinae lucis et gratiae operante virtute æternam consequi vitam* ».

Et vere 1° *Scriptura* testatur Deum providere de *omnium* salute (Sap. XI, 24 sqq.) : *Misereris omnium, quia omnia potes, et dissimulas peccata hominum propter poenitentiam... Parsis autem omnibus quoniam tua sunt, Domine, qui amas animas* ; quæ Dei miseratio, ex omnipotentia et creationis titulo petita, non solos electos, sed omnes prorsus homines attingere censenda est. (1 Joan. II, 2) : *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*. (2 Cor. V, 14) : *Pro omnibus mortuus est*, et (1 Tim. II, 6) : *Dedit redemptionem semetipsum pro omnibus* ; super quæ *S. Thomas* (*Comm. Lect. 1*) : « Pro aliquibus efficaciter, sed pro omnibus *sufficienter*, quia pretium sanguinis ejus est sufficiens ad salutem omnium ». Atqui hæc principia minime consistenter, si reapse infidelibus nullus ad salutem pateret accessus. Ergo.—Imo *diserte* *Scriptura* providentiam Dei asserit quoad salutem infidelium. Ita (1 Tim. II, 4) dicitur Deus velle *omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*. (Ibid. IV, 10) : *Qui est salvator omnium hominum, maxime fidelium* ». Et (Rom. X,

¹— Vid. plura apud Mazzella, Disp. IV, a. 5.

12) : *Non est distinctio Judæi et Graeci ; nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.*»

2° Immensus forem, si cuncta *Patrum* effata in doctrinam nostram conferre vellem :¹ pauca rem conficiunt. *S. Joan. Chrysost.* (Hom. 8 al. 7 in Joan.) scribit : « Si (Christus) *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, quoniam pacto tot homines sine lumine permanent?... non ex luminis natura in tenebris perstiterunt, sed malitia sua, qui sponte tanto se dono indignos reddiderunt. Nam gratia in omnes diffusa est : non Judæum, non Græcum, non Barbarum, non Scytham, non liberum, non servum, non virum, non mulierem, non senem, non juvenem effugit aut dedignatur ; omnibus eadem est, omnibus se facilem exhibet, omnes pari honore advocat. » *S. Augustinus* (Enarr. 1 in Ps. XVIII, n. 7) : « *Non est qui se abscondat a calore ejus*. Cum autem Verbum caro factum est, et habitavit in nobis mortalitatem nostram suscipiens, non permisit ullum mortalium excusare se de umbra mortis ; et ipsam enim penetravit Verbi calor ». Auctor l. *de Vocat. Gentium*, a *S. Gelasio I* laudatus, (l. 2, c. 26) ait : « *Opitulatio per innumeros modos, sive occultos sive manifestos, omnibus adhibetur, et quod a multis refutatur, ipsorum est nequitiae ; quod autem a multis suscipitur, est et gratiæ divinæ et voluntatis humanæ* ».

3° Succedit *rationis* confirmatio :

a) *Primo ex Providentia divina*.—Præsens rerum œconomia habet ut omnes homines, ad finem supernaturalem evecti, hunc finem prosequantur. Atqui sapiens provisor, finem alicui præstituens, non potest ei non largiri media proportionata. Ergo. Ad rem *S. Thomas* (*de Ver. Q. XIV, a. 11 ad 1*) : « Hoc ad divinam Providentiam pertinet ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur. Si enim aliquis taliter nutritus (in silvis) ductum naturalis rationis sequeretur (juvante profecto gratia sanante) in appetitu boni et fuga mali, certissime est tenendum quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quæ sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium, Act. X.² » Hæc verba referens *S. Alphonsus de Liguorio* addit (*Hist. hæc. Confut. VI, n. 11*) : « Ergo, secundum *S. Thomam*, infideles, qui ad usum rationis perveniunt, a Deo gratiam saltem remote sufficientem ad salutem consequendam recipiunt. Quæ gratia in quadam in-

¹ — Cf. Petavium, *de Incarn.* l. XIII.

² — Cf. *S. Bonaventura*, 2 Dist. XXVIII, a. 2, q. I.

tellektus illustratione voluntatisque motione ad legem naturalem observandam consistit. Huic gratiæ si infidelis cooperationem præstat, legem naturalem observando, et sese a peccatis gravibus abstinendo, postea per merita Jesu Christi gratiam proxime sufficientem ad fidem amplectendam salutemque consequendam certe recipiet.»¹

b) *Secundo ex voluntate Dei salvifica.*— Vult Deus *omnes homines salvos fieri*²; cujus signum et argumentum illustre est, Christum mortuum esse *pro omnibus* omnino hominibus³. Atqui voluntas illa Dei antecedens non otiosa et sterilis dicenda est, sed sincera, activa et benefica, prouti Billuart⁴ (contra Calvinum et Jansenium) ex Scriptura, traditione rationeque clarissime evincit; ita ut ex eadem voluntate antecedente prodeant media *sufficientia* ad salutem, ex consequente vero media *efficacia*. Ergo. Rursus expedit *Angelicum* audire (C. G. III, 159): « Quum sit in potestate liberi arbitrii impedire divinæ gratiæ receptionem vel non impedire, non immerito in culpam imputatur ei qui impedimentum præstat gratiæ receptioni. Deus enim, quantum in se est, paratus est *omnibus* gratiam dare: omnes enim homines vult salvos fieri, etc. Sed illi soli gratia privantur qui in seipsis gratiæ impedimentum præstant; sicut sole mundum illuminante, in culpam imputatur ei qui oculos claudit si ex hoc aliquid malum sequatur, licet videre non possit nisi lumine solis præveniatur.»

4° Ne *historia* nobis opponatur, sequentia observabimus.—

a) *Primo* « multis gentilium facta fuit *revelatio de Christo* » (II-IIæ, Q. III, a. 7 ad 3); unde Billuart (Diss. VII, a. 8): « Habemus ex S. Scriptura quod Job et ejus amici ex solo interiori instinctu, absque externa prædicatione, ad verum Dei cultum pervenerint; quod etiam dici potest de Cornelio antequam ad ipsum Petrus mitteretur juxta illud Petri de ipso: *In veritate comperi quia... in omni gente, qui timet eum (Deum) et operatur justitiam, acceptus est illi.* Quo innuitur et Cornelium et alios plures gentiles id præstitisse, quamvis qui fuerint nos lateat.» — b) *Secundo* notemus cum D. Thoma (de Ver. Q. XIV, a. 11 ad 5) quod « sufficiebat eis (gentilibus ad salutem) habere fidem de Redemptore *implicite*, vel in fide Prophetarum, vel in ipsa di-

¹ — Cf. *ibid.*, Confut. XIII, n. 15.

² — Cf. S. Th. 1 S. D. XLVI, Q. I, a. 1.

³ — Cf. 5a prop. damnata Jansenii.

⁴ — *De Deo*, Diss. VII, aa. 6-7.

⁵ — Act. X, 34-36.

vina providentia¹. Probabile est tamen multis generationibus mysterium Redemptionis nostræ ante Christi adventum gentibus fuisse revelatum, sicut patet ex sybillinis vaticiniis.»²—c) *Tertio* oratio medium est remote sufficiens ad salutem, in quantum vim habet impetrandi gratias proxime sufficientes vel efficaces, juxta illud (Matth. VII, 7) : *Petite et dabitur vobis*. Porro *gratia orationis*, supplicationis, ad quam homo natura ipsa inclinatur, præsto est omnibus hominibus, prout S. Alphonsus de Ligorio³ ex consensu doctorum et theologorum pie eruditeque demonstrat. Ergo.

Conclusio 2^a. — DICENDUM EST PROBABILIVS IPSORUM INFANTIVM SINE BAPTISMO DECEDENTIUM SALUTI DEVM SUFFICIENTER, PRO ILLORVM CONDITONE, PROVIDISSE.— Hanc quidem conclusionem graves theologi negant, innixi rationibus haud spernendis ; nihilominus plura sunt quæ illam nobis *probabiliorem* esse suadent.

1° Namque sincera voluntate vult Deus omnes non solum adultos, sed et infantes (prout eruitur ex S. Aug. 1. 4 c. Julian. c. 8) *salvos fieri*, pro quibus omnibus Christus mortuus est. Atqui sincera salvandi voluntas importat, quantum est ex parte Dei et secundum rerum proportionem, sufficientia media salutis. Ergo.

2° Ex hac salutifera, licet antecedente, Dei voluntate processit institutio Baptismi quo salus parvulis procuraretur, *dependenter* tamen a *causis secundis* quas Provisor universalis suæ contingentiae permittit, sicuti gratiam adultis confert secundum variam liberi arbitrii dispositionem. Atqui causæ secundæ, quibus sub summa Dei providentia subjeitur infantium salus, sunt *cura parentum* et *agentia naturalia*. Ergo nihil mirum quod, deficientibus hisce causis, conse-

¹ — Quatenus crederent « Deum esse liberatorem hominum secundum modos sibi placitos » (II-IIæ, l. cit.).

² — De influxu Judæorum in doctrinas Gentilium cf. Laforêt, *Hist. de la Philos., Introduction*, ch. 2.— Cf. etiam Aug. Nicolas, *Etud. sur le Christ*, t. 2: *Tradition sur l'attente du Libérateur*, et t. 3: *Hors de l'Eglise point de salut*, ubi adstruit fidem obscuram atque implicitam in futurum quemdam Liberatorem ubique gentium diffusam et citat egregia testimonia S. Justini (Apol. II), S. Bernardi (Tr. de bapt.), etc.

³ — *De magno precationis adjumento*, P. II, c. 4 ; ubi ait : « Omnibus hominibus conceditur gratia actualiter orandi, quin alia nova indigeant gratia ; et per orationem omnia alia auxilia ad mandatorum observantiam et ad salutem necessaria sibi comparare possunt. » — Nuperius problema quod hic tetigimus agitatum est in period. *Etudes* (sept.-oct. 1913), capta occasione recensendi operis L. Capéran cui titulus : *Le problème du salut des infidèles* (Paris, 1912).

quenter impediatur applicatio ad plures parvulos voluntatis Dei salvificæ. Recte *S. Thomas* (4 S. D. VI, Q. I, a. 1, q. 3 ad 1): « Non est ex defectu divinæ misericordiæ quod in maternis uteris existentibus remedium non exhibetur, sed quia non sunt capaces illius remedii... qui non possunt subijci operationi ministrorum Ecclesiæ.»

3° Doctrina hæc probabilior evadit, si dicamus cum pluribus theologis¹, secundum Dei providentiam penes parentes esse seu ab eorum *sobrietate, vigilantia, virtute, orandi studio*, maxime pendere quod infantes supervivant quousque gratiam baptismi percipiant.— Ex altera autem parte, non tenetur Deus impedire omnem agentium liberorum vel naturalium deficientiam, ex *peccato originali* necnon actuali consecutam, per quam salus infantium in discrimen vocatur, præsertim cum parvuli isti neque jus habeant ad regnum cœlorum, neque verisimilius ullo dolore in altera vita afficiantur².

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.) — **OBJ. 1.**— Legitur (Act XIV, 15): *Qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.* Ergo.

RESP. D. antec. quoad sensum :... scil. Deus ante Christum gentes *absolute* deseruit, *N*; dimisit seu deseruit *comparate* ad Judæos et Christianos quibus tot beneficia, gentilibus ignota, et in specie legem scriptam largitus est, *C*.— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Gratia sufficientes fundantur in merito Christi. Atqui Christi meritum non omnes homines attingit. Ergo.

RESP. C. M.— *D. m* :... quantum ad efficaciam, *C*; quantum ad sufficientiam, *N*.— *Neg. conseq.*

« Meritum Christi quantum ad sufficientiam æqualiter se habet ad omnes, non autem quantum ad *efficaciam*: quod accidit partim ex libero arbitrio, partim ex divina electione,

¹ — Cf. Billuart, Diss. VII, a. 8, obj. 7.

² — Knoll (cap. IV, art. 2, n. 5) dubitando quærit « num Deus, qui ex infinita bonitate decrevit ut baptismus necessitate cogente a quocumque, masculo vel femina, imo et ab hæretico vel infideli valide et licite conferri possit, non etiam Angelis facultatem tribuere potuerit, deficientibus hominibus, baptismum infantibus, antequam expirent, ministrandi? Nonne Angeli omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis (Heb. I, 14)? Nonne exempla prostant, Angelos in defectu hominum sacramentum Eucharistiæ administrasse, quod non est tantæ necessitatis ut baptismus? sed interrogando dicimus, non sententiam præcipitamus.»— Fatendum est hanc hypothesim, pio ex motivo propositam, nusquam tamen in *Scripturis* vel *traditione* expressam aut insinuatam reperiri, imo contradicere *sensui communi* catholicorum, ideoque solido fundamento theologico esse destitutam. Quod enim de administratione Eucharistiæ per Angelos allegatur exceptio est, præter generalem Providentiæ ordinem.

per quam quibusdam misericorditer effectus meritorum Christi (gratia efficax) confertur, quibusdam vero justo judicio subtrahitur » (*de Ver. Q. XXIX, a. 7 ad 4*).

OBJ. 3.— Melioris conditionis erant Judæi quam Gentiles. Atqui lex vetus Judæorum non sufficiebat ad salutem. Ergo a fortiori etc.

RESP. C. M.— *D. m* : . . . per se, *C* ; cum auxilio concomitante gratiæ, *N*.— *Neg. conseq.*

« Dicendum quod quamvis lex vetus non sufficeret ad salvandum homines, tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus cum lege, per quod salvari poterant, scil. fides Mediatoris, per quam justificati sunt antiqui patres, sicut etiam nos justificamur, et sic Deus non deficiebat hominibus quin daret eis salutis auxilia » (*I-IIæ, Q. XCVIII, a. 2 ad 4*).

DISPUTATIO QUINTA

DE EFFECTIBUS GRATIÆ

Superius visum est gratiam adæquate dispesci in *operantem* et *cooperantem*. Gratia autem operans, pro habituali sumpta, plurimos parit effectus veluti *formales* et ad esse supernaturale spectantes, qui ab effectu proprio et *operativo* gratiæ cooperantis apprime distinguuntur. Idcirco secundum unum et aliud effectuum genus duæ instituentur quæstiones.

QUÆSTIO PRIMA

DE EFFECTIBUS FORMALIBUS GRATIÆ, PRÆSERTIM DE JUSTIFICATIONE

Quinque sunt effectus formales qui connaturali quadam habitudine gratiam habitualement comitari intelliguntur, scil. facere hominem divinæ naturæ participem, eum mundare et justificare, reddere Deo gratum et amicum, eumdem constituere templum Dei inhabitantis, tandem illum facere filium Dei adoptivum et hæredem gloriæ cœlestis : pauca de singulis.

1us effectus, scil. *reddere divinæ naturæ participem*, proximius tangit formam gratiæ, unde ex illo, utpote primario et fundamentali, desumpta est gratiæ definitio quam alibi (Disp. III) exposuimus.— Ad hunc effectum præcipue referuntur sequentia verba *Leonis XIII* (encycl. *Divinum*) : ¹
« Eloqui nemo potest quale sit opus istud divinæ gratiæ in animis hominum ; qui propterea luculenter, tum in sacris litteris, tum apud Ecclesiæ patres, et regenerati et creaturæ novæ et consortes divinæ naturæ et filii Dei et deifici similibusque laudibus appellantur. »

¹— *De Spiritu Sancto*; cujus indolem atque munera tum in Incarnatione Verbi, tum in Ecclesia, tum in animabus, Summus Pontifex fuse declarat.

2us effectus consistit in *justificatione*, qua peccator, a labe peccati mundatus, justitiæ amictum induit; et cum effectus iste, proxima reliquorum radix, tum in se tum respectu erroris protestantici, momentosissimus sit, præsens quæstio speciatim de illo pertractabit.

3us effectus est constituere hominem *Deo gratum* ejusque amicum, juxta illud *Trid.* (Sess. VI, c. 10): « Sic ergo justificati, et amici Dei ac domestici¹ facti, » etc. — Revera a) legitur de justo (Sap. IV, 10): *Placens Deo factus est dilectus.* b) Insuper, demonstrabitur infra (Disp. VIII) caritatem, qua homo Deo conjungitur, veram esse amicitiam, prouti duo requisita importat: scil. æqualitatem quamdam saltem proportionis inter Deum et hominem, necnon bonorum communionem seu consociationem. Atqui gratia, ex qua procedit caritas, ipsa est quæ duo illa suppeditat: siquidem naturæ divinæ participem hominem facit, eique jus tribuit ad consortium bonorum cœlestis Jerusalem. Ergo.

4us effectus est quod *Deus* vel *Sp. Sanctus* *justi animam inhabitat*; ita ut, etiamsi non adesset ei præsens alio ex titulo, eam tamen ex titulo amicitiae præsentia sua substantiali recrearet.— Doctrinam hanc, suavitatis plenam, jam alibi (*de Deo*, Disp. X, Q. III, a. 2) ex professo tradidimus; eam autem placet iterum confirmare:— a) *primo* ex *Leone XIII* (encycl. *Divinum*) qui hæc egregia scribit: « Deus ex gratia insidet animæ justæ tanquam in templo, modo penitus intimo et singulari; ex quo etiam sequitur ea necessitudo caritatis, qua Deo adhæret anima conjunctissime, plus quam amico amicus possit benevolenti maxime et dilecto, eoque plene suaviterque fruitur. Hæc autem mira conjunctio, quæ suo nomine *inhabitatio* dicitur, conditione tantum seu statu ab ea discrepans qua cœlites Deus beando complectitur, tametsi verissime efficitur præsentī totius Trinitatis numine, *ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus*², attamen de Spiritu Sancto tamquam peculiaris prædicatur.»— b) *Secundo* ex *D. Thoma*, cujus verba, universaliter de amore prolata, facile poterunt ad amorem existentem inter hominem et Deum applicari. Respondens S. Doctor (I-IIæ, Q. XXVIII, a. 1) quæstioni « utrum unio sit effectus amoris », ait: « Duplex est unio amantis ad amatum: una quidem *secundum rem*, puta cum amatum præsentialiter adest amanti; alia vero *secundum affectum*... Primam ergo unionem

¹ — Eph. II, 19.

² — Joan. XIV, 23.

facit amor *effective*, quia movet ad desiderandum et quærendum præsentiam amati quasi sibi convenientis et ad se pertinentis. Secundam autem unionem facit *formaliter*, quia ipse amor est talis unio vel nexus. Unde Aug. dicit (in 8 de Trin. c. 10) quod amor est quasi junctura quædam duo aliqua copulans vel copulare appetens, amantem scil. et quod amatur. Quod enim dicit *copulam*, refertur ad unionem affectus, sine qua non est amor; quod vero dicit *copulare intendens*, pertinet ad unionem realem.»¹ Utraque unionem nobis Sp. Sanctus conjungitur.

5us effectus reponitur in *filiatione adoptiva*: siquidem justificatio definitur a *Trid.* (Sess. VI. c. 4) «translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ in statum gratiæ et adoptionis filiorum Dei.»—Et sane a) id congruit Ap. dicenti (Eph. I, 5): «*Prædestinavit nos in adoptionem filiorum*; necnon (Rom. VIII, 15): *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum*; unde (*ibid.* v. 17): *Si filii, et hæredes*. Hunc autem esse gratiæ effectum explicite tradit S. Aug. (1. 2 cont. Maxim. 15, n. 2): «Homo... fit gratiâ filius, quia non est naturâ.»—b) Re quidem vera, adoptio a juristis describitur: *personæ extraneæ in filium et hæredem gratuita assumptio*; ubi quatuor condiciones assignantur, scil. assumptio libera seu gratuita, personæ extraneæ, i. e. quæ non sit filius naturalis, in *filium* per quamdam naturalis filiationis similitudinem, et in *hæredem* seu cum jure ad hæreditatem filii naturalis. Atqui quatuor illa verificantur de justo. Ergo. *Min. decl.* Etenim homo, a Deo extraneus quantum ad bona gratiæ et gloriæ, ex mera Dei liberalitate per gratiam, qua spiritualiter generatur et Verbo Dei secundum unitatem quam habet ad Patrem assimilatur, assumitur seu adoptatur in filium, eoque ipso in hæredem bonorum supernæ beatitudinis quibus Deus cum naturali Filio æternaliter fruitur. Quæ quidem adoptatio, licet sit communis toti Trinitati, appropriatur tamen Patri ut auctori, Filio ut exemplari, Sp. Sancto ut imprimenti in nobis hujus exemplaris similitudinem.—c) Addatur adoptionem divinam humanâ præstare maxime secundum tria: primo, quia humana introducta est ex defectu vel indigentia naturalis filii, divina vero ex sola bonitate et perfectionis plenitudine; secundo, quia humana fit per extrinsecam acceptionem, divina per intrinsecum gratiæ munus quo homo constituitur idoneus ad percipiendam cœlestem hæreditatem; tertio, quia, cum bona

¹ — Cf. *ibid.* a. 2; — Mazzella, *de Gratia Christi*, § Disp. V, a. 9.

spiritualia possint simul a pluribus possideri, non autem corporalia, ideo hæreditatem corporalem nullus potest percipere nisi succedens decedenti, hæreditatem autem spirituales simul omnes ex integro accipiunt sine detrimento patris semper viventis¹.

Hisce præstitutis, jam ad quæstionem *de justificatione* progrediamur, quæ præcipuum divinæ erga nos pietatis opus contemplandum præbet. Porro justificatio considerari potest vel in sua *substantia* (a. 1-5), vel in suis *proprietatibus* (a. 6). Substantialiter sumpta, justificatio complectitur omnia elementa ad sui integritatem requisita, scil. gratiæ infusionem (a. 1), dispositionem debitam ex parte liberi arbitrii (a. 2), quod tum in Deum fide charitateque (a. 3), tum contra peccatum moveatur (a. 4), necnon, quasi complementum, remissionem culpæ (a. 5).—En tota quæstio veluti in conspectu posita.

ARTICULUS I.

*Utrum ad justificationem impii requiratur gratiæ
infusio.*

(Art. 1-2)

1° *Notio generalior justificationis* præmittenda est.—a) Justificationis nomen² in Sacris Litteris multis modis accipitur : primum pro ipsa *lege* quæ justitiam docet, v. g. (Ps. CXVIII) : *Justificationes custodiam*, etc.; deinde pro *acquisitione justitiæ* (Rom. VIII, 38) : *Quos vocavit, hos et justificavit*; tertio pro *incremento justitiæ* (Eccli. XVIII, 22) : *Ne verearis usque ad mortem justificari*; quarto pro *sententia* qua quis modo quodam forensi justus declaratur, uti (Prov. XVII, 15) : *Qui justificat impium et qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum*.—*Protestantes* hanc quartam significationem, hæresi suæ cohærentem, præ cæteris eligunt, dum tamen *secunda* in præsentī re maxime propria est.

b) Justificatio itaque sumitur ex *justitia*. Cum autem justitia de sui ratione importet quamdam rectitudinem ordinis, dupliciter accipi potest : *uno modo et stricte* secundum quod importa¹ ordinem rectum in ipso hominis actu, et sic justitia ponitur *virtus quaedam*, quæ, prout ordinat actus

¹— Cf. III, Q. XXIII, aa. 1-3, unde illa omnia decerpimus ;—Mazzella, *loc. cit.*, a. 8.

²— Bellarminus, *de Justif.* l. I, c. 1.

hominis ad alium singularem hominem, dicitur justitia *particularis*, prout vero eos ordinat per respectum ad bonum commune societatis, vocatur justitia *legalis*.—*Alio modo et latiori* sensu accipitur justitia, secundum quod dicit ordinis rectitudinem in hominis statu et interiori virium dispositione, ex qua homo bene se habet quoad Deum, proximum et seipsum ; unde etiam *justitia vite* dici potest, complectens omnes virtutes.—*Secundum hunc sensum* homo simpliciter justus denominatur et justificari seu ad justitiam moveri intelligitur.

c) Tripliciter autem justificatio, sic accepta, distinguipotest : *active*, prout significatur actio Dei justificantis ; *passive*, quatenus importatur motus seu mutatio hominis ad justitiam ; *formaliter* vero, in quantum exprimitur formalis justitiæ effectus.—Nomen illud hîc usuvenit maxime *secundo* sensu, qui et primum supponit et tertium secum trahit.

d) Tandem justificatio *passive* sumpta dupliciter fieri potest : vel per modum *simplicis generationis* ex negatione ad formam justitiæ, sicut Adam justitiam originalem accepisse dicitur ; vel per *motum de contrario* in contrarium seu de statu injustitiæ et peccati ad statum justitiæ : — quo sensu nunc accepta, justificatio secumfert peccati remissionem.

2° Cum sermo heic habendus sit de causa formali justificationis, magna occurrit controversia catholicos inter et protestantes quorum errores, a Luthero ad nostra usque tempora, moralem ordinem miserrime funestarunt.—*Duo* sunt *summa hæreseos capita* in quibus *Novatores*, etsi plerumque ab invicem dissentientes, conveniunt, scil. justificationem¹ fieri, absque forma gratiæ inhærente, per extrinsecum Dei favorem ; neque idcirco realiter auferri peccata, sed tantummodo extrinsecus non imputari².—Inter eos qui protestantismo etiamnum adhærent, *alii* ex integro eandem doctrinam defensant, *alii*, eam generatim tuentes, non sine contradictione corrigere student quæ in ea deteriora sunt³.—Veritatem contra hæreticos statuemus tum ex revelatione, tum ex principiis *D. Thomæ* ; de quo theologorum principe fama refert celebre Lutheri dictum : *Tolle Thomam, et dissipabo Ecclesiam*.

¹— A *justificatione* distinguunt *sanctificationem* quam compleri dicunt per dilectionem et impletionem legis seu bona opera (Ch. Hodge, *Systematic theology*, vol. III, p. 213).—Hæc autem sanctificatio, juxta Protestantium doctrinam, nec intrinseca esse potest, utpote carens principio interno quod est gratia justificans, nec simpliciter necessaria est ad salutem (Mazzella, Disp. V, a. 2, et Mœhler, *Symbol.* L. I, ch. 3, n. 22).

²— Cf. Bellarm., *de Justific.* l. II, c. 1.

³— Ita Baur, prof. Tubingensis, apud Mœhler, *Contrariétés dogmatiques*, ch. II, a. 1.

Conclusio.— JUSTIFICATIO IMPII FIERI INTELLIGENDA EST, NON PER EXTRINSECUM TANTUM DEI FAVOREM, SED PER INHÆRENTIS FORMÆ SEU GRATIÆ INFUSIONEM INTIMAMQUE ANIMÆ RENOVATIONEM.

Praenotanda.— *a) Primo*, licet Novatores omnes justificationis formam ab interna renovatione alienam pronuntient, *nonnulli* eam in fide sola, *plures* in justitia Christi nobis imputata, *alii* in essentiali Dei justitia nos inhabitante, *alii* tandem in sola remissione peccatorum reponunt : quos omnes communibus¹ argumentis refellemus.— *b) Secundo*, justificatio hîc ponitur quæ faciat hominem *simpliciter justum* atque dignum vita æterna seu *supernaturali* beatitudine : quo sub respectu asseritur cum D. Thoma *impossibilitas* remissionis culpæ sine infusione gratiæ.— *c) Tertio*, doctrinam catholicam tradit *Trid.* (Sess. VI, cap. 7) : « Unica formalis causa (justificationis) est justitia Dei, non qua Ipse justus est, sed *qua nos justos facit*, qua videl. ab eo donati, *renovamur* spiritu mentis nostræ ; » et (can. 11) : « Si quis dixerit homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur² atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei ; A. S. »

Concl. ostenditur.

1° Ex Scripturis.— *a)* Legitur (Rom. III, 24-25) : *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ;* ubi Apostolus fere omnes justificationis causas exhibet : *efficientem* in liberalitate Dei justificantis gratis, *formalem* in gratia nobis donata, *meritoriam* in Christo redemptore, *dispositivam* in fide. Cum autem externus Dei favor satis explicetur per vocem *gratis*, relinquitur ut illud *per gratiam* non ipsum favorem, sed effectum favoris intrinsecum unicuique promat.— Eo vel magis quia gratia Christi redemptoris dicitur *facta* (Joan. I, 17), *data* secundum *mensuram* (Eph. IV, 7), *diffusa* in cordibus (Rom. V, 5) : quæ omnia donum inhærens, non mere externam benevolentiam exprimunt.

b) Præterea (Rom. V, 19) : *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obeditionem justi constituentur multi.* Quo in loco recte colligitur catholica justificationis notio : tum ex verbis, *justi constituentur multi*, siquidem nonnisi per formam internam res constitui-

¹ — Specialia invenies apud cl. Bellarminum, de *Justific.* l. 11.

² — Rom. V.

tur aliqualis ; tum ex antithesi qua justi dicuntur constitui per obedientiam Christi, sicuti constituti sumus injusti per inobedientiam Adami. Constat enim nos ex Adamo contraxisse veram ac inhærentem injustitiam.

c) Rursus (Tit. III, 5-7) : *Non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Sp. Sancti, quem effudit in nos abunde per J. C. Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Patet ex contextu maximeque ex postremis verbis hîc describi justificationis opus. Atqui opus illud per donum inhærens formaliter perfici, plura in laudato textu evincunt : scil. tum *lavacrum* quod animam undis gratiæ perfusam abluit ; tum *regeneratio* quæ ad novam naturam, Dei munere constitutam, terminatur ; tum *renovatio* quæ esse nequit absque intrinseca mutatione ; tum denique *effusio Sp. Sancti*, scil. doni ejus quod est gratia et charitas¹.

2° Ex *Patribus*.—Tam aperta est Patrum doctrina ut illos sibi infensos esse hæretici fateri coacti sint ; sic Calvinus, licet soleat Augustini nomen invocare, hîc tamen ab eo recedit (l. 3 Instit. c. 11, n. 15) : « Ne *Augustini* quidem sententia recipienda est, qui gratiam ad sanctificationem refert, qua in vitæ novitatem per Spiritum regeneramur. » — Revera *Hipponensis Doctor* (l. XV de Trin. c. 8) ait : « Quæ natura . . . cum a suo Creatore ab impietate justificatur, a deformi forma formosam transfertur in formam². » Et *S. Cyrill. Alex.* (l. 6, de Trin.) : « Calor, inquit, Spiritus est qui, simul ut charitatem in nobis diffuderit, et ejus igne mentes nostras inflammaverit, jam sumus justitiam consecuti. » — Aliorum testimonia omittimus.

3° *Ratione* — a) Et primo huc referri possunt quæ disputavimus supra (Disp. II, Q. unic. a. 7) circa *effectus formales* peccati : siquidem ostensum est effectus illos, nempe peccati maculam, corruptionem naturalis boni et reatum pœnæ, tolli non posse nisi per gratiæ donum, quo restituatur justitiæ decor, virium sufficientia, et jus ad hæreditatem cœlestem.

b) Arg. principale sumitur ex *natura peccati* quod est *aversio* a Deo secundum *offensæ* rationem. — Etenim « *aversio* intelligitur a bono incommutabili quod quis poterat habere, respectu cujus se impotentem fecit ; alias aversio non esset culpabilis. Non ergo potest prædicta aversio removeri, nisi fiat conjunctio ad bonum incommutabile a quo homo per peccatum discessit. Hæc autem conjunctio non

¹ — Cf. supra, Disp. III, Q. I, a. 2.

² — Vid. plura ap. Bellarm. 1. II, c. 8.

est nisi per gratiam, per quam Deus mentes inhabitat, et mens ipsi Deo per amorem caritatis inhæret. Unde ad sanandam prædictam aversionem requiritur gratiæ et caritatis infusio, sicut ad sanationem cæcitatis requiritur restitutio potentiæ visivæ » (*de Ver. Q. XXVIII, a. 2*).— *Offensa* quoque qua constat peccatum, remitti non potest nisi animus offensi, scil. Dei, nobis placetur, suæ rursus dilectionis significationem exhibens. Atqui dilectio Dei ex parte quidem Dei ipsius, aliud non est quam actus divinus, æternus, immutabilis; verum ex parte creaturæ, pro summa efficacia qua gaudet et distinguitur a dilectione humana, realem effectum imprimit seseque explicat, cum in ordine naturali per dona naturalia cuique rei inhærentia, tum in ordine supernaturali per donum intrinsecum gratiæ, peccato oppositum, quo homo dignus efficitur vita æterna a qua mortalis culpa excludit. Ergo.

Duo *subnotabo*.— 1° Ex mente *S. Thomae*, tenendum est (contra *Scotum*) saltem in statu elevationis ad ordinem supernaturalem justificationem impii, etiam absolute et *metaphysice* loquendo, fieri non posse per solum favorem Dei extrinsecum sine mutatione intrinseca peccatoris per gratiam habitualement, quæ est forma peccato opposita: quippe privatio nonnisi per formam oppositam tollitur.

2° Num etiam *in statu naturæ puræ* peccans indigeret necessario gratia habituali ad sui justificationem, quæstio est hinc inde controversa inter ipsos thomistas. Negant *Billuart*, *Gonet*¹ aliique; affirmant *Medina*, *Cajetanus* (in h. art.) etc. Sub iudice lis est.

Solv. obj.— **OBJ. 1.**— Potest removeri unum contrarium quin inducatur aliud mediate tantum contrarium. Atqui culpa et gratia supernaturalis sunt duo mediate contraria, mediante scil. statu innocentiae. Ergo.

RESP. D. M.: ... si mediatio habeatur tum absolute tum ex parte subjecti, *C*; absolute tantum, *N.*— *C. d. m.*: ... absolute, *C*; in peccatore, *S. d.*: secundum statum naturæ puræ, *Trans*; secundum statum præsentem, *N.*— *Neg. conseq.*

Plus requiritur ad hoc quod offendentem remittatur offensa, quam ad hoc quod simpliciter aliquis non offendens odio non habeatur, prouti humana experientia constat. Ergo, licet *absolute* homo innocens possit concipi sine culpa et sine gratia, tamen *peccator*, semel ac Deum offenderit, non potest odio non haberi absque speciali Dei benevolentia: quæ quidem, quamvis, juxta plures, in statu naturæ puræ posset esse solummodo auxilium naturale *gratuitum*, tamen in statu

¹ — *De Justificatione*, art. 4.

præsenti aliud esse non potest quam gratia habitualis seu principium supernaturalis vitæ cuius nunc peccatum est privatio vel cui obicem ponit.

OBJ. 2.— Justificatio consistit in reputatione divina, secundum illud (Ps. XXXI, 2) : *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*. Atqui reputatio divina non dicit infusionem gratiæ. Ergo.

RESP. D. M : . . . in reputatione divina importante quemdam effectum in homine, C ; in solo actu divinæ voluntatis, N.— D. m : . . . præcise et formaliter, C ; a parte rei, N.— *Neg. conseq.*

Sicut dilectio Dei non solum affectiva est, sed et effectiva, imprimens scil. quemdam gratiæ effectum, ita quoque divina æstimatio, qua quis justus coram Deo reputatur quæque ex illa dilectione est, eundem effectum involvit ; siquidem requiritur æstimationis hujus reale *fundamentum*, quod est intrinseca cordis immutatio per gratiam.

OBJ. 3.— Sunt peccata quædam contraria, v. g. prodigalitas et illiberalitas. Atqui potest unum contrarium removeri ab altero sine alia forma inducenda. Ergo.

RESP. D. M : . . . ex parte aversionis a Deo, N ; ex parte conversionis ad propria objecta, C.— D. m : . . . qua contrarium est, C ; secundum quod convenit cum illo altero in aliquo communi, N.— *Neg. conseq.*

Cum aliquis a peccato unius vitii in contrarii vitii peccatum transit, desinit quidem habere *actum* præteriti peccati, sed non desinit habere *reatum* : non enim peccata sunt sibi contraria ex parte *aversionis* a Deo, qua reatus constituitur, sed ex parte *conversionis* ad sua specifica objecta. Reatum autem peccati sola gratia delet¹.

ARTICULUS II.

Utrum ad justificationem impii requiratur motus liberi arbitrii.

1° Forma non inducitur in subjecto nisi hoc sit dispositum. Cum autem jam in genere necessitas dispositionis ad gratiam habitualement explorata fuerit (Disp. IV, Q. I, a. 2), dubium modo proponitur de indole hujus dispositionis, num scil. per modum *motus* liberi arbitrii et *in ipso* justificationis momento requiratur.— Sermo est, non de pueris rationis usu caren-

¹ — Quoad objectiones ex Scriptura et Pa tribus petitas, cf. Bellarminum, *de Justif.* l. II; quoad objectiones ex ratione, cf. S. Th., *de Veritate*, Q. XXVIII, a. 2.

tibus in quibus dispositio potentiarumque immutatio habitualis sufficit, sed de *adultis* qui sunt sui compotes.

2° Intentæ veritati adversantur *Lutherani* qui, cum liberum voluntati motum in opere conversionis adimant¹ eamque cum *Luthero* (in Gen. c. 19) comparent lapidi vel statuæ inerti, omnem dispositionem actualem seu activam ex parte hominis excludunt (fidem solam, soli Deo operanti tributam, admittentes).

Conclusio. — IN EO QUI USUM LIBERI ARBITRII HABET, NON FIT INFUSIO GRATIÆ JUSTIFICANTIS ABSQUE MOTU CONSENTIENTIS VOLUNTATIS. — Id *de fide* est ex *Trid.* (Sess. VI, can. 4): « Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat... A. S. » Cf. can. 9.

Prob. concl.

1° a) Ait Christus (Joan. VI, 45): *Omnis qui audit a Patre, et didicit, venit ad me.* Atqui *discere* non est sine liberi arbitrii motu, quippe addiscens docenti consentit. Ergo nemo ad Deum per gratiam justificantem accedit sine actu liberæ voluntatis. — b) Præterea « in justificatione impij contrahitur quoddam spirituale *matrimonium* hominis ad Deum (Os. II, 19): *Sponsabo te mihi in justitia.* Sed in matrimonio carnali requiritur mutuus consensus. Ergo multo fortius in justificatione impij, et sic requiritur ibi usus liberi arbitrii » (*de Ver. Q. XXVIII, a. 3.*) — c) Insuper « justificatio impij non fit sine caritate; quia (Prov. X, 12) *universa delicta operit caritas.* Sed caritas, cum sit quædam *amicitia*, cum redamatione est; mutuus autem amor requirit in utroque usum liberi arbitrii. Ergo, » etc. (*de Ver., loc. cit.*).

2° Summa ratio sit, quia Deus movet omnia secundum modum uniuscujusque; aliter enim gravia, aliter levia in naturalibus ab Ipso moventur. Atqui homo secundum propriam naturam habet quod sit liberi arbitrii; adeo ut nihil circa vitam suam moralem, in qua præstat cæteris animantibus, intrinsecus contingat sine propriæ libertatis consensu. Ergo in eo qui usu rationis pollet, non fit motio a Deo ad justitiam absque simultaneo liberi arbitrii actu seu acceptance. — *Conf. (ex quaest. et art. cit. de Ver.): a) Primo* quando agens et patiens nata sunt se mutuo tangere, actio non completur sine *contactu mutuo*; mens autem humana aliquo modo Deum tangit operatione propria: ergo. b) *Secundo*,

¹ — Hodge, *Syst. theol.*, vol. II, pp. 687-88, hæc loquitur: « Efficacious grace irresistible; » item: « The soul passive in regeneration ».

justificatio in adultis non est sine quadam *voluntatis immutatione* tum habituali tum actuali; actus autem voluntatis immutari non potest nisi ipsa cooperante : igitur etc.

Coroll.—1° Legitime infertur contrarium esse divinæ bonitatis sapientiæque consilio ideoque *fieri absolute non posse* quod homo, sui compos et *actu utens* libero arbitrio, justificetur absque reali, actuali et libera suæ voluntatis mutatione; coactio enim repugnat.—2° Eadem ratio est de *furiis* et *amentibus*, qui nunquam usum liberi arbitrii habuerunt, ac de pueris; scilicet sacramento baptismi justificantur cum mera dispositione habituali quæ necessario justitiæ formam concomitatur.

Solv. obj.—OBJ. 1.—Narrat Aug. (Conf. l. IV, c. 4) de quodam suo amico febricitante et jacente sine sensu quod « baptizatus est nesciens, » ita ut gratiam salutis reciperet. Atqui Deus potentiam suam non alligavit sacramentis. Ergo potest etiam sine sacramento justificare hominem absque omni motu libero.

RESP. D. M. . . et amicus ille tum prius tum postea baptismum accepit, C; absque ullo saltem prævio voluntatis motu justificatus est, N.—C. m.—Neg. conseq.

Si quis aliquando usum liberi arbitrii habuit eoque postmodum vel per *infirmi- tatem* vel per *somnum* careat, non potest per sacramentum exterius abh- bitum justificari nisi in eo quoddam sacramenti *propositum* præcesserit : quod sine usu liberi arbitrii contingere non posse planum est.

OBJ. 2.—Sicut justitia est donum Dei, ita sapientia. Atqui Salomon dormiens, nec liberum motum habens, consecutus est donum sapientiæ. Ergo.

RESP. D. M. . . eadem ratione ex parte objecti et subjecti, N; diversa ratione, C.—D. m: Salomoni in somno *declaratum* est quod propter præcedens desiderium ei sapientia infunderetur, C; Salomon in dormiendo accepit sapientiam, S. d: et hoc vel quia somnus ille non fuit naturalis, sed *propheticus* seu extaticus, haud excludens liberi arbitrii usum; vel quia somnus naturalis compossibili est cum aliqua veri *perceptione*, sine tamen perfecto iudicio; vel demum quia intellectus *cogi* potest ab intelligibili, dum bonum libere voluntatem movet, C; secus, N.—Neg. conseq.¹

OBJ. 3.—Per eamdem causam gratia produ- citur in esse et conservatur. Atqui constat eam conservari sine motu liberi arbitrii. Ergo.

¹— Cf. de Ver., l. cit. ad 6.

RESP. *D. M* : Per eandem causam efficientem, *C* ; . . . secundum eandem subjecti habitudinem, quasi nempe non requiratur ex parte animæ gratiâ informandæ trasmutatio, quâ jam factâ gratia sine alio motu et per solam continuationem divini influxus conservetur, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*¹

ARTICULUS III.

Utrum et quomodo ad justificationem impii requiratur motus fidei.

1° Motus liberi arbitrii in opere justificationis considerari potest vel ex parte termini *ad quem*, quatenus Deum fide attingat, vel ex parte termini *a quo* secundum peccati detestationem.— Sub primo respectu, de quo nunc agitur, recensenda occurrit doctrina protestantium de fide justificante.

2° *Sectarii* (ait Bellarm. l. I de *Justif.* c. 4) tres fides distinguere solent : fidem *historicam*, qua credimus vera esse quæ narrantur in Sacris Litteris ; fidem *miraculorum*, qua fiunt miracula ; fidem *promissionum*, quæ fertur in promissionibus divinis de remissione peccatorum. Hanc vero rursus distinguunt in generalem et specialem : *generalem*, qua credimus promissam esse omnibus credentibus salutem ; *specialem*, qua unusquisque sibi promissionem divinam applicans credit sive potius *confidit* peccata omnia per Christum sibi esse dimissa.

3° Itaque, licet nonnulli antiquiores Lutherani justificationis formam in fide reposuerint, communis tamen *Protestantium* suasio est fidem specialem seu *fiduciam* supra relata, et eam *solam*, conferre ad justificationem, non quidem per modum subjectivæ dispositionis, sed per modum *medii* seu instrumenti quo Christi justitia nobis imputanda apprehenditur². Hoc sensu fidem appellant justificantem seorsum a dilectione Dei bonorumque operum proposito³, quidquid cæteroquin de ista dilectione bonisque operibus sentiant. — Longe diversa est *catholicorum* doctrina qui tenent fidem proprie dictam (non solum fiduciam), id est, fidem in Deum

¹ — Plura alia dubia soluta invenies apud S. Thomam (*de Ver.*, quæst. et *art. cit.*).

² — Ita ex recentioribus Hodge, *Systematic theology*, vol. III, p. 170.

³ — *Ibid.*, p. 137.

justificatorem, utique necessariam esse ad justificationem, sed per modum internæ *dispositionis* tum habitualis, quatenus est virtus, tum actualis, quatenus est fidei motus in adultis, illamque fidem charitati cæterisque virtutibus necessario sociatam esse oportere.

Conclusio 1^a.—REQUIRITUR AD JUSTIFICATIONEM MOTUS LIBERTATIS IN DEUM, PRIMO SECUNDUM FIDEM.— Utraque pars *de fide* est secundum verba *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 6) : « Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, *fidem* ex auditu concipientes, *libere moventur in Deum* ; » unde per fidem justificari dicimur, « quia fides est humanæ salutis *initium*, fundamentum et radix omnis justificationis » (cap. 8).

1^a Pars, scil. requiri *motum in Deum*, prob : — 1° « Dicitur (Jac. IV, 8) : *Appropinquate Deo et appropinquabit vobis*. Appropinquat autem Deus nobis per gratiæ infusionem. Ergo ad hoc quod justificemur per gratiam, requiritur quod nos appropinquemus Deo per motum liberi arbitrii in Deum » (*de Ver.*, Q. XXVIII, a. 4).—Præterea (*ibid.*) « justificatio impii est quædam hominis illuminatio. Sed (in Ps. XXXIII, 5) dicitur : *Accedite ad eum et illuminamini*. Cum ergo ad Deum non accedat homo passibus corporis, sed motibus mentis, » illud idem concludendum est.

2° Motus liberi arbitrii requiritur in justificatione impii, ad hoc quod homo mente convertatur in suum principium exemplare et finale, causamque justificantem per actum proprium contingat. Atqui principium illud et causa justificationis Deus est qui nostram operatur salutem per Incarnationis mysterium. Ergo.

2^a Pars, de necessitate *fidei* ad justificationem, ostenditur auctoritate et ratione :

1° *Auctoritate*.—Legimus enim (Heb. XI, 6) : *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit*. Et per totum caput Apostolus fidei excellentiam commendat exemplo veterum Patrum qui, fide justificati, tot tantaque opera justitiæ ex fide perfecerunt.—Amplius (Rom. IV, 5) : *Credenti in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiæ Dei*. Et (*ibid.*) V, 1) : *Justificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum*. Quibus in sententiis fides insignitur causalitate illa dispositiva ad justificationem quam *Conc. Tridentinum* nominat *initium* et *radicem* salutis.

2° *Ratione*.—Justificatio imprimis attribuenda est, velut dispositioni, illi virtuti et motui qui prior cæteris est in iisque

omnibus includitur¹. Atqui in opere justificationis prima conversio in Deum fit per fidem, quam reliqui motus liberi arbitrii involvunt. Ergo. *Min. decl.* Etenim omnes alii motus mentis in Deum justificantem pertinent ad affectum, fides vero ad intellectum². Affectus autem non movetur in suum objectum nisi secundum quod est apprehensum. Igitur apprehensio veri divini per fidem anterior est cæteris motibus et in iis clauditur.

Conclusio 2^a.—FIDES AD JUSTIFICATIONEM NECESSARIA NEQUE MERA FIDUCIA EST, NEQUE PER SE SOLA AD JUSTIFICANDUM SUFFICIT.— Utrumque contra *Protestantes* asseritur, atque definitum est in *Trid.* (Sess. VI, can. 12): « Si quis dixerit fidem justificantem nihil aliud esse quam fiduciam divinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum; vel eam fiduciam solam esse qua justificamur; A. S.» Cf. can. 9.

1^a *Pars* sibi vult fidem ad justificationem requisitam non esse solummodo specialem suasionem vel fiduciam de remissione peccatorum, sed esse virtutem illam divinam qua ex auctoritate Dei creduntur *quæcumque* revelata sunt: — probatur.

1° *Ex Scriptura.*— Nam (Joan. V, 24) Christus ait: *Amen, amen, dico vobis, quia qui verbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam, et in iudicium non venit, sed transiit a morte in vitam;* quibus verbis justificatio et vita æterna adscribuntur non fiduciæ in merita Christi tantum, sed fidei in Christi verbum seu doctrinam.— Item legitur (Rom. X, 8–9): *Hoc est verbum fidei quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris;* quibus salus promittitur non credenti sibi remissa esse peccata, sed Christum confitenti et mysterium resurrectionis agnoscenti.— Tandem fides seu fiducia Protestantium non est nisi *spes* roborata, ut docet S. Thomas (II-IIæ, Q. CXXIX, a. 6). At B. Paulus (1 Cor. XIII, 13) apertissime fidem a spe distinguit et (Eph. III, 12) fiduciam quasi fidei effectum exhibet, inquit de Christo: *In quo habemus fiduciam et accessum in confidentia per fidem ejus*³.

2° *Ex traditione.*— Imprimis *symbolo fidei* continentur pleraque dogmata, quæ catechumenis ad profitendum ante baptismum proponi solent, quin ullum verbum fiat de *speciali* misericordia seu benevolentia a Protestantibus propugnata.

¹ — Cf. 4 Sent. D. XVII, Q. I, a. 3, sol. 3.

² — *De Ver.*, loc. cit.

³ — Vid. plura ap. Bellarminum, l. I, cc. 5–8.

Articulus enim de remissione peccatorum nihil aliud designat nisi fidem dogmaticam qua creditur in Ecclesia catholica esse donum remissionis peccatorum, communiter sumptum.—Hinc S. Leo M. (Serm. 4 de Epiph.) inquit : « Hoc est quod justificat impios, hoc est quod ex peccatoribus facit sanctos, si in uno eodemque D. N. J. Christo et vera Deitas et vera credatur humanitas. » Consentiant alii, maxime S. Augustinus, S. Prosper, S. Fulgentius, etc.¹

3° *Rationibus* theologicis.—a) Sane vero fides requisita ad justificationem ea esse debet cujus objectum contineatur in verbo Dei sive scripto sive tradito. Atqui in verbo Dei nusquam reperitur annunciata mihi aut illi in particulari (exceptis quibusdam paucis de quibus supra)² indubitata peccatorum remissio. Ergo fides seu certa fiducia de tali remissione ea non est quam justificatio imprimis requirit.—b) Præterea, indubium est remissionem peccatorum a Deo petendam esse, prouti exempla Davidis, Publicani aliorumque ostendunt, et ex Oratione dominica aperte colligitur. Atqui si peccator fide divina credere teneretur remissa sibi esse peccata, inepte ad illam remissionem obtinendam preces adhiberet quæ hæsitantiam in fide demonstrarent. Ergo.

2° *Pars* habet fidem solam, quocumque modo sumptam, non sufficere ad justificandum, sed alias quoque cordis dispositiones requiri, quas Conc. Trid. (Sess. VI, cap. 6) assignat, scil. timorem, spem, dilectionem, peccati detestationem, propositum inchoandi novam vitam et mandata divina servandi.

1° Ex Scriptura arguemus.—a) Christus enim in Evangelio ubique commendat bona opera ut necessaria, vel in re vel saltem in proposito, ad justificationem et salutem ; v. g. (Matth. VII, 19) ait : *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur* ; et (v. 21) : *Non omnis qui dicit mihi : Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei*. Porro facere fructum bonum aut voluntatem Patris nihil aliud est quam actiones legi divinæ conformes seu bona opera perficere³.—S. Paulus, cui Novatores frustra confidunt, plura ad rem edocet. Nam scribit (Rom. II, 13) : *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur*. Et (1 Cor. XIII, 3) : *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*. (Gal. V, 6) : *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præpu-*

¹ — Cf. Bellarm., *l. cit.*, c. 9.

² — Disp. IV, Q. I, a. 5.

³ — Bellarm., *de Justif.* l. IV.

tium, sed fides quæ per charitatem operatur.—Cum autem ex quibusdam male intellectis Apostoli verbis nonnulli contenderent solam fidem sufficere ad salutem, SS. Petrus, Joannes, Judas et Jacobus (teste Aug. l. de Fid. et op. c. 14) maxime ad id suas dederunt epistolas ut contrarium suaderent. Sic S. Jacobus, cujus Epistolam Lutherus propterea agnoscere noluit, diserte ait (II, 24) : *Ex operibus justificatur homo, et non ex fide tantum* ; et rationem reddit (v. 26) : *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.*

b) Secundo, si sola fides justificaret, nulli alteri virtuti posset justificatio tribui ; quod falsum est. Siquidem dicitur (Eccli. I, 27-28) : *Timor Domini expellit peccatum* ; nam qui sine timore est non poterit justificari. Præterea (Rom. VIII, 24) : *Spe salvi facti sumus* ; quod Protestantes ultro admittunt, firmam spem cum fide confundentes. Et (Luc. VII, 47) : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Id ipsum prædicatur de humilitate, misericordia, etc.¹—Ratio est autem quia « justitia completiva in affectu existit » (*de Ver.*, Q. XXVIII, a. 4). Unde necesse est ut motus fidei, prius timore servili et spe erectus, charitate in Deum justificationis auctorem perficiatur ; quæ charitas secum trahit tum *timorem filialem* et *humilitatem* quibus homo se Deo subjicit, tum *misericordiam* erga proximum aliasque virtutes sibi invicem connexas.

2° *Traditio* explicitum suffragium præbet : referre sufficiat S. Hieronymum (Comm. in Eph. III) : « Habitatio autem ista (Christi in homine), quæ per exordium fidei fabricatur, radices et fundamentum in charitate habet, ut quoniam Dei agricultura sumus, Dei ædificatio, omnia in charitate succrescant atque ædificentur. » Et S. August. (l. XV de Trin. c. 18) : « Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non et prodesse. » Addatur S. Greg. M. (Hom. 29 in Evang. n. 3) : « Fortasse unusquisque apud semetipsum dicat : ego jam credidi, salvus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc, quod verbis dicit, moribus non contradicit. »

3° *Ratione* discurramus.—Enimvero, doctrina de sola fide justificante, quatenus per illam merita Christi participemus certique de nostra salute reddamur, destruit virtutis studium, latam aperit desiderii januam, omnemque moralitatem subvertit. Unde horrendum illud *Lutheri* dictum (Ep. ad Melancthonem, 1521) : ² « Esto peccator et pecca fortiter ; sed

¹ — Cf. Bellarm., l. I, c. 13, vel Knoll, Sect. I, cap. V, a. 3.

² — Apud. Mœhler, *Symbol.*, l. I, c. III, 16.

fortius fide et gaude in Christo, qui victor est peccati, mortis et mundi.»— Equidem multi ex Protestantibus, crudam illam pseudo-reformatoris doctrinam abhorrentes, ab ea recedere visi sunt et docuerunt amorem Dei aliaque virtutis sensa necessaria esse, non necessitate *dispositionis* ad justificationem, uti catholici ponunt, sed necessitate *præsentiae* seu coexistentiæ. Sed contra a) nemo est qui non perspiciat in SS. Litteris justificationem tribui, cum fidei, tum charitati cæterisque virtutibus secundum quemdam *causalitatis dispositionis nexum*. b) Si vero virtutes bonaque opera requirentur, non quasi dispositiones ad justificandum, sed mera necessitate coexistentiæ, cum possint a fide separari, sejungi quoque possent ab ipsa justificatione, ideoque absolute non repugnaret hominem sine illis et justificari et salvari¹; quæ totam christiani systematis œconomiam destruunt.

Solv. obj.— **OBJ. 1** (cont. 1^{am} concl.).— Actus fidei non requiritur ad justificationem nisi quatenus Deus cognoscatur. Atqui etiam aliis modis potest homo Deum cognoscere, nempe ratione naturali vel dono sapientiæ. Ergo.

RESP. D. M : . . . prout est objectum beatitudinis et justificationis causa, *C* ; prout est naturæ auctor tantum, *N*.— **D. m** : . . . potest Deum sufficienter cognoscere ratione naturali, *N* ; dono sapientiæ, *S. d* : quod donum perficit mentem secundum quod, jam unita Spiritui S. per *fidem*, ejus instinctui prompte obediatur in judicandis divinis, *C* ; quod non præexigit fidei cognitionem, *N*².— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Fides, requisita ad justificationem, importaret cogitationem de omnibus articulis. Atqui id impossibile est in tam brevi temporis spatio. Ergo.

RESP. D. M : . . . formaliter, *N* ; virtualiter, *C*.— *C. d. m.* eodem sensu.— *Neg. conseq.*

In justificatione impij requiritur actus fidei non quo *formaliter* singulæ veritates credendæ memorentur, sed quo *virtualiter* omnia credantur in summo principio « Dei justificantis per Christi mysterium », ut patet ex Rom. III, 22 et IV, 5.— Pariter tria illa ad justificationem requisita, scil. motus fidei, spei et charitatis, in quibus cæteri motus virtute clauduntur, « computantur pro uno motu completo, in quantum unum includitur in alio » (*de Ver., l. cit.*)³.

¹— Hinc Hodge, *op. cit.*, vol. III, p. 164 : « The second consequence attributed to the imputation of Christ's righteousness is a title to eternal life. »

²— Cf. I-IIæ, Q. LXVIII, a. 4 ad 3.

³— Cf. *ibid.* plura dubia ab Angelico soluta.

OBJ. 3 (cont. 2^{am} concl.). — Legitur (Rom. III, 28) : *Arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus legis.*— Item (Eph. II, 8) : *Gratia estis salvati per fidem.*—(Rom. I, 17) : *Justitia Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est : Justus autem ex fide vivit.*—(Ibid. v. 16) : *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.* Similia habent SS. Patres. Ergo.

RESP. ad 1m. Quandocumque apud S. Paulum et alibi excluduntur opera a justificatione, intelligenda sunt opera vel mere naturalia, vel legis mosaicæ et sine gratia facta, non vero opera quæ ex ipsa fidei gratia fiant.— Ad 2m dico justificationem tribui fidei tanquam suū initio et radici, prout explicuit *Trid.* (Sess. VI, c. 8), non tamen exclusis reliquis dispositionibus.— Ad 3m adverto intelligendam esse fidem vivam, quæ per charitatem operatur, quæque simpliciter vitam supernaturalem promittit ; in quam justitia ex fide inchoata et imperfecta per gratiæ infusionem succrescit.— Ad 4m dicendum *Evangelium* Dei virtutem esse omni credenti, scil. credenti non merâ fiduciâ, sed firmo assensu, quæcumque in Evangelio continentur, ubi nobis et vera *theoretica* ad amplectendum et vera *practica* ad faciendum proponuntur¹.

ARTICULUS IV.

Utrum ad justificationem impii requiratur motus liberi arbitrii in peccatum.

1° Quidam e Novatoribus cum *Luthero* posuerunt fidem seu fiduciam justificantem ita sufficere ut simul cum voluntate peccandi permaneat ; alii vero, tolli peccatum per solam voluntatem amplius non peccandi absque præteritorum detestatione.

2° Sermo hic est de justificatione impii, scil. hominis culpa inquinati, qui *vigilans* ac mentis compos existat ; in eoque asserimus requiri ad justificationem motum aversionis contra peccatum.²— Quamvis autem, ut docet S. Thomas, duplex actus liberi arbitrii, unus affectionis erga Deum et bonum, alte^r detestationis mali in justificationis opere distinguatur,

¹ — Cf. Bellarm., l. I, cc. 19-25.

² — Cf. quæ habet cl. Lépicier (tr. de *Gratia*, pp. 357-58) ; ubi favorabiliter resolvitur casus hominis attriti qui, in actu recipiendi sacramentum, extra sensus quodammodo rapitur vel per somnum, vel per deliquium aut distractionem, vel per amentiam.

tamen « ex duobus *integratur quasi unus motus voluntatis a malo in bonum, a culpa ad justitiam gratiæ* » (Cajet. in h. art.).

Conclusio.— IN JUSTIFICATIONE IMPII REQUIRITUR DETESTATIO PECCATI, prout definivit *Conc. Trid.* (Sess. VI, c. 6) exigens ad justitiam accipiendam dispositionem qua peccatores « moventur adversus peccatum per odium aliquod et detestationem. »

1° Sane legitur (Ps. XXXI, 6) : *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino ; et tu rem sisti impietatem peccati mei.* (2 Cor. VII, 10) : *Quæ secundum Deum tristitia est* (i. e. propter Deum offensum) *pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et (Act. III, 19) : *Pœnite mini igitur et convertimini, ut deleantur peccata vestra* — Unde *Augustinus* (l. I de Nupt. et Concup. c. 26) ait : « Si a peccando desistere, hoc esset non habere peccata, sufficeret ut hoc nos moneret Scriptura : *Fili, peccasti ? non adjicias iterum.* Non autem sufficit, sed addidit : *Et de pristinis deprecare ut tibi remittantur.*¹ »

2° Supplet *rationis* argumentum.— Constat ex justificationis notione superius accepta quod sit (sensu passivo) quidam motus quo humana mens a Deo movetur de statu peccati in statum justitiæ. Atqui non potest mens a Deo moveri e statu peccati in statum justitiæ, nisi ipsa se habeat ad utrumque extremorum secundum motum liberi arbitrii detestatione unius et desiderio alterius. Ergo in justificatione impij es motus liberi arbitrii unus quo Dei justitiam appetat, et alius quo peccatum detestetur. *Min. decl.* ex eo quod fit in motu locali corporum : nam corpus motum recedit a termino a quo et accedit ad terminum ad quem. Similiter mens humana, dum justificatur, per motum liberi arbitrii recedit a peccato et accedit ad justitiam : qui recessus et accessus accipiuntur secundum detestationem et affectionem seu desiderium.

Solv. obj.— OBJ. 1.— Sola charitas sufficit ad deletionem peccati, ut patet ex Prov. X, 12. Atqui charitatis objectum non est peccatum. Ergo.

RESP. D. M : ... quatenus ad eandem charitatis virtutem pertinet prosequi bonum divinum et refugere malum oppositum seu peccatum, C ; quin exerceat hunc duplicem motum, N.— D. m : secundum motum prosecutionis, C ; secundum motum aversionis ab opposito, N.— *Neg. conseq.*

¹ — Eccli. XXI, 1.

OBJ. 2.— Qui in anteriora tendit, ad posteriora respicere non debet, secundum illud Ap. (Phil. III, 13) : *Quæ retro sunt obliviscens*, etc. Atqui tendenti in justitiam retrorsum sunt peccata præterita. Ergo.

RESP. D. M : . . . ad posteriora seu præterita regredi non debet per amorem, C ; non debet illorum recordari ut ea detestetur, N.— C. m.— *Neg. conseq.*

OBJ. 3.— Motus in peccatum, si quis requireretur in ipsa justificatione, deberet circa omnia et singula peccata exerceri. Atqui in uno justificationis momento possibilis non est recognitio singulorum peccatorum. Ergo.

RESP. D. M : . . . deberet circa omnia exerceri secundum rationem communem aversionis a Deo, C ; secundum rationem singulis propriam, N.— C. d. m. eodem sensu.— *Neg. conseq.*

Necesse quidem est, saltem de *jure divino*, ante justificationem in sacramento Pœnitentiæ obtinendam, ut homo attrito corde cogitet ad confitendum de singulis peccatis commissis, quorum memoriam habet.— Verum in ipso justificationis momento sufficit ut universaliter, seu sub ratione communi *aversionis* a Deo in qua cuncta conveniunt, peccata illa detestetur, quin opus sit cogitare de singulis.

ARTICULUS V.

Utrum remissio peccatorum debeat numerari inter ea quæ requiruntur ad justificationem impii.

Quæstionem hanc, jam ex supra dictis satis perspicuam, cum D. Thoma proponimus, sive ad pleniorē doctrinæ intelligentiam, sive controversiæ protestanticæ gratiâ.

1° Namque novimus summum erroris *Novatorum* caput in eo situm esse quod prædicent in justificatione peccata tegi quidem et non imputari, nequaquam vero tolli.— Ex catholicis autem a) *Vasquez* opinatus est *actum contritionis*, præcisa gratia habituali, formaliter peccatum auferre. b) *Scotus* posuit gratiam habitualem, non ex natura sua, sed *ex lege Dei* peccatum expellere. c) Tandem *Suarez* æstimavit gratiam, licet ex se peccato oppositam, posse tamen *absoluta Dei potentia* simul conservari cum peccato.

2° Notetur catholicorum *sensum* in proposita quæstione non hunc esse quem hæretici calumniose ipsis affixerunt, quasi dicerent peccata sic tolli ut actiones præteritæ non

fuerint præteritæ ; sed catholici tenent per remissionem peccati fieri ut anima amplius non subsit maculæ et offensæ Dei obliganti ad æternam poenam.

Couclusio. — IN JUSTIFICATIONE IMPII PECCATA VERE REMITTUNTUR AC DELENTUR ; — quod his verbis definivit *Trid.* (Sess. V, can. 5) : « Si quis per J. C. D. N. gratiam . . . reatum originalis peccati remitti negat ; aut etiam asserit non tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dici: *tantum radi* aut non imputari, A. S.» Quæ dicta de peccato originali pari ratione de peccatis actualibus interpretanda sunt.

1° *Scripturae* luculenta sunt eloquia.— Peccata enim per gratiam dicuntur auferri (Is. XXVII, 9) : *Iste est omnis fructus, ut auferatur peccatum ejus* ; dicuntur destrui (Rom. VI, 6) : *Vetus homo noster simul crucifixus est* (cum Christo), *ut destruat corpus peccati* ; dicuntur mundari (Jerem. XXXIII, 8) : *Et mundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi.* Unde, ex mente Patrum, habet Ecclesia veluti duo publica balnea in quibus, non aqua naturali, sed pretioso Christi sanguine anima abluitur.— Eleganter *Medina*¹ Lutherum redarguit : « Dicit enim Dominus (Joan. XVII, 17) : *Sanctifica eos in veritate* ; Lutherus dicit : non sumus vere sancti, sed reputamur sancti. Et iterum (VIII, 36) : *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis* ; Lutherus dicit quod non vere liberamur a peccato. Et rursus dicitur (1 Joan. III, 7) : *Qui facit justitiam, justus est* ; Lutherus dicit : non qui facit justitiam justus est, sed cui non imputantur peccata. Et (*ibid.* v. 1) dicitur : *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus* ; Lutherus dicit quod non sumus filii Dei, sed reputamur. Item Paulus dicit (2 Cor. VI, 14-15) : *Quae participatio justitiae cum iniquitate ? aut quae societas lucis ad tenebras ? Quae autem conventio Christi ad Belial ?* Lutherus dicit quod homo justus habet participationem cum iniquitate, et quod filii lucis sunt tenebræ, et quod filii Dei sunt filii Belial. Dein (1 Cor. VI, 9-10) cum recensisset S. Paulus fornicarios, idolis servientes, subjungit (v. 11) : *Haec aliquando eratis ; sed abluti estis, sed justificati estis* ; Lutherus dicit : hæc aliquando fuistis, et etiam modo estis, sed non imputantur vobis delicta vestra », etc., etc.— Sententias Patrum omitto, quos videre est apud Knoll (cap. V, a. 2) aliosve auctores.

2° *Ratio* invicta arma subministrat, tum contra *Protestantes*, tum contra peregrinas quorundam *catholicorum* opiniones.

¹ — Ap. card. Satolli, *Praelectiones* in I-IIæ, Q. CXIII, a. 1.

a) *Primum*, error protestanticus radicem habet in illo absurdo principio quod concupiscentia, inhærens naturæ humanæ essentialiter, ut sentiunt, vitiatæ per culpam originalem, sit formaliter peccatum. Hoc autem principium alibi (Disp. I) explosimus.—Porro justificatio, quæ est motus animæ a statu culpæ ad statum justitiæ, fieri non potest nisi per gratiæ infusionem. Atqui gratia, quasi divina quædam forma, pro effectu formali immediato habet *positive* quidem justificare, *negative* vero culpæ rationem tollere. Ergo justificatio intelligenda est terminari et consummari per realem culpæ remissionem.—Tandem ex opinione contraria nimia manarent *absurda*, scil. Deum reputare justum qui reapse justus non esset, diligere peccatores ut amicos suos et filios adoptivos, etc., etc.

b) *Secundo*, consequitur opiniones catholicorum superius relatas erroneas esse¹.—Nequit enim actus contritionis transiens, per se et præcisa gratia habituali, ut ponebat Vasquez, operari *formaliter* justificationem quæ essentiam animæ per prius attingit et in ea manet, sed *dispositive* tantum se habet ad remissionem culpæ quam formaliter gratia habitualis expellit.—Præterea non solum, contra ac temerarie docuit Scotus, absolute requiritur forma gratiæ ad expellendum peccatum (quod passim *Conc. Trid.* haud obscure indicat), sed etiam contra Suarezium dicimus neque de potentia Dei absoluta fieri posse ut gratia simul cum peccato consistat: ratio est quia immediate opposita, cujusmodi sunt gratia et ejus privatio seu peccatum, sese essentiali repugnantia mutuo excludunt².

Solv. obj.—OBJ. 1.—Dicitur (Ps. XXXI, 1 et Rom. IV, 7): *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*. Atqui quod tegitur adhuc existit. Ergo.

RESP. D. M. quoad sensum: . . . quorum peccata tecta sunt oculis hominum tantum, N; oculis Dei, C.—C. d. m.—*Neg. conseq.*

Deo, cujus oculis *omnia nuda et aperta sunt*, non potest aliquid occultari, nisi penitus deleatur; unde peccata, tecta coram Deo, amplius non sunt, quia veluti vulnera a cœlesti medico operta curantur.—S. Thomas (*Comm. in Rom. IV*), postquam explicuerat *remissionem iniquitatum* de habituali *offensa* Dei, verbum *tecta sunt* exponit de ipso *actu* inordinato culpæ « qui non potest non fuisse factus ex quo semel perpetratus est, sed tegitur manu misericordiæ divinæ, ut quasi pro non facto habeatur ».

¹— Cf. Mazzella, Disp. V, a. 6.

²— Cf. Billuart, Diss. VII, a. 3.

OBJ. 2. — Apostolus justificationem explicat per hoc quod induimus J. Christum (Rom. XIII, 14) : *Induimini Dominum J. Christum* ; itidem Gal. III, 27 ; Eph. IV, 24 ; Colos. III, 10. Atqui indumentum non tollit, sed tegit corporis deformitatem. Ergo.

RESP. D. M : . . . eo sensu quod *exteriorius* tantum Christo assimilemur, N ; quatenus, *interius* renovati secundum Christi gratiam et virtutem, sub specie Christi per salutaria opera quodammodo appareamus, C.— D. m : . . . indumentum proprie dictum, C ; perinde ac si indumentum metaphorice sumptum in omnibus cum illo conveniat, N.— *Neg. conseq.*

Solutio patet ex contextu locorum objectorum, v. g. ex Eph. IV, 21 : *Deponere vos . . . veterem hominem qui corrumpitur*, etc.; quippe depositio illa est ipsa interior peccati deletio.

OBJ. 3.— Juxta S. Scripturam nemo est sine peccato (Job. XXV, 4 ; 1 Joan. I, 8). Ergo.

RESP. D. antec : . . . sine peccato veniali, *Trans* ; mortali, N.— *Neg. conseq.* (Cf. supra, Disp. II, Q. un., art. 8.)

ARTICULUS VI.

De proprietatibus justificationis.

(Art. 7-9-10)

Sub hoc titulo tria summatim expediemus quæ, *proprietas* ad *instar*, insigne justificationis opus dignificant atque illustrent ; videl. tractabimus tum de *modo effectio*nis illius operis, tum de ejus *magnitudine*, tum de *portentosa* ejus specie.

Conclusio 1^a. — JUSTIFICATIO IMPII FIT A DEO IN INSTANTI, QUIN OBSTET MOTUS CONCOMITANS LIBERI ARBITRII.

1^a Pars prob. — Tota justificatio impii originaliter consistit in gratiæ infusione, qua et liberum arbitrium movetur et culpa remittitur. Atqui gratiæ infusio fit in instanti absque successione. Ergo. *Min. ostend.* Nam quod forma successive producat, ex eo provenit vel quia subjectum non est in ultima dispositione, vel quia agens, utpote finitæ virtutis, tempore indiget ut vincat resistantiam subjecti et formam introducat. Atqui supponimus hic adesse ultimam gratiæ dispositionem, ad quam homo plerumque quidem successivis actibus devenit, sed quam Deus infinita virtute subito adducere potest et quandoque adducit. Ergo.

2^a *Pars* decl.— Etenim *a*) imprimis motus liberi arbitrii, ultimo concurrens ad justificationem, est consensus ad detestandum peccatum et amplectendum Deum : qui *consensus* minime tempus requirit. Siquidem vel præcedit aliqua deliberatio, quæ non est de substantia justificationis, sed via in ipsam ; vel subito et in instanti liberum arbitrium movetur a Deo intrinsecus agente, cum simultanea mentis illustratione et ultimo judicio practico (a. 7 ad 1).— *b*) Porro non repugnat voluntatem in *duo simul moveri*, secundum quod unum ordinatur in aliud. Atqui motus liberi arbitrii contra peccatum ordinem habet ad motum oppositum in Deum, cujus gratiâ homo malum detestatur (resp. ad 2). Ergo.— *c*) Denique, quia dispositio subjecti ordine naturæ præcedit susceptionem formæ, verum sequitur actionem agentis qua ipsum subjectum disponitur, idcirco motus liberi arbitrii naturæ ordine *præcedit* consecutionem gratiæ, *sequitur* autem gratiæ infusionem (a. 8 ad 2). Aliis verbis, in eodem momento temporis distinguuntur diversa instantia naturæ ; ita ut secundum genus *causae materialis* et *dispositivæ* motus liberi arbitrii præcedat gratiam habitualement, at secundum genus *causae efficientis, formalis* et *finalis* eandem gratiam sequatur¹.

Conclusio 2^a.— JUSTIFICATIONIS EXCELLENTIA ELUCET EX COMPARATIONE FACTA SIVE CUM CREATIONE IN ORDINE NATURALI, SIVE CUM GLORIFICATIONE IN ORDINE SUPERNATURALI.

1^a *Pars*.— Opus aliquod potest dici excellens vel ex parte modi agendi, vel ex parte operis. Atqui, licet *ex parte modi* creatio præstet justificatione, quatenus est productio rei ex nihilo sui et subjecti, dum justificatio fit *in* subjecto ; tamen *ex parte operis* et simpliciter loquendo, præeminet justificatio. Ergo. *Min. prob.* *a*) Nam justificatio ordinatur ad æternum bonum ipsius Divinitatis, creatio autem cœli et terræ terminatur ad bonum naturæ mutabilis. *b*) Hinc, *S. Augustinus* (Tract. 72 in Joan.) considerans quod « ex impio justus fiat », ait : « Majus hoc esse dixerim quam creare cœlum et terram. *Coelum enim et terra transibunt* ; prædestinatorum autem salus et justificatio permanebit ». *c*) Ex quo patet veritas dicti illius *S. Thomæ* (a. 9 ad 2) : « Bonum gratiæ *unius* majus est quam bonum naturæ totius universi » ; in quam sententiam die noctuque tenendi sunt oculi (*Cajet.* in h. art.) ut continue appareat damnatio immens non existimanti tantum bonum oblatum.

2^a *Pars*.— Opus in se magnum dicitur dupliciter : uno modo secundum quantitatem absolutam, et alio modo quan-

¹ — Cf. *De Ver.*, Q. XXVIII, a. 8 ; — *Gonet, de Justif.*, a. 8.

tiatæ proportionis. Atqui, quamvis donum gloriæ sit majus quam donum gratiæ justificantis et completivum ipsius; tamen plus excedit gratia meritum impii pœna æterna digni, quam gloria dignitatem justi qui ipsa sua justitia jus habet ad gloriam. Ergo non quidem *quantitate absoluta*, sed saltem *quantitate proportionis* majus est opus justificationis impii quam glorificatio justorum. Huc spectat *Augustini* sententia (*loc. cit.*): « Judicet qui potest, utrum majus sit justos Angelos creare, quam impios justificare. Certe si æqualis est utrumque potentiæ, hoc *majoris misericordiæ* ».—Omittimus comparationem justificationis cum opere *Incarnationis* quæ, prout terminatur ad ipsum esse personale Verbi subsistentis in natura divina et humana, longe multumque quodlibet opus excedit.

Conclusio 3^a.—JUSTIFICATIO MIRABILIS QUIDEM EST, NON TAMEN EST DICENDA SIMPLICITER MIRACULUM; LICET QUANDOQUE RATIONE MODI MIRACULOSA SIT.

1^a *Pars* apparet ex eo quod quæ sola virtute divina fieri possunt veluti occultam causam habent, ideoque mira sunt: *cujusmodi est justificatio, creatio, etc.*

2^a *Pars* prob.—Miraculum enim definitur « id quod divinitus fit præter ordinem communiter servatum in rebus » (C. G. III, 101); unde ad miraculum requiritur non solum causa divina, sed et effectus productus præter communem Providentiæ cursum vel ratione suâ, vel ratione subjecti, vel ratione modi. Atqui, supposita hominis ad ordinem supernaturalem elevatione, qua anima rationalis accepit connaturalem quamdam capacitatem ad gratiam, justificatio, prout ordinarie fit a Deo interius animam movente et gradatim adducente ad conversionem perfectam, non est præter communem Providentiæ cursum. Ergo.

3^a *Pars* manifestatur; quia quandoque Deus tam vehementer in animam influit ut *statim* homo quamdam justitiæ perfectionem assequatur, prouti factum est in conversione S. Pauli, adhibita etiam *exterioris* corporis prostratione ad significationem insuetam internæ mutationis. Unde conversio Apostoli tanquam miraculosa in Ecclesia commemoratur.

QUÆSTIO SECUNDA

DE MERITO

Considerandum superest de merito, quod est effectus gratiæ cooperantis, seu efficienter a gratia producitur. Gratia

enim duplicem efficientiam exercet : *physicam* unam et propriam qua virtutes (quasi effective seu per resultantiam) bonæque operationes secundum entitatem supernaturalem procedunt ; *moralem* aliam et *improprie* dictam, qua res quidem vera et physica producitur, sed morali modo, scil. ea ratione quæ Deum *inducit* ad aliquid boni præstandum. Inter effectus morales ponuntur meritum, impetratio et satisfactio. — De *merito* nunc agendum est.

Meritum haberi potest veluti *proprietas* consequens actum moralem bonum ; nam (I-IIæ, Q. XXI, a. 3) « actus bonus vel malus habet rationem *laudabilis* vel *culpabilis*, secundum quod est in potestate voluntatis ; rationem vero *rectitudinis* et *peccati* secundum ordinem ad finem ; rationem vero *meriti* et *demeriti* secundum retributionem justitiæ ad alterum ». — Quamvis autem meriti nomen quandoque sumatur in malam partem, v. g. ubi dicitur homo *deteriora mereri supplicia* (Heb. X, 28), tamen communi theologorum usu nonnisi ad *bonum* significandum usurpatur.

Quæstionem cum *D. Thoma* et cl. commentatore *Satolli* in decem articulos, mirabili textura compositos, distribuimus.— Etenim primo determinari oportebat *meritum* hominis ad Deum *in genere* (art. 1), postea *objectum* meriti. Hoc autem triplex est : scil. vita æterna, quæ est bonum simpliciter et primum ; gratia, quæ est bonum simpliciter et secundarium ; bona temporalia quæ pertinent ad bonum secundum quid.— Circa *vitam æternam*, quatenus ipsam mereamur, tria quærenda sunt : utrum nempe possit sub merito gratiæ cadere (art. 2), an de condigno (art. 3), an principaliter ex influxu charitatis (art. 4). — *Gratiæ bonum*, objective spectatum, adspicitur quoque multipliciter, videl. in quantum est *prima* gratia vel *absolute*, quia nunquam fuerit, et hoc sive respectu merentis ipsius (art. 5) sive respectu alterius (art. 6), vel *hypothetice* in quantum reparetur post lapsum (art. 7) ; secundo quoad *augmentum* (art. 8) ; tertio quoad finalem *perseverantiam* (art. 9).— Demum inquirendum restat meritum *bonorum temporalium* (art. 10).

ARTICULUS I.

Utrum homo possit aliquid mereri a Deo.

1° Circa *titulum* notare juverit propositum Auctoris esse, tum ut *veritatem* meriti *in genere* adstruat, tum quoque ut

ejus *possibilitatem* ex absoluta relatione hominis ad Deum, ideoque fundamentaliter, demonstret. Cum enim liquido constet hominem ab homine quidpiam mereri posse, non tam evidens est qua ratione homo a Deo ipso aliquid mereri valeat.

2° a) Jam supra præambulam quamdam meriti notionem dedimus; præstat nunc illud *essentialiter definire*. Itaque meritum est: *habitus inter actum humanum, bonitate sua alteri acceptanti convenientem, et præmium proportionem quamdam retribuendum*.

b) Meritum aliud est *apud homines*, aliud *apud Deum*.— Meritum *apud Deum*, de quo hic sermo est, amplius distinguitur in *naturale* et *gratuitum*, prout vel in bonis operibus naturalis ordinis consistit per respectum ad præmium naturale, vel insidet operibus supernaturalibus supernaturali mercedi proportionatis.— Meritum *gratuitum* dispescitur quoque in meritum *excellentiæ* Christi proprium, utpote in gratia unionis fundatum et de absoluto rigore justitiæ, atque in meritum *commune* spectans ad personam creatam, gratia adjutam.— Hoc secundum tandem subdistinguitur in meritum *de condigno* seu simpliciter, et *de congruo*: « dicitur aliquis mereri ex condigno, quando invenitur æqualitas inter præmium et meritum, secundum rectam æstimationem; ex congruo autem tantum, quando talis æqualitas non invenitur, sed solum secundum liberalitatem dantis munus tribuitur quod dantem decet » (2 S. D. XXVII, Q. I, a. 3). Quare meritum condigni innititur *justitiæ* et aliud soli *miserericordiæ* (S. Thom. in Heb. c. VI, l. 3).

c) *Conditiones* meriti gratuiti-communis aliæ sunt ex parte operis, aliæ ex parte merentis et ex parte Dei.

Ex parte operis requiritur: *primo* ut sit actus supernaturaliter *bonus* non solum ex objecto, sed etiam ex circumstantiis¹; quippe bonum ex integra causa consurgit². Unde illud Christi (Matth. VI, 1): *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est*.— Necesse est *secundo* ut sit actus *liber* non solum libertate imperfecta seu spontaneitatis, sed libertate perfecta, seu arbitrii, prouti definitum est ab *Innocentio X* contra Jansenistas et tenet *S. Thomas*³. Ratio est quia meritum est proprietas

¹ — S. Thom. (II-IIæ, Q. CXXXII, a. 3 ad 1): « Nullus peccando meretur vitam æternam; unde opus virtuosum amittit vim merendi vitam æternam si propter inanem gloriam fiat, etiamsi illa inanis gloria non sit peccatum mortale ».

² — I-IIæ, Q. LXXI, a. 5 ad 1.

³ — Hic et I-IIæ, Q. XXI, aa. 3-4; *de Malo*, Q. VI, a. un.

actus humani, qua humanus est seu hominī imputabilis. Immo communius *theologi* post Angelicum (I-IIæ, Q. LXXI, a. 5 ad 1) requirunt actum *positive* volitum; nam plura exiguntur ad bonum quam ad malum, et licet omissio, absque actu, ejus quod potest et debet aliquis facere videatur reatui pœnæ obnoxia, tamen meritum esse non potest nisi quis voluntario actu eligat quod decet, nempe aut facere bonum aut abstinere a malo.—*Tertia* conditio est ut opus fiat *in obsequium præmiantis*, ut docet S. Thomas¹; secus enim nullo jure posset præmium ab eo expectari vel exigi.

Ex parte merentis conditio ad utrumque meritum, *congruum* et *condignum*, requisita est *status viatoris*, juxta illud S. Th. (II-IIæ, Q. XIII, a. 4 ad 2): « Mereri et demereri pertinent ad statum viæ » seu præsentis vitæ. Quod quidem maxime dependet ex ordinatione Dei revelata in Scripturis, v. g. (Joan. IX, 4): *Venit nox quando nemo potest operari*; at quoque id consentaneum est conditioni hominis in corpore passibili et per fidem ambulantis.—*Altera* conditio est *gratia*, quæ pro merito *congruo actualis* saltem, verum pro *condigno habitualis* esse debet, quia nempe homo in statu gratiæ constituitur et subinde potest ex charitate operari: hac vero de conditione infra.

Ex parte Dei præmiantis tandem requiritur *præordinatio* saltem generalior virtutis operativæ a Deo conditæ ad finem proportionatum, prouti mox ostendetur.—Utrum vero specialis quoque præordinatio seu *promissio* ad meritum condignum necessaria sit, tertio articulo hujus quæstionis inquiretur et determinabitur.

3° *Novatores*, suo systemati cohærentes, primitus negarunt merita bonorum operum, tum quia liberum arbitrium labefactaverant, tum quia docebant omnia opera etiam justorum vel mortali labe (Lutherus) vel saltem veniali (Calvinus) esse infecta², neque ea putabant esse ad salutem necessaria.—Postmodum vero (notat Bellarm. *de Justif.* l. V, c. 1) merita concesserunt sub duobus temperamentis, quatenus scil. ex *fide* tantum, non ex operis valore, illa repeterent, et hoc solummodo respectu præmiorum aliorum a salute seu a vita æterna.

Conclusio.—CERTO CONSTAT HOMINEM MERERI APUD DEUM; — quod definivit *Trid.* (Sess. VI, cap. 16) ubi ait: « Tanta est erga omnes homines (Dei) bonitas, ut eorum velit esse *merita*, quæ sunt ipsius dona. » Cf. quoque can. 26 et 32.

¹— I-IIæ, Q. XXI, a. 3, et II-IIæ, Q. CIV, a. 3.

²— Cf. Conc. Trid. (Sess. VI, can. 25).

1° *Scriptura* nos de veritate illa certiores facit.— Nam *merces* correspondet merito. Atqui dicitur (Jerem. XXXI, 16) : *Est merces operi tuo* ; (Eccli. II, 8) : *Qui timetis Dominum, credite illi, et non evacuabitur merces vestra* ; et (Matth. V, 12) : *Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis*.— *Reddere* secundum opera et meritum idipsum probat, prout legimus (Ps. LXI, 11) : *Tu reddes unicuique secundum opera sua*, et (Eccli. XVI, 15) : *Omnis misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum*. Tandem (Heb. XIII, 16) : *Talibus enim hostiis promeretur Deus*.— Vid. Patres ap. Knoll, cap. V, art. 5.

2° *Ratione* sic proceditur.— Inter eos dari potest ratio meriti inter quos salvatur ratio justitiæ utcumque sumptæ. Atqui, quamvis inter Deum et hominem non detur justitia *absoluta*, dari tamen potest quædam justitia non solum reductive sed etiam proprie accepta, videl. justitia *proportionalis*. Ergo. *Major* apparet ex eo quod meritum et merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur quod alicui recompensatur pro retributione operis vel laboris, quasi quoddam pretium ejus. Unde sicut reddere justum pretium pro re ab aliquo accepta est actus justitiæ, scil. commutativæ ; ita etiam mercedem operi vel labori tribuere ex quodam justitiæ sensu procedit. *Minor ostend.* per partes.— 1^a *pars* : justitia æqualitas quædam est. Unde inter eos absolute viget quorum est absoluta æqualitas, v. g. inter duos cives. Atqui inter Deum et hominem maxima existit inæqualitas, ita ut totum bonum quod hominis est a Deo procedat. Ergo non potest hominis ad Deum esse justitia secundum absolutam æqualitatem, neque proinde meritum *absolute* sumptum.— 2^a *pars* : attamen, præter justitiam absolutam habetur justitia *proportionalis* et distributiva, quam exercet pater ad filios, dominus ad servos, quæque in quadam æqualitate proportionis fundatur. Atqui inter Deum et hominem existit proportio hujusmodi quasi geometrica, in quantum scil. uterque operatur secundum modum suum ; modus autem humanæ virtutis a Deo præstitutus est, qui singulas res ad finem propriis motibus consequendum ordinavit. Ergo inter Deum et hominem datur non solum justitia *reductive* sumpta, uti liberalitas, amicitia, sed etiam justitia *proportionalis* et distributiva, quæ *vera* justitia est, et qua cuncta creata debitos sibi fines assequuntur. Quocirca, quemadmodum filius mereri potest aliquid a patre et servus a domino, ita homo *ex præsuppositione divinæ ordinationis* vere mereri potest a Deo, quatenus libera sua operatione consequatur, quasi mercedem, id ad quod Deus operandi virtutem ei deputavit.

Conf. concl. ex conditionibus meriti, quarum singulae in merito hominis apud Deum verificantur; siquidem homo *liber* et *viator bonum* tum naturale tum supernaturale operari potest in *obsequium Dei*, vel ut est *Finis* cujusque ultimus, vel ut est *Rector totius universi* in cuius bonum omnes partes convergere debent. (Cf. I-IIæ, Q. XXI, aa. 3-4).

Corollaria.

Sequitur ex dictis a) *primo* hominem mereri apud Deum *de congruo* tantum, si non adsit nisi debitum quoddam *morale*, innixum liberalitati vel amicitiae divinae; *de condigno* vero, si adsit debitum *legale*, fundatum in iustitia proprie dicta.

b) *Secundo*, iustitia quae fundat meritum *de condigno* non est, ut jam patet, iustitia commutativa, perfectioni divinae contraria, sed iustitia *distributiva*¹ dans unicuique secundum ejus proportionem et dignitatem.—Nihilominus (ut explicat *Cajetanus* in II-IIæ, Q. LXI, a. 4 ad 1) distributioni admiscet Deus quemdam *justitiae commutativae modum* seu similitudinem², quatenus praemia pro meritis commensuratione quadam dispensat, quae tamen non est aequalitas quantitativa rei ad rem in commutationibus observata.

c) *Tertio*, hinc apparet discrimen formale inter *pretium* et *praemium*, « quamvis a sanctis quandoque inveniat *metaphorice* dictum quod bonis operibus regnum coelorum *emittitur* » (2 Sent. l. cit.). Nam *pretium* solum attenditur secundum valorem *absolutum* rei vel operationis, unde ejus solutio pertinet ad iustitiam commutativam; *praemium* vero datur juxta valorem *moralem* operis et dignitatem atque proportionem personae ad mercedem, unde, ut diximus, pertinet simpliciter ad iustitiam distributivam.

Solv. obj.—OBJ. 1.—Nullus meretur mercedem ex hoc quod reddit alteri debitum. Atqui homo, quidquid boni faciat, totum Deo debet et amplius; (Luc. XVII, 10): *Cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.* Ergo. (Non aliter Novatores).

RESP. D. M: . . . quoad rem ipsam redditam, C; nec quoad voluntatem qua reddit, N.—C. m.—Neg. conseq.

Debita et *praecepta*,³ quibus homo cuncta sua in Deum referre tenetur, nullatenus merito officiant: siquidem ex una parte *libertas* in operando, quam meritum requirit, non inde minuitur; augetur vero *honestas operis* ex motivo gratitu-

¹—Cf. *de Deo*, Disp. V, Q. IV, a. 1; necnon 2 Sent. D. XXVII, Q. I, a. 3.

²—Cf. Joan. a S. Thoma et Gonet.

³—Cf. 2 S. D. XXVII, Q. I, a. 3 ad 8.

dinis et obedientiæ. Falsum itaque est ad meritum exigi opera *supererogationis*.—Objecta autem *Christi verba* apud Lucam eo spectant ut omnem a nobis superbiæ radicem evellant, non ut operibus nostris bonis meriti rationem subtrahant.

OBJ. 2.—Nemo meretur ab alio, quin ei proficiat. Atqui homo bene operans sibi, non Deo, proficit, juxta illud (Job. XXXV, 7) : *Si juste egeris, quid donabis ei?* Ergo.

RESP. D. M : . . . quin ei ullo modo proficiat, C ; quin ei proficiat sub omni respectu, N.—D. m : non proficit Deo indirecte, N ; directe, S. d : non auget bonitatem ejus, C ; neque eam manifestat, N.—Neg. conseq.

Homo bene operans *indirecte* saltem Deo proficit, quatenus utilitatem confert in communitatem cujus Deus curam gerit.—At quoque *directe* propter Deum operatur, non quasi ei quidpiam ex nostris operibus accrescat, sed quia cultus, quem ei exhibemus, deservit manifestandæ ejus *gloriæ*. Unde dicitur (1 Reg. II, 30) : *Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum.*

OBJ. 3.—Qui apud aliquem meretur, eum sibi debitorem constituit. Atqui Deus nemini est debitor. Ergo.

RESP. D. M : . . . eum sibi debitorem constituit vel absolute vel consequenter ex præordinatione ipsius retribuientis, C ; absolute tantum, N.—C. d. m.—Neg. conseq.

Quia actio nostra non habet rationem meriti nisi ex præordinatione divina, ideo Deus, non nobis, sed *sibi ipsi debitor* simpliciter efficitur, in quantum debitum est ut sua ordinatio impleatur.

ARTICULUS II.

Utrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam.

Necessitas gratiæ sub ratione *medii* generatim sumpti ad salutem comparandam alibi (Disp. II, Quæst. un., a. 5) a nobis determinata est ; postulat nunc disciplinæ opportunitas ut demonstramus gratiam necessariam esse in ratione principii operis *meritorii* vitæ æternæ. Quamvis enim infans post baptismum decedens salutem sine merito operis consequatur, via tamen meriti ea est qua adultus regnum cælorum ingreditur.

In hoc et duobus sequentibus articulis quæstio agitabitur de *objecto principali* meriti, scil. de vita æterna, primo com-

muniter, deinde *specialiter* secundum conditiones quæ se tenent ex parte objecti et subjecti.

Conclusio.— NON POTEST HOMO MERERI VITAM ÆTERNAM NISI VIRTUTE GRATIÆ JUSTIFICANTIS.—Id patet ex *Trid.* (Sess. VI, cap. 8 et 16, et can. 32), necnon ex propp. *Bañanis* 12, 13, 17, 18, a S. Pio V damnatis. En 12a : *Pelagii sententia est : opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni cælestis meritum.*

Prob. 1° ex *Scriptura*.— Nam legitur (Ezech. XVIII, 24) : *Si averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem... omnes justitiæ ejus quas fecerat non recordabuntur.* Ergo si homo, factus Dei inimicus, meritis jam sibi comparatis privatur, multo minus novum meritum, quale est meritum vitæ æternæ, acquirere valet.— Præterea (Joan. IV, 14) : *Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam : cf. ibid. VII, 37-39.* Unde aqua Christi, quæ est gratia Sp. Sancti, est fons alterius aquæ, i. e. justitiæ bonorum operum quæ saliet seu pertinget in vitam æternam.

2° *Ratione* : 1m arg. *absolutum*.— Meritum hominis, prouti in art. præc. dictum est, dependet ex præordinatione divina, qua liberæ nostræ actiones ad bonum mercedis deputantur secundum quamdam virtutis activæ proportionem. Atqui constat ex præhabita doctrina (Disp. II) vitam æternam longe excedere proportionem cujuslibet naturæ creatæ, secundum illud (1 Cor. II, 9) : *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, etc.* Ergo, in quocumque statu, nulla natura creata est sufficiens principium actus meritorii vitæ æternæ, nisi superaddatur donum supernaturale gratiæ habitualis, qua consors divinæ naturæ reddatur.

2m arg. ductum ex *suppositione* peccati.— Cum peccatum sit quædam Dei offensa, avertens ab ipso, et inimicum atque exosum Deo hominem reddens, nullus in statu peccati existens potest vitam æternam mereri nisi prius, dimisso peccato. Deo reconcilietur ; peccatori enim non dabitur vita, sed mors, juxta illud (Rom. VI, 23) : *Stipendia peccati, mors.* Atqui reconciliatio illa fieri non potest nisi per gratiam, in qua fundatur amicitia divinæ charitatis. Ergo.

Solv. obj. — OBJ. 1.— Illud homo a Deo meretur ad quod divinitus ordinatur. Atqui homo secundum suam naturam ordinatur ad beatitudinem. Ergo.

RESP. D. M : . . . secundum divinæ ordinationis indolem, C ; quocumque modo, N.— D. m : . . . ad beatitudinem in communi, C ; ad beatitudinem supernaturalem, S. d : consequendam propriæ virtute, N : per auxilium gratiæ, C.— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.—Eo magis meritorium est opus apud aliquem, quo merens minoribus beneficiis ab illo præventus est. Atqui habens solum bona naturalia minoribus donatus est a Deo quam habens quoque gratiam. Ergo.

RESP. *D. M.* : . . . supposita debita proportionem operis ad mercedem, *C* ; etiamsi illa proportio desit, *N.*—*C. d. m.* : . . . unde etiam opus ejus nequit proportionari fini vitæ æternæ, *C* ; proportionatur, sicuti opus habentis gratiam, *N.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.—Misericordia et liberalitas Dei in infinitum excedit misericordiam et liberalitatem humanam. Atqui unus homo potest mereri apud alium, etiamsi nunquam ejus gratiam habuerit. Ergo multo magis, etc.

RESP. *C. M.*—*D. m.* : potest mereri apud alium sibi inimicum quin ei saltem prius naturâ reconcilietur,¹ *N.* ; apud alium sibi indifferentem, *S. d.* : et hoc quia ei æqualis est, nec quidquam ab eo accipere indiguit, *C* ; quasi a Deo homo accipere non indigeat omnem virtutem benefaciendi ideoque donum gratiæ quo mereatur, *N.*—*Neg. conseq.*

ARTICULUS III.

Utrum homo in gratia constitutus possit mereri vitam æternam ex condigno.

1° Cum meritum aliud sit *ex condigno* et simpliciter, aliud *ex congruo* et secundum quid, præsens articulus instituitur ad determinandam meriti speciem quæ homini iustificato competit respectu *vitæ æternæ*. Meritum condignum describitur cui tale jus inest ut non possit absquæ justitiæ dispendio compensatio subtrahi.

2° De *ratione*, qua *condignitas* illa *merito conveniat*, triplex distingui potest theologorum sententia : — 1^a est eorum qui, cum *Scoto* et *Vega*, tenent opera nostra sortiri suam condignitatem non tam ex gratia ipsa quam ex divina acceptione et extrinseca promissione ; 2^a e contrario censet sufficere ad meritum condignum ordinationem divinam tribuendi gratiam, seclusa quacumque positiva lege aut promissione ; 3^a media et (pro judicio nostro) *verior* pronuntiat condignitatem operum in utroque fundari, *essentialiter* quidem et communiter in vi intrinseca gratiæ, *modaliter* vero et determinative in speciali Dei lege et acceptionis promissione.

¹— Cf. Cajet. in h. loc.

Conclusio 1^a.—BONUM OPUS, SECUNDUM QUOD PROCEDIT EX GRATIA, MERETUR VITAM ÆTERNAM DE CONDIGNO.—Dico secundum quod procedit ex gratia; si enim consideretur secundum suam substantiam et quatenus procedit ex libero arbitrio, inæqualitas seu disproportion prohibet ne habeatur *condignitas*: relinquitur sola *congruitas* in eo sita ut homini operanti secundum suam virtutem Deus præmium reddat secundum excellentiam suæ bonitatis.—Concl., etsi non de fide, aperte deducitur ex *Trid.* (Sess. VI, can. 32) ubi statutum est « iustificatum per Dei gratiam... vere mereri... vitam æternam et ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratia decesserit, consecutionem »; quippe *vere mereri* indicat meritum *simpliciter* seu de condigno.

Prob. 1° ex Scriptura.—Id quod redditur secundum iustum iudicium videtur esse merces condigna. Atqui vita æterna redditur a Deo secundum iudicium *justitiæ*; dicitur enim (2 Tim. IV, 8): *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex*; (et Heb. VI, 10): *Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri.*—Præterea mentio habetur *dignitatis* quæ justis convenit respectu vitæ æternæ, v. g. (Sap. III, 5): *Deus tentavit eos et invenit illos dignos se*; et (2 Thess. I, 5): *Ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini.*—Amplius omnes illæ voces, *merces* (Matth. V, 12 et alibi), *corona* (2 Tim. IV, 8), *retributio* (Col. III, 24), *remuneratio* (Heb. X, 35), *denarius diurnus ex conventionem solvendus* (Matth. XX), *bravium promissum currentibus in stadio* (1 Cor. IX, 24), quibus vita æterna appellatur, idem demonstrant.

2° Ex traditione.—Ait enim S. Basilius (Orat. in Prov.): « Omnes, qui per viam evangelicam incedimus, mercatores sumus, per opera mandatorum nobis possessionem cœlestem comparantes. »—Propterea Patres¹ frequenter dicunt Deum *se fecisse debitorem nostrum*; non quasi proprie et simpliciter debitor noster existat, sed quia justitia, constituens realem relationem inter homines, in Deo *eminentius* habetur secundum solam veritatem suæ ordinationis et relationem rationis ad merita nostra.

3° Ratione.—a) In opere meritorio procedente ex gratia Dei inhabitantis, valor meriti maxime attenditur secundum virtutem Sp. Sancti nos intime moventis et libero arbitrio principaliter coagentis. Atqui *motio Sp. Sancti* condigna est vitæ æternæ, cum sit *pignus hæreditatis nostræ* (Eph. I, 14). Ergo.—b) Attendi etiam debet pretium humani operis secundum *dignitatem gratiæ* qua, consors factus divinæ naturæ.

¹—Vid. Mazzella, Disp. VI, a. 3.

homo in filium Dei adoptatur et, ut filius patri, suæ Deo exhibet actionis obsequium. Atqui filio illi adoptivo, sicut cuilibet filio operanti in patris honorem et bonum, ex jure adoptionis conventionem firmato debetur hæreditas, non solum qua hæreditas, sed etiam ut præmium, juxta illud (Rom. VIII, 17) : *Si filii et hæredes... si tamen compatimur ut et conglorificemur*. Ergo justus mereri potest vitam æternam de condigno, etiam quoad primum gradum gloriæ¹.

Conclusio 2^a.—MERITUM CONDIGNUM VITÆ ÆTERNÆ FUNDATUR PRIMO IN VALORE INTRINSECO GRATIÆ, SECUNDO IN EXTRINSECA DEI LEGE SEU PROMISSIONE.—Utrumque contineri videtur verbis *Trid.* (Sess. VI, c. 16) : « Bene operantibus usque in finem et in Deo sperantibus proponenda est vita æterna et tanquam gratia filiis Dei per Ch. Jesum misericorditer promissa, et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda. » Cf. *Conc. Senonense* (in Dec. Fid. c. 16).

1^a *Pars* sibi vult gratiam, divinitus ordinatam ad effectus proprios, secum ferre *radicalem* condignitatem ad meritum vitæ æternæ *communiter* sumptum.—Ratio est, quia donum illud confertur homini a Deo veluti fœcundum *semen*² divinæ gloriæ. Atqui semen virtute et proportionem præhabet totam arborem cum omnibus fructibus congruis. Ergo gratia, vi suæ collationis et nativæ ordinationis, talem proportionem habet ad vitam æternam ut fundare valeat meritum de *condigno* atque actualement aptitudinem ad illam mercedem præseferat.

2^a *Pars* adstruit necessitatem *positivæ legis* seu *promissivæ* Dei actionis quoad *determinandum modum* comparandæ mercedis.

Tria præsertim id requirunt :—1° *Status viatorum* ad merendum ita definitus ut postea nullum merendi spatium supersit ; quandoquidem hoc non tam ab ipsa rerum natura et ratione gratiæ quam ex beneplacito Dei decernentis repetendum est.—2° *Ratio bonorum operum* ; quæ cum sint aliis titulis Deo debita, Deus non tenetur ex justitia mercedem pro eis rependere nisi præsupposita speciali lege. Præterquam quod efficacia illorum operum maxime dependet ex providentia Dei gratuito animam moventis atque dirigentis secundum quod exigit aptior merendi opportunitas.—3° *Gradus beatitudinis* qui conceditur secundum meram *pro-*

¹— Cf. Bellarm., l. V, c. 20.

²— 1 Joan. III, 9.

portionem ad opera, necnon ultra condignum,¹ nempe secundum mensuram bonam, et confertam, et coagitatam et super-effluentem (Luc. VI, 38). *Id enim quod in praesenti est, momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis* (2 Cor. IV, 17).

Solv. obj.—**OBJ. 1.**—Dicit Ap. (Rom. VIII, 18) : *Non sunt condignae passionibus hujus temporis ad futuram gloriam.* Atqui passionibus sanctorum videntur meritoriae prae cunctis aliis operibus. Ergo.

RESP. D. M : et loquitur Ap. de passionibus sanctorum secundum earum substantiam, *C* ; secundum quod sustinentur ex charitate, *S. d :* scil. non habent condignitatem ad ullum gradum gloriae, *N* ; inferiores sunt excessu illo beatitudinis qui ultra proportionem meriti datur, *C*.—*C. d. m :* . . . passionibus ex charitate susceptae, *C* ; extra charitatem, *N*.—*Neg. conseq.*

OBJ. 2.—Ait Augustinus (de Gr. et lib. arb. c. 9) « non pro meritis nostris Deum nos ad aeternam vitam, sed pro sua miseratione perducere. » Atqui id quod ex condigno quis meretur, non ex miseratione, sed ex merito accipit. Ergo.

RESP. D. M : . . . et hic respexit Aug. ad *primam* causam salutis quae est gratiae auctor, Deus misericors, *C* ; voluit excludere causam *subsequentem* et proximam quae est opus nostrum meritorium ex justitia, vi gratiae misericorditer collatae, *N*.—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.—Meritum condignum aequatur mercedi. Atqui nullus actus praesentis vitae potest aequari vitae aeternae. Ergo.

RESP. D. M : . . . quantitate molis, *N* ; quantitate virtutis et proportionis, *C*.—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

Sicuti semen arboris *virtute*, non *mole*, totam arborem praecontinet, ita merita nostra proportionantur gloriae quae non est nisi consummatio gratiae.

ARTICULUS IV.

Utrum gratia sit principium meriti principaliter per charitatem quam per alias virtutes.

1° Suppositis iis quae jam a nobis explorata sunt, scil. gratiam realiter distingui a virtutibus, et esse principium

¹ — Cf. Bellarm., *l. cit.* c. 19.

remotum seu radicale meriti, ultro suboritur quæstio de ea virtute per quam, veluti per principium *proximum*, merendi vis exeratur.

2° Contra *Novatores*, qui soli *fidei* in merita Christi tribuunt omnem virtutem meritoriam, communissimus est Doctorum catholicorum sensus, efficaciam merendi maxime ad charitatem spectare.— Verum de *modo* quo charitas in merita nostra influat, controversia est. a) *Vasquez* cum aliis paucis opinatus est sufficere *habitualement* relationem charitatis ad opera, ita ut in habente charitatem actus elicitum etiam a virtutibus *acquisitis*, absque reali charitatis influxu, meritorii sint vitæ æternæ de condigno. b) Alii, ut *Suarez*, *Mazzella*, etc., id concedunt virtutibus *infusis*, quarum actus, aiunt, pondere veluti suo, citra charitatis impulsu, in Deum supernaturaliter inclinantur. c) Alii demum, strictius *D. Thomæ* adhærentes, tenent nullum actum virtutis sive acquisitæ sive infusæ mereri *praemium essentiale* vitæ æternæ absque influxu saltem *virtuali* charitatis; quamvis nec requirant influxum *actualement* in omnibus, neque negent actus virtutum infusarum *ex se* proportionem habere ad *praemium accidentale*, quod est gaudium de bono creato, sub quo eminent aureolæ¹ martyrum, doctorum et virginum.

Conclusio 1^a.—MERITUM VITÆ ÆTERNÆ MAXIME AD CHARITATEM PERTINET.

Nam 1° legimus (Joan. XIV, 21): *Qui diligit me diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum*. Atqui in manifesta Dei cognitione consistit vita æterna, juxta illud (Joan. XVII, 3): *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te, solum Deum verum*. Ergo meritum vitæ æternæ maxime penes charitatem residet.— Idem evincitur ex vanitate actuum aliarum virtutum, puta patientiæ et fortitudinis, nisi in charitate fiant (1 Cor. XIII, 3): *Si tradero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*.

2° Prob. ex *ratione meriti*.— Enimvero inter meriti conditiones duæ præcipuæ numerantur, scil: primo *divina ordinatio* tum generalis tum specialis, secundum quod actus dicitur esse meritorius illius boni ad quod homo divinitus ordinatur; secundo *liberum arbitrium* quo voluntas, per se agens, capax est actionis imputabilis. Atqui quantum ad utrumque principalitas meriti penes charitatem consistit. Ergo. *Min. ostend.* per partes. a) Imprimis considerandum est quod vita æterna in Dei fruitione completur, quatenus voluntas, adepto per intellectum summo Bono, eo tanquam supremo

¹— Cf. *Suppl. Sum. theol.*, Q. XCVI.

fine quietatur. Atqui motus humanæ mentis ad divinum bonum secundum Providentiæ ordinationem, est proprius actus charitatis, cujus est Deo adhærere, et in Deum actus reliquarum virtutum suo imperio ordinare. Ergo meritum vitæ æternæ *primo* pertinet ad charitatem, *secundario* vero ad alias virtutes ei subjectas. *b*) Similiter gratia per illam virtutem primo meretur, ex qua opus fit voluntarium. Atqui eo magis voluntarium fit aliquid opus quo libentius ex amore seu charitate operamur. Ergo.

Conclusio 2^a.— RELATIO CHARITATIS AD MERITA CONDIGNA INTELLIGENDA EST NON SOLUM SECUNDUM HABITUS ILLIUS CONCOMITANTIAM, SED ETIAM SECUNDUM REALEM EJUS INFLUXUM SIVE ACTUALEM SIVE SALTEM VIRTUALEM IN BONA OPERA.— Id quidem veluti *corollarium* ex præc. concl. profluit ; at, quia variæ opiniones in proposito versantur, operis pretium ducimus singulas brevi oratione expendere¹.

1^a *opinio*, scil. Vasquezii, *manifeste falsa est*.— *a*) Nam Scriptura, promittens vitam æternam bonis operibus, conditionem addit : si fiant *in nomine Christi* (Marc. IX, 40 ; Luc. IX, 48), *propter nomen ejus* (Matth. XIX, 29) ; imo præcipimur ab Apost. omnia facere *in gloriam Dei* (1 Cor. X, 31), vel *in nomine Domini* (Coloss. III, 17).— *b*) Ad rem *S. Thomas* (2 Sent. D. XL, Q. un., a. 5 ad 6) : « Non sufficit omnino *habitualis* ordinatio actus in Deum : quia ex hoc quod est in habitu nullus meretur, sed ex hoc quod actu operatur. »— *c*) *Ratio* contra Vasquezium convincens est. Etenim actus virtutum acquisitarum nequeunt esse meritorii vitæ æternæ nisi in se quodammodo supernaturales ; quippe merita debent esse ejusdem ordinis cum præmio. Atqui actus illi non possunt supernaturalitatem sortiri ex sola concomitantia habitus charitatis. Ergo.

2^a *opinio improbabilis* prorsus videtur.— *a*) Nam, juxta Scripturas, merces vitæ æternæ retribuenda est *diligentibus* ; sic (Jac. I, 12) : *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ quam repromisit Deus diligentibus se*. Recole textus citatos sub præc. conclusione.— *b*) Insuper doctrina *S. Thomæ* tam manifeste opinioni illi adversatur ut nullo prorsus pacto in ejus sensum converti queat. Præter ea enim quæ habentur in præc. articulo, sequentia lectori commendamus (Qq. Dispp. q. un. *de Charitate*, a. 11 ad 2) : « Sicut in causis efficientibus virtus primæ causæ manet in omnibus causis sequentibus, ita etiam intentio principalis finis virtute manet in omnibus finibus

¹— De hac controversia cf. Gonet, Disp. II, a. 6.

secundariis ; unde quicumque actu intendit aliquem finem secundarium, virtute intendit finem principalem : sicut medicus dum colligit herbas actu intendit conficere potionem, nihil fortassis de sanitate cogitans, virtualiter tamen intendit sanitatem propter quam potionem dat. Sic igitur cum aliquis seipsum ordinat in Deum sicut in finem, in omnibus quæ propter seipsum facit, manet *virtute* intentio ultimi finis, qui Deus est ; unde in omnibus mereri potest, si charitatem habeat. Hoc igitur modo *Apostolus* præcipit, quod omnia in gloriam Dei referantur.»¹ Eodem sensu intelligenda sunt verba (*de Malo* Q. IX, a. 2).—c) Tandem per illud solum meremur assequi finem ultimum seu Deum, per quod simpliciter et absolute in illum tendimus. Atqui per solos actus a charitate elicitos vel imperatos, sive actualiter sive virtualiter, in Deum *simpliciter* tendimus : siquidem actus virtutum infusarum, etsi Deum sub aliquo respectu particulari attingant, v. g. fides sub ratione veri revelati, spes sub ratione boni nostri, non tamen illum simpliciter absoluteque respiciunt, saltem moraliter et psychologice ; *ontologica* enim tendentia illorum actuum in Deum, sicuti omnium rerum, ad meritum non sufficit. Charitas autem sola Deum ut est in se attingit². Ergo.

3^a opinio probanda manet quæ exigit *virtualem* saltem charitatis influxum in opera, ut meritoria sint vitæ æternæ :³ duo notabimus in hujus opinionis gratiam.—a) Primo, ad influxum illum virtuales « sufficit quod *aliquando actualiter* omnes fines (proximi) in finem ultimum referantur, sicut fit quando aliquis cogitat se totum ad Dei dilectionem dirigere ; tunc enim quidquid ad seipsum ordinat, in Deum ordinatum erit. Et si quærat quando oporteat actum referre in finem ultimum, hoc nihil aliud est quam quærere quando oportet⁴ habitum charitatis exire in actum » (2 S. D. XL, Q. I, a. 5 ad 6).—b) Quocirca (et ex hoc opinio secunda vix differt *in praxi* a nostra) juxta Joan. a S. Thoma, Billuart, etc., influxus virtualis charitatis reperitur in omni justo ex iteratis haud raro actibus amoris Dei ad quos *tenetur*, et sine quibus desinit esse justus.

¹— Cf. quoque I, Q. XII, a. 6 ; — I, Q. XCV, a. 4 ; — 1 Cor. c. III, l. 2 ; — 3 S. D. XXX, Q. I, a. 5 ; — 4 S. D. XLIX, Q. I, a. 4, sol. 4 ; — *de Pot.*, Q. VI, a. 9, c. et ad 3.

²— Cf. dicenda in Disp. VIII.

³— Ei subscribit S. Alph. de Lig. *Cont. haer.*, Sect. VI, n. 88, et *Mor.*, l. V, n. 44.— Cf. S. Thom. II-IIæ, Q. LXXXIII, a. 13.— Ad intelligendam merendi vim charitatis virtuales confert exemplum navigii quod, semel extensis velis, ad portum dirigitur etiam navigatore non cogitante.

⁴— Vid. auctores *Theologiae moralis*.

Coronidis instar breviter indicandum est quo modo passionēs animæ, quæ imperio voluntatis quadamtenus subjacent, se habeant ad meritum.—*a*) Passiones, *prævenientes* iudicium rationis ex quo dependet bonitas actus moralis, quia pronum est ut iudicium illud obscurent, *per se* quidem minuunt laudem et meritum actus ; *per accidens* tamen meritum augere possunt, in quantum ad malum inducant et sint occasio fortius volendi contrarium.—*b*) Passiones, *consequentes* rectum rationis iudicium, dupliciter se habere possunt : *primo* per modum redundantiae, et sic passio *signum* est intensioris voluntatis et meriti ; *secundo* per modum electionis, quando homo se ipsum ad passionem excitat ut promptius operetur, et sic passio *adjutorium* est meriti¹.

Solv. obj.—**OBJ. 1.**—Merces divina operi debetur. Atqui quælibet virtus est alicujus operis principium. Ergo.

RESP. D. M. : . . . cuilibet operi, *N* ; operi ordinato in Dei bonum sub ratione ultimi finis, *C*.—**D. m.** : . . . per se ordinans opus in ultimum finem, *N* ; sub imperio charitatis cujus est finem illum secundum se intendere, *C*.—**Neg. conseq.**

Proprium est habitus, ad quem pertinet finis, imperare habitibus respicientibus ea quæ sunt ad finem. Ejusmodi est charitas.

OBJ. 2.—Quantitas meriti ex labore dependet. Atqui charitas magis minuit quam augeat laborem. Ergo.

RESP. D. M. : . . . ex labore quem parit magnitudo operis, *C* ; . . . quem parit defectus operantis, *N*.—**C. d. m.**—**Neg. conseq.**

Opus aliquod potest esse laboriosum dupliciter : primo ex *magnitudine operis*, et labor hujusmodi, quando suscipitur, signum est ferventioris charitatis, quæ ardua aggreditur, subindeque excellentioris meriti ; secundo ex *defectu operantis*, quatenus unicuique difficile id est quod non prompta voluntate facit, et talis labor, merito adversus, a charitate tollitur.

OBJ. 3.—Illa virtus principalius est merendi principium cujus actus maxime meritorii sunt. Atqui hujusmodi est fides, uti patet in martyribus. Ergo.

RESP. C. M.—**D. m.** : . . . per se, *N* ; ratione charitatis per quam operatur, *C*.—**Neg. conseq.**

¹—I-IIæ, Q. XXIV, a. 3.

ARTICULUS V.

Utrum homo possit sibi mereri primam gratiam.

1° Determinato *objecto meriti* simpliciter et primo quod est *vita æterna*, ducimur ad considerandum objectum ejusdem ordinis *secundarium* quod est *gratia*, sive primum conferenda, sive augenda, sive consummanda.—Prima *gratia*, *absolute* et respectu *ipsius merentis* sumpta, præsentis dubii materiam præbet.

2° *Præsupponimus* a) *primam gratiam actualem* neque condigne neque congrue sub meritum cadere, prout constat ex Disp. IV, Q. I, a. 3 et C. G. III, 149 : ratio fundamentalis est, quia repugnat prima initia boni supernaturalis esse a sola naturâ.—b) At quæstio præcipue agitatur de *prima gratia habituali*. Dum autem omnes theologi negant gratiam istam objectum esse meriti *de condigno* seu simpliciter, ex alia parte concedunt eam posse saltem aliquammodo cadere sub meritum *de congruo*.

Conclusio.—HOMO NON POTEST SIBI MERERI DE CONDIGNO PRIMAM GRATIAM JUSTIFICANTEM ; ETSI DE CONGRUO ILLAM QUODAMMODO MEREATUR.

1^a *Pars* fundatur in *Conc. Trid.* (Sess. VI, c. 8), ubi docet gratis nos justificari, « quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam *promeretur* » (scil. simpliciter et de condigno).

Prob. dupliciter, nempe per exclusionem meriti tum *antecedentium*, tum *subsequentium* operum.

1° *Excluditur meritum condignum operum antecedentium.*

— a) *Ex gratuitate gratiæ.* Quod homo meretur de condigno ei imputatur secundum debitum, quasi merces operum ejus. Atqui ratio gratiæ prorsus gratuitæ repugnat debito operum ; nam *ei qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum* (Rom. IV, 4). Unde (*ibid.* XI, 6) Apost. magis inculcat illam repugnantiam : *Si autem gratia, jam non ex operibus.* Ergo.—Legendus est ea de re S. Augustinus qui (l. I de Gr. Ch. c. 22) ait : « Quomodo est ergo gratia, si non gratis datur ? Quomodo est gratia, si *ex debito* redditur ? Quomodo verum dicit Apostolus : *non ex vobis, sed Dei donum est ; non ex operibus, ne forte quis extollatur ?* »¹

b) *Ex altitudine gratiæ.*—Id quod essentialiter excedit proportionem naturæ, nequit cadere sub merito non habentis gratiam. Atqui gratia, utpote *forma* divina, omnino excedit

¹— Eph. II, 8-9.

proportionem naturæ, videlicet tum operum pure naturalium, tum quoque operum initialiter supernaturalium quæ fiunt cum solo actuali Dei auxilio absque principio intrinseco elegante. Ergo.

c) *Ex impedimento peccati.* — Homo, quoadusque versetur in statu inimicitiae respectu Dei et servitutis sub potestate diaboli, non potest de condigno mereri a Deo mercedem gratiæ. Atqui existens in peccato inimicus est Dei et diaboli servus. Ergo.

2° *Excluditur meritum operum subsequantium.* — Nam opera bona, gratiam subsequantia, ab ea tanquam a principio valorem suum meritorium desumunt. Atqui repugnat quod principium operis meritorii sit simul, per modum mercedis, ejus terminus. Ergo.

2^a *Pars* concedit meritum quoddam congruum primæ gratiæ justificantis, non quidem in *jure amicabile*, ut aiunt, fundatum, siquidem peccati servus non est amicus Dei, sed innixum habitudini *dispositionis* ad formam.

1° Sane ita sentiunt SS. DD. *Augustinus* et *Thomas*. *S. Augustinus* (Ep. 105 al. 194 ad Sixt. n. 9) ait : « Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat : Deus, propitius esto mihi peccatori ; et descendit justificatus merito fidelis humilitatis. » Et *S. Thomas* (2 S. D. XXVII, Q. I, a. 4 ad 4) : « Indignum potest sumi dupliciter : vel negative tantum, et sic Deus dat gratiam indignis, quia his qui non sunt sufficienter ad hoc digni, sed tamen habent aliquam dispositionem ad recipiendum, ex quo dicuntur quadammodo *ex congruo* gratiam mereri. »¹ — 2° *Ratio* probativa ex his verbis ultro consequitur. Bona enim opera, puta actus fidei, attritionis, etc., peccatorem disponunt ad justificationem. Atqui dispositio dicit *congruentiam* quamdam respectu formæ quam connaturaliter petit vel exigit. Ergo.

Ex dictis *duo colligantur* : — 1° Licet primi actus salutaris mereri quadamtenus possint *de congruo* alias gratias actuales quæ media sint ad justificationem, non potest tamen homo eas mereri *de condigno*, sicuti nec ipsam justificationem. — 2° Motus liberi arbitrii, qui requiruntur immediate ad infusionem primæ gratiæ, quatenus *dispositive* gratiam antecedunt, nonnisi *congruitate* quadam eam emerentur. Quatenus vero a gratia prodeunt in genere *causæ formalis*, jam

¹ — Idem alibi expresse docet sanctus doctor. « Quia, inquit, divinam bonitatem *debet* ut ubicumque dispositionem invenit, perfectionem adjiciat, ideo ex merito *congrui* dicitur aliquis mereri aliquod bonum per opera bona extra charitatem facta. Et secundum hoc opera ista ad triplex bonum valent, scil. ad temporalium consecutionem, *ad dispositionem ad gratiam*, et ad assuefactionem bonorum operum » (Suppl. Q. XIV, a. 4).

non merentur gratiam primam, bene tamen et *de condigno* primum gradum gloriæ.

Solv. obj.— **OBJ. 1.**— Juxta Aug. (in Præf. Ps. XXXI), fides meretur justificationem. Atqui justificatur homo per primam gratiam. Ergo.

RESP. D. M : et hoc ab Augustino prolatum est dum aliquando crederet initium fidei esse ex nobis, quod postea retractavit, *C* ; et hoc absolute est tenendum, *S. d :* eo sensu quod actus fidei concomitans justificationem *congruitate* immediatæ dispositionis exigit gratiam, *C* ; quasi sit meritum *de condigno*, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Deus non dat gratiam nisi dignis. Atqui non dicitur aliquis dignus aliquo dono nisi per meritum condignum. Ergo.

RESP. D. M : . . . nisi iis qui prius digni fuerint, *N* ; nisi iis quos ipse infundendo gratiam dignos facit, *C.*— *C. d. m :* . . . dignus antecederet . . . *C* ; dignus concomitanter secundum dispositionem ultimam quæ simul sit ad gratiam et ex gratia, *N.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 3.— Apud homines potest quis mereri donum jam acceptum, v. g. servus equum quo bene usus fuerit in bonum domini. Atqui Deus liberalior est homine. Ergo multo magis per subsequencia opera, etc.

RESP. D. M : . . . potest quis mereri *proprietaem* doni jam accepti in *usum*, et hoc per industriam non proveniente a dono ipso, *C* ; potest mereri proprietatem rei jam absolute sibi donatæ, et quidem per bonum opus proveniens ab illa re eo modo quo opera nostra meritoria proveniunt a gratia, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

ARTICULUS VI.

Utrum homo possit alteri mereri primam gratiam.

Compertum omnibus est hominem, gratia et charitate instructum, posse pro altero *satisfacere* (Suppl. Q. XIII, a. 2) ; imo Christum de condigno et *ex rigore justitiæ* pro hominibus salutem promeruisse. Hinc dubitandi occasio, *utrum* et *quomodo* homo jam *justificatus* primam gratiam alteri mereri valeat.

Conclusio.— **JUSTUS (EXCEPTO CHRISTO) NON POTEST ALTERI MERERI PRIMAM GRATIAM DE CONDIGNO, BENE TAMEN DE CONGRUO.**

1^a Pars prob.— 1° Ex *Daniele* precante Deum pro populo Judaïco (IX, 18) : *Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.*— 2° Meritum de condigno esse debet juxta legem divinæ præordinationis et motionis Dei efficacitatem. Atqui Deus, de facto saltem (quidquid sit de potentia absoluta), non ordinat neque movet opera justorum nisi ut sibi ipsis mercedem de condigno mereantur. Ergo. *Min. decl.* ex discrimine inter *gratiam adoptionis* et *gratiam capitalem* : nam gratia adoptionis, qua justii informantur, in hoc a capitali differt, quod illa, utpote particularis, ordinatur solum ad perficiendum subjectum in quo est ; capitalis vero, qua Christus constituitur caput Ecclesiæ et salutis humanæ auctor, influxum suum ad omnes homines extendit, juxta illud Ap. (Heb. II, 10) : *Decebat eum . . . qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum, per passionem consummare.*— 3° Huc pertinent verba *S. Leonis M.* (ep. 97 al. 165 ad Leonem, c. 2) : « Quamvis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio redemptio fuit mundi. Acceperunt justii, non dedere coronas, et de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona justitiæ.»

2^a Pars tuetur meritum de congruo se tenens non solum ex parte operis, sed etiam ex parte personæ Deo gratæ, prouti constat ex articulo *communione sanctorum*, quem in Symbolo profitemur, et ex *praxi Ecclesiæ* orantis pro paganis, judæis et hæreticis.

1° Sane legimus (Matth. IX, 2) : *Videns Jesus fidem illorum* (qui offerebant ei paralyticum), *dixit paralytico : Confide, fili ; remittuntur tibi peccata tua ;* unde fides de congruo hanc peccatorum sanationem meruit. Eodem spectat illud (1 Joan. V, 16) : *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem* (scil. si non sit obduratus in malo).— 2° *Exemplis* idem suadetur. *Stephanus* enim precibus meruit conversionem *S. Pauli*, juxta illud *Augustini* (Serm. 4 de Sanct.) : « Si martyr *Stephanus* non sic orasset, Ecclesia *Paulum* hodie non haberet ; » et omnes norunt *S. Monicam* filium *Augustinum* multo lacrymarum semine Christo genuisse.¹— 3° Pulcherrimam rationem exhibet (h. loc.) *D. Thomas* ex lege amicitiae : « Merito congrui, inquit, potest aliquis alteri mereri primam gratiam. Quia enim homo in gratia constitutus implet Dei voluntatem, congruum est secundum amicitiae proportionem ut Deus impleat hominis voluntatem in salvatione alterius : licet

¹— Cf. *S. August. Confess.* l. III, c. 12.

quandoque possit habere *impedimentum* ex parte illius cujus aliquis sanctus justificationem desiderat.»

Duo *subjiciemus*.— *a) Primo*, cum meritum illud de congruo fundetur in proportionem amicitiae et charitatis, patet quam recte, ipso Ecclesiae sensu, tribuatur sanctioribus viris in gratiam peccatorum summa quædam meritorum mediationisque efficacia, quæ in B. Virgine et Deipara Maria veluti *omnipotentia supplex* commendatur.— *b) Attamen, secundo*, duritia humani cordis, ordinarie loquendo et secundum divinæ Providentiæ consilia, efficere potest ut meritum illud *non sit infallibile* ; quod Deus ipse testatus est (Jer. XV, 1) : *Si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum*.

Solv. obj.— **OBJ. 1.**— Orationes justorum etiam pro aliorum salute efficaces sunt ; nam dicitur (Jac. V, 16) : *Orate pro invicem ut salvemini : multum enim valet deprecatio justi assidua*. Atqui salus fit per gratiam. Ergo.

RESP. D. M.... efficaces sunt efficacia *impetrationis* quæ misericordiæ Dei innititur, *C* ; efficacia *condignitatis* quæ innititur justitiæ, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Legitur (Luc. XVI, 9) : *Facite vobis amicos (per bona opera) de mammona (divitiis) iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Atqui nullus recipitur in æterna tabernacula nisi per gratiam. Ergo.

RESP. D. M.... et sensus est divitem jam justificatum ex merito condigno exercitiæ misericordiæ salvari, vel (si peccator sit) ex impetratione et merito congruo bonorum operum grati pauperis primam gratiam accipere, *C* ; secus, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.* ⁽¹⁾

¹— « On aura remarqué, dans ce lumineux article, la belle doctrine du mérite condigne et du mérite de convenance dans les œuvres accomplies par les justes. Même quand le mérite condigne n'est point possible, le mérite de convenance l'est toujours. Et ce mérite, fondé sur la divine amitié, peut être d'une efficacité souveraine, bien que non fondée sur la stricte justice, pour obtenir en faveur des autres les grâces les plus précieuses. On aura remarqué aussi que le mérite de convenance était distingué par saint Thomas de l'impétration de la prière. L'impétration de la prière suppose toujours nécessairement l'acte de la prière ; le mérite de convenance peut s'exercer par la voie de n'importe quelle œuvre bonne, faite par l'homme juste, sous le commandement de la vertu de charité. Oh ! l'admirable doctrine, si bien faite pour encourager tout ensemble les pécheurs à recourir à l'intervention des âmes justes, et les âmes justes à redoubler de ferveur, soit dans leurs prières, soit dans leurs bonnes œuvres, pour venir en aide aux âmes des pécheurs. » (R. P. Pègues, *op. cit.*, in h. art.).

ARTICULUS VII.

Utrum homo possit sibi mereri reparationem post lapsum.

Dictum est de merito respectu gratiæ *absolute* primæ ; nunc quæstio movetur, utrum gratia prima *hypothetice*, seu supposito lapsu, per meritum restaurari valeat.— Agitur de homine justo, quamdiu justus est et salutariter operatur.

Conclusio.— JUSTUS NON POTEST SIBI MERERI REPARATIONEM POST LAPSUM FUTURUM, NEQUE MERITO CONDIGNO, NEQUE MERITO CONGRUO STRICTE SUMPTO, AT POTEST SECUNDUM QUAMDAM CONGRUENTIAM LATIUS ACCEPTAM.

1^a *Pars* negans meritum *condignum*, fulcitur verbis *Conc. Trid.* (Sess. VI, c. 8.) supra citatis, quibus edocemur *gratis* hominem justificari, juxta ipsam Apostoli doctrinam, ideoque citra condignitatem operum. Est igitur assertio *certa*.

1° Sane vero impossibile est Deum oblivisci ejus quod cadit sub merito condigno. Atqui (Ezech. XVIII, 24) *si averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem... omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur*. Ergo.— 2° Ratio meriti de condigno dependet maxime ex motione seu ordinatione divinæ gratiæ. Atqui motio prioris gratiæ non se extendit usque ad hoc quod homo reparetur post lapsum. Ergo. *Min.* evincitur ex eo quod motio illa interrumpitur per sequens peccatum ; quæ interruptio prohibet ne homo reperiat in statu condigno mercede. Atqui (ut scite notat *Cajetanus*) nemo meretur aliquid exhibendum sibi in statu indigno mercede. Ergo.— 3° *Conf.* ex *falsa consequentia* : quippe si homo justus posset ex justitia mereri reparationem post lapsum, teneretur Deus illum in pristinam dignitatem reparare. Ergo qui semel justus fuit, infallibiliter salvaretur : quod patet esse a verò alienum.

2^a *Pars* quoque negat meritum *congruum* *stricte* sumptum seu fundatum in jure amicabile, nec nisi vocetenus ei contradicit *Bellarminus* (l. V, c. 22).— *Ratio* est, quia meritum de congruo strictum importat jus quoddam ad præmium ex titulo *amicitiæ*. Atqui justus per peccatum sequens amittit amicitiam cum Deo ideoque omne jus amicabile, impedimentum meriti inducens duplici ratione, prout ipse est et merens et cui meretur. Ergo.— Hoc jure amicabile justus, in justitia manens, potest *alteri* tantum, *stricte* de congruo, mereri reparationem post lapsum.

3^a *Pars* sequitur quæ meritum *congruum* *late* sumptum admittit, innixum impetrationi et cuidam convenientiæ bonorum operum præcedentium ; prout ipse *S. Thomas* conce-

dere videtur (in Heb. VI, lect. 3.) — In hunc sensum quadrant verba prophetæ Jehu ad Josaphat regem Judæ (2 Paralip. XIX, 2-3) : *Impio praebeas auxilium et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, et idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inventa sunt in te; nec non oratio Psalmistæ (Ps. LXX, 10) : Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.*

Solv. obj. (cont. 1^{am} et 2^{am} p. concl.) — **OBJ. 1.** — Illud quod juste a Deo petitur, sub merito condigno cadere videtur. Atqui nihil justius a Deo petitur quam reparatio post lapsum. Ergo.

RESP. D. M. : . . . quod juste petitur quasi titulo *justitiae*, *C*; quod juste petitur quasi tendens ad justitiam et titulo *Dei misericordiae* . . . *N.* — *C. d. m.* eodem sensu. — *Neg. conseq.*

OBJ. 2. — Multo magis homini operanti prosunt opera sua quam alii. Atqui homo potest alteri mereri stricte de congruo reparationem post lapsum. Ergo.

RESP. D. M. : . . . dummodo non sit impedimentum ex parte merentis, *C*; non obstante quocumque impedimento, *N.* — *D. m.* : homo justus et manens in sua justitia . . . *C*; a justitia delapsus, *N.* — *Neg. conseq.*

OBJ. 3. — Qui aliquando fuit in gratia, sibi per bona opera vitam æternam meruit. Atqui ad vitam æternam non potest quis pervenire nisi reparetur post lapsum. Ergo.

RESP. D. M. : . . . quod meritum per peccatum sequens suspendi potest, *C*; quin illud impediri ac suspendi contingat, *N.* — *C. m.* — *Neg. conseq.*

1° Quidam dixerunt neminem mereri *absolute* vitam æternam (nisi per actum finalis gratiæ), sed solum *sub conditione* extremæ perseverantiæ. Quod irrationabile est : siquidem quandoque ob *aegritudinis oppressionem* actus ultimæ gratiæ minus meritorius est quam præcedentes ; quantitas autem gloriæ commensuratur omnibus meritis secundum id quod majus fuerit in ipsis. — 2° Itaque quilibet actus charitatis meretur *absolute* vitam æternam, at peccato præpediri potest a consecutione mercedis, sicut causæ naturales impeditæ a suis effectibus deficiunt.

ARTICULUS VIII.

Utrum homo possit mereri augmentum gratiæ vel charitatis.

1° Cum homo moneatur *ascensiones in corde suo disponere et ire de virtute in virtutem* (Ps. LXXXIII, 6-7), juxta aliud

Scripturæ verbum (Apoc. XXII, 11) : *Qui justus est, justificetur adhuc*, præsens dubitatio sponte ex præcedentibus surgit.— Gratiae autem vel charitatis *augmentum* intelligendum est cum profectu *omnium virtutum infusarum*, sive theologalium, sive moralium, quæ intimo vinculo gratiae consociantur.

2° Theologi quidem omnes admittunt augmentum gratiae sub merito *generatim* cadere.— At meritum hoc proprie *condignum* esse negavit olim *S. Bonaventura*, concedens solum meritum congruum, etsi in suo genere perfectissimum.— Modo, post *D. Thomam* et *Conc. Trid.*, concors Doctorum sententia oppositum tenet.

Conclusio.— POTEST HOMO JUSTUS MERERI DE CONDIGNO AUGMENTUM GRATIÆ ET VIRTUTUM.— Id satis expresse definitum invenitur (*Trid.* Sess. VI, c. 32), ubi augmentum gratiae connumeratur inter ea quæ justificatus homo bonis operibus *vere* seu simpliciter et de condigno meretur.

1° Signatim favent *Scripturae* eloquia.— Dicitur enim (2 Cor. IX, 8-11) : *Potens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis... multiplicabit semen vestrum et augebit incrementa frugum justitiae vestrae, ut in omnibus locupletati abundetis*; quibus verbis ostenditur justitiam augeri *necessitate morali* condigni meriti, sicuti physica lege et necessitudine fruges ex agricultura prodeunt. Rursus (Jac. II, 21-22) : *Abraham, pater noster, nonne ex operibus justificatus est... et ex operibus fides consummata est*? Ubi illud *ex operibus*, juxta biblicum loquendi usum, merendi vim demonstrat.

2° Accedit *Augustini* auctoritas qui (Tr. 5 in Ep. Joan.) implicite saltem eandem doctrinam tradit; ait vero (Tr. 74 in Joan. n. 2) : « Restat ut intelligamus Sp. Sanctum habere qui diligit, et habendo mereri ut plus habeat, et plus habendo plus diligit. » Porro meritum sine addito rectius accipitur pro merito *simpliciter* seu de condigno.

3° Præsto est efficax *ratio*.— Illud cadit sub merito condigno ad quod ordinatio et motio gratiae, formaliter et effective influentis, se extendit. Atqui motio hæc non solum se extendit ad vitam æternam, sed etiam ad augmentum gratiae et virtutum. Ergo. *Min. prob.* Motio alicujus moventis non solum se extendit ad ultimum terminum motus, verum etiam ad totum progressum in motu. Atqui terminus motus gratiae est vita æterna; progressus autem accipitur secundum augmentum gratiae et virtutum, quod apte describitur (Prov. IV, 18) : *Justorum semita, quasi lux splenscens, procedit et crescit usque ad perfectam diem*, seu plenam gloriæ illuminationem. Ergo.

Solv. obj.—**OBJ. 1.**—Ei qui præmium jam meruit, non debetur alia merces. Atqui justus certe præmiatur vita æterna. Ergo augmentum gratiæ non cadit sub merito.

RESP. D. M. : Ei qui præmium meruit per modum ultimi termini... *C* ; per modum termini medii, *N.*—*C. m.*—*Neg. conseq.*

1° Præmium est terminus meriti. Terminus autem ille duplex esse potest, *ultimus* et *medius*, prout voluntas intendens finem vario meriti progressu illum assequatur. Unde merces ultima, nedum excludat, potius præsupponit mercedem mediam veluti rationem majoris perfectionis finalis acquirendæ.—2° At vero qui suis operibus solum favorem humanum prosequitur, quasi ultimum in eo finem constituens, is nullam aliam mercedem recipiet, juxta illud (Matth. VI, 2) : *Receperunt mercedem suam.*

OBJ. 2.—Nulla causa producit effectum majorem se. Atqui gratia vel charitas est causa meriti. Ergo.

RESP. D. M. : ... effectum majorem se quoad proportionem virtutis, *C* ; quoad quantitatem, *N.*—*C. m.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.—Gratia, si augeretur, per quemlibet actum a charitate procedentem augeri deberet. Atqui id inconveniens est, cum nonnulli actus meritorii parum sint ferventes. Ergo.

RESP. D. M. : ... augeri deberet vel de jure vel de facto, *C* ; de facto statim, *S. d.* : per quemlibet actum intensiorem, *C* ; per quemlibet actum etiam remissiorem, *N.*—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

Quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, sicut et gratiæ consummationem quæ est vita æterna. At, quemadmodum vita æterna non statim redditur, sed suo tempore, ita nec gratia semper statim augetur, sed tempore debito, cum scil. aliquis sufficienter fuerit dispositus per actum intensiorem ad gratiæ augmentum.—Vid. infra, Disp. VIII, de augmento charitatis.

ARTICULUS IX.

Utrum homo possit perseverantiam mereri.

1° a) Agitur hic de *perseverantia viae*, distincta contra *perseverantiam gloriæ*, vi cujus liberum arbitrium per gratiam consummatam indeclinabiliter determinatur ad bonum, et quam justus una cum gloria *de condigno* meretur.—b) Communi autem *perseverantiæ* nomine non intelligitur sim-

gularis illa in bono confirmatio¹ aliquibus tantum concessa, ut B. M. Virgini, et sub ea S. Joan. Baptistæ et Apostolis post Pentecosten, sed donum pertinens ad omnes prædestinatos.— c) Hoc donum *describi* potest « actualis et uniformis quædam continuatio liberi arbitrii in esse gratiæ, ex divina cooperatione, usque in finem consequendæ beatitudinis. »— d) Quamvis autem jam (Disp. II, Q. un., a. 10) dixerimus de perseverantia finali ut *gratia* ad eam *necessaria* adstrueretur, locus nunc datur denuo quærendi de eadem perseverantia secundum ejus *habitudinem* ad *meritum*.

2° Præsens doctrina demonstranda assumitur contra hæresim *semipelagianam* quæ ferebat hominem mereri non modo initium fidei, sed etiam perseverantiam finalem, quæque suos sectatores in tantam duxit absurditatem ut assererent Deum, ex prævisione meriti vel demeriti *mere futuribilis*, quosdam infantes præripere ex hoc mundo cum baptismo et alios damnare.

3° Concedunt omnes theologi justum non posse mereri, nec de congruo, *inchoationem perseverantiæ*, quæ manifeste pendet ex primo auxilio efficaci præsupponendo cuilibet merito; at circa *progressum* et *consummationem* perseverantiæ, etsi omnes unanimes sint in negando merito *condigno*, non desunt qui cum *Suarez* (l. XII, c. 38) meritum *congruum* admittant.— Quid sentiat S. Thomas, modo aperietur.

Conclusio 1^a. — JUSTUS NON POTEST MERERI DE CONDIGNO PERSEVERANTIAM FINALEM.— Id *de fide* vel saltem *fidei proximum* esse constat ex *Trid.* (Sess. VI, cap. 13 et can. 16, 22, 32); nam (can. 16) vocatur perseverantia antonomastice *magnum donum* et (can. 32) justus asseritur vere mereri, inter alia, vitæ æternæ consecutionem, *si tamen in gratia decesserit*, quasi decedere in gratia meritum illud effugiat.

1° Revera a) nusquam in Scripturis perseverantia finalis promittitur justis tanquam merces operum condigna; imo monemur ut cum metu et vigilantia salutem operemur (1 Cor. X, 12): *Qui se existimat stare, videat ne cadat.*— b) Præterea, doctrina præsentis concl. intime connectitur cum altera, alias a nobis exposita (*de Deo*, Disp. VI, Q. II, a. 3), circa *gratuitatem* immediatam *prædestinationis* ad gratiam efficacem et gloriam, necnon cum iis quæ disseruimus supra (Disp. II, Q. un., a. 10) de necessitate *specialissimi auxilii* ad perseverandum usque in finem.— c) Amplius, omne quod

¹ — Cf. S. Th., *de Ver.*, Q. XXIV, a. 9; — item cl. Lépicier (*op. cit.*, pp. 432-35) qui tres modos confirmationis in bono expendit, unum perfectissimum patriæ, alterum Deiparæ in via, tertium quibusdam sanctis viatoribus tribuendum.

homo de condigno meretur a Deo, id *infallibiliter consequitur*, nisi peccato impediatur. Atqui non impediri peccato pertinet ad finalis perseverantiæ bonum. Ergo quicumque meretur condigne finalem perseverantiam, ab ejus consecutione nequaquam impeditur. Atqui, teste *Scriptura* et experientia, multi habent opera meritoria, qui tamen de facto perseverantiam non consequuntur. Ergo.

2° Succurrit *Augustini* suffragium (l. de Dono persev.) qui, postquam ostenderat quam magnum et gratuitum sit illud donum, subdit (l. 13) : « Unde satis dilucide ostenditur et imchoandi et usque in finem perseverandi gratiam Dei non secundum merita nostra dari, sed dari secundum ipsius secretissimam, eandemque justissimam, sapientissimam, beneficentissimam voluntatem. »

3° *Rationem* ex mente *D. Thomae* proponamus.— Illud cadit sub humano merito quod comparatur ad motum liberi arbitrii directi a Deo movente sicut *terminus* conveniens *statui* merentis, non autem quod se habeat magis ut principium statui merentis indebitum. Atqui, in perseverantia viæ, licet non repugnet unum actum posse mereri motionem divinam ad alium actum *absolute* sumptum, tamen concatenatio illorum actuum et conservatio in gratia, qua perseverantia formaliter constituitur, destituta videtur conditionibus in majori recensitis : ergo. Etenim a) motio divina conservativa gratiæ re non differt a prima ejus productione, ideoque se tenet ex parte *principii* meriti potius quam habeatur ut bonum quoddam realiter superadditum in ratione termini. b) Præterea determinatio in esse gratiæ ex merito adversa est statui præsentis vitæ, in quo liberum arbitrium *versatile* manet usque in finem.

Conclusio 2^a.— QUAMVIS PROBABILIVS, NEQUE DE CONGRUO PROPRIE, HOMO POSSIT MERERI PERSEVERANTIAM FINALEM, TAMEN POTEST ILLAM VEL SIBI VEL ALIIS ORANDO IMPETRARE.— *Praesupponitur* discrimen inter meritum, etiam congruum, et impetrationem : *impetratio* enim orationi formaliter sumptæ convenit, inducens aliquem ad dandum præcise quia *rogatur* et ex sola liberalitate ; *meritum* vero fundatur in aliqua *operis bonitate* vel proportionata (meritum condignum), vel improporcionata (meritum congruum), quem proportionis defectum supplet dantis liberalitas seu misericordia.

1^a *Pars* concl. a) conformior est imprimis menti *S. Thomae* qui (in h. art.) excludere videtur omne meritum proprie sumptum.— b) Insuper argumenta, quæ mox attulimus præ-

¹ — Cf. II-IIæ, Q. LXXXIII, a. 15.

sertim ex ratione, contra meritum de condigno, militant etiam contra meritum de congruo proprie acceptum.—c) Si quod autem meritum de congruo *improprium* admitti velit, eo quia bona opera quadamtenus *disponunt* ad perseverandum, saltem dici non potest meritum istud infallibile, ut ipse Suarez (l. XII, c. 38, n. 14) fatetur et probat ex defectu promissionis divinæ.

2^a *Pars* subit : — quæ 1° innititur verbis *S. Thomae* (resp. ad 1) : « Perseverantiæ donum aliquis petendo a Deo impetrat vel sibi vel alii, quamvis sub merito non cadat. » Quibus præiverat *S. August.* (l. de Don. persev. c. 6) : « Hoc Dei donum *suppliciter* emereri (seu obtineri) potest ; sed cum datum fuerit, amitti contumaciter non potest. » — 2° Id a nobis potest impetrari ad quod petendum Deus ipse nos inducit ; porro hujusmodi est perseverantia, ut docet idem *Aug. (op. cit. c. 2)* : « An quisquam eorum (sanctorum) est qui non sibi poscat a Deo ut perseveret in eo, cum ipsa oratione quæ Dominica nuncupatur, quia eam Dominus docuit, quando oratur a sanctis, nihil pene aliud quam perseverantia posci intelligatur ? » — 3° Oratio, debitis vestita conditionibus, efficax quidem est ; at inter conditiones illas habetur ut sit oratio *perseverans*. Quocirca eatenus homo *infallibiliter* sibi impetrat perseverantiam finalem, quatenus in orando cum Dei gratia jugiter perseveret¹ : quod et diligenter attendendum, et pie meditandum, et studiose prædicandum est.

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.).— **OBJ. 1.**— Magis est non posse peccare quam non peccare. Atqui homo de condigno mereri potest impeccabilitatem gloriæ : ergo et perseverantiam viæ.

RESP. C. M.— *D. m* : . . . quatenus vita æterna, cui impeccabilitas illa necessario convenit, se habet sicut *terminus* actus meritorii, *C* ; quasi eadem sit habitudo perseverantiæ gloriæ et perseverantiæ viæ ad liberum arbitrium, *N.*— *Neg. conseq.*

Eodem modo solvi poterit objectio petita ex augmento gratiæ.

OBJ. 2.— Qui potest mereri finem, potest mereri media necessaria ad illum. Atqui perseverantia est medium necessarium ad vitam æternam quam meremur. Ergo.

RESP. D. M : . . . quaelibet media, *N* ; media quæ esse possunt objectum meriti, *C.*— *D. m* : . . . ad meritum vitæ æter-

¹ — Cf. S. Alph. de Liguorio (*Magn. prec. adjum.*, P. I, c. 3, n. 3).— Optime sane Bellarminus (*de Justif.*, l. III, c. 13) : « Non enim perseverantia res est ejusmodi quæ uno die peti et accipi possit, sed *quotidie* petenda est ut *quotidie* detur, et sic tandem fiat ut in finem usque perseveremus. »

næ, *N* ; ad ejus consecutionem, *S. d*: et proprie cadit sub merito, *N* ; impetrabilis est, *C*.— *Neg. conseq.*¹

ARTICULUS X.

Utrum temporalia bona cadant sub merito.

1° Bonum hominis duplex est, unum *simpliciter*, aliud *secundum quid*.— *a*) Bonum hominis simpliciter *primario* consistit in ultimo et supernaturali fine, secundum illud (Ps. LXXII, 27) : *Mihi autem adhaerere Deo bonum est ; secundario* vero in omnibus iis quæ ad hunc finem conducunt. Bonum hominis *secundum quid* est bonum temporale seu sub particulari et deficienti ratione sumptum.— *b*) In præcedentibus, ab articulo 2 usque ad 9, egimus de merito respectu boni *simpliciter* tum *primarii* tum *secundarii* ; et conclusimus bona ista cadere sub merito supernaturali et plerumque etiam de condigno. Nunc quæritur de bono *secundum quid* et temporali, videl. num et quomodo ipsum sub merito cadat.

2° Nota est vesana positio *Marcionis* et *Manichæorum* dicentium omnia temporalia ex malo principio prodiisse et in malum hominis necessario converti ; dum e contrario catholica docet philosophia cuncta hæc materialia, ab uno cœlesti Opifice condita, in usum et profectum creaturæ rationalis immediate ordinari.— Duabus conclusionibus doctrinam *S. Thomæ* comprehendemus.

Conclusio 1^a.— BONA TEMPORALIA, SPECTATA SECUNDUM RESPECTUM UTILITATIS AD VITAM ÆTERNAM, CADUNT SUB MERITO SUPERNATURALI ET DE CONDIGNO.

Nam 1° bona temporalia utilia esse possunt ad diversa virtutum opera, præsertim charitatis et misericordiæ, quibus perducimur in vitam æternam, ideoque sub hoc respectu media dici debent finis illius assequendi. Atqui eadem ratione qua quis meretur finem, mereri etiam potest media quæ sub merito cadere queant. Ergo post acceptam primam gratiam, homo, sicuti et vitam æternam et augmentum gratiæ et profectum virtutum de condigno meretur, ita quoque merito supernaturali et condigno tantum a Deo de bonis temporalibus consequitur quantum sibi expediat ad salutem et Dei gloriam.

¹— Cf. quæ docet cl. Lépiciér (in h. art.) circa sensum promissionis quam fecit Christus Dominus *S. Marg. Mariæ Alacoque* pro cultoribus SS. sui Cordis.

2° Huc referri possunt verba *Scripturae* (Ps. XXXIII, 11) : *Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono* ; (Ps. XXXVI, 25) : *Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quaerens panem* ; necnon illud Ap. (1 Tim. IV, 8) : *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitae quae nunc est et futurae*.

3° Ut recte observat Em^{us} Satolli (in h. art.), interdum fieri poterit ut justus quodammodo mereatur *paupertatem* potius quam divitias, non ita tamen quod *necessaria* ei desint ad exequenda officia divinitus sibi commissa. Dicitur enim (Matth. VI, 33) : *Quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus ; et haec omnia adjicientur vobis*.

Conclusio 2^a.— BONA TEMPORALIA SPECTATA SECUNDUM SE, LICET NON CADANT SUB MERITO SUPERNATURALI ET SIMPLICITER, POSSUNT TAMEN CADERE SUB MERITO NATURALI ET SECUNDUM QUID.

1^a *Pars* patet : siquidem meritum et præmium esse debent ejusdem ordinis. Atqui bona temporalia, secundum se spectata, non egrediuntur limites ordinis naturalis. Ergo.

2^a *Pars prob.*— 1° Sunt homines naturaliter a Deo moti ad aliqua temporaliter agenda, in quibus suum propositum, favente Providentia, consequuntur. Atqui consecutio hæc bonorum temporalium, tum naturali bene libereque operantium virtuti, tum favori divinæ Providentiæ attribuenda, rationem præsefert naturalis mercedis. Ergo. *Min. decl.* ex proportionis lege ; sicuti enim vita æterna est simpliciter præmium operum justitiæ per respectum ad motionem Dei supernaturalem, ita congruit ut bona temporalia, secundum se sumpta, tanquam merces retribuuntur libere operantibus, sub naturali Dei motionem, ad illa proseguenda.

2° Id fieri potest, etiam si homines, quorum laudantur bona opera, recta intentione careant. Hujus rei præclarum exstitit specimen in Nabuchodonosor, rege Babylonis, qui expugnavit Tyrum, non quasi volens servire Deo, sed ut sibi dominium usurparet (resp. ad 2) ; nam dicitur (Ezech. XXIX, 19) : *Erit merces exercitui illius . . . dedi ei terram Ægypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus*.— Hinc S. Thomas (2 S. D. XXVII, Q. I, a. 4) : « Opera bona ante donum gratiæ facta præmio suo sibi proportionato non carent ; causant enim quamdam habilitatem ad gratiam, et secum etiam quamdam honestatem, et jucunditatem, et pulchritudinem habent, in quibus præcipue eorum præmium consistit ; et aliqua etiam per accidens causant, ut bonorum temporalium affluentiam, aut aliquid hujusmodi : quia frequenter, ut Greg. dicit (Mor. l. V, c. 1), Deus in hoc mundo remunerat eum qui

præmium futuræ gloriæ non meretur, ut sic nullum bonum irremuneratum inveniatur ».

3° a) In antiquitate celebre refertur *exemplum* tum ab *Augustino* (de Civ. Dei, l. V, cc. 15-16) tum a *D. Thoma* (de Reg. Principum, l. III, cc. 4-6) de *Romanis*, qui ex amore patriæ, fortiori zelo, civilique benevolentia meruerunt ut mundum subjugarent cunctisque fere gentibus imperii sui leges imponerent.— b) Recentiori ætate, idipsum sentiendum est de illis florentibus populis, qui etsi a vera religione aberrantes, nihilominus non videntur virtutibus naturalibus et civicis omnino destituti, potueruntque vi animi, ingenii artibus, mira quadam ac stupenda activitate, promereri a Deo opes, divitias, terrenamque, qua gaudent, potestatem et gloriam. His vero maxime congruit Evangelii dictum: *Receperunt mercedem suam*.

Solv. obj.—OBJ. 1.—Illa quæ cadunt sub merito non similiter se habent ad omnes. Atqui bona temporalia, sicut et mala, æque eveniunt bonis et malis (Eccle. IX, 2). Ergo.

RESP. *D. M* : . . . i. e. non casu accidunt, *C* ; non contingunt secundum naturalem Providentiæ cursum, nisi tamen divinæ Prædestinationis ordo derogationem requirat, *N*.—*D. m* : . . . quoad substantiam et secundum naturalem Providentiæ cursum, *C* ; quoad finem in quem destinantur a Deo et secundum Prædestinationis dispositionem, *N*.—*Neg. conseq.*

Omnia æque eveniunt bonis et malis quantum ad ipsam *substantiam* bonorum vel malorum temporalium et spectato communi *providentiæ* ordine ; quem tamen ordinem Deus in gratiam cœlestis *prædestinationis* mutare potest et aliquando immutat.—Quantum vero ad *finem*, non æqua est omnium habitudo ad bona illa et mala, quoniam boni per hujusmodi manuducuntur ad beatitudinem, non autem mali. Idcirco quæ apud malos vi tantum causarum naturalium contingunt, apud justos insuper judicanda sunt ex ordine Dei prædestinantis mediaque etiam de se temporalia ad hunc prædestinationis finem coaptantis¹.

OBJ. 2. (cont. 1^{am} p. 2æ concl.).—Quod promittitur ut præmium justitiæ cadit sub merito simpliciter. Atqui temporalia bona promissa sunt in V. T. sicut merces justitiæ, ut patet ex Deut. XXVIII. Ergo.

RESP. *D. M* : Quod promittitur ut præmium justitiæ moralis et religiosæ . . . *C* ; ut præmium justitiæ legalis, figurativum majoris boni futuri, *N*.—*C. d. m* : . . . sicut merces justitiæ moralis et religiosæ, *N* ; sicut merces justitiæ legalis et ad præ-

¹ — Cf. *de Deo*, Disp. VI, Q. I, a. 2 ad 5.

figurandum bona spiritualia quæ implentur in nobis, *C.*—*Neg. conseq.*

Temporalia bona promissa in V. T. erant merces justitiæ legalis et exterioris, quin necessario justitiam moralem et supernaturalem in populo supponerent. Per hæc autem bona terrestria, de se sub merito *secundum quid* tantum cadentia, non solum carnalis Judæorum populus inducebatur ad observationem Veteris Legis, sed insuper præfigurabantur bona spiritualia quæ nobis ex gratia Christi et Novæ Legis impletione, secundum meritum *simpliciter*, obveniunt¹.

OBJ. 3.— Bonum se habet ad meritum, sicut malum ad demeritum. Atqui propter peccati demeritum aliqui ex Dei justitia puniuntur temporalibus pœnis, ut constat de Sodomitis (Gen. XIX). Ergo.

RESP. *D. M.* : . . . aliquantulum, *C.* ; omni ex parte, *N.*—*D. m.* : et ideo etiam secundum meritum simpliciter nonnulli consequuntur bona temporalia, ad virtutem ordinabilia, *C.* ; frequentius Deus immutat communem naturæ cursum quo mala temporalia, sicut et bona, justis cedunt, *N.*—*Neg. conseq.*

Probitas non semper bona temporalia exposcit ; nam mala, quæ pœnalia tantum sunt impiis per ea non adjutis ad salutem, possunt esse medicinalia pro justisisque ad vitam æternam utiliora quam bonorum terrestrium affluentia.

¹— Cf. S. Aug. c. Faustum, l. IV, 2 ;— S. Thom. I-IIæ, Q. CVII, a. 1 ad 2.

PARS TERTIA

DE VIRTUTIBUS INFUSIS

PROŒMIUM

Exacta tractatione de gratia, syntheticus ordo nos ducit ad considerandum *virtutes* aliaque affinia munera, quæ ex illa velut ex proprio fonte dimanant.—Antequam autem orationem ordiamur de virtutibus theologicis, quæ præcipuum inter virtutes locum obtinent, nonnulla præmittere juverit ex D. Thomæ doctrina¹ circa virtutes *generatim sumptas*.

I. Notio generica virtutis (Q. LV-LVI). — Nomen virtutis, a *viro*, in quo vis excellit, derivatum, communiter significat complementum quoddam potentiæ. Et quamvis quandoque ecclesiastico usu sumatur pro *actu* vel *objecto* potentiæ virtuosæ, v. g. (Matth. VII, 22): *In nomine tuo virtutes multas fecimus*, attamen *strictius* designat dispositionem quamdam potentiæ superadditam, qua creatura rationalis ad operandum perficitur.

Hoc sub respectu virtus post Augustinum *definiri* solet : *Habitus mentis operativus et bonus, quo recte vivitur et nullus male utitur* ; quibus verbis tum formalis, tum materialis, tum quoque finalis causa rei definiendæ comprehenduntur. Declaremus singula.

a) *Causa formalis* seu *natura* rei accipitur ex genere et differentia. Porro in prædicta definitione nomen *habitus* stat pro *genere remoto*. Cum enim potentiæ rationales, propriæ hominis, non sint ad unum determinatæ, sed indifferenter se habeant ad multa, indigent ad actus suos inclinari per qualitates permanentes et superadditas quæ dicuntur *habitus* : cujusmodi sunt virtutes humanæ (Q. LV, a. 1).—Vox altera *operativus* designat *genus proximum* ; ex quo virtus, immediate ordinata ad operationem animæ rationalis, distinguitur a dispositionibus *entitativis*, quæ immediate afficiunt substantiam seu potentiam ad esse : qualis est corporis sanitas (*ibid.* a. 2).—Dicitur quoque *habitus bonus* ; et per hoc expri-

¹ — I-IIæ, QQ. LV-LXVII.

mitur *differentia* specifica virtutis quæ, utpote perfectio potentia, essentialiter discriminatur ab habitu operativo inclinate ad malum, scil. a vitio (*ibid.* a. 3).

b) *Causa materialis* seu *subjectum* virtutis indigitatur per vocem *mentis*, quæ significat potentias *rationales* hominis. Liqueat enim neque potentias *vegetativas* capaces esse virtutis, quippe quæ ad unum operandi modum natura determinantur; neque potentias *sensitivas*, *secundum se* sumptas, posse etiam virtutibus ornari, siquidem communes sunt hominibus et brutis; at si sumantur vires illæ, nempe vis concupiscibilis et irascibilis, prout natæ sunt rationi obedire et *rationales per participationem* dicuntur, jam subjectum esse possunt virtutis qua in eis constituatur habitualis quædam conformitas ad rationem. Maxime autem virtutes ponuntur in *intellectu* et *voluntate*, quæ sunt potentia essentialiter rationales, quæque secundum quod præseferunt indifferentiam quamdam perfectibilitatis ad suum objectum, dispositione perfectiva indigent (Q. LVI).

c) Reliqua definitionis verba pertinent ad *causam finalem*. Finis enim virtutis, cum sit habitus operativus, est ipsa operatio.—Sed notandum est habituum operativorum aliquos semper esse ad malum, ut vitia; aliquos vero quandoque ad bonum, quandoque ad malum, sicut opinio se habet ad verum et falsum. Virtus autem semper bonum respicit. Idcirco, ut discernatur virtus ab iis quæ semper se habent ad malum, dicitur habitus *quo recte vivitur*; ut vero distinguatur ab iis quæ quandoque ad bonum, quandoque ad malum sunt, additur: *qua nullus male utitur* (Q. LV, a. 4).¹

II. Virtutis partitiones. — Virtutes in primis dividuntur in *naturales* et *supernaturales* pro duplici actu humanorum ordine et fine, naturali scil. et supernaturali.

Divisio virtutum naturalium.—Virtutes naturales, quæ dici solent etiam *acquisitæ*, aliæ sunt *intellectuales*, aliæ *morales* (Q. LVII-LXI). Nam « virtus humana est quidam habitus perficiens hominem ad bene operandum. Principium autem humanorum actu in homine non est nisi duplex, scil. intellectus sive ratio et appetitus; hæc enim sunt duo moventia in homine, ut dicitur (3 de Anima). Unde omnis virtus humana oportet quod sit perfectiva alicujus istorum principiorum. Si quidem igitur sit perfectiva intellectus speculativi vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus

¹—Ex hac virtutis definitione colligitur falsitas distinctionis factæ ab Hecker ejusque laudatoribus in virtutes *passivas* et *activas*. « Virtus quæ vere *passiva* sit, nec est nec esse potest » (Leo XIII, Litt. apost. *Testem benevolentia*, 1899); ubi Pontifex citat D. Thomam.

intellectualis; si autem sit perfectiva appetitivæ partis, erit *virtus moralis* » (Q. LVIII, a. 3).

1° Virtutes *intellectuales* subdividuntur in *speculativas* et *practicas*.

a) Virtutes *intellectuales speculativæ* tres sunt: *intellectus* seu habitus principiorum¹, quo perficitur intellectus ad considerationem veri per se noti; — *sapientia*, qua mens ducitur ad judicandum de omnibus per altissimas causas, maxime per Deum; — *scientia*, quæ instruit intellectum ad evolvendas conclusiones sub lumine principiorum in certo cognitionis genere. Hinc una est sapientia; multæ vero scientiæ (Q. LVII, a. 2.)

b) Virtutes *intellectuales practicae* sunt *duæ*: *ars* quæ dicitur recta ratio *factibilium*, in quantum docet recte opus facere secundum rectitudinem materiale; — *prudentia*, quæ dicitur recta ratio *agibilium*, in quantum docet recte agere secundum rectitudinem morale (*ibid.* aa. 3-4). Porro, quamvis prudentia, attento subjecto cui insidet, sit *intellectualis* secundum essentiam, attamen ex parte *materiae* convenit cum virtutibus *moralibus*, quatenus pro munere habet eas dirigere, ideoque secundum hoc iisdem connumeratur (Q. LVIII, a. 3 ad 1).

2° Virtutes *morales* aliæ sunt principales seu *cardinales*, aliæ *secundariæ* et *adjunctæ*.

a) Virtutes *cardinales* (sic dictæ a cardine in quo ostium vertitur) illæ sunt quibus tota vita moralis regitur et quatuor numerantur, nempe *prudentia*, *justitia*, *temperantia* et *fortitudo*, juxta illud (Sap. VIII, 7): *Labores hujus magnas habent virtutes: sobrietatem enim et prudentiam docet, et justitiam et virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus*. Hujus divisionis ratio duplex a D. Thoma assignatur (Q. LXI, a. 2): — *Prima* sumitur ex *principio formali* virtutis moralis, quod est rationis bonum et ordo: nam vel ordo ille spectatur in suo fonte seu in rationis consideratione et directione, et sic ponitur *prudentia*; vel spectatur in materia cui imponendus est: et sic, prout materia illa consistit sive in operationibus sive in passionibus et affectionibus animæ, ha-

¹ — Hic habitus, quem S. Thomas vocat *naturalem*, partim a natura est, partim ab exteriori principio: « ex ipsa enim natura animæ intellectualis convenit homini quod, statim cognito quid est totum et quid est pars, cognoscat quod omne totum est majus sua parte: et simile est in cæteris. Sed quid sit totum et quid sit pars cognoscere non potest nisi per species intelligibiles a phantasmatibus acceptas » (Q. LI, a. 1). — Habitui seu intellectui principiorum dividitur in duas species, scil. in intellectum principiorum *operabilium* qui dicitur *synderesis*, prudentiæ directrix (*Sum. theol.*, I, Q. LXXIX, a. 12; *de Ver.*, Q. XVI, a. 1).

bemus ex una parte *justitiam* quæ operationes juxta modum recti et debiti moderatur, ex altera autem parte tum *temperantiam* reprimentem ea quæ nos ad aliquid rationi contrarium impellunt, tum *fortitudinem* roborantem contra ea quæ nos a sequenda ratione retrahunt.—*Secunda* ratio ducitur ex *subjecto* virtutis moralis: aliud enim est *rationale per essentiam*, quod prudentia perficit; aliud *rationale per participationem*, quod dividitur in tria, i. e. in *voluntatem* quæ est subjectum justitiæ, in vim *concupiscibilem* quæ est subjectum temperantiæ, et in vim *irascibilem* quæ est subjectum fortitudinis.

b) Virtutes *secundariæ* seu adjunctæ illæ sunt quæ a cardinalibus procedunt et ad eas referuntur: quod fit triplici modo. Aliæ enim se habent ut partes *integrales*, sine quibus exercitium virtutis principalis non esset integrum; aliæ ut partes *subjectivæ*, in quas dividitur virtus cardinalis tanquam genus in species; aliæ ut partes *potentiales* quæ, non habentes totam vim virtutis principalis, ordinantur ad secundarios actus vel materias.

Sane vero *prudentia*¹, cujus proprium est *praecipere* de agendis, pro partibus *integralibus* habet *memoriam* seu præteritorum recordationem, *intelligentiam* seu rectam præsentium æstimationem, *rationem* seu ratiocinandi promptitudinem, *docilitatem*², *solertiam*, *providentiam* qua ordinatur aliquid accommodum ad finem, *circumspectionem* et *cautionem*.—Quoad partes *subjectivas*, dividitur prudentia in *personalem* et *socialem*, quæ posterior subdividitur in *regnativam*, *politicam*, *militarem* et *oeconomicam*.—Tandem partes *potentiales* sunt *eubulia* seu habitus recte consultandi; *synesis* seu habitus recte judicandi secundum legem communem; *gnome* quæ iudicium ex altioribus principiis derivat.

Justitia, qua inclinatur voluntas adtribuendum unicuique jus suum, duobus constat elementis *integrantibus*, quæ sunt: declinare a *malo* quod nocet proximo, et facere *bonum* ei debitum³.—Dividitur vero, tanquam in partes *subjectivas*, in *justitiam legalem* qua salvatur bonum debitum societati, et *justitiam particularem* quæ respicit debitum privatum⁴; hæc vero alia est *commutativa*, alia *distributiva*; potest quoque addi justitiæ subdivisio in *remunerativam* et *vindictivam*.—Partes justitiæ *potentiales* sunt ex una parte

¹ — II-IIæ, QQ. XLVII-LI.

² — « In his quæ ad prudentiam pertinent, maxime indiget homo ab aliis erudiri et præcipue ex senibus, qui sanum intellectum adepti sunt circa fines operabilium » (*Ibid.* Q. XLIX, a. 3).

³ — *Ibid.* Q. LXXIX, a. 1.

⁴ — *Ibid.* Q. LVIII.

*religio erga Deum, pietas erga parentes, observantia erga personas in dignitate constitutas; ex altera parte veritas in verbis et factis, gratitudo pro bonis acceptis et vindictio pro malis, amicitia seu affabilitas, liberalitas, et tandem epicheia seu æquitas*¹.

Fortitudo, cujus est inclinare ad moderandos animi motus circa *quacumque ardua*, præsertim circa pericula *mortis aggredienda vel sustinenda*, non habet, juxta S. Thomam², partes *subjectivas*, eo quod circa materiam valde specialem versatur.—Assignantur autem ei partes quasi integrales et potentiales: *integrales* quidem, quatenus ad primum actum fortitudinis qui est *aggredi*, inter mortis pericula, concurrunt *magnanimitas* seu *fiducia* animi et operis *magnificentia* seu magna executio; ad alium vero actum qui est *sustinere* eadem pericula referuntur *patientia* et *perseverantia*.—*Potentiales* autem partes sunt illa quatuor, prout exhibentur circa materias minus difficiles et secundarias.

Temperantia demum, quæ est virtus inclinans ad moderandum appetitum circa *delectationes sensibiles*, maxime *tactiles*, duabus constat partibus *integralibus*, scil. *verecundia* qua refugit homo turpitudinem intemperantiæ, et *honestate* quæ ad amorem decoris cujusdam moralis pertinet.—Partes autem ejus *subjectivæ* seu species sunt *abstinentia* et *sobrietas*, *castitas* et *pudicitia*.—Partes *potentiales* plures recensentur, secundum quod virtutes secundariæ *modum* quemdam temperantiæ in aliis materiis, præter delectationes tactus, imitantur: et hujusmodi sunt, quoad refrænandos motus interiores animi, *continentia*, *humilitas* et *mansuetudo*; quoad motus et actus corporales, *modestia*; quoad exteriorem usum, *parcitas* et *simplicitas* seu moderatio³.

Divisio virtutum supernaturalium.—Habitus supernaturales dicuntur, alii *ex parte causæ* tantum, uti virtutes *per accidens* infusæ, alii *simpliciter* et ratione sui, qui sunt infusi *per se*. Nam quandoque ad ostendendam suam virtutem Deus homini infundit habitus entitative naturales humanoque conatu acquisibiles, sicut Apostolis dedit scientiam Scripturarum et omnium linguarum quam homines per studium vel consuetudinem acquirere possunt, licet non ita perfecte. Habitus vero qui, propter intrinsecam suam supernaturalitatem, nunquam homini inesse possunt, nisi ex infusione di-

¹— *Ibid.* Q. LXXX, a. un.

²— *Ibid.* Q. CXXVIII, a. un.

³— *Ibid.* Q. CXLIII, a. un.—De his virtutum moralium rationibus in specie non vacat longius sermonem proseguere, sed lectorem remittimus ad ipsam *Summam theologicam*, ubi S. Thomas stupenda scientiæ moralis tractatione moralistis viam stravit.

vina, dicuntur infusi *per se* (I-IIæ, Q. LI, a. 4).— Hi postremi habitus, quos Deus ad consecutionem supernaturalis finis animæ infundit, vel pertinent ad genus *virtutum*, quatenus modum quemdam humanum sequuntur, vel sunt *dona Sp. Sancti* præter humanum modum procedentia.— Tandem virtutes supernaturales dispertiuntur in *virtutes theologicas* et *virtutes morales infusas*. Distinctionis ratio mox patebit.

III. De virtutibus theologicis in genere. — Breviter inquiramus cum D. Thoma (I-IIæ, Q. LXII), *an. quid, quot et quales* sint illæ virtutes.

1° *Admittendæ sunt virtutes theologicae*, sic dictæ triplici ex titulo : *objective*, quia Deum pro objecto immediato habent : *causaliter*, quia a solo Deo nobis infunduntur ; *cognoscibiliter*, quia sola divina revelatione simpliciter innotescere possunt.

a) Dari virtutes theologicas sub ratione *donorum permanentium fidei, spei et charitatis*, certa fide¹ constat tum ex *Innocentio III* (c. *Majores de Bapt.*), tum ex *Clemente V* in *Conc. Vienn.* (de *Sum. Trin. et cath. Fid.*), tum ex *Trid.* (Sess. VI, c. 7), ubi legimus : « Unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul *infusa* accipit homo per J. Chr. cui inseritur, *fidem, spem et charitatem.* » — b) Præterea, præcepta legis sunt de actibus virtutum secundum proportionem finis prosequendi. Atqui in lege divina dantur præcepta de actibus fidei, spei et charitatis, v. g. (Eccli. II, 8) : *Qui timetis Dominum, credite illi* ; (v. 9) : *Sperate in illum* ; et (v. 10) : *Diligite illum*. Ergo tria illa, ad finem præsentis ordinis supernaturalis spectantia, sunt virtutes supernaturales et theologicae.— c) Amplius, per virtutem perficitur homo ad actus quibus in beatitudinem ordinatur. Atqui fide compertum est, præter beatitudinem naturalem humanæ naturæ proportionatam, aliam supernaturalem homini ad assequendum proponi. Ergo, sicuti in priorem homo ordinatur per principia et dispositiones naturæ (scil. per habitum primorum principiorum et per innatum boni appetitum), ita necesse est ut præter gratiam, qua naturam divinam altius participat, ei insint *proxima operandi principia* quibus in Deum supernaturaliter tendat. Atqui principia istiusmodi, naturam excedentia subindeque divinitus accepta, aliud non sunt quam virtutes theologicae. Ergo.

2° *Virtutes theologicae specificè distinguuntur a caeteris omnibus virtutibus.*

¹ — Cf. Mazzella, *De Virtutibus infusis*, Disp. I, a. 2.

a) Et primo a virtutibus intellectualibus moralibusque acquisitis: quippe, quod est supra hominis naturam essentialiter distinguitur ab eo quod est secundum naturam. Atqui virtutes theologicæ superant naturalia hominis, cui ex opposito conveniunt secundum naturam habitus intellectuales et morales acquisiti. Ergo.— b) Secundo a virtutibus etiam infusis: habitus enim specie distinguuntur secundum formalem objectorum differentiam. Atqui objectum formale virtutum theologicarum (quod infra melius patebit) est ipse Deus, ultimus finis, prout rationis nostræ cognitionem excedit et immediate attingitur; virtutes autem aliæ vel in Deum tendunt secundum quod est humana ratione et mediate tantum per creaturas investigabilis, uti sapientia naturalis, vel, præsupposita per fidem cognitione Dei ut est finis supernaturalis, directe versantur circa media ad hunc finem consequendum, uti virtutes morales infusæ. Ergo.

3° Convenienter ponuntur tres virtutes theologice, juxta illud Apost. (1 Cor. XIII, 13): Nunc autem manent fides, spes, charitas: tria hæc.

Etenim virtutes theologicæ hoc modo ordinant hominem ad beatitudinem supernaturalem, sicut per naturalem inclinationem ordinatur homo in finem sibi connaturalem: quod quidem dupliciter contingit, nempe secundum prima intellectus principia cum theoretica tum practica naturaliter nobis cognita ex quibus ratio tam in speculativis quam in agendis procedit, et secundum rectitudinem voluntatis naturaliter in bonum rationis tendentis. Atqui hæc duo deficiunt ab ordine beatitudinis supernaturalis, secundum illud (1 Cor. II, 9): *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum*; neque aliter suppleri possunt quam per principia superaddita fidei, spei et charitatis. Ergo. *Min. decl.* Siquidem a) primo, quantum ad intellectum requiritur fides de principiis divinis, sub quorum lumine finis supernaturalis appareat. b) Secundo, requiritur efficax directio voluntatis in finem illum, correspondens innatæ ejus tendentiæ et proportioni in finem naturalem. Porro tendentia seu motus intentionis in finem supernaturalem, adeptu possibilem, habetur per *spem*; proportio autem et conformitas, qua voluntas idonea efficitur ad finem illum assequendum, præbetur per *charitatem*, cujus est unire Deo et quodammodo in illum transformare. Ergo.

4° Secundum ordinem generationis fides prior est spe, et spes charitate; ordine vero perfectionis, charitas præcedit fidem et spem.

1^a pars prob.—Ordo generationis accipitur secundum processum rei de statu prævio inchoationis et imperfectionis ad statum perfectiorem. Atqui talis ordo et processus obser-

vatur in homine secundum actus fidei, spei et charitatis : a) nemo enim potest spe vel charitate tendere in bonum supernaturale nisi prius fide apprehensum fuerit ; b) pariter charitas supponit spem qua bonum possibile et veluti nostrum prosequimur, quæque inde nos ducit ad bonum illud absolute amandum.— 2^a pars liquet ex eo quod charitas est forma omnium virtutum, proindeque fidei et spei quibus confert virtutis perfectionem. (Cf. dicenda inferius *de charitate*).¹

IV. De virtutibus moralibus per se infusis. — Non de fuere, duce *Scoto*, theologi qui virtutum moralium supernaturalium existentiam negarent ; sed (ait Mazzella) *communissima* est post D. Thomam sententia easdem asserens.

1° *Certo existunt virtutes morales per se infusae.*

a) Id namque eruitur imprimis ex *sensu Ecclesiae* : videl. tum ex *Innocentio III* (loc. jam cit.) ubi supponit adultis in baptismo infundi « fidem, caritatem et *alias virtutes* » ; tum ex *Catech. Trid.* (P. II, de Bapt. Sacr. n. 51), ubi recensetur « nobilissimus omnium virtutum comitatus quæ in animam cum gratia divinitus infunduntur ; » tum denique ex pluribus *Patribus*, quos inter *S. Augustinus*, *S. Prosper*, *S. Greg. M.*, a cl. Mazzella (Disp. I, a. 3) laudati. Sic *S. Aug.* (Tract. 8 in 1 Joan.) : « Sanctitas pietatis, incorruptio castitatis, modestia sobrietatis, semper hæc tenenda sunt ; . . . quia intus sunt omnes istæ virtutes quas nominavi. Quis autem sufficit omnes numerare ? Quasi exercitus est imperatoris, qui sedet intus in mente tua ; quomodo enim imperator per exercitum suum facit quod ei placet, sic Dominus J. C. incipiens habitare in interiore homine nostro. » — b) Præsto est secundo ratio *S. Thomæ* (I-IIæ, Q. LXIII, a. 3)² desumpta ex *proportione* habitudinis et causalitatis inter naturalem et supernaturalem ordinem. Oportet effectus esse suis causis et principiis proportionatos. Atqui omnes virtutes tam intellectuales quam morales, actibus nostris acquisitæ, procedunt ex quibusdam naturalibus principiis in nobis præexistentibus³ ; quorum principiorum loco conferuntur nobis a

¹ — « Tout ce que saint Thomas vient de nous dire, dans cette grande question des vertus théologiques, doit être tenu par nous comme occupant une place hors de pair dans l'économie de la Doctrine sacrée. C'est à proprement parler la question de notre ordonnance à la fin surnaturelle. Or, qui ne sait que c'est la fin qui commande tout. Par conséquent, la doctrine de la question actuelle commande tout dans l'organisation de nos principes d'agir. » (Pègues, in I-IIæ, Q. LXII, p. 183).

² — Cf. Cajet. in h. loc.

³ — Cf. I-IIæ, Q. LI, a. 1 et Q. LXIII, a. 1 ; ubi habituum virtutumque naturalium genesis describitur secundum quandam aptitudinem et inchoationem naturæ, tum ex parte animæ, tum ex parte corporis.

Deo virtutes theologicæ quibus ad finem supernaturalem ordinamur. Ergo necesse est his etiam virtutibus theologicis proportionaliter respondere alios habitus divinitus in nobis causatos, qui sic se habeant ad virtutes theologicas, sicut se habent virtutes naturales ad naturalia virtutum principia. *Conf.* (ex art. cit. resp. ad 2) : virtutes enim theologicæ sufficienter nos ordinant in finem supernaturalem secundum quamdam initiationem, nempe quantum ad ipsum Deum immediate ; sed requiruntur aliæ virtutes ejusdem ordinis seu per se infusæ, quibus anima perficiatur circa alias res, in Deum ultimo referendas.

2° *Virtutes morales per se infusæ specie differunt ab acquisitis* (Q. cit. a. 4).

Etenim dupliciter habitus specie distinguuntur : uno modo secundum formales *objectorum* rationes ; alio modo secundum *finis* ultimi exigentiam. Atqui utroque modo virtutes morales infusæ ab acquisitis discrepant. Ergo. *Min. ostend.* per partes : — a) Nam *modus* impositus in passionibus et operationibus secundum *divinam regulam*, et *modus* impositus secundum *humanam rationem*, sunt objecta formaliter diversa. Atqui, quamvis virtutes morales infusæ et acquisitæ eamdem materiam habeant eademque nomina, eo quod ordo supernaturalis non destruit, sed elevat relationes naturales hominis ad creaturas ; tamen virtutes morales infusæ ordinantur ad bonum ut modificatum per legem divinam, virtutes autem acquisitæ respiciunt bonum regulatum humana ratione. Ergo. *Temperantia* v. g., sola ratione directa, ita sumptionem ciborum moderatur, ut non noceat valetudini corporis neque rationis actum impediat ; secundum autem legis divinæ regulam requirit ut *homo castiget corpus suum et in servitutem redigat* per abstinentiam cibi et potus, ad exemplar Christi patientis et sanctorum. Unde patet temperantiam acquisitam et infusam specie differre : quod de aliis virtutibus dicendum est.— b) Præterea alia est honestas quæ decet cives humanæ societatis, alia quæ decet concives Christi et Dei. Atqui virtutes morales acquisitæ ordinant homines ad vitam et societatem *humanam*, infusæ vero eos ordinant ad vitam *divinam*, quatenus fiant *cives sanctorum et domestici Dei*. Ergo.¹

¹ — Patet ex dictis præstantia virtutum *supernaturalium* præ *naturalibus*, quas *Americanistæ* activas nuncupant. « Difficile quidem intellectu est eos, qui christiana sapientia imbuantur, posse naturales virtutes supernaturalibus anteferre, majoremque illis efficacitatem ac fœcunditatem tribuere. Ergone natura, accedente gratia, infirmior erit quam si suis ipsa viribus permittatur? » (Leo XIII, *Lit. cit.*).

3° Ad uberiorem præcedentium explicationem et ad præcavendas objectiones, nonnulla *subjiciam*.—*a*) Virtutes infusæ, licet præsupponant potentiam radicalem quam informant et complent, merito tamen *potentiis* æquiparantur, in quantum vim seu potestatem agendi supernaturalem conferunt.—*b*) Hæc autem vis secumfert facilitatem illam *intrinsecam* qua potentia perfecte actui proportionatur.—*c*) Verum non semper virtutes infusæ, uti ipsa experientia testatur, secum ducunt facilitatem quoque *extrinsecam*, quæ omnia impedimenta arceat. Ad rem *S. Thomas* (I-IIæ, Q. LXV, a. 3 ad 2): « *Habitus moralium virtutum infusarum patiuntur interdum difficultatem in operando propter aliquas dispositiones contrarias ex præcedentibus actibus relictas; quæ quidem difficultas non ita accidit in virtutibus moralibus acquisitis, quia per exercitium actuum, quo acquiruntur, tolluntur etiam contrariæ dispositiones* ».—*d*) Tandem virtutes infusæ, quæ meritorie per actus augentur, licet directe et formaliter nequaquam gignant novos habitus ejusdem speciei¹, tamen *indirecte* et *dispositive*, ut innuit *S. Thomas* (Q. XVII *de Ver.*, a. 1 ad 4), probabiliter generare possunt habitum inferioris ordinis, quatenus ex iteratis actibus virtutum infusarum disponatur homo ad operandum circa eandem materiam ex motivo naturali².

V. De proprietatibus virtutum, maxime infusarum.—*S. Thomas* (I-IIæ, QQ. LXIV-LXVII) quatuor exponit virtutum proprietates, quas summam proponemus.

1° *De medio seu modo mensurato virtutum; ex quo tritum illud effatum: in medio stat virtus.*

a) Atque ut a virtutibus *moralibus* exordiamur, virtus moralis *in medio* consistit, quatenus conformari debet regulæ rectæ rationis, a qua deviatio vel per excessum vel per defectum fieri potest; sic liberalitas media est inter prodigalitatem et avaritiam. Porro, quandoque medium illud seu conformitas ad regulam rationis coïncidit cum ipso *medio rei* in se sumptæ, ut in virtute justitiæ; nam ex ipsa rei natura statutum est ut qui furto decem abstulit, decem restituat. Plerumque autem medium ratione præscribitur attentis circumstantiis personæ, loci et temporis, uti fit in aliis virtutibus moralibus, quæ ideo tenent solum medium rationis; v. g. quantitas cibi vel potus, quæ secundum prudentem æstima-

¹—I-IIæ, Q. LI, a. 4 ad 3; et Q. un. *de Virt. in com.* a. 10 ad 19.—Demonstratio superius facta (Disp. IV, Q. I, a. 1), videl. quod gratia non nisi a Deo produci possit, proportionaliter intelligenda est de virtutibus infusis, quæ sunt ejusdem ordinis supernaturalis.

²—Billuart, Diss. II *de Virt.*, a. 3, obj. 3.

tionem uni est conveniens, alteri erit nimia, alteri vero insufficiens.— *b*) *Intellectuales* quoque virtutes in medio consistunt, quatenus earum objectum, verum, mediat inter excessum falsæ affirmationis et defectum falsæ negationis. Disparitas est tamen, quia medium virtutis intellectualis *speculativæ* accipitur tantum secundum conformitatem ad *rem*, medium vero virtutis *practicæ*, ut prudentiæ, etiam secundum rectitudinem *rationis* regulantis actus morales.— *c*) Tandem *virtutes theologicae* per se et ratione objecti medium non habent nec excessum timent, bene tamen *per accidens* et ratione subjecti. Ratio est, quia regula istarum virtutum, utpote ipse Deus, nequit transcendere : nemo enim, objective loquendo, potest nimis amare Deum, aut nimis in ipsum credere et sperare ; attenta tamen ratione subjecti, excessus, sicuti defectus, esse potest, in quantum debemus ferri in Deum secundum mensuram conditionis nostræ, quam nimio conatu vel tempore inopportuno contingit transcendere.

2° *De connexione virtutum.*

a) Si primum *morales* virtutes ad invicem comparemus, pro certo habendum est eas in *statu imperfecto*, seu prout sunt inclinationes quædam ad bonum opus vel ex indole et naturali complexione vel ex assuetudine exortæ, non esse mutuo connexas : experientiâ id constat. Verum virtutes *morales perfectæ*, seu quæ inclinant ad bonum opus *bene* agendum, necessario nexu inter se tenentur. Ratio est, quia non potest esse perfecta virtus moralis sine perfecta *prudencia*, qua regulantur virtutes morales ; prudentia autem non est perfecta et sufficiens nisi extendatur actu vel habitu ad materias omnium virtutum moralium¹.— *b*) Amplius virtutes *morales acquisitæ* sine charitate esse possunt atque in *multis gentilibus* (ait Auctor, Q. LXV, a. 2) fuerunt²; *infusæ* vero, quæ ad finem supernaturalem tendunt, quæque idcirco *simpliciter perfectæ* virtutes dicuntur, nequeunt *sine charitate* existere, sicut nec charitas sine ipsis. Etenim, ex una parte, virtutes illæ supponunt infusam prudentiam cujus est procedere in suis directionibus non solum ex finibus particularibus ad quos homo per virtutes morales ordinatur, sed etiam et maxime ex fine ultimo qui a charitate intenditur ; ex altera parte, charitas non potest ordinare hominem ad finem ultimum per bona opera assequendum, nisi simul cum ipsa infundantur principia talium operum, seu virtutes *morales*. Unde virtutes *morales infusæ* non solum radican-

¹ — Virtutes *intellectuales*, cum sint circa diversas materias ad invicem non ordinatas, non connectuntur inter se sicut virtutes morales (Q. LXV, a. 1 ad 3).

² — Cf. Billuart, Diss. II de *Virt.* a. 4.

in prudentia, sed etiam in charitate, et qui amittit charitatem per peccatum mortale eas omnes amittit.— *c*) Denique, quamvis *fides* et *spes* possint sine charitate esse aliquanter, nempe secundum rationem quamdam imperfectam virtutis (quod infra clarius illustrabitur), tamen *charitas* nequit esse sine fide et spe : siquidem significat amicitiam quamdam hominis ad Deum ; hæc autem intima societas seu conversatio consistere non potest nisi fides revelet bona illius societatis, spesque adsit ad illam pertinendi eamque in cœlis consummandi.

3° *De virtutum comparatione.*

Quantitas virtutis attendi potest dupliciter : uno modo secundum rationem *speciei* ; alio modo secundum *participationem subjecti*, in quo vel intenditur vel remittitur.

a) Sub primo respectu, nempe secundum *speciei* comparationem, manifestum est virtutes ab invicem differre ita ut una alteri præemineat.—Sic enim inter virtutes morales primum locum tenet *prudentia*, cujus est cæteras regere per dictamen practicæ rationis ; post prudentiam venit *justitia*, quæ, voluntati insidens, propinquius rationis bonum attingit, atque hominem tum in seipso tum ad alterum ordinat.—Virtutes vero intellectuales, inter quas *sapientia* velut inchoatio quædam futuræ felicitatis excellit, *simpliciter* seu ex parte objecti et ob hujus universalitatem nobiliores sunt *habitus* quam virtutes morales ; licet *secundum quid* et sub ratione *virtutis* præstent virtutes morales, in quantum perficiunt appetitum motivum aliarum potentiarum ad actum.—Demum, certum est virtutes *theologicas* aliis quibuscumque esse anteponendas, et inter illas eminere *charitatem* : quod suo infra loco demonstrabitur.

b) Sub alio respectu, nempe quoad *participationem* virtutis *in subjecto*, omnes virtutes unius hominis, secundum id quod *formale* est in ipsis seu secundum conformitatem ad regulam, æquales sunt et æqualiter crescunt æqualitate quadam proportionis, quia omnes radicanter in prudentia, et etiam, si sint virtutes infusæ, in charitate. Unde per divinam infusionem, simul cum gratia sanctificante et eodem gradu, formaliter augentur omnes virtutes.—Quantum vero ad id quod *materiale* est in virtutibus, seu quantum ad inclinationem ipsam ad actum virtutis, potest unus homo, sive ex naturæ complexione, sive ex consuetudinis exercitio, sive etiam ex gratiæ auxiliantis dono, promptior esse ad actum unius virtutis quam ad actum alterius : unde quidam *sancti* solent præcipue laudari de una virtute, alii vero de alia.

4° *De duratione virtutum post hanc vitam.*

a) Si sermo sit de virtutibus *moralibus*, hæc post hanc vitam remanent, non quidem quantum ad *materiam* circa quam nunc versantur, sed quantum ad suum *formale* seu quoad ordinem rationis quo potentiæ secundum convenientiam status gloriosi reguntur. Attamen fortitudo et temperantia, quæ post resurrectionem actu erunt, ante resurrectionem corporum esse non possunt nisi *in radice* intellectus et voluntatis.— b) De virtutibus *intellectualibus* dicendum, eas quoque post hanc vitam, destructo corpore, manere secundum id quod est formale in ipsis, nempe quoad species intelligibiles quibus virtutes illæ in suo exercitio perficiuntur, licet non quoad phantasmata e quibus species nunc abstrahuntur.— c) Tandem si loquamur de virtutibus *theologicis*, non solum *fides* quæ est de non visis, sed etiam *spes* de non possessis simpliciter a statu gloriæ ablegandæ sunt, manente tamen in anima beata ante resurrectionem *desiderio* quodam corporis resumendi.¹ *Charitas* vero, quæ in suo formali conceptu nullam imperfectionem dicit, non evacuatur per gloriæ perfectionem, sed eadem numero manet; etsi charitas viæ, proportionata cognitioni per fidem, non possit simpliciter æquare charitatem patriæ ex visione Dei intuitiva proveniente: « Deus enim quanto perfectius cognoscitur, tanto perfectius amatur » (I-IIæ, Q. LXVII, a. 6 ad 3.²

VI. *Tractationis sequentis divisio.* — Post exploratam sub communiore ratione virtutum naturam variamque indolem, dogmatico processu tractare aggrediemur de tribus *virtutibus theologicis* quæ proximum sunt fundamentum operationum supernaturalium, quæque vitam christianam quodammodo continent, juxta illud *S. Aug.* (Serm. 27): « Domus Dei (spirituale ædificium animæ) credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur ». Materiæ obvia partitio suadet ut tres instituamus disputationes, scil. unam de *fide*, aliam de *spe*, tertiam de *charitate* (II-IIæ, Q. I et sqq.).— Cum vero specialia quædam munera, Spiritui Sancto appropriata, gratiam ac virtutes infusas comitentur, omissis virtutibus infusis *moralibus*, de *donis Sp. Sancti* una cum *beatitudinibus* et *fructibus* ejusdem Spiritus in postrema totius operis dissertatione sermocinabimur.

¹ — I-IIæ, Q. LXVII, a. 4 ad 3.

² — Circa ea quæ in hoc proœmio e D. Thomæ fontibus carptim deprompsimus, legendus est Commentarius nuper editus ab Em. Card. Sattoli, de *Habitibus* (in I-IIæ QQ. XLIX-LXX); ubi egregius Auctor profundissime, pro more, doctrinam Angelici pertractat.— Cf. quoque Joan. a S. Thoma, *Curs. theol.* in l. cit.

DISPUTATIO SEXTA

DE FIDE THEOLOGICA

Nomen *fidei* (monet Mazzella, Disp. II) varias habet acceptiones.— Et primo usurpatur ad significandam perfectionem aliquam *voluntatis*, nempe vel fidelitatem in promissis, vel sponsionis confirmationem, vel propositi constantiam, vel fiduciam.— Usurpatur quoque ad significandam perfectionem *intellectus*: quo modo designare potest vel quemlibet mentis assensum, puta opinionem, vel conscientiae notitiam et dictamen, vel communius et *strictius* cognitionem in testimonio alterius fundatam.

Fides, postremo hoc sensu accepta, alia est *humana*, humano testimonio innixa, alia vero *divina* quæ fundatur in auctoritate Dei.— Divina quoque fides solet dividi in fidem *simpliciter divinam* et *divino-catholicam*, non quidem ex parte motivi determinantis quod idem est in utraque, sed secundum modum credendæ veritatis quæ, vel citra Ecclesiæ definitionem seu propositionem, vel per eam ut revelata apprehenditur. Ulterius dispescitur in fidem *publicam* et *privatam*; in fidem *strictè* seu immediate *divinam* et fidem *ecclesiasticam* seu mediate divinam. Denique accedit partitio in fidem *informem* et *formatam*: quæ omnia ex dicendis illustrabuntur.

Cum habitus cognoscantur per actus, actus autem per objecta, hinc successive dicemus de fidei *objecto*, *actu*, et *virtute*, necnon de *vitiis* fidei oppositis.— Quia vero, nostris præsertim temporibus, multi circumferuntur errores circa *habitudinem inter fidem et rationem*, nonnulla de hoc argu-mento, juxta theologorum usum, sub fine disputabimus.— Igitur quinque agitari quæstiones poterunt.

QUÆSTIO PRIMA

DE OBJECTO FIDEI

Objectum fidei considerari potest dupliciter: *in se*, prout est tum formale tum materiale (art. 1), et in suis *proprietatibus*. Proprietates vero objecti fidei quatuor accipi queunt,

nempe *veritas* rei creditæ (art. 2), ejus *obscuritas* cum evidentia motivorum credibilitatis (art. 3), fidei de eodem *impossibilitas cum scientia* (art. 4), necnon *evolutio* credibilium secundum temporum progressionem (art. 5). En tota quæstio S. Thomæ ad quinque articulos reducta.

ARTICULUS I.

Utrum objectum fidei sit veritas prima.

1° Determinandi sunt termini.

a) Cujuslibet cognoscitivi habitus aliud est subjectum, aliud objectum.— *Subjectum* est res de qua cognitio habetur; quæ si ratione sui attingatur, vocatur subjectum *principale* (objectum *attributionis*, ut alii loquuntur), cætera vero ad illud principale ordinata vocantur subjectum *secundarium*.— *Objectum* autem non est nisi ipsum subjectum prouti menti cognoscentis objicitur. Et in eo duo iterum sunt consideranda, *elementum formale* et *elementum materiale*: *elementum formale*, i. e. id *sub quo* vel *per quod* mens rei cognitæ adhæret; *elementum materiale*, i. e. veritates quas intellectus, *mediantibus* diversis conceptibus et propositionibus, in subjecto attingit. « Sic in scientia geometriæ materialiter scita sunt conclusiones, formalis vero ratio sciendi sunt media demonstrationis per quæ conclusiones cognoscuntur. » (S. Th., h. art.)

b) Præterea *veritas*, primum ac necessario Deo conveniens, triplex distinguitur: alia est enim veritas *in essendo* seu ontologica quæ non est nisi ipsa Dei essentia qua verus Deus est; alia veritas *in cognoscendo* seu intellectualis, secundum quam infinita Dei sapientia quæcumque vera sint uno simplicissimo verbo complectitur; alia tandem veritas *in dicendo*, seu veracitas, ex qua Deus neminem fallere potest, sicut nec ipse infinite sapiens potest falli.

2° In recensendis *opinionibus* circa propositam materiam, vix memorare opus est doctrinam *Protestantium* qui vel fidem cum fiducia confundunt, vel fidei naturam judicio proprio adulterant, ei assignantes tanquam speciale objectum, firmissime credendum, promissionem quam fecisset Christus infallibiliter remittendi cuique credenti peccata: id damnatum est a *Conc. Trid.* (Sess. VI),¹ vereque ducit ad subjectivismum et cæcum quemdam pseudomysticismum; — quem mysticismum perperam *increduli* catholicis exprobrant, dic

¹ — Vid. supra, Disp. V, Q. I, a. 3.

titantes fidem nostram solis rudibus et muliereculis sensu pronis in res mysteriosas convenire.

Catholici theologi, dum circa quædam communiora inter se concordant, in pluribus tamen ab invicem dissentiunt.—*a)* Sic ad *subjectum principale* fidei quod pertinet, docuit *Durandus* illud esse actum meritorium; *Gabriel* et *Ocham*, Christum Dominum; *alii*, Deum ut assequibilem a nobis: *plerique* tandem assignant Deum sub ratione Deitatis.—*b)* Quod spectat ad elementum *formale* in *objecto* fidei, fuit sententia *Guillelmi Parisiensis* fidem præstari Deo, quia est *supremus Dominus* cui obediendum est; *Aureolus* posuit pro motivo formali summam Dei veritatem *in essendo*; *Ripalda* censuit assensum præstitum divinis promissionibus oriri ex Dei fidelitate, constantia et omnipotentia; *communius* vero theologi reponunt motivum formale fidei in prima veritate quam tamen diversi diverse intelligunt, nempe vel pro veritate Dei in cognoscendo, vel pro veritate in dicendo, vel pro utraque simul.—*c)* Etiam quoad elementum *materiale* objecti fidei, discrepantia quædam theologorum est vel in re, vel saltem in modo illius elementi extensionem explicandi: nos certiora tradere studebimus.

3° Primum omnium referre juverit ex verbis *Conc. Vatic.*, quæ magnam lucem citatis opinionibus affundunt, sequentem *fidei descriptionem* (*Const. de Fide*, cap. III): « Hanc fidem... Ecclesia catholica profitetur virtutem esse supernaturalem qua, Dei aspirante et adjuvante gratia, *ab eo revelata vera* esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed *propter auctoritatem* ipsius *Dei revelantis*, qui nec *falli* nec *fallere* potest ».—Quibus præmissis, veritas de fidei subjecto et objecto tum formali tum materiali tribus in conclusionibus aperienda est.

Conclusio 1^a.—ETSI SUBJECTUM FIDEI SECUNDARIUM POSSIT ESSE MULTIPLEX, TAMEN SUBJECTUM PRINCIPALE NON EST NISI DEUS SUB RATIONE DEITATIS ET PRIMÆ VERITATIS IN ESSENDO.

1^a *Pars* non eget demonstratione: liquet enim sub fide cadere humanitatem Christi, sacramenta Ecclesiæ, actus meritorios aliaque multa, de quibus versantur veritates fidei, quæ lumine revelationis innotuerunt nosque in Deum, finem nostrum, ordinant.

2^a *Pars* prob:

1° Ex *Scriptura*, quæ res fidei in Deum ultimatim reducit. Sic (1 Cor. III, 22-23): *Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei*; et (Eph. I, 17) orat Apostolus

ut Deus, Domini Nostri Jesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ et revelationis in agnitione ejus.— Hinc quoque S. Augustinus (l. IV de Civ. Dei, c. 20) de fide ait quod ejus « primum et maximum officium est ut in verum credatur Deum ».

2° Ex *ratione* D. Thomæ.— Illud est subjectum principale alicujus habitus quod per se primo ab eo attingitur et cujus respectu cætera attinguntur ; v. g. id quod principaliter cadit sub medicina est sanitas ad quam omnia, quæ considerat medicus, ordinantur. Atqui ea præter Deum, de quibus est fides, sub assensu fidei non cadunt, nisi in quantum ordinem aliquem, vel efficientiæ, vel exemplaritatis, vel finalitatis, habent ad Deum secundum quod fide quadamtenus manifestari potest, usque donec per istam inchoatam cognitionem in immediatam ejus visionem ducamur. Ergo Deus, sub ratione Deitatis intellectu perceptibilis seu primæ veritatis in essendo, est subjectum principale fidei.

Conclusio 2^a.— OBJECTUM FORMALE FIDEI ITA CONCIPIENDUM EST, UT RATIO « SUB QUA » ASSENSUS SIT VERITAS PRIMA IN REBUS REVELATIS ATTESTATA ; RATIO AUTEM « PROPTER QUAM » SEU MOTIVUM SIT PRIMA VERITAS ATTESTANS SEU AUCTORITAS DEI REVELANTIS ; CUJUS AUCTORITATIS NATURA ET HABITUDO UBERIUS DECLARATUR.

1^a *Pars* prob.—*Præmittimus* aliud esse formaliter rationem *sub qua* intellectus credens attingit objectum sibi propositum, et aliud rationem *propter quam* seu motivum quo mota voluntas movet intellectum ad credendum. In re supernaturali, igitur, dicimus rationem sub qua quis credit esse *veritatem primam* qua Deus uno actu sui intellectus et sui verbi comprehensione omnia exactissime sibi repræsentat, quæ est ratio et veluti anima omnium eorum quæ Deus revelavit, et ad quam capiendam et tenendam fides mentes nostras elevat.¹

1° Huc referuntur verba sequentia S. Thomæ (*de Verit.*, Q. XIV, a. 8 ad 9) : « Quamvis per *veritatem primam* deducamur in creaturas, principaliter tamen per eam deducimur in seipsam, quia ipsa principaliter *de se* testificatur ; unde veritas prima se habet in fide et ut medium et ut *objectum*. » Eodem in articulo jam auctor dixerat : « Veritas divinæ cognitionis hoc modo se habet : quod primo et principaliter est ipsius rei increatæ ; creaturarum vero quodammodo consequenter, inquantum quidem cognoscendo seipsum omnia alia cognoscit. Et ita fides, quæ hominem divinæ cognitioni

¹ — Cf. l'abbé Lefebvre, *L'Acte de foi* d'après la doctrine de saint Thomas d'Aquin (Paris, 1904), ch. II et IX ; — S. Th. I, Q. XVI, a. 6.

conjungit per assensum, ipsum Deum habet sicut principale objectum; alia vero quæcumque sicut consequenter adjuncta.»¹

2° Assertio nostra suadetur ex *parallelismo* inter fidem viæ et visionem patriæ. Id enim, in hac vita, fide meritoria credimus, ad quod contemplandum aperta facie, in patria, destinamur, juxta illud Apostoli (Heb. XI, 1) : *Est fides sperandarum substantia rerum*. «Dicendum, inquit S. Thomas (art. cit. ad 3), quod *veritas prima* est objectum visionis patriæ ut in sua specie apparens, fidei autem ut non apparens; unde etsi *idem re sit utriusque actus objectum*, non tamen est *idem ratione*.»

3° Neque officit huic doctrinæ multiplicitas propositionum fidei. Nam «*veritas divina*, quæ simplex est in se ipsa, *est fidei objectum*; sed eam intellectus noster accipit suo modo per viam compositionis; et sic per hoc quod compositioni factæ *tanquam veræ* assentit, in *veritatem primam* tendit ut in *objectum*; et sic nihil prohibet veritatem primam esse fidei objectum, quamvis sit complexorum» (S. Th. ibid. ad 5). Nimirum «*objectum fidei dupliciter considerari potest*: uno modo *ex parte ipsius rei creditæ*; et sic *objectum fidei* est aliquid incomplexum, scilicet res ipsa de qua fides habetur. Alio modo *ex parte credentis*; et secundum hoc *objectum fidei* est aliquid complexum per modum enuntiabilis.»²

2^a Pars nititur ipsa definitione *Conc. Vaticani* superius relata; sic prob:

1° *Scripturæ* fidem fundant in testimonio Dei maxime sapientis et veracis. Nam legimus (Gal. I, 11-12) : *Notum vobis facio, fratres, Evangelium... quia non est secundum hominem, neque enim ego ab homine accepi illud... sed per revelationem J. C.* — (1 Cor. II, 6-7) : *Sapientiam autem loquimur inter perfectos; sapientiam vero non hujus sæculi... sed loquimur Dei sapientiam in mysterio.* — Et (1 Joan. V, 10) : *Qui non credit Filium mendacem facit eum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo.*

2° a) Illud est ratio «propter quam» seu *motivum* fidei, per quod firmissime assentimus veritatibus a Deo revelatis :

¹ — «*La vérité de la pensée divine, que saint Thomas appelle la vérité première, est la raison formelle de l'objet de la foi... Dieu peut être l'objet de notre connaissance comme vérité primordiale, vérifiant toutes les vérités dont la Révélation nous ouvre l'accès; et alors il est la raison de l'assentiment que nous accordons à ces vérités. La foi s'étend, en effet, à toute vérité que la vérité première vérifie, comme la charité s'étend à tout amour que l'amour de Dieu implique et justifie*» (Lefebvre, *op. cit.*, pp. 290-291).

² — *Sum. theol.* II-IIæ, Q. I, a. 2.

quandoquidem fides, in qua fundatur salus,¹ infallibili certitudine gaudet. Atqui hoc esse non potest nisi auctoritas Dei infinite sapientis et veracis, seu prima veritas in cognoscendo et dicendo. Ergo. *Min. ostend.* ex eo quod testimonium hominis habet ut mereatur fidem ex *scientia* et *veracitate* quasi ex duobus elementis integrantibus auctoritatem testis : pariter igitur fidei firmitas innititur infinitæ sapientiæ et veracitati Dei testificantis, qui falli fallereque nescius est.

b) Præterea, solus Deus summe sapiens et verax potest, juxta proportionis legem, de veritate divina in quam fertur fides, testificari, solidamque parere credibilitatem veritatis oculo creato non apparentis. Unde S. Thomas (*de Ver.* art. cit. ad 16) : « Ipsum testimonium veritatis primæ se habet in fide ut principium in scientiis demonstrativis. »

3^a *Pars* subjicitur ad declarandum conceptum elementi formalis fidei ; quod, ni fallor, ex sequentibus quæsitis satis constare poterit.

1° *Num divina revelatio pertineat ad elementum formale fidei?* — a) Certum est imprimis (contra paucos) revelationem *subjectivam* seu subjectivum habitus fidei lumen (de quo infra) nullatenus esse de ratione motivi *formalis* fidei : siquidem fides subjectiva necessario præexigit, ex parte objecti, rationem a qua formaliter determinetur. — b) Revelatio autem *objectiva*, aliquantulum saltem, formale elementum fidei ingreditur, propterea quod non solum *Scriptura* et *Patres*, et *Conc. Vatic.* (*loc. cit.*), ad credendum inducunt ex *testimonio Dei loquentis* seu *revelantis*, sed etiam quia prima veritas, nobis in evidens, nequit provocare assensum credentis nisi pateat ejus credibilitas ex revelatione Dei testificantis. Hinc S. Thomas (3 S. D. XXIII, Q. II, a. 2, sol. 2) dicit : « Ratio qua voluntas inclinatur ad assentiendum his quæ non videt est, quia *Deus ea dicit.* » — c) Cum autem revelatio considerari possit vel *ex parte Dei* revelantis, vel *ex parte signi* sive intellectualis sive sensibilis quo exprimitur, tenemus post *Cajetanum* (in h. art.), contra Mazzella aliosque, revelationem primo sensu, nempe quatenus est Dei actus connotans externam manifestationem, spectare ad motivum formale fidei, non autem quatenus est solum Dei loquentis signum seu instrumentum ; siquidem hæ veritatis significationes creatæ sunt, neque virtutem theologiam aut ejus actum, etsi concomitantes, ingredi essentialiter possunt.

2° *Num motivum formale fidei distinguatur a motivis credibilitatis?* — *Motiva credibilitatis* vocantur signa quædam mirabilia, sive in ordine cognitionis, sive in ordine efficien-

¹ — Cf. Supra, Disp. V, Q. I, art. 3.

tia, nempe prophetia et miracula diversi generis¹, quæ divinitatem revelationis certificant rerumque revelatarum credibilitatem consequenter suadent. Porro hæc argumenta externa, quæ possunt a Deo per lumen quoddam interius suppleri et quandoque suppletur, verum communius se produnt tanquam « revelationis signa certissima et omnium intelligentiæ accommodata » (*Conc. Vat. l. cit.*), essentialiter discrepant a *motivo formali* fidei (contra scholam *Hermesianam*), neque partialiter, ut minus recte loquitur *Hurter*, illud ingrediuntur : quippe illa disponunt ad fidem et eam confirmant, hoc autem fidem constituit ; illa ostendunt quam rationabile sit credere, hoc efficit ut homo actu credat ; illa de se fundant assensum certitudinis naturalis, hoc vero fundamentum præbet certitudinis divinæ.— Quapropter verba (*Joan. X, 38*) : *Si mihi non vultis credere, operibus credite*, aliæque similia intelligi debent, non quasi fides immediate et essentialiter subnatur operibus seu miraculis, sed mediate et dispositive tantum.

3° *Quomodo se habet ad motivum formale fidei auctoritas Ecclesiæ?* — Respondemus ex *Cajetano* (in h. art.) atque secundum communem theologorum sententiam, auctoritatem Ecclesiæ, quæ nobis credenda seu revelata proponit et infallibili veritatis sensu explicat, *ministram* tantum esse et *regulam proximam*² eorum quæ sub fide cadunt, nequaquam vero pertinere ad formale fidei motivum. Ratio est quia non per se, sed *per accidens* tantum seu propter nos fidei dirigendæ præponitur ; in angelis enim et in primis patribus, quibus Deus per seipsum proposuit atque explicavit credibilia, opus non erat ecclesiasticâ regulâ. Fides itaque *simpliciter divina* citra Ecclesiæ auctoritatem haberi potest ; quamvis eadem auctoritas, in quantum hæc vel illa credenda hoc illo sensu infallibiliter proponit, ad fidem *divino-catholicam* requiratur. Ad rem *S. Thomas* (in *Evang. Joan. IV, 42*) : « Quando homo sive per rationem naturalem sive per testimonium Legis et Prophetarum, sive per prædicationem Apostolorum vel aliorum manuductus credit, tunc potest dicere quod propter nullum istorum credit... sed propter ipsam veritatem tantum »³.

¹ — Cf. C. G. I, 6.

² — *Regula remota* fidei sunt Scripturæ et Traditiones revelationis depositum continentes ; regula autem *directiva* et *proxima* est magisterium Ecclesiæ : quod quidem propriis argumentis constituere, ad auctores *Theol. dogm. fundamentalis* pertinet.

³ — De objecto formali fidei redibit sermo in *quaest. seq. a. 2*.

Conclusio 3^a. — OBJECTUM MATERIALE FIDEI SUNT OMNES VERITATES DIVINITUS REVELATÆ TUM EXPLICITÆ, TUM IMPLICITÆ FORMALITER; QUID AUTEM DE IIS QUÆ VIRTUALITER TANTUM REVELATA SUNT, NECNON DE PRIVATIS REVELATIONIBUS SENTIENDUM SIT, BREVITER APERITUR.

Praenotanda.— a) Juvat imprimis referre verba *Conc. Vat.* (Const. de Fide, cap. III): « Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt quæ in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia sive solemnī iudicio sive ordinario et universali magisterio tanquam *divinitus revelata* credenda proponuntur; » ubi generatim indicatur quid ad fidem tum *divinam* tum *catholicam* pertineat.— b) Memoratur insuper ex tract. de Ecclesia distinctio Jurieu, hæreticis accepta, in articulos *fundamentales* et *non fundamentales*, perinde quasi vera fides ad priores tantum se extendat; qua quidem distinctione unitas fidei convellitur et pessumdat.— c) Tertio loco veritas aliqua revelata esse potest vel explicitæ, vel implicitæ: *explicitæ* quidem, si ipsis locutionis divinæ terminis signanter exprimitur; *implicitæ* vero, quando in veritate explicitæ tradita continetur: quæ continentia *formalis* est aut *virtualis* tantum, prout unum verum vel eundem conceptum formalem cum alio habeat, vel ab eo, etsi necessario illi conjunctum, realiter aut formaliter distinguatur.

1^a *Pars concl. communis* est apud theologos.

1° Attendantur verba S. Thomæ (*de Ver. Q. XIV, a. 8 ad 2 et 16*): « Quamvis divino testimonio sit de omnibus credendum, tamen divinum testimonium, sicut et cognitio, primo et *principaliter* est de se ipso et *consequenter* de aliis... Nec tamen oportet quod quodlibet enuntiabile de Deo formatum sit credibile, sed *illud solum de quo veritas divina testificatur.* »

2° Objectum materiale fidei complectitur non solum ea quæ *explicitæ* continentur in verbo Dei scripto et tradito, juxta illud (Marc. XVI, 15-16): *Praedicate Evangelium omni creaturæ... qui non crediderit condemnabitur*, sed etiam ea quæ continentur *implicitæ-formaliter*: ratio est quia hæc, utpote identica etiam secundum conceptum formalem cum veritate explicitæ revelata, communi loquendi et intelligendi usu censentur et ipsa simpliciter et sufficienter proposita.

3° Itaque theologī communiter dicunt¹ ad fidem pertinere: a) *definitionem*, revelato definito, uti in prop. « Christus est homo » continetur eum esse animal rationale; b) *partes essentielles*, revelato toto, unde vi ejusdem revelationis de Christo-

¹ — Cf. Mazzella, Disp. II, a. 9.

homine, habetur eum constare ex anima et corpore ; c) unum *correlativum* in alio revelato cointellectum, v. g. existentiam Filii Dei in existentia Patris ; d) *falsitatem unius contradictorii*, revelata veritate alterius, et vice versa ; e) *conclusionem*, ambabus præmissis explicite revelatis (nisi mens ratione connexionis, et non divini testimonii tantum ei assentiatur) : unde, semel revelato quod « Sacramenta conferunt gratiam non ponentibus obicem » et quod « Eucharistia est sacramentum, » pro revelato etiam habetur Eucharistiam conferre gratiam non ponentibus obicem ; f) *propositionem particularem* quæ sub universali revelata *immediate continetur* velut ejus explicatio seu manifestatio : sic in prop. revelata « omnes B. Petri successores gaudent dono infallibilitatis » objective et formaliter habetur, absque medio ex parte rei, Leonem XIII esse infallibilem, neque disquisitio naturalis de legitimitate electionis Leonis XIII motivum est credendi ejus infallibilitatem, sed solummodo *conditio prævia* nobis *explicans* particulare hoc certo contineri in universali propositione revelata. In hac autem asseveranda conditione (quæ vocatur *factum dogmaticum*) Ecclesia infallibilis est, cui idcirco debetur *fides ecclesiastica* seu mediate divina¹.

2^a Pars concl. versatur circa ea quæ *implicite-virtualiter* in veritatibus explicite revelatis continentur.— Qua in re *prænotandum* est, juxta graviore theologos, in essentia revelata censi etiam revelatas proprietates quæ formaliter tantum, non realiter, ab illa distinguuntur, quæque, cognita essentia, sponte menti occurrunt ; quoad alia vero realiter distincta, *negatur* ea esse de fide attingente illud quocum conjuncta sunt.

Sane id est objectum fidei divinæ quod a Deo *dicitur* et creditur *unice* propter auctoritatem Dei loquentis. Atqui veritates, de quibus est sermo, proprie a Deo non dicuntur, sed ex verbo Dei *deducuntur* mediante ratiocinio, ideoque credi non possunt unice ob auctoritatem Dei, sed simul propter rationalem illam deductionem. Ergo hæ non sunt veritates fidei, sed appellandæ sunt *conclusiones theologicae* tum verbo Dei tum discursu rationis subnixæ.— Quod si Ecclesia aliquam ex illis veritatibus definiat non tanquam revelatam, sed tanquam veram nexuque indivulso cum revelatione conjunctam, veritas hujusmodi tenenda erit *fide ecclesiastica* auctoritati infallibili Ecclesiæ debita.

3^a Pars respicit *revelationes privatas* seu factas privatis personis et in privatum bonum ; de quibus S. Thomas (II-IIæ, Q. CLXXIV, a. 6 ad 3) : « Singulis temporibus non defuerunt aliqui prophetiæ spiritum habentes, non quidem ad novam

¹ — Vid. plura apud probatos auctores.

doctrinam fidei depromendam, sed ad humanorum actuum directionem.» Pauca circa illas revelationes observabimus.

1° Juxta *generaliores* theologorum sententiam, revelatio privata de rebus *ad salutem* spectantibus¹, modo divina ejus origo *sufficienter* alicui innotescat, potest *in isto* esse objectum fidei theologicæ. Ratio est, quia ad fidem theologicam requiritur et sufficit (*S. Thom.* in h. art.) veritas revelata in ordine ad Deum et testimonium *veritatis primæ* debitis motivis credibilitatis innixum, quin necessario exigatur propositio rei credibilis per Ecclesiam. Favet *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 12 et can. 16) declarans neminem infallibili certitudine, qualem confert fides divina, certum esse posse de perseverantia finali, *nisi hoc ex speciali* (privata) *revelatione didicerit*.— Quia vero sæpius illi tantum, ad quos tales revelationes diriguntur, de iis certiores fieri possunt, idcirco *alii ordinarie non tenentur* fide theologica illas credere.— At, qui sufficientibus motivis inducti easdem revelationes amplectuntur, non fide *divino-catholica*, sed *simpliciter divina* eis assentiunt. Hinc resistens revelationi privatæ sibi factæ et certo constanti amittit fidem theologicam et fit hæreticus coram Deo, non tamen coram Ecclesia.

2° Quod spectat ad *judicium Ecclesiæ* privatas revelationes quandoque approbantis, hæc tenenda videntur :²— a) Primo, *judicium illud non eo pertinet* ut revelationes proponantur fidelibus fide divina credendæ, licet fides divina non prohibeatur, sed ut declaretur in iis nihil esse quod fidei catholicæ, bonis moribus et disciplinæ christianæ, adversetur. — b) Secundo, per idem *judicium sufficienter colligitur* revelationes hujusmodi pie et prudenter ac sine superstitione *fide humana* credi et ad ædificationem a fidelibus legi posse. — c) Post talem Ecclesiæ approbationem, vel si, nullo adhuc lato *judicio*, graves adsint genuinitatis probationes, certe fas non est *revelationes illas contemnere*; attamen infidelitatis argui non possunt qui, *revelationum vel apparitionum facta mirabilia ex diffidentia negligentes*, quasi ea non evenissent, christiane vivunt.

Solv. obj. (cont. 2^{am} concl.) — OBJ. 1. — Id videtur esse objectum fidei quod nobis proponitur ad credendum. Atqui præter ea quæ pertinent ad Divinitatem, plura alia nobis ad credendum proponuntur. Ergo.

RESP. D. M.: . . . objectum materiale, C; objectum formale, S. d: mediante ratione formali quæ est veritas prima, C;

¹ — Cf. Gonet, *de Virt. theol.* Disp. I, a. 3.

² — Mazzella, l. c. a. 11.

secus, *N.*—*D. m.* : . . . plura alia proponuntur quæ tamen ordi-
nantur ad Deum et quibus propter divinam veritatem assen-
timur, *C.* ; quæ non referuntur ad Deum Deique testimoniam.
N.—*Neg. conseq.*

OBJ. 2.—Fides est de omnibus quæ in Scriptura conti-
nentur. Atqui Scriptura plura exhibet vera veritate creata.
Ergo.

RESP. *D. M.* : . . . secundum quod considerantur sub lumine
revelationis et in ordine ad Deum, *C.* ; secundum quod consi-
derantur sub lumine creato et in seipsis tantum, *N.*—*C. d.*
m. eodem sensu.—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.—Fides charitati condiditur. Atqui charitas pro
objecto habet tum Deum tum proximum. Ergo.

RESP. *C. M.*—*D. m.* : . . . pro ratione formali diligendi, *N.* ;
pro objecto quod diligitur, *S. d.* : æqualiter, *N.* ; quatenus di-
ligitur proximus propter Deum primario et propter se di-
lectum, *C.*—*Neg. conseq.*

ARTICULUS II.

Utrum fidei possit subesse falsum.

1° De natura objecti fidei gradiendum est ad ejus *proprie-
tates*, inter quas, prima et principalior, offertur infallibilis
veritas.—Quæstio de veritate fidei dupliciter considerari
potest : vel *ex parte Dei revelantis* et motivi formalis fidei,
vel *ex parte hominis credentis* et iudicii quo dogmata revelata
complexa¹ ratione attingit.

2° a) *Priscillianistae*, teste Augustino, docere non erubue-
runt Deum et mendacem esse et fuisse aliquando mentitum.
—Erronea quoque refertur opinio *Rob. Holchot* qui imagi-
natus est Deum non posse quidem mentiri, at posse dicere
falsum et veluti præter intentionem decipere, non advertens
Deum, necessario omniscium, falsum enuntiare non posse
quin simul voluntatem falsum enuntiandi et consequenter
mentiendi habeat.—*Quidam* olim etiam e catholicis aucto-
ribus, nescio qua ratione ducti, finxerunt Deum posse saltem
de potentia absoluta falsum revelare : quam sententiam uni-
versi abhinc theologi reprobant tanquam *temerariam* vel
haeresi proximam.

b) Sensus alterius quæstionis est, an assensus fidei theolo-
gicæ ferri possit in aliquid quod reputatur verum et a Deo

¹ — II-IIæ, Q. I, a. 2.

revelatum, quin verum ac revelatum sit : omnes theologi negant.

Conclusio 1^a.—DEUS NON POTEST ETIAM DE POTENTIA ABSOLUTA DICERE FALSUM AC REVELANDO MENTIRI.

1° *Prob. ex Scriptura*, cujus veritatem adversarii admittunt ; nam legitur (Heb. VI, 18) : *Impossibile est mentiri Deum* ; et (1 Joan. II, 21) commendatur doctrina Christi : *Quoniam omne mendacium ex veritate non est.*

2° Præ aliis *Patrum* sentiis, digna sunt quæ referantur verba *S. Anselmi* (l. I cur Deus homo, c. 12) : « Non enim sequitur, justum est mentiri, si Deus vult mentiri, sed potius Deum illum non esse. Nam nequaquam potest velle mentiri voluntas, nisi in qua corrupta est veritas, imo quæ deserendo veritatem corrupta est.»

3° Sane impossibile est primam et essentialem veritatem deficere et mentiri. Atqui Deus est prima et essentialis veritas. Ergo.—*Conf.* : quia mendacium est malum ex genere suo ; siquidem, ut habet *S. Thomas* (II-IIæ, Q. CX, a. 3), « est actus cadens super indebitam materiam. Cum enim voces sint signa intellectuum, innaturale est et indebitum quod aliquis voce significet id quod non habet in mente.» Atqui malum seu peccatum e diametro opponitur perfectæ Dei sanctitati. Ergo.

Conclusio 2^a. —FIDEI SUBESSE NEQUIT ALIQUOD FALSUM PRO VERO REPUTATUM ; prout definivit *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 9) loquens de « certitudine fidei, cui *non potest* subesse falsum.»

Prob. 1° ex causa remotiori.—Nulla virtus perficiens intellectum se habet ad falsum ut ei assentiatur, quamvis falsum ex vero cognosci queat. Atqui fides est virtus perficiens intellectum, ut infra patebit. Ergo. *Maj. ostend.* (ex resp. ad 1). Nam virtus est dispositio et perfectio potentiæ in ordine ad objectum, quod est potentiæ bonum. Atqui *verum* est bonum intellectus, non autem est bonum appetitûs. Ideo omnes virtutes, quæ perficiunt intellectum, excludunt totaliter falsum, quamvis virtutes perfectivæ appetitus sint cum falso compossibiles : potest enim aliquis secundum justitiam aut temperantiam agere, habens aliquam falsam opinionem de eo circa quod agit ; minime autem potest, assentiendo falso, intellectum suum ornare.

2° *Ex causa proxima.*—Nihil subest alicui potentiæ, habitui vel actui, nisi mediante formali ratione objecti, sicut color videri non potest nisi per lucem et conclusio sciri non potest nisi per demonstrationis medium. Atqui jam accepi-

mus rationem formalem objecti fidei esse veritatem primam. Ergo nihil potest cadere sub fide, nisi radio primæ veritatis illustretur. Atqui repugnat falsum prima veritate irradiari seu ei subesse, sicut implicat non ens sub ente, et malum sub bonitate stare posse. Ergo fides nequit ferri in aliquid quod falso revelatum judicetur.

Inde *colligi* potest rudes qui, ignari parochi auctoritate decepti, aliquid non revelatum credunt, v. g. angelos esse corporeos, non peccare quidem, at nequaquam de ea re actum fidei theologicæ elicere.—Etsi vero possint hebetudinem pati circa aliqua quæ sunt præter necessitatem salutis; tamen circa necessaria ad salutem sufficienter instruuntur a Spiritu Sancto, ne inculpabiliter ista ignorent.¹

Solv. obj. — Omnittimus ea quæ contra 1^{am} concl. ex Scripturis obijciuntur, puta quod aliqui viri inspirati falsum dixisse videantur: hæc enim explicari debent, vel quia viri illi quidpiam humani passi sint, vel potius secundum verborum amphibologiam, metaphoram ac figuram, sensum mysticum et propheticum², etc.—Sed de his vide expositores Sacræ Scripturæ.

OBJ. 1.—Fides connumeratur spei et charitati. Atqui spei et charitati potest subesse falsum. Ergo.

RESP. D. M.:... et spes et charitas sunt virtutes intellectuales sicut fides, N; sunt virtutes appetitivæ, C.—*Transeat min.*—*Neg. conseq.*

Ut patet ex supra dictis, non est similis ratio de fide, et de spe et charitate quæ partem *appetitivam* perficiunt.—Minorem autem *transmisi*, a) quia reapse *spei* falsum non subest: sperans enim se habiturum vitam æternam, quam non habebit, id sperat, non secundum propriam potestatem, sed secundum auxilium gratiæ; in qua si perseveraverit, infallibiliter salutem consequetur. b) Similiter ad *charitatem* pertinet diligere Deum, in quocumque homine fuerit, unde non refert ad ejus essentiam an revera bonus sit necne qui tanquam bonus diligitur.

OBJ. 2.—Abraham credidit Christum nasciturum. Atqui post Abrahæ tempus poterat Deus non incarnari. Ergo.

RESP. C. M.—D. m.:... absolute, C; secundum quod eventus ille jam cadebat sub præscientia divina, N.—*Neg. conseq.*

¹ — II-IIæ, Q. VIII, a. 4 ad 1.

² — Locum illum (Gen. XXVII, 24), ubi Jacob se dixit esse Esau, ita explicat D. Thomas (II-IIæ, Q. CX, a. 3 ad 3): «Jacob vero mystice dixit se esse Esau primogenitum Isaac, quia videlicet primogenita illius de jure ei debebantur. Usus autem est hoc modo loquendi per spiritum prophetiæ ad designandum mysterium, quia videl. minor populus, scil. gentilium, substituendus erat in locum primogeniti, scil. in locum Judæorum.» (Cf. 3° ∞. D. XXXVIII, a. 3 ad 1).

OBJ. 3.— Fides antiquorum de Christo nascituro duravit in multis etiam post Christum natum usque ad prædicationem Evangelii. Atqui, Christo jam nato, falsum erat Christum nasciturum. Ergo.

RESP. D. M :... et ad hanc fidem pertinebat Christum *quandoque* nasci, C ;... pertinebat quoque determinatio temporis circa quam decipiebantur, et non potius ad conjecturam humanam, N.— C. d. m.— Neg. conseq.

OBJ. 4.— Objectum fidei est, sub Sacramento altaris verum corpus Christi contineri. Atqui contingere potest ex defectu consecrationis reapse corpus Christi non adesse. Ergo.

RESP. D. M :... scil. fides nostra refertur ex se ad has vel illas determinatas hostias, N ; pro objecto habet verum Christi corpus in hostia rite consecrata, S. d : et necesse est fieri adorationem sub explicita conditione rectæ consecrationis, N ; subaudita hac conditione, adorari potest absolute hostia quæ prudenter seu morali quadam certitudine iudicatur consecrata¹, C.— C. m.— Neg. conseq.

ARTICULUS III.

Utrum objectum fidei possit esse aliquid visum.

1° Altera fidei conditio exploranda est *obscuritas* ; quæ cum habeat secum adjunctam quamdam evidentiam, ideo doctrinæ nexus, claritudo et complementum, postulant ut sub præsentī articulo quatuor in ordine ad propositam quæstionem consideremus, nempe indolem propriam objecti fidei, evidentiam divinæ attestationis, credibilitatem rei attestatæ, et proximam ad credendum mentis dispositionem.

2° Quod ad indolem objecti fidei attinet, *obscuritatem* ejus labefactarunt non solum antiqui hæretici, sed quotquot theorias falsæ philosophiæ ad theologiam applicantes fidem et scientiam turpiter permiscuerunt : cujus generis nuper exstiterē *Hermesiani* et *Güntheriani*.—Alia ex parte graviter decipiuntur sanamque doctrinam offendunt qui cum *fideistis* et *subjectivistis* objectiva fidei fundamenta negligunt certamque ejus *credibilitatem* in discrimen vocant. Quamobrem conabimur singula in singulis conclusionibus distinctim enucleare.

¹ — Cf. Cajet. in h. loc.

Conclusio 1^a. — OBJECTUM FIDEI EST NECESSARIO OBSCURUM SEU INEVIDENS ; QUÆ OBSCURITAS, NON FORMALITER, SED ESSENTIALI CONCOMITANTIA AD FIDEI MOTIVUM PERTINET.

1^a *Pars* innititur verbis *Conc. Vatic.* (Const. de Fide, cap. IV), ubi fidei objectum exhibentur « mysteria in Deo abscondita, » quæ etiam post revelationem « quadam quasi caligine obvoluta » manent.

1° Revera legitur (Heb. XI, 1) : *Est fides... argumentum non apparentium* ; (1 Cor. XIII, 12) : *Videmus nunc per speculum in aenigmate* ; et (2 Pet. I, 19) laudantur fideles attendentes fidei quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat.

2° Inter *Patres* citetur *S. Athanasius* (l. 2 c. Apollin. n. 11) : « Neque enim, inquit, fides evidenter apparens fides dici poterit ; » *S. August.* (Tract. 40 in Joan, n. 9) : « Quid est fides, nisi credere quod non vides ? » Et *S. Hilarius* (de Trin. l. 8) : « Melius est nihil scire et credere Deo. »

3° Præsto est *rationis* confirmatio. — Illa tantum videri dicuntur quæ per ipsa movent intellectum nostrum vel sensum ad suâ cognitionem. Atqui fides importat assensum ad id quod creditur, non quia intellectus rapitur ab ipso objecto, sed quia voluntas movet intellectum ad assentiendum. Ergo obscuritas fidei inest. *Min. decl.* Etenim mens assentit alicui dupliciter : uno modo quia movetur ab ipso objecto sive immediate noto, ut in primis principiis quorum est *intellectus*, sive mediate cognito, ut in conclusionibus quarum est *scientia* ; alio modo quia movetur, non ab objecto proprio, sed a voluntate, per quamdam electionem libere declinans in unam partem magis quam in aliam, vel cum dubitatione et formidine alterius partis, unde *opinio*, vel cum certitudine absque tali formidine, unde *fides* divina, quæ consequenter obscura dici debet.

2^a *Pars* additur ex Billuart (Diss. I, a. 4) ad determinandum obscuritatis *modum*. — Nam motivum fidei est ratio assentiendi rebus quæ creduntur. Atqui ratio cur assentiamur rebus fidei est prima veritas revelans, non obscuritas ; non enim credo Deum esse trinum, quia non video, sed, etsi non videam, quia Deus verax revelavit. Igitur obscuritas seu inevidentia pertinet ad fidei motivum, non formaliter, sed velut conditio propria et inseparabilis.

Conclusio 2^a. — POTEST HABERI QUÆDAM EVIDENTIA FACTÆ REVELATIONIS EJUSQUE DIVINITATIS, QUIN RATIO FIDEI PERIMATUR.

1^a *Pars*. — 1° Favet auctoritas *S. Thomae* (II-IIæ, Q. CLXXI, a. 5) : « De his, inquit, quæ expresse per spiritum

prophetiæ propheta cognoscit, maximam certitudinem habet et *pro certo habet quod hæc sunt divinitus sibi revelata* » experimentaliter scil. et evidenti notitia, quatenus per species, ministerio Angelorum formatas¹, immediate audit seu percipit Deum ipsum revelantem.

2° Revelatio, aut est immediata, aut mediata. Atqui dum utraque certo cognoscibilis est, immediata saltem etiam evidenti cognitione potest attingi. Ergo. *Min. declar.*— a) Et vere vulgatio sententia est, illos qui *immediatam* revelationem acceperunt, puta primum Angelum, prophetas, etc., habuisse evidentiam de ejus existentia seu de divina testificatione. Ratio est quia, quemadmodum immediate audienti locutio humana evidenter demonstrat hominem loquentem, ita locutio divina, sub cœlesti lumine immediate percepta, signate indicat Deum ut revelantem.— b) Quoad alios vero qui *mediatam* revelationem habent, etsi certe non iis omnibus divina testificatio evidens esse queat, sunt tamen qui putant eam fieri posse evidentem oculis doctorum qui proprias ac scientificas indagationes valent instituere; alii vero negant. Priorum opinio forte non displicebit, dummodo demonstratio existentiae revelationis fieri intelligatur *in genere* tantum et per *effectus* mirabiles doctrinæ revelatæ qui evidenti nexu causam supernaturalem et divinam postulant, non autem *in specie* neque per prophetias et miracula, seu per *signa* illa *externa* quibus sola *credibilitas* divinæ *loquelæ* patefieri potest.

2^a *Pars*, scil. quod evidentia factæ revelationis ac testificationis divinæ compossibilis sit cum fide, declaranda suscipitur.

1° a) Infra dicemus (Q. II, a. 2) fidem nostram, seu fidem eorum ad quos revelatio *mediate* pertingit, resolvi in auctoritatem Dei revelantis *per se creditam*.— Neque huic doctrinæ officit demonstratio quam mox admisimus peragi posse a doctis de revelatione secundum viam causalitatis: quippe hæc demonstratio, si qua evidentia ornetur, solummodo revelationem *in genere* illustrare potest, non autem revelationem singulorum dogmatum et sensus quo proferuntur; in quibus credendis testificatio divina, quamdam inevidentiam retinens, potest esse simul id *quo* credimus et id *quod* creditur.

b) Quoad eos vero qui *immediate* fidem a Deo acceperunt, *primo* licet divina revelatio *præcisive* sumpta sit illis evidens nec credi possit; tamen dici potest eam *terminative* non illâ evidentiâ clarere, eo quod obscuritas objecti ad quam terminatur refundi in eam videatur; unde sub hac ratione credi poterit simul cum re revelata.— *Secundo*, si

¹ — *Ibid.*, Q. CLXXII, a. 2.

cum *Cajetano* (in II-IIæ, Q. V, a. 1) concedamus fidem in quibusdam, v. g. in primo Angelo vel etiam in prophetis, etc., resolvi in Dei revelationem evidenter perceptam, non autem per se creditam, hæc Dei loquentis immediata evidētia censenda est cœlitus infusa tum ex parte luminis tum ex parte specierum, scil. *undequaque supernaturalis*, neque idcirco timenda sunt inconvenientia opinionis eorum qui aliquid naturale objecto formali fidei adsociant (infra, Q. II, a. 2).

2° Quocumque modo evidētia illa revelationis intelligatur, hujusmodi non est quæ *rationem fidei divinæ et liberæ perimat* (contra Mazzella¹ aliosque plures).

Etenim, ut docet *Cajetanus* (in h. art.), evidētia attestatiōis, formaliter loquendo, non infert veritatem rei attestatæ *in se*, sed ut attestatæ tantum, seu infert ejus credibilitatem. Atqui credibilitas alicujus rei, quantumvis plena et evidens, non cogit physice intellectum, etsi moralem quamdam coactionem exercere valeat in voluntatem quæ imperat intellectui assensum. Ergo. *Min. decl.* Nam proprium objectum intellectus est veritas sive immediate sive mediate evidens, quæ sola potest physice rapere mentis adhæsiōem; deficiente autem evidētia intrinseca et sub externa credibilitatis luce, etiam si lux ista talis suppenatur quæ forte positivum dissensum prohibeat, potest intellectus supersedere assensum et anceps manere, donec voluntas imperando ad assentiendum moveat. Quod imperium si fiat ex eo solum, quia in tanta revelationis evidētia negare assensum foret stultum et ridiculum, habemus fidem *quadammodo coactam*² (scil. moraliter) dæmonum; sin autem fiat ut impleatur debitum officium credendi Deo certo loquenti legitimeque assensum exigenti, est fides laudabilis et divina.—Hanc esse doctrinam *S. Thomæ* maxime elucet ex quæst. cit. (art. 1-2).

Conclusio 3^a. — QUÆ FIDEI SUBSUNT, SUMPTA IN COMMUNI ET OBJECTIVE, SUNT EVIDENTER CREDIBILIA, ET HOC PROPTER MIRACULA ALIAQUE EXTERNA CREDIBILITATIS SIGNA.

Praenotanda.—a) Objecta fidei dupliciter considerari possunt: uno modo in *speciali* seu secundum prædicata propria, et sic, ut dictum est, non possunt esse simul visa et credita; alio modo in *generali* seu secundum communem rationem *credibilis*, et sic videri possunt ab eo qui credit (resp. ad 2).—b) Quamobrem in conclusione dicimus: *evidenter credibilia*; quæ quidem evidētia aut *physica* est in iis qui immediate

¹ — Disp. III, art. 5.

² — II-IIæ, Q. V, a. 2 ad 1.

signa seu motiva credibilitatis percipiunt, aut *moralis* tantum in iis ad quos notitia illorum signorum per testimonia fide digna devenit.—c) Adversi conclusioni propositæ recensentur tum *Rationalistæ* dictitantes fidem nostram nullo rationali fundamento fulciri, tum *Novatores* aliique recentiores hæretici ponentes hominem moveri ad revelata acceptanda sola privata inspiratione seu revelatione, tum *Neoterici* ex schola idealistica effutientes animum ad fidem induci ex quodam instinctu vel interna experientia absque sufficienti ratione objectiva.—d) Conclusio in duas partes dispesci poterit : innititur autem explicitæ definitioni *Conc. Vaticanæ* (III de Fide, c. 3) : « Si quis dixerit revelationem divinam *externis* signis *credibilem* fieri non posse, ideoque sola interna cujusque *experientia* aut *inspiratione privata* homines ad fidem moveri debere ; A. S.¹»

1^a *Pars* de evidenti credibilitate generatim ostenditur.—1° *Ex Scriptura* ; nam legitur (Ps. XCII, 5) : *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. Et (Marc. XVI, 20) dicitur de Apostolis : *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis*.

2° *Ratione*, cum a priori, tum a posteriori.—a) *A priori* quidem ; nam prudens homo non credit nisi quod est evidenter credibile. « Non crederet nisi *videret* ea esse credenda vel propter *evidentiam* signorum, vel propter aliquid huiusmodi » (resp. ad 2). Atqui, juxta Dei legem, credere tenemur, non quomodocumque, sed virtuose seu prudenter et rationabiliter. Ergo.—b) *A posteriori* quoque : illud enim dici debet evidenter credibile cujus suasibilitas nititur proxime testibus fide dignis, remotius vero portentis aliisque extrinsecis argumentis omnino convincentibus, prout patet ex discrimine inter evidentiam *credibilitatis* et *intrinsecæ veritatis*. Atqui huiusmodi est christiana revelatio : quod theologi in *Theol. fundamentali* luculenter demonstrant². Ergo.—c) Utramque rationem complexa est *Syn. Vaticana* (Const. de Fide, cap. 3) dicens : « Ut nihilominus fidei nostræ obsequium rationi consentaneum esset, voluit Deus cum internis Sp. Sancti auxiliis externa jungi revelationis suæ argumenta, facta scil. divina, atque imprimis miracula et prophetias, quæ cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, divinæ revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiæ accommodata.»

2^a *Pars* concl., derivans credibilitatem rerum fidei ex factis et argumentis *externis*, dirigitur contra *subjectivismum novatorum* et *neotericorum* seu *neokantistarum*.

¹— Cf. quoque encycl. *Qui pluribus* Pii IX.

²— Cf. C. G. I, 6.

1° *Privatam revelationem* aut *inspirationem* non esse unicum atque *ordinarium* medium quo doctrina fidei credibilis appareat, prob : — a) ex *Scripturis*, in quibus mediata revelatio, signis confirmata, per Prophetas et Apostolos seu per primos Ecclesiæ fundatores omnibus fidelibus commendatur. Hinc S. Paulus (Heb. II, 3-4) : *Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis et portentis et variis virtutibus.* — b) Ex ratione etiam : conveniens enim erat ut Deus hominem de veritatibus fidei instrueret eo modo qui magis ordini rerum humanæque naturæ indoli congrueret atque efficacius illusionem mentis præcaveret. Porro hujusmodi est instructio data unicuique per alios seu per idoneos divinæ veritatis testes, quorum auctoritas externis et irrefragabilibus argumentis obsignata sit. Ergo.

2° Nec *interna*, ut aiunt, *experientia* esse potest legitimum vel saltem *præcipuum* medium movendi homines ad fidem. — Præter ea enim quæ modo attulimus contra privatam inspirationem quæque præsentī cōpinioni æque adversantur, addamus oportet hanc hypothesim aut præbere fidei fundamentum prorsus labile atque mutabile, aut etiam transformare *rationalem* motum cognitionis fidei in *caecum* quemdam instinctum : quod est antibiblicum, antiphilosophicum nostræque naturæ summe injuriosum².

Conclusio 4^a. — AD ASSENSUM FIDEI DIVINÆ PRÆREQUITUR, TUM DE CREDIBILITATE REVELATIONIS, TUM DE OBLIGATIONE MORALI CREDENDI, JUDICIUM CERTUM, CERTITUDINE VEL ABSOLUTA VEL SALTEM RELATIVA.

Quædam *præobserventur*. — a) Judicium, actum fidei antecedens, duplex est : *speculativum* quo constat aliquid esse *credibile* ; *practicum* quo constat illud esse *credendum*. — Credibilitas autem respicere potest vel *factum* revelationis vel *objectum* revelatum ; quæ tamen duo intime consociantur. — Certitudo judicii alia est *absoluta* quæ pendet a re objective certa, alia est *respectiva* cujus fundamentum alicui, non tamen omni intellectui, solidum videtur.

¹ — Non negamus, nec unquam a scholasticis negatum fuit, remota quadam et inchoativa ratione hominem disponi ad fidem posse per motiva aliqua interna et subjectiva seu, ut hodie loquuntur, *immanentia* ; at verum prorsus maneat, communem, adæquatam, planamque omnibus quovis tempore dogmatum credibilitatem *objectivis* divinæ sapientiæ et omnipotentiae signis effici (de quibus in *Theol. dogm. fundam.*).

² — Cf. Mazzella, Disp. III, a. 6 ; — item period. *Etudes*, art. *Explication morale des dogmes* (juillet-août 1905).

b) Præsupponimus ex tract. *de Gratia* non solum iudicium practicum de obligatione credendi, sed etiam iudicium speculativum de credibilitate revelationis tum quoad factum tum quoad objectum non posse *formaliter* ad fidem divinam *disponere* sine auxilio gratiæ¹.— Quæstio præsens est an, supposito tali auxilio, prærequiratur ad eliciendum actum fidei unum vel aliud mentis iudicium, et quam certitudine iudicium huiusmodi gaudere debeat : tres erunt concl. partes.

1^a Pars de certo iudicio circa *credibilitatem* revelationis a) definita invenitur tum in prop. 21a damnata ab *Innoc. XI*², tum in verbis *Pii IX* (encycl. *Qui pluribus*) : « Humana ratio... divinæ revelationis factum inquirat oportet, ut certo sibi constet Deum esse locutum, ac eidem, quemadmodum sapientissime docet Apostolus, rationabile obsequium exhibeat ». — b) Sane, nemo tenetur credere mysteria fidei nisi iudicet ea esse *credibilia*, juxta illud (Joan. XV, 24) : *Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Atqui, nisi iudicium illud certum foret, voluntas determinans assensum fidei deficeret a prudentia, quæ eo firmiora credibilitatis motiva exigit quo res credenda majoris momenti sit. Ergo.

2^a Pars versatur circa *obligationem moralem credendi*, quam quisque perspicit ultro consequi ex facta divina revelatione (vid. dicenda infra, Q. V, a. 1). Itaque practicum iudicium de illa obligatione præcedere debet atque dictare actum quo voluntas fidei assensum intellectui imperat, juxta illud *Augustini* (de Prædest. Sanct. II, n. 5) : « Nullus credit aliquid, nisi prius cogitaverit esse credendum ». Id enim exigit mutua inter intellectum et voluntatem relatio.

3^a Pars agit de *gradu certitudinis* necessariæ in iudicio prærequisito ad credendum.

Dicendum est *non eamdem* in omnibus requiri evidentiam et certitudinem credibilitatis, sed in aliis requiri certitudinem *absolutam*, aliis vero sufficere certitudinem *respectivam*.— a) Etenim Deus unumquemque movet secundum suam capacitatem. Atqui *docti* quidem possunt per seipsos de motivis credibilitatis inquirere et certitudinem absolutam, adæquatam illis motivis, sibi comparare ; *pueri* vero et *rudes* incapaces sunt discussionis motivorum credibilitatis, at prout sunt ad assentiendum iis quæ tradunt parentes ac legitimi pastores, præsertim cum eos videant subjectos Episcopis, episcopos autem Rom. Pontifici. Ergo. — b) *Conf.* ex S.

¹ — Vid. II-IIæ, Q. II, a. 9 ad 3.

² — En ista prop : *Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem statim cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidat ne non sit locutus Deus.*

Thoma (II-IIæ, Q. IV, a. 8 ad 2) : « Cæteris paribus, inquit, visio est certior auditu ; sed si ille a quo auditur multum excedit visum videntis, sic certior est auditus quam visus ; sicut aliquis *parvæ scientiæ magis certificatur de eo quod audit ab aliquo scientifico* quam de eo quod sibi secundum suam rationem videtur ». Ergo, juxta S. Thomam, certitudo *respectiva* indoctis sufficit.—c) Eo magis quia credibilitati externæ efficax subsidium accedit ex superna virtute qua Deus errantium et imbecillium mentes excitat atque illustrat (Conc. Vat. *de Fide*, cap. 3). Unde, prout jam art. præced. insinuavi, saltem in *casu necessitatis*, et quoad eos qui versantur in *bona fide*, æstimandum est Deum interiori instinctu et illuminatione suæ gratiæ¹ supplere defectum insufficientis credibilitatis, adeo ut etiam pueri et rustici fidem certissimam habeant.

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.).—OBJ. 1.—Dixit Dominus Thomæ (Joan. XX, 29) : *Quia vidisti me, Thoma, credidisti*. Ergo de eodem est visio et fides.

RESP. D. *antec* : Thomas sub eadem ratione Christum vidit et credidit, N ; hominem vidit, et de miraculo resurrectionis factus certior, Deum credens² confessus est, cum dixit (v. 28) : *Dominus meus et Deus meus*, C.—Neg. *conseq.*

OBJ. 2.—Fides est quoddam spirituale lumen. Atqui sub quolibet lumine aliquid videtur. Ergo.

RESP. D. M :... est lumen illustrans naturam credendorum, N ; illustrans eorum credibilitatem et faciens discernere credenda a non credendis, C.—C. m.—Neg. *conseq.*

Sicuti per habitus virtutum moralium homo³ adjuvatur ad practice judicandum de iis quæ sibi secundum habitus illos conveniunt, ita et multo magis per fidem, quæ est virtus intellectiva divini ordinis, non solum homo inclinatur ad assentiendum veritatibus revelatis, quod est *principalis* ejus actus, sed etiam movetur ad discernendum⁴ revelata⁵ ab extraneis et contrariis, necnon (si⁶ fidei lumen sufficienter participet) ad videndum credibilitatem eorum quæ utcumque testimonio constant :³ quæ duo sunt velut *præviæ operationes* principali actui⁷ deservientes, et ad eundem fidei habitum pertinentes.—Patet itaque fidem hoc sensu lucidam quadamtenus esse, quamquam tamen natura credendorum velamine contexta manet.

¹ — Cf. S. Thom., *Quodlib.* II, a. 6.

² — S. August., (tract. 79 in Joan.).

³ — Cf. Cajet. in h. loc.

OBJ. 3.— Quilibet sensus *visus* nominatur (August.). Atqui fides est ex auditu (Rom. X, 17). Ergo.

RESP. *Trans. M.*— *D. m.* : . . . quatenus auditus est verborum significantium veritates fidei, *C*; quasi mentem introducat in apertam illarum veritatum naturam, *N.*— *Neg. conseq.*

ARTICULUS IV.

Utrum ea quae sunt fidei possint esse scita.

Quæstionem hanc, ad tertiam spectantem fidei *conditionem*, non sine opinionum discrimine agitarunt olim scriptores catholici, qui etiam nunc in extremas controversiæ partes abeunt : pauca præmittamus ad disputationis statum delineandum.

1° Theologi omnes concedunt fidem simul esse non posse in eodem subjecto cum *visione beatifica* : quandoquidem nimis claret visionem hanc dissipare omnes fidei umbras¹.— Iterum a plerisque conceditur *theologiam nostram* compossibilem esse cum fide in eodem subjecto de eadem veritate supernaturali ; etsi enim vera sit scientia, non tamen in statu perfecto scientiæ versatur².— Quæstio est igitur de fide comparata ad evidentem cognitionem seu ad scientiam in *statu perfecto*.

2° Advertendum est cum *D. Thoma* (in h. art.) dubium præsens institui de eodem objecto *secundum idem* considerato, non autem secundum diversa ; patet enim fieri posse ut de una eademque re aliquis quidpiam sciat et aliud credat.— Agitur etiam de *eodem subjecto* ; siquidem potest contingere ut id quod est scitum vel visum ab uno homine sit ab alio creditum, qui hoc demonstrative non novit.

3° Plures theologi, duce *Suarezio*, existimant *habitus* fidei et *habitus* scientiæ in eodem circa idem consistere posse ; imo arbitrantur compossibiles esse duos *distinctos actus* fidei et scientiæ.— Utrumque tamen, post Angelicum Doctorem, *thomisticae* scholæ theologi vehementer negant.

Conclusio 1^a. — PRO CERTO TENENDUM EST NEQUE ACTUS NEQUE HABITUS FIDEI ET SCIENTIÆ DE EODEM SECUNDUM IDEM IN EODEM SUBJECTO SIMUL CONSISTERE POSSE.

¹ — Cf. I-IIæ, Q. LXVII, a. 3.

² — Cf. Cajet. in h. art.

1^a *Pars*, scil. quoad *actus*, probatur.

Et 1° suum *Scripturae* suffragium præbent.—Legitur enim (1 Cor. XIII, 10) : *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*. Atqui cognitio fidei ex parte est seu imperfecta, cognitio autem scientiæ est perfecta. Ergo scientia fidem evacuat (*de Ver.*, Q. XIV, a. 9).—Præterea fides est *argumentum non apparentium* (Heb. XI, 1). Atqui scientia, naturam rerum penetrans, apparere facit quod scitur. Ergo.

2° Nec prætereunda est *Patrum* auctoritas. Ait enim *Augustinus* (Tract. 40 in Joan.) : « Quid est fides? credere quod non vides ». Et (l. *de vid. Deo*, Ep. 147, n. 2) : « Creduntur illa quæ *absunt* a sensibus nostris, si videtur idoneum testimonium quod eis perhibetur; videntur autem quæ *præsto sunt* vel animi vel corporis sensibus ». Non aliter *S. Gregorius* (Hom. 21 in Evang.) : « Apparentia non habent fidem, sed agnitionem ».

1um *Arg.* — Quæcumque sunt scita, oportet esse visa. Atqui impossibile est quod idem ab eodem sit visum et creditum. Ergo. *Maj.* patet, quia omnis scientia habetur ex principiis per se notis et consequenter visis, sub quorum lumine conclusiones educuntur. *Min. prob.* Quod est visum est evidens, creditum autem est inevidens. Atqui evidentia et inevidentia, haud secus ac forma et privatio, nequeunt esse simul in eodem subjecto circa idem objectum. Ergo.—*Respondent adversarii* dicendo evidentiam et inevidentiam inveniri non posse in eodem circa idem secundum idem medium, bene tamen *secundum diversa media*. Sed contra : diversitas mediorum, quæ effectus sibi ex parte subjecti prorsus oppositos inducant, nequit efficere ut effectus illi simul in eodem subjecto consistent; v. g. lux et tenebræ, tametsi ex diversis causis proveniant, nunquam esse possunt in eadem parte aëris. Jamvero medium fidei et medium scientiæ contradictorios effectus absque dubio pariunt : fides enim, dum generice convenit cum scientia ut cognitio quædam, ab ea tamen specificè differt in quantum communi loquentium sensu et essentiali sua ratione importat privationem claritatis et evidentiae non solum *radicalem* (ut volunt adversarii), sed etiam *actualem*. « Fides, inquit *S. Thomas* (I-IIæ, Q. LXVII, a. 3), *in suâ ratione* habet imperfectionem quæ est ex parte subjecti, ut scil. *credens non videat id quod credit*; unde « quam cito aliquid incipit esse præsens vel apparens, non potest ut objectum subesse actui fidei » (*de Ver. l. cit.*) Secus, objectam fidei non esset *aenigmaticum*, ut docet Apostolus (1 Cor. XIII, 12).

2um *Arg.*—Fides exigit ut homo assentiatur rei creditæ ex sola confidentia luminis alieni, et suum intellectum libere captivet in obsequium Dei docentis, quin a veritate ipsa revelata necessitetur. Atqui intellectus, scientiæ luce perfusus, sibi ipsi confidit, atque intrinseco veritatis lumine ad assentiendum cogitur. Ergo. *Maj.* innotescit tum ex nomine fidei quod est a *fidendo*; tum ex verbis Ap. (2 Cor. X, 5): *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*; tum ex libertate actûs fidei quam infra vindicabimus.

2^a *Pars* concl., nempe quoad *habitus*, sponte ex prima profluit.

Etenim dispositiones aliquæ habituales in tantum dicuntur sibi invicem repugnare in quantum ad motus oppositos inclinant. Quapropter talis est, proportionaliter, oppositio habituum fidei et scientiæ, qualis est repugnantia actuum utriusque habitus. Atqui ex dictis novimus actus fidei et scientiæ ita sibi mutuo adversari ut coëxistere nequeant in eodem subjecto. Ergo.—*Notandum* tamen est non posse formas contrarias sese ab eodem subjecto expellere, nisi fortior plene participetur subjectique indifferentiam perfecte vincat; quare lumen gloriæ, quod Paulus in raptu beatifico recepit, fidei habitum non evacuavit, quia non fuit illi datum in statu perfecto seu permanenter, sed per modum *passionis transeuntis* (II-IIæ, Q. CLXXV, a. 3 ad 2).¹

Conclusio 2^a.—HABITUS FIDEI VIDETUR POSSE CONSISTERE DE EODEM CUM ACTU VISIONIS ET SCIENTIÆ, DUMMODO TALIS ACTUS NULLUM IMPORTET VEL PRODUCAT HABITUM.—Id consequitur ex observatione proxime facta; quo in casu, lapsaque scientifici actus memoriâ, poterit fides circa idem objectum in actum exire.²

Prob. concl.—a) *Primo* ex auctoritate S. Thomæ (II-IIæ, l. cit. ad 3): « Quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter, sed solum habuit *actum beatorum*, consequens est ut simul tunc in eo non fuerit actus fidei; fuit tamen simul tunc in eo *fidei habitus* ».—b) *Secundo* ex *ratione*. Actus et habitus non opponuntur directe, sed velut actualis tendentia et habitualis dispositio contraria. Atqui actualis tendentia ad unum bene stat cum inclinatione habituali ad oppositum, v. g. actus justitiæ cum habitu injustitiæ. Ergo.³

¹ — Cf. *de Ver.*, Q. XIII, a. 2, c. et ad 5.

² — Cf. Cajet. in II-IIæ, l. cit.

³ — Vid. plura ap. Gonet, Disp. I, a. 6.

Dixi *dummodo talis actus nullum importet vel producat habitum* : hujus restrictionis ratio patescit ex impossibilitate superius demonstrata habituum fidei et scientiæ.

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.) — **OBJ. 1.** — Scientia per rationes acquiritur. Atqui ad ea quæ sunt fidei rationes a sacris auctoribus inducuntur. Ergo.

RESP. D. M. : . . . per rationes quascumque, *N* ; per rationes stricte demonstrativas, *C*. — *C. d. m.* : . . . inducuntur rationes quibus vel *fundamenta* fidei demonstrantur, vel fidei *principia* defendantur et illustrentur, vel ex illis principiis *conclusiones* logice deducantur, *C* ; quibus demonstrantur in se *mysteria* circa quæ est habitus fidei, *N*. — *Neg. conseq.*

OBJ. 2. — Quæ demonstrative probantur sunt scita. Atqui quædam sunt demonstrative probata, quæ in fide continentur, v. g. Deum esse unum et alia hujusmodi : etenim legitur (Heb. XI, 6) : *Credere oportet accedentem ad Deum quia est* ; et (Symb.) : *Credo in unum Deum*, etc. Ergo.

RESP. C. M. — *D. m.* : . . . quæ in fide continentur quasi de ipsis *simpliciter* sit fides apud omnes, *N* ; quia *præexiguntur* ad fidem vel credi debent ab his qui eorum *demonstratione* carent, *C*. — *Neg. conseq.*

1° Hoc criterio solvendum est argumentum quod quidam theologi (e quibus cl. Mazzella) nimis fidenter petunt ex *Conc. Vaticani* verbis (cap. 3) : « Fide divina *ea omnia* credenda sunt quæ in verbo Dei scripto vel tradito continentur ; » inter quæ sane sunt plura naturaliter scibilia. — 2° Quod pertinet ad *textum S. Pauli*, plura responderi possunt. a) Imprimis vox *credere*, juxta quosdam, potest intelligi non de assensu fidei stricte sumpto, sed de quocumque assensu certo. b) *Vega* idem explicat, non secundum fidem simpliciter, sed secundum *præparationem* ad credendum, si Deum esse non appareret. c) *Gotti* tenet ibi sermonem esse de Dei existentia, quatenus est auctor et finis *supernaturalis*. d) Tandem *S. Thomas*, post relata verba Apostoli, ait (II-IIæ, Q. I, a. 7) : « In *esse* divino includuntur omnia quæ credimus in Deo æternaliter existere, in quibus nostra beatitudo consistit ». — 3° Quod ad *Symbolum* attinet, denuo audiat *S. Thomas* (*de Ver.*, Q. XIV, a. 9 ad 8) : « Deum esse unum, prout est demonstratum, *non dicitur articulus fidei*, sed præsuppositum ad articulos : cognitio enim fidei præsupponit cognitionem naturalem, sicut et gratia naturam. Sed unitas divinæ essentiæ talis qualis ponitur a fidelibus, scil. cum omnipotentia et omnium providentia et aliis hujusmodi, quæ probari non possunt, articulum constituit ».

OBJ. 3.—Opinio plus distat a scientia quam fides. Atqui opinio et scientia possunt esse aliquo modo de eodem. Ergo.

RESP. C. M.—D. m : . . . in diversis hominibus aut secundum diversa, C : in eodem et secundum idem, N.—Neg. *conseq.*

Scientia in uno homine et respectu ejusdem veritatis contrariatur tum opinioni, tum fidei, alia tamen et alia ratione : opinioni quidem, quia hæc non excludit omnem errandi formidinem ; fidei vero, utpote quæ inevidentiam dicit.

OBJ. 4.—Ex doctrina thomistica sequeretur hominem, quo doctior evadit, eo magis de fide amittere. Atqui id absurdum est, quippe tunc melior foret rusticorum quam doctorum conditio. Ergo. (Ita Perrone).

RESP. D. M : . . . sequeretur hominem . . . eo pauciora credere, C ; eo minorem fidei perfectionem habere, N.—C. d. m.—Neg. *conseq.*

1° Fidei perfectio et meritum non pendent *formaliter* a numero *objectorum* quæ creduntur, sed a *dispositione animi* qua quis inhæret motivo credendi, scil. auctoritati Dei revelantis¹.—2° Licet fides divina certitudine præemineat scientiæ humanæ, hæc tamen evidentiæ primatum tenet.—3° Quas veritates a Deo revelatas doctus homo evidenter demonstrat, eas noscit etiam esse credibiles quia revelatæ, et quamvis non possit illas credere innitendo divinæ auctoritati *ut motivo assentiendi rei obscuræ*, potest tamen earum certitudinem supernaturalem participare adhærendo revelationi divinæ *ut confirmanti quod aliunde evidens est*²: nihil enim prohibet quominus scientia de se naturalis, secundum quod subjicitur actioni superioris agentis, scil. Dei revelantis, confirmationem quamdam supernaturalem obtineat³.

ARTICULUS V.

Utrum articuli fidei secundum successionem temporum creverint.

1° Nomine *articulorum* fidei (prout colligitur ex II-IIæ, Q. I, aa. 6 et 8) intelligendæ sunt « veritates principales seu *per se* ad fidem spectantes quæque seorsum specialem ad credendum [difficultatem habent] » ; quorum articulorum

¹ — Cf. II-IIæ, Q. II, a. 10 ad 1 et 2.

² — Cf. Goudin, *Phil.* P. IV.

³ — Cf. *de Verit.* Q. XXII, a. 13. — Alias objectiones solutas invenies in I-IIæ, Q. LXVII, aa. 3 et 5 ; *de Ver.* Q. XIV, a. 9.

summa seu summarium *symbolum* vocatur.—Quæritur itaque an et quo sensu articuli illi, temporum decursu, *incrementa* susceperint.

2° Primum omnium juverit *distinctiones* quasdam præmittere.—*a)* In fide considerare possumus vel prima et fundamentalia principia quæ fidei *substantiam* quodammodo efformant, vel credibilia quæ in illis principiis implicite continentur et per quamdam *explicationem* ab eis derivantur¹.—*b)* Præterea implicita illa continentia quarundam veritatum in aliis principalioribus dupliciter haberi potest, vel *objective tantum* et entitative, vel *etiam logice* et quoad nos : *objective tantum*, sive naturali rerum conjunctione, sive ex libera divinæ voluntatis determinatione, ita ut nequeat mens nostra ex uno explicite revelato aliud implicite contentum absque nova Dei revelatione eruere ; *logice* vero, si possit absque nova revelatione unum in alio vel ex alio accipi.—*c)* Hoc postremum fieri potest dupliciter : aut per modum simplicis *declarationis* eorum quæ obscure et confusim revelata sunt ; aut per modum rationalis *illationis* conclusionum ex præmissis.—*d)* Itaque explicatio principiorum substantialium fidei est triplex : *revelativa, declarativa et illativa*.

3° Circa profectum veritatum fidei male senserunt *sectae haereticæ* exspectantes, post Christi œconomiam, novam ac perfectiorem divinæ veritatis revelationem², sed et male sentiunt recentiores *rationalismi dogmatici* propugnatores³, quorum alii (ut Günther) docent, proficiente philosophia, *novos sensus* in dogmatibus ope illius scientiæ reperiri posse, alii audacius reponunt supremum progressum in plena mysteriorum dilucidatione sub lumine philosophicarum disciplinarum : quod quidem non progressio, sed fidei destructio nominandum est.—Veram doctrinam proponamus.

Conclusio 1^a. — SPECTATA ARTICULORUM FIDEI SUBSTANTIA, NON EST FACTUM EORUM AUGMENTUM PER TEMPORUM SUCCESSIONEM.

Prob.—1° Fides substantialiter constat tum ex motivo suo formali, quod est auctoritas Dei revelantis, tum ex illis primis credibilibus quæ sunt cæterorum omnium fundamentum et summa. Atqui ex quo fides homini imposita est, non solum idem formale motivum, sed etiam eadem fundamentalia objecta habuit. Ergo. *Min. decl.* Duo per se ad fidem pertinent et quocumque tempore credi debent, scil. Deus existens

¹— Cf. I-IIæ, Q. CVII, a. 3.

²— Cf. I-IIæ, Q. CVI, a. 4 ad 2.

³— Cf. Perrone, tract. *de Loc. theol.*, P. III, S. I, cap. 3, art. 2.

sub ratione finis supernaturalis, et Dei providentia circa hominum salutem : siquidem nemo potest beatitudinem suam prosequi nisi et finem et media idonea ad finem præcognoscat. Porro in his primis credibilibus implicite clauduntur omnes articuli fidei : in *esse* enim divino ex natura rei continentur omnes veritates ad Deum ipsum spectantes ; in fide autem *providentiae* includuntur, vel ex naturali connexionione, vel ex Dei determinatione, omnia quæ temporaliter a Deo dispensantur ad perducendos homines in finem salutis, puta gratia, Incarnatio, Sacramenta. Igitur quaecumque posteriores crediderunt, continebantur in fide præcedentium Patrum, licet implicite. Ergo.

2° *Scriptura* id aperte confirmat. Nam Ap. (Heb. XI, 6) statuens necessitatem fidei : *Sine fide, impossibile est placere Deo*, statim indicat objecta essentialiter et ab omnibus credenda : *Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit* ; quæ duo, ut modo explicuimus, pertinent ad substantiam fidei et omnes articulos virtute præhabent.—Idem eruitur ex *unitate specifica fidei*¹ (Eph. IV, 5) : *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.*

Conclusio 2^a. — QUANTUM AD EVOLUTIONEM² PRINCIPIORUM ESSENTIALIUM FIDEI PER NOVAS AC SUCCESSIVAS REVELATIONES, CREVIT NUMERUS CREDENDORUM A TEMPORE PATRIARCHALI USQUE AD ÆTATEM CHRISTIANAM INCLUSIVE.—Prænotetur triplicem ætatem distingui, unam ante Legem seu *patriarchalem*, aliam sub Lege seu *mosaicam*, tertiam post Legem cui œconomia gratiæ successit, seu *christianam*.

Prob.—1° Præsto sunt *Scripturae* argumenta³. Nam a) ante Legem Abraham et alii Patres prophetice sunt instructi de his quæ pertinent ad fidem Deitatis ; unde et Prophetæ nominantur (Ps. CIV, 15) : *In prophetis meis nolite malignari.*—b) Sub Lege autem facta est de Deo rebusque divinis revelatio excellentior quam antea, quia jam oportebat circa illa institui non solum quasdam personas aut familias, sed totum populum. Unde Dominus dicit Moysi (Ex. VI, 2-3) : *Ego Dominus qui apparui Abraham, Isaac et Jacob, in Deo omnipotente ; et nomen meum Adonai non indicavi eis.* Ait quoque David (Ps. CXVIII, 100) : *Super senes intellexi.*—c) Postmodum vero, tempore gratiæ, non solum a Filio Dei clare revelatum est (Matth. XXVIII, 19) *mysterium Trinita-*

¹ — *De Ver.*, Q. XIV, a. 12.

² — Evolutio, ut ex contextu patet, hic accipitur, non pro transmutatione sed pro progressiva mysteriorum manifestatione.

³ — II-IIæ, Q. CLXXIV, a. 6.

tis usque tunc in fide majorum occultatum, sed præsertim *mysterium Christi* seu Verbi Incarnati (comprehendens circumstantias Redemptionis, Ecclesiam, Sacramenta) distinctum apertum est, ut habet Ap. (Eph. III, 5) : *Quod aliis generationibus non est agnitus filiis hominum, sicut nunc revelatum est sanctis apostolis ejus et prophetis in Spiritu.*

2° Huc pertinent dicta *S. Greg. M.* (in Ezech. l. 2, h. 4, n. 10), quibus consonant verba *Hug. de S. Victore* (l. I, de Sacr. a. 10, c. 6) : « Per incrementa temporum crevit scientia sanctorum patrum... et quanto viciniore adventui Salvatoris fuerunt, tanto sacramenta salutis plenius perceperunt. » Et *S. Thomas* (*Comm. in Eph. l. cit.*) ait : « Prophetis et patriarchis fuerunt revelata (mysteria Christi) in quadam generalitate ; sed Apostolis manifestata sunt quantum ad singulares et determinatas circumstantias. »

3° Multipliciter arguere fas est (ex resp. ad obj. 1-3).

a) Primo, ex *distantia a Christo*.—Quanto aliquid a longinquiore videtur, tanto minus distincte conspicitur. Atqui veritates salutis sub fide cadunt per respectum ad incarnatam sapientiam, scil. ad Christum, a quo plus minusve distabant patriarchæ et prophetæ secundum temporum remotionem. Ergo distinctius veritates illas cognoverunt qui viciniore Christo fuere.

b) Secundo, ex *conditione Veteris Testamenti*.—Juxta Apostolum (Gal. III-IV), status V. T. comparari potest pueritiæ disciplinis informandæ. Atqui magister, scientiam et artem suam callens, non statim a principio eam totam discipulo tradit, sed paulatim, condescendens ejus capacitati. Ergo hac ratione, temporum successu, Deus homines in fidei cognitione instituit.

c) Tertio, ex *lege processus generativi*.—Secundum ordinem causæ *agentis*, naturaliter prius est quod est perfectius, quo mediante res adducuntur in suam perfectionem ; secundum vero ordinem causæ *materialis*, prius est quod est imperfectius ; unde natura de imperfecto ad perfectum procedit. Atqui in manifestatione fidei Deus est sicut agens æternæ ac infinitæ scientiæ, homo autem sicut materia divino influxui subjecta. Ergo oportuit cognitionem fidei progressiva evolutione in hominibus procedere.

Conclusio 3^a. — LEX GRATIÆ ADEO PERFECTA EST UT NEC NOVÆ LEGIS ŒCONOMIAM, NEC ULLUM OBJECTIVUM FIDEI AUGMENTUM PER NOVAS REVELATIONES PUBLICAS EXSPECTARE LICEAT ; SED TOTA FIDEI EXPLICATIO A CHRISTI TEMPORIBUS CONTINGIT PER MODUM DECLARATIONIS VEL ILLATIONIS.

1^a *Pars*, intime connexa cum *indefectibilitate* Ecclesiæ, prob.—1° *Ex Scriptura*, ubi œconomia a Christo instituta exhibetur tanquam *plenitudo temporis* (Gal. IV, 4 ; Eph. I, 10), et ejus revelatio dicitur facta *in novissimis diebus* (Act. II, 17 ; Heb. I, 2 ; 1 Pet. I, 20).—2° *Ex ratione* S. Thomæ (I-IIæ, Q. XVI, a. 4). Successit enim status Novæ Legis statui Veteris Legis tanquam perfectior imperfectiori. Atqui nullus status præsentis vitæ potest esse perfectior quam status novæ Legis : quippe nova lex per viam Christi (Heb. X, 19-20) immediate nos in finem ultimum introducit. Ergo.—3° *Ex sensu Ecclesiæ* ; quem satis clare demonstrat, inter *schemata* Conc. Vatic., canon 8 sub capite *de Ecclesia Christi* paratus : « Si quis dixerit præsentem Christi Ecclesiam non esse ultimam ac supremam consequendæ salutis œconomiam, sed expectandam esse aliam per novam et pleniorum divini Spiritus effusionem, A. S.»

2^a *Pars*, negans post Christi revelationem augmentum objectivum fidei, *fide* certificatur ex Leone XIII (encycl. *Divinum*), ubi ait : « Nequaquam comminisci et expectare licet aliam ullam ampliorem uberiolemque *divini Spiritus manifestationem* et *ostensionem* ; quæ enim nunc in Ecclesia habetur, maxima sane est ; eaque tamdiu manebit quoad Ecclesia contingat ut, militiæ emensa stadium, ad triumphantium in cœlesti societate lætitiæ educatur.»

Ostend. assertio.—1° *Ex Scriptura* ; legitur enim (Joan. XV, 15) : *Omnia quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis* ; et (*ibid.* XVI, 13) : *Cum venerit ille Sp. veritatis, docebit vos omnem veritatem*.—2° *Ex traditione* ; cujus mentem expressit Vincentius Lirinensis (*Commonit.* c. 32) : « Christi Ecclesia, sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil nunquam in his permutat, nihil minuit, nihil addit.» Quapropter apud Patres *novitas doctrinæ* semper habita fuit quasi *nota erroris*.—3° *Ex indole christianæ revelationis*, quæ velut plena solis manifestatio mundum illustravit. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. I, 9)¹.

Notandum.—Sicuti in singulis statibus primi fidei institutores perfectius quam alii veritatem assecuti sunt, puta Abraham ante Legem, Moyses sub Lege², ita Apostoli, Ecclesiæ Christi fundatores, quidquid Scripturæ ac traditiones credendum continent explicite cognoverunt, quamvis ignoraverint plerasque veritates a contingentibus futuris dependentes v. g. Leonem XIII fore verum Christi vicarium. « Do-

¹— De hac materia cfr. Card. Franzelin, *de Trad.* th. 22.

²— II-IIæ, Q. CLXXIV, a. 6.

cuit Sp. S. Aposto os omnem veritatem de his quæ pertinent ad necessitatem salutis, scil. de credendis et de agendis ; non tamen docuit eos de omnibus futuris eventibus ; hoc enim ad hos non pertinebat » (I-IIæ, Q. CVI, a. 4 ad 2).

3^a Pars sequitur de *declaratio* ne qua objectum fidei explicari atque illustrari potest.

1° Necessariam esse fidei declarationem secundum diversas hominum ac temporum exigentias, ex eo apparet quia plura in divina revelatione *implicite* tantum (quamvis formaliter) continentur, vel *obscure* et magis praxi quam documentis, vel *minus instantè* proposita sunt. Neque enim statim ab initio poterant tam multa credenda sub omnibus adspectibus et secundum omnes possibiles relationes exponi ac predicari.

2° Idcirco, in *historia* plurium dogmatum. triplex *stadium* distinguere licet : 1um *obscuritatis*, sub cujus velamine veritas, actu revelata, implicita tantum fide a plerisque creditur ; — 2um *controversiæ*, qua durante veritas illa, diligentius examinata, in dubium tamen a quibusdam vocatur ; — 3um *certitudinis* qua, accedente vel consensu unanimi vel magisterii authenticæ judicio, res controversa definitive firmatur.

3° Fidei declaratio *auctoritativa* reperitur in Symbolis¹, Conciliorum decretis, et Pontificiis definitionibus.— Præter illam habetur declaratio *scholastica* quæ veritatem revelatam in lucem profert, scientificè proponit, contra adversarios defendit, ejusque sensum intimius scrutatur.— Non est autem ea confundenda cum declaratione *rationalistica* quam Neoterici plures præsumunt, quasi ratio, scientiis ex-culta, valeat mysteria penitus metiri aut sensus alios a sensu per Ecclesiam definito in eis detegere : hæc de medio tollunt ipsam mysterii rationem², et unitatem ac immutabilitatem fidei graviter offendunt. Sat esto referre verba *Conc. Vat.* (de Fid. cap. 4) : « Neque fidei doctrina . . . velut philosophicum inventum proposita est, humanis ingeniis perficienda . . . Crescat . . . intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo dumtaxat

¹ — Symbola tria sunt, *Apostolicum*, *Nicaeno-Constantinopolitanum* et *Athanasianum* ; quorum *primum* ordinatur ad instruendos fideles de necessariis ad salutem, *secundum* ad confutandas graviore hærese, *tertium* ad præcipua dogmata magis explicanda. « In omnibus symbolis eadem fidei docetur veritas ; sed ibi oportet populum diligentius instrui de fidei veritate ubi errores insurgunt, ne fides simplicium per hæreticos corrumpatur. Et hæc fuit causa quare necesse fuit edere plura Symbola, quæ in nullo differunt, nisi quod in uno plenius explicantur quæ in alio continentur implicite, secundum quod exigebat hæreticorum instantia » (II-IIæ, Q. I, a. 9 ad 2).

² — Cf. C. G. I, 8.

genere, in *eodem* scil. *dogmate*, *eodem sensu*, *eademque sententia* »¹

4^a *Pars* adjicitur circa *illativum* fidei progressum ex opere rationis.

Opus illud maxime in eo est quod ratio, collustrata divino lumine, ex una præmissa immediate vel mediate revelata et ex altera naturali debitam ducat conclusionem : qua quidem conclusione proprie non augetur depositum fidei, sed divinæ doctrinæ *semen* mirifice *fecundatur*. Inde habes præclarum illum scientiæ theologicæ profectum, cujus laus rationem æque ac fidem summopere commendat.

Solv. obj. (cont. 2^{am} concl.) — OBJ. 1. — Fides est *substantia rerum sperandarum* (Heb. XI, 1). Atqui omni tempore sunt eadem speranda. Ergo.

RESP. C. M. — D. m : . . . et eodem explicito modo, N ; diverso modo secundum quod diverse innotescunt, C. — Neg. *conseq.*

OBJ. 2. — Scientiæ humanæ augmentum suscipiunt ob defectum cognitionis in primis cultoribus seu inventoribus. Atqui doctrina fidei est ab omnisciente Deo. Ergo.

RESP. D. M : . . . augmentum suscipiunt *ex parte docentis* ob defectum cognitionis inventorum, C ; etiam *ex parte hominum addiscentium*, N. — C. d. m : et ideo nullum augmentum admittit ex parte Dei docentis, C ; neque progressio quædam servanda fuit ex parte hominum instruendorum seu in docendi modo, N. — Neg. *conseq.*

OBJ. 3. — Operatio gratiæ non minus ordinate procedit quam operatio naturæ. Atqui natura semper initium sumit a perfectis (Boëtius). Ergo.

RESP. C. M. — D. m : . . . secundum ordinem causæ agentis seu efficientis, C ; secundum ordinem causæ materialis seu subjecti perficiendi, N. — Neg. *conseq.*

Objectio probat Deum, fidei nostræ auctorem, præhabuisse ab initio perfectam omnium mysteriorum notitiam ; etiam, in singulis statibus humani generis, quosdam fidei doctores seu institutores, peritiores aliis, existere debuisse qui tantum de fide noscerent quantum oportebat pro quocumque tempore

¹ — Huc etiam pertinent quæ nuper scribebat Leo XIII (Litt. *Testem benevolentiae*) adversus doctrinas quas *Americanismi* voce designant : « Opportunum, inquit, esse contendunt, ad voluntates discordium alliciendas, si quædam doctrinæ capita, quasi levioris momenti, prætermittantur aut molliantur ita ut non eundem retineant sensum quem constanter tenuit Ecclesia . . . Absit ut de tradita divinitus doctrina quidpiam quis detrahat vel consilio quovis prætereat ; id enim qui faxit, potius catholicos sejungere ab Ecclesia quam qui dissident ad Ecclesiam transferre volet. »

populo tradi; non autem in populo et in ipsis doctoribus humanis, sæculorum decursu, nullum divinæ scientiæ profectum contigisse.

OBJ. 4.—Sicut per Apostolos fides ad nos devenit, ita in V. T. per priores Patres ad posteriores. Atqui Apostoli plenissime fuerunt instructi de mysteriis, juxta illud (Rom. VIII, 23): *Nos ipsi primitias spiritus habentes*. Ergo.

RESP. D. M: . . . secundum eamdem propinquitatem ad Christum, veritatis fontem, N; secundum diversam habitudinem, C.—C. m.—*Neg. conseq.*

APPENDIX. — Nonnulla ex præmissis subjicienda ducimus contra *Loisy* ejusque sequaces; quorum doctrinæ, etsi a S. Officio nuper proscriptæ, nimio adhuc plausu lugendoque exitu a pluribus accipiuntur. Kantiano quodam et evolutionistico subjectivismo imbuti, Loisiani tenent dogmata catholica, utpote relativa, progressiva ac mutabili veritate constantia, subjacere legi *transformationis*, quatenus ea haud talia, qualia nunc vigent, principio edocta fuerint, sed vario ac transformativo humani ingenii labore ex initiali Christi impulsu processerint.¹

Porro transformativa illa evolutio nostrorum dogmatum nequaquam admitti potest: — a) Fundatur enim per analogiam, seu per translationem de ordine ontologico ad ordinem logicum, in systemate transformismi, quo species vegetaliū ac animalium nunc existentium repetuntur a paucis typis primordialibus, imo ab uno duntaxat præexistente elemento. Jamvero quantum a veritate distet systema illud, alibi (*de Creatione*, Disp. V, Q. IV) satis demonstravimus. — b) Præterea, dogmata christiana non fugaces hominum opiniones eorumve subjectivas affectiones, at rerum, de quibus sunt, proprietates et naturas pandunt. Sic olim senserunt Patres, sic opinati sunt doctores et theologi; idque apprime quadrat cum fundamentalibus christianæ philosophiæ notionibus de cognitione humana. A'qui naturæ rerum immutabilitate gaudent, ita ut ipsis respondeat non relativa tantum, sed absoluta veritas per se independens a temporum vicissitudinibus. Ergo, etc. — c) Cæterum aliud est, doctrinam catholicam pro diversis hominum necessitatibus scientiarumque incrementis magis magisque *explicari*; aliud, doctrinam illam pro

¹ — Cfr. Fontaine, *Les infiltrations Kantiennes et protestantes et le clergé français* (1902); ubi Kantiani systematis influxus in doctrinas religiosas egregie ostenditur. — Cf. etiam quæ scripsimus in opere *Etudes et Appréciations. Fragments apologetiques*, sub titulo: *Le modernisme*.

sibi succedentium systematum exigentiis in dies mutari ac *transformari*. Primum quidem libenter concedimus ; alterum vehementer negamus.

QUÆSTIO SECUNDA

DE ACTU FIDEI

Post exactam objecti fidei considerationem, de ejus *actu* disserendum occurrit ; qui cum sit internus et externus, *internus* actus præsertim ad dogmaticam provinciam pertinet et a nobis explorandus est.

Materiam hujus quæstionis in sex articulos distribuemus. Siquidem actus fidei investigari potest vel *in se* (art. 1) suorumque elementorum *analysis* (art. 2), vel in suis *proprietatibus* quæ duæ accipiuntur, *necessitas* et *meritum*. De necessitate autem quæri potest vel *in genere* (art. 3), vel *in specie* seu quoad determinatum objectum (art. 4) ; meritum quoque aut *in se* (art. 5), aut secundum *habitudinem ad rationes fidei* sub considerationem cadit (art. 6).

ARTICULUS I.

Quid est credere seu actus fidei.

Plurimum interest rectam actus fidei notionem stabilire, tum ad clarificandos conceptus, tum ad dissipandos errores eorum qui vel cum *protestantibus* in locum *intellectualitatis* fidei fiduciam quamdam voluntatis substituunt, vel cum *rationalistis* eorumve asseclis (Hermes, Günther) fidem in habitum scientificum transformant.

DEFINITIO ACTUS FIDEI.—Actus fidei divinæ definiri potest *operatio qua intellectus cogitando assentit, sub voluntatis imperio, veritatibus revelatis ob auctoritatem Dei revelantis*. — Singula definitionis elementa perpendamus.

1° Non virtus, sed actus fidei seu *credere* modo describitur ; unde dicitur *operatio*.—Cum autem in nobis alia sit mentis operatio apprehensiva, alia judicativa, actus fidei, quo verum præ falso amplectimur, quique idcirco *ab intellectu elicitur*, pertinet ad *judicium*¹.

¹ — *De Verit.*, Q. XIV, a. 1.

2° Actus ille est *assensus cum cogitatione*: *assensus* quidem seu firma adhæsiō veritatī propositæ, et in hoc convenit cum actu intelligentis et scientis, differt vero tum a *dubio* in neutram partem abeunte, tum a *suspicionē* ex levi signo in unam partem declinante, tum ab *opinione* uni parti adhærente, tamen cum formidine alterius; — *cum cogitatione* autem seu cum inquietudine mentis deliberantis circa rem adhuc obscuram, et in hoc convenit cum dubio, suspicionē et opinione, differt vero ab actu *intellectus* et *scientiæ* quibus mens plenam veritatis visionem assequitur et in hac contemplatione quietatur.

3° Intellectus fide non assentit nisi *sub imperio voluntatis*.— a) Etenim *corde creditur ad justitiam* (Rom. X, 10), i. e. voluntate movente et applicante ad credendum, ut exponit S. Thomas (*ibid.* lect. 2). Unde (Act. XVI, 13) laudatur fides Lydiæ purpurariæ, *cujus Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur a Paulo*.— b) Ratio est illa quam passim affert S. Thomas, præsertim (*de Ver. l. cit.*): « quandoque, ait, intellectus non potest determinari ad alteram partem contradictionis neque statim per ipsas definitiones terminorum, sicut in principiis, nec etiam virtute principiorum, sicut in conclusionibus demonstrativis est; determinatur autem per voluntatem, quæ eligit assentire uni parti determinate et præcise propter aliquid quod est sufficiens ad movendum voluntatem, non autem ad movendum intellectum, utpote quod videtur bonum vel conveniens huic parti assentire, et ista est dispositio credentis, ut cum aliquis credit dictis alicujus hominis, quia videtur decens vel utile; et sic etiam movemur ad credendum dictis, in quantum nobis repromittitur, si crediderimus, *præmium æternæ vitæ*. » Igitur cum intellectus, ad præstandum firmum assensum, non possit provocari ab objecto mysterii tenebris involuto, indiget moveri a principio supplente objecti evidentiam, scil. a voluntate quæ, præeunte judicio credibilitatis et obligationis credendi (vid. supra, Q. I, a. 3), ex pia affectione intellectum determinat¹.

4° Reliqua definitionis verba exprimunt objectum tum *materiale* tum *formale* fidei divinæ (*ibid.* a. 1), et eam a fide humana specificè distinguunt. Videlicet ea de quibus revelatio divina propositionesque illa significantes se tenent materialiter; revelata autem a Deo creduntur tanquam vera *veritate prima* quæ est, ut vidimus supra, et objectum et medium: objectum sive ratio formalis *sub qua* assensus fidei theologicæ datur; medium sive ratio formalis *propter quam*, siquidem credimus ab auctoritate primæ veritatis seu Dei

¹ — Cf. Gonet, Disp. VI, a. 1-2.

revelantis. Quæ tria ad unum eundemque actum integrandum concurrunt.

Solv. obj. — **OBJ. 1.**— Cogitatio importat quamdam inquisitionem Atqui fides est « non inquisitivus assensus » (Damasc.) Ergo.

RESP. C. M.— *D. m* : ... scil. non habet inquisitionem rationis demonstrantis id quod creditur, *C* ; non habet inquisitionem eorum per quæ homo inducitur ad credendum nec ullam de creditis mentis agitationem, *N.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Fides ponitur in intellectu Atqui cogitatio est actus cognitativæ potentiae, quæ pertinet ad partem sensitivam. Ergo.

RESP. C. M.— *D. m* : cogitatio circa intentiones particulares et sensibiles, *C* ; circa intentiones universales et immateriales, *N.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 3.— Credere, quia *verum* attingit, est actus intellectus. Atqui assentire, sicut consentire, videtur esse actus voluntatis. Ergo.

RESP. D. M : ... est actus *elicitus* ab intellectu, *C* ; quin etiam sit *imperatus* a voluntate, *N.*— *D. m* : ... actus imperatus a voluntate, *C* ; elicitus a voluntate, eo modo quo elicitor consensus, *N.*— *Neg. conseq.*

Intellectus credentis determinatur ad unum, non per rationem, sed per voluntatem, et ideo assensus hic accipitur pro actu intellectus *imperato* a voluntate.— Præterea (*de Ver. Q. XIV*, a. 1 ad 3) « *assentire* proprie pertinet ad intellectum, quia importat absolutam adhærentiam ei cui assentitur ; sed *consentire* est proprie voluntatis, quia consentire est simul cum alio sentire, et sic dicitur in ordine ad aliquid præcedens », sive intellectum proponentem, sive rem propositam, cui voluntas conjungitur.

ARTICULUS II.

*Utrum convenienter distinguatur actus fidei per hoc
quod est credere Deo, Deum, et in Deum :—
de analysi actus fidei.*

Cupiens S. Thomas magis magisque fidei conceptum elucidare, hunc addidit articulum, ubi actus fidei distinctioni cuidam analyticæ subjicitur.— Quapropter locus hic erit breviter agitandi problema in quo solvendo moderni theologi

tam operose laborant et insudant, scil. *de eo in quod ultimo fidei actus resolvitur*.—Duas conclusiones expediet instituire.

Conclusio 1^a. — CONVENIENTER DISTINGUITUR ACTUS FIDEI PER HOC QUOD EST CREDERE DEUM, DEO, ET IN DEUM.

Prob. argumento ipsisque pene verbis *D. Thomae*.

Actus cujuslibet potentiæ vel habitus accipitur secundum ordinem illius potentiæ vel habitus ad suum objectum. Atqui objectum fidei potest tripliciter considerari, ita ut unus idemque fidei actus pro diversa relatione ad istud objectum triplicem denominationem enunciatam recte suscipiat : ergo. *Declar. min.* Cum enim credere ad intellectum pertineat, prout est a voluntate motus ad assentiendum, potest objectum fidei accipi vel ex parte ipsius intellectus, vel ex parte voluntatis intellectum moventis. Si quidem ex parte intellectus, sic in objecto fidei duo possunt considerari : quorum unum est objectum materiale et ratio sub qua attingitur, *a)* et ita ponitur actus fidei *credere Deum*, quia nihil proponitur nobis ad credendum nisi secundum quod ad Deum pertinet et sub ratione veri divini.¹ Aliud est ratio objecti propter quam seu medium propter quod tali credibili assentitur, *b)* et sic habetur *credere Deo*, quia formale motivum fidei est veritas prima cui inhæret homo ut propter eam creditis assentiat. Si vero consideretur tertio modo objectum fidei, secundum quod intellectus est motus a voluntate, *c)* sic ponitur actus fidei *credere in Deum*, quatenus veritas prima, in cujus obsequium voluntas fidem imperat, ad voluntatem refertur sub ratione boni et finis.

Conclusio 2^a. — ERGO ACTUS FIDEI NOSTRÆ CONGRUA ANALYSIS RESOLVITUR : DISPOSITIVE QUIDEM IN PRÆVIUM JUDICIUM DE MOTIVIS CREDIBILITATIS ET CREDENDI : CREDITIVE SEU FORMALITER IN AUCTORITATEM DEI REVELANTIS PER SE CREDITAM ; DETERMINATIVE VERO IN EAMDEM AUCTORITATEM LIBERE A VOLUNTATE ACCEPTATAM.

Antequam thesis proposita ostendatur, quædam *praemittere* opus est.—*Card. de Lugo*², ut explicaret habitudinem mentis ad objectum formale fidei, *a)* docuit fidem formaliter sumptam resolvi ultimo in sequentem processum : Si Deus revelat, verum revelat ; porro Deus revelavit, v. g. mysterium Trinitatis : ergo hoc mysterium est verum. Quo in processu,

¹ — « Quantum ad conclusionem cui assentit credens, dicitur *credere Deum* : veritas enim prima est *proprium* objectum fidei » (*de Ver.*, Q. XIV, art. 7 ad 7).

² — Ap. Mazzella, Disp. II, a. 5.

qui verus est discursus, ambæ præmissæ (suppositis omnibus præambulis ad fidem) perceptæ dicuntur ex ipsa naturali evidentique terminorum apprehensione; assensus autem præmissarum, scil. in Dei *auctoritatem* et factum *revelationis*, gignit assensum conclusionis seu fidei. *b)* Hinc tenet de Lugo tum motiva credibilitatis ex quibus revelatio immediate innotescit, tum bonitatem illationis in præfato discursu, *partialiter* ingredi objectum formale fidei. *c)* Negat tamen fidei actum esse naturalem, quia assensus credentis procedens ex habitu fidei infuso et gratia voluntatis *supernaturaliter elicitur*. Alii quidam theologi plus minusve idem sentiunt.—Plerique tamen post *Cajetanum* et cum *Suarezio*, *Joan. a S. Thoma*, *Mazzella*, etc., doctrinam illam abnuunt, et docent fidem nostram ultimo resolvi in auctoritatem Dei revelantis *per se creditam*, non vero naturali evidentia perceptam, eodemque assensu per auctoritatem illam absque discursu credi mysterium revelatum.—Sententia *S. Thomæ*, huic postremæ connexa, eomodo nobis promenda videtur quem in conclusione significavimus, quique nunc declarandus est.

1° Itaque *concl. ostenditur ex doctrina S. Doctoris* hucusque exposita.—*a)* Docet enim *S. Thomas* nos *induci* ad credendum ex motivis credibilitatis et ex absoluta fidei necessitate ad salutem. Ergo actus fidei *dispositive* seu *præ-suppositive* (non vero aliter) resolvitur in duplex iudicium de credibilitate rerum fidei et de obligatione credendi; quæ duo iudicia sunt velut *conditio* actus fidei, non ejus causa.

b) Docet insuper Angelicus ex parte intellectus considerandum esse objectum formale fidei, scil. veritatem primam, cui homo *inhaeret* ut per eam credilibus assentiat; et (*de Ver. Q. XIV*, a. 8 ad 4) veritas prima comparatur ad credibilia, sicut lux ad visibilia. Porro lux, qua colorata cernuntur, per seipsam cernitur, in quantum visio, et rem visibilem, et rationem videndi, uno actu attingit. Igitur uno etiam actu seu assensu homo, ex mente *S. Thomæ*, credit et rem credibilem et rationem credendi seu auctoritatem Dei revelantis illi rei applicatam, in quam fides *formaliter* seu *creditive* resolvitur.—*Cajetanus* (in II-IIæ, Q. I, a. 1) profunde, ut solet, rem dilucidat; ait enim: «Sicut in transcendentibus unitas est una et bonitas est bona, sic divina revelatio est *quo* et *quod* creditur, ita quod sicut unitas est una seipsa, et ibi est status, ita divina revelatio, qua cætera creduntur, est *credita seipsa* et non per aliam revelationem. Unus enim et idem actus fidei credit Deum et Deo... In hac adhæsiōe ad primam veritatem ut revelatricem stat *resolutio ultima* credi-

torum et non ad fidem acquisitam qua credo Joan. Evang., aut Paulo Ap., aut communitati Ecclesiæ.»¹

c) Verum S. Thomas ubique etiam docet intellectum nostrum in fide non posse ab objecto ipso credendo determinari, quippe quod obscurum et inevidens est, sed indigere mediatione et impulsu voluntatis quæ, perspecta credibilitate dogmatis et obligatione obsequendi verbo divino, se movendo nostram quoque mentem moveat eamque ad assentiendum determinet. Ergo eatenus intellectus inhæret rationi formali fidei, scil. auctoritati Dei revelantis, eaque quasi informatus credit objecta sibi proposita, quatenus voluntas, supplens defectum nexus evidentis inter medium credendi et mysteria credita, impellit et determinat intellectum ad credendum ob auctoritatem illam divinam quam ipsa, prius natura saltem, libere acceptaverit. Igitur *determinative* actus fidei ultimo resolvendus est in auctoritatem Dei revelantis *ultro et prius a voluntate receptam*.

2° Directe contra sententiam de Lugo arguemus.— a) Et imprimis deceptus est ille theologus circa motivum formale fidei quod nihil, vel partialiter, ingredi potest, præter veritatem primam seu auctoritatem Dei revelantis, juxta verba S. Thomæ (II-IIæ, Q. I, a. 1) : « Sic in fide si consideremus formalem rationem objecti, *nihil est aliud quam veritas prima* »; et (3 S. D. XXIV, Q. I, a. 1, sol. 1) : « Ideo veritas prima est formale in objecto fidei et *a qua est tota ratio objecti*. »— b) Præterea, assensus fidei natura et specie sua esse debet *omnino supernaturalis* et quolibet assensu naturali *firrior*². Porro duo isti characteres ægre salvari possunt in hypothesi quam impugnamus; siquidem, in ea, elementa *naturalia* (judicium de credibilitate, bonitas illationis) admiscuntur objecto formali fidei, ex quo fides speciem indolemque suam præcipuam desumit.— c) *Vitium capitale* opinionis de Lugo in eo residet, quia falso æquiparavit assensum fidei assensui scientifico ex præmissis evidentibus derivato. In hoc vero fides a scientia penitus discriminatur, quod scientia quidem mediatum conclusionis assensum obtinet *intrinsecâ evidentiâ* ex immediatis principiis, fides autem objecto suo non conjungitur nisi *mediatione extrinseca voluntatis*³.

¹— Cf. Lefebvre, *op. cit.*, pp. 368-69; Pègues, *Comm. litt.*, Q. I, art. 1, 4; Q. II, art. 1.

²— Cf. *de Ver.*, Q. XIV, a. 8.

³— De hoc argumento cfr. Mazzella, *Disp. II*; — Zigliara, *Propædæutica*, l. I, c. 16; — necnon opusc. cui titulus: *Analysis actus fidei juxta S. Thomam et recentiores theologos*, Diss. P. Joan. Semeria.

ARTICULUS III.

Utrum credere aliquid supra rationem naturalem sit necessarium ad salutem.

(Q. II, art. 3-4)

1° Objectum fidei aliud est natura sua impervium humanæ rationi ideoque *supernaturale*, aliud rationi humanæ pervium subindeque *naturale*.—Cum vero jam alibi (Theolog. fundament.) exploratam supponamus necessitatem quamdam moralem revela ionis plurium veritatum naturalium quas plerique per seipsos demonstrare nesciunt, sat erit sub præsentī articulo fidei necessitatem per respectum ad objectum *supernaturale* inspicere.

2° At duplex solet distingui necessitas, *medii* et *præcepti*¹. Illud dicitur necessarium *necessitate medii* ad salutem sine quo, etiam inculpabiliter omisso, salus sive ex natura rei, sive ex institutione divina, haberi non potest, v. g. gratia pro omnibus, baptismus in re pro parvulis. Dicitur autem necessarium *necessitate præcepti* quod, quamvis non sit medium absolute necessarium, quia tamen est præceptum, necessario observandum est, ita ut ejus omissio voluntaria sit peccatum salutis impeditivum.—Quæstio hīc est *de necessitate medii*; et quia aliquid hoc modo necessarium esse potest vel *in voto* vel *in re*, quod mox dicemus intelligendum erit de necessitate fidei *in re*; si quidem fides requiritur tanquam justificationis radix et salutis initium quo nihil prius dari potest in cujus virtute, quasi in voto, fides præexistat.

3° *a)* Necessitatem fidei negarunt veteres hæretici, maxime *Pelagiani*, contra quos in tract. *de Gratia* disputavimus, sed et eam negant *rationalistæ* qui, revelationem ordinemque supernaturalem e medio tollentes, consequenter fidem omnem supernaturalem respuunt.—*b)* Theologi quidam catholici, etsi necessitatem præcepti admitterent, tamen necessitatem medii plus minusve inficiati sunt, quasi fides *objective* naturalis (ita Soto)², imo etiam *subjective* naturalis (ita Vega), absolute sufficeret.

Conclusio.—FIDES, UNDEQUAQUE SUPERNATURALIS, NECESSARIA EST NECESSITATE MEDII AD SALUTEM.—Sermo est de fide secundum *habitus* in infantibus, sed insuper secundum

¹—Billuart, tract. *de Fide*, Diss. III, a. 1.

²—Soto errorem suum retractavit.

actum in adultis¹. Utramque autem absolutam fidei necessitatem tuentur *Conc. Trid.* et *Vat.* Sic *Trid.* (Sess. VI, cap. 6) fidem actualem recenset inter dispositiones requisitas ad justificationem, et ibidem (cap. 7) expresse dicit : « Sine qua (fide) *nulli unquam* contigit justificatio.» Concilium autem loqui de fide *stricte* sumpta seu essentialiter supernaturali, ex contextu liquet.

1° Concl. ostenditur ex *Scriptura*.— Nam legitur (Heb. XI, 6) : *Sine fide impossibile est placere Deo.* Porro hæc fides certe supernaturalis est, cum sit de *non apparentibus* (v. 1) ; actualis quoque censi debet propter sequentia verba : *Credere enim oportet*, etc.—(Marc. XVI, 16) dicitur : *Qui non crediderit, condemnabitur* ; ibi autem est sermo de fide in Evangelium.

2° Suppetunt graves *rationes*.— a) Nam « altior vita altiori cognitione indiget. Sed vita gratiæ est altior quam vita naturæ. Ergo indiget aliqua cognitione supernaturali quæ est cognitio fidei » (*de Ver.*, Q. XIV, a. 10).—b) Præterea, in præsentī rerum ordine, perfectio rationalis creaturæ non solum consistit in eo quod sibi competit secundum suam naturam, sed etiam in eo quod, ex supernaturali divinæ bonitatis participatione, visionem Dei intuitivam consequatur. Atqui ex Dei lege in natura humana fundata, homo ad hanc visionem pertingere non potest nisi mediante fidei cognitione et actu circa res in Deo contemplandas. Ergo. *Min. prob.* Homo perfectam Dei cognitionem seu visionem assequi non potest nisi revelatione et instructione Dei qui est sui perfectus cognitor, juxta illud (Joan. VI, 45) : *Omnis qui audit a Patre, et didicit, venit ad me.* Atqui non statim, sed successive et per gradus, secundum modum suæ naturæ homo solet fieri disciplinæ particeps, quatenus, ex imperfecto ad perfectum procedens, prius fide et ex confidentia accipit a magistro quæ postmodum sub plena luce capturus est. Ergo ad hoc quod homo perfectam beatitudinis visionem attingat, præexigitur fides qua Deo credat, ut discipulus præceptorī.²

Solv. obj. — OBJ. 1.— Ad perfectionem cujuslibet rei ea sufficere videntur quæ ei conveniunt secundum suam naturam. Atqui ea quæ fidei sunt, excedunt naturalem rationem. Ergo.

RESP. D. M : Ad perfectionem rei quæ non sit capax elevationis ad superiorem ordinem... C ; ad perfectionem creaturæ rationalis, cujus est attingere universale verum et

¹ — Cf. supra, Disp. V, Q. I.

² — Cf. *de Ver.*, l. cit.

bonum, quæque idcirco ad ordinem Supremæ Veritatis et Bonitatis divinitus evehi potest atque evecta est, *N.—C. m.—Neg. conseq.*

OBJ. 2.—Periculosum est assentiri iis de quorum veritate judicari non potest. Atqui hujusmodi sunt mysteria fidei; nil autem periculosum ad salutem exigitur. Ergo.

RESP. *D. M* :... de quorum veritate nec credibilitate judicari potest, *C*; quorum veritas intrinseca non apparet, apparet autem credibilitas. *N.—C. d. m.* quoad iam partem.—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.—Salus hominis in Deo consistit. Atqui *invisibilia Dei... intellecta conspiciuntur* (Rom. I, 20), non creduntur. Ergo.

RESP. *D. M* :... in Deo naturaliter tantum cognito ex testimonio creaturarum, *N*; in Deo supernaturaliter cognito ex testimonio ipsius Dei revelantis, *C.—C. d. m* : invisibilia Dei in creaturis relucet, *C*; invisibilia Dei altiori modo et secundum se cognoscibilia, *N.—Neg. conseq.*

Sub lege naturæ, et ante legem scriptam aut citra eam, quidam fuerunt salvati, non quasi naturaliter tantum Deum cognoverint, sed quia Deus, saltem ante mortem, fidem eis seu supernaturalem quorundam cognitionem infudit.

ARTICULUS IV.

Utrum homo teneatur ad credendum aliquid explicite.

(Art. 5-8)

Determinato quod fides supernaturalis et divina necessario et absolute requiratur ad salutem, ulterius inquirendum est ad quid *in specie* se extendat hæc fidei necessitas.—Cum autem præcipue agatur de *necessitate medi*, a) primum sermocinabimur de duobus *primis credibilibus* quæ velut substantiam fidei efformant; b) deinde de mysteriis *Incarnationis* et *Trinitatis* de quibus tam frequenter revelatio christiana testatur. Nec, in proposito, licet horum mysteriorum unum sejungere ab alio: quandoquidem (ait *S. Thom.* a. 8) Incarnatio credi non potest sine fide Trinitatis, « quia mysterio Incarnationis Christi hoc continetur quod Filius Dei carnem assumpserit, quod per gratiam Sp. Sancti mundum renovaverit, et iterum quod de Sp. Sancto conceptus fuerit. »

Conclusio 1^a. — OMNI TEMPORE ET QUOAD OMNES FUIT NECESSARIUM NECESSITATE MEDII CREDERE EXPLICITE HÆC DUO, SCIL. DEUM ESSE AUCTOREM GRATIAE ET REMUNERATOREM GLORIAE. — Huc spectat prop. 23a damnata ab *Innoc. XI*: « Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem *explicita* Remuneratoris.»

1° Concl. evincitur ex D. Pauli verbis (Heb. XI, 6): *Credere oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit.* Hic enim, ut contextus palam facit, sermo est de Deo quatenus est auctor supernaturalium et in eodem supernaturali ordine Remunerator. Atqui duo illa proferuntur ab Apostolo tanquam fundamentalia fidei objecta explicite credenda. Ergo. — 2° Sane homo, sicut et tenetur necessitate medii habere fidem, ita tenetur eadem necessitatis lege explicite credere ea quæ sunt substratum essenziale et *per se primo constitutivum* objecti fidei. Atqui, ut constat ex quæst. præced. (a. 5), objectum fidei primo constituitur per duo illa credibilia in quibus cætera implicite continentur, scil. per Deum sub ratione principii et finis supernaturalis, et per Dei providentiam media ac præmia dispensantem. Ergo:

Conclusio 2^a. — ANTE ADVENTUM CHRISTI REQUIREBATUR EX NECESSITATE MEDII AD SALUTEM FIDES IMPLICITA TRINITATIS ET INCARNATIONIS, NON AUTEM FIDES EXPLICITA.

Praemitto ante statum peccati hominem habuisse explicitam fidem de Incarnatione secundæ personæ SS. Trinitatis, quatenus ordinabatur ad consummationem gloriæ, non autem quatenus erat Redemptio a peccato: ratio est quia ex una parte primus homo non fuit præscius peccati futuri; ex altera autem parte, prænovisse videtur futuram Incarnationem, quod Auctor colligit ex verbis inspiratis Adami (Gen. II, 24): *Relinquet homo patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae.* Mysticus enim horum verborum sensus, quem verisimilius Adam haud ignoravit, ab Apostolo exponitur (Eph. V, 32) de unione Christi cum Ecclesia.

1^a Pars concl. modo ostend. — 1° Ex *Scriptura*; legitur enim (Gal. II, 16): *Non justificatur homo ex operibus legis nisi per fidem J. C.* Cui auctoritati consentit *S. August.* (l. de Corr. et Gr. c. 7). — 2° *Ratione* S. Thomæ. Homo tenetur ex necessitate medii credere quod Deus viam salutis cuique provideat. Atqui in hac generali fide Providentiæ supernaturalis implicite continetur mysterium Incarnationis, quod est via hominibus perveniendi ad beatitudinem, juxta illud (Act. IV, 12): *Nec aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Ergo mysterium incarnationis Christi (proinde Trinitatis) *aliqua*liter, seu saltem

implicite, omni tempore apud omnes debuit esse creditum.— 3° Accedunt verba, notatu digna, *Aquinatis* (art. 7 ad 3) : « Si qui salvati fuerunt quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati *absque fide Mediatoris* ; quia, etsi non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem *implicitam* in divina providentia, credentes Deum esse liberatorem hominum secundum modos sibi placitos, et secundum quod aliquibus veritatem cognoscentibus Spiritus revelasset. »— 4° Tandem exstat sententia *Catech. Trid.* (P. I, a. II, 3) : « Hujus autem Redemptionis fides et confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est *semperque fuit.* »¹

Conf. non solum ex eo quod multis gentilibus facta fuit revelatio explicita de Christo, sed etiam quia in ethnicorum traditionibus vigeat obscura quædam persuasio de futuro Redemptore, prout testantur Sybillina vaticinia², historiæ narrationes³ et poetæ ; audiamus Virgilium (IV Bucol.) :

Ultima Cumæi venit jam carminis ætas ;
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Jam redit et Virgo ; redeunt Saturnia regna :
Jam nova progenies cœlo demittitur alto.

2 *Pars* concl. negat necessitatem absolutam fidei explicitæ de Incarnatione et Trinitate ante Christi adventum.— Et 1° in hunc sensum adduci possunt verba (Gal. III, 23) : *Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ revelanda erat* ; quasi nempe ante Christum fides, saltem inferioris populi, de præcipuis mysteriis in signis et figuris lateret, juxta illud (1 Cor. X, 11) : *Haec omnia in figura contingebant illis.*— 2° Quod est necessarium necessitate mediæ ad salutem curat Deus per causas ministeriales procurari omnibus. Atqui ante Christum non curavit Deus fidem explicitam in Redemptorem et Trinitatem extra limites judaicæ gentis diffundi ; imo, teste *D. Thoma* (in h. art.), plebs Judæorum nonnisi velatam cognitionem habebat sub figura sacrificiorum de futuris Christi mysteriis. Ergo.— 3° Præter verba Auctoris superius relata

¹ — « Nous avons vu plus haut, I-IIæ, Q. LXXXIX, a. 6, que s'il s'agit des adultes, tous reçoivent au premier instant de leur éveil moral, une grâce les sollicitant vers Dieu par un mouvement de foi intérieure. Que s'ils résistent à ce mouvement de la grâce, et qu'ils ne reçoivent plus le don de la foi, ils sont responsables de cette privation, en raison de leur premier péché. Quant aux enfants morts avant l'usage de la raison et qui n'ont point reçu la grâce du baptême, ils sont privés du don de la foi, en raison du seul péché originel. » (Pègues, *op. cit.*, Q. II, art. 5).

² — Cf. Gonet, *De Virt. theol.* Disp. I, Digressio, VII ; — S. August. *de Civ. Dei*, l. XVIII, c. 23.

³ — S. Thom. hic, a. 7 ad 3.

ex resp. ad 3, succurrunt alia (3 S. D. XXV, Q. II, a. 2, sol. 2 ad 3) : « Salvabantur fide *implicita* Redemptoris, implicando fidem suam in cognitione Dei vel eorum qui a Deo docti erant ».

Tamen videtur quod, apud Judæos, *maiores* populi tenebantur saltem *necessitate praecepti* habere fidem aliquo modo explicitam Incarnationis, quandoquidem offerebant sacrificia Christi præfigurativa, et prophetias de Christo venturo legébant atque interdum explicabant.

Conclusio 3^a. — POST SUFFICIENTEM EVANGELII PROMULGATIONEM, PROBABILIS EST REQUIRI SECUNDUM INSTITUTIONEM DIVINAM EX NECESSITATE MEDII FIDEM QUADAMTENUS EXPLICITAM INCARNATIONIS ET TRINITATIS.— Dico : *probabilis* est; quia non desunt graves theologi, haud spernendis rationibus freti, qui aliter opinantur. Attamen in nostram sententiam quadrant verba *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 6) : « Disponuntur ad justitiam dum . . . libere moventur in Deum, *credentes* . . . in *primis* a Deo justificari impium per gratiam ejus, per *redemptionem* quæ est in Christo Jesu¹. »

1° Satis valida *Scripturae* argumenta afferri possunt, v. g. (Joan. III, 18) : *Qui credit in eum, non judicatur ; qui autem non credit jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei ;* et (*ibid.* XIV, 1) : *Creditis in Deum, et in me credite ;* ubi Christus parem exigit fidem de seipso ac de Deo.

2° Suffragatur S. *Augustinus* (1 de Corr. et Gr. c. 7) : « Ab hac, inquit, damnatione non se liberabunt qui poterunt dicere non se audisse evangelium Christi. » Clarius adhuc S. *Thomas* (hîc, a. 8 ad 1) : « Non est sufficiens omni tempore et quoad omnes » explicite credere Deum auctorem gratiæ et Remuneratorem ; et (3 S. D. XXV, Q. II, a. 2, sol. 2) : « Post adventum Christi, quia jam mysterium redemptionis impletum est corporaliter et visibiliter, et prædicatum, omnes tenentur ad explicite credendum, et *si aliquis instructorem non haberet, Deus ei revelaret, nisi ex sua culpa remaneret ;* » addamus quoque : vel nisi quis adeo hebes et stupidus sit ut infantibus et amentibus sit annumerandus.

3° *Ratio* est quam innuit S. Doctor. Perfectio legis gratiæ exigit ut cognitio atque fides Christi redemptoris perfectior nunc quam antea habeatur. Atqui, in statu legis na-

¹ — Memoranda est prop. 64a inter damnatas ab *Innoc. XI* : *Absolutionis capax est homo quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis et Incarnationis D. N. J. C ;* et 65a : *Sufficit illa mysteria semel credidisse.*

turæ et legis mosaïcæ, necessaria fuit necessitate medii fides implicita Christi redemptoris: ergo nunc requiritur fides explicita.— Neque dicatur arclatam propterea esse *viam ad salutem*; nam, ut colligitur ex *S. Thoma* (I-IIæ, Q. CVII, a. 4), si Lex nova gravior quam vetus videatur quoad *interiores* actus virtutis, abundantior gratia ad eliciendos illos actus nobis subministratur.¹

Consignanda supersunt quæ habet *Angelicus* (hîc a. 7) de *necessitate præcepti*: « Post tempus gratiæ revelatæ tam majores quam minores tenentur habere fidem explicitam de mysteriis Christi (necnon Trinitatis), præcipue quantum ad ea quæ communiter in Ecclesia solemnizantur et publice proponuntur... Alias autem subtiles considerationes circa incarnationis articulos tenentur aliqui magis vel minus explicitè credere secundum quod convenit statui et officio uniuscujusque ».— Hinc, ut theologi communiter docent, omnes tenentur 1° credere *Symbolum Apostolorum* quoad substantiam articulorum; 2° noscere *præcepta Decalogi* et *Ecclesiæ*, necnon quæ spectant ad *Sacramenta* recipienda, et substantiam *Orationis Dominicæ*; 3° verum majores in Ecclesia, scil. doctores, prælati, pastores animarum, multo plura et perfectius scire tenentur pro exigentia officiorum quibus funguntur.

ARTICULUS V.

Utrum credere sit meritorium.

1° Non solum necessitas, sed et *merendi vis* veluti dos actus fidei consideranda est.— Meriti autem conditiones jam alibi (Disp. V, Q. II) recensuimus, inter quas eminent ex parte operis *libertas* et ex parte merentis *gratia*; præterea meritum aliud est *de condigno*, aliud *de congruo*.

2° Catholici omnes admittunt actum fidei elicited in Dei obsequium esse meritorium; non tamen eodem modo hanc merendi potestatem exponunt, prout alii aliter libertatem actus fidei, ex qua meritum dependet, intelligunt et explicant.— Cum autem dupliciter fieri possit actum fidei esse liberum, nempe quoad *usum* seu *exercitium* et quoad *assensum* seu *specificationem*, sequentem propositionem statuemus

¹ — Vid. plura apud Gonet, Billuart, etc.

Conclusio. — ACTUS FIDEI POTEST ESSE MERITORIUS TUM QUOAD USUM, TUM QUOAD ASSENSUM.— Meritum fidei haud obscure definitum continetur his verbis *Conc. Vatic.* (Const. de Fide, cap. 3) : « Actus ejus (fidei) est opus ad salutem pertinens, quo homo liberam præstat ipsi Deo obedientiam ».

1° Concl. generatim evincitur ex *Scriptura* ; legitur enim (Rom. IV, 3) ; *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam.* (Matth. XV, 28) : *O mulier, magna est fides tua ; fiat tibi sicut vis.* Et (Heb. XI, 33) de sanctis dicitur : *Per fidem... adepti sunt repromissiones.*

2° *Ratione* sic proceditur.—Actus nostri sunt meritorii in quantum procedunt ex libero arbitrio moto a Deo per gratiam. Ergo omnis actus humanus libero arbitrio subiectus, si sit vi gratiæ relatus in Deum, potest esse meritorius. Atqui actus fidei seu *credere* est actus intellectus assentientis veritati divinæ ex imperio voluntatis a Deo motæ per gratiam, ita ut libero arbitrio subjaceat in ordine ad Deum tum quoad usum, tum quoad assensum. Ergo. *Min. expl.*—a) Jam in comperto est (ex art. 1) ad actum fidei requiri voluntatis imperium quod non potest esse virtuti illi divinæ proportionatum nisi sit supernaturale, ideoque *ex gratia*. Igitur actus fidei meritorius est simpliciter seu *de condigno*, prout quis ex motivo et impulsu charitatis ad credendum movetur ; meritorius est autem *congruitate* quadam, prout, deficiente charitate, peccator tamen credit ex influxu divini auxilii quo se ad gratiam habitualement charitatemque recuperandam præparat.—b) Fides autem subjacet libero arbitrio tum quoad usum seu exercitium actus, tum quoad assensum seu objecti specificationem ; et ideo quantum ad utrumque potest esse meritoria. Quoad *usum* quidem : quemadmodum enim consideratio actualis in sciente vel opinante, secundum quod libera est et ad Deum refertur, meritoria est, ita et usus fidei in credente seu actualis applicatio ad credendum. Quoad *assensum* vero : in hoc enim fides discriminatur a scientia, quod assensus scientiæ in rem scitam non subiecitur libero arbitrio, quia sciens cogitur ad assentiendum per efficaciam demonstrationis ; assensus vero fidei in rem creditam liber est non solum libertate *contradictionis*, sed etiam libertate *contrarietatis*, quatenus, stante obscuritate intrinseca rei credibilis, nihil est ex parte objecti quod adhæSIONem mentis rapiat, sed potest intellectus assentire aut dissentire pro libero voluntatis arbitrio. Unde « meritum fidei consistit in hoc quod homo ex obedientia Dei assentit illis quæ non videt, secundum illud (Rom. I, 5) : *Ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus* » (III, Q. VII, a. 3 ad 2).

Solv. obj. — **OBJ. 1.** — Principium merendi est charitas. Atqui fides est præambula ad charitatem. Ergo.

RESP. D. M. : . . . merendi *de condigno*, *C* ; quacumque *congruitate*, *N.* — *D. m.* : fides formata, *N* ; fides informis, *S. d.* : et tamen fides hæc citra charitatem potest habere actum supernaturalem ex auxilio divino, *C* ; non potest . . . *N.* — *Neg. conseq.*

Fides informis seu nondum per charitatem perfecta potest esse meritoria secundum *congruitatem* quamdam ex auxilio divino, non tamen *de condigno*. — Postquam vero forma charitatis advenerit, jam agere valet virtute illius formæ et habere actum simpliciter seu *de condigno* meritorium, sicut ipse actus naturæ, v. g. actus comedendi, in finem charitatis erectus simpliciter meritorius est.

OBJ. 2. — Credere medium est inter opinari et scire. Atqui neque scientia, neque opinio meritoria est. Ergo.

RESP. Trans. M. — *D. m.* : . . . quantum ad assensum, quia scil. assensus scientiæ cogitur ab objecto, assensus vero opinionis debile quiddam et infirmum est, *C* ; quantum ad usum, puta si quis considerationem actualem scientiæ et opinionis in honorem Dei vel utilitatem proximi ordinet, *N.* — *Neg. conseq.*

OBJ. 3. — Nemo rationabiliter credit nisi habeat causam sufficienter inducentem ad credendum. Atqui credere propter sufficiens inductivum ad credendum non videtur meritorium. Ergo.

RESP. C. M. — *D. m.* : non est meritorium assentire veritati *in se* sufficienter perspectæ, *C* ; nec meritorium est credere veritatem obscuram ex motivo evidenter sufficiente, *N.* — *Neg. conseq.*

Ille qui credit habet sufficiens inductivum *ad credendum* ; inducitur enim auctoritate divinæ doctrinæ miraculis confirmatæ et, quod plus est, interiori instinctu Dei invitantis ; unde non leviter, sed virtuose credit. — Tamen, quia credibilia velamine contacta proponuntur, non habet sufficiens inductivum *ad sciendum* ; et quantumvis magna sint motiva ex quibus voluntas intellectui fidem imperat, *cum moralis necessitas officii alicujus implendi nequaquam libertatem auferat*, idcirco non tollitur in fide ratio meriti.¹

¹ — Cf. de hac materia Lefebvre, *op. cit.*, ch. XI et ch. XII (n. 5).

ARTICULUS VI.

Utrum ratio inductiva ad ea quæ sunt fidei minuat meritum fidei.

Postquam constiterit meritum convenire actui fidei tum quoad usum, tum quoad assensum, dubium exsurgit num meritum *assensus* detrimentum pati queat ex rationibus quibus fides utcumque firmatur.— Porro ratio humana inducta ad ea quæ sunt fidei dupliciter se potest habere ad voluntatem credentis, vel *antecedenter* et per modum motivi, vel *consequenter* et per modum effectus : hinc duo concludenda sunt.

Conclusio 1^a. — RATIO HUMANA, ANTECEDENTER SUMPTA ET PROUT MOVET VOLUNTATEM AD CREDENDUM, MINUIT FIDEI MERITUM.

1° Etenim id sonant verba *S. Gregorii* (hom. 26 in Evang.) : « Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum ».— 2° Illud certe inficit meritum fidei, quo *motivum proprium* ac supernaturale hujus virtutis in motivum naturale mutatur. Atqui quandocumque ratio confirmativa fidei antecedenter se habet, ita ut, nisi talis ratio induceretur, homo vel non crederet vel non haberet tam promptam voluntatem ad credendum, motivum proprium fidei, quod est auctoritas Dei revelantis, adulteratur et mutatur in motivum naturale. Ergo, etc.— 3° *Conf.* ex comparatione : nam sicut homo debet actus virtutum moralium exercere propter iudicium rectæ rationis, non propter passionem, ita credere tenetur quæ fidei sunt non propter rationem humanam, sed propter auctoritatem divinam. Atqui passio præcedens electionem in virtutibus moralibus diminuit laudem actus virtuosius, puta si quis ad largiendam eleemosynam moveatur non tam ex morali consideratione quam ex compassione sensibili. Ergo a pari, etc.

Conclusio 2^a. — RATIO HUMANA, CONSEQUENTER SE HABENS AD VOLUNTATEM CREDENTIS, NEDUM EXCLUDAT MERITUM FIDEI, MAJORIS MERITI SIGNUM EST.

1° Sane legimus (1 Pet. III, 15) : *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe* ; scil. Apostolorum Princeps nos hortatur ad quærenda et exhibenda argumenta quibus fidei rationalitas appareat, nec alia est totius Ecclesiæ mens, uti constat præcipue ex *Conc. Vatic.* (Const. de Fid. cap. IV) et ex *Leone XIII* (Encycl. *Æterni Patris*). Porro S. Petrus universaque Ec-

clesia non nos inducerent ad confirmativas fidei rationes exquirendas, si per hoc fidei meritum diminueretur. Ergo voluntas jam firmiter credens potest, absque meriti jactura, immo aucto merito, attendere rationibus in fidem conferentibus non quasi motivis credendi, sed quasi fidei adjumentis. — Et hoc (ait Auctor) significatur Joan. IV, 42, ubi Samaritani ad mulierem, per quam ratio humana figuratur, dixerunt : *Jam non propter tuam loquelam credimus.*

2° Sic arguitur.— Illud fidei meritum non minuit, sed majus esse ostendit, quod ex fide consequitur et virtutem ejus commonstrat. Atqui quando homo prompte et fortiter credit Deo loquenti, hac fide instructus *veritatem creditam diligit* et diligendo impellitur ad excogitandum et amplectendum quidquid inter argumenta humana demonstrare valeat quam rationabile sit obsequium mentis se verbo Dei subjicientis¹: cujus rei imperitura, in fidei laudem, exegere monumenta Doctores illustriores Ecclesiæ. Ergo. *Min. decl.* (ex resp. ad 2) : quia argumenta in rebus fidei duplicis sunt generis. *Alia* enim solummodo auctoritatem fidei et convenientiam mysteriorum patefaciunt ; et ista nec meritum nec rationem fidei minuunt. *Alia* vero proprie sunt demonstrativa : demonstrant enim præambula ad fidem, quin tamen mysteriorum naturam aperiant ; et ista minuunt quidem rationem *materialem* fidei seu numerum credibilium, non tamen rationem fidei formalem neque meritum in charitate radicatum.

3° *Conf.* ex comparatione jam inducta. Quemadmodum enim passio consequens in virtutibus moralibus vel per modum deliberatæ electionis, vel per modum naturalis redundantia², signum est promptioris voluntatis et moralitatem auget actionis, ita ratio humana, consequenter se habens ad voluntatem credentis, fidei decori est animumque ad credendum proclivorem ostendit.

¹— Hinc Theologia dicta est « fides quærens intellectum ». — De quo scribit S. *August.* (de Trin. l. XV, c. 27, n. 49) : « Certe cum inconcusse crediderint Scripturis Sanctis tanquam veracissimis testibus, agant orando et quærendo et bene vivendo *ut intelligant*, id est, ut, quantum videri potest, videatur mente quod tenetur fide. Quis hoc prohibeat, immo vero ad hoc quis non hortetur? » Cf. idem Aug. (Ep. ad Consent. 120) et alibi passim.

²— I-IIæ, Q. XXIV, a. 3 ad 1.

QUÆSTIO TERTIA

DE IPSA FIDEI VIRTUTE

(QQ. IV-VI)

Comperto objecto fidei, ad actum investigandum superiùs processimus ; de actu nunc ad habitum seu ad ipsam fidei virtutem directe explorandam cum D. Thoma progredimur.

Virtus autem fidei considerari potest vel *secundum se*, scil. quoad naturam definitione claudendam (art. 1), quoad distinctionem qua partitur (art. 2), et quoad ordinem quo constat (art. 3) ; — vel *secundum subjectum* in quo sit (art. 4) ; — vel *secundum causam* qua in anima gignatur (art. 5).

ARTICULUS I.

Utrum haec sit competens fidei definitio : Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium.

Ratio dubitandi est, quod verba hujus definitionis Paulinae, traditæ (Heb. XI, 1), nimis discrepant a solitis fidei descriptionibus.— Verum expedit distinguere inter *essentiam* definitionis et *modum*. Quamvis enim definitio S. Pauli non sit secundum debitam formam et artem concinnata, tamen continet et tangit omnia principia quæ ad fidei naturam pertinent ; sicut etiam apud philosophos, omissa quandoque syllogismorum et definitionum forma, principia tanguntur quæ haud ægre ad modum debitum reduci possunt.

Conclusio. — VERA ET COMPLETA, LICET MINUS PROPRIE EXPRESSA, DICENDA EST PAULINA FIDEI DEFINITIO ; — quod sic ostendi potest.

1° *Ex natura rei.*— Illa vera et competens est fidei definitio quæ adstruit principia seu elementa ex quibus esse fidei dependet, nempe quæ tangit fidei habitum secundum ordinem quem habet tum ad objectum voluntatis seu bonum, tum ad objectum intellectus seu verum. Atqui hujusmodi est definitio Paulina : ergo. *Maj.* apparet : nam cum habitus cognoscantur per actus et actus per objecta, fides, quæ est habitus quidam, definienda est per proprium actum in ordine ad proprium objectum. Porro actus fidei est credere, quod

consistit in actu intellectus determinati ad unum ex imperio voluntatis. Ergo tum actus tum habitus fidei ordinem dicit et ad objectum voluntatis, quod est bonum et finis, et ad objectum intellectus, quod est verum; ita ut utrumque in definitione fidei concludi oporteat. *Min. evol.*— Et primo in fide ordo voluntatis ad finem rite significatur per verba *substantia rerum sperandarum*. a) Nam quia fides, utpote virtus theologica, idem habet pro objecto et fine, necesse est ut fidei objectum et finis proportionaliter sibi correspondeant. Atqui compertum est veritatem primam esse objectum fidei, secundum quod ipsa aliaque propter ipsam credita non videntur. Ergo oportet ut objectum fidei respectu voluntatis induat rationem finis secundum modum rei non visæ. Atqui id pertinet ad rationem rei speratæ: siquidem spes est de vita æterna quæ nondum visione habetur. Ergo fides recte imprimis describitur per respectum ad *res sperandas*, ex quibus voluntas movetur ad imperandum fidei assensum. b) Dicitur autem *substantia rerum sperandarum*: quippe hoc nomine nuncupari solet prima inchoatio ejuscumque rei, maxime vero primum et fundamentale principium ejus virtute cætera continentur; sic prima principia indemonstrabilia sunt velut substantia scientiæ. Atqui prima inchoatio rerum sperandarum in nobis est per assensum fidei, quæ virtute continet omnia bona cœlestia; in hoc enim beatificari speramus quod aperta visione contemplabimur ea quibus fidei adhæremus. Ergo.— *Secundo* habitudo fidei ad objectum intellectus designatur in hoc quod dicitur *argumentum non apparentium*. a) Ubi voce *non apparentium* appellatur verum revelatum et obscurum circa quod est fides. b) Dicitur autem *argumentum* pro argumenti effectu: per argumentum enim intellectus inducitur ad inhærendum alicui vero; unde ipsa firma adhæsiō ad veritatem fidei non apparentem argumentum, quasi mentis convictio, denominatur.

2° Ex *distinctione fidei* ab omnibus aliis, quatenus definitio Paulina fidem secernit a quocumque alio habitu vel mentis dispositione.— Nam a) per hoc quod dicitur *argumentum*, distinguitur fides ab opinione, suspitione et dubitatione, in quibus mens non arguitur, i. e. non ad aliquid unum firma adhæsiōe determinatur. b) Per hoc quod dicitur *non apparentium*, discriminatur a scientia et intellectu, sub quorum luce aliquid fit apparens. c) Per hoc autem quod dicitur *substantia sperandarum rerum*, diversificatur virtus fidei a fide humana seu communiter sumpta, quæ non ordinatur ad speratam beatitudinem.

3° Ex *comparatione* cum aliis definitionibus: siquidem omnes aliæ definitiones, quæcumque de fide dantur, explica-

tiones sunt hujus quam Apostolus posuit.— a) Quod enim dicunt « fides est virtus qua creduntur quæ non videntur » (August.), vel « fides est non inquisitivus assensus » (Joan. Damasc.), vel « fides est certitudo quædam animi de absentibus supra opinionem et infra scientiam » (Hug. de S. Victore), quadrat cum verbis Apostoli : *argumentum non apparentium*. b) Quod etiam ferunt « fides est manens credentium fundamentum collocans eos in veritate et in eis veritatem » (Dionys.), vel « fides est eorum quæ sperantur hypostasis » etc. (Damasc.), idem est ei quod dicitur : *Substantia sperandarum rerum*.

Coroll.— Ex verbis Paulinis colligi potest cum D. Thoma sequens definitio in formam redacta : *Fides est habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis, faciens intellectum assentire non apparentibus*. a) Hic enim quod directe definitur est *habitus*, non *actus* : in quo est genus remotum. b) Additur habitus *mentis*, ad indicandum genus proximum. Quamvis autem fidei actus pendeat ex duobus principiis activis, scil. ab intellectu et voluntate, quia tamen immediate ab intellectu elicitor in ordine ad *verum*, ideo fides, quæ est proprium principium hujus actus, ponitur in intellectu sicut in subjecto, et quidem in intellectu speculativo ; nisi dicamus (cum Cajetano in art. 2) eam esse eminenter speculativam et practicam. c) Sequentia verba explicant differentiam specificam habitus fidei, quam S. Paulus laudata descriptione proposuit.

Solv. obj. — **OBJ. 1.**— Apostolus fidem definit *substantiam*. Atqui fides est qualitas. Ergo.

RESP. D. M :... et sumitur *substantia* propriè secundum quod est genus supremum contra alia genera divisum, *N* ; sumitur *similitudinariè*, secundum quod in quolibet genere invenitur aliquid primum et veluti substantiale, *C*.— **D. m :**... qualiscumque, *N* ;... qualitas quæ est fundamentum totius spiritualis ædificii, *C*.— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Diversarum virtutum diversa sunt objecta. Atqui *res speranda* est objectum spei. Ergo poni non debet in definitione fidei.

RESP. D. M :... absque mutuo influxu, *N* ; una virtute in aliam influente, *C* ;— **D. m :**... formaliter, *C* ; nec per quamdam circumlocutionem intelligi potest nomine rei sperandæ bonum divinum inclinans ad fidem antequam possit fidei assensus imperari propriè ex spe vel charitate, *N*.— *Neg. conseq.*¹

¹ — *De Ver.*, Q. XIX, a. 2 ad 5.

OBJ. 3.—In definitione Paulina res speranda ponitur tanquam elementum perfectivum fidei. Atqui fides magis perficitur per charitatem quam per spem. Ergo potius, etc.

RESP. *D. M.* : . . . sub ratione boni absentis et non visi, *C* ; sub ratione boni præsentis et visi, *N.*—*C. d. m.* : et dilectio charitatis se habet tantum ad absentia sicut desiderium et spes, *N* ; se habet æque ad præsentia et absentia, *C.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 4.—Idem non debet poni in diversis generibus. Atqui *substantia* et *argumentum* sunt diversa genera non subalternata. Ergo.

RESP. *C. M.*—*D. m.* : proprie, *C* ; secundum quod in fidei definitione ponuntur, *S. d.* : important diversa genera vel etiam diversos actus fidei, *N* ; diversas habitudines unius actus ad diversa objecta, *C.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 5.—Argumentum dicitur quod arguit mentem ad assentiendum alicui. Atqui mens arguitur ad assentiendum aliquibus, quia sunt *apparentia*. Ergo.

RESP. *D. M.* : . . . et sumi potest vel ex propriis rei principiis, vel ex auctoritate convenienti, *C* ; ex primo tantum capite, *N.*—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

ARTICULUS II.

Quomodo accipienda est distinctio fidei in fidem formatam et informem.

(Q. IV, art. 3-6)

Quia distinctio rei ex ejus natura dependet, post exploratam fidei essentiam atque definitionem, locus est exponendi vulgatam illam, quam tradunt, partitionem in fidem *formatam* et *informem* seu vivam et mortuam.—Tria in proposito considerabuntur : *unum* de distinctionis veritate ; *aliud* de mutua rerum distinctarum habitudine ; *tertium* de utraque fide, formata et informi, sub ratione virtutis.

Conclusio 1^a. — RECTE FIDES DISPESCITUR IN FIDEM FORMATAM SEU VIVAM ET INFORMEM SEU MORTUAM.

1° Distinctio hæc, *communissime* recepta apud theologos, fundatur in *S. Scriptura*, præsertim in Pauli verbis (Gal. V, 6), ubi *fides*, *quæ per dilectionem operatur*, certe designat fidem vivam et charitate formatam, cui fides informis et *mortua* (Jac. II, 26) opponitur.—2° Veritas hujus distinctionis clariùs elucet, ex eo quod illa fides dicenda est *formata* cujus

actus veluti novam formam, speciem, vitæque supernaturalis influxum recipit ex fine et imperio altioris virtutis ; *informis* vero est illa fides quæ influxu talis principii caret. At qui charitas, qua contingit hominem fidelem ornari, fidei actum quodammodo informat, in quantum illum ordinat ad proprium finem qui est bonum divinum ; seclusa vero charitate, nequit fides vi propria ad bonum divinum *in se* assequendum assurgere. Ergo.

Conclusio 2^a. — FIDES FORMATA ET INFORMIS NON DIFFERUNT AB INVICEM ESSENTIALITER SEU INTRINSECA HABITUUM DIVERSITATE, SED ACCIDENTALITER TANTUM.— Omissis falsis quorundam opinionibus hac super re, statim doctrinam Angelici Magistri proponemus.

1° Habitus diversificatur secundum illud quod *per se* ad habitum pertinet. Atqui distinctio fidei formatæ et informis non pertinet per se ad habitum fidei, sed per accidens tantum. Ergo fides formata et informis non sunt diversi habitus. *Min. prob.* Cum fides sit perfectio intellectus, illud per se ad habitum fidei pertinet quod spectat ad intellectum, non autem quod spectat ad voluntatem. Atqui distinctio fidei formatæ et informis accipitur secundum id quod spectat ad voluntatem, i. e. secundum charitatem. Ergo.— 2° Hoc ipsum *conf*: nam quodcumque *imperfectio* aliqua *non est de ratione propria* rei imperfectæ, tunc illud numero idem quod erat imperfectum fieri potest perfectum ; v. g. quia pueritia non est de ratione hominis, idem homo ex puero fit vir. Atqui informitas fidei, ut constat ex dictis, non est de ratione intrinseca illius habitus, qua est habitus credendi, sed per accidens se habet ad ipsum. Ergo talis est fidei informis et formatæ habitudo ut una fiat alia secundum essentialem et numericam habitus identitatem.

Conclusio 3. — FIDES FORMATA EST VIRTUS SIMPLICITER ; FIDES AUTEM INFORMIS, VIRTUS SECUNDUM QUID.

1^a *Pars prob.*— Virtus simpliciter dicitur ille habitus per quem actus humanus redditur simpliciter bonus. Atqui hujusmodi est habitus fidei formatæ : ergo. *Min. ostend.* Perfectio seu bonitas simpliciter actus fidei duo requirit : unum, ut intellectus infallibiliter tendat in suum objectum, quod est verum ; aliud, ut voluntas imperans intellectui assensum infallibiliter ordinetur ad ultimum finem propter quem imperium illud datur. Atqui utrumque reperitur in actu fidei formatæ ; nam ex ratione ipsius fidei est quod intellectus semper feratur in verum, ex charitate autem infor-

mante fidem habet anima quod infallibiliter voluntas ordinetur in finem ultimum et bonum simpliciter. Ergo.

2^a *Pars* apparet, quia, etsi actus fidei informis habeat perfectionem debitam ex parte intellectus, non tamen gaudet perfectione debita ex parte voluntatis.¹

Coroll.— 1° Secundum dictum Ap. (Eph. IV, 5), *una fides* specie admittenda est, quoniam unum est informis et formatæ fidei objectum tum formale, tum materiale principale, ad quod cætera reducuntur.— 2° Distinguitur fides *numero* pro diversis subjectis ex quibus individuatur.

ARTICULUS III.

Utrum fides prima sit ordine et certitudine inter reliquas virtutes.

(Q. IV, art. 7-8)

Cum duplex sit ordo, *generationis* scil. et *perfectionis*, prioritas fidei sub utroque respectu inquirenda offertur. Et quamvis jam alibi (in Proœmio) nonnulla ea de re tetigerimus. doctrinæ vis et processus exigit ut sequentia statuamus.

Conclusio 1^a. — SECUNDUM ORDINEM GENERATIONIS ET PER SE, PRIMA EST FIDES INTER OMNES VIRTUTES; PER ACCIDENS VERO, POTEST ALIQUA VIRTUS ESSE PRIOR FIDE.

1^a *Pars* liquido constat.— Cum enim in agibilibus finis sit principium, necesse est virtutes theologicas, quarum objectum est ultimus finis, cæteris virtutibus antecedere. Atqui ipse ultimus finis prius sit oportet in intellectu quam in voluntate, cum voluntas non feratur nisi in objectum mente apprehensum. Ergo fides, qua finis supernaturalis apprehenditur, præcedere debet spem et charitatem quibus voluntas in finem tendit.— *Conf:* a) quia quamvis *spes* in hoc conferre possit quod quis perseveret in fide vel fidei firmiter adhæreat, non potest tamen universaliter introducere ad fidem; siquidem spes nequit haberi de æterna beatitudine nisi prius *credatur* possibilis (resp. ad 2). b) Item, *obedientia* qua mens inclinatur ad credendum (Rom. I, 5), non est specialis virtus et iustitiæ pars (hæc enim sequitur fidem manifestativam Dei ceu superioris cui obediendum est), sed est inclinatio generaliter inclusa in omni virtute (resp. ad 3).

¹ — Circa materiam hujus articuli plura reperies in op. S. Thom, *de Verit.*, Q. XIV, aa. 5-7.

2^a *Pars* prob.— Illæ virtutes dici debent priores fide *per accidens*, quæ remouent impedimenta credendi. Atqui non desunt virtutes quæ id efficiant : sic *fortitudo* depellit inordinatum timorem fidei impeditivum ; *humilitas* deprimit superbiam per quam intellectus recusat se veritati fidei submittere, et ita porro. Ergo.

Conclusio 2^a. — FIDES SIMPLICITER SEU SECUNDUM SE ET QUOAD CERTITUDINEM INHÆSIONIS PRÆSTAT QUALIBET COGNITIONE NATURALI ; QUAMVIS SECUNDUM QUID SEU EX PARTE SUBJECTI ET QUOAD CERTITUDINEM EVIDENTIÆ CEDAT SCIENTIÆ NATURALI.

Praenotetur : a) primo certitudinem fidei, de qua loquimur, quæque ex efficacia proprii medii oritur, non esse confunden- dam cum *pertinacia* voluntatis qua falsa firmissime credi possunt.— b) Secundo, dubium non est quin fides, cum sit de æternis, præferatur in certitudine, saltem ratione materiæ, *prudentiæ* et *arti* quæ sunt de contingentibus ; præfertur etiam *donis* sapientiæ, scientiæ et intellectus, quorum certi- tudo ex certitudine fidei derivatur.— c) Num vero præfe- renda sit istis habitibus prouti sunt virtutes naturales, quæ- stio est inter catholicos ex una parte et *rationalistas* ex altera ; hi enim fidem eo usque calumniant ut dogmata ejus inter abulas relegant.

1^a *Pars* concl. innititur *Conc. Trid.* (Sess. VI, can. 16) et *Conc. Vat.* (Const. de Fide, cap. 3).

1° Et sane *Scriptura* haud obscure docet excessum certi- tudinis fidei præ humanis cognitionibus. Sic (Luc. XXI, 33) ait Christus : *Coelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* (1 Cor. II, 6-7) : *Sapientiam loquimur . . . non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur, sed . . . Dei sapientiam.* Et (1 Joan. V, 9) : *Si testimonium ho- minum accepimus, testimonium Dei majus est.*

2° Hoc idem *ratione* innotescit.— a) Certitudo fidei *se- cundum se* et *simpliciter* illa judicatur quæ ex propria causa seu ex ratione sua formali oritur, quæque in firma mentis adhæsiōe, sub voluntate imperante, consistit. Atqui fides divina pro motivo formali habet Dei auctoritatem seu veri- tatem ; humanæ autem disciplinæ fundantur in ratione hu- mana, quæ quam longe ab excellentia divini luminis deficiat, nemo unus non videt. Ergo.

b) Neque id intelligendum est de certitudine fidei mere *objectiva*, quasi *subjective* mens eam participare non valeat : nihil quippe vetat quominus intellectus virtute fidei divi- nitus infusa inclinetur ad dandum assensum, præ omnibus firmissimum, iis quæ sibi constat infallibili certitudine medii

formalis gaudere. Hinc *S. Thomas* (resp. ad 2) : « Sicut aliquis parvæ scientiæ magis certificatur de eo quod audit ab aliquo scientifico quam de eo quod sibi secundum suam rationem videtur ; et multo magis *homo certior est* de eo quod audit a Deo, qui falli non potest, quam de eo quod videt propria ratione quæ falli potest »¹.

2^a *Pars* facile intelligitur. — Nam id *secundum quid* seu ex parte subjecti et certitudine *evidentiæ* præstantius dici potest, quod plenius seu majori sub luce intellectus hominis corsequitur. Atqui major est manifestatio intrinseca rerum cognoscibilium lumine humanæ rationis quam mysteriorum quæ captum humanæ mentis excedunt. Ergo. — Inde fit quod, non obstante firmissima fidei virtute et asserione, indeliberata quædam dubitatio exagitare hominem potest, quatenus mens, nondum satiata per fulgidam creditæ veritatis evidentiam, irrequieta est et anceps quodammodo manet.

Solv. obj. (cont. 1^{am} p. 2æ concl.). — **OBJ. 1.** — Dubitatio opponitur certitudini. Atqui fides patitur dubitationem, non autem scientia. Ergo.

RESP. D. M : Dubitatio quæcumque... *N* ; dubitatio orta ex motivo formali cognitionis, *C*. — *C. d. m :* fides patitur dubitationem ex parte suæ *causæ formalis*, *N* ; quoad *nos*, et in quantum, licet certitudine firmati ex Dei verbo, nondum tamen plene assequimur per intellectum ea quæ sunt fidei, *C*. — *Neg. conseq.*

OBJ. 2. — Visio est certior auditu. Atqui fides est ex auditu, scientia autem ex visione. Ergo.

RESP. D. M : ... cæteris paribus, *C* ; si ille a quo res auditur multum excedit visum videntis, *N*. — *C. d. m.* — *Neg. conseq.*

OBJ. 3. — Certitudo fidei ponderanda est ex ejus motivis. Atqui motiva fidei plerumque morali tantum firmitudine gaudent. Ergo.

RESP. D. M : ... ex motivo formali et immediato assensus, *C* ; ex motivis credibilitatis mediate et exterius tantum ad assensum impellentibus, *N*. — *C. d. m :* motiva credibilitatis, *C* ; motivum formale et immediatum, scil. auctoritas Dei loquentis, quasi hæc non inducat absolutissimam assensus firmitatem, *N*. — *Neg. conseq.*²

¹ — Cf. 3 *S. D.* XXIII, Q. II, a. 2, sol. 3 ; — item Lefebvre, *op. cit.*, ch. XII, nn. 1-3.

² — Damnata est ab Innocentio XI sequens prop. 19a : *Voluntas non potest efficere ut assensus fidei in seipso sit magis firmus quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.*

ARTICULUS IV.

De habentibus fidem.

(Q. V, aa. 1-4)

1° Constat omnes *justos* multosque *peccatores*¹ his in terris habere fidem, ex qua vita supernaturalis initium ducit.— Id ipsum pronuntiandum est de *animabus* purgatorii, quarum invicta spes in fide radicatur.

2° At *non omnes* fideles *eodem gradu* fidem participant. Diversitas enim esse potest tum objective, tum subjective : *objective* quidem, non sane ex parte motivi formalis quod unum est et simplex, sed ex parte objecti materialis, sub quo plura vel pauciora explicite credi possunt ; *subjective* vero, tum ex parte intellectus, propter majorem certitudinem et firmitatem in uno quam in alio, tum ex parte voluntatis propter disparem promptitudinem, devotionem vel confidentiam in credendo.

3° Verum dubietas modo exsurgit de Angelis et primis parentibus in primæva conditione, de dæmonibus et damnatis nec non de hæreticis, numquid scil. illi omnes habuerint vel habeant fidem ; — quod determinandum suscipitur.

Conclusio 1^a. — ANGELUS ANTE GLORIAM ET HOMO IN PRIMA SUA CONDITIONE FIDEM HABUERUNT ; ETSI PLURA QUAM NOS DE DIVINIS MANIFESTA COGNITIONE ATTIGERINT.

1^a *Pars* concl. certissima est.— Nam Angelus et homo creati fuerunt in ordine supernaturali, cujus principium et radix est proportionalis Dei rerumque divinarum cognitio. Atqui neque Angelus ante gloriam neque primævus homo manifestam contemplationem habuerunt qua Deus per essentiam videretur. Ergo relinquitur quod Deum resque divinas fide cognoverint.

2^a *Pars* nullo negotio expeditur.— Angelus enim ante confirmationem et homo ante peccatum, utpote instructi clarissimo lumine intelligibili, plura poterant manifeste cognoscere de divinis effectibus et mysteriis quæ nos non possumus nisi credendo assequi.

Conclusio 2^a. — FIDES INFUSA NON EST IN DÆMONIBUS NEQUE IN DAMNATIS ; NATURALIS TAMEN QUÆDAM FIDES IN EIS PONENDA EST.

¹ — *Conc. Trid.* (Sess. VI, can. 28) : « Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul et fidem semper amitti ; aut fidem quæ remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva ; aut eum qui fidem sine charitate habet, non esse christianum, A. S.»

1^a *Pars* prob.— *a*) Fides infusa vel supernaturalis ea est quæ ex *pia* voluntatis *affectione* in *obsequium* divinæ auctoritatis credendi actum elicit. Atqui habitus huiusmodi nequit dæmonibus vel damnatis convenire : siquidem ex una parte voluntatem firmatam in malo habent, ex altera autem parte repugnat ut Deus conservet in ipsis habitum cuius actus impossibilis est. Ergo.— *b*) Præterea, fides informis, secundum Dei intentionem, via est ad justificationem. Atqui dæmones et damnati incapaces prorsus justificationis existunt. Ergo.

2^a *Pars* asseritur : 1° ex loco illo (Jac. II, 19) : *Dæmones credunt, et contremiscunt*; — 2° ex *ratione*. Dæmones, quodammodo coacti ex signorum evidentia, judicant esse credendum veritatibus a Deo revelatis, non quidem quasi reverentia erga auctoritatem divinam moveantur, sed quia acumine suo intellectivo tam clare motiva credibilitatis perspiciunt ut nihil eis contrarium appareat ; unde nimis absurdum foret assensum recusare. Atqui voluntas necessaria lege sequitur ultimum dictamen practicum intellectus. Ergo *dæmones* credunt fide moraliter coacta et innixa perspicuitati motivorum credibilitatis, scil. fide naturali.

Eadem fides naturalis seu acquisita manere dicenda est in *damnatis*, utpote qui in pœnis quas sustinent Deum vindicem sentiunt atque ex amissa fide infusa pleraque a Deo revelata mente retinuerunt.

Conclusio 3^a. — HÆRETICUS FORMALIS SEU PERTINACITER NEGANS UNUM FIDEI ARTICULUM NON HABET NEQUE FORMATAM NEQUE INFORMEM FIDEM INFUSAM ; SED ALIA QUÆ FIDEI SUNT TENET PROPRIO JUDICIO ET ARBITRIO SECUNDUM QUAMDAM OPINIONEM VEL FIDEM NATURALEM.— Agitur, ut patet, de hæretico *formali* seu pert naci, non solummodo de *errante* cuius aberratio materialiter quidem, non tamen formaliter, fidei contrariatur.— Licet autem *Durandus* aliique pauci diverse quondam senserint, una nunc omnium sententia est præsertim post encycl. *Satis cognitum* Leonis XIII de *Unitate Ecclesiæ* (an. 1896).

1° Referantur *verba pontificia* (l. cit.) : « Si quid igitur traditum a Deo liqueat fuisse, nec tamen creditur, *nihil omnino fide divina creditur*. Quod enim Jacobus Apostolus¹ de delicto judicat in genere morum, idem de opinionis errore in genere fidei judicandum : *Quicumque... offendat in uno, factus est omnium reus* ; imo de opinionis errore, multo magis. Omnis enim violata lex minus proprie de eo dicitur qui unum peccavit, propterea quod maiestatem Dei legum latoris

¹ — II, 10.

sprevisse, non nisi interpretanda voluntate, videri potest. Contra is, qui veritatibus divinitus acceptis vel in uno capite dissentiat, verissime fidem exuit funditus, quippe qui Deum, quatenus summa veritas est et *proprium motivum fidei*, recusat vereri: « In multis mecum, in paucis non mecum; sed « n his paucis, in quibus non mecum, non eis prosunt multa, « in quibus mecum.»¹ Ac sane merito: qui enim sumunt de doctrina christiana quod malunt, ii iudicio suo nituntur, non fide; iidemque minime *in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*², sibi metipsis verius obtemperant quam Deo.—Luculentissimo huic suffragio consonat aliud (1 Tim. I, 19): *Quam quidam repellentes* (sc. fidem et bonam conscientiam) *circa fidem naufragaverunt*; ubi error Hymenæi et Alexandri, negantium resurrectionem, naufragio circa fidem seu bonorum omnium iacturæ comparatur.

2° Veritas *rationali* processu evolvatur.

Species cujuslibet habitus dependet ex formali ratione objecti; qua sublata, species illa remanere non potest. Atqui formalis ratio objecti fidei est veritas prima revelans secundum quod hæc revelatio (saltem ordinaria lege) nobis innotescit per infallibile Ecclesiæ magisterium veluti per *conditionem* seu regulam necessario cum fide connexam. Ergo quicumque non inhæret, tanquam infallibili et divinæ regulæ, doctrinæ Ecclesiæ, quam ipsa prima veritas uti credendorum interpretem proposuit, eo ipso recedit ab objecto formali fidei ideoque fidei habitum amittit, credibilia tenens alio modo quam per fidem; sicut si quis mente amplectatur aliquam conclusionem quin medium demonstrationis cognoscat, manifestum est quod non habet ejus scientiam, sed opinionem tantum. Atqui hæreticus pertinaciter discredens unum fidei articulum, paratus non est sequi in omnibus doctrinam Ecclesiæ;³ quoniam propriæ voluntati innixus loco illius divinæ regulæ, de his quæ Ecclesia docet, quæ vult tenet, et quæ non vult non tenet. Ergo.⁴— Patet itaque adhæSIONem hæretici formalis ad ea, quæ tenet, dogmata, non esse nisi vel *opinionem* in rationalitate fidei fundatam, vel quamdam

¹ — S. Augustinus, in Ps. LIV, n. 19.

² — Cor. X, 5.

³ — Hæreticus *formalis* cognoscit, sed non agnoscit auctoritatem Ecclesiæ; hæreticus vero *materialis* seu bonæ fidei illam non agnoscit, quia non cognoscit; agnosceret vero, si cognosceret.

⁴ — E contra, qui assentit iis quæ tradit Ecclesia a prima veritate constituta tanquam regula fidei, credit fide divina et pro catholico vere et simpliciter habendus est, uti nuper docuit Benedictus XV (encycl. *Ad beatissimi Apostolorum*, 1 nov. 1914). Cf. quæ scripsimus de *integralismo* in opere *Etudes et Appréciations. Fragments apologétiques*.

mentis ac voluntatis *pertinaciam*, vel *fidem acquisitam* sive ex hominum instructione sive ex naturali inveteratæ consuetudinis credendi impressione.

Solv. obj. (cont. 3^{am} concl.). — **OBJ. 1.**— Hæreticus potior non est intellectu quam catholicus. Atqui catholicus ad credendum quemcumque fidei articulum indiget dono fidei adjuvari. Ergo.

RESP. C. M.— *D. m* : . . . ad credendum simpliciter inhærendo primæ veritati, *C* ; ad credendum propria voluntate et iudicio, *N.*— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Sicut sub fide continentur multa revelata, ita sub una scientia multæ conclusiones. Atqui aliquis potest habere scientiam circa quasdam conclusiones, aliis rejectis. Ergo a pari, etc.

RESP. D. M : . . . analogice, *C* ; univoce, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

Præter medium *primarium* quo veritas fundamentalis cujusque scientiæ illustratur, sunt pro conclusionibus secundariis diversa media quorum unum sine alio cognosci potest ; et ideo valet homo scire quasdam conclusiones unius scientiæ, v. g. geometriæ, aliis neglectis.— Sed omnes fidei articuli creduntur propter *unum* medium, scil. propter veritatem primam nobis secundum doctrinam Ecclesiæ propositam. Et ideo qui ab hoc medio decidit totaliter fide destituitur.

OBJ. 3.— Homo se habet ad obedientiam fidei, sicut ad observationem legis. Atqui potest quis servare quædam mandata et non alia. Ergo.

RESP. Trans. M.— *D. m* : . . . attentis motivis *proximis* quæ diversa sunt pro diversis præceptis, *C* ; potest servare quædam mandata, et non alia, ex perfecta virtute quæ a *supremo* motivo charitatis dependet, *N.*— *Neg. conseq.*

ARTICULUS V.

De causa fidei.

(Q. VI, aa. 1-2)

Agitur de fide divina non solum communiter sumpta, sed tum *formata* tum *informi*. Jam nonnulla de hoc argumento **præhabita** fuerunt in tract. *de Gratia* ; proprius tamen hîc locus est illud pertractandi.— Memoretur error *Pelagiano-*

rum aut *semipelagianorum* dicentium *initium* fidei esse ex nobis, in quantum scil. nostrum sit quod quisque sit paratus ad assentiendum veritatibus revelatis, sed consummationem esse a Deo, per quem credibilia nobis proponuntur.

Conclusio 1^a. — FIDES (PROUTI DICITUR SIMPLICITER AUT ABSOLUTE) EST PRINCIPALITER A DEO TUM EX PARTE OBJECTI CREDIBILIS, TUM EX PARTE VIRTUTIS ET ASSENSUS.

1^a Pars, quam ipsi Pelagiani concedebant, quæque expresse a *Conc. Vatic.* (*Const. de Fide*, cap. 3-4) definita est, breviter expediatur. — 1° Legimus *Eccli.* III, 27) : *Plurima super sensum hominum ostensa sunt tibi*; et (*Sap.* IX, 17) : *Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam et miseris Sp. Sanctum tuum de altissimis*? — 2° Quæ excedunt rationem humanam non cadunt in cognitionem hominis nisi Deo revelante. Arqui in comperto est (ex disputatis alibi) mysteria fidei longe rationem humanam excedere. Ergo. — 3° At mysteria illa quibusdam revelantur *immediate* a Deo, prout contigit Apostolis et Prophetis; quibusdam vero, immo plerisque *mediate*, scil. per fidei prædicatores quos Dominus mittit secundum illud (*Rom.* X, 15) : *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur*?

2^a Pars sancita est tum a *Conc. Arausic.* II (can. 5 et 7) tum a *Conc. Trid.* (Sess. VI, can. 3).

1° Et sane perspicua sunt Apostoli documenta, v. g. (*Eph.* II, 8) : *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis : Dei enim donum est.* Et (*Phil.* I, 29) : *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini.* — Hinc *S. Fulgentius* (l. de Incarn. et gr. Ch. c. 20) : « Vita nostra a fide sumit initium... Quam fidem non ex voluntate nostra nasci, sed per Sp. Sanctum unicuique dari B. Paulus ostendit ».

2° *Ratione* arguamus. — a) Assensus hominis in ea quæ sunt fidei potest considerari duplex causa : una quidem *exteriorius inducens*, sicut miraculum visum, vel docentis hominis persuasio. Atqui hæc causa, quamvis valeat pleraque fidei obstacula remove, non est tamen per se sufficiens : videntium enim unum et idem miraculum et audientium eandem prædicationem quidam credunt, et quidam non credunt. Ergo requiritur causa *interior*, scil. divina, quæ habitum fidei infundat et hominem ad assentiendum mysteriis moveat. — b) Revera homo, assentiendo his quæ sunt fidei firmiter et salubriter, elevatur supra suam naturam, cum objective, tum etiam subjective. Atqui id esse non potest nisi ex supernaturali principio infundente fidem et interiorius

movente secundum proportionem ad finem et terminum suæ premæ ac æternæ veritatis, scil. ex Deo ipso. Ergo.

Conclusio 2^a. — ETIAM FIDES INFORMIS DONUM DEI EST QUOD PROBABILIVS ALIQUANDO DATUR ABSQUE CARITATE.

1^a *Pars certa fide constat ex Conc. Vat. (III, can. 5)* « Si quis dixerit . . . ad solam fidem vivam quæ per charitatem operatur, gratiam Dei necessariam esse ; A. S. » — Evidere, illud est causa fidei informis quod est causa fidei simpliciter dictæ. Atqui mox dictum est fidem simpliciter esse a Deo. Ergo. *Maj. prob.* Quandocumque enim infirmitas seu privatio aliqua non est de ratione propria alicujus rei, sed ei supervenit, causa illius rei eadem indiscriminatim assignanda est, sive res subsit tali defectui, sive non. Atqui infirmitas fidei, utpote consistens in defectu cujusdam exterioris formæ, scil. charitatis, non pertinet ad specificam fidei rationem, sed ei accidit. Ergo.

2^a *Pars* controvertitur inter theologos¹; *probabilivs* tamen et conformivs menti S. Thomæ (a. 2, resp. ad 3) nobis videtur quod fides informis actu et habitu quandoque antecedat charitatis infusionem. — 1° Namque ait S. Doctor (*l. cit.*) « Ille qui accipit a Deo fidem absque charitate non simpliciter sanatur ab infidelitate, quia non removetur culpa præcedentis infidelitatis ; sed sanatur secundum quid, ut scilicet cesset a tali peccato » : quæ verba in sensum nostrum exponit Cajetanus. — 2° Sicubi (puta I-IIæ, Q. LXII, a. 4) Angelicus asserit habitus virtutum simul infundi, hoc dupliciter intelligi potest, nempe vel secundum *esse virtutis simpliciter* quod habitus illi a sola charitate sortiuntur, vel *quantum est ex parte Dei infundentis* et ratione infusionis. — 3° Siquidem licet Deus, quantum est de se, omnes virtutes infundere paratus sit, ob stare tamen potest indispositio subjecti ut patet ex baptizatis in peccato mortali. Quemadmodum enim materiæ dispositæ ad substantiam animæ et non ad opera ejus infunditur anima, ut in amentibus ab utero ; ita subjecto disposito ad susceptionem unius habitus, et per accedens indisposito quoad alium, infundi congruit primum sine altero. Atqui contingere potest ut adultus, qui baptizatur, sit ad fidem suscipiendam dispositus, non autem ad charitatem, quatenus in statu peccati perseveret. Ergo adultus ille suscipit fidei habitum recipiendo characterem, fitque vere fidelis ; manet tamen charitatis expers. Unde fides datur quandoque sine charitate, sicut sine ea in peccatoribus conservatur.

¹ — Cf. Mazzella, *De Virt. inf.*, Disp. I, a. 7.

Conclusio. (cont. 1^{am} concl.). — **OBJ. 1.** — Per scientiam fides « gignitur, nutritur, defenditur, roboratur » (Aug. l. XIV de Trin. c. I). Atqui ea quæ per scientiam gignuntur, magis videntur esse acquisita quam infusa. Ergo.

RESP. D. M : . . . per modum exterioris persuasionis, *C* ; per modum causæ propriæ et principalis, *N.* — *C. d. m.* — *Neg. conseq.*

OBJ. 2. — Id ad quod homo pertingit audiendo, acquiritur. Atqui fides ex auditu est (Rom. X, 17). Ergo.

RESP. D. M : . . . supposito quod *ex se* assentiat iis quæ audit sibi exterius proponi, *C* ; posito quod mysteriis divinitus revelatis et humanitus propositis assensum præstet *ex Dei dono*, *N.* — *D. m :* quatenus secundum legem ordinariam credibilia exterius proponuntur, *C* ; quasi tota fidei ratio ex causa creata pendeat, *N.* — *Neg. conseq.*

OBJ. 3. — Illud potest acquiri quod in hominis voluntate consistit. Atqui fides « in voluntate est » (Aug. l. de Præd. Sanct. c. 5). Ergo.

RESP. D. M : . . . in voluntate hominis quin præparetur a Deo per gratiam, *C* ; in voluntate hominis per gratiam adjuncta et elevata, *N.* — *C. d. m.* — *Neg. conseq.*¹

QUÆSTIO QUARTA

DE VITIIS FIDEI OPPOSITIS

Fidei opponitur *infidelitas*, sub cujus communi nomine eminent *haeresis* et *apostasía*. Tres itaque artículos circa tria hæc sub dogmatico præsertim adspectu et concisa oratione instituere expediet.

ARTICULUS I.

De infidelitate in communi.

(Q. X, aa. 1-6)

1° *Infidelitas* triplex recensetur, negativa, privativa et contraria : *negativa* est fidei carentia in eo qui nihil audivit de fide, unde non habet rationem peccati, sed magis pœnæ ex peccato originali consecutæ, ut patet ex damnata prop.

¹ — Vid. plura ap. Bellarminum, de *Gr. et lib. arb.*, l. VI, cc. 2-3.

65^a inter Baïanas ; *privativa* habetur in eo qui sufficienter de fide audivit, at ei assentiri detrectat, contempta voluntate Dei illam authentice proponentis ; *contraria* vero est qua quis positivo et adverso errore auditui fidei repugnat.

2° Infidelitas, sicut et fides, residet quidem in intellectu sicut in *proximo subjecto*, in voluntate autem sicut in *primo motivo* ex quo peccati malitiam desumit.— Porro peccatum istud hominem a Deo seu a vera Dei cognitione directe elongans atque separans, *gravius* est *ex genere suo* quam peccata virtutibus moralibus opposita ; tamen minoris videtur esse gravitatis quam odium Dei, caritati contrarium, siquidem infidelitas ad odium illud tanquam effectus ad causam comparatur¹.— Duo cursim concludenda subjiciemus.

Conclusio 1^a.— TRES INFIDELITATIS SPECIES FORMALITER ASSIGNANDÆ SUNT, SCIL. PAGANISMUS, JUDAÏSMUS ET HÆRESIS.

Etenim diversitas formalis infidelitatis attendenda est non ex parte eorum in quibus infideles errant, quæque pene infinita sunt, sed ex parte *modorum* quibus fidei renituntur : quippe modi illi in genere moris habendi videntur tanquam circumstantiæ *speciem mutantes*². Atqui renisus ille potest tripliciter contingere : ergo.— Vel enim aliquis renititur fidei quam nondum suscepit aut professus est se suscipere, et talis infidelitas est *paganorum* sive gentilium, sub quorum nomine comprehenduntur Mahumetani pluresque athæi ac deistæ moderni ; — vel aliquis renititur fidei christianæ quam in figura tantum professus est, et est infidelitas *Judæorum* ; — vel tandem aliquis repugnat fidei christianæ quam suscepit aut quadamtenus professus est in manifestatione veritatis, et hæc est infidelitas *hæreticorum*.

Conclusio 2^a.— SIMPLICITER LOQUENDO, INFIDELITAS HÆRETICORUM GRAVIOR EST QUAM JUDÆORUM, JUDÆORUM QUAM PAGANORUM.

Nam 1° legimus (2 Pet. II, 21) : *Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ quam post agnitionem retrorsum converti*. Atqui gentiles non cognoverunt viam justitiæ ; hæretici autem et Judæi aliquid cognoscentes eam deseruerunt. Ergo.— 2° *Simpliciter* et in ratione culpæ gravius est reniti fidei jam susceptæ quam fidem nondum susceptam respuere, sicut gravius peccat qui non implet quod promisit quam non implens quod nunquam promisit. Atqui hæretici ii sunt qui, dum profitentur fidem Evangelii, eam nihilomi-

¹ — Vid. plura ap. Auctorem, II-IIæ, Q. XX, a. 3 ; Q. XXXIV, a. 2.

² — Cf. Cajet. in h. loc.

nus corrumpunt ; Judæi vero, etsi nunquam in veritate fidem evangelicam sint professi, susceperunt tamen ejus figuram in veteri lege, quam male interpretantes adulterant ; gentiles autem nullo modo fidem Evangelii susceperunt. Ergo.

Dixi *simpliciter*.— Nam si consideretur in infidelitate corruptio eorum quæ ad fidem pertinent, cum in pluribus errent gentiles quam Judæi et Judæi quam hæretici, idcirco *secundum quid* gravior est infidelitas gentilium quam Judæorum et Judæorum quam hæreticorum, nisi forte quorundam, puta Manichæorum et Apostatarum hodiernorum, qui etiam circa credibilia plus errant quam gentiles¹.

ARTICULUS II.

De hæresi ; — de censuris theologicis.

(Q. XI, aa. 1-2)

Hæresis sumi potest vel *lato* sensu pro quocumque recessu a fide, vel *stricto* sensu pro recessu partiali, secundum quod dividitur contra *apostasiam* quæ est recessus totalis : *strictè* nunc de hæresi loquimur.— Discrimen quoque advertatur inter hæresim et *schisma* : « nam hæresis per se opponitur fidei, schisma autem per se opponitur unitati ecclesiasticæ charitatis. Et ideo sicut fides et charitas sunt diversæ virtutes, quamvis quicumque caret fide careat charitate ; ita etiam schisma et hæresis sunt diversa vitia, quâmvicquid est hæreticus sit etiam schismaticus ; sed non convertitur » (II-IIæ, Q. XXXIX, a. 1 ad 3).— Pauca dicamus de natura hæreseos, necnon de censuris theologicis, quibus doctrinæ plus minusve ad hæresim accedentes notari solent.

Conclusio 1^a. — HÆRESIS DESCRIBENDA VIDETUR : ERROR CHRISTIANI HOMINIS PERTINAX FIDEIQUE MANIFESTE CONTRARIUS.— Singula definitionis elementa expendere juvabit.

a) Primo *error* designat genus peccati, quatenus hæresis est quædam infidelitas *proxime* consistens in vitio intellectus, licet *remote* ex vitio voluntatis, scil. ex superbia aut cupiditate, oriatur.— b) Additur *christiani hominis* ad significandum subjectum hæreseos ; persona enim hæretica in hoc a

¹ — Reliqua notatu digna, quæ Auctor habet in præsent. quæst., omittimus, quia spectant proximius vel ad *Theol. moralem* vel ad *Jus Ecclesiæ privatum* aut *publicum*.

pagana et judaica distinguitur quod religioni Christi utcumque adscripta est.—c) Requiritur autem error *pertinax* seu obstinata adhæsiō propriæ sententiæ contra doctrinam fidei sufficienter propositam et agnitam; qua quidem in pertinacia voluntatis, scil. illius potentiæ cujus est actum fidei imperare, formaliter sita est malitia hæreseos. Ad hanc vero pertinaciam non sufficit error ex ignorantia etiam culpabili et crassa de rebus fidei; sufficit tamen vera resistantia etiam brevis-sima, imo dubium positivum circa dogmata clare proposita.—d) Tandem dicitur *fidei manifeste contrarius*: cum enim hæresis importet corruptionem fidei christianæ, esse non potest nisi circa ea quæ de fide sunt seu a Deo revelata vel principaliter vel secundario¹. Hæreticus *praesumptive* foret (juxta Billuart) qui, perspicuens nexum conclusionis theologicæ cum præmissis quarum una naturalis evidens et altera de fide esset, negaret illam conclusionem; non tamen, si talem nexum ignoraret. Quamvis vero in foro ecclesiastico nemo sit hæreticus nisi qui repugnet fidei catholicæ, seu fidei magisterio Ecclesiæ clare propositæ ac determinatæ, arbitramur nihilominus *vere esse hæreticum* qui veritatem a Deo, sive in Scripturis, sive privatim revelatam, sciens ac volens rejiceret.

Conclusio 2^a. — QUID DE CENSURIS THEOLOGICIS CUM IN GENERE TUM IN SPECIE TENENDUM SIT, BREVITER DECLARATUR.

1^a *Pars* de censuris theologicis *in genere*.

1° *Censura theologica* (quæ ab *ecclesiastica* manifeste distinguitur) definiri potest «sententia qua doctrinæ bono fidei aliquo modo nocivæ nota maligna inuritur».—Theologi illam dividunt a) *ratione ferentis in judiciale* et *privatam*, prouti feratur vel a iudicibus ipsis fidei et auctoritative, vel a viris doctis sub privato nomine, puta a magistris theologiæ; b) *ratione vero objecti* illam distinguunt in *dogmaticam* qua præscribitur quid intellectu tenendum fugiendumve sit, atque in *disciplinarem* qua indicatur quid sit faciendum et a quo cavendum.

2° Quod pertinet ad *obligationem* censuræ *judicialis dogmaticæ*, hæc certa videntur:—a) *Primo*, censura lata a suprema Auctoritate circa materiam immediate spectantem ad fidem et importans notam hæreseos, exigit assensum *fidei divinæ* et *catholicæ*.—b) *Secundo*, censura lata ab eadem Auctoritate circa quæstiones non immediate revelatas, sed connexas cum revelatis, exigit assensum *fidei ecclesiasticæ*: qui quidem esse debet internus firmusque mentis assensus,

¹ — Cf. S. Thom., *Comm.* in 1 Cor. XI, lect. 4.

juxta sensum et gradum ipsius censuræ; quippe communis est theologorum doctrina quod Ecclesiæ infallibilitas extendatur etiam ad ferendas censuras hæresi inferiores.— c) *Tertio*, responsa SS. Congregationum circa materiam nondum infallibili Ecclesiæ magisterio declaratam (nisi per *Bullam, Breve* aliove modo fiant *actus papales*¹) non sunt quidem ex se infallibilia, quamvis vulgentur cum permissu vel approbatione R. Pontificis; veruntamen, quia sunt actus *doctrinales* nec solum disciplinares, requirunt plus quam *reverentiale silentium*, sed internum quoque *mentis obsequium* propriæ illorum actuum auctoritati correspondens².

2^a *Pars de censuris theologicis in specie.*

Innumeræ propemodum sunt censuræ quibus aliqua doctrina plecti potest: en præcipuæ, secundum magis receptas auctorum sententias.

Propositio *haeretica*, ut patet, ea est quæ directe opponitur doctrinæ a Deo immediate revelatæ et ab Ecclesia propositæ.— Prop. *erronea* vocatur quæ adversatur doctrinæ mediate tantum revelatæ, scil. conclusioni theologicæ certæ.— Prop. *haeresi proxima* est illa quam plerique et graviores theologi hæreticam judicant, quin tamen eam hac censura absolute notare audeant; *sapiens haeresim* vel *suspecta de haeresi* est propositio capax duplicis sensus, boni et pravi, sed in qua ex circumstantiis locus datur admittendi vel suspicandi sensum hæreticum.— Idem proportionaliter dicatur de prop. *proxima errori*, *sapiente errore* et *suspecta de errore*.— Prop. *temeraria* appellatur quæ in materiis theologicis aut sine tuto fundamento inducitur, aut sine sufficienti motivo communi Patrum vel Doctorum sensui opponitur.— Prop. *male sonans* ea est quæ absonum quid et absurdum, licet non hæreticum, verborum specie exhibet; habetur autem prop. *piarum aurium offensiva*, si illud absonum seu male sonans referatur ad pia et sacra, ita ut Deo vel sanctis indignum religiosiis auribus videatur.— Accedit prop. *schismatica*, quæ paci et unitati Ecclesiæ adversatur, dum prop. *seditiosa* pacem civilis societatis offendit.— Tandem prop. *scandalosa* inclinatur ad peccatum vel a virtute retrahit; *seductiva* vero dat occasionem ruinæ spiritualis sub pietatis specie, etc., etc.³

¹— Cf. auct. *Juris canonici* vel *Theol. dogm. fundam.*, utputa *Tepe* (*Inst. Theol.*, vol. I, tr. II, prop. 62).

²— Cf. Litteras collectivæ episcoporum Angliæ: *The Church and liberal catholicism* (Tablet, jan. 5-12, 1901); ubi quorundam catholicorum cogitandi agendique licentia erga Congregationes romanas severe reprehenditur.

³— Cf. *Mazzella, de Virt.*, Disp. II, a. 10.

ARTICULUS III.

De apostasia ; — de massonismo.

(Q. XII, a. 1).

Alia est apostasia a *religione* quam quis professus est vel ab *ordine* quem suscepit ; alia apostasia a *lege Dei* cui obediendum est, et quam homo peccando deserit ; alia apostasia a *fide* qua quis omnino a Deo retrocedit : hæc est apostasia *simpliciter*, de qua modo sermo est.— Potest itaque apostasia a fide *definiri* : *totalis recessus a fide christiana per baptismum suscepta*.— Duplex distinguitur, *formalis* seu explicita, et *interpretativa* seu implicita : *formalis* ea est qua recessus totalis a fide publicis signis vel professis erroribus significatur ; *interpretativa* vero est eorum qui, christianum nomen retinentes, ita tamen se gerunt ut implicite ostendant animum omnino a fide Christi alienum.

Conclusio. — MAXIMA EST APOSTASIÆ MALITIA ; QUÆ QUIDEM IN SECTIS MASSONICIS SUMMUM GRADUM ATTINGIT.

1^a Pars.— a) Illud peccatum maximæ est gravitatis et malitiæ quod totaliter avertit hominem a Deo et vitam supernaturalem *radicitus* evellit. Atqui apostasia hujusmodi est : siquidem, sublata fide quæ est vita animæ, nihil remanet in homine quod possit esse utile ad salutem æternam ; et propter hoc dicitur (Prov. VI, 12) : *Homo apostata, vir inutilis* (resp. ad 2). Ergo.— b) Malum apostasiæ ex *numero* quoque apostatarum pensandum est. Omissis enim apostatis *interpretativis* quorum ingens et formidabilis turba existit, apostasiæ *formalis* rei censendi sunt non solum qui, relicta religione christiana, ad aliam falsam religionem convolant, sed etiam qui profitentur sive deismum ac rationalismum, sive naturalismum, pantheismum, atheismum, sive indifferentismum, agnosticismum, aut scepticismum absolutum.

2^a Pars.— Consociationes incredulorum efficacius ruinam fidei moliuntur quam defectiones privatæ. Porro inter illas nefarias societates eminet secta *Massonum*, qui, nostris præsertim temporibus, sese adversus Dei numen audacissime erigunt, eo *proposito* « ut gentes christianas partis per J. C. Servatorem beneficiis, si fieri posset, funditus despolient » (encycl. *Humanum genus* Leonis XIII), et regnum Satanæ in vicem regni Dei substituant.— Si *constitutio* sectæ massonicæ spectetur, pertinet ad genus societatum clandestinarum quarum proprium est « simulare et velle in occulto latere ; obligare sibi homines tanquam mancipia, tenacissimo

nexu nec satis declarata causa ; alieno addictos arbitrio ad omne facinus adhibere » (*l. cit.*) : quod quidem rectitudini et honestati naturali repugnat.— *Doctrina* vero, super qua Massonismus adstruitur et cujus ope studet religionem christianam evertere, est *naturalismus*, cujus dogmata non solum a fide et christianis quibuscumque institutis, sed et ab ipso rationis regimine, præcipiti cursu, animos distrahunt, et in pessimos errores usque ad ipsam Dei negationem, necnon in immania vitia privata et socialia calamitose conjiciunt.

Hæc prælibasse sufficiat de secta Massonum, quæ apostasiæ et fructus et causa est ; cujus molimina *Leo XIII* in Litt. encycl. supra citatis tam aperte detexit, et contra quam *Congressus Tridentinus* nuper habitus (sept. 1896) bellum quoddam sacrum a catholicis gerendum constituit atque inchoavit.

QUÆSTIO QUINTA

DE HABITU INTER FIDEM ET RATIONEM

Christiani nominis hostes, qui *rationalismi* seu *naturalismi* doctrinas sectantur, acerrimo opere religionem fidemque catholicam subvertere nituntur. « Et quo facilius populis illudant, atque incautos præsertim et imperitos decipiant, et in errores secum abripiant, sibi unis prosperitatis vias notas esse comminiscuntur, sibi que philosophorum nomen arrogare non dubitant, perinde quasi philosophia, quæ tota in naturæ veritate investiganda versatur, ea respuere debeat, quæ supremus et clementissimus ipse totius naturæ auctor Deus singulari beneficio et misericordia hominibus manifestare est dignatus, ut veram ipsi felicitatem et salutem assequantur. Hinc præpostero sane et fallacissimo argumentandi genere numquam desinunt humanæ rationis vim et excellentiam appellare, contra sanctissimam Christi *fidem*, atque audacissime blaterant eam *humanae refragari rationi*. Quo certe nihil dementius, nihil magis impium, nihil contra ipsam rationem magis repugnans fingi vel excogitari potest » (encycl. *Qui pluribus* Pii IX).

Ut huic rationalistico molimini occurrerent, cœperunt theologi tractationem edere de mutua relatione fidem inter et rationem. Nonnulli quidem id instituunt sub fine theol. dogm. *fundamentalis* ; nos vero cum aliis arbitramur opportuniore hîc loco disputationem illam absolvi, quippe quæ jam fidei naturam perspectam præsupponere videtur.

Divisio præsentis quæstionis erit in quinque articulos. Siquidem considerare possumus aut rationem disponentem ad fidem (art. 1), aut consensum fidei et rationis (art. 2), aut opem rationi a fide præstitam (art. 3), necnon opem fidei a ratione adhibitam (art. 4), aut tandem limites quibus rationem contineri oporteat (art. 5).

ARTICULUS I.

De rationis usu et officio ante fidem.

Expositum alibi refutatumque supponimus errorem *traditionalistarum*¹ qui, in sententiam rationalismo extreme oppositam declinantes, plus æquo rationis humanæ vires depresserunt atque extenuarunt; unde Ecclesia, veritatis custos et vindex, illos damnavit.—Nec immerito: quam enim utilis sit, imo necessaria rationis opera ut iter ad fidem planum facileque aperiatur, ex dicendis jamjam patebit; dummodo tamen ipsa sese docilem revelanti Deo exhibeat.

Conclusio 1^a. — **RATIO HUMANA PRIMUM ITER STERNIT AD FIDEM IN DEMONSTRANDIS VERITATIBUS NATURALIBUS, QUÆ DICHI SOLENT « PRÆAMBULA FIDEI ».**

1° Sane, ut ait *D. Thomas* (I, Q. II, a. 2 ad 1), « fides præsupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam et ut perfectio perfectibile ». Nequit enim homo rationalem fidei actum elicere nisi præcognoscat existere Deum qui providet de creaturis, et cui libere obediendum est ut anima præmium immortale consequatur. Atqui nonnisi per *petitionem principii* vellet quis veritates illas præambulares, scil. Dei existentiam, sapientiam, providentiam, animæ libertatem atque immortalitatem, inficienti incredulo ex revelatione ac fide suadere. Ergo ratio humana efficacem præstat religioni operam in demonstrandis præambulis fidei.

2° In *confirmationem* ac *evolutionem* hujus thesEOS opportune succurrunt verba *Leonis XIII* (encycl. *Æterni Patris*): « Primo quidem philosophia, si rite a sapientibus usurpetur, iter ad veram fidem quodammodo sternere et munire valet, suorumque alumnorum animos ad revelationem suscipiendam convenienter præparare: quamobrem a veteribus modo *prae-*

¹ — Cf. *de Deo*, Disp. I, Q. un., a. 2; — supra, *de Gratia*, Disp. II, Q. un., a. 1.

*via ad christianam fidem institutio*¹, modo *christianismi praeludium et auxilium*², modo *ad Evangelium praedagogus*³ non immerito appellata est... Igitur primo loco magnus hic et præclarus ex humana ratione fructus capitur quod illa Deum esse demonstret: a *magnitudine enim speciei et creaturae cognoscibiliter poterit Creator horum videri*⁴. Deinde Deum ostendit omnium perfectionum cumulo singulariter excellere, infinita in primis sapientia, quam nulla usquam res latere, et summa iustitia, quam pravus nunquam vincere possit affectus, ideoque Deum non solum veracem esse, sed ipsam etiam veritatem falli et fallere nesciam. Ex quo consequi perspicuum est ut humana ratio plenissimam verbo Dei fidem atque auctoritatem conciliet ».

Conclusio 2^a. — ALIUD RATIONIS MUNUS ET OFFICIUM ERGA FIDEM EST OSTENDERE CREDIBILITATEM VERITATUM A DEO REVELATARUM.

Jam statuimus (supra, Q. I, a. 3) ad fidem prærequiri iudicium de *credibilitate* rerum fidei ex signis quibusdam mirabilibus, quibus Deus verbum suum confirmet: « quia enim ea quæ sunt fidei humanam rationem excedunt, non possunt per rationes humanas probari, sed oportet quod probentur per argumentum divinæ virtutis » (S. Th., III, Q. XLIII, a. 1). Atqui iudicium illud, licet circa supernaturalia fiat, de se tamen naturale est seu naturali inquisitione partum. Ergo.— Ad rem et eloquenter quidem *Pius IX* (Encycl. *Qui pluribus*): « Hæc fides, vitæ magistra, salutis index, vitiorum omnium expultrix, ac virtutum fecunda parens et altrix, divini sui auctoris et consummatoris Christi Jesu nativitate, vita, morte, resurrectione, sapientia, prodigiis, vaticinationibus confirmata, supernæ doctrinæ luce undique refulgens, ac cœlestium divitiarum ditata thesauris, tot prophetarum prædictionibus, tot miraculorum splendore, tot martyrum constantia, tot sanctorum gloria vel maxime clara et insignis, salutares proferens Christi leges, ac majores in dies ex crudelissimis ipsis persecutionibus vires acquirens, universum orbem terra marique, a solis ortu usque ad occasum, uno crucis vexillo pervasit, atque idolorum profligata fallacia, errorum depulsa caligine, triumphatisque cujusque generis hostibus, omnes populos, gentes, nationes, utcumque immanitate barbaras, ac indole, moribus, legibus, institutis diversas, divinæ cognitionis lumine illustravit, atque suavis-

¹ — Clem. Alex., *Strom.* l. I, c. 16 ; l. VIII, c. 3.

² — Orig. ad Greg. Thaum.

³ — Clem. Alex., *Strom.* l. I, c. 5.

⁴ — Sap. XIII, 5.

simo ipsius Christi jugo subjecit, annuntians omnibus pacem, annuntians bona. Quæ certe omnia tanto divinæ sapientiæ ac potentiæ fulgore undique collucent ut cujusque mens et cogitatio *vel facile intelligat* christianam fidem *Dei opus* esse ».

Conclusio 3^a. — TERTIUM RATIONIS ERGA FIDEM OFFICIUM EST UT VERAM CHRISTI ECCLESIAM DEMONSTRET.

Cum enim Christus omnibus hominibus præceptum imponat ingrediendi Ecclesiam a se fundatam, censendus est eam taliter constituisse ut *visibilis* foret atque de facili ab ecclesiis falsi nominis *discernibilis*.—Discerni autem ab humana ratione vera Ecclesia potest, tum ex *motivis credibilitatis* fidei supra a Pio IX recensitis, tum ex *proprietatibus* seu notis Ecclesiæ propriis, maxime ex *unitate*¹.—Hæc complexa est *Vaticana Synodus* (Const. Dogm. *de Fid. cath.* c. 3) : « Ut autem officio veram fidem amplectendi, in eaque constanter perseverandi satisfacere possemus, Deus per Filium suum unigenitum Ecclesiam instituit suæque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tanquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci. Ad solam enim Catholicam Ecclesiam ea pertinent omnia, quæ ad evidentem *fidei* christianæ credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam Ecclesia *per se ipsa*, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis fœcunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinæ suæ legationis testimonium irrefragabile ».

Conclusio 4^a. — HOMO ACATHOLICUS TENETUR VERITATEM RELIGIOSAM SOLLICITE INQUIRERE, EAMQUE INVENTAM FIDEI ASSENSU ACCEPTARE.—Agitur hic de acatholicis seu infidelibus ac hæreticis *formalibus* qui dubiis circa religionem exagitantur.—Thesis ex utraque parte dirigitur contra *rationalistas* docentes absolutam humanæ rationis autonomiam atque independentiam a Deo Deique supernis revelationibus.

1^a *Pars* expressa invenitur in Litt. encycl. Pii IX *Qui pluribus* : ubi edocemur quod « *humana ratio*, ne in tanti momenti negotio decipiatur et erret, divinæ revelationis factum *diligenter inquirat oportet* » etc.—Summa ratio est, quia homo jure naturali tenetur præstare Deo verum religionis cultum, juxta illud *S. Thomæ* (II-IIæ, Q. LXXXI, a. 2 ad 3) : « De dictamine rationis naturalis est quod homo aliqua faciat ad reverentiam divinam ». Immo hoc est po-

¹ — Cf. Encycl. *Satis cognitum* Leonis XIII de *Unitate Ecclesiæ*.

tissimum hominis officium erga Deum ac seipsum, germanam religionem noscere sectarique et mentem principis salutaribus ornare. Atqui quo gravius aliquod officium est, eo majorem diligentiam requirit. Ergo.

2^a *Pars* apparet ex sententia *Conc. Vatic.* (Const. de Fid. cap. 3) : « Quum homo a Deo tanquam Creatore et Domino suo totus depondeat, et ratio creata increatæ veritati penitus subjecta sit, plenum revelanti Deo intellectus et voluntatis obsequium fide præstare tenemur ». Cf. can. 1 (*ibid.*), et propp. 15, 16, 17 *Syllabi*, ubi *indifferentismus* proscribitur.

1° Sane fides expresse a Deo exigitur (1 Joan. III, 23) : *Hoc est mandatum ejus ut credamus in nomine Filii ejus, Jesu Christi*, etc ; (vid. supra, Q. II, a. 3, de *necessitate fidei*).

2° *S. Thomas* (C. G. l. III, c. 118) intentam veritatem demonstrat ex vi *legis* divinæ, quæ tum *naturalis* tum *positiva* jure intelligitur. Nam « lex divina ad hoc ordinat hominem, ut sit *totaliter subditus Deo*. Sed, sicut homo subditur Deo amando, quantum ad voluntatem, ita subditur Deo *credendo*, quantum ad intellectum : non autem credendo aliquid falsum, quia a Deo, qui est veritas, nullum falsum homini proponi potest ; unde qui credit aliquod falsum non credit Deo. Ex lege igitur divina ordinantur homines ad fidem rectam ». — *Conf.* ex verbis *Conc. Coloniensis* (Decr. P. S. c. 4) : « Profecto si Deus ad homines loquitur, eo loquitur consilio ut sibi fides habeatur. Nec potest is, qui fidem detrectat, non inferre *injuriam* aut Dei *scientiæ* et *veracitati*, dum eum erroris vel fraudis non expertem innuit ; aut Dei *sapientiæ*, dum eum absque consilio agere et loqui opinatur ; aut supremo ejus *dominio*, cui se non vult submittere : unde etiam æternæ damnationis reus pronuntiatur ».

Solv. obj. (cont. 4^{am} concl.) — **OBJ. 1.** — Privilegium potest legitime recusari. Atqui revelatio divina est privilegium. Ergo.

RESP. D. M : Privilegium, qua merus favor . . . *C* ; qua dispositio legalis, *N*. — *C. d. m :* scil. est favor tantum, *N* ; cum favore importat credendi legem, *C*. — *Neg. conseq.*

Quemadmodum supremus omnium Dominus naturam nostram sine nobis creatam ligare præceptis naturalibus potuit, ita et eandem naturam superius evectam potuit præceptis supernaturalibus adstringere¹. Itaque *donum* fidei etiam rationem *legis* habet.

OBJ. 2. — Quod liberum est non obligat. Atqui fides est libera. Ergo.

¹ — Cajet., in II-IIæ, Q. X, a. 1.

RESP. *D. M* : Quod liberum est tum a necessitate physica tum a vinculo morali nullo modo obligat, *C* ; quod liberum est a necessitate physica, subicitur tamen vinculo conscientiae, non obligat moraliter, *N*.—*C. d. m* : . . . libera est a vi necessitante ad unum, *C* ; ab omni vinculo morali, *N*.—*Neg. conseq.*

Hæc solutio tangit tam celebratum a modernis incredulis principium de *libertate conscientiae* : quæ quidem libertas, intellecta eo sensu quod humana conscientia ab omni divinæ legis imperio eximatur, falsa est, Deo injuriosa, religionisque populatrix ac deletrix ; unde eam Pius IX merito nominavit *libertatem perditionis* (encycl. *Quanta cura*).

OBJ. 3.—Ratio humana est facultas suprema ac independens. Atqui facultas suprema ac independens nequit sub fidei jugo constringi. Ergo.

RESP. *D. M* : . . . in quolibet ordine, *N* ; in ordine naturali, *S. d* : . . . i. e. libertate gaudet *exercitii actuum* et *processuum* suorum, *C* ; independens est *objective* a vero immediate vel mediate perspecto ad cujus cognitionem ordinatur, *N*.—*C. d. m* : facultas undequaque independens . . . *C* ; facultas libera in exercendis suis actibus et processibus, dependens tamen a vero sibi innotescente vel per creaturarum conspectum vel superius per Dei revelationem, *N*.—*Neg. conseq.*

ARTICULUS II.

De consensu fidei et rationis.

Propius inquirenda et stabilienda subit harmonia quæ est nec deesse potest inter fidem et rationem, inter revelationem et scientiam.—Id autem præstabitur *in duabus* conclusionibus, prout vel fidem cum *indole* rationis, vel mysteria fidei cum *veritatibus* naturali lumine partis conferamus.

Conclusio 1^a. — RATIONABILE PRORSUS EST CREDERE DOGMATA A DEO REVELATA.

Prob. 1° ex *superioritate divini intellectus*.—Consonum enim rationi est assentire iis quæ, tametsi in se non visa, tamen ab excellentissimo omnium intellectuum ceu vera proponuntur. Atqui hujusmodi sunt veritates fidei revelatæ a Deo, cujus mens in infinitum quamlibet mentem excellentia superat. Ergo « sicut maximæ amentię esset idiota qui ea quæ a philosopho proponuntur falsa esse assereret, propter

hoc quod ea capere non potest ; ita et multo amplius nimie stultitiæ esset homo, si ea, quæ divinitus angelorum ministerio revelantur, falsa esse suspicaretur, ex hoc quod ratione investigari non possunt » (S. Thom. C. G. I, 3).— Huc spectant verba *Pii IX* (encycl. *Singulari quidem*) circa rationalistas : « Hi sunt, ait, quibus (Ecclesia) constantissime opponit, æquum esse¹ ut *de cognitione Dei ipsi Deo credamus*, cujus scilicet totum est quod de eo credimus, quia utique ab homine Deus, uti oportet, cognosci non potuit, nisi salutarem sui cognitionem ipse tribuisset. Hi sunt quos ad mentis sanitatem hisce verbis revocare contendit : Quid magis contra rationem, quam ratione rationem conari transcendere ? et quid magis contra fidem, quam credere nolle quidquid non possis ratione attingere² ? Atque his inculcare non desinit, fidem non rationi, sed auctoritati inniti³ ; nec enim decebat ut, cum Deus ad hominem loqueretur, argumentis assereret suas voces, tanquam fides ei non haberetur, sed, ut oportuit, est locutus quasi rerum omnium maximus iudex, cujus non est argumentari, sed pronuntiare⁴ ».

2° *Ex summa credibilitate rerum fidei.* — Profecto rationi convenit ea credere quæ credibilia esse sufficientia ac plane evidentialia argumenta evincunt. Atqui motiva credibilitatis fidei catholicæ hanc evidentialiam vimque suasoriam præ se ferunt (cf. C. G. I, 6). Ergo « veritati, cui ratio humana experimentum non præbet, fidem adhibentes non leviter credunt, quasi *doctas fabulas* secuti, ut 2 Pet. I, 16 dicitur. Hæc enim divinæ sapientiæ secreta ipsa divina sapientia, quæ omnia plenissime novit, dignata est hominibus revelare, quæ sui præsentiam et doctrinæ et inspirationis veritatem *convenientibus argumentis* ostendit, dum ad confirmandum ea, quæ naturalem cognitionem excedunt, opera visibiliter ostendit, quæ totius naturæ superant facultatem » (*ibid.*).— Rursus *Pius IX* (encycl. *Qui pluribus*) : « Itaque humana ratio, ex splendidissimis hisce æque ac firmissimis argumentis clare aperteque cognoscens Deum ejusdem fidei auctorem existere, ulterius progredi nequit, sed quavis difficultate ac dubitatione penitus abjecta atque remota, omne eidem fidei obsequium præbeat oportet, cum pro certo habeat a Deo traditum esse quidquid fides ipsa hominibus credendum et agendum proponit ».

3° *Ex necessitate universali fidei.*— Non minus rationale est loquenti Deo quam hominibus, cognatis, concivibus,

¹ — Cassian., *de Incarnat.* l. IV, c. 2.

² — S. Bernard., *epist.* 190.

³ — S. Bernard., *de Considerat.* l. V, c. 3.

⁴ — Lactant., *Div. Institut.* l. III, c. 1.

magistris, fidenter credere. Jamvero sine fide verbo ac testimonio hominum adhibita, nec domestica, nec civilis, neque ulla unquam societas consistere posset; imo ipsæ humanæ disciplinæ apud plures periclitarentur¹.—Ad rem *S. Thomas* (Opusc. VI, in *Symb.* c. 1): « Si homo nollet credere nisi ea quæ cognosceret, certe non posset vivere in hoc mundo: quomodo enim aliquis vivere posset, nisi crederet alicui? Quomodo etiam crederet quod talis esset pater suus? Et ideo est necesse quod homo credat alicui de iis quæ perfecte non potest scire per se, sed nulli est credendum sicut Deo. Et ideo illi qui non credunt dictis fidei, non sunt sapientes, sed stulti et superbi, sicut dicit Apostolus (1 Tim. VI, 4): *Superbus est, nihil sciens* ».

Conclusio 2^a. — MYSTERIA FIDEI NEQUAQUAM PUGNANT CUM VERITATIBUS RATIONALIBUS.

1° Id multipliciter probari potest (C. G. I, 7), scilicet:

a) *Ex rei natura*.—« Ea enim quæ naturaliter rationi sunt insita, verissima esse constat, in tantum ut nec ea esse falsa sit possibile cogitare; nec id quod fide tenetur, quum tam evidenter divinitus confirmatum sit, fas est credere esse falsum. Quia igitur *solum falsum vero contrarium est*, ut ex eorum definitionibus inspectis manifeste apparet, impossibile est illis principiis, quæ ratio naturaliter cognoscit, prædictam veritatem fidei contrariam esse » (*l. cit.*).

b) *Ex praecontinentia fidei et rationis in Deo*.—« Illud idem, quod inducitur in animam discipuli a docente, doctoris scientia continet, nisi doceat fecte; quod de Deo nefas est dicere. Principiorum autem naturaliter notorum cognitio nobis divinitus est indita, quum ipse Deus sit auctor nostræ naturæ. Hæc ergo principia etiam divina sapientia continet. *Quidquid igitur principiis hujusmodi contrarium est, est divinæ sapientiae contrarium*, non igitur a Deo esse potest. Ea igitur quæ ex revelatione divina per fidem tenentur non possunt naturali cognitioni esse contraria » (*ibid.*).

c) *Ex communi fidei rationisque subjecto*.—« Ea quæ sunt naturalia mutari non possunt, natura manente; *contrariæ autem opiniones simul eidem inesse non possunt*; non igitur contra cognitionem naturalem aliqua opinio vel fides homini a Deo immittitur » (*ibid.*).

d) *Ex absurdo*.—« Contrariis rationibus intellectus noster ligatur, ut ad veri cognitionem procedere nequeat. Si igitur contrariæ cognitiones nobis a Deo immitterentur, ex hoc a

¹ — Cf. Balmès, *Le Protest. comp. au Cathol.*, vol. I, c. 5.

veritatis cognitione intellectus noster impediretur ; quod a Deo esse non potest » (ibid.).

Coroll.— « Evidenter colligitur, quæcumque argumenta contra fidei argumenta ponantur, hæc ex principiis primis naturæ inditis per se notis non recte procedere. Unde nec demonstrationis vim habent, sed vel sunt rationes *probabiles* vel *sophisticæ* ; et sic ad ea solvenda locus relinquitur » (*ibid.*).

2° Hæc confirmavit novisque auxit consequentiis *Conc. Vatic.* (Const. dogm. *de Fid. cath.* c. 4) : « Etsi fides sit supra rationem, a) nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest : cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit ; Deus autem negare seipsum non possit, nec verum vero unquam contradicere.— b) Inanis autem hujus contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiæ intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur.— c) Omnem igitur assertionem veritati illuminatæ fidei contrariam omnino falsam esse definimus.— d) Porro Ecclesia, quæ, una cum apostolico munere docendi, mandatum accepit fidei depositum custodiendi, jus etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiat per philosophiam et inanem fallaciam. Quapropter omnes christiani fideles hujusmodi opiniones, quæ fidei doctrinæ contrariæ esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatæ fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimas scientiæ conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem præ se ferant, habere tenentur omnino ».— Cf. prop. 6a damnata in *Syllabo*.

Solv. obj. — **OBJ. 1.**— Id cum ratione nequit concordare quod nativæ ejus *indoli* repugnat. Atqui credere repugnat indoli rationis, cujus est inquirere et in evidentia quiescere. Ergo.

RESP. C. M.— *D. m* : ... credere ea quæ naturaliter sunt demonstrabilia secundum intrinsecæ evidentiae lucem, *Trans* ; ea quæ, captum rationis excedentia, extrinseca tantum credibilitatis evidentia nunc illustrari possunt, *S. d* : ea credere sine sufficienti motivo credibilitatis... *C* ; cum tali motivo sufficienti, *N.*— *Neg. conseq.*

Ratio ipsa bene ordinata dictat exquirendam esse illam evidentiam cujus unumquodque objectum cognoscibile impræsentiarum sit capax : hinc in scientiis mere naturalibus prosequi certo licet evidentiam *intrinsecam* ; in mysteriis fidei vero non alia quam *extrinseca* evidentiae claritas legi-

time exspectari potest.—Cæterum fides hujus vitæ, quasi præambula quædam mentis institutio, via est ad plenam beatitudinis lucem ac visionem.

OBJ. 2.—Fides de mysteriis convenit tantum rationi nondum ab infantie cunabilis egressæ. Atqui scientiarum progressu jam humana mens succrevit atque adolevit. Ergo.

RESP. *D. M.* : Fides secundum se sumpta . . . *N.* ; fides illa quam nondum theologicæ disquisitiones illustrant, *C.—D. m.* . . . et ideo plura præ manibus habet subsidia quibus veram fidem confirmet, *C.* ; non amplius ei convenit fidem hanc profiteri, *N.*—*Neg. conseq.*

Nulla sane est rationis ætas qua licitum sit fide superedere, sicuti nullus est scientiæ progressus quo mysteria nobis his in terris pervia fiant¹. Quamobrem singulorum sæculorum historia memorat robustiora ingenia, quæ fidem simplicium fidelium amplecti ac confiteri non erubuerunt.—Ast scientiarum artiumque cultura atque incrementa id efficiunt ut plura præsto sint, ex quibus fides contra incredulos muniri ac illustrari valeat, uti v. g. inventa archæologica ostendunt.

OBJ. 3.—Fides, cui docti permulti refragantur, nequit esse rationi consona. Atqui permulti docti viri hodiernæ ætatis fidem rejiciunt. Ergo.

RESP. *D. M.* : . . . cui docti refragantur vi ipsius scientiæ legitime excultæ . . . *C.* ; cui refragantur aut ex præjudiciis, aut ex ignorantia rerum religiosarum, aut ex superbia mentis vitæque inhonestæ obstaculis, aut ex abusu scientiæ ultra principiorum suorum limites abreptæ, *N.*—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*²

ARTICULUS III.

De ope quam fides præstat rationi.

« Frequens ac solemnis est, ait Perrone³, ab *incredulis* et rationalistis in christianam fidem impacta calumnia, ex ea nimirum humanæ rationis evolutionem ac perfectibilitatem præpediri, ejusque vim sub fidei jugo opprimi omnino atque elidi. Nec ab iis fere discrepant *protestantes*, qui

¹—Vid. infra, art. 5.

²—Ex altera parte, docti permulti scientias humanas excolunt, quin ab hac laude fide sua prohibeantur ; e contrario (Cf. Antonin Eymieu, *La part des croyants dans les progrès de la science au XIXe siècle*, Paris, 1920).

³—*De analogia rationis et fidei*, S. I, cap. II, art. 2, prop. 2.

quamvis fidem, privato nimirum cujusque judicio innixam, admittant, omnes tamen in Ecclesiam catholicam insurgunt, quod ista, dum fidem ex principio repetit auctoritatis, *obscurantismum*, quem vocant, foveat scientiarumque omnium progressus retardet».—Occasio est ostendendi quot quantaque bona fides rationi humanisque scientiis impertiat.

Præaudiatur vox *Leonis XIII* (encycl. *Æterni Patris*) : « Merito, inquit, Vaticana Synodus præclara beneficia, quæ per fidem rationi præstantur, his verbis commemorat : Fides rationem ab erroribus liberat ac tuetur, eamque multiplici cognitione instruit¹. Atque idcirco homini, si saperet, non culpanda fides, veluti rationi et naturalibus veritatibus inimica, sed dignæ potius Deo gratiæ essent habendæ, vehementerque lætandum, quod, inter multas ignorantiae causas et in mediis errorum fluctibus, sibi fides sanctissima illuxerit quæ, quasi sidus amicum, citra omnem errandi formidinem portum veritatis commonstrat ».

Conclusio 1^a. — FIDES IN PRIMIS RATIONEM DITAT PRETIOSISSIMO COGNITIONUM SUPERNATURALIUM THESAURO.

1° Etenim Deus per revelationem suam, veluti januam mundi inexplorati aperiens, nobis patefecit *novas* veritates multaque tum de seipso, tum de Angelis, tum de hominibus recondita mysteria, puta Trinitatis, Incarnationis, gratiæ, etc., quæ nunquam ratio humana per se vel suspicari potuisset.—Porro hæc veritates, quæ cum ipsa Divinitatis natura connectuntur nobilemque ordinis supernaturalis œconomiam pandunt, *dignitate* sua in infinitum excedunt quæcumque in scientiis humanis demonstrantur.—Nec quibusdam tantum doctis ac privilegiariis cognitio fidei convenit, sed *ad omnes* indiscriminatim suæ lucis radios diffundit ; in quo disciplinis humanis certe præeminet.

2° Huc spectant quæ habet *D. Thomas* (C. G. I, 5). Ubi refert Aristotelis dicta « quod homo debet se ad immortalia et divina trahere quantum potest... quod, quamvis parum sit quod de substantiis superioribus percipimus, tamen id modicum est magis amatum et desideratum omni cognitione quam de substantiis inferioribus habemus ; » unde subdit ipse Angelicus : « Apparet quod de rebus nobilissimis quantumcumque imperfecta cognitio maximam perfectionem animæ confert. Et ideo, quamvis ea quæ supra rationem sunt ratio humana plene capere non possit, tamen multum sibi perfectionis acquirit, si saltem ea qualitercumque teneat fide ».

¹ — Const. dogm. *de Fide cath.*, c. 4.

Conclusio 2^a. — ETIAM IN ORDINE NATURALI FIDES RATIONI MULTIPLICI ADJUMENTO EST.

1° Revera plurimas Deus veritates naturales cum supernaturalibus humano generi revelavit. Porro ut demonstrat *D. Thomas* (C. G. l. I, c. 4), nisi naturalium illorum dogmatum certitudo divinitus nobis affulsisset, *pauci* admodum homines, plerisque natura, vitæ necessitatibus vel desidia impeditis, nec nisi post *longum tempus*, attentis doctrinæ passionumve obstaculis, neque sine frequenti *erroris admixtione*, ad notitiam divinorum præsertim ac moralium intelligibilium ex se pervenirent. Magna ergo fuit fidei in rationem collata utilitas per hoc quod Deus ipsa vera naturalia hominibus addiscenda proponeret.

2° *Historia* luculenter id confirmat. « Sane, ait *Leo XIII* (encycl. *Æterni Patris*), philosophorum veterum, qui fidei beneficio caruerunt, etiam qui habebantur sapientissimi, in pluribus deterrime errarunt. Nostis enim, inter nonnulla vera, quam sæpe falsa et absona, quam multa incerta et dubia tradiderint de vera divinitatis ratione, de prima rerum origine, de mundi gubernatione, de divina futurorum cognitione, de malorum causa et principio, de ultimo fine hominis æternaque beatitudine, de virtutibus et vitiis, aliisque doctrinis, quarum vera certaque notitia nihil magis est hominum generi necessarium.»—Revelante autem Deo, fidei lux mentes revocavit ab innumeris pene errorum illorum formis: videl. (in ordine *theoretico*) a *scepticismo*, a *dualismo*, *pantheismo* et *polytheismo*, a *materialismo* et *fatalismo*, etc.; (in ordine *moralis*) a *stoïcismo* et *sensualismo*, a *socialismo* pagano quo Status omnipotens universa fere jura *individualia* absorbebat, ab erroribus de *societate domestica* et *civili*, quibus grassantibus matrimonii unitas et indissolubilitas, vis sacra legum legitimæque libertatis principia tam turpiter conculcabantur. Uno verbo ratio humana per fidem in pristinum honorem, sibi peccato ademptum, restituta est.

Conclusio 3^a. — FIDEI INFLUXUS IN SCIENTIAS, LITTERAS ET ARTES, MIRIFICE EXSERITUR.

1° *Influxus in scientias*.—Hujus influentiæ ratio multiplex colligitur. a) Legimus (Prov. XVI, 16): *Posside sapientiam, quia auro melior est*; et (3 Reg. IV) laudatur et extollitur Salomonis sapientia cum moralis et philosophica, tum zoologica et naturalis. Certe nunquam Ecclesia destitit scientiæ *laudes* efferre ad eamque excolendam homines hortari, non solum quia per illam naturæ auctor Deus celebratur, verum etiam quia scientiæ cultu nobilitatur humana mens vitæque bonum ac commodum promovetur. Legitur in *Conc.*

Vat. (Const. *de Fid.* c. 4) : « Tantum abest ut Ecclesia humanarum artium et disciplinarum culturæ obsistat, ut hanc multis modis juvet atque promoveat. Non enim commoda ab iis ad hominum vitam dimanantia aut ignorat aut despicit ; fatetur imo, eas, quemadmodum a Deo, scientiarum Domino, profectæ sunt, ita, si rite pertractentur, ad Deum, juvante ejus gratia, perducere ». — *b*) Secundo, theologia seu scientia fidei principatu quodam in omnes scientias humanas potitur ; unde, juxta *D. Thomam* (I, Q. I, a. 6), ad illam pertinet « judicare de eis. Quidquid enim in aliis scientiis invenitur veritati hujus scientiæ repugnans, totum condemnatur ut falsum ». Est igitur fides scientiarum *regina* et moderatrix. — *c*) Tertio, ex una parte dogmatum revelatio, puta Incarnationis, Eucharistiæ, lucem non parvam certis problematibus metaphysicis affudit ; ex altera parte, quot in Scripturis reperiuntur utilia non solum historiæ chronicæ ac philosophicæ, sed insuper ethnologiæ, geographiæ, aliisque disciplinis naturalibus ! — *d*) Amplius, fides in sui tutelam, expositionem ac ornamentum advocat universas fere scientias, philosophiam, historiam¹, physiologiam, archæologiam, etc., (vid. art. seq.) ; quin prætereamus parallela studia ab ipsis adversariis, impugnandæ fidei occasione, suscepta. — *e*) Tandem Ecclesia semper et quam maxime sollicita fuit de *promovenda* scientiarum cultura ; quod eloquenti suffragio comprobant tum permulta Doctorum ac scriptorum ecclesiasticorum monumenta, tum Academiæ ac Universitates quas per tot jam sæculorum spatia Romani Pontifices in plerisque regionibus constituere zelati sunt, tum diligens atque indefessa catholicorum antistitum cura in erigendis, cum Seminariis, gymnasiis philosophicis ac scientificis.

2° *Influxus in litteras et artes.* — *a*) *Leo XIII* (Brev. *Plane quidem*²), exposita ad mentem catholicam nobilitate atque utilitate *litterarum*, eleganti pagina complexus est quæ Ecclesia in illarum profectum contulit : « Ecclesia catholica, inquit, quemadmodum cætera quæ honesta sunt, quæ pulchra, quæ laudabilia, ita etiam humanarum litterarum studia tanti semper facere consuevit quanti debuit, in eisque provehendis curarum suarum partem non mediocrem perpetuo collocavit. Revera sancti Ecclesiæ Patres, quantum sua cuique tempora siverunt, exculi litteris omnes : nec in eis desunt qui tantum ingenio et arte valuerunt, ut veterum

¹ — *Leo XIII*, qui prius dederat *Litt. encycl. Æterni Patris* ad promovenda studia *philosophica*, postea edidit et *encycl. Saepenumero considerantes de studiis historicis*, et *encycl. Providentissimus Deus de studiis biblicis*.

² — *De studiis humaniorum litterarum* (20 maii 1885).

romanorum græcorumque præstantissimis non multum cedere videantur. Similiter hoc summum beneficium Ecclesiæ debetur, quod libros veteres poetarum, oratorum, historicorum Latinos græcosque magnam partem ab interitu vindicavit. Et, quod nemo unus ignorat, quibus temporibus bonæ litteræ vel per incultum et negligentiam jacerent, vel inter armorum strepitum Europa tota conticescerent, in communibus monachorum ac presbyterorum domiciliis unum nactæ sunt ex tanta illa turba barbariaque perflugium... In tam longo Pontificum ordine vix reperiatur, cui non debeant litteræ plurimum. Providentia enim munificentiaque illorum, cupidæ litterarum juventuti passim scholæ et collegia constituta; bibliothecæ alendis ingeniis paratæ; jussi Episcopi ludos aperire in diœcesibus litterarios; eruditi viri beneficiis maximisque propositis præmiis ad excellentiam incitati», etc.—*b*) Non minus Ecclesiæ Pontifices atque antistites meriti sunt de *bonis artibus*, scil. de pictura, architectura, statuaria, quibus provehendis impensam sæpe dederunt operam, quæque ex ipsis fidei mysteriis cultuque catholico nobiliorem ducunt suæ culturæ alimoniam. Pulchrum enim, quo divinius, eo præstantius est¹.

Solv. obj. — **OBJ. 1.**— Fides auctoritate nititur. Atqui principium auctoritatis ingenia comprimit ac inermia facit. Ergo.

RESP. C. M.— *D. m* : ... auctoritatis quæ prohibeat omnem scientificum processum, *C* ; quæ tantum ingenia coercet in credendis iis quorum natura mentibus creatis impervia est, *N*.— *Neg. conseq.*

Principium *auctoritatis*, quo subnititur fides, nedum libertati humanæ mentis officiat, eam potius perficit ac tuetur multa vera certaue constituendo limitesque petulantibus ac temerariis ingeniis figendo, juxta illud Christi (Joan. VIII, 32) : *Veritas liberabit vos*.— Cæterum, ubi scibilia nullo cum fide vinculo nectuntur, apertus campus legitimis scientiæ disquisitionibus relinquitur, tacente vel approbante Ecclesia.

OBJ. 2.— Ecclesia per *Indicem* multos libros lectioni subtrahit. Atqui hæc prohibitio diffusioni scientiarum manifeste adversatur. Ergo.

RESP. D. M : ... libros mere scientificos, *N* ; ... in quibus fidei morumque bona, bono scientiæ longe præstantiora, offenduntur, *C*.— *C. d. m* : prohibitio librorum mere scientifico-

¹ — Tractationem illam longius persequi nostrum non est, sed ad *Apologistas* pertinet : — cf. Balmès, *Le Protestantisme comparé au Catholicisme* ; Chateaubriand, *Le Génie du Christianisme*, etc. ; — cf. quoque encycl. Benedicti XV *In præclara summorum* (30 apr. 1921) circa Dantem Alighierium.

rum adversaretur scientiæ, *C* ; prohibitio librorum offendentium eadem et mores, *S. d.* : si nemini prorsus nullaue sub conditione permissio eos legendi detur, *Trans* ; supposita, quodcumque expediat, hac permissione, *N.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.—Inde a Reformatione sæc. XVI, scientiæ et artes novum veluti impulsus acceperunt. Atqui Reformationis proprium id fuit ut rationem a fidei jugo emanciparet. Ergo.

RESP. *D. M.* : . . . scientiæ principales, quales sunt theologia scholastica et philosophia, *N* ; scientiæ inferiores et artes, *S. d.* : et hujus progressus nullum principium ante Reformationem exstitit, *N* ; cum Reformatione cœcidit nova quædam impulsio studiorum experimentalium, litterarum et artium, non Reformationi ipsi, sed variis aliis causis tribuenda, *C.*—*D. m.* : et in hoc progressum scientiæ adjuvit, *N* ; scientiis præsertim philosophicis nocuit, *C.*—*Neg. conseq.*

Quatuor notabimus.—1° *Excellentiores scientiæ*, uti theologia scholastica, philosophia theoretica et moralis, longe ante Reformationem et in media ætate gloriæ fastigium attigerant, a quo dein, auctore partim protestantismo, delapsæ sunt, et ad quod nunc, Leonis XIII opera, feliciter revocantur.—2° Igitur non in illis nobilioribus disciplinis, sed in *inferioribus* scientiis artibusque excolendis Protestantes quamdam sibi eruditionis progressusque laudem meruerunt.—Neque 3° eruditionis illa atque scientiarum præsertim experimentalium progressio jure potest ipsi Reformationi attribui, sed variis aliis causis, scil. faciliori populorum commercio, novi orbis explorationi, detectioni artis typographicæ, diversisque inventionibus, etc.—Unde 4° in illis modernorum studiis, scil. chemicis, physicis, criticis, philologicis, archæologicis, etc., multi catholici etiam e clero excelluerunt atque excellent¹.

ARTICULUS IV.

De ope quam ratio susceptæ fidei præstare potest.

Vaticana Synodus, disserens de mutua fidei rationisque habitudine, hæc habet (*Const. de Fid.* c. 4) : « Neque solum fides et ratio inter se dissidere numquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret, ejusque lumine illustrata rerum divinarum scien-

¹ — Vid. plura ap. Perrone, *loc. cit.*

tiam excolat ;» etc.—Propositum est ostendere quid subsidii ratio, jam lucente revelatione, fidei exhibere valeat.

Conclusio.—RATIO, SUFFICIENTER EXCULTA, EFFICACI OPERA POTEST FIDEI CHRISTIANÆ SUBSIDIARI.—Duo præsertim rationis munia exerceri possunt in gratiam fidei illustrandæ ac defendendæ.

Et 1° potest ratio *inquirere in fundamenta religiosæ veritatis eaque tueri.*

Jam enim supra (art. 1) ostensum est rationi officium incumbere expediendi viam ad fidem, quatenus demonstret revelationis factum veramque Christi Ecclesiam, de cujus ore veritas, definita ac sancita, accipienda est. Porro hæc duo præstari, ut par est, non possunt, nisi perspecta atque explorata auctoritate ac natura *Librorum Sanctorum* quibus depositum revelationis, una cum plerisque credibilitatis motivis, principaliter continetur, et e quibus Ecclesiæ institutio ac magisterium infallibile plane demonstrantur. Ad rem *Leo XIII* (encycl. *Providentissimus Deus*) : « Quoniam vero divinum et infallibile magisterium Ecclesiæ in auctoritate etiam Sacræ Scripturæ consistit, hujus propterea fides saltem humana asserenda in primis vindicandaque est ; quibus ex libris, tanquam ex antiquitatis probatissimis testibus, Christi Domini divinitas et legatio, Ecclesiæ hierarchicæ institutio, primatus Petro et successoribus ejus collatus, in tuto apertoque collocentur ». Id fieri solet in ea theologica disciplina quæ vocatur *Introductio ad Sacram Scripturam* ; quod quidem ut rite peragatur, necnon ut fidei dogmata genuino sensu e fonte biblico depromantur, Summus Pontifex (*Encycl. cit.*), apprime commendat studium linguarum veterum orientalium, artis criticæ, ipsarumque scientiarum naturalium. Unde patet quantum auxilium ratio, scientifico illo apparatu munita, possit fidei adhibere.

2° Multiplex adhuc requiritur rationis usus *ut Sacra Theologia naturam habitumque veræ scientiæ induat.*—In mente nobis non est hic inquirere an et quomodo theologia sit veri nominis scientia ; hæc namque disceptatio proprie ad *Theol. fundamentalem* pertinet. At recolere breviter volumus quantum commodum doctrina fidei, ad tractationem scientificam evehenda, ex ratione humana capiat.

a) Ratio in primis *veritates fidei scientificè coordinat.* Ait enim *Leo XIII* (encycl. *Æterni Patris*) : « In hac nobilissima disciplinarum magnopere necesse est, ut multæ ac diversæ cœlestium doctrinarum partes in unum veluti corpus colligantur, ut suis quæque locis convenienter dispositæ, et ex propriis principiis derivatæ, apto inter se nexu cohære-

ant; demum ut omnes et singulæ suis, iisque invictis, argumentis confirmentur».—Hoc autem ex parte humanæ mentis manifeste requirit penitiorē *logicæ* notitiam, paremque peritiam in arte *exegetices biblicæ*, non omīssa eruditōne *patristica*.

b) Ratio quoque *dogmata fidei declarat atque fecundat*. Pergit *R. P.* (*ibid.*): «Nec silentio prætereunda, aut minimi faciēda est accuratior illa atque uberior rerum, quæ creduntur, cognitio, et ipsorum fidei mysteriorum, quoad fieri potest, aliquanto lucidior intelligentia, quam Augustinus alique Patres et laudarunt et assequi studuerunt, quamque ipsa Vaticana Synodus¹ fructuosissimam esse decrevit. Eam siquidem cognitionem et intelligentiam plenius et facilius certe illi consequuntur, qui cum integritate vitæ fideique studio ingenium conjungunt *philosophicis* disciplinis expolitum, præsertim cum eadem Synodus Vaticana doceat ejusmodi sacrorum dogmatum intelligentiam tum ex eorum, quæ naturaliter cognoscuntur, analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo peti oportere²».

c) Ratio tandem *veritates religiosas contra adversarios quoscumque defendit*. Rursus *Leo XIII* (*ibid.*): «Postremo hoc quoque ad disciplinas philosophicas pertinet, veritates divinitus traditas religiose tueri, et iis qui oppugnare audent resistere. Quam ad rem, magna est philosophiæ laus, quod fidei propugnaculum ac veluti firmum religionis munimentum habeatur. . . Profecto sicut inimici catholici nominis, adversus religionem pugnaturi, bellicos apparatus plerumque a philosophica ratione mutuuntur, ita divinarum scientiarum defensores plura e philosophiæ penu depromunt, quibus revelata dogmata valeant propugnare. Neque mediocriter in eo triumphare fides christiana censenda est, quod adversariorum arma, humanæ rationis artibus ad nocendum comparata, humana ipsa ratio potenter expediteque repellat».

3° Quæ huc usque de theologico rationis ac philosophiæ usu ex verbis ipsis Supremi Ecclesiæ Doctoris proposuimus, miram ex *historia theologiæ* confirmationem suscipiunt. Nam, subdit idem Pontifex (*Encycl. cit.*), «primi Ecclesiæ Patres et Doctores, qui satis intellexerant, ex divinæ voluntatis consilio, restitutorem humanæ etiam scientiæ esse Christum, qui Dei virtus est Deique sapientia³ et *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi*⁴, veterum sapientium

¹— Const. dogm. de *Fid. cath.* c. 4.

²— Const. et c. cit.

³— 1 Cor. I, 24.

⁴— Coloss. II, 3.

libros investigandos, eorumque sententias cum revelatis doctrinis conferendas susceperunt; prudentique delectu quæ in illis vere dicta et sapienter cogitata occurrerent, amplexi sunt ».

a) Hinc primo nominantur *Apologetæ* (*ibid.*) « qui, fide præeunte, ab humana quoque sapientia argumenta sumpserunt » ad defendendam contra *gentiles* veræ religionis fideique *existentiam*; inter quos fuerunt *S. Justinus*, *S. Irenæus* alique, maxime *Clemens Alex.*, de cujus disputationibus dixit *S. Hieronymus* (epist. ad Magn.): « Quid in illis indoctum? Imo quid non de media philosophia est? » « Multa ipse quidem incredibili varietate disseruit ad condendam philosophiæ historiam, ad artem dialecticam rite exercendam, ad concordiam rationis cum fide conciliandam utilisima » (*Encycl. cit.*).—Inter *Patres*, qui fidei *sinceritatem* præcipue contra *haereticos* tuiti sunt, « palmam præripuisse visus est *Augustinus*, qui ingenio præpotens, et sacris profanisque studiis ad plenum imbutus, contra omnes suæ ætatis errores acerrime dimicavit fide summa, doctrina pari. Quem ille philosophiæ locum non attigit; imo vero quem non diligentissime investigavit, sive cum altissima fidei mysteria et fidelibus aperiret, et contra adversariorum vesanos impetus defenderet; sive cum, Academicorum aut Manichæorum commentis deletis, humanæ scientiæ fundamenta et firmitudinem in tuto collocavit, aut malorum, quibus premuntur homines, rationem et originem et causas est persecutus? Quanta de Angelis, de anima, de mente humana, de voluntate et libero arbitrio, de religione et de beata vita, de tempore et æternitate, de ipsa quoque mutabilium corporum natura subtilissime disputavit? » (*loc. cit.*).

b) Fide sic sufficienter firmata, in media ætate Doctores *scholastici* aggressi sunt doctrinas Scripturæ Patrumque libris diffusas diligenter congerere, ad formam *magis scientificam* reducere, intimiusque *perscrutari*. Quo quidem in opere quantam utilitatem sana philosophia præstaverit, nemo vel novitius in re theologica ignorare potest.—Jamvero inter omnes scholasticos doctores longe eminent *Thomas Aquinas* tum ingenii acumine rerumque naturalium ac philosophicarum notitia, tum methodi claritudine verborumque perspicuitate, tum principiorum altitudine, amplitudine et profunditate, quæ infinitarum fere veritatum semina continent aptasque responsiones ad omnes profligandos errores suppeditare queunt. Excelluit quidem *S. Thomas* in applicandis doctrinis Aristoteleis, convenienter limatis, ad fidei expositio-

nem atque defensionem. Unde *Leo XIII* (Brev. *Cum hoc sit*)¹, revocata necessitate harmoniæ fidem inter et rationem, addit : « Cujus convenientiæ mirabilisque concordiae cunctis beati Thomæ scriptis expressa imago perspicitur. In his enim excellit atque eminet modo intelligentia, quæ quod vult, fide præeunte, consequitur in pervestigatione naturæ ; modo fides, quæ rationis ope illustratur ac defenditur, sic tamen ut suam quæque inviolate teneat et vim et dignitatem ; atque, ubi res postulat, ambæ quasi fœdere icto ad utriusque inimicos debellandos junguntur ». Et (Encycl. *Æterni Patris*) perbelle describitur mutua illa fidei rationisque habitudo, adeo ut « ratio ad humanum fastigium Thomæ pennis evecta jam fere nequeat sublimius assurgere, neque fides a ratione fere possit plura aut validiora adjumenta præstolari quam quæ jam est per Thomam consecuta. »

c) Non diffitemur nobilem illam scholasticorum sapientiam, labentibus sæculis, adnitentibusque novatoribus sæc. XVI², quibus ea in re plurimi catholici novitatum cupidi consenserunt, quodammodo consensuisse et in despectu habitam fuisse ; ex quo schisma quoddam inter rationem et fidem ortum est. — Nihilominus ratio catholica plura adhuc et egregia edidit opera in tutelam christianæ religionis ; majori quoque studiorum cura disciplinæ historicæ, criticæ, exegeticæ, excultæ sunt, donec tandem *Leo XIII*, divino ductus spiritu, thomisticam philosophiam in pristinum decus revocaret. — Hanc autem Summus Pontifex se profitetur (encycl. *Æterni Patris*) pluribus ex motivis restaurare : 1° ut adolescentes, præsertim ii qui in Ecclesiæ spem succrescunt, mature assuescant religionis causam fortiter sapienterque agere ; 2° ut adversarii, quorum dux ratio est, perspecta fidei cum ratione concordia, præjudicia erroresque suos deponant ; 3° ut, per solidam S. Thomæ sapientiam, *domesticæ civilique ipsi societati* efficaciter consulatur ; 4° quia non solum *bonæ artes* a sana philosophia modum spiritumque sortiuntur, verum etiam quia et ipsæ *physicæ disciplinæ* plurimum præsidii ab illa exspectare possunt in agnoscendis rerum corporearum investigandisque legibus et principiis.

Patet igitur quam altum locum humana ratio ac scientia in fidei defensione et mente Ecclesiæ teneat.

¹ — Per hoc Breve declaratus est S. Thomas *patronus scholarum catholicarum* (4 aug. 1880).

² — Cf. Perrone, *op. cit.*, cap. I.

ARTICULUS V.

De limitibus quibus humana ratio contineri debet.

Præsupponimus jam in Theol. fundamentali demonstratam mysteriorum existentiam contra rationalistas, nec nisi de *abusu* rationis in rebus fidei pertractandis agere nunc consilium est.— Duo proponemus, unum quidem *generalius* quo propria rationis ad fidem habitudo definiatur, aliud *specialius* magisque illius habitudinis determinativum.

Conclusio 1^a. — RATIONIS HUMANÆ HABITUS ATQUE OFFICIUM IN TUENDA AUT TRACTANDA FIDE NON EST DOMINÆ, SED ANCILLÆ.

Id explicite docuit *Pius IX* (encycl. *Singulari quidem*), ubi ait : « Humanæ artis peritia, si quando tractandis sacris eloquiis adhibetur, non debet jus *magisterii* sibi arroganter arripere, sed veluti *ancilla* dominæ quodam famulatus obsequio subservire, ne si præcedit oberret, et dum exteriorum verborum sequitur consequentias, intimæ virtutis lumen amittat, et rectum veritatis tramitem perdat ».¹— Cf. *Conc. Vat.* (Const. de *Fid.* cap. IV).

Re quidem vera, aut agitur de mysteriis proprie dictis rebusque supernaturalibus, aut de veritatibus philosophicis et naturalibus, humano perviis intellectui. Atqui utraque ex parte repudianda est independentia, quam quidam neoterici vindicant, rationis a fide. Ergo. *Min. decl. ex Leone XIII* (encycl. *Æterni Patris*) : — 1° *Quoad mysteria* : legitur enim : « Ut pretiosis hisce, quos memoravimus, afferendis fructibus par philosophia inveniat, omnino oportet, ut ab eo tramite nunquam deflectat, quem et veneranda Patrum antiquitas ingressa est, et Vaticana Synodus solenni auctoritatis suffragio comprobavit. Scilicet cum plane compertum sit plurimas ex ordine supernaturali veritates esse accipiendas, quæ cujuslibet ingenii longe vincunt acumen, ratio humana, propriæ infirmitatis conscia, majora se affectare ne audeat, neque easdem veritates negare, neve propria virtute metiri, neu pro lubitu interpretari ; sed eas potius plena atque humili fide suscipiat et summi honoris loco habeat, quod sibi liceat in morem ancillæ et pedissequæ famulari cœlestibus doctrinis, easque aliqua ratione Dei beneficio attingere ».— 2° *Quoad veritates naturales* ; nam dicitur (*ibid.*) : « In iis autem doctrinarum capitibus, quæ percipere humana intelligentia naturaliter potest, æquum plane est sua

¹ — Petr. Dam., Opusc. 36, cap. 5.

methodo suisque principiis et argumentis uti philosophiam ; non ita tamen ut auctoritati divinæ sese audacter subtrahere videatur. Imo, cum constet ea quæ revelatione innotescunt certa veritate pollere, et quæ fidei adversantur pariter cum recta ratione pugnare, noverit philosophus catholicus se fidei simul et rationis jura violaturum si conclusionem aliquam amplectatur, quam *revelatae doctrinae repugnare* intellexerit. . . Qui philosophiæ studium cum obsequio fidei christianæ conjungunt, ii optime philosophantur ; quandoquidem *divinarum veritatum splendor*, animo exceptus, ipsam juvat intelligentiam ; cui non modo nihil de dignitate detrahit, sed *nobilitatis, acuminis, firmitatis* plurimum addit ».¹

Conclusio 2^a. — ERGO NON LICET HUMANÆ RATIONI SE IN JUDICEM NORMAMQUE DOGMATUM FIDEI ERIGERE, NEQUE CONFIDERE SE PROGRESSU SCIENTIARUM DIVINA MYSTERIA INTIME PERSCRUTARI POSSE. — Hæc propositio quasi consecrarium ex præcedente deducitur.

1^a Pars ostend. — 1° Illa facultas nequit esse judex ac norma objectorum fidei, quæ dogmatum supernaturalium naturam neque ante, neque post revelationem, potest adæquate intelligere. Atqui ratio humana, etiam post revelationem, non valet naturam mysteriorum adæquate intelligere. Ergo². — 2° Semel ac potestas metiendi et judicandi dogmata rationi concederetur in locum infallibilis magisterii Ecclesiæ, actum esset de toto fidei systemate. Quippe a) nec certo constare posset de Scripturarum canone ; b) neque credenda a non credendis firma auctoritate secernerentur ; c) unde fides, subjectivæ tantum cujusque persuasioni innixa, nutaret atque, dissoluta unitate, in diversa scinderetur. — Sed hæc magis proprie ad tract. de Ecclesia et Regula fidei pertinent³.

Corollarium unum adnotabimus de *protestantismo* ; nimirum systema Protestantium, in libero rationis individualis

¹ — Huc spectant propp. sequentes *Syllabi* ab Ecclesia damnatæ : — 8a *Quum ratio humana ipsi religioni æquiparetur, idcirco theologicæ disciplinæ perinde ac philosophicæ tractandæ sunt* ; — 10a *Quum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille jus et officium habet se subittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit ; at philosophia neque potest neque debet ulli sese submittere auctoritati* ; — 11a *Ecclesia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiæ tolerare errores, eique relinquere ut ipsa se corrigat* ; — 14a *Philosophia tractanda est, nulla supernaturalis revelationis habita ratione.* — Cf. Epist. Pii IX ad Archiep. Frising. *Gravissimas*, 1862.

² — Cf. de Deo, Disp. VIII, Q. IV, a. 1.

³ — Huc facit damnata *Syllabi* prop. 4a : *Omnes religionis veritates ex nativa humanæ rationis vi derivant ; hinc ratio est princeps norma qua homo cognitionem omnium cujuscumque generis veritatum assequi possit ac debeat.*

examine fundatum, cum *logice* tum *historice* ducit ad rationalismum. *Logice* quidem : eo quod principio rationalistico nititur ; *historice* vero, quia de facto constat pleraque fidei catholicæ dogmata fuisse apud Protestantes vel negata vel adulterata : quæ subversio radicalior in dies evadit, præsertim ubi religio non est Statui adsociata¹.

2^a *Pars* definita est a *Conc. Vat.* (IV, can. 1) : « Si quis dixerit... universa fidei dogmata posse per rationem *rite ex-cultam* e naturalibus principiis intelligi et demonstrari, A. S.» Cf. prop. 9 *Syllabi* Pii IX.

Sane, quæ *specificæ* ac *essentiali* distantia excedunt objectum connaturale intellectus creati nullo prorsus, quantumvis perfecto, scientiarum naturalium ac rationalium progressu possunt a nobis secundum naturam suam capi. Atqui mysteria esse hujusmodi, intelligenti terminos plane liquet. Ergo.— Apprime rem confirmat *D. Thomas* (C. G. I, 8) : « Considerandum videtur, inquit, quod res quidem sensibiles, ex quibus humana ratio cognitionis principium sumit, aliquale vestigium in se divinæ imitationis retinent, vid. quod sunt et bonæ sunt, ita tamen imperfectum quod ad declarandam ipsius Dei substantiam omnino *insufficiens invenitur*. Habent enim effectus suarum causarum, suo modo, similitudinem, quum agens agat sibi simile ; non tamen effectus ad perfectam agentis similitudinem semper pertingit. Humana igitur ratio ad cognoscendum fidei veritatem, quæ solum videntibus divinam substantiam potest esse notissima, ita se habet quod ad eam potest aliquis veras similitudines colligere ; quæ tamen non sufficiunt ad hoc quod prædicta veritas quasi *demonstrative* vel *per se intellecta* comprehendatur. Utile tamen est ut in hujusmodi rationibus, quantumcumque debilibus, se mens humana exerceat, *dummodo desit comprehendendi vel demonstrandi præsumptio* ; quia de rebus altissimis, etiam parva et debili consideratione, aliquid posse conspicere jucundissimum est ».²

¹ — Cf. Perrone, *op. cit.*, c. III, a. 2, prop. 2.

² — De toto hujus questionis quintæ argumento cf., si lubet, opusc. quod edidimus sub titulo : *La Foi et la Raison en elles-mêmes et dans leurs rapports* (Québec, 1890).

DISPUTATIO SEPTIMA

QUÆSTIO UNICA

DE SPE THEOLOGICA

Eleganter *Gonet* tractatum de spe his verbis orditur : « Quemadmodum fides est *regula* intellectus illumque continet et moderatur, ne circumferatur omni vento doctrinæ et ad varias errorum syrtes ac scopulos illidatur, ita spes est *anchora*¹ voluntatis, eam firmam et fixam tenens, ne inter procellas et tempestates hujus vitæ fluctuet, æstuque veluti quodam abreptus humanus animus ab optato cursu deviet, atque cœlestis beatitudinis prosecutione desistat ». Hinc idem auctor spem nominat *pedem* animæ, cui tota innititur et quo subsistit et incedit ; alii eam comparant *alae* potentissimæ, quæ fragiles animos ad superna erigit.

Nos documenta *S. Thomae* (QQ. XVII-XIX) sub uno doctrinarum capite concludentes, consueta brevitate, nobilissimam illam virtutem lectori indagandam proponemus sequenti ordine.— Spes considerari potest tripliciter : primo quidem *in se*, sive sub ratione absoluta virtutis, tum quoad objectum *formale* (art. 1) tum quoad objectum *materiale* (art. 2), sive sub ratione virtutis *theologicae* (art. 3) ; secundo ex parte *subjecti* (art. 4) ; tertio secundum *proprietas* quibus gaudet quæque esse possunt vel certitudo et necessitas (art. 5), vel honestas compossibilis cum perfectione caritatis (art. 6).

¹ — Heb. VI, 19.

ARTICULUS I.

Utrum spes sit virtus et quonam motivo formali nititur.

(Q. XVII, aa. 1 et 4)

Plura sunt *praeobservanda*.—1° a) Nomine spei communiter intelligitur expectatio futuri boni. Bonum autem speratum potest esse vel *sensibile* vel *spirituale*; consequenter alia est spes quæ continetur inter passiones appetitus sensitivi, alia vero quæ ad appetitum rationalem seu ad voluntatem pertinet. Porro spes voluntatis potest esse aut *naturalis* aut *supernaturalis*: de spe supernaturali et theologica nunc agimus.—b) Spes autem hoc sensu multipliciter in Scripturis accipitur: nempe pro *rebus speratis* (Tit. II, 13): *Expectantes beatam spem*; pro eo in quo speramus (Ps. XXI, 10): *Tu es... spes mea ab uberibus matris meae*; proprius pro actu sperandi (Job. XIX, 27): *Reposita est haec spes mea in sinu meo, necnon pro habitu* (1 Cor. XIII, 13).

2° Ad notionem virtutis spei distinctius enucleandam, proderit referre ex *D. Thoma* (I-IIæ Q. XL, aa. 1-2) definitionem spei, in quantum est *passio*. Spes istiusmodi est « motus appetitus sensitivi in bonum, futurum, arduum, possibile adeptu ». Ubi quatuor accipiantur: quatenus spes est de bono, differt a timore qui est de malo; quatenus est de bono futuro, differt a gaudio vel delectatione quæ est de bono præsentis; quatenus fertur ad bonum *arduum*, differt a desiderio vel cupiditate quæ est de bono futuro absolute; quatenus tandem arduum illud est *adeptu possibile*, differt spes a desperatione.—Hinc spes theologica, futura bona supernaturalia ex Dei largitate expectans, definiri potest: *Virtus divinitus infusa, per quam bona aeternae vitae auxilio divino obtinenda confidimus*. Veritas hujus descriptionis ex dicendis apparebit.

3° Quamvis omnes theologi concedant spem esse virtutem auxilio Dei suffultam, non omnes tamen una voce explicant *motivum* ejus *formale* (seu objectum formale *quo*). Quidam docent cum *Suarez* motivum illud formaliter consistere in *bono divino respectivo* seu relato ad nos, dum caritas pro objecto formali habet bonum divinum absolutum; b) alii cum *Mazzella* ex æquo dividunt motivum formale spei, ita ut partim dicatur *bonitas Dei respectiva*, partim ejus *virtus auxiliatrix*; c) alii hisce duobus addunt *fidelitatem Dei in promissis*.—Quid vero *S. Thomas* reapse sentiat, post conclusionem præambularem de virtute spei, sincero calamo aperire conabimur.

Conclusio 1^a. — SPES CHRISTIANA EST VIRTUS ; LICET, PROUT EST INFORMIS, MODUM PERFECTÆ VIRTUTIS NON HABEAT.

1^a Pars prob.— Nam 1° ille habitus virtuosus est cujus actus conformatur legi divinæ. Atqui actus spei conformatur legi divinæ : tum quia de illo datur præceptum (Ps. XXXVI, 3): *Spera in Domino, et fac bonitatem* ; tum quia per illum sanctificamur et sa vamus (1 Joan. III, 3): *Omnis qui habet hanc spem in eo sanctificat se*, et (Rom. VIII, 24): *Spe salvi facti sumus*.— 2° Cuilibet actui bono hominis respondere debet aliqua vis seu virtus proportionata a qua prompte et connaturali quadam facilitate eliciatur. Atqui actus spei, quem in nobis esse experimur respectu bonorum divinorum, bonus est, utpote attingens debitam suam regulam, quæ est Deus, a quo mercedem cœlestem expectamus ; aliunde vero nequit ille actus procedere a sola voluntate, cujus deest nativa proportio ad sperata bona supernaturalia. Ergo necesse est ut admittamus habitum infusum qui principium sit ejusdem actus boni, ideoque virtutis rationem habeat.

2^a Pars liquet ; spes enim informis, sicuti fides, perfectionem suam a forma charitatis sortitur.

Conclusio 2^a. — MOTIVUM FORMALE SPEI PRIMO ET PRINCIPALITER ESSE VIDETUR DIVINA OMNIPOTENTIA ET PIETAS NOBIS AUXILIANS ; SECUNDARIO AUTEM ET INSTRUMENTALITER REPONI POTEST IN ALIQUA CAUSA CREATA.

1^a Pars ostend.— *Praenotandum est* a) per auxilium divinum intelligi oportere, non auxilium creatum et in homine receptum, sed *increatam* Dei virtutem et omnipotentiam, prout ex impulsu misericordiæ præbet aut præparat varia auxilia nobis dispensanda. b) Porro non obscure sententiæ nostræ patrocinator *Conc. Trid.*, dum ait (Sess. VI, cap. 13) quod « in Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent ».

Prob.— 1° ex *Scriptura* ; nam legitur (Ps. XVII, 3) : *Deus meus adjutor meus, et sperabo in eum* ; et (Ps. LXI, 8) : *Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est*. Ubi virtus Dei auxiliantis tanquam spei motivum exhibetur.— Idem motivum alibi repetitur ex Dei misericordia et protectione (Ps. LVI, 2) : *Miserere mei, Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea ; et in umbra alarum tuarum sperabo*.

2° Ex *D. Thoma*, qui indubitanter et expressis verbis veritatem a nobis propugnatam asseruit, tum in præf. tract. *Sum. theol.*, tum in *quaest. un. de Spe* (inter Qq. Dispp.). Hic enim (art. 1) ait : « Sicut formale objectum fidei est veritas prima, per quam sicut per quoddam medium assentit his quæ creduntur, quæ sunt materiale objectum fidei ; ita etiam

formale objectum spei est *auxilium divinae potestatis et pietatis* propter quod tendit motus spei in bona sperata quæ sunt materiale objectum spei ».

3° *Ratione.*— a) Id est formale spei motivum, cui homo innititur ad sperandum vitam æternam mediaque in eam conducentia. Atqui homo ad hoc innititur auxilio divinae omnipotentiae et misericordiae : ergo. *Min.* evincitur ex eo quod homo fiducialiter expectat consecutionem vitae æternæ ab illo quem novit *posse* et *velle* eam dare. Atqui Deus ut omnipotens potest, ut misericors autem vult præbere auxilia quibus salutem consequamur. Ergo

b) Argumus quoque, *impugnando sententias oppositas.*— Spes, eo modo quo præsupponit fidem, subaudit tanquam præviam *conditionem* notitiam eorum quæ fide apprehenduntur, sive in ordine theoretico, sive in ordine practico. Præterea eadem, in sua notione generica, claudit amorem et desiderium bonorum divinorum quæ nobis proventura sint ; unde ex hac parte pro motivo habet bonitatem Dei respectivam, secundum id quod posuit *Suarez.*— At vero, quia nunc inquiritur de motivo formali spei, in quantum est spes, pro tali motivo assignandum est illud quo spes a reliquis animi motibus *specificè* distinguitur. Atqui ratio hæc specificativa nequit esse *fidelitas Dei in promissis*, quippe fidelitas, veritatis seu veracitatis indolem præseferens, magis ad objectum formale fidei pertinet, nosque certiores in universali faciens de divinis auxiliis potius *disponit* ad sperandum¹ quam spem constituat ; nec eadem ratio specificans consistere potest, etiam partialiter, in *bonitate Dei respectiva* quæ, uti diximus, bene fundat et specificat amorem et desiderium, minime vero spem boni ardui, qua talis est. Remanet igitur ut motivum formale spei *simpliciter* reponatur in auxilio divinae potestatis et misericordiae quo *arduitas* objecti sperati superari intelligitur, huiusque consecutio, etiam attenta infirmitate nostra, *possibilis speranti* redditur.

2^a *Pars* concl. de motivo *secundario* spei apparet ex verbis *S. Th.* (art. 4) : « Non licet sperare de aliquo homine vel de aliqua creatura, sicut de prima causa movente in beatitudinem. Licet autem sperare de aliquo homine vel de aliqua creatura sicut de agente secundario et instrumentali, per quod aliquis adjuvatur ad quæcumque bona consequenda in beatitudinem ordinata. Et hoc modo ad *sanctos* convertimur » orando, præcipue ad *B. V. Mariam* quæ *spes nostra* ab ipsa Ecclesia nominatur.— Hoc modo quoque licitum est

¹— Hinc *S. Thomas*, Q. XX, a. 2, demonstrat posse dari *desperationem*, manente *fide* qua remissio peccatorum, promissa a Deo, in genere credatur.

spem aliquam ponere in propriis *meritis* ex gratia Dei pro-
venientibus.

Solv. obj. — **OBJ. 1** (cont. 1^{am} concl.) — Virtute nullus male utitur. Atqui sunt qui spe male utuntur, puta præsumendo salvari in peccatis. Ergo.

RESP. C. M. — *D. m* : . . . secundum quod est vera spes attingens debitam regulam seu inhærens divino auxilio, *N* ; secundum quod est falsa spes innixa propriæ virtuti vel erroneæ opinioni, *C*. — *Neg. conseq.*

OBJ. 2. — Virtus perfectionem dicit. Atqui spes importat imperfectionem carentis bono sperato. Ergo.

RESP. D. M : . . . sub eo respectu quo perficit habentem, *C* ; sub omni respectu, *N*. — *D. m* : . . . imperfectionem quantum ad id quod speratur et nondum habetur, *C* ; quantum ad auxilium quo nititur et ad bonum speratum fertur, *N*. — *Neg. conseq*¹.

OBJ. 3 (cont. 2^{am} concl.). — Objectum formale spei debet habere aliquam rationem boni, unde moveat voluntatem. Atqui omnipotentia auxilians non habet rationem boni, sed entis. Ergo.

RESP. C. M. — *D. m* : . . . non habet rationem boni ut *quod* a voluntate desideratur, *C* ; non habet rationem boni ut *quo* voluntas in bonum arduum sperandum erigitur et proportionatur, *N*. — *Neg. conseq*².

ARTICULUS II.

Utrum beatitudo aeterna sit objectum materiale proprium spei.

(Art. 2-3).

1° Spei, sicuti fidei, duplex est objectum, *formale* (de quo dictum est) et *materiale* ; materiale autem dividitur in *principale* et *secundarium*. — Porro nemini dubium esse potest quin objectum principale spei sit beatitudo, juxta illud (Math. VI, 33) : *Quærite primùm regnum Dei.*

¹ — Vid. plures objectiones in quæst. un. de *Spe*, a. 1.

² — Cf. alia apud Gonet, Joan. a S. Thoma, etc. — In spe formaliter definienda (ad instar fidei), præter rationem formalem *qua* positam in divino auxilio, admittenda est ratio formalis *sub qua* spes Deum speratum attingit, quæ est bonum divinum *ut futurum, arduum, adeptuque possibile*, juxta verba ipsa S. Thomæ (II-IIæ Q. XVII, art. 1-4) : « Objectum spei est bonum futurum, arduum, possibile haberi. »

2° Verum, quia beatitudo duplex distinguitur, nempe *objectiva* seu Deus ipse a beatis possessus, et *formalis* seu beatifica Dei possessio per intuitivam visionem, controversia est inter theologos.— *a) Durandus* docuit spem pro objecto immediato habere solam beatitudinem formalem, objectivam vero pro objecto mediato. *b) Alii* tenent objectum principale spei ex utraque beatitudine integrari. *c) Alii* affirmant beatitudinem objectivam esse objectum principale adæquatum spei infusæ, formalem vero per modum conditionis et connotationis tantum ad objectum illud spectare.— Sequentia concludamus.

Conclusio 1^a. — OBJECTUM MATERIALE PRIMARIUM SPEI EST BEATITUDO OBJECTIVA, FORMALEM CONNOTANS.— Ita *Cajetanus* alique multi ex schola thomistica Angelicum interpretantur.

1° In hujus opinionis gratiam suppetunt biblica quædam indicia ; nam (Gen. XV, 1) legitur : *Noli timere, Abram, ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis.* Et Apostolus (Heb. VI, 19) commendat spem *incedentem usque ad interiora velaminis*, scil. usque ad sanctuarium Dei fidei umbris contacti. Unde *S. Thomas* (in *h. loc.*) : « In illo ergo vult quod figatur anchora spei nostræ, qui est modo velatus ab oculis nostris ».

2° Huc faciunt quæ scribit *S. Augustinus* (in Ps. LXXII), dum, expendens illa verba (v. 26) *pars mea Deus in æternum*, inquit : « Non a Deo petitur aliud præmium... præmium Dei *ipse Deus* est.» Ait quoque (in Ps. CII) : « Erige spem tuam ad bonum bonorum omnium. Ipse erit bonum tuum ».

3° *Ratio* validam eidem thesi opem administrat.

Etenim spes, de qua loquimur, Deum ipsum attingit ejusque auxilio tanquam formali motivo innititur ad consequendum bonum speratum. Atqui necesse est ut effectus virtuti et nobilitati causæ respondeat. Ergo bonum quod proprie et principaliter sperare a Deo debemus, est bonum auxilianti Deo proportionatum. Atqui proprium infinitæ Dei virtutis est ad infinitum bonum perducere. Ergo Bonum infinitum, seu Deus ipse immediate possidendus, objectum primarium spei constituit.

a) Conf. primo : nam minor non est Dei bonitas quam ejus essentia. Atqui ex Dei bonitate provenit quod vitam æternam spe prosequamur. Ergo « non minus aliquid ab eo sperandum est quam sit ipse » (*S. Th.*) seu quam ejus essentia, in qua beatitudo objectiva consistit.— *b) Conf.* secundo : idem namque est objectum in quod tendit motus spei et in

quo voluntas beata quiescit. Atqui immediatum objectum beatæ fruitionis est Deus ipse, non autem Dei visio finita et creata. Ergo.

Dixi tamen in concl.: beatitudo objectiva *formalem connotans*.—Deus enim non cadit sub spei amplexu nisi ut possidendus per visionem beatificam, quæ est beatitudo formalis: unde hæc beatitudo requiritur connotatione quadam, seu tanquam conditio et apprehensio objecti sperati.

Conclusio 2^a. — OBJECTUM SECUNDARIUM SPEI COMPLECTITUR OMNIA BONA CREATA AD BEATITUDINEM CUJUSQUE PROPRIAM CONDUCENTIA, IMO QUODAMMODO ETIAM BEATITUDINEM ALIIS OPTANDAM.

1^a Pars: — 1° asseritur ex *D. Thoma* (hîc resp. ad 2): « Spes principaliter quidem respicit beatitudinem æternam, alia vero quæ petuntur a Deo respicit secundario in ordine ad beatitudinem æternam; sicut et fides principaliter quidem respicit Deum, et secundario respicit ea quæ ad Deum ordinantur ». *Ratio* est, quia sperare *finem* et *media* ad finem ejusdem virtutis esse oportet.

2° Mirabilis descriptio objecti spei nobis exhibetur ab *Angelico* (II-IIæ, Q. LXXXIII, a. 9), ubi in expositione *Orationis dominicæ* prima quidem petitio ad finem charitatis refertur, secunda ad finem seu objectum primum spei, reliquæ vero petitiones ad objectum spei secundarium. « Quia, inquit S. Th., oratio est quodammodo desiderii nostri interpres apud Deum, illa recte solum orando petimus quæ recte desiderare valemus. In oratione autem dominica non solum petuntur omnia quæ recte desiderare possumus, sed etiam eo ordine quo desideranda sunt, ut sic hæc oratio non solum instruat postulare, sed etiam sit informativa totius nostri affectus. Manifestum est autem quod primo cadit in desiderio nostro finis, deinde ea quæ sunt ad finem.—*Finis* autem noster Deus est in quem noster affectus tendit dupliciter: *uno* quidem *modo*, prout volumus gloriam Dei; *alio modo*, secundum quod volumus frui gloria ejus; quorum primum pertinet ad dilectionem qua Deum in seipso diligimus, secundum vero pertinet ad dilectionem qua diligimus nos in Deo. Et ideo prima petitio ponitur: *Sanctificetur nomen tuum*, per quam petimus gloriam Dei; secunda vero ponitur: *Adveniat regnum tuum*, per quam petimus ad gloriam regni ejus pervenire.

« *Ad finem* autem prædictum nos ordinat aliquid dupliciter: uno modo per se, alio modo per accidens; *per se* quidem bonum quod est utile in finem.—Est autem aliquid utile in finem beatitudinis dupliciter: uno modo directe et

principaliter, secundum meritum quo beatitudinem meremur Deo obediendo, et quantum ad hoc ponitur : *Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra.* Alio modo *instrumentaliter*, et quasi coadiuvans nos ad merendum ; et ad hoc pertinet quod dicitur : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, sive hoc intelligatur de pane sacramentali, cujus quotidianus usus proficit homini, in quo etiam intelliguntur omnia alia sacramenta ; sive etiam intelligatur de pane corporali, ut per panem intelligatur omnis sufficientia victus...

« *Per accidens* autem ordinamur in beatitudinem per remotionem prohibentis. Tria autem sunt quæ nos a beatitudine prohibent : *primo* quidem peccatum quod directe excludit a regno... et ad hoc pertinet quod dicitur : *Dimitte nobis debita nostra.* *Secundo* tentatio, quæ nos impedit ab observantia divinæ voluntatis ; et ad hoc pertinet quod dicitur : *Et ne nos inducas in tentationem* ; per quod non petimus ut non tentemur, sed ut a tentatione non vincamur, quod est in tentationem induci. *Tertio* pœnalitas præsens, ut quæ impedit sufficientiam vitæ ; et quantum ad hoc dicitur : *Libera nos a malo* ».

2^a *Pars* extendit objectum spei usque ad beatitudinem aliis optandam : quod quidem conceditur non *absolute*, sed *præsuppositive*.—Spes enim importat motum appetitus in aliquod bonum arduum. Atqui motus semper est ad proprium terminum mobili proportionatum. Ergo directe et absolute spes respicit bonum sperantis, non autem alterius.—Verum præsupposita *unione amoris* ad alterum, jam potest quis desiderare aliquid alteri, sicut sibi ; et hoc sub respectu eadem virtus spei, qua homo sibi sperat bona supernaturalia, ad illa bona aliis exoptanda merito protenditur.

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.) — **OBJ. 1.** — Illud homo non sperat quod omnem animi sui motum excedit. Atqui beatitudo æterna excedit omnem humani animi motum. Ergo.

RESP. D. M. :... quod excedit motum animi undequaque, *C* ; quod excedit illum secundum *perfectam* suam rationem, non tamen quoad *communem* rationem perfecti boni, *N.*—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 2.—Spei objectum est arduum. Atqui multa alia quam beatitudo homini ardua sunt. Ergo.

RESP. C. M.—*D. m.* :... et eandem præferunt arduitatem ac sublimis illa felicitas, *N* ; ardua sunt per respectum ad facultatem sperantis, et ideo secundario sub spe cadere possunt, dum tamen, habito respectu ad beatitudinem principaliter speratam, facile quiddam esse videntur, *C.*—*Neg. conseq.*

ARTICULUS III.

De distinctione spei ab aliis virtutibus theologicis.

(Art. 5-8)

Pauca dicenda occurrunt circa hoc argumentum, de quo jam obiter sermo alias habitus est : duo tantum, ad naturam spei clarius illustrandam, concludemus.

Conclusio 1^a. — SPES SPECIFICE DISTINGUITUR AB ALIIS VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

1° *Communis* hæc persuasio fundatur tum in distinctione trium virtutum theologicarum facta ab Apostolo (1 Cor. XIII, 13), tum in *sensu fidelium* qui, ipsa Ecclesia duce, virtutum illarum actus distinctim elicere consueverunt.

2° *Ratio* persuasionem illam comprobatur. — Nam virtus aliqua dicitur theologica ex eo potissime quod Deum habet pro objecto, cui inhæret. Atqui potest quis alicui inhærere dupliciter : uno modo propter seipsum ; alio modo, in quantum ex eo in aliud devenitur. Igitur charitas, mentem Deo uniens per affectum amoris, efficit quidem ut homo Deo inhæreat *propter seipsum* ; spes autem et fides faciunt hominem inhærere Deo sicut cuidam principio, ex quo aliqua *nobis proveniunt*. Porro de Deo venit nobis et cognitio veritatis et adeptio perfectæ bonitatis. Per fidem ergo humana mens Deo adhæret, secundum quod est nobis principium cognoscendi veritatem divinam ; spes autem, divino freta auxilio, facit hominem Deo adhærere, prout est in nobis principium divinæ bonitatis et beatitudinis, superatis obstaculis, consequendæ. — Ex quo intelligitur Deum esse objectum immediatum trium virtutum theologicarum secundum tres rationes formaliter et specificè distinctas.

Conclusio 2^a. — SPES, SECUNDUM VIAM GENERATIONIS, PRIOR EST CHARITATE ; POSTERIOR VERO, SECUNDUM ORDINEM PERFECTIONIS.

1^a *Pars* prob. — Spes, secundum viam generationis, prior est illa virtute ad quam introducendam concurrit. Atqui spes quodammodo concurrit ad accendendum in animis ignem charitatis. Ergo. *Min. decl.* Spes, sicuti omnis appetitivus motus, ex amore boni derivatur¹. Amor autem duplex est, perfectus et imperfectus : perfectus quidem, quo aliquis secundum se amatur in quantum ei bonum volumus, et hic

¹ — I-IIæ, Q. XXV, aa. 1-2.

est amor *benevolentiae* seu amicitiae; imperfectus vero, quo quis amat aliquid, non secundum ipsum, sed ut illud bonum sibi ipsi proveniat, et hic est amor *concupiscentiae*. Porro primus amor pertinet ad charitatem, qua Deus secundum se diligitur (vid. infra); alter vero clauditur in spe, qua proprium bonum, arduum, sed adeptu possibile, prosequimur. Atqui homo, sperans remunerari a Deo seu ab Eo consequi beatitudinem secundum gratiae merita, ex hoc ipso inflammatur ad amandum propter seipsum omnium bonorum Datorem et ad ejus praecepta ex altiori charitatis motivo observanda. Ergo.

2^a Pars cuique patet; siquidem adveniente charitate, qua Deus ut amicus diligitur, spes perfectior redditur, quatenus de amicis maxime speramus: quod est motus *spei formatae*.

ARTICULUS IV.

De subjecto spei.

(Q. XVIII, aa. 1-3)

Virtutis aliud est *subjectum quo* et partiale, aliud *subjectum quod* et totale.— Ex dictis huc usque compertum omnibus est *spei subjectum quo* esse *voluntatem*, cui competit prosequi bonum immateriale et divinum. Dubium itaque proponitur de *subjecto quod*, videl. utrum spes theologica inesse possit beatis, damnatis, animabus purgatorii, etc.

Conclusio 1^a. — VIRTUS SPEI NEQUIT ESSE IN BEATIS.

1° Namque ait Ap. (Rom. VIII, 24): *Quod videt quis, quid sperat?* Sed beati fruuntur Dei visione. Ergo in eis spes infusa locum non habet.— 2° Subtracto eo quod dat speciem rei, solvitur species ipsaque rei substantia, ut patet ex corporibus naturalibus. Atqui objectum principale *spei* consistit in beatitudine aeterna, secundum quod est bonum *futurum*, adeptu *possibile* ex divino auxilio. Ergo, cessante per plenam possessionem beatitudinis futuratione et arduitate adaptionis, necesse est ut virtus *spei*, dempto primario objecto, evanescat.

Tria colliguntur.— 1° Christus, cum esset in terris comprehensor simul et viator, non potuit habere virtutem theologiam *spei*, cujus principale objectum est gloria animae qua jam fruebatur; habuit autem actum quemdam *spei communiter dictae* per respectum ad impassibilitatem et immortalitatem.— 2° *Beati* optare possunt *aliis* beatitudinem, non

jā ex virtute spei, quam visio Dei in eis evacuavit, sed magis ex amore charitatis quo sunt in Deum proximumque accensi. — 3° *Animæ sanctorum* ante resurrectionem nequeunt ex virtute spei gloriam corporis expectare, tum quia gloria ista minimum et secundarium quiddam est inter objecta speranda, tum quia non habet rationem ardui respectu habentis gloriam animæ, ex qua ultro gloria corporis consequitur; proprie vero gloriam hanc desiderant¹.

Conclusio 2^a. — IN DAMNATIS NON REMANET SPES, BENE TAMEN IN ANIMABUS PURGATORII.

1^a *Pars* prob. — 1° Spes gignit gaudium, secundum illud (Rom. XII, 12) : *Spe gaudentes*. Atqui damnati, non in gaudio, sed in dolore et luctu versantur (Is. LXV, 12) : *Vos clamabitis prae dolore cordis, et prae contritione spiritus ululabitis*. Ergo. — 2° Spes est de beatitudine futura *possibili*. Atqui quemadmodum vera felicitas requirit ut beati de suæ beatitudinis perpetuitate certi sint; ita ad conditionem miseriæ damnatorum pertinet ut ipsi noscant se nullo modo posse damnationem evadere, juxta illud (Job. XV, 22) : *Non credit quod reverti possit de tenebris ad lucem*. Ergo. — 3° Hinc sentiunt theologi² quod si quis inter homines viatores acciperet a Deo certam futuræ suæ damnationis revelationem, non posset amplius beatitudinem proprie sperare, seu tanquam bonum possibile expectare.

2^a *Pars* liquet : animæ enim in *purgatorio* detentæ beatitudinem apprehendunt tanquam bonum absens, arduum et per graves difficultates assequendum, at certo possibile adeptu.

Conclusio 3^a. — SPES AFFULGET OMNIBUS FIDELIBUS VIATORIBUS, ETIAM PECCATORIBUS QUI NON DESPERANT NEC PRÆSUMUNT. — Dico a) omnibus *fidelibus* viatoribus, ut excludantur *haeretici formales* in quibus, destructa fide, nec spes (nisi humana et falsa) subsistere potest. Dico etiam b) peccatoribus *qui non desperant nec præsumunt*; siquidem hæc sunt extrema vitia spei contraria. — Concl. est *de fide*, ut constat ex *Trid.* (Sess. VI, cap. 6 et can. 3; Sess. XIV, cap. 4), ubi spes inter dispositiones ad justificationem recensetur.

Sane, ait S. Thomas (I-IIæ, Q. LXV, a. 4), « actus spei est expectare futuram beatitudinem a Deo : qui quidem actus *perfectus* est, si fiat ex meritis quæ habet, quod non potest esse sine charitate; si autem hoc expectet ex meritis quæ nondum habet, sed proponit in futurum acquirere, erit actus *imperfectus*, et hoc potest esse sine charitate ».

¹ — I-IIæ, Q. LXVII, a. 4 ad 3.

² — Cf. Gonet, Disp. IX, a. 5.

ARTICULUS V.

De certitudine et necessitate spei.

Proprietates spei, a nobis exponendæ, sunt imprimis certitudo et necessitas.

*Novatores, spem seu fiduciam (quæ non est nisi spes roborata)*¹ confundentes cum fide, tantam illi certitudinem tribuerunt ut omnem animi timorem in opere salutis deponendum reputarent : qua in re decepti sunt, ut jamjam ostensuri sumus.

Conclusio 1^a. — SPES EX PARTE DEI ET SIMPLICITER CERTISSIMA EST ; TAMEN, EX PARTE NOSTRA, NON EADEM CERTITUDINE GAUDET (Q. XVIII, a. 4).²— Utrumque *fide* constat ex *Trid.* (Sess. VI, cap. 13) : « Nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur ; tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent ». Cf. cap. 12 et can. 15-16.

1^a *Pars* evincitur : — 1° ex *Scriptura* (Eccli. II, 11) : *Scitote, quia nullus speravit in Domino, et confusus est ;* (2 Tim. I, 12) : *Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare ;* et (Jac. I, 5-6) : *Si quis vestrum indiget sapientia . . . postulet in fide nihil haesitans : qui enim haesitat similis est fluctui maris qui a vento movetur et circumfertur.*

2° *Ratione.*— Spes participans a fide divina summam firmitatem, quæ per se deficere non potest, dicenda est ex parte Dei et simpliciter certissima. Atqui hujusmodi est spes theologica : ergo. *Min. ostend :* — a) Certitudo invenitur in aliquo dupliciter : scil. *essentialiter* in vi cognoscitiva ; *participative* autem in omni eo quod a vi cognoscitiva movetur infallibiliter ad finem suum. Atqui spes, innixa principaliter divinæ omnipotentiae et misericordiae auxilianti de qua certus est quicumque fidem habet, participat de illa certitudine, et per illam fidem regulatur et in suum finem dirigitur. Ergo.— b) Si qui vero, spem habentes, deficiunt a consecutione beatitudinis, id contingit ex defectu liberi arbitrii ponentis obstaculum peccati, non autem ex defectu motivi in quo spes *per se primo* fundatur, juxta illud (Is. LIX, 1-2) : *Ecce non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus ut non exaudiat ; sed iniquitates vestrae etc.* Unde hoc certitudini fidei simpliciter non præjudicat.

¹ — II-IIæ, Q. CXXIX, a. 6.

² — Cf. 3 S. D. XXVI, Q. II, a. 4.

2^a *Pars* contra *Novatores* jam in tract. *de Gratia* adstructa est : uno verbo absolvetur.— Illud non est undequaque certum, cui adsociatur conditio defectibilis. Atqui talis est spes, quantum ex parte nostri ; siquidem æterna beatitudo nobis a Deo promissa est sub conditione cooperationis nostræ et meritorum nostrorum quæ secundario motivum spei ingrediuntur, quæque deficere possunt. Ergo.

Conclusio 2^a. — SPES SIVE HABITUALIS SIVE ACTUALIS NECESSARIA EST TUM NECESSITATE MEDII, TUM NECESSITATE PRÆCEPTI¹.

1^a *Pars* est de *necessitate medii*, quæ de *habitu* tantum quoad infantes, de *habitu* vero et *actu* spei quod adultos accipitur.

Revera tum Apostolus (Rom. VIII, 24), tum Trid. (Sess. VI, cap. 6) spem exhibent veluti medium salutis et justificationis.— Neque immerito : siquidem necessarium est necessitate medii credere Deum remuneratorem. Atqui fides Dei remuneratoris non confert ad salutem nisi excitando motum spei in præmium gloriæ appetendum necnon in veniam peccatorum vel explicite vel implicite expectandam. Ergo.

2^a *Pars* de *necessitate praecepti* : — 1° eruitur ex prop. damnata ab *Alexandro VII* : « Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, *spei* et charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium ». — 2° Præsto sunt sacra eloquia, puta (Ps. LXI, 9) : *Sperate in eo, omnis congregatio populi* ; et (1 Pet. I, 13) : *Sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam*. Unde *S. Aug.* (tract. in Joan. 83) : « De fide nobis quam multa mandata sunt, quàm multa de spe ! » — 3° Porro ejusmodi præceptum, quæ *negativum*, obligat semper et pro semper ; quæ vero *positivum*, obligat certe aliquando *per se*, quin tempus illud implendi determinari possit ; obligat quoque *per accidens* seu ex ratione extrinseca, « quando fuerit necessarium sperare vel ad debite orandum, vel ad vincendam tentationem, vel ad aliquid simile : in quibus tamen occasionibus sæpe non erit necessarium formalem actum spei elicere, sed satis erit in ipso effectu debite id facere, in quo *virtualiter* includitur spes². »

¹ — Cf. II-IIæ, Q. XXII, a. 1.

² — Suarez, *de Spe*, Disp. II, Sect. 1.

ARTICULUS VI.

*De honestate spei ejusque compossibilitate cum
statu perfectionis.*

1° *Novatores* sæc. XVI negarunt honestatem spei seu amoris intra spem conclusi quo Deum ut bonum nostrum diligimus, quique vocari solet amor castae concupiscentiae, distinctus contra amorem charitatis et benevolentiae.— Errorem hunc a *Trid. Conc.* proscriptum restaurarunt *Baïani*¹, quorum doctrina rursus Ecclesiae censuris jugulata est.

2° *Quietistae* (a quiete animi sic nuncupati) eodem fere tempore falsum quoddam mysticismi genus, duce *Mich. Molinos*, proposuerunt. Qui, etsi amorem concupiscentiae vitiosum non prædicarent, eum tamen adeo imperfectum putabant ut cum puro Dei amore non componi posse videretur: unde agnoscebant quemdam perfectionis statum impossibilem cum amore proprii boni subindeque cum spe christiana; quo in statu nefanda voce proferebant amplectendam esse eam indifferentiam quæ excluderet omnem curam de propulsandis tentationibus, de praxi virtutum et de salute æterna. Tam audax et scandalosa doctrina, 68 propositionibus comprehensa, damnata est ab *Innoc. XI* (an. 1687).— Nihilominus idem systema, rejectis tamen abominandis ejus sectariis, vidua *Guyon* (Joan. Bouvier de la Mothe) renovavit, cui patrociniatus est *Fenelonius*²; cum autem Fenelonium inter et Bossuetium gravis inde controversia exarsisset, tandem *Innocentius XII* 23 propositiones, quibus *semiquietistarum* error continebatur, reprobavit³ (an. 1699).

Conclusio 1^a. — AMOR CONCUPISCENTIÆ, QUI IN SPE CHRISTIANA CLAUDITUR, NATURA SUA HONESTUS EST.— Id clare definivit *Conc. Trid.* (Sess. VI, can. 31): « Si quis dixerit justificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, A. S. ».

¹ — Inter propp. ab Alexandro VIII damnatas sic sonat 10a: *Intentio, qua quis detestatur malum et prosequitur bonum mere ut coelestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens*; et 13a: *Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.*

² — In opere, *Explication des Maximes des saints.*

³ — En prop. 1a aliarumque parens: *Datur habitualis status amoris Dei, qui est charitas pura, et sine ulla admixtione motivi proprii interesse; neque timor poenarum neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem; non amatur amplius Deus propter meritum, neque perfectionem, neque propter felicitatem in amando inveniendam.*

Sane, præter ea quibus supra (art. 1) probatum est spem esse virtutem, præsto sunt sequentia argumenta : — 1° *Scriptura* laudibus effert Moysem hisce verbis (Heb. XI, 26) : *Majores divitias aestimans thesauro Ægyptiorum improprium Christi ; aspicebat enim in remunerationem.* Regius Psaltes de se ait (Ps. CXVIII, 112) : *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem.* Alibi ad bonum inducimur ex spe mercedis (Apoc. II, 10) : *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.* — 2° Idem in proposito sentiendum est de spe propriæ salutis seu de amore concupiscentiæ ac de timore amissionis boni proprii. Atqui timor iste, teste D. Thoma (hic Q. XIX, a. 4 ; 3 S. D. XXXIV, Q. II, a. 2, sol. 1), essentialiter bonus est, licet ejus servilitas, exclusiva charitatis, sit mala : dicit enim S. Doctor (*loc. ult. cit.*) : « *Essentia ejus (timoris) bona est, quia refugere pœnas æternas non est nisi bonum.* Unde servilis timor secundum essentiam suam est a Sp. Sancto ». Ergo. — 3° Honestum est ea bona diligere et sperare quæ apta nata sunt perficere facultates nostras, et ad quæ, semel ac innotuerint, nos ipsos natura duce inclinari experimur. Atqui hujusmodi sunt bona cœlestia quæ sub spe christiana cadunt. Ergo.

Conclusio 2^a. — NON DATUR IN HAC VITA PERFECTIONIS STATUS CUI ACTUS SPEI REPUGNET.

1° Etenim *Scriptura*, describens statum perfectionis, inter ejus constitutiva elementa annumerat spem salutis ; sic (1 Thess. V, 8) : *Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti loriceam fidei et caritatis, et galeam spem salutis.* — Immo Christus, ad discipulos in perfectionem promovendos, motivum certæ mercedis proponit (Matth. XIX, 29) : *Omnis qui reliquerit domum vel fratres aut sorores... propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.*

2° Ex multis *Patrum* sententiis unam vel aliam colligere sufficet. S. Ambrosius (l. V in Luc. c, 1) ait : « *Studia virtutum sine remuneratione tepescunt* ». Et S. Bernardus (Tract. de dilig. Deo, cc. 14-15) : « *Numquam erit caritas sine cupiditate, sed ordinata ;* » et iterum : « *Nescio, si a quoquam hominum quartus in hac vita gradus perfecte apprehenditur, ut se scil. diligit homo tantum propter Deum.* Asserant hoc, si qui experti sunt ; mihi, fateor, impossibile videtur »¹.

3° *Ratio* tum directe tum indirecte oppositum systema de falsitate convincit.

¹ — Cf. Bossuet, *Tradition des nouveaux mystiques*, aliaque ejusdem scripta de hoc argumento.

a) Audiamus imprimis *D. Thomam* (hîc, Q. XIX, a. 6) : « Amor sui tripliciter se potest habere ad charitatem : uno enim modo contrariatur charitati, secundum quod aliquis in amore proprii boni finem constituit. *Alio* vero modo in charitate includitur, secundum quod homo se propter Deum et in Deo diligit. *Tertio* modo a charitate quidem distinguitur, sed *charitati non contrariatur*, puta cum aliquis diligit seipsum secundum rationem proprii boni, ita tamen quod in hoc proprio bono non constituat finem ».— Sane vero, ille amor non adversatur charitati neque ulli perfectionis statui qui ad charitatem ducit, et a charitate formatur, prout objectum habet objecto charitatis intime connexum. Atqui amor concupiscentiæ et spei ad charitatem inclinatur¹, secundum quod beneficia a Deo provenientia summam ejus perfectionem et intrinsecam amabilitatem demonstrant ; a charitate etiam formari potest seu in finem charitatis, sicuti quicumque alius motus bonus, referibilis est : neque id admirationi esse debet, quandoquidem objectum amoris concupiscentiæ est bonitas Dei respectiva, in bonitate ejus absoluta seu in objecto charitatis fundata. Ergo.

b) Concl. *indirecte* suadetur ; nam indifferentia quam *Quietistæ* et *semiquietistæ* circa propriam salutem prædicant, nedum in aliquo perfectionis statu requiratur, perniciosa est : quippe vim infert naturæ et inclinationi hominis, qui ineluctabili beatitudinis desiderio urgetur ; de medio tollit salutare virtutum exercitium, animamque passionum et dæmonum seductionibus inermem exponit².

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.) — **OBJ. 1.** — Inordinatum est referre majus bonum ad minus. Atqui diligendo Deum amore concupiscentiæ, illum, majus bonum, ad minus bonum referimus, scil. ad nos. Ergo.

RESP. D. M : . . . tanquam ad subjectum cui bonum volumus, *N* ; tanquam ad finem, *S. d :* tanquam ad finem ultimum, *C* ; tanquam ad finem proximum qui ipse sit medium procurandi finis ultimi, *N.—C. d. m.—Neg. conseq.*

OBJ. 2. — Amor concupiscentiæ erga Deum opponitur amoris benevolentiae. Atqui amor oppositus benevolentiae Deo debita nequit esse rectus. Ergo.

RESP. D. M : . . . oppositione *proprie* dicta et contraria, *N* ; oppositione *late* sumpta, qualis convenit rebus disparatis seu diversæ speciëi, *C.—C. d. m.—Neg. conseq.*

¹ — Cf. Q. XXVII, a. 3.

² — Motivum proprii boni, quod a benefactore Deo expectamus, sæpè in voluntatem nostram vehementius influit eamque a malo efficacius custodit quam ratio absolutæ Dei bonitatis.

OBJ. 3.— Amor concupiscentiæ est amor mercenarius. Atqui Patres, dum gratuitum et filialem Dei amorem extollunt, mercenarium vituperare videntur (ita S. Bernardus, l. *de dilig. Deo*). Ergo

RESP. *Trans. M.*— *D. m* : . . . mercenarium vituperare videntur tanquam in se malum, *N* ; tanquam imperfectiorem, cui conjungendus atque præferendus est amor filialis, *C.*— *Neg. conseq.*¹

¹— De tota hac materia cf. Mgr Alb. Farges, *Traité de théologie mystique* (Paris, 1920) ; ubi recentior quædam *semiquietismi* forma exponitur et carpitur.

DISPUTATIO OCTAVA

DE CARITATE

Tractatum aggredimur de virtute caritatis quæ veluti gemma inter cæteras virtutes emicat, et cujus necessitatem, officia et præcellentiam Apostolus (1 Cor. XIII) miris præconiis extulit atque descripsit. Nec minus admiratione digna sunt quæ *S. Thomas*, cœlesti quodam afflatus spiritu, circa divinam illam virtutem disseruit in his quæstionibus *Summæ theologicæ*, ubi simul dogmatici, morales, ascetici, Doctoris munere fungitur.

Primum omnium juverit referre ex Angelico (I-IIæ, Q. XXVI, a. 3) quod « quatuor nomina inveniuntur ad idem quodammodo pertinentia, scil. *amor*, *dilectio*, *caritas* et *amicitia*.— Differunt tamen in hoc quod *amicitia* secundum Philosophum (8 Eth. c. 5) est quasi habitus; *amor* autem et *dilectio* significantur per modum actus vel passionis; *caritas* autem utroque modo accipi potest. Differenter tamen significatur actus per ista tria. Nam *amor* communius inter ea est; omnis enim dilectio vel caritas est amor, sed non e converso. Addit enim *dilectio* supra amorem electionem præcedentem, ut ipsum nomen sonat; unde dilectio non est in concupiscibili, sed in voluntate tantum, et est in sola rationali natura. *Caritas* autem addit supra amorem perfectionem quamdam amoris, in quantum id quod amatur magni pretii æstimatur, ut ipsum nomen designat ».

Disputatio de caritate a nobis dispescetur in quinque quæstiones; quarum 1a erit de *virtute caritatis* secundum se, 2a de caritate per comparisonem ad *subjectum*, 3a de *objecto* caritatis, 4a de *ordine* diligendorum, 5a de *actu* caritatis.

QUÆSTIO PRIMA

DE CARITATE SECUNDUM SE

Cum jam inde a procæmio acceperimus existentiam caritatis esse admittendam, duo sub præsentī quæstione exploranda

erunt, scil. *quid* et *qualis* sit caritas. Natura autem caritatis definiri potest vel communius secundum quod ponitur in genere *amicitiæ* (art. 1), vel specialius secundum quod per *objectum* suum *formale* ab omnibus virtutibus distinguitur (art. 2); qualitas quoque ejus intelligenda est secundum præstantiam *dignitatis* (art. 3) et *influxus* (art. 4) respectu aliarum virtutum: unde patet quæstionis ordo.

ARTICULUS I.

Utrum caritas sit amicitia.

(Q. XXIII, aa. 1-2)

1° Invaluit apud quosdam veteres *opinio* quod caritas non esset aliquid creatum in anima, sed ipse Spiritus Sanctus mentem inhabitans et movens, absque mediante habitu, voluntatem ad actum dilectionis.—Id autem falsum esse constat non solum ex modo loquendi *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 7) et Ap. (Rom. V, 5) ubi caritas dicitur *diffusa* in cordibus, verum etiam ex universa œconomia gratiæ et virtutum quam superius explanavimus, necnon ex ea potissima ratione, quia necesse est habitum infundi potentiæ naturali ut actus supernaturalis connaturaliter, prompte et delectabiliter ab ea procedat; neminem autem latet caritatis actum connaturalitate, facilitate et delectatione quemlibet alium actum præcellere: ex quo sequitur, etc.¹

2° Consuevit caritas a theologis *definiri*: *Virtus divinitus infusa, qua Deus propter se et proximus propter Deum diligitur*; quæ quidem definitio num recta et adæquata sit et quonam sensu sit exponenda, ex dicendis tum in præsentī articulo tum in sequentibus articulis apparebit.

3° Quæstio proposita id effert, utrum caritas *vere* et *proprie* ad genus amicitiae pertineat; quippe negavit *Durandus* veram posse hominis ad Deum amicitiam dari.—Sensus autem non est (ut monet Cajetanus) an caritas sit *relatio* amicitiae, quod naturæ caritatis repugnat, sed utrum sit amicitiae ratio sive habitualis sive actualis quæ fundet talem relationem.—Nihil hoc argumento suavius et ad animum movendum Deoque vinciendum utilius, excogitari potest.

¹— Cf. S. Th., Qq. Dpp. Q. un., de Caritate, a. 1.

Conclusio.—CARITAS DICI DEBET VERA AMICITIA HOMINIS AD DEUM;—quod satis clare indicat *Conc. Trid.* his verbis (Sess. VI, cap. 10): « Sic ergo justificati, et *amici Dei*, ac *domestici facti* » etc.

1° Enim vero frequenter *Scriptura* justos vocat Dei amicos, puta (Is. XLI, 8): *Semen Abraham amici mei*; (Ps. CXXXVIII, 17): *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus*; unde (Luc. XII, 4) ait Christus discipulis suis: *Dico vobis amicis meis*. Porro, si quid valeat hominem divinæ amicitiae participem efficere, id certe caritas esse debet. Ergo.

2° Recitanda sunt verba *S. Hieronymi* (super cap. 7 Mich.): « Si vis vera amicitia delectari, esto amicus Dei, sicut Moyses qui loquebatur Deo, quasi amicus ad amicum; esto amicus, ut Apostoli, ad quos Salvator ait: *Jam non dicam vos servos, sed amicos.* » Apud *Augustinum* (Conf. l. VIII, cap. 6) comparans aliquis difficultatem assequendi amicitiam Imperatorum cum facilitate consequendi Dei gratiam, exclamat: « Amicus autem Dei, si voluero, ecce nunc fio ».

3° Ex *natura rei* argumentum ducamus.—Quatuor sunt præcipuæ conditiones, ex quibus amicitia proprie dicta efflorescit; describitur enim amor *benevolentiae*, *mutuus*, super *aliqua similitudine* fundatus, *bonorum communicationem* afferens. Atqui conditiones illæ præclare in caritate reperiuntur. Ergo.

Maj. decl.—a) Requiritur primo amor seu unio affectiva amantis ad amatum: quæ affectio, quamvis a simplici benevolentia distinguitur¹, hanc tamen in amicitia secum adnexam habet. Siquidem alius est amor *benevolentiae* quo aliquem amamus ut ei bonum velimus, alius amor *concupiscentiae* quo bonum nostrum in re amata quærimus. Porro eo magis a ratione veræ amicitiae recedimus quo magis affectus noster ad concupiscentiæ amorem devolvitur: inde enim est quod amicitia *honestæ* longe præstat amicitia *utili* et *delectabili*, in quibus volumus quidem aliquod bonum amico, sed ulterius illud bonum ad nostram utilitatem vel delectationem referimus².—b) Nec amor benevolentiae sufficit ad rationem amicitiae, sed requiritur *mutua* quædam et utrinque nota *amatio*, quia « amicus est amico amicus » Unde pulchra illa definitio (apud Ciceronem, *de Amicitia*): « Est enim amicitia nihil aliud nisi omnium divinarum humanarumque rerum cum benevolentia et caritate consensus ».—c) Hæc autem mutua benevolentia nascitur ex aliqua *communitate*

¹—II-IIæ, Q. XXVII, a. 2.

²—I-IIæ, Q. XXVI, a. 4 ad 3.

seu *similitudine*, quæ est velut amicitia ratio et fundamentum. Nam omnis amor fundatur in motu naturali quo unusquisque appetit proprium esse; unde eatenus alios diligimus quatenus in illis nos ipsos quodammodo agnoscimus per naturæ vel morum similitudinem¹. Idcirco «amicitia pares aut invenit aut facit» (*Hieronym.* in Mich. 7), juxta illud quod narratur (1 Mach. X, 18-20) de rege Alexandro qui, volens contrahere amicitiam cum Jonatha, misit ad illum regalia insignia, scil. purpuram et coronam auream. Ex quo theologi distinguunt amicitiam *excellentiæ*, qualis viget inter superiorem et inferiorem, et amicitiam *æqualitatis*, qualis est inter personas ejusdem dignitatis; utraque autem diversa est pro diversis fundamentis: v. g. communionem sanguinis nititur amicitia inter consanguineos, communionem officii amicitia inter commilitones, etc.—*d*) Tandem amicitia velut effectum proprium importat convictionem quamdam seu *vilæ associationem* secundum consiliorum, secretorum, bonorumque communicationem².

Min. ostend.—*a*) Præprimis amor *benevolentia* hominis ad Deum, nedum repugnet, de facto admittendus est, tum quia caritatem habentes experiuntur se quandoque saltem Deum *propter ipsum* diligere, tum quia dilectio Dei *simpli-citer*, quam Scripturæ referunt, pro amore perfectiori benevolentia intelligenda est (cf. art. seq.); Deus etiam, qui prior dilexit nos et bonorum nostrorum non eget, nos diligit amore benevolo et propter utilitatem nostram, quamvis beneficentia hæc ad Ipsum tanquam ad ultimum finem seu motivum reducatur³. Utrumque exprimitur (Joan. XV, 13): *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis.*—*b*) Ex hoc apparet *mutuum* intercedere amorem hominem inter et Deum, prout legitur (Prov. VIII, 17): *Ego diligentes me diligo*; qui mutuus amor non solum Deo, sed et nobis, saltem morali quadam certitudine, compertus est.—*c*) Fundatur autem tam nobilis amicitia in elevatione hominis ad *consortium divinae naturae* per gratiam sanctificantem qua Deo similes et veluti Deiformes efficiamur, necnon in *mysterio Incarnationis* quo Deus se ad nos inclinans, nos ad se subvexit, secundum illud (ap. Cicero-nem, *op. cit.*): «Ut ii, qui superiores sunt, submittere se debent in amicitia, sic quodam modo inferiores extollere».

¹ — *Ibid.* Q. XXVII, a. 3.—Ex hoc apparet amorem benevolentia præsupponere quemdam *amorem suū fundamentalem*. Sed non idcirco amor ille benevolentia confundendus est cum amore concupiscentia.

² — *Ibid.* Q. XXVIII, aa. 1-2. — Cf. quoque 3 S. D. XXVII, Q. II, a. 1.

³ — Cf. Gonet, *Disp.* X, a. 1.

Notat *Cajetanus* communionem hominum cum Deo multipliciter in Scripturis significari, quandoque ut *convivium*, quandoque ut *domesticorum* juxta verba (Eph. II, 19): *Estis cives sanctorum et domestici Dei*, quandoque ut *sociorum*, quandoque ut *fratrum*, quandoque ut *sponsae*, præcipue tamen et magis proprie ut *filiorum* Patri conjunctorum; quæ appellatio simul salvat similitudinem naturæ et amicitiam excellentiæ.—*d*) Denique caritas certe constituit inter Deum et hominem intimam vitæ bonorumque communicationem, prouti legitur (1 Cor. I, 9): *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filii ejus*; et (1 Joan. IV, 16): *Qui manet in caritate in Deo manet, et Deus in eo*. Qua ex societate habetur non solum substantialis Dei præsentia¹ in anima, sed plena bonorum spiritualium effusio, donec divinus ille Amicus suam nobis beatitudinem impertiatur. Bona vero quæ ex benevolentia Deo volumus duplicis sunt generis, alia *in Ipso*, alia *ad Ipsum* (ut ait *Cajetanus*). *In ipso* sunt vita, sapientia, bonitas, etc., quæ cum Deo identificantur, quæque ex caritate Deo volumus, in quantum complacet nobis Deum esse sicuti est. Bona *ad ipsum* sunt honor, regnum, obedientia, etc., et hæc ex caritate ita volumus ut non solum placeat quod sint, sed desideramus ut sint, gaudemus cum sunt, tristamur cum desunt, timemus ne desint, etc., etc.

Solv. obj. — **OBJ. 1.**— Proprium est amicitiae amico convivere. Atqui Dei non est cum hominibus conversatio (Dan. II, 11). Ergo.

RESP. D. M. : . . . quocumque genere vitæ, *N*; secundum genus vitæ amico conveniens, *C*.— **D. m.** : . . . secundum vitam exterioriorem et sensibilem, *C*; secundum vitam spiritualem, *N*.— *Neg. conseq.*

Duplex est hominis vita : una *exterior* secundum naturam sensibilem, et secundum hanc vitam non est nobis communicatio vel conversatio cum Deo; alia *spiritualis*, se per mentem exerens, et secundum hanc vitam cum Deo conversamur, *imperfecte* quidem in terris, nam (Phil. III, 20) *nostra conversatio in cælis est, perfecte vero in patria*.

OBJ. 2.— Amicitia non est sine redamatione. Atqui caritas etiam ad inimicos extenditur. Ergo.

RESP. C. M.— **D. m.** : . . . principaliter, *N*; consequenter, *C*.— *Neg. conseq.*

Amicitia se extendit ad aliquem dupliciter : uno modo *principaliter* seu respectu ipsius, et sic amicitia nunquam est nisi ad amicum redamantem; alio modo fertur ad ali-

¹— Cf. Comm. nost. de Deo, Disp. X, Q. III, a. 2.

quem *consequenter* seu respectu alterius principaliter dilecti, cujus gratiâ amamus quidquid ad illum pertineat, et sic caritas attingit etiam inimicos, quos propter Deum, omnium Creatorem et Salvatorem, diligimus.

OBJ. 3.—Amicitia honesta seu virtuosa non est ad peccatores. Atqui per caritatem peccatores amamus. Ergo.

RESP. *D. M.* : . . . primario, *C* ; secundario, *S. d.* : qua peccatores sunt, *C* ; qua homines capaces salutis, *N.*—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

ARTICULUS II.

Utrum caritas sit virtus specialis : — de motivo ejus formali.

(Art. 3-4).

1° Semel ac constiterit caritatem esse habitum nos Deo nobili amicitiae vinculo sociantem, dubium esse non potest quin sit *virtus*.—Sed enim quaestio oritur, an et quomodo virtus illa a reliquis virtutibus *specificè* distinguatur : ubi *duo* enodanda occurrunt, scil. num caritas sit virtus specialis, et quænam sit propria motivi ejus formalis seu specificativi natura.

2° Caritatem fundari in *bonitate Dei*, nemo est qui neget. a) Cum autem Dei bonitas duplex habeatur, *absoluta* qua Deus bonus est *in se*, *respectiva* vero qua nobis bonus est, *V. Bolgeni* alique pauci assignarunt pro motivo formali caritatis bonitatem Dei respectivam ; ad quos nonnihil accessisse videtur *Bossuetius*¹ in sua controversia adversus Quietistas, docens amorem Dei in se *inseparabilem* ab amore beatitudinis nostræ motivum caritatis ingredi.—At vero, licet reprobatum fuerit ab Ecclesia systema asserentium impossibilitatem amoris concupiscentiæ cum altiori perfectionis *statu*, non ideo damnata est doctrina ponens *actum* puri amoris discretum ab amore concupiscentiæ.²

b) Communius enim theologi constituunt caritatis motivum formale in sola bonitate Dei absoluta : quorum tamen

¹ — *Œuvres complètes* (éd. Gauthier), t. XXXVII, pp. 473, 475 et alibi.

² — Bonitas Dei absoluta non differt re a bonitate ejus respectiva, differt tamen *ratione formali* ex qua mox dicitur caritatem specificari.—Hinc mirum non est dari posse actum puræ caritatis absque actu amoris concupiscentiæ, licet isti actus sint intime connexi.

quidam, ut *Gonet*, hanc bonitatem esse volunt solius naturæ divinæ, secundum quod est virtualiter distincta ab attributis et relationibus; *alii* autem et verius, cum *Cajetano* et *Billuart*, bonitatem divinam intelligunt, quatenus transcendit atque involvit omnem Dei perfectionem.

Conclusio 1^a. — CARITAS EST SPECIALIS VIRTUS.

1° Namque nullum generale connumeratur iis quæ specialia sunt. Atqui caritas connumeratur specialibus virtutibus, scil. fidei et spei, secundum illud (1 Cor. XIII, 13) : *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria haec*. Ergo.—2° Actus et habitus specificantur per objecta. Atqui proprium objectum amoris est bonum. Igitur ubi est specialis ratio boni, ibi sit oportet specialis ratio amoris et virtutis. Atqui bonum divinum absolutum, seu *in se* sumptum et fundans *objective* beatitudinem, *specialem* habet *boni rationem*. Ergo caritas, bonum illud prosequens, est specialis amor et virtus.

Conclusio 2^a. — MOTIVUM FORMALE CARITATIS EST BONITAS DIVINA IN SE ET PROPTER SE DILIGIBILIS, SECUNDUM QUOD COMPREHENDIT QUIDQUID BONI EST IN DEO. — Agitur, ut patet, de determinanda natura propria motivi caritatis; cum autem motivum istud collocatur in *bonitate Dei absoluta*, bonitas divina intelligenda est prout lumine *supernaturali* innotescit.—Duæ partes in concl. distinguendæ sunt.

1^a Pars prob. — 1° Ex *Scriptura* (Marc. XII, 30) : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua*. Unde sic arguo : a) juxta *Angelicum* (II-IIæ, Q. XLIV, a. 4), *Deus ex toto corde*, etc., diligendus est, tanquam ultimus finis ad quem omnia sunt referenda. Atqui finis *simpliciter* ultimus est *Deus secundum se*, cui cuncta subordinantur. Ergo caritas Deum, ut est in se, attingit.—b) Præterea, actus caritatis summa nobilitate et universalitate gaudet, quatenus dominatur *cordi* seu voluntati, *menti* seu intellectui, *animæ* seu appetitui inferiori, *virtuti* seu viribus exterioribus (*ibid.* a. 5). Atqui summus actus summum exigit motivum, quod non est nisi bonitas Dei absoluta et *propter se* dilecta. Ergo.

2° Ex *traditione*; cujus testis evocandus est *S. Augustinus* (l. III de Doct. Christ. c. 10, n. 16) : « Caritatem voco, inquit, motum animi ad fruendum Deo *propter ipsum* ». Et *S. Bernardus* (l. de dilig. Deo) : « Causa diligendi Deum Deus est (cap. I) ... Non sine præmio diligitur Deus, etsi *absque præmii intuitu* diligendus sit ... Verus amor præmium non requirit, sed meretur (cap. VII) ».—Clare etiam *Ecclésiæ sensus* elucet ex *Catech. Trid.* (P. IV, de 1 pet. n. 2) :

« Monet nos vera caritas, totum ut animum ac studium conferamus in Deum, qui quoniam solus est *in seipso* summum bonum, jure est præcipuo quodam ac singulari amore diligendus ».

3° Ex *D. Thoma*, apertissimis favente verbis ; nam heic (Q. XXIII, a. 5 ad 2) ait : « Caritate diligimus Deum *propter seipsum* ; unde una sola ratio diligendi attenditur principaliter a caritate, scil. *divina bonitas*, quæ est ejus substantia, secundum illud (Ps. CV, 1) : *Confitemini Domino, quoniam bonus*. Aliæ autem rationes ad diligendum inducentes, vel debitum dilectionis facientes, sunt secundariæ et consequentes ex prima »¹ Et (Q. XXVIII, a. 1 ad 3) : « De Deo potest esse spirituale gaudium dupliciter : uno modo, secundum quod gaudemus de bono divino *in se* considerato ; alio modo, secundum quod gaudemus de bono divino, prout *a nobis* participatur. Primum autem gaudium melius est, et hoc procedit principaliter ex caritate, sed secundum gaudium procedit etiam ex spe ».— Ubi liquet ad mentem esse S. Doctoris quod caritas *secundario* ferri possit in beatitudinem nostram, quatenus hæc reducibilis est in Dei gloriam¹.

4° *Ratione*.— *a*) Constat ex Scripturis aliisque fontibus theologicis (art. præc.) caritatem hominis ad Deum veram esse amicitiam secundum amorem benevolentiae. Atqui *amor benevolentiae* intenditur ad bonitatem absolutam amici. Ergo.— *b*) Insuper, Deus a nobis diligendus est ex duplici, quo pollet, amabilitatis titulo, scil. tum ob bonitatem suam respectivam, tum maxime ob bonitatem suam absolutam. Atqui amore spei Deum diligimus, quia bonus *nobis* : ergo caritate diligere eum debemus, quia bonus in se.— *c*) Præterea sic S. Thomas eleganti similitudine argumentatur (Qq. Disp. de Carit. art. 2) : « Cum homo per divinam gratiam admittatur in participationem cœlestis beatitudinis, quæ in visione et fruitione Dei consistit, fit quasi civis et socius illius beatæ societatis quæ vocatur cœlestis Hierusalem, secundum illud (Eph. II, 19) : *Estis cives sanctorum et domestici Dei*. Unde homini sic ad cœlestia adscripto competunt quædam virtutes gratuitæ, quæ sunt virtutes infusæ ; ad quarum debitam operationem præexigitur amor boni communis toti societati, quod est bonum divinum, prout est beatitudinis objectum. Amare autem *bonum alicujus civitatis* contingit dupliciter : *uno modo*, ut habeatur ; *alio modo*, ut conservetur. Amare autem bonum alicujus civitatis ut habeatur et possideatur, non facit bonum politicum ; quia sic etiam aliquis tyrannus amat bonum alicujus civitatis ut ei dominetur, quod est amare

¹ — Cf. S. Th., 3 S. D. XXIX, Q. I, a. 4.

seipsum magis quam civitatem ; sibi enim ipsi hoc bonum concupiscit, non civitati. Sed amare bonum civitatis ut conservetur et defendatur, hoc est vere amare civitatem ; quod bonum politicum facit : in tantum quod aliqui propter bonum civitatis conservandum vel ampliandum, se periculis mortis exponant, et negligant privatum bonum. Sic igitur amare bonum quod a beatis participatur ut habeatur vel possideatur, non facit hominem bene se habentem ad beatitudinem, quia etiam mali illud concupiscunt ; sed *amare illud bonum secundum se*, ut permaneat et diffundatur, et ut nihil contra illud bonum agatur, hoc facit hominem bene se habentem ad illam societatem beatorum ; et hæc est caritas quæ Deum per se diligit.»

2^a Pars concl. dirigitur contra *Gonet* aliosque contradicentes theologos.

Et sane 1° juxta *D. Thomam* (hic, art. 4). caritas pro objecto formali habet « bonum divinum, in quantum est beatitudinis objectum », hoc est, bonum divinum in quantum excellentia ejus intrinseca materiam præbet beatificæ visionis. Atqui visio beatifica Deum attingit sicuti est, nempe secundum hanc adæquatam rationem quæ involvit naturam, personas et attributa. Ergo.— 2° Caritas fertur in Deum secundum id quod est *a parte rei*, non autem secundum id quod est in mente tantum : siquidem proprium est voluntatis inclinari ad res in se et realiter spectatas. Atqui Deus a parte rei ita subsistit ut omnia quæ in eo sunt ad unum summum et eminentem conceptum objectivum reduci oporteat. Ergo.— 3° Itaque concludamus Deum secundum rationem suppositalem vel personalem *illum* esse quem *principaliter* ex caritate diligimus, causam autem *motivam* amoris nostri sitam esse in Ejus transcendentali bonitate in qua conveniunt quæcumque Dei sunt¹.

Corollarium sequitur (contra Suarez)², videl. caritatem esse *unius speciei* atomæ : quippe unum specie est *fundamentum* amicitiae hominis ad Deum quod reposuimus in deiformitate constituta per gratiam habitualement ; una est etiam *ratio formalis* qua movemur ad amandum Deum propter se et omnia propter Deum, scil. divina bonitas (cf. infra, Q. III, a. 1).

Solv. obj. — OBJ. 1 (cont. 1^{am} concl.) — Juxta Patres (Hieronym. et August.), caritas ingreditur definitionem omnis virtutis. Atqui nulla virtus specialis ponitur in definitione communis virtutis. Ergo.

¹ — Cf. Billuart, *de Caritate*, Diss. I, a. 3.

² — *De Caritate*, Disp. II, Sect. 2.

RESP. D. M: ... quasi sit essentialiter omnis virtus, N; quia omnes virtutes ab ea sumunt suam perfectionem, in quantum est finis omnium virtutum et præceptorum secundum illud (1 Cor. I, 5): *Finis præcepti est caritas*, C.— C. d. m.— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Id quod se extendit ad opera omnium virtutum, nequit esse specialis virtus. Atqui caritas, teste Ap. (1 Cor. XIII et XVI), ad omnia illa opera se extendit. Ergo.

RESP. D. M: Id quod se extendit ut principium *eliciens* ad opera omnium virtutum... C; ut principium *imperans*... N.— C. d. m.— *Neg. conseq.*

OBJ. 3 (cont. 2^{am} concl.) — Amare Deum propter beneficia est actus caritatis. Atqui talis amor pro objecto habet bonitatem Dei respectivam. Ergo.

RESP. D. M: ... quatenus beneficia sint *motivum* amandi, N; in quantum sunt *medium* quo divina bonitas nobis innotescit, C.— C. d. m.— *Neg. conseq.*

« Secundum dispositionem, quæ reducitur ad genus causæ materialis, dicimur aliquid diligere propter id quod nos disposuit ad ejus dilectionem, puta propter aliqua beneficia suscepta; quamvis, postquam jam amare incœpimus, non propter illa beneficia amamus amicum, sed propter ejus virtutem » (II-IIæ, Q. XXVII, a. 3). Sic Deus « potest diligere propter aliud, quia scil. ex aliquibus aliis *disponimur* ad hoc quod in Dei dilectione proficiamus, puta per beneficia ab eo suscepta, vel per præmia sperata, vel etiam per pœnas quas per ipsum vitare intendimus » (*ibid.*).

ARTICULUS III.

Utrum caritas sit excellentissima virtutum.

Vindicanda succedit prioritas *dignitatis* qua excellit caritas.— *Lutherani* ex suo falso principio de sola fide justificante intulerunt caritatem esse *simpliciter* fide inferiorem.— Quidam autem Doctores catholici, distinguentes inter *esse moris* et *esse naturæ* virtutum, agnovere quidem in *esse moris* supremam caritatis excellentiam, at opinati sunt in *esse naturæ* fidem, utpote generis intellectivi, caritati præcellere.

Conclusio.— CARITAS EXCELLENTIOR EST OMNIBUS VIRTUTIBUS, QUIN, SALTEM PROBABILIUS, FIDES SECUNDUM ESSE NATURÆ PRÆEMINEAT.

1^a *Pars* omnimoda certitudine constat.— Nam 1° non solum Apostolus caritatis primatum pluries asseruit, puta (1 Cor. XIII, 13) : *Major autem horum est caritas* ; (Rom. XIII, 10) : *Plenitudo legis est dilectio*, et (Coloss. III, 14) : *Super omnia autem hæc caritatem habete, quod est vinculum perfectionis* ; sed ipse Christus de dilectione Dei dixit (Matth. XXII, 38) : *Hoc est maximum et primum mandatum*.

2° Consonant verba S. Augustini (de Trin. l. VIII, c. 8) : « Amplectere dilectionem Deum, et dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio quæ omnes bonos Angelos et omnes Dei servos consociat vinculo sanctitatis, nosque et illos conjungit invicem nobis et subjungit sibi ». Et (*ibid.* l. XV, c. 18) : « Nullum est isto Dei dono excellentius ».— Accedit S. Bernardus (Serm. 27 in Cantica) : « Quantitas cujuscunque animæ, inquit, æstimatur de mensura caritatis quam habet : ut v. g. quæ multum habet caritatis, magna sit ; quæ parum, parva ; quæ vero nihil, nihil ; dicente Apostolo : *Si caritatem non habuero, nihil sum*¹. »

3° Illa est virtus excellentior quæ altiore actu humanorum regulam, sc. Deum, altius attingit. Atqui hujusmodi est caritas : ergo. *Maj.* patet : cum enim bonitas humanorum actuum attendatur secundum eorum conformitatem ad debitam regulam, virtus humana, quæ est bonorum actuum principium, consistit in attingendo eandem moralitatis regulam. Porro hæc regula duplex est : ratio humana, veluti regula inferior ; et Deus, veluti suprema regula, a qua ratio ipsa dependet. Ergo. *Min. decl.* a) Imprimis virtutes *theologicae*, quæ Deum pro objecto habent, quæque idcirco secundum regulam superiorem mensurantur, excellentiores sunt virtutibus moralibus vel intellectualibus, quarum regula est humana ratio. b) Inter ipsas autem virtutes theologicas, illa potior dicenda est quæ magis Deum attingit : hæc autem est caritas. Nam (ait Auctor) « semper id quod est *per se* majus est eo quod est *per aliud*. Fides autem et spes attingunt quidem Deum secundum quod ex ipso provenit nobis vel cognitio veri vel adeptio boni : sed caritas attingit ipsum Deum, ut *in ipso sistat*, non ut ex eo aliquid nobis proveniat ; et ideo caritas est excellentior fide et spe, et per consequens omnibus aliis virtutibus, sicut etiam prudentia, quæ attingit rationem secundum se, est excellentior quam aliæ virtutes morales, quæ attingunt rationem secundum quod ex ea medium constituitur in operationibus vel passionibus humanis ».

¹ — Lectori commendamus classicum S. Francisci Salesii opus : *Traité de l'Amour de Dieu* ; ubi divina caritas ejusque præstantia admodum concinne describuntur.

2^a *Pars* additur contra quosdam theologos, et probabilior sententiam promit.—1° Etenim *S. Thomas* simpliciter pronuntiat caritatem præstantiorem cæteris virtutibus, quin fidem distinguat secundum *esse moris* et *esse naturae*.—2° Immo præcellentiam caritatis infert ex modo operandi illius virtutis, quod est, ex physica ejus indole (resp. ad 1) : ubi sic ratiocinatur. Operatio intellectus completur secundum quod intellectum est in intelligente, ideoque ejus nobilitas secundum mensuram intellectus attenditur : operatio autem voluntatis perficitur in inclinatione volentis ad rem, unde ex re seu objecto voluto dignitas operationis appetitivæ desumitur. Porro ea quæ sunt infra animam, nobilior existunt in anima quam in seipsis ; ea vero quæ sunt supra animam, nobiliorem essendi modum habent in seipsis quam in anima. Ergo eorum quæ sunt infra nos nobilior est cognitio quam dilectio ; at eorum quæ sunt supra nos, et præcipue Dei, dilectio cognitioni præfertur (saltem quamdiu in tenebris fidei versamur). Unde caritas *viæ* fidem præminet ; licet caritas *patriæ* nequeat visionem Dei immediatam excedere.

Solv. obj. — OBJ. 1.—Altioris potentiæ altior est virtus. Atqui intellectus altior est voluntate, quam dirigit. Ergo fides quæ est in intellectu, etc.

RESP. *C. M.*—*D. m* : . . . absolute, *C* ; in omni statu et respectu cujuslibet objecti, *N.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 2.—Illud per quod aliud operatur, videtur eo esse inferius. Atqui *fides per caritatem operatur* (Gal. V, 6). Ergo.

RESP. *D. M* : . . . per quod, sicuti per instrumentum, aliud operatur . . . *C* ; sicuti per formam seu agendi principium, *N.*—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.—Quod se habet ex additione ad aliud, eidem præcellit. Atqui spes seu objectum spei addit objecto caritatis rationem ardui. Ergo.

RESP. *D. M* : . . . ex additione perfectiva, *C* ; ex additione restrictiva perfectionis, *N.*—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

Quamvis caritas et spes idem bonum divinum pro objecto habeant, prior tamen præstat alterâ : tum quia illa fertur ad bonitatem Dei *absolutam*, hæc autem connotat *respectivam* ; tum quia caritas importat *unionem* ad suum objectum, spes vero *distantiam* quamdam a bono quod sub specie ardui possibilis proponitur.

ARTICULUS IV.

Utrum caritas sit forma virtutum.

(Art. 7-8).

Quantus sit caritatis influxus, imo quanta ejus necessitas in actibus nostris *meritoriis*, alibi (Disp. V, Q. II, a. 4) compertum fecimus.— Ut vero ejus *habitus* ad *cæteras virtutes* pleniori evidentia clarescat, nonnulla amplius, concisa licet oratione, disserenda sunt.

Conclusio 1^a. — SINE CARITATE NEQUIT ESSE VERA SIMPLICITER VIRTUS; NIHILOMINUS ESSE POSSUNT VERÆ VIRTUTES IMPERFECTE SEU SECUNDUM QUID.

1^a *Pars* ostend. — Et 1° *auctoritate*; legitur enim (1 Cor. XIII, 3): *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*— Unde S. August. (l. IV, c. Julianum, c. 3): « Si ad consequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides quæ in Christo est vera promittit, nihil prosunt homini virtutes, nullo modo veræ possunt esse virtutes ». Et (de Trin. l. XV, c. 18): « Sine caritate fides potest quidem esse, sed non et prodesse ».

2° *Ratione.*— a) Virtus vera *simpliciter* illa est quæ finale et perfectum hominis bonum, in Dei fruitione positum, attingit sive per se et immediate, sive mediante ordinatione superioris virtutis. Atqui solius caritatis est per se attingere supremum illud bonum, animam copulando cum Deo juxta biblicum effatum (Ps. LXXII, 28): *Mihi adhaerere Deo bonum est*; unde ejus est etiam cæteras virtutes, ad finem particularem proxime ordinatas, in illum ultimum finem referre. Ergo sine caritate nulla est vera simpliciter virtus.— b) *Conf.* (a. 7, resp. ad 2): nam cum finis se habeat in agibilibus, sicut principium in speculabilibus, quemadmodum non potest esse simpliciter *vera scientia*, si desit recta æstimatio de primis principiis, ita non potest esse vera simpliciter virtus, puta justitia vel castitas, nisi adsit suprema ad finem ordinatio quæ fit per caritatem.

2^a *Pars* concedit sine caritate *veras* esse virtutes *secundum quid* (a fortiori virtutes *falsas*, cujusmodi est *prudentia* avarorum), et vix ullo negotio suadetur.— Nam 1° præter ea quæ in tract. *de Gratia* (Disp. II, Q. un., a. 2) dicta sunt, huc faciunt pleræque propositiones Baii et Quesnelli damnatæ a RR. PP. En 55a *Quesnelli*: « Deus non coronat nisi caritatem: qui currit ex alio motivo, in vanum currit ».—

2° Vera, etsi imperfecta, dicenda est virtus alicujus caritate carentis, quæ illum ordinat ad *verum* bonum *de se* referibile in ultimum finem bonisque actibus prosequendum. Atqui nihil prohibet quominus homo, extra caritatem constitutus, eliciat actus bonos *ex suo genere* quibus verum bonum particulare, puta debitum cuique reddendum, intendat : siquidem non tota hominis perfectio per peccatum tollitur. Ergo. (Resp. ad 1).

Conclusio 2^a. — CARITAS NON IMMERITO ESSE DICITUR FORMA VIRTUTUM. — Agitur de virtutibus, non in proprio genere, sed in ordine ad *finem ultimum* et *simpliciter* spectatis. — Concl. enunciata quasi corollarium ex præc. profluit, atque *unanimiter* a theologis assertitur.

Prob. — 1° Id est forma virtutum quod se habet uti vitale quoddam principium, quo illæ virtutes virescunt atque frugescunt in finem vitæ æternæ. Atqui, teste Ap. (1 Cor. XIII), sine caritate virtutes fidei, misericordiæ, fortitudinis, vitio sterilitatis laborant, at e contrario per eam vivificantur. Ergo. — 2° In moralibus id quod actui imprimit ordinem ad finem, dat ei et formam, et consequenter ipsam, cujus est actus, virtutem informat. Atqui per caritatem ordinantur actus omnium aliarum virtutum ad ultimum finem. Ergo. *Maj.* apparet ex eo quod principium moralium actuum est voluntas, cujus objectum et quasi forma est finis. Porro actus speciem et formam recipit secundum formam agentis. Idcirco quod est formale ex parte finis formaliter influit in actum et in virtutem ipsam actui proportionatam. *Min.* constat ex hactenus dissertis de caritate ; quæ, eo ipso quod Deum altissimo modo seu secundum se attingit, omnibus virtutibus dominatur, omnes regit, omniumque actus ordinat in Dei gloriam

Solv. obj. (cont. 2^{am} concl.) — OBJ. 1. — Forma alicujus rei vel est exemplaris, vel essentialis. Aquī caritas, specie et numero distincta a cæteris virtutibus, neutra forma esse potest respectu illarum virtutum. Ergo.

RESP. C. M. — D. m : . . . non est forma constituens alias virtutes in esse virtutis *communiter*, C ; . . . in esse virtutis *simpliciter* et perfecte, eis imprimendo superiorem ordinem ad finem, N. — *Neg. conseq.*

OBJ. 2. — Caritas comparatur ad alias virtutes ut *radix* et *fundamentum*. Atqui radix et fundamentum materiæ magis quam formæ rationem habent. Ergo.

RESP. D. M : . . . secundum analogiam causæ *materialis*, N ; secundum rationem causæ *perfectivæ*, in quantum scil. ex

ea omnes aliæ virtutes sustentantur et nutriuntur, *C.*—*C. d. m.*—*Neg. conseq.*

OBJ. 3.— Forma distinguitur a fine et agente. Atqui caritas dicitur finis et *mater* virtutum. Ergo.

RESP. *D. M* : Forma intrinseca . . . *C* ; forma extrinseca quæ res, jam intrinsecus constituta, in altiore finem sublimatur, *N.*—*C. d. m* : . . . secundum quod intrinsece constituuntur, *N* ; secundum quod extrinsece ordinantur ad finem proprium caritatis, ex cujus finis appetitu caritas quodammodo concipit et parit actus vivificatos illarum virtutum, *C.*—*Neg. conseq.*¹

QUÆSTIO SECUNDA

DE CARITATE IN COMPARATIONE AD SUBJECTUM

Sub hoc disputationis capite et constrictis S. Thomæ articulis, quatuor breviter inquirenda et determinanda subeunt. — In confesso est caritatem, quæ bonum mente apprehensum prosequitur, subjectari in *voluntate* ; at circa ejus habitudinem ad istud subjectum quadruplex dubium proponi potest : unum de caritatis *origine* ; aliud de ejus *augmento* ; tertium de ejus *diminutione* ; quartum de ejus *amissione*. Tot aderunt articuli.

ARTICULUS I.

De origine caritatis.

(Q. XXIV, aa. 2-3).

Divina caritas ignis est et flamma quæ accendi indiget in animis humanis ut mox ardescens foveatur et succrescat, vitia comburat, nobileque virtutum studium magis magisque concitet.— Quæ diximus de causa gratiæ (Disp. IV, Q. 1) sufficientia quidem forent ad originem caritatis, inseparabilis gratiæ comitis, revelandam ; pauca tamen addere juvabit, ut doctrinæ veritas, enucleatius prolata, manifestius fulgeat.

Conclusio 1^a. — CARITAS PRODUCI ALITER NON POTEST QUAM PER SPIRITUS SANCTI INFUSIONEM. — Agitur de causa *principali*, nec thesis dubia esse potest post verba *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 7).

¹ — Vid. plura in quæst. un. de *Caritate*, a. 3.

1° Sane celebris est vox Christi (Luc. XII, 49) : *Ignem veni mittere in terram : et quid volo nisi ut accendatur ?* Ignis iste, juxta primariam doctorum interpretationem, scintilla est e cœlo delapsa seu ex Christi caritate profecta ad incendium divini amoris in humanis cordibus excitandum.— Succedit illud Ap. (Rom. V, 5) : *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Sp. Sanctum*, etc.

2° a) Caritas est amicitia quædam hominis ad Deum, fundata super communicationem gratiæ et gloriæ. Atqui communicatio hæc est essentialiter *supernaturalis*. Ergo et ipsa caritas facultatem naturæ excedit. Quod autem excedit naturæ facultatem non potest neque naturaliter nobis inesse, neque per vires naturales acquiri. Ergo caritas a Deo infunditur.— b) *Conf* : quia caritas, qua Deum supernaturaliter cognitum diligimus, *participatio* est et veluti emissio illius increatæ caritatis qua Deus se, et omnia in se, æternali trium Personarum complexu diligit.

Coroll.— 1° Licet homo se, auxiliante Deo, per suos actus *disponere* valeat ad gratiam et caritatem accipiendam, non tamen hanc caritatis virtutem immediata *efficientia* in seipso producit¹, sed solus Deus.— 2° Neque per actus præacceptæ caritatis potest homo novum *ejusdem speciei* habitum generare ; ait enim S. Thomas (Q. un. de Virt. in comm. a. 10 ad 19) : « Actus virtutis infusæ non causant aliquem habitum, sed per eos augetur habitus præexistens : quia nec ex actibus virtutis acquisitæ aliquis habitus generatur ; alias multiplicarentur habitus in infinitum ».— 3° Tamen probabiliter concedi potest cum quibusdam auctoribus (cf. Proœmium, n. 4) quod caritas præexistens repetitis actibus gignat, per modum *indirectæ* actionis et dispositionis, aliquem habitum dilectionis specie *naturalem*, quo facilitas amandi extrinsecus augeatur.

Conclusio 2^a. — QUANTITAS CARITATIS DEPENDET PRINCIPALITER A SOLA VOLUNTATE DEI, SECUNDARIO AUTEM ET PROXIME AB HUMANÆ VOLUNTATIS CONATIBUS GRATIA EFFECTIS.

1^a *Pars* prob :— 1° ex *Scriptura* ; legitur enim (Joan. III, 8) : *Spiritus, ubi vult, spirat* ; et (1 Cor. XII, 11) : *Haec omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*. Unde caritas datur non secundum capacitatem naturalium, sed secundum voluntatem Spiritus sua dona distribuentis — 2° *Ratione*. Etenim uniuscujusque rei quantitas ex propria ejus causa dependet. Atqui caritas, naturam superexcedens, ortum non habet ex aliqua naturali virtute,

¹ — Cf. S. Th., 1 S. D. XVII, Q. II, a. 3.

sed ex sola gratia Dei infundentis. Ergo quantitas caritatis non dependet ex conditione naturæ vel ex capacitate naturalis virtutis, sed solum aut principaliter ex voluntate libera Sp. Sancti.

2^a *Pars* patet : quippe æquum est ut caritas infundatur secundum proportionem dispositionum ad illam, juxta dictum Evang. (Matth. XXV, 15) : *Dedit unicuique secundum propriam virtutem*. Porro dispositiones hominis ad caritatem sunt voluntatis conatus, quos tamen Sp. Sanctus vi suæ gratiæ prævenit et adjuvat. Ergo.—*Notetur* hic discrimen inter *Angelos* et *homines* : Angeli enim, qui sunt pure intellectuales, subindeque totaliter feruntur in id quod appetunt, eo magis conantur ad caritatem majoremque consequuntur quo superiores naturâ sint ; homines e contra, cum sint ex spiritu et materia compositi, non sunt semper in actu, neque semper eo majores ad bonum conatus adhibent quo meliora naturalia habeant : unde non raro *humiles* et *rudes* ardentiori amore fervent erga Deum quam doctores et principes.

ARTICULUS II.

De augmento caritatis.

(Art. 4-9).

Peracta quæstione de origine caritatis, inquirendum est de ejus *augmento* : quæ quidem inquisitio quadrifariam fieri potest, nempe vel quoad *progressum* absolute sumptum, vel quoad progrediendi *modum*, vel quoad progressus *extensionem*, vel tandem quoad *gradus* in quos distinguere progressum oporteat.—Materia præsentis articuli proximum præbet fundamentum¹ *Theologiæ affectivæ* quæ, præeunte theologia speculativa, et lumine cœlestis sapientiæ illustrante, incumbit inducendæ christianæ perfectioni per incrementa caritatis, in quibus perfectio illa principaliter consistit : quæ quidem perfectio si juxta vias gratiæ *ordinarias* obtinenda consideretur, theologia dicitur *ascetica* ; sin vero spectentur *extraordinaria*

¹ — Cf. II-IIæ, Q. CLXXXIV ; — Scaramelli, *Guide ascétique*, Tr. I, art. 1 ; — item Meynard, *Traité de la vie intérieure : petite somme de théologie ascétique et mystique*, d'après l'esprit et les principes de saint Thomas d'Aquin ; et Farges, *Traité de théologie mystique* ; ubi (p. 13) hanc divisionem tradit : « La théologie mystique est un rameau détaché de la théologie ascétique, comme celle-ci est un rameau détaché de la théologie morale, et comme la théologie morale elle-même est un rameau détaché de la théologie générale. »

quædam et *superiora* vitæ spiritualis opera et phænomena, theologia denominatur *mystica*.

Conclusio 1^a. — CARITAS VIÆ CERTO AUGERI POTEST.— Dico *caritas viæ*, ut distinguatur a caritate immutabili patriæ.— Est *de fide*, juxta *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap. 10) : « Hoc justitiæ incrementum petit S. Ecclesia, cum orat : Da nobis, Domine, fidei, spei et caritatis augmentum ».

1° Revera expresse scribit Ap. (Phil. I, 9) : *Hoc oro ut caritas vestra magis ac magis abundet* ; ad quod monitum reducitur aliud (Gal. VI, 9) : *Bonum facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes*.— 2° Hinc S. August. (l. de Nat. et Gr. c. 70) : « Caritas inchoata, inchoata justitia est ; caritas provecta, provecta justitia est ; caritas magna, magna justitia est », etc. Consonat dictum illud SS. Patrum (Gregorii, Bernardi, etc.) quod « in via Dei stare, retrocedere est ».— 3° Ratio est evidens. Ex hoc enim dicimur esse viatores quod in Deum, ultimum finem, tendimus : qua in via tanto magis procedimus, quanto magis Deo propinquamus, non quidem passibus corporis, sed mentis affectibus. Atqui hanc propinquitatem efficit caritas, qua mens Deo conjungitur, quæque propterea via ab Apost. nominatur (1 Cor. XII, 31) : *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro*. Ergo de ratione caritatis viæ est ut possit augeri. Conf: quia si non posset augeri, jam cessaret viæ processus ; quod aperte repugnat.

Conclusio 2^a. — CARITAS AUGETUR PER MODUM INTENSIONIS ; QUAM INTENSIONEM QUOLIBET ACTU MERETUR, SED SUO TEMPORE ET NON SEMPER STATIM CONSEQUITUR.— Tres sunt partes seorsum manifestandæ.

1^a Pars communiter tenetur a theologis, quamvis sit quædam diversitas in ea exponenda.

Prob.— a) Habitus augeri potest dupliciter, vel per additionem, vel per intensionem : per *additionem* quidem, dum extenditur ad quædam objecta ad quæ prius se non extendebat, v. g. scientia geometriæ de novis geometricalibus ; per *intensionem* vero, quatenus majorem vim intrinsecam induit, puta quod veritas jam apprehensa a docto certius cognoscatur. Atqui caritas augeri nequit per simplicem additionem ; quippe minima caritas se extendit ad omnia illa quæ sunt ex caritate diligenda : manet igitur ut augeatur per intensionem.— b) Id autem explicat S. Thomas per majorem subjecti participationem seu *radicationem in subjecto*. Etenim caritas est accidens. Porro accidens seu forma accidentalis intenditur et remittitur secundum quod magis vel minus subjecto inhæret et in ipso participatur : siquidem accidentis esse est

inesse, ideoque nihil est aliud accidens secundum essentiam augeri quam illud magis subjecto inesse seu in subjecto radicari. Ergo gradus caritatis commensurantur suntque accipiendi secundum gradus inhæSIONIS seu participationis in anima¹.

2^a *Pars* est, quod quilibet actus caritatis etiam *remissus*, sive elicited, sive imperatus, meretur de condigno caritatis augmentum : id contra *Durandum* aliosque paucos militat, jureque docetur a *S. Thoma* (heic art. 6 ad 1).

Nam 1° *Conc. Trid.* (Sess. VI, can. 32) ait : « Si quis dixerit . . . justificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam et J. C. meritum . . . fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ . . . atque etiam gloriæ . . . A. S. » Porro actus caritatis etiam remissus est bonum opus ejusmodi. Ergo vere seu de condigno meritorius est augmenti gratiæ et gloriæ, et consequenter caritatis quæ comitatur gratiam et cui correspondet gloria.— 2° Legitur (Marc. IX, 40) : *Quisquis potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo . . . non perdet mercedem suam*, seu merebitur augmentum gloriæ, subindeque gratiæ et caritatis, quibus gloriam consequimur. Atqui opus illud minimum quiddam est inter opera pietatis : ergo.— 3° *Ratio* idipsum confirmat. Conditiones enim meriti simpliciter præcipuæ sunt, ut ponatur actus bonus, ex gratia et caritate, in obsequium Dei. Jamvero hæc omnia reperiuntur in actu etiam remisso, sive elicito, sive imperato, caritatis. Igitur etc.²

3^a *Pars* exprimit probabiliorem sententiam circa *tempus* quo augmentum caritatis et gratiæ confertur ; quæ *D. Thomæ* opinio amplectenda videtur, licet plures, inter quos cl. *Mazzella*, ei contradicant.— Agitur, ut patet, non de *jure* ad augmentum quod statim acquiritur, sed de augmenti *collatione*.— Duo discutiuntur, scil. an statim, et quando augmentum illud actibus remissis conceditur.

Quoad 1um, occurrit ratio *Angelici*. Augmentum gratiæ et caritatis, sicut ipsa gratia et caritas, non recipitur physice nisi in subjecto proxime et realiter disposito. Atqui actus remissi, seu actus deficientes ab intensione præexistentis caritatis, etsi rationem meriti habeant, nequeunt tamen esse proximæ dispositiones sufficientes, saltem in ordine physico, ad augmentum ejusdem habitus. Ergo.— *Conf.* exemplo animalium, quorum augetur quantitas non secundum motum continuum, sed postquam præviæ operationes digestionis et absorptionis seu assimilationis alimentorum subjectum ad ultimam dispositionem augmenti perduxerint.

¹ — Vid. plura ap. Cajetanum in art. 5.

² — Cf. Gonet, Billuart, etc.

Quoad 2um, citanda sunt Auctoris verba (hic, a. 6) : « Non quolibet actu caritatis caritas actu augetur ; sed quilibet actus *disponit* ad caritatis augmentum, in quantum ex uno actu caritatis homo redditur promptior ad agendum iterum secundum caritatem, et, habilitate crescente, homo prorumpit in actum *ferventiorem* dilectionis quo *conetur* ad caritatis profectum ; et *tunc* caritas augetur in actu ». Si vero contingat aliquem mori post actus remissos antequam actum intensiorem posuerit, æstimandum est ei retribui mercedem augmenti in patria. — *Conf.* ex resp. ad 2 ; quia « etiam in generatione virtutis acquisitæ non quilibet actus complet generationem virtutis, sed quilibet operatur ad eam ut disponens ; et ultimus, qui est perfectior, *agens in virtute omnium* præcedentium, reducit eam in actum, sicut etiam est in multis guttis cavantibus lapidem¹».

Conclusio 3^a. — CARITAS VIÆ IN INFINITUM AUGERI POTEST. — Id definitum est in *Conc. Vienn.* contra *Beguardos* et *Beguinas*.

Prob. 1° auctoritate. — Legitur (Phil. III, 12) : *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim : sequor autem, si quo modo comprehendam ; ubi ait Glossa ord. (ex Aug., Enarr. in Ps. 69, n. 8) : « Nemo fidelium, etsi multum profecerit, dicat : Sufficit mihi. Qui enim hoc dicit, de via exit ante finem ».*

2° Ratione. — Terminus augmento alicujus formæ præfigi potest tripliciter : uno modo, ex parte *formæ* ipsius, quæ habeat terminatam mensuram ultra quam non detur progrediendi locus, quin formæ species corrumpatur, ut patet in pallore declinante vel ad albedinem vel ad nigredinem ; alio modo, ex parte *agentis*, cujus virtus non se extendit ad ulterius formæ augmentum in subjecto ; tertio modo, ex parte *subjecti* quod non est capax ulterioris perfectionis. Atqui nullo istorum modorum potest in statu viæ terminus augmento caritatis imponi. Ergo. *Min. decl.* Etenim *a)* caritas *secundum se* participatio quædam est infinitæ atque inexhaustæ Dei caritatis. *b)* Similiter *causa* auctrix caritatis, seu Deus, infinita virtute præpollet. *c)* Tertio, quamvis capacitas *subjecti* finita sit, tamen, caritate excrescente, superexcrescit ejus habilitas ad ulterius augmentum, juxta illud (2 Cor. VI, 11) : *Cor nostrum dilatatum est.* Ergo.

Subnotanda. — 1° Sicuti linea, quantumcumque crescat, non attingit quantitatem superficiæ, ita caritas viæ, *simpliciter* loquendo, augeri nequit usque ad perfectionem carita-

¹ — Cf. Joan. a S. Thoma, Gonet, etc ; — S. Thom., 1 S. D. XVII, Q. II, a. 3.

tis patriæ.—2° Equidem, differentia Dei visi per *fidem*, unde caritas viæ, et Dei visi per *intuitionem*, unde caritas patriæ, non mutat caritatis essentiam, sed eadem numero caritas in æternum manere potest juxta illud (1 Cor. XIII, 8) : *Caritas nunquam excidit*; qua de causa quidam putant caritatem *habitualement* alicujus eximioris sancti (præsertim B. M. Virginis) in via potuisse vel posse quadamtenus excedere habitum caritatis alicujus inferioris beati.—3° Tamen caritas patriæ, utpote consequens apertam Dei visionem, semper est perfectior qualibet caritate viæ, saltem quoad *statum* et operandi *modum*¹.

Conclusio 4^a. — CARITAS POTEST IN HAC VITA QUAMDAM PERFECTIONEM ASSEQUI; UNDE RECTE DISTINGUUNTUR TRES GRADUS, SCIL. CARITAS INCIPIENS, PROFICIENS, ET PERFECTA.

1^a *Pars decl.*—Et imprimis perfectio caritatis potest dupliciter intelligi: ex parte *diligibilis* et ex parte *diligentis*.

Porro, primo modo seu *objective*, nullius creaturæ caritas potest esse perfecta, sed sola caritas divina.—Namque caritas ex parte rei diligibilis ea perfecta est qua diligitur aliquid, quantum diligibile est. Atqui Deus, sicuti est infinite bonus, ita est infinite amabilis; nulla autem creatura valet infinite illum amare. Ergo.

Ex parte vero diligentis seu *subjective*, tunc est caritas perfecta, quando quis diligit tantum quantum potest. Id autem contingit tripliciter.—a) 1us modus est, quod totum cor hominis semper actu in Deum rapiatur; et hæc est *perfectio caritatis patriæ*, non autem viæ: siquidem humanæ vitæ infirmitates prohibent ne semper actu de Deo cogitemus et amore continuo in Ipsum feramur.—b) 2us modus est, quod homo studium suum Deo rebusque divinis deputet omni ratione et diligentia qua fieri possit, attenta necessitate præsentis vitæ; et hæc est *perfectio caritatis* possibilis quidem *in via*, *rarior* tamen et paucioribus conveniens.—c) 3us modus consistit in eo quod aliquis totum cor suum in Deo habitualiter ponat, nihil cogitans aut volens divinæ dilectioni contrarium; et hæc perfectio *communis* est omnibus caritatem habentibus.

2^a *Pars* est de tribus caritatis gradibus, quibus correspondent tres viæ, scil. *purgativa*, *illuminativa*, *unitiva*, et secundum quos divisio *theologiæ asceticæ* recte accipitur.

1° Hæc distinctio Patribus, scholasticis et asceticis scriptoribus inde a S. Augustino probata est. Audiatur Doctor Hipponensis (tr. 5 in 1 Ep. Joan. n. 4): « Caritas... cum

¹— Vid. plura ap. Cajetanum in h. art.

fuerit nata, *nutritur*; cum fuerit nutrita, *roboratur*; cum fuerit roborata, *perficitur*; cum autem ad perfectionem venerit, dicit; Cupio dissolvi et esse cum Christo». Ubi tres status, scil. incipientium, proficientium et perfectorum, perspicue enunciantur.—Locus est recolendi prop. 26am *M. Molinos* damnatam ab *Innoc. XI*: «Tres illæ viæ, purgativa, illuminativa et unitiva, est absurdum maximum, quod dictum fuerit in *Mystica*».

2° *Rationes* a D. Thoma adductæ ad suadendam præfatam distinctionem tres præcipuæ sunt.

1^a *ratio ex motu*.—In motu corporali tria accipere est, recessum a termino, appropinquationem ad alium terminum, et quietem in hoc termino. Atqui vita spiritualis se habet veluti motus animæ ad Deum. Ergo distinguendus est status incipientium seu recedentium a peccato, status proficientium seu propinquantium ad Deum, et status perfectorum seu quiescentium in Deo.

2^a *ratio ex augmento physico*.—Spirituale augmentum caritatis præ se fert veram quamdam analogiæ speciem cum augmento physico hominis. Atqui in homine, pro diversitate actionum aut effectuum quibus quæque ætas idonea est, recte distinguimus statum pueritiæ, statum juventutis, et statum virilitatis. Ergo etc.

3^a *ratio ex effectibus caritatis*.—Diversi caritatis gradus accipiendi sunt secundum diversa studia vel notabiliores effectus ad quos homo per caritatis augmentum disponitur. Porro studia illa atque effectus triplicis sunt generis: ergo. *Min. decl.*—a) Primo quidem homini incumbit *principale studium contra peccatum*, caritati contrarium, unde maxime occupatur ut a culpis præteritis emundetur et a futuris præcaveat; et hoc pertinet ad *incipientes*, viæ *purgativæ* sequaces, in quibus caritas nutrienda et contra concupiscentias fovenda est, ne corrumpatur.—b) Secundum studium est, ut homo, jam fiduciam de liberatione peccatorum habens, *principaliter intendat ad profectum in bono*, excolens omnes virtutes, venialia quæque oppugnans, et obsequens dociliter Sp. Sancti motionibus; et hoc pertinet ad *proficientes* in via *illuminativa*, non quasi in aliis statibus nullus sit profectus, sed quia in hoc statu præcipua cura est sub divino lumine de bonis virtutum adipiscendis: nihilominus vir justus et prudens, ad perfectionem anhelans, una manu facit opus et altera tenet gladium, ut dicitur (2 Esdr. IV, 12) de ædificatoribus Jerusalem.—c) Tertium studium est, ut homo, jamdiu firmatus contra peccatum et exercitio virtutum roboratus, sese in Dei sinum recipiat, *Deo mente affectuque inhaereat*, ejusque conversatione per hanc ineffabilem unio-

nem, unionis beatificæ inchoativam, fruatur ; et hoc pertinet ad *perfectos*, viam *unitivam* ingressos, qui cupiunt *dissolvi et esse cum Christo*¹: cujusmodi fuerunt sancti præsertim sub finem vitæ penitus in Deum abrepti. His congruunt verba (Is. LVIII, 11-14) : *Requiem tibi dabit Dominus semper, et implebit splendoribus animam tuam. . . Tunc delectaberis super Domino, et sustollam te super altitudines terræ*².

ARTICULUS III.

De diminutione caritatis.

Quæstio non est de *actibus* caritatis quos constat modo intensiores, modo remissiores esse, sed de *habitu*.—Quod autem dicturi sumus de caritate, proportionaliter intelligendum est de *gratia virtutibusque* adnexis.

Conclusio.—CARITAS HABITUALIS NON POTEST DIMINUI DIRECTE, BENE TAMEN INDIRECTE.

1^a *Pars*, teste Suarezio (de Gr. l. XI, c. 8, n. 7), *communis et certa* sententia est apud theologos.

Prob — Diminutio *directa* caritatis, si quæ haberi posset, vel ex parte objecti, vel ex parte subjecti contingeret. Atqui neutro modo datur : ergo.—*Non ex parte objecti* : siquidem ex hoc capite caritas etiam minima in summo est, quatenus extenditur ad omnia ea quæ sunt ex caritate diligenda ; unde objective nec augeri, nec minui potest.—*Non ex parte subjecti* ; id enim fieret vel per aliquem actum, vel per cessationem ab actu. Verum 1° *non per cessationem ab actu* (in qua desit peccatum) : nam hoc pacto minuuntur quidem et quandoque etiam corrumpuntur virtutes ex actibus *acquisitæ*, non autem virtutes *infusæ*. Atqui caritas non causatur ab humanis actibus, sed a solo Deo infundente. Ergo. Neque 2° *per aliquem actum positivum* : hic enim actus aut esset *Dei* caritatem minuentis, aut *hominis* male operantis. Atqui a Deo non causatur aliquis defectus in nobis nisi per modum pœnæ, peccato debitæ, et sic gratiam peccantibus non raro subtrahit. Ergo, si caritas minuat, diminutionis ejus causa sit oportet peccatum vel mortale vel veniale.—*a*) Porro *peccatum mortale* non minuit, sed totaliter corrumpit caritatem tum *physice*, ut in art. seq. dicitur, tum *moraliter* et

¹ — Phil. I, 23.

² — Cf. II-IIæ, QQ. CLXXXIII-CLXXXIV.

demeritorie, quia cum peccando mortaliter aliquis contra caritatem agit, dignum est ut Deus ei caritatem subtrahat.— *b)* Similiter etiam per *peccatum veniale* caritas directe minui non potest, neque physice, neque *demeritorie*. Non *physice*, quia peccatum veniale caritatem non attingit. Etenim caritas versatur circa ultimum finem cui animam conjungit; veniale autem peccatum est levis inordinatio circa ea quæ sunt ad finem. Atqui non diminuitur amor finis ex hoc quod aliquis inordinationem aliquam committit circa media, ut patet in infirmis quorum non minoratur desiderium sanitatis, etsi paululum diætæ observationem negligant. Ergo. Non *demeritorie*: quippe cum aliquis delinquit in minori, non meretur detrimentum pati in majori; et ratio *S. Thomæ* aurea est: « Deus enim non plus se avertit ab homine quam homo avertat se ab ipso ». Ergo qui levi peccat inordinatione circa media ad finem, non meretur jacturam aliquam sustinere in caritate, per quam ad ultimum finem ordinatur¹.

2^a *Pars* concl. evincitur; quia potest dici *indirecte* diminutio caritatis dispositio ad corruptionem ipsius. Atqui dispositio hujusmodi habetur dupliciter: *a)* *primo*, quia peccata venialia disponunt ad mortale quo caritas destruitur, juxta illud (Eccli. XIX, 1): *Qui spernit modica, paulatim decidet*. Siquidem peccans venialiter eo usque progredi potest ut in peccato veniali finem suum constituat; atque, dum consuescit subjectionem in minoribus debito ordini detrectare, disponitur ad graviora². *b)* *Secundo*, quia per peccata venialia, cessationem ab actibus piis et vitam tepidam, non solum suspenditur caritatis exercitium, impeditur aut remittitur ejus augmentum, sed meretur homo ut sibi Deus deneget auxilia specialia quibus caritas conservetur.

ARTICULUS IV.

De amissione caritatis.

(Art. 11-12)

1° Caritas considerari potest tripliciter, ex parte *Sp. Sancti*, ex parte sui, et ex parte subjecti.— *a)* Equidem *ex parte Sp. Sancti* moventis animam ad diligendum Deum, dubitandum non est quin caritas, secundum infallibilitatem

¹ — Cf. *S. Thom.*, *de Malo*, Q. VII, a. 2.

² — Cf. I-IIæ, Q. LXXXVIII, a. 3.

divinæ virtutis, indeficientiam vindicet, juxta illud (1 Joan. III, 9) : *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit.*—*b)* Similiter *ex parte suâ* indefectibilis dici debet, quatenus secundum se vera caritas non potest nisi id quod ad caritatis rationem pertinet, neque præstituit amandi tempus, quo expleto amare desinat : quem in sensum referri possunt verba *Joan.* mox recitata.—*c)* Igitur quæstio movetur *ex parte subjecti* vertibilis secundum arbitrii libertatem.

2° Duo in dubium verti possunt, scil. *an et quomodo caritas amittatur.*—Amissibilitatem caritatis et gratiæ inficiati sunt *Jovinianus* (sæc. IV), *Beguardi* et *Beguinae*, necnon *Calvinus*.—Solutio præsentis quæstionis non solum de caritate et gratia, sed etiam de *omnibus virtutibus infusis* valet, salvo eo quod de fide et spe excipiemus.

Conclusio 1^a. — CARITAS VIÆ AMITTI POTEST.—Eo spectat *Conc. Trid.* (Sess. VI, can. 23) : « Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque *gratiam amittere*... A. S.»

1° Liquida sunt *Scripturæ* eloquia ; nam legimus (Gal. V, 4) : *Evacuati estis a Christo qui in lege justificamini ; a gratia excidistis.* Et (Apoc. II, 4) : *Habeo adversum te, quod caritatem tuam primam reliquisti.*

2° Esto *rationis* suffragium.—*a)* Quandocumque *forma* non replet totam materiæ potentialitatem, tunc subjecto inest amissibiliter ; id patet in formis generabilium et corruptibilium, quorum materia sic recipit unam formam ut maneat in potentia ad aliam. Atqui caritas quidem *patriæ* totam replet mentis rationalis potentialitatem, quatenus mens omni actuali motu in Deum rapitur ; caritas autem *viæ* non sic potentialitatem sui subjecti adæquat, quia non semper actu fertur in Deum : unde quando actu non agit, potest intervenire aliquod motivum ad peccandum. Ergo caritas patriæ est inamissibilis, caritas autem viæ certo amitti potest.—*b)* Præterea, *habitu* proprium est ut inclinet potentiam ad agendum, faciendo videri et judicari bonum quod ei convenit, malum autem quod ipsi repugnat. Jamvero in patria, ubi Deus seu Bonitas subsistens videtur per essentiam, nihil menti justorum occurrere potest nisi sub ratione veri boni ; at nunc plura possunt, præter inclinationem caritatis, ut bona judicari quæ sunt caritati contraria Ergo¹.

Conclusio 2^a. — CARITAS PER UNUM ACTUM PECCATI MORTALIS AMITTITUR ;—quod definivit *Conc. Trid.* (Sess. VI, cap.

¹ — Cf. S. Th., Q. un. de Caritate, a. 12.

15) dicens « *quocumque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides, acceptam justificationis gratiam amitti* ».

Prob. 1° ex effectibus.— a) Peccatum mortale dicitur, quia per ipsum homo spiritualiter moritur. Atqui id esse non potest præsente caritate, quæ est vita animæ. Ergo¹.— b) Insuper nullus potest esse simul dignus vita æterna et æterna damnatione. Atqui per peccatum mortale meretur homo damnationem æternam, juxta illud (Rom. VI, 23) : *Stipendia peccati mors* ; caritas autem jus confert ad manifestationem beatificæ visionis, ut patet ex Joan. (XIV, 21) : *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum et manifestabo ei meipsum.* Ergo.

2° *Ex contrarietate* inter caritatem et peccatum.— a) Sane, unum contrarium per aliud contrarium superveniens pellitur. Atqui quodlibet peccatum mortale contrariatur caritati tum formaliter, tum effective : ergo. Dico *formaliter* ; nam forma et privatio formaliter sibi opponuntur. Atqui caritas se habet velut forma animam conjungens Deo, qui omnibus præfertur ; peccatum vero mortale est e contra aversio a Deo, quia peccando homo creaturam Deo præfert. Ergo. Dico *effective* ; quippe *actio* peccati non solum moraliter seu demeritorie caritatem tollit, sed etiam inducit physice contrarietatem seu maculam qua caritatis habitus expellitur².— b) Neque obstat quod actus non contrarietur directe habitui, ideoque quod unus actus non videatur sufficere ad destruendum habitum contrarium. Siquidem id valet de habitu *acquisito* virtute actuum repetitorum subjecti, non autem de habitu *infuso*, qualis est caritas. Caritas, inquam, dependet ex actione Dei infundentis, tum quoad fieri, tum quoad conservari, proindeque deficere debet semel ac ponatur aliquod obstaculum influentiæ divinæ, sicut lumen cessat, intercepto solis radio. Atqui per quodlibet mortale peccatum interponitur illud obstaculum quo radius divinæ lucis extinguitur divinæque amicitiae vinculum solvitur. Ergo.

Notabimus : — 1° *fidem* et *spem* amittere quidem per quodlibet peccatum mortale rationem virtutis perfectæ et *simpliciter* quam ex caritate sortiuntur, non tamen idcirco essentialiter perimi ; siquidem, præterquam quod Scripturæ et *Conc. Trid.* testantur peccatorem credere et sperare posse, satis constat non omne peccatum mortale formali objecto illarum virtutum adversari.— 2° Verum fides et spes tolluntur per quædam determinata peccata *sibi contraria*, scil. fides per

¹ — *Ibid.*, a. 13.

² — Cf. Joan. a S. Thoma in h. loc.

infidelitatem, et spes tum per amissionem fidei tum per desperationem et quemdam præsumptionis excessum¹.

QUÆSTIO TERTIA

DE OBJECTO CARITATIS

Sermo est de objecto *materiali*; quod quia esse potest *principale* et *secundarium* (art. 1), *secundarium* vero est vel ipse homo *diligens* (art. 2), vel *proximus* (art. 3), tres habebuntur articuli.

ARTICULUS I.

Utrum dilectio caritatis sistat in Deo, an se extendat etiam ad proximum.

(Q. XXV, aa. 1-3).

Titulus perspicuus est, neque declaratione eget.— Sat esto advertere *duo* nobis in proposito exploranda esse, scil. an *eadem* caritatis *specie* diligatur Deus et proximus (contra quosdam theologos), et *quomodo* creaturæ *irracionales* sub caritate cadant.

Conclusio 1^a. — CARITAS EADEM SPECIE DILECTIONIS FERTUR PRIMARIO AD DEUM, SECUNDARIO AD PROXIMUM.

1^a *Pars* innotescit, eo quia *primarium*, caritatis objectum. illud est in quo primario relucet formale motivum ejusdem virtutis, scil. infinita bonitas; quod quidem est Deus.— Huc facit quod legitur (Matth. XXII, 38) de dilectione Dei: *Hoc est maximum et primum mandatum.*

2^a *Pars* ostenditur: — et 1° *Scripturá* indubitatim nititur; dicitur enim (1 Joan. IV, 21): *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum diligat et fratrem suum*; quasi nempe una sit specifica ratio diligendi Deum aliosque a Deo.

2° Id confirmat S. Gregorius (VII Mor. c. 24), ubi caritatis ramos velut ex uno trunco prodeuntes exhibet: « Quia enim amor Dei amorem proximi generat, dicturus per legem Dominus, *diliges proximum tuum* (Matth. XXII, 39), præmisit dicens: *Diliges Dominum Deum tuum* (Deut. VI, 5;

¹ — Cf. Mazzella, Disp. I, aa. 10-11.

X, 12) ; ut scil. in terra pectoris nostri prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret ».

3° Peremptoria est *ratio* S. Thomæ.— Habitus non diversificantur nisi ex hoc quod variant speciem actus : quippe omnis actus unius speciei ad eundem habitum pertinet. Atqui eadem est species actuum dilectionis Dei et proximi. Ergo. *Min. prob.* Cum species actus sumatur ex objecto secundum formalem ejus rationem, necesse est ut idem sit specie actus qui fertur in rationem formalem objecti et in objectum sub tali ratione ; sicut eadem est specie visio qua videtur lumen et color sub illo lumine. Atqui ratio diligendi proximum Deus est, seu divina bonitas, secundum quam caritas principaliter Deum attingit ; nam hoc debemus in proximo diligere ut Deo per gratiam hæreat, Dei bonitatem excellentius participet, Deique gloriam procuret atque extendat. Ergo idem est specie actus, subindeque habitus, quo diligitur Deus, et quo diligitur proximus.

4° Quamvis amare proximum ex motivo naturali, puta propter egregias ejus dotes, non sit ex caritate, potest tamen dilectio hujusmodi ad caritatis motivum elevari. En verba S. Thomæ (Q. un. de Caritate, a. 7) : « Cum omnia bona humana ordinentur in beatitudinem æternam sicut in ultimum finem, dilectio caritatis sub se comprehendit *omnes dilectiones humanas*, nisi tantum illas quæ fundantur super peccatum, quod non est ordinabile in beatitudinem ; unde quod aliqui consanguinei diligant se invicem, vel aliqui concives, vel simul peregrinantes, vel quicumque tales, potest esse meritum et ex caritate ».

Conclusio 2^a. — CREATURÆ IRRATIONALES EX CARITATE DILIGI POSSUNT, NON UT OBJECTUM, SED UT MATERIA CARITATIS¹.

Prob.— Caritas amicitia quædam est ; per amicitiam autem amatur aliquid dupliciter : uno modo ut *objectum* vel amicus *cui* bonum volumus ; alio modo ut *materia* vel bonum *quod* amico optamus. Atqui creatura irrationalis nequit primo modo ex caritate amari ; potest tamen amari altero modo.

1^a *pars* assumpti ostend. duplici ratione : — 1° ex ratione *generica amicitiae*. Amicitia enim est ad eum cui bonum volumus, quique proinde potest proprie bono frui ; requirit insuper inter amicos quamdam naturæ ac vitæ similitudinem. Atqui hisce duobus deficiunt creaturæ irrationales, utpote quæ nec liberum dominii usum habent, nec humanæ seu

¹ — Cajetanus in h. loc.

rationalis vitæ consortium. Ergo.—2° Ex ratione *propria caritatis*. Caritas enim fundatur super communicatione æternæ beatitudinis in actu vel in potentia. Atqui creatura rationalis capax non est gratiæ et beatitudinis suscipiendæ. Ergo sola creatura intellectualis potest amari ut *objectum secundarium* caritatis seu ut amicus *cui* bonum volumus in ordine ad Deum principaliter dilectum.

2^a *pars* nullam difficultatem patitur; possunt namque ex caritate diligere entia irrationalia sicut bona *quæ* aliis volumus, in quantum scilicet ea desideramus ad honorem Dei et utilitatem hominum conservari, crescere et multiplicari: quo pacto, et multo magis, *bona spiritualia*, ut merita, virtutes etc., quibuscumque ex caritate dilectis optamus.

Ex dictis in utraque concl. *colligitur* quare S. Augustinus (1. de Doct. Christ. c. 23) sic *objectum* caritatis distribuere: « Quatuor sunt diligenda: unum quod *supra nos* est (Deus); alterum quod *nos* sumus (ipse diligens); tertium quod *juxta nos* est (proximus); quantum quod *infra nos* est (corpus nostrum) ». Cf. art. 12.

Solv. obj. (cont. 1^{am} concl.) — **OBJ. 1.**— Sicut Deo debemus amorem, ita et timorem. Atqui alius est timor quo timetur homo, alius timor quo timetur Deus. Ergo a pari, etc.

RESP. C. M.— *D. m*: timor hominis propter id quod est proprium ipsi alius est a timore Dei, *C*; timor hominis propter id quod est Dei in ipso... *N.*— *Neg. conseq.*

Proximus timeri potest, sicuti et amari, dupliciter: *a*) primo *propter id quod est proprium sibi*, puta quia tyrannus crudelis est, aut rex munificus; et talis timor humanus distinguitur a timore Dei, pariterque amor.—*b*) Secundo timeri et amari homo potest *propter id quod est Dei in ipso*, quo modo Dei minister timetur quia criminum vindex, amatur vero quia justitiæ defensor; et talis timor hominis non distinguitur a timore Dei, sicut nec amor.

OBJ. 2.— Amor potest honori assimilari. Atqui differt honor patriæ Deo debitus ab honore dulci debito creaturæ. Ergo.

RESP. D. M:... quantum ad aliquid, *C*; omni ex parte, *N.*— *C. m.*— *Neg. conseq.*

Quamvis sit *quædam* similitudo amoris et honoris respectu objecti proprii quod est bonum; disparitas est tamen, maxime quia amor respicit bonum *in communi* seu abstrahens a proprio et alieno, honor vero, cum deferatur alicui in testimonium ejus virtutis, respicit bonum *proprium* honorati. Quocirca amor non diversificatur specie ob diversas diversorum bonitates, dummodo referantur ad unum bonum commune

propter quod amentur ; sed honor diversificatur secundum bona singulorum propria. Ergo, cum in amore Dei et proximi attendatur una bonitas communis seu diligendi ratio, utrinque est idem specie amor ; sed cum in honore quem Deo et sanctis deferimus attendamus propriam cujusque excellentiam, diversi sunt specie honores.

OBJ. 3.— Spes ducit ad caritatem. Atqui virtus spei est de solo Deo. Ergo et caritas, etc.

RESP. C. M.— D. m : ... est de solo Deo tanquam *principali* auctore salutis, C ; quin liceat sperare in homine sicut *ministerialiter* adjuvante, neque bona quædam creata in ordine ad Deum secundario expectare, N.— *Neg. conseq.*

ARTICULUS II.

Utrum homo debeat seipsum ex caritate diligere.

(Art. 4-5).

1° Norma et radix dilectionis proximi est amor suū ; quandoquidem in hoc amicitiam ad alios demonstramus quod eos quasi nos ipsos tractemus.— Verum quia amicitia importat unionem inter duos, *amor suū nequit proprie dici amicitia*, sed est quiddam majus seu vinculum eo fortius amicitia quod unitas præstantior est unione.— Quatenus itaque caritas dicit amicitiam hominis ad hominem, negandum est quempiam se ex caritate diligere.

2° At enim caritas præcipue consideranda est hominis ad Deum, et secundum hoc homo se ex caritate diligit tum *simpliciter*, tum ratione *partis* quæ est corpus proprium.

Conclusio 1^a. — HOMO SE DEBET EX CARITATE DILIGERE.

1° Etenim legitur (Matth. XXII, 39) : *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Atqui proximum ex caritate diligimus. Ergo in præcepto dilectionis aliorum ex caritate clauditur præceptum dilectionis suū ipsius.— 2° Caritas, prout est amicitia hominis ad Deum, importat ut Deum principaliter diligamus, *consequenter* vero ea quæ ad Deum spectant ejusque bonitatem utcumque participant. Atqui inter ista est ipse homo diligens, intime Deo per gratiam conjunctus. Ergo præcipue ad caritatem pertinet ut quis seipsum diligit.— 3° Neque obstat quod ii vituperantur qui *amant seipsos* (2 Tim. III, 2). Ibi enim vituperationem subeunt qui se

plus æquo diligunt : quod quidem non contingit quantum ad bona spiritualia quia nullus potest nimis amare virtutes, sed quantum ad bona sensibilia, exteriora et corporalia, quæ tam multi contra rationis legem spiritualibus anteponunt. Unde *non vere* se amant.

Conclusio 2^a. — EA CARITATE QUA DEUM DILIGIMUS, DEBEMUS ETIAM ET CORPUS NOSTRUM DILIGERE.

1° Sane corpus nostrum potest considerari vel secundum suam *naturam*, vel secundum *corruptionem* culpæ et pænæ. Atqui natura humani corporis non est a malo principio creata, ut fabulabantur Manichæi, sed a Deo procedit ; unde possumus multipliciter eo uti ad Dei servitium, juxta illud (Rom. VI, 13) : *Exhibete... membra vestra arma justitiæ Deo*. Ergo ex caritate, qua Deum diligimus cæteraque ad Deum pertinentia, debemus etiam corpus nostrum diligere.— Verum infectio culpæ et corruptio pænæ, qua corpus affligitur, quæque animam aggravat, diligenda non est ; quin imo oportet ad ejus remotionem desiderio caritatis anhelare cum Ap. dicente (Rom. VII, 24) : *Infelix ego homo : quis me liberabit de corpore mortis hujus ?*

2° Revocentur verba *Augustini* (l. de Doct. Christ. c. 23) superius citata ; circa quæ ait *S. Thomas* (Q. un. de Carit. a. 6) : « Diligendus est ex caritate Deus ut *radix* beatitudinis ; quilibet autem homo debet seipsum ex caritate diligere, ut *participet* beatitudinem ; proximum autem ut *socium* in participatione beatitudinis ; corpus autem proprium, secundum quod ad ipsum *redundat* beatitudo ».— Nam quamvis corpus nostrum Deo frui non possit eum cognoscendo amandoque, possumus tamen per opera, quæ juvante corpore agimus, ad perfectam Dei fruitionem devenire. Unde Deus ministerium illud præmiat per quamdam ex anima felicitatis redundantiam, quam caritas legitime corpori exoptat.

ARTICULUS III.

Utrum peccatores, inimici, necnon angeli, sint ex caritate diligendi.

(Art. 6-11)

Quamvis constet *in genere* proximum esse ex caritate diligendum, ulterius inquiri potest num *peccatores, inimici, et angeli* sint sub proximi appellatione comprehensi.— Materiam habemus trium conclusionum.

Conclusio 1^a. — PECCATORES, QUA HOMINES, SUNT CARITATE DILIGENDI ; IPSI AUTEM NON SE VERE DILIGUNT.

1^a *Pars* intelligenda est de peccatoribus, qua *homines*, nam secundum quod *peccatores* sunt, Deo adversantur, ideoque debent odio haberi juxta illud Ps. (CXVIII, 113) : *Iniquos odio habui*.

Prob.— 1° Ii sunt ex caritate diligendi qui, pretio sanguinis Christi redempti, possunt adhuc fructum Crucis capere, adeoque capaces sunt beatitudinis, cujus communicatio caritati substernitur. Atqui peccatores, quousque in terris versantur, sunt hujusmodi. Ergo iis non debent beneficia divinæ caritatis subtrahi.— Neque 2° nos moveant *imprecationes* quæ in S. Scriptura contra peccatores proferuntur, v. g. (Ps. IX, 18) : *Convertantur peccatores in infernum*. Hæc enim possunt tripliciter intelligi (a. 6, resp. ad 3) : a) primo per modum *praenuntiationis*, non *optationis*, ut sit sensus : *convertentur peccatores in infernum* ; b) secundo per modum *optationis*, quatenus desiderium optantis referatur, non ad pœnam hominum, sed ad justitiam Dei punientis, juxta illud (Ps. LVII, 10) : *Laetabitur justus, cum viderit vindictam* ; c) tertio possunt etiam nonnullæ sententiæ exponi quatenus desiderium referatur ad remotionem et *destructionem culpæ*, non ad pœnam et ruinam peccatorum.

2^a *Pars* innititur verbo psalmistæ (X, 6) : *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*.— Sane, quanquam amor sui communis est apud omnes, tamen in malis funeste pervertitur ; et sic *prob.* Homo se æstimare et diligere debet secundum id quod principale est in ipso, i. e. secundum naturam rationalem et interiorem profectum. Porro, juxta Philosophum (IX Ethic. 4), quinque sunt amicitiae propria : scil. ut amicus velit amicum vivere ; ut ei bona cupiat ; ut se ipsi beneficium exhibeat ; ut delectabiliter ei convivat ; denique ut de eisdem gaudeat et tristetur. Quam ob rem, ideo boni seipsos vere diligunt, quia maxime curant servandam naturæ rationalis integritatem, ei bona optant spiritualia, ad ea assequenda operam impendunt, delectabiliter ad cor proprium redeunt ubi tum præsens, tum præteritum, tum futurum lætandi causa est, tandem nullam in se voluntatis dissensionem experiuntur. Atqui mali, ad bona sensibilia intenti, spiritualia negligunt, imperium rationis contemnunt, conscientiaque remorsu cruciantur, juxta illud (Ps. XLIX, 22) : *Arguam te et statuam contra faciem tuam*. Ergo.

Conclusio 2^a. — CARITAS INIMICOS AMPLECTITUR, ALITER TAMEN SECUNDUM NECESSITATEM PRÆCEPTI, ALITER SECUNDUM PERFECTIONEM CONSILII.

1^a Pars. — Dico a) caritatem ferri ad inimicos, non quidem in quantum sunt inimici et offensores nostri, sed in quantum sunt *homines* creati, sicut nos, ad imaginem Dei et in vitæ æternæ participationem destinati.— b) In hoc, uti in plerisque aliis, immensa apparet distantia inter doctrinas Gentilium, inimicis infensissimas, et suavem Dei legem, qua universalis fraternitatis vinculum, apud gentes crudeliter ruptum, aut vehementer relaxatum, reintegratum est.— c) *Vetus et Nova Lex* secum consentiunt. Legitur enim (Levit. XIX, 17-18) : *Non oderis fratrem tuum in corde tuo... Non quaeras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Et (Matth. VI, 44) : *Diligite inimicos vestros.*— d) Si quis vero objiciat sententiam (*ibid.* v. 43) : *Audistis quia dictum est : Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum,* attendat S. Thomæ responsionem (Q. un. de Caritate, a. 8 ad 5) : « Hoc quod dicitur, odio habebis inimicum tuum, in toto veteri Test. non invenitur ;¹ sed hoc erat ex traditione scribarum, quibus visum fuit hoc esse addendum, quia Dominus præcepit filiis Israël persequi inimicos suos. Vel dicendum est quod hæc vox non est accipienda ut jubentis justo, sed ut permittentis infirmo (August. de Serm. D. in monte, l. I, c. 41). Vel, sicut etiam Aug. dicit cont. *Faustum*, non debent homines inimicos odire, sed vitium ».

2^a Pars. — Ad determinandum in proposito *necessitatem præcepti*, observare opus est dilectionem inimicorum accipi posse vel *universaliter* vel *specialiter*.— 1° Porro dilectio *universalis* est de *necessitate* caritatis, quatenus scil. aliquis, diligens Deum et proximum, ab hac generalitate dilectionis proximi inimicos non debet excludere, sed eis signa vel beneficia dilectionis communia exhibere, puta orando simpliciter pro omnibus vel pro toto populo. Huc faciunt *sacri textus* supra recitati.— 2° Dilectio *specialis*, qua nempe quis speciali motu fertur ad certum inimicum, a) non necessario præcipitur *absolute*, sicut nec præcipitur de aliis hominibus etiam amicis ; nullus enim sufficeret ad cogitandum de omnibus hominibus et ad beneficiendum singulariter unicuique. b) Præcipitur tamen dilectio *specialis secundum præparationem animi*, ut scil. homo paratum animum habeat ad diligendum inimicum in singulari eique subveniendum, si necessitas occurrat, juxta illud (Prov. XXV, 21) : *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum ; si sitierit, da ei aquam bibere.*

3^a Pars. — Quod autem, extra necessitatis articulum, homo dilectionis affectu vel operis effectum specialiter ad inimicum moveatur, id ad *perfectionem caritatis* pertinet et *sub consilio*

¹ — Cf. S. Th., 3 S. D. XXX, Q. I, a. 1 ad 2.

tantum cadit. Cum enim ex caritate diligatur proximus propter Deum, quanto aliquis magis Deum diligit, tanto efficacius et ad plures, superatis obstaculis, proximi dilectionem extendit. Atqui inimicitia manifeste ponit dilectionis obstaculum. Ergo perfectio caritatis est quod non solum ad propinquos, sed etiam ad extraneos, et ulterius ad inimicos, non solum generaliter, sed etiam specialiter et diligendo et benefaciendo moveamur.—Sic enim (ait Auctor) «aliquis non solum cavet vinci a malo, quod necessitatis est; sed etiam vult in bono vincere malum, quod est perfectionis; dum scil. non solum cavet propter injuriam sibi illatam pertrahi ad odium, sed etiam propter sua beneficia intendit inimicum pertrahere ad suum amorem¹».

Conclusio 3^a. — OPORTET EX CARITATE DILIGERE BONOS ANGELOS, NON AUTEM DÆMONES, NISI QUATENUS INSTRUMENTA SUNT DIVINÆ PROVIDENTIÆ.

1^a Pars liquet.—Caritas enim non tam in convenientia seu similitudine naturalis speciei fundatur quam super communitate supernaturali gratiæ et beatitudinis. Atqui Angeli boni, etsi specie a nobis discrepent, nobiscum tamen conveniunt genere intellectivo, maxime vero participatione beneficiorum gratiæ et gloriæ seu vitæ supernaturalis. Ergo amicicia caritatis ad *Angelos bonos* se extendit.

2^a Pars evincitur ex duplici motivo: a) primo, quia nomine *daemonis* significatur natura ut *peccato* deformata; peccatum autem odio prosequendum est; — b) secundo, quia ii tantum ordinata caritatis intentione velut amici diligere possunt qui capaces sunt bonorum spiritualium. Atqui spiritus illi, a Deo æternaliter damnati, *nequeunt gratiam et vitam æternam* consequi. Ergo.

3^a Pars facile intelligitur.—Siquidem licet ex caritate diligere, *tanquam bona utilia*, creaturas, etiam irracionales, quæ ad gloriam Dei hominumque utilitatem quidpiam conferre possint. Porro spiritus infernales, vitio quidem mali, natura tamen boni, et divinæ Providentiæ ordinationi subiecti, multiplicem utilitatem, quamvis invite, in Dei gloriam hominumque profectum spirituale adducunt. Ergo.

QUÆSTIO QUARTA

DE ORDINE CARITATIS

Quemdam in caritate servandum esse ordinem, omnes profitentur theologi et S. Thomas eruit ex illo (Cant. II, 4):

¹ — Vid. plura particularia apud moralistas.

Ordinavit in me caritatem.—Id autem ut mente assequamur, quatuor videntur præcipue inquirenda : *unum* de comparatione amoris *Dei* ad amorem aliorum a Deo (art. 1) ; *alterum* de comparatione amoris *suû* ad amorem proximi (art. 2) ; *tertium* de habitudine comparativa dilectionis eorum qui nomine *proximi* designantur (art. 3) ; *quartum* tandem de ordine caritatis in patria (art. 4).

ARTICULUS I.

Utrum homo plus Deum diligere debeat quam proximum et seipsum.

(Q. XXVI, aa. 2-3).

Communi theologorum sensu, gradus caritatis tripliciter sumi potest : 1° *objective* quatenus majus uni quam alteri bonum velimus sub ratione absoluta ; 2° *appretiative*, quatenus relativa æstimatione et affectione ita unus alteri præferatur ut magis ejus quam alterius bono ac profectui consulamus ; 3° *intensive*, in quantum unus ferventiori actu quam alius diligatur.—His positis, duo concludamus.

Conclusio 1^a. — TENETUR HOMO, OBJECTIVE ET APPRETIATIVE, PLUS DEUM EX CARITATE DILIGERE QUAM PROXIMUM ET SEIPSUM.—Cf. *Catech. Trid.* (P. III, de 4° præc. Dec. n. 5).

Prob.—1° *Ex Scriptura.* Illud est præ omnibus diligendum, tum objective tum appretiative, quod carissimis objectis anteponi debet, et propter quod alia quæque, semel ac ab eo abducant, derelinquenda sunt et quasi contemnenda. Atqui hujusmodi est Deus, ut ferunt SS. Litteræ ; dicitur enim (Matth. X, 37-39) : *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus... Qui invenit animam suam perdet illam, et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Et (Luc. XIV, 26) : *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem, et uxorem et filios, et fratres et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus.* Ergo.

2° *Ratione.*—a) Præmo quoad *proximum*, Deo posthabendum. Cum amicitia caritatis fundetur super communicatione donorum gratiæ et gloriæ, ille principaliter et maxime diligendus est in quo, veluti in communi et fontali principio, plenitudo illorum donorum residet. Atqui Deus est gratiæ et beatitudinis principium a quo derivantur in omnes qui

sunt vitæ æternæ capaces. Ergo Deum supra proximum diligere debemus tum *objective*, scil. volendo ipsi bona infinita quæ soli Divinitati competunt, tum *appretiative*, scil. nihil admittendo in amore hominum quod nos ab eo dimovere queat, juxta illud (Rom. VIII, 39) : *Neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei.*—*b*) Secundo quoad seipsum. Unaquæque pars naturaliter plus amat commune bonum totius quam particulare bonum proprium, ut patet in societate, ubi cives pro re publica dispendia personalia sustinent. Atqui unusquisque nostrum comparatur ad Deum ut pars ad totum, seu membrum ad caput totius mundi moralis. Ergo debet homo, sensu exposito, Deum diligere plus quam seipsum, juxta illud (1 Cor. XIII, 4-5) : *Caritas... non quaerit quae sua sunt.*

Conclusio 2^a. — NECESSE NON EST UT HOMO, ETIAM INTENSIVE, DEUM PLUS QUAM PROXIMUM ET SEIPSUM DILIGAT.—Hæc est sententia communior.

Prob 1° sequenti ratione.—Amoris *species* dependet ab objecto, *intensitas* autem ejus a conditione objecti, unde objectum propinquius et visibilius modo vehementiori movet quam objectum distans et minus visibile, ut experientia constat. Atqui objecta creata caritatis, scil. proximus et ipse diligens, quia cadunt sub sensibus ex quibus præsens nostra cognitio proficiscitur, visibilia sunt et propinquius voluntati adstant quam Deus. Ergo.—2° *Conf.* ex *D. Thoma* (hic, art. 7) ; ubi docet quod, etsi plus diligere debeamus *objective* eos qui sunt meliores seu Deo conjunctiores, licet tamen nobis conjunctiores *intensius* diligere : quippe, si non sit inordinatio in hoc quod sanctiores minus intense diligamus, nec inordinatum est Deum minus intense amare¹.

ARTICULUS II.

Utrum homo ex caritate magis debeat diligere seipsum quam proximum.

(Art. 4-5)

1° In homine duo sunt, natura *spiritualis* et natura *corporalis*. Per hoc autem homo dicitur diligere seipsum *simpliciter* quod se diligit secundum naturam spirituales, alterâ longe nobiliorem, et qua proprie constituitur.

¹ — Cf. Billuart, Diss. IV, a. 1.

2° Dilectio caritatis quantitatem habet (art. 4 ad 1) non solum *objective* seu ex parte Dei principaliter dilecti, cujus ratione cætera diliguntur, sed etiam *subjective* seu ex parte ipsius diligentis, qui ad bona *propria* conservanda et augenda ultroneo naturæ ductu impellitur.— Porro indubium est, *objective* loquendo, eos amore quodam *complacentiæ* magis esse diligendos qui meliores sunt seu Deo gratiores; unde illis, pro dignitate meritorum justitiæque proportionem, tene-mur ex caritate velle majora bona quam nobis minus dignis. Sed præsens quæstio versatur circa gradum amoris *subjective* et appetitiæ sumpti, seu circa amorem *desiderii* et in quantum profectus diligentis præ aliorum profectu attenditur.

Conclusio. — HOMO DEBET SEIPSUM MAGIS QUAM PROXI-MUM DILIGERE SECUNDUM BONA NATURÆ SPIRITUALIS; NON TAMEN BONA CORPORALIA PROPRIA BONIS SPIRITUALIBUS PROXIMI ANTEPONERE DEBET.

1^a Pars ostend. — 1° Ex *Scriptura* (Levit. XIX, 18; Matth. XXII, 39): *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Ex quo apparet dilectionem hominis ad seipsum esse veluti *exemplar*¹ dilectionis quæ habetur ad alterum. Atqui exemplar potius est quam exemplatum. Ergo homo, saltem appetitiæ, debet seipsum magis quam proximum diligere.— 2° Ex *ratione diligendi*. Nam Deus diligitur ut principium boni supernaturalis, quo caritas nititur; homo vero se ipsum ex caritate diligit secundum rationem qua est particeps prædicti boni; proximus autem diligitur secundum rationem associati-onis in eodem bono. Atqui, sicuti unitas potior est unione, ita etiam ratio directa et immediata, qua homo bonum di-vinum veluti *proprium per identitatem* participat, præstantior est ratione qua proximus in illius boni participatione per similitudinem associatur. Ergo.— 3° Hujus veritatis *signum* accipitur in eo quod homo, consentientibus theologis, non debet subire aliquod malum peccati participationi beatitudi-nis utcumque contrarium, scil. nec mortaliter nec venialiter peccare, ut proximum a peccato liberet².

2^a Pars prob. — Illud magis est ex caritate diligendum quod habet, supernaturaliter, plenior rationem diligibilis. Atqui proximus secundum naturam et bona animæ, quibus beatitudinem plene assequi potest, magis est diligibilis quam corpus nostrum et bona temporalia, quæ sunt inferioris condi-tionis. Ergo proximum, quantum *ad salutem animæ*, magis

¹ — Cf. Q. XLIV, a. 7.

² — Hinc damnata est ab *Innoc. XI* sequens prop. 63a: *Licitum est quæ-rere directe occasionem proximam peccandi, pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.*

diligere debemus quam proprium corpus bonaque exteriora, juxta illud (Prov. XII, 26) : *Qui negligit damnum propter amicum* (proximum), *justus est* ; et sic, detrimenta corporalia sustinendo, homo « seipsum magis diligit secundum spirituales mentem, quia hoc pertinet ad perfectionem virtutis, quæ est bonum mentis » (art. 4 ad 2)¹.

ARTICULUS III.

Utrum magis debeamus diligere meliores quam nobis conjunctiores et, inter istos, qui carnaliter nobis conjuncti sunt.

(Art. 6-12)

Non ambigitur quin in genere oporteat tum *affectu* tum *effectu* unum magis quam alium ex caritate diligere pro diversa proximi propinquitate ad alterutrum dilectionis principium, nempe vel ad Deum vel ad ipsum diligentem.— Verum ad determinandum in specie hunc caritatis ordinem, necessaria est ulterior inquisitio : vestigia *Angelici* premamus.

Conclusio 1^a. — OBJECTIVE QUIDEM ET SECUNDUM AMOREM COMPLACENTIÆ, MELIORES SEU SANCTIORES ALTIORI SUNT DILECTIONE DIGNI ; AT, SECUNDUM AMOREM DESIDERII, NOBIS CONJUNCTIORES MAJOREM DILECTIONEM INTENSIVE ET EXTENSIVE SIBI VINDICANT.

1^a *Pars* facile conceditur. — Siquidem diversitas *objectiva* caritativæ dilectionis attendenda est secundum comparationem ad objectum seu Deum, quatenus ei qui est Deo propinquior majus bonum absolute optandum sit. Porro, licet bonum quod omnibus vult caritas, nempe beatitudo æterna, sit unum secundum se, habet tamen diversos gradus secundum diversas beatitudinis participationes. Itaque ad caritatem pertinet ut quisque velit quodam *complacentiæ* sensu justitiam Dei servari, secundum quam meliores perfectius beatitudinem participant.

2^a *Pars* evincitur : — 1° ex iis quæ leguntur (Levit. XX, 9) : *Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur* : ubi liquet offensionem contra dilectionem parentum graviori pœna mulctari quam aliam. Præterea, dicitur (1 Tim. V, 8) : *Si quis suorum, et maxime domesticorum, curam non habet,*

¹— Quoad *regulas* particulares hac de re statuendas, vid. *moralistas*, in specie Lehmkühl.

fidem negavit et es infideli deterior. Sed interior caritatis affectio respondere debet exteriori affectui. Ergo.

2° *Ratione.*— Nam *a) primo* dum propinqui nostri, saltem secundum naturalem originem, hanc propinquitatem exuere non possunt, meliores seu gratiores Deo hisce in terris possunt a virtute vel ab excellentia virtutis recedere : unde licet, imo congruit ex caritate optare operamque navare ut quis nobis conjunctus, pro vi gratiæ et liberi arbitrii, gradum virtutis et beatitudinis aliorum superet. Atqui hoc est magis diligere aliquem secundum amorem *desiderii*. Ergo.— *b) Secundo* vehementius movemur erga propinquos quam erga extraneos ; id autem *intensitatem* caritatis auget. — *c) Tertio* accedit quod propinqui ex *pluribus titulis* diliguntur. Etenim erga extraneos non nisi amicitia caritatis tenemur ; ad eos vero qui nobis conjuncti sunt, varias amicitias secundum conjunctionis modum habemus. Atqui jam alibi notavimus (Q. III, a. 1) caritatem posse, imperii sui influxu, alias amicitias honestas ad proprium finem elevare. Ergo ex caritate tam *eliciente* quam *imperante* plus *extensive* diligimus nobis conjunctiores quam alios.

Conclusio 2^a. — INTER NOBIS CONJUNCTOS, ALII ALIIS PRÆFERRI DEBENT SECUNDUM BONA PROPRIA SUÆ CONJUNCTIONIS ; CONJUNCTI VERO PER CARNALEM ORIGINEM SPECIALITER DILIGENDI SUNT, PRO GRADU PROPINQUITATIS SUÆ VEL AD DEUM VEL AD HOMINEM DILIGENTEM.

1^a *Pars.* — Quantitas dilectionis partim saltem dependet ex conjunctione dilecti ad diligentem. Atqui diversæ sunt conjunctionis rationes seu diversæ amicitiae diversaque singularum bona. Ergo diversorum dilectio mensuranda est secundum hanc diversitatem, ut v. g. in his quæ pertinent ad naturam, i. e. in subsidiis corporalibus dispensandis, plus debeamus diligere consanguineos ; in his quæ spectant ad vitam civilem, plus concives ; in rebus bellicis, plus commilitones, et ita porro.

2^a *Pars.* — 1° Specialiter in præceptis Decalogi mandatur de honoratione parentum (Ex. XX, 12) : *Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longaevus super terram.* Ergo qui nobis ex origine carnis conjuncti sunt jus habent ad præcipuam quamdam dilectionem.— 2° Ea inter dilectiones a caritate imperatas prævalere quadamtenus debet quæ fundatur in priori, naturaliori, stabiliorique conjunctione. Atqui conjunctio carnalis originis prior est, naturalior et immobilior, utpote respiciens substantiam ; aliæ autem conjunctiones supervenientes sunt, atque removeri possunt. Ergo amicitia consanguineorum, præ reliquis amicitias, habet quamdam præ-

eminentiam durationis, intensitatis et universalitatis. Unde quamvis, juxta *S. Thomam* (hic, a. 8 ad 2), in communi beneficiorum *spiritualium* provisione præferendi sint spiritualiter cognati cognatis carnalibus, tamen plures censent in *gravi* necessitate spirituali cognatos carnales, maxime parentes, omnibus aliis esse anteponendos¹.

3^a *Pars*.—Addidi in concl. *pro gradu propinquitatis ad Deum vel ad ipsum diligentem*; siquidem ex utraque parte perfectio dilectionis pensari potest.

1° Hinc *objective* et secundum amorem *reverentiae*, *pater* est magis diligendus quam *filius*; quia patrem diligimus sub ratione principii, ideoque sub ratione boni eminentioris et Deo similioris.—*Intensive* vero et secundum *ordinariam* curam *provisionis*, dilectio filii merito prævalet dilectioni patris; quia intensius et sollicitius diligitur quod est conjunctius. Porro filius est magis aliquid patris quam pater sit aliquid filii.—*Appretiative* tamen et in *extremo* casu, pater videtur filio præferendus, cum « in articulo necessitatis filius obligatus sit ex beneficiis susceptis ut parentibus maxime provideat » (hic, a. 9 ad 3).

2° *Per se* loquendo, *pater*, utpote activum et nobilius generationis principium, magis est amandus quam *mater* ex sensu reverentialis caritatis.—Attamen facile fieri potest ut alia specie amicitiae, aut propter præeminentia merita matris, hæc magis sit diligenda.

3° *Objective* et etiam (si locus sit) *appretiative*, genitores plus diligendi sunt quam uxor, quia sub ratione principii excellentioris diliguntur; uxor tamen, viro conjuncta ad *efformandam* cum eo veluti unam carnem, *intensiori* affectu *prosequenda* est.—Sed hæc *moralis* provinciæ sunt.

ARTICULUS IV.

Utrum ordo caritatis remaneat in patria.

Hactenus de ordine caritatis *in via* sermocinati sumus. — Ut vero enunciatae quæstioni respondeamus, scil. num ordo ille sit etiam *in patria* mansurus, nihil satius ducimus quam ut limpidam *S. Thomae* doctrinam (a. 13) iisdem luculentis verbis, sub præmissa conclusione, transcribamus.

¹ — Cf. 3 S. D. XXIX, Q. I, a. 6.

Conclusio.—ORDO CARITATIS VIÆ FUNDAMENTALITER REMANEBIT IN PATRIA, MUTATIS IIS QUÆ STATUS ILLE DEFINITIVUS EXCLUDIT.

« 1° Necesse est ordinem caritatis remanere in patria quantum ad hoc quod *Deus* est super omnia diligendus. Hoc enim simpliciter erit tunc quando homo perfecte eo fruetur.

2° « Sed de *ordine sui ipsius ad alios* distinguendum videtur, quia, sicut dictum est, dilectionis gradus distingui potest vel secundum differentiam boni quod quis exoptat, vel secundum intensionem dilectionis.— *a) Primo* quidem modo *plus* diligit *meliores* quam seipsum, minus vero minus bonos. Volet enim quilibet beatus unumquemque habere quod ipsi debetur secundum divinam justitiam, propter perfectam conformitatem voluntatis humanæ ad divinam. Nec tunc erit tempus proficiendi per meritum ad majus præmium, sicut nunc accidit quando potest homo melioris et virtutem et præmium desiderare; sed tunc voluntas uniuscujusque infra hoc sistet quod est determinatum divinitus.— *b) Secundo* vero modo aliquis *plus* seipsum diligit quam proximum etiam meliorem, quia *intensio* actus dilectionis provenit ex parte diligentis. Et ad hoc etiam donum caritatis unicuique confertur a Deo ut primo quidem mentem suam in Deum ordinet, quod pertinet ad dilectionem sui ipsius; secundario vero ordinem aliorum in Deum velit vel etiam operetur secundum suum modum.

3° « Sed quantum ad *ordinem proximorum ad invicem, simpliciter* quis magis diligit *meliores* secundum caritatis amorem. Tota enim vita beata consistit in ordinatione mentis ad Deum: unde totus ordo dilectionis beatorum observabitur per comparisonem ad Deum, ut scil. ille magis diligatur, et propinquior sibi habeatur ab unoquoque, qui est Deo propinquior. Cessabit enim tunc provisio quæ est in præsentī vita necessaria, qua necesse est ut unusquisque magis sibi conjuncto secundum quamcumque necessitudinem provideat magis quam alieno: ratione cujus in hac vita ex ipsa inclinatione caritatis homo plus diligit magis sibi conjunctum, cui magis debet impendere caritatis effectum.— Continget tamen *in patria* quod aliquis sibi conjunctum pluribus modis diligit; non enim cessabunt ab animo beati *honestæ dilectionis causæ*.— Tamen omnibus istis rationibus præfertur incomparabiliter ratio dilectionis quæ sumitur ex propinquitate ad Deum ».

QUÆSTIO QUINTA

DE ACTU CARITATIS

Ad absolvendam præsentem disputationem, reliquum est ut pauca subjiciamus de præcipuo caritatis actu qui est *dilectio*, necnon de quibusdam internis effectibus quos caritas parere nata est, videl. de *gaudio* et *pace*.— Cætera proprius ad disciplinam moralem pertinent.

ARTICULUS I.

De principali actu caritatis seu de dilectione.

(Q. XXVII)

Dilectio caritativa, jam in superioribus delineata, ulteriori tamen eget declaratione, ex qua possimus sive ejus adæquatam *constitutionem*, sive certos ejus *characteres* seu proprietates, sive tandem ejus *necessitatem*, *praecepto divino* firmatam, deprehendere : en ratio trium conclusionum.

Conclusio 1^a. — ACTUS CARITATIS, QUO DEUS PROPTER SEIPSUM DILIGITUR, PRO DIVERSIS SUIS RESPECTIBUS MULTIPLICEM DENOMINATIONEM ADMITTIT.

1^a *Pars* inducitur ad suadendum quam legitime Deus dicatur *propter seipsum* ex caritate diligī ; siquidem id triplici sensu pro triplicitate causæ *finalis*, *formalis* et *efficientis*, intelligi potest : *primo* diligitur Deus propter se finaliter, quia non propter aliquem finem ulteriorem ; *secundo* formaliter, quia propter suam substantiam quæ est infinita bonitas, et non propter bonitatem aliquam accidentalem ; *tertio* efficienter, quia non ab altero ei bonitas inest, sed ab ipso omnibus aliis.

2^a *Pars* sibi vult amorem caritatis, usu sacrorum Doctorum et maxime S. Francisci Salesii, convenienter appellari, pro diversis respectibus, nominibus diversis : hæc sunt præcipua.— 1° Datur amor *complacentiæ*, quo quis sibi complacet in bonis sive intrinsecis sive extrinsecis quibus Deus gaudet, necnon in beneficiis quæ Dei liberalitas dignatur proximo elargiri.— 2° Sequitur amor *compassionis*, quo Dei amicus tristatur de malis quæ Deum, Ecclesiam et justos offendunt, atque recogitando Christi passionem ei condole-

scit.—3° Eminent amor *benevolentiae*, sub desiderii specie, quatenus justus exoptat et procurare studet externa bona Deo debita, scil. gloriam sacrosancti ejus nominis, regni Christi dilatationem, Deiparæ Virginis honorationem, etc.—4° Commendatur amor *conformitatis* in eo positus ut quis præ oculis habens supremum et excellentissimum finem, Deum, propter quem sunt et esse omnia debent, conformet et coaptet voluntatem suam adorandæ voluntati divinæ.—5° Subit amor *subjectionis*, præcedenti affinis, qui præsertim in adversis rebus placide fortiterque sustinendis manifestatur.

Conclusio 2ª. — CARITAS DEUM ATTINGIT IMMEDIATE, DILECTIONE CUI NULLUS MODUS IMPOSITUR, ET CUJUS MERITUM PRINCIPALIUS IN DEO QUAM IN PROXIMO DILIGENDO RESIDET.

1ª *Pars* prob.—Cum actus appetitivæ virtutis perficiatur per inclinationem ad rem concupitam, in hoc differt appetitio a cognitione quod cognitio sequitur modum subjecti cognoscentis, appetitio vero modum seu conditionem objectivam rerum. Atqui hujusmodi est rerum ordo quod divina diligibilitas natura et causalitate præcedit diligibilitatem creaturarum. Ergo, quamvis cognitio nostra præsens prius et immediatius feratur ad objecta creata, posterius vero et mediate ad Deum, appetitio e contra ideoque caritas Deum *immediate* attingit, alia autem mediante Deo.—Hæc autem caritatis immediata conjunctio non fit per simplicem motum benevolentiae, sed addit quamdam affectivam unionem seu spiritualem, Deum inter et animam, *conglutinationem*.

2ª *Pars* asserit *nullum modum* seu limitem divinæ dilectionis præfigi.—Nam licet totalitas quædam actui caritatis conveniat sive *ex parte rei dilectæ*, quia totum quod ad Deum pertinet diligendum est, sive *ex parte diligentis*, quia homo debet Deum diligere secundum totum id quod potest et habet; tamen, secundum *comparationem diligentis* finiti ad rem dilectam infinitam, adæquatio ac totalitas dilectionis esse non potest. Atqui Deus, infinite diligibilis, se habet velut finis et regula, quæ quanto plus attingitur, tanto magis homo perficitur. Ergo modus et perfectio divinæ dilectionis est, ut sine modo et crescente in dies fervore Deus diligatur.

3ª *Pars* tangit *vim merendi* divinæ dilectionis non tam absolutam quam *relativam*, maxime secundum *comparationem* Dei ad proximum.—1° Dico a) dilectionem Dei, considerata *seorsum* utraque dilectione, esse magis meritoriam quam dilectionem proximi: siquidem Deus est objectum infinite nobilius, cujus bonitas motivum est diligendi proximum. b) Tamen dilectio proximi, quatenus includit dilectionem Dei, major est, ut patet, magisque meritoria quam dilectio Dei

præcise sumpta.—2° Ex dictis a) eruitur quod dilectio *amici*, *simpliciter* loquendo et cæteris paribus, præeminet dilectioni *inimici*, quia amicus est aut supponitur melior ideo que Deo propinquior, necnon conjunctior diligenti existit : unde dilectio ejus nobilitate et fervore præcellit. b) Verum *secundum quid* et *ostensive* dilectio inimici præstare videtur, quatenus scil. facilius purgatur a motivis naturalibus, atque fortiolem demonstrat Dei dilectionem quæ sic valeat, devicta omni repugnantia, usque ad inimicos sese protendere.

Conclusio 3^a. — DILECTIO DEI ET PROXIMI NON SOLUM EXTERNA, SED ET INTERNA, SUB DISTINCTO PRÆCEPTO CADIT¹.— Est contra *quosdam* docentes dilectionem *caritatis* non præcipi nisi secundum quod in observantia aliorum mandatorum includitur, quin affectus *internus* explicitus requiratur.

1° Huc faciunt nonnullæ propositiones reprobatae ab Ecclesia. a) Quoad dilectionem Dei, adest 1a inter damnatas ab *Alexandro VII* : « Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei et caritatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium ».— b) Quoad dilectionem proximi, 10a inter damnatas ab *Innoc. XI* sic sonat : « Non tenemur proximum diligere actu interno et formali ».

2° Verba *Scripturae* signate conclusionem nostram demonstrant ; dicitur enim (Matth. XXII, 37-40) : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, etc. . . *Hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic : Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis universa Lex pendet.* Quis non videt his verbis contineri duo mandata distincta a reliquis legis divinæ mandatis actuque interno implenda ? — Mandatum speciale dilectionis Dei diserte exprimit *S. Augustinus* (Conf. l. I, c. 5) : « Quid tibi sum ipse, ait, *ut amari te jubeas a me ;* et nisi faciam, irascaris mihi, et mineris ingentes miserias ? Parvane ipsa est miseria, si non amem te » ?

3° In quolibet genere id quod est *per se* potius est eo quod est propter aliud. Atqui dantur specialia præcepta de actibus virtutis qui media sunt ad finem spiritualis vitæ comparandum. Ergo de actu, quo finem illum attingimus per affectivam unionem cum Deo, scil. de actu caritatis, admittendum est speciale et maximum præceptum interna operatione adimplendum (Q. cit. a. 1).— Quamvis autem dilectio proximi continetur sub dilectione Dei, conveniens erat ad efficaciorum morum humanorum informationem ut di-

¹ — Cf. II-IIæ, Q. XLIV.

stinctum præceptum de proximo diligendo inculcaretur (*ibid.* a. 2).

4° Nostrum non est determinare *quandonam* urgeat præceptum caritatis erga Deum et proximum. Recolere sufficiat ex propp. damnatis ab *Inn. XI* quatuor sequentes : « **An** peccet mortaliter qui actum dilectionis Dei *semel* tantum in vita eliceret, condemnare non audemus » (5a).— « Probabile est, ne singulis quidem rigore *quinquenniis* per se obligare præceptum caritatis erga Deum » (6a).— « Tunc solum obligat quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam qua justificari possimus » (7a).— « Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus *externos* » (11a).— Ex his theologi deducunt præceptum caritatis urgere aliquoties in vita tum *per se*, tum *per accidens* (vid. moralistas).

ARTICULUS II.

De gaudio.

(Q. XXVIII)

Inter effectus internos principalem caritatis actum consequentes recensendum est *gaudium* : ejusdem enim habitus est inclinare ad diligendum et desiderandum bonum dilectum, et ad gaudendum de eo.— Pauca igitur de illo caritatis effectu, ad cognoscendum et experiendum tam suavi, post Doctorem angelicum disseramus.

Conclusio. — CARITAS VELUT EFFECTUM PROPRIUM PARIT IN ANIMA GAUDIUM SPIRITUALE, CUI TAMEN TRISTITIA QUÆDAM EX PARTE ADMISCEI POTEST, DONEC IN BEATITUDINE IMPLEATUR.

1^a *Pars.*— 1° Caritas in cordibus diffunditur per Sp. Sanctum. Atqui ex Sp. Sancto provenit in nobis gaudium, juxta illud (Rom. XIV, 17) : *Non est regnum Dei esca et potus ; sed justitia, et pax, et gaudium in Sp. Sancto.* Ergo.— 2° Gaudium dupliciter ex amore enascitur : scil. tum quia rei amatae proprium bonum inest et conservatur, unde amicus per benevolentiam gaudet de amico prospere se habente, etiam si sit absens ; tum maxime quia res amata præsens est amanti. Atqui caritas est amor Dei, cujus bonum immutabiliter subsistit ; aliunde vero per sacram illam amicitiam ineffabilis quædam Divinitatis præsentia in anima constituitur, secundum illud (1 Joan. IV, 16) ; *Qui manet in caritate*

in Deo manet, et Deus in eo. Ergo.—3° Hinc sancti lætitiā de corde puro effluentem sponte confessi sunt, dicentes (Ps. LXII, 8) : *In velamento alarum tuarum exultabo* ; et (2 Cor. VII, 4) : *Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*, quia scil. bonum divinum aliis bonis infinite præstat.

2^a Pars.—Ex caritate duplex de Deo gaudium gignitur : unum de bono divino *in se*, aliud de boni divini *participatione* in creaturis.

1° Porro gaudium de bono divino *in se*, quod principale est, non patitur tristitiæ permixtionem. Nam a) istud bonum, gaudium gignens, nequit aliquam mali mixtionem admittere. Ideo b) de caritatis commercio cum divina Sapientia dictum est (Sap. VIII, 16) : *Non habet amaritudinem conversatio illius* ; et Apostolus, ad perseverantiam hortans Philipenses, ait (IV, 4) : *Gaudete in Domino semper* ; iterum dico : *gaudete*.—2° Gaudium de bono divino, secundum quod *participatur a creaturis*, potest aliquo tristitiæ sensu temperari. a) Siquidem participatio illa boni divini, vel in nobis, vel in proximis, quos tanquam nos ipsos diligere debemus, impedibilis est ; quod quidem impedimentum, pronum est ut dolentiam afferat. b) Idcirco Ap. monet (Rom. XII, 15) *gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus* ; et Psalmista contemplanus hujus vitæ miseriam, qua a perfecta beatitudinis participatione prohibemur, exclamat (CXIX, 5) : *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est !*

3^a Pars.—Tandem, quamvis gaudium nostrum spirituale *aliquoliter* possit in terris impleri, juxta illud Christi ad discipulos (Joan. XV, 11) : *Ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur* ; tamen solummodo in beatitudine *perfecte* implebitur, non quidem ex parte Dei cui infinitum tantum gaudium æquari potest, sed ex parte hominis gaudentis. Etenim gaudium comparatur ad desiderium, sicut quies ad motum. Atqui quamdiu in hoc mundo sumus, non cessat in nobis desiderii motus, sed sola beatitudo perfecte valet appetitiones nostras quietare. Ergo gaudium nostrum in beatitudine tantum implebitur secundum mensuram unicuique ex divina prædestinatione præfixam.—Hæc autem mensura pro immensitate divinæ largitatis erit non solum plena, sed et *superplena*, desideria ipsa superans juxta illud (Luc. VI, 38) : *Mensuram bonam . . . et supereffluentem dabunt in sinum vestrum*.—Quia vero nulla creatura capax est gaudii de Deo infiniti eoque condigni, inde est quod istud gaudium præcellens non capitur intra hominem, sed homo potius dicitur in ipsum intrare (Matth. XXV, 21) : *Intra in gaudium Domini tui*.

ARTICULUS III.

De pace.

(Q. XXIX).

1° Alterum caritas progignit fructum summopere optabilem atque delectabilem, scil. pacem, quæ est velut dilectionis proprietas ac perfectio ; nam Deus noster *non est dissensionis Deus, sed pacis* (1 Cor. XIV, 33).

2° *Pax*, universim sumpta, definitur ab Augustino (de Civ. Dei, l. XIX, c. 13) *tranquillitas ordinis*. Prout vero ad homines attinet, describi potest ex *D. Thoma* (art. 1) *unio vel consensio appetitivarum inclinationum quibus homo se habet vel ad seipsum vel ad alios* ; ubi patet pacem, proprie loquendo, addere aliquid concordiæ : *concordia* enim dicitur inter duos sibi consentientes, *pax* vero amplius importat appetituum unius ejusdemque hominis consensionem.—Alia est *pax vera*, alia vero *apparens*, quatenus bona, in quibus appetitus quiescit, aut vera sunt ideoque solidam quietem afferunt, aut sunt mere apparentia nec reapse valent appetitum quietare. Qua de causa dictum est (Is. XLIX, 22) : *Non est pax impiis*.

Conclusio.—PROPRIUS CARITATIS EFFECTUS EST VERA PAX, IMPERFECTA QUIDEM IN VIA, PERFECTA AUTEM IN PATRIA.

1^a *Pars* prob.—1° *Ex Scriptura* ; legitur enim (Ps. CXVIII, 165) : *Pax multa diligentibus legem tuam*. Unde Apostolus, summum illud bonum Philippensibus optans, ait (Phil. IV, 7) : *Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu*.—2° *Ratione*. Nam duplex unio est de ratione pacis : una quidem secundum ordinationem priorum appetituum in unum ; alia vero secundum consensionem appetitus proprii cum appetitu alterius. Atqui utramque unionem efficit caritas. Ergo. *Min. decl.* a) Per hoc enim quod Deus ex toto corde diligitur ita ut omnia in ipsum referamus, omnes appetitus nostri *in unum* feruntur, et, parvipensis causis turbantibus, sedatur timorum et desideriorum fluctuatio : quod est prima unio. b) Altera unio consistit in eo quod homo, diligens proximum sicut se ipsum, voluntatem ejus quasi suam habet.—3° Neque huic veræ paci, saltem in statu viæ, repugnat dissensio *in opinionibus* vel in rebus parvi momenti, dummodo consensio in principalibus bonis habeatur ; exemplo est discussio quæ fuit inter Hieronymum et Augustinum, necnon dissensus inter Paulum et Barnabam

(Act. XV). Attamen talis discrepantia repugnat paci patriæ, in qua plene veritas cognoscetur et omnis appetitus complebitur.

2^a *Pars* jam intelligitur, quod nempe pax viæ *imperfecta* sit, *perfecta* autem sola pax patriæ.— *a*) Quippe, in hoc mundo, etsi principalis animæ motus in Deo quiescat, sunt tamen aliqua repugnantia, et intus, et extra, quæ hanc pacem perturbant.— *b*) Verum, in patria, ubi plena Summi Boni fruitio omnes appetitus in uno pacatos continebit, perfecta erit et ab omni perturbatione segura requies; de qua exponi possunt verba prophetæ (Is. LXVI, 12): *Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis*¹.

¹ — Plura de caritate utilia habet S. Thomas in Opusc. LX : *De dilectione Christi et proximi*.

DISPUTATIO NONA

DE QUIBUSDAM PERFECTIONIBUS VIRTUTES ATTINENTIBUS

Exploratis virtutibus theologicis, et omissa dissertatione speciali circa virtutes morales infusas (de quibus moralistæ), restat ut extremam disputationem subjiciamus de nonnullis *perfectionibus* seu ornamentis quibus collectio divinorum charismatum completur. Hæ perfectiones sunt *dona Spiritus Sancti*, *beatitudines* et *fructus*, de quibus agit S. Thomas tum generalius in I-IIæ, QQ. LXVII-LXX, tum specialius in II-IIæ passim.

QUÆSTIO PRIMA

DE DONIS SPIRITUS SANCTI

Quatuor circa illa dona quæri possunt, *an, quid, quot, qualia* sint; quibus ut respondeamus, quatuor articulos instituemus, summam thomisticæ doctrinæ in illis comprehensuri.

ARTICULUS I.

De existentia donorum Sp. Sancti.

(I-IIæ, Q. LXVIII, aa. 1-2)

1° Vox *donum* in Scripturis diversimode accipitur: modo quidem pro *munere* humanæ amicitiae vel benevolentiae (Gen. XXIV, 53); modo pro *oblatione* Deo facta (Heb. V, 1); modo pro ipsa *Sp. Sancti* persona (Act. II, 38); modo pro beneficiis *gratiæ* sive gratum facientis (Joan. IV, 10) sive gratis datæ (1 Cor. XII, 7); sumi quoque potest ad significandum speciale quoddam *divinae inspirationis munus*, ut patet ex Is. (XI, 2); et postremo hoc sensu nunc usurpatur.

2° Itaque, ut prævia eorum notio tradatur, dona Sp. Sancti *describi* possunt « supernaturales quædam perfectiones quibus homo disponitur ad prompte obediendum inspirationi divinæ »; quæ quidem perfectiones dona *Sp. Sancti* vocantur duplici ex motivo : tum quia per appropriationem omnino conveniunt « Spiritui Sancto, qui est *primum donum* in quo omnia dona donantur » (S. Thom. in Is. c. XI, 2), tum quia ex spiritu cordis Dei procedunt veluti *habitus*, quibus anima a Sp. Sancto agitur.

3° Duo circa existentiam donorum Sp. Sancti ostendere intendimus, scil. *esse* talia dona, et hoc secundum rationem *necessitatis* ad salutem.

Conclusio 1^a. — ADMITTENDA SUNT DONA QUÆDAM SPIRITUS SANCTI.— Est *de fide*, præsertim post verba mox referenda *Leonis XIII.*

1° Revera præclarissimum suffragium in hanc thesim nuper contulit supremus ille Magister (encycl. *Divinum*) : « Hoc amplius, inquit, homini justo, vitam scil. viventi divinæ gratiæ et per congruas virtutes tanquam facultates agentis, opus plane est septenis illis quæ proprie dicuntur Spiritus Sancti donis. Horum enim beneficio instruitur animus et munitur ut ejus vocibus atque impulsioni facilius promptiusque obsequatur ; hæc propterea dona tantæ sunt efficacitatis ut eum ad fastigium sanctimoniam adducant, tantæque excellentiæ ut in cœlesti regno eadem, quanquam perfectius, perseverent. »

2° a) Juxta verba Isaïæ (XI, 2) : *Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii*, etc., fuerunt in Christo perfectiones quæ *spiritus*, i. e. dona Sp. Sancti dicuntur. Porro « verba illa ad cæteros justos SS. Patres extendunt, vel quia Christus non sibi soli, sed nobis etiam illa accepit, vel quia de plenitudine ejus omnes accepimus : in Christo enim fuerunt illa dona cum plenitudine tanquam in exemplari » (*Suarez, De neces. grat. l. II, c. 17, n. 3.*)— b) Accedunt plura *exempla*, in Scripturis descripta, actionum in quibus donorum vis proprie elucet, puta quod *David* (1 Reg. XVII, 32) se ad pugnandum contra Goliath obtulerit, quod *Simeon* (Luc. II) venerit in Spiritu in templum ad videndum Messiam promissum, etc. Atque eo quoque spectant plura gesta mirabilia de *martyribus* relata.— c) *Sensus Ecclesiae* liquet tum ex hymno in quo Sp. Sanctus *septiformis munere* appellatur, tum ex *Catech. Trid.* (P. I, art. 8, n. 10) ubi inter « præcipuos et maxime proprios Sp. Sancti effectus » numerantur *dona Spiritus Sancti*.

3° Missis quorundam explicationibus peregrinis, esto *D. Thomae* ratiocinatio (I-IIæ, Q. LXVIII, a. 1) : « In homine est duplex principium movens : unum quidem interius, quod est ratio ; aliud autem exterius, quod est Deus. Manifestum est autem quod omne quod movetur, necesse est proportionatum esse motori ; et hæc est perfectio mobilis, in quantum est mobile, dispositio qua disponitur ad hoc quod bene moveatur a suo motore. Quanto igitur movens est altior, tanto necesse est quod mobile perfectiori dispositione ei proportionetur ; sicut videmus quod perfectius oportet esse discipulum dispositum ad hoc quod altiore doctrinam capiat a doctore, Manifestum est autem quod virtutes humanæ perficiunt hominem, *secundum quod natus est moveri per rationem* in his quæ interius vel exterius agit. Oportet igitur inesse homini *altiores perfectiones, secundum quas sit dispositus ad hoc quod divinitus moveatur* ; et istæ perfectiones vocantur dona, non solum quia infunduntur a Deo, sed quia secundum ea homo disponitur ut efficiatur prompte mobilis ab inspiratione divina, sicut dicitur (Is. L, 5) : *Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico : retrorsum non abii.* »

Conclusio 2ª.— DONA SP. SANCTI NECESSARIA DICENDA SUNT CUIQUE JUSTO AD SALUTEM.— Id certo nunc constat ex verbis supra citatis *Leonis XIII* : « *Justo opus plane est septenis illis* » etc.

1° Sane inter dona summum videtur esse *sapientia*, infimum autem *timor*. Atqui utrumque horum necessarium est ad salutem, quia dicitur (Sap. VII, 28) : *Neminem diligit Deus nisi eum qui cum sapientia inhabitat* ; et (Eccli. I, 28) : *Qui sine timore est, non poterit justificari*. Ergo etiam alia dona media, etc.

2° Efficax *D. Thomae* ratio suppetit (*ibid.* a. 2).— Cum dona disponant ad sequendum *instinctum* divinum, in his in quibus non sufficit rationis directio, sed instinctus Sp. Sancti requiritur, dona necessaria dici debent. Atqui directio rationis in ordine ad salutem non sufficit : ergo. *Min. decl.* Ratio hominis illustratur duplici lumine, naturali seu proprio, et supernaturali per virtutes theologicas ; cum hac tamen differentia quod prima illustratio perfectiori modo habetur, nempe per modum plenæ possessionis, altera vero ob suam celsitudinem imperfecte tantum participatur. Jamvero, quod perfecte formam aliquam vel virtutem possidet potest per se secundum illam operari (supposita communi Dei cooperatione), non vero quod imperfecte tantum habet formam illam, ut patet de medico et ejus discipulo nondum plene instructo ad exercendam artem medicinæ. Ergo, quantum ad ea quæ

pertinent ad finem connaturalem, homo potest per iudicium rationis sufficienter operari ; sed in ordine ad finem ultimum supernaturalem, motio rationis *imperfecte* tantum virtutibus theologicis *informatae* non sufficit, nisi desuper accedat instinctus et motio Sp. Sancti juxta illud (Rom. VIII, 14) : *Quicumque Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei* ; et (Ps. CXLII, 12) : *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.*—Consequens est, dona Sp. Sancti omnibus justis infundi.

Solv. obj. (cont. 2^{am} concl.) — OBJ. 1. — Dona ordinantur ad quamdam perfectionem ultra communem perfectionem virtutum. Atqui perfectio illa non cadit sub præcepto, sed sub consilio tantum. Ergo.

RESP. D. M : . . . quantum ad *genus operum*, N ; quantum ad *modum operandi* ex instinctu altioris principii, C.—C. d. m.—Neg. conseq.

OBJ. 2.—Sufficit homini ad salutem ut bene circa divina et humana se habeat. Atqui utrumque per virtutes theologicas et morales infusas præstatur. Ergo.

RESP. C. M.—D. m : . . . per illas virtutes homo ad omnia divina et humana prosequenda ordinatur, C ; potest illa prosequi quin indigeat moveri quodam superiori instinctu, quo imperfecta virtutum infusarum participatio et actio compleatur, N.—Neg. conseq.

ARTICULUS II.

De propria donorum Spiritus Sancti natura.

Jam in præc. art., sive ex modo loquendi Leonis XIII, sive ex rationibus adductis, colligi potuit *quid* sint dona quave ratione a virtutibus discriminanda sint.—Verum cum *quidam* theologi, e quibus Scotus, Vasquez, etc., existimaverint *non distinguere realiter* dona a virtutibus infusis, sed dona vocari easdem virtutes pro variis suis muneribus, operæ pretium erit doctrinam D. Thomae, communem in scholis, ex professo adstruere.

Conclusio.—DONA SP. SANCTI SUNT HABITUS QUIDAM SUPERNATURALES REALITER DISTINCTI A VIRTUTIBUS INFUSIS.

1^a Pars evinci potest dupliciter : — 1° ex *auctoritate* ; tum quia Leo XIII (*Encycl. cit.*) docet animum donorum beneficio *instrui* et *muniri* ; tum quia (Is. XI) asseritur Spiritum Domini super Christum *requiescere* : quæ voces permanentiam

quamdam formæ activæ indicant, ideoque ad *habitus* supernaturales significandos referendæ sunt. Unde de Sp. Sancto, profecto cum donis suis inhabitante, dixit Dominus (Joan. XIV, 17) : *Apud vos manebit et in vobis erit.*— 2° Ex *ratione*. Cum dona sint perfectiones quædam hominem habilitantes ad bene sequendum impulsus divinum, comparari possunt ad hanc Sp. Sancti motionem, sicut virtutes morales, in vi appetitiva regibili a ratione, se habent ad rationis imperium. Atqui virtutes morales *habitus* quidam sunt, quibus vires appetitivæ indigent ut disponantur ad prompte et connaturaliter obediendum rationi. Ergo et dona Sp. Sancti sunt quidam altiores *habitus* quibus homo perficitur ad obsequendum Spiritui Sancto.

2^a *Pars* effert, dona Sp. Sancti *realiter* distinguere a virtutibus *infusis*, sive theologicis, sive moralibus.— Quod enim a virtutibus naturalibus seu *acquisitis* distinguantur, nimis manifestum est.

Præcipuum *fundamentum* asserti sic ex *Angelico* et ejus commentatoribus¹ constitui potest.— Illi *habitus* *realiter* distinguuntur, qui respiciunt *objecta* formaliter distincta. Atqui virtutes *infusæ* et dona respiciunt *objecta* formaliter diversa : ergo. *Maj. patet ; minor. prob.* Virtutes *acquisitæ* respiciunt *objectum* ut dirigibile sub lumine naturali, per regulas cognitionis et prudentiæ *acquisitæ* ; virtutes vero *infusæ* illud attingunt ut dirigibile, sub lumine fidei et gratiæ, per regulas cognitionis et prudentiæ *infusæ*, *modo* tamen *humano* seu rationi inquirenti et consilianti consentaneo, at dona *objectum* illud respiciunt ut assequibile modo altiori, nempe per quemdam *internum affectum* et specialem *instinctum* Sp. S. præter speculationis leges prudentiæque regulas. Atqui *objectum* ut cognoscibile et dirigibile supra mentis leges ac regulas, ex affectu et instinctu divino, distinguitur formaliter ab *objecto* legibus ac regulis illis subiecto. Ergo, sicut diverso modo navis labore remigantium ducitur, vel a vento inflante vela impellitur, licet ad eundem terminum ; ita diversus specificus modus est quo homo per virtutes *infusas* et per dona Sp. Sancti in Deum contendit. — Ex *formali* differentia assignata inter virtutes et dona colligimus, quod dona a) aut feruntur in *opera* quædam *extraordinaria* ratione materiæ, quæ non solent in deliberationem fidelium venire ; b) aut sæpius in materiam ordinariam virtutum, sed *modo extraordinario* seu absque prævio et prudentiali studio ; c) licet tamen *per accidens* ex defectu

¹ — Cf. præsertim Joan. a S. Thoma, *de Virt.*, Disp. XVIII, art. 2.

materiae forte non in omnibus vel saltem non semper donorum habitus exerceantur.

Corollarii ad instar, *adæquata definitio* donorum accipitur, quatenus sunt « habitus supernaturales, quibus mens humana disponitur ad obsequendum instinctui Sp. Sancti, præter ordinarias cognitionis et prudentiæ etiam infusæ regulas »; quæ quidem in definitione prima verba, *habitus supernaturales*, locum tenent *generis* proximi, cætera vero significant *differentiam* specificam.

Solv. obj. — OBJ. 1 (cont. 1^{am} p. concl.). — Per dona Sp. Sancti homo perficitur et a Deo agitur quasi instrumentum. Atqui non convenit ut instrumentum perficiatur per habitum, sed principale agens. Ergo.

RESP. D. M : . . . a Deo agitur ita ut et *ipse agat* quasi instrumentum *liberum*, C ; agitur quin agat, velut instrumentum inanime et necessario motum, N.— C. d. m. eodem sensu.— *Neg. conseq.*

OBJ. 2.— Sicut dona sunt ex inspirante Sp. Sancto, ita et prophetia. Atqui spiritus prophetiæ non confertur prophetis nisi transeunter. Ergo.

RESP. D. M : . . . et eadem est utrinque habitudo ad finem salutis, N ; prophetia pertinet ad manifestationem Spiritus Dei, non autem ad necessitatem salutis, sicut dona, C.— C. m.— *Neg. conseq.*

OBJ. 3 (cont. 2^{am} p. concl.). — Quorum est eadem definitio, ipsa quoque eadem sunt. Atqui definitio virtutis convenit donis ; unumquodque enim donum est « bona qualitas mentis, qua recte vivitur, » etc. Ergo.

RESP. C. M.— D. m : definitio virtutis convenit donis secundum communem rationem boni habitus operativi, C, secundum rationem differentialem virtutis, N.— *Neg. conseq.*

En responsio S. Thomæ (I-IIæ, Q. LXVIII, a. 1 ad 3) : « Definitio illa datur de virtute secundum communem modum virtutis. Unde si volumus definitionem restringere ad virtutes, prout distinguuntur a donis, dicemus quod hoc quod dicitur *qua recte vivitur*, intelligendum est de rectitudine vitæ quæ accipitur *secundum regulam rationis* » sive nudæ, sive fide illuminatæ.

ARTICULUS III.

De numero donorum Spiritus Sancti.

(I-IIæ, Q. LXVIII, a. 3 ; II-IIæ passim)

Praeadvertendum est ex *D. Thoma* (I-IIæ, Q. LXVIII, a. 4 ad 3) quod animus hominis non movetur a Sp. S., nisi ei secundum aliquem modum uniatur; sicut instrumentum non movetur ab artifice nisi per aliquam conjunctionem. Prima autem unio hominis ad Deum est per fidem, spem et caritatem. Unde istæ virtutes donis præsupponuntur velut *radices*, e quibus dona procedunt.—Dupliciter potest numerus donorum Sp. Sancti investigari, *in genere et in specie*: utroque modo illa considerabimus.

Conclusio 1^a. — SEPTENARIUS EST NUMERUS DONORUM SPIRITUS SANCTI.—Id saltem *fidei proximum* dici potest ex comuni Ecclesiæ docentis orantisque consensu.

1° Namque Ecclesia in sua liturgia canit: «*Tu septiformis munere,*» et iterum: «*Da tuis fidelibus in te confidentibus sacrum septenarium.*» Hisce consonat vox *septenis* qua utitur *Leo XIII* (*Encycl. cit.*)—Ex *Patribus* referri posset *S. Augustinus* (l. I de *Serm. Dom.* in monte, c. 4, n. 11); *S. Hieronymus* (in c. XI *Isaiæ*); *S. Gregorius M.* (*Mor.* l. I, cc. 28 et 32), etc.—Catholicæ hujus doctrinæ fundamentum *biblicum* petitur ex *Is.* (XI, 2-3): *Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini*¹.—Hæc dona, ait *Gonet* (*de Virt. Disp.* VI, a. 2), *figurantur* per septem oculos super lapidem unum (Christum) de quibus fit mentio *Zach.* III; per septem lucernas de quibus dicitur *Exod.* XXV: *Facies lucernas septem et pones eas super candelabrum*; per septem lampades ardentes ante thronum, *Apoc.* IV, etc.

¹—Advertit *Sylvius* (in I-IIæ, Q. LXVIII, a. 4) quod «*Calvinus irridet catholicorum et præsertim scholasticorum imperitiam, qui ex capite XI Is. septem statuunt dona Sp. S., cum tamen in hebræo solum habeantur sex distincta vocabula: ubi enim nos legimus spiritum pietatis et timoris, idem vocabulum est in hebræo quod timorem significat, ac ultimo penultimoque loco ponitur.*»—*Sylvii* responsio est quod, quia idem illud vocabulum hebraicum non sine causa est repetitum, recte *Septuaginta* interpretes, quos et peritissimi viri *Hieronymus, Origenes* aliique veteres secuti sunt, vocem illam duabus distinctis vocibus *timoris* reverentialis et *pietatis* reddiderunt; siquidem et apud latinos timor non tantum significat metum, sed etiam reverentiam et pietatem.

2° Esto *ratio* ab *Angelico*¹ assignata.— Quot sunt operationes potentiarum, quæ sunt principia humanorum actuum, tot esse congruit dona Sp. Sancti. Atqui septem operationes ejusmodi numerantur : ergo. *Maj.* constat ex eo quod dona Sp. S. in id homini conferuntur ut in suis actibus prompte instinctum divinum sequatur. *Min. ostend.* Vires, e quibus operationes humanæ procedunt, duæ sunt, *ratio* et *appetitus*. Porro a) quod ad rationem seu *vim cognoscitivam* attinet, cum dona præsupponant ac perficere nata sint cognitionem fidei tum speculativam tum practicam, hac de causa requiritur *primo* ut intellectus *apprehendens* illustretur ad penetranda et capienda quæ fidei sunt, et circa hoc ponitur donum *intellectus*. Oportet *secundo* ut de eis homo rectum *judicium* habeat, æstimans his esse inhærendum et ab eorum oppositis recedendum : quod quidem *judicium*, si feratur in res divinas et sublimiores, pertinet ad donum *scientiæ* ; si autem respiciat applicationem principiorum ad singula opera, pertinet ad donum *consilii*. b) Quod attinet ad *vim appetitus*, virtus appetitiva, in his quidem quæ sunt ad alterum, perficitur per donum *pietatis* ; in his vero quæ sunt ad seipsum, perficitur per donum *fortitudinis* contra metum periculorum, et per donum *timoris* contra concupiscentiam inordinatam delectabilium.— Ex quibus patet dona se extendere ad universum dominium virtutum intellectualium et moralium, quibus accedunt et subveniunt.

Conclusio 2^a. — CLARIUS ELUCET SEPTENA ESSE DONA SP. SANCTI, SI DONA ILLA EXPENDANTUR IN SPECIE : — quod de singulis jamjam præstabimus.

I. Donum intellectus (II-IIæ, Q. VIII).— Donum istud definiri potest *habitus supernaturalis quo mens aptatur ad veritates fidei speculativas et practicas, ex peculiari Sp. Sancti instinctu, percipiendas*. — Considerabimus varia definitionis elementa, scil. doni intellectus materiam, rationem formalem, actum seu munus proprium, et subjectum.

1° a) Intellectus est penetrare quæ interius latent. Porro sub *accidentibus* latent substantiæ vel alia remotiora accidentia, et sic ad donum intellectus pertinet ista rimari, v. g. sub accidentibus panis corpus Christi. Sub *verbis* latent significata verborum, et sic per donum intellectus mens attingit proprium et litteralem sensum Scripturæ. Sub *figuris* latent sensus mystici, ut allegoricus, moralis, anagogicus ;

¹ — I-IIæ, Q. LXVIII, a. 4 ; II-IIæ, Q. VIII, a. 6.

sicut etiam parabolicus sub *similitudinibus*. Sub *sensibilibus* latent intelligibilia et spiritualia, ut Angeli, Deus. In *causis* latent effectus, v. g. in Sacramentis gratia, necnon causæ in *effectibus*, v. g. infinita Dei bonitas vel potentia in effectibus supernaturalibus. Ad hæc omnia percipienda donum intellectus, sub prævia fidei revelatione, se extendit (art. 1).
b) Idcirco donum illud, pro nobilitate sua, ad instar fidei et theologiæ *eminentius* comprehendit tum speculativa tum practica : *speculativa* quidem primo et principaliter, quippe quæ fundamenta fidei constituunt ; *practica* vero consequenter, in quantum quædam operabilia ad finem supernaturalem, fide revelatum, ordinantur (art. 3).

2° Quod spectat ad *rationem formalem* ejusdem doni, *a)* in hoc donum intellectus discriminatur a *fide caeterisque virtutibus intellectualibus* quod neque testimonio dicentis, neque lumini studioque humano formaliter innititur, sed ex *instinctu* Sp. Sancti, *lumen affectumque* ad verum influentis, quæ fidei sunt quodammodo *experitur*, cum amore concipit atque penetrat. « Donum intellectus, ait *S. Thomas* (art. 6 ad 2), est circa prima principia cognitionis gratuitæ ; aliter tamen quam fides : nam ad fidem pertinet eis *assentire*, ad donum vero intellectus pertinet mente *penetrare* ea quæ dicuntur. » — *b)* Distinguitur itidem donum intellectus a *donis sapientiæ et scientiæ*, non quasi sit simplex terminorum apprehensio (siquidem *perceptio veritatis*, in qua *S. Thomas* reponit actum illius doni, nequit esse sine aliquo judicio initiali discretivo)¹, sed quia lumen illud supernaturale se habet ad ea quæ nobis supernaturaliter innotescunt, sicut se habet lumen naturale (habitus principiorum) ad ea quæ primordialiter cognoscimus ex immediata terminorum penetratione.

3° Itaque jam patet *actum* proprium doni intellectus ita consistere in *perceptione* veritatum fidei ut mens, acutior facta et veri cupidior, quæcumque fidei sunt vel ad fidem pertinent lucidius percipiat, facilius ab errore secernat, firmitus amplectatur. — Non potest quidem his in terris donum intellectus pertingere usque ad *perfectam* mysteriorum intelligentiam, ideoque impossibile est cum fide (art. 2) ; nihilominus luce quadam divina perfundit tum vera *præambula* ad fidem, tum *credibilitatem* veritatum supernaturalium, tum earum sensum, congruentiam et ordinem, hebetudinem mentis dissipans ; unde orabat David (Ps. CXVIII, 34) : *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam*.

4° Quoad *subjectum*, dicendum *a)* quod donum intellectus inest omnibus, iisque solis, qui gratiam habent, juxta illud

¹ — Cf. Joan. a S. Thoma, *de Virt.* Disp. XVIII, a. 3.

(Joan. VIII, 12) : *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris*. Ratio est, quia per gratiam et caritatem voluntas hominis Deo inhæret tanquam supremo Bono et Fini, quatenus recte de hoc fine *existimatio practica* habetur ; ex quo homo clare percipit non esse hîc et nunc a Deo recedendum. Porro clara illa existimatio non est solius fidei, ut patet ex fidelibus peccatoribus. Ergo in habentibus gratiam, præter fidem, requiritur illustratio mentis per donum intellectus (art. 4-5)¹. — Attamen donum istud non omnes justos æqua luce illustrat ; quamvis nullus sit ex eis qui de necessariis ad salutem non sufficienter instruitur.

II. Donum sapientiæ (II-IIæ, Q. XLV).— Hoc donum potest definiri *habitus supernaturalis quo homo, inspirante Sp. Sancto, de veritatibus religiosis ac moralibus ex quadam affectiva unione ad ipsas per altissimas causas judicat*. — Pauca dicamus ad illustrandam hanc definitionem.

1° a) Vox *sapientiæ* in creaturis significat cognitionem aliquam *per causam altissimam*, sive in aliquo *determinato genere*, sive *simpliciter* ; unde præcipuum sibi sapientiæ appellationem vindicat *Philosophia*, maxime *Metaphysica*, quæ est virtus intellectualis naturalis, scientiæ præposita ; potiori significatu *sacra Theologia* sapientiæ nomine decoratur. — b) Cum his mentis humanæ perfectionibus generice convenit *donum sapientiæ*, quatenus veritatem in rationibus superioribus et secundum respectum ad causam altissimam seu finem ultimum intueri facit. Et in hoc manifeste distinguendum est a *fide*, quæ assentit dogmatibus ex auctoritate Dei, quin dogmata illa sub principiorum luce contempletur. — c) Differt autem donum sapientiæ tum a *sapientia* mere *philosophica*, tum a *theologia sacra* : quia utraque hæc sapientia humano studio et vi demonstrativa procedit ; donum autem sapientiæ de veritatibus per altiores causas judicat seu iudicium habet resolutivum non ex industria demonstrationis quidditatem rei patefacientis, sed, ut loquitur *S. Thomas* (art. 2), per quamdam *connaturalitatem* seu affinitatem ad res divinas. Siquidem affinitas illa et unio affectiva efficit ut homo, etiam illitteratus, quasi experimentaliter et secreto instinctu verum verique summa principia attingat², juxta illud (Ps. LXX, 17) : *Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini ; Domine, memorabor justitiæ tuæ solius*. — d) Atque, quemadmodum homo per *divinam* illam *sapientiam* omnia ad finem ultimum iudicio reducit, ita si finem

¹ — Cf. Cajet. in art. 4.

² — Hæc late docteque prosequitur Joannes a S. Thoma, *l. cit.*, art. 4.

sibi præstituat in bonis terrenis, vocatur sapientia ejus *terrena*; si in bonis corporalibus, vocatur sapientia *animalis*; si vero in aliqua excellentia, vocatur sapientia *diabolica* propter imitationem superbæ diaboli (art. 1-2).

2° Quantum ad *materiam* circa quam donum sapientiæ versatur, tenendum est illam esse omnia ea de quibus est fides juxta illud (1 Cor. II, 15): *Spiritualis judicat omnia*. Unde sapientia illa se extendit tum ad divina, tum etiam ad humana, secundum respectum quem habent ad Deum, ut est prima causa *efficiens, exemplaris et finalis*.—Consequenter, prouti de ipso intellectus dono observavimus, ad donum sapientiæ pertinent *speculativa* et *practica*: quippe mens, lumine illo instructa, prius quidem et primario divina et æterna in suis rationibus contemplatur, posterius vero secundum æternas illas rationes ac regulas actus humanos in communi dirigit de iisque judicat (art. 3).

3° Ex dictis constat donum sapientiæ importare judicii rectitudinem circa divina sive conspicienda sive consulenda, quatenus eadem divina per connaturalitatem quamdam animo uniuntur et veluti inviscerantur. Jamvero hæc unio affectiva et mystica esse nequit sine caritate. Quam ob rem donum sapientiæ præsupponit caritatem et gratiam (art. 4).—Porro, *quidam* tantum sortiuntur de illa rectitudine judicii speculativi et moralis quantum ad salutem expedit, et hoc nulli justo deest. *Nonnulli* vero, quos Deus ad alios erudiendos destinat, altiori gradu percipiunt divinas illustrationes, et hoc non convenit omnibus justis, sed magis pertinet ad *gratias gratis datas* (art. 5).—Demum sapientiæ opponitur *stultitia* (II-IIæ, Q. XLVI), ex eo proveniens quod sensus spiritualis, hebetudine affectus, ineptus est ad spiritualia dijudicanda; quæ quidem ineptia maxime ex luxuria nascitur.

III. **Donum scientiæ** (II-IIæ, Q. IX).—Tertium hoc donum est *habitus supernaturalis quo justus, ex speciali Sp. Sancti instinctu, vera religiosa ac moralia per inferiores causas recte judicat*.

1° Eo proportionali modo quo donum sapientiæ, ita et *donum scientiæ* differt sive a *fide*, sive a *scientia* quacumque *naturali*: siquidem objectum suum attingit *per causas*, non tamen laborioso studio discursus demonstrativi, sed *instinctivo* quodam veritatis sensu.—Specie autem distinguitur donum scientiæ a *dono sapientiæ*, quia, quamvis utrumque ex instinctu Dei sit, donum sapientiæ pro *medio cognitionis* habet Deum ipsum, donum autem scientiæ medium sumit suorum judiciorum ex *creatura*, v. g. per primum horror

peccati ingeritur ex bonitate Dei, per aliud ex fœditate peccato inhærente.

2° Igitur donum scientiæ *objective* versatur circa res creatas, etsi per creaturas ad Deum pertingit. Illius doni est secernere credenda a non credendis, conspectis in se falsis dogmatibus et systematibus; per illud homo creaturas adæquato pretio æstimat; unde Ap. (Rom. VIII, 38-39): *Certus sum quod neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei.*

3° a) De *subjecto* doni scientiæ audiatur D. Thomas (art. 3 ad 3): « Sicut dictum est de dono intellectus quod non quicumque intelligit, habet donum intellectus, sed qui intelligit quasi ex habitu gratiæ; ita etiam de dono scientiæ est intelligendum, quod *illi soli* donum scientiæ habeant qui ex infusione gratiæ rectum iudicium habent circa credenda et agenda, ita quod in nullo devient a rectitudine justitiæ. Et hæc est scientia sanctorum, de qua dicitur (Sap. X, 10): *Justum deduxit per vias rectas... et dedit illi scientiam sanctorum.* » Si quæ vero scientia excellentior conferatur ex qua quis valeat fidem manifestare, alios ad credendum inducere et contradictores revincere, scientia illa reponenda est inter *gratias gratis datas*, quibusdam, non omnibus concessas. — b) Donum *intellectus* et donum *scientiæ* maxime referuntur ad *fidem*, quam illustrant et ab errore custodiunt; donum vero *sapientiæ* magis *respondet caritati*, propter intimiorem cum Deo rebusque divinis unionem.

IV. Donum consilii (II-IIæ, Q. LII). — Definitur hoc donum *habitus supernaturalis quo, consiliante ipso Sp. Sancto, justus de particularibus agibilibus congruenter ad finem æternæ vitæ judicat.*

1° S. Thomas sic donum consilii describit et discernit a virtute prudentiæ (art. 1 ad 1): « *Prudentia* vel eubulia, sive sit *acquisita*, sive sit *infusa*, dirigit hominem in inquisitione consilii *secundum ea quæ ratio comprehendere potest*, unde homo per prudentiam vel eubuliam fit bene consilians vel sibi vel alii. Sed quia humana ratio non potest *comprehendere* singularia et contingentia quæ occurrere possunt, fit quod *cogitationes mortalium sint timidæ, et incertæ providentiæ nostræ*, ut dicitur Sap. IX, 14. Et ideo indiget homo in inquisitione consilii *dirigi a Deo*, qui omnia comprehendit; quod fit per donum consilii, per quod homo dirigitur, quasi consilio a Deo accepto; sicut etiam in rebus humanis, qui sibi ipsis non sufficiunt in inquisitione consilii, a sapien-

tioribus consilium requirunt.» Attamen, ut advertit *Joan. a S. Thoma* (l. cit. a. 5, n. 18), aliquando Sp. Sanctus ita nos suo ducit instinctu ut moveamur ad aliorum consilium exquirendum, præsertim in difficilioribus.— De sapiente dona Sp. Sancti exposcente dicitur (Sap. XXXIX, 9-10): *In oratione confitebitur Domino, et Ipse diriget consilium ejus et disciplinam, et in absconditis suis consiliabitur.*

2° « Consilium, secundum quod est donum Sp. Sancti, dirigit nos *in omnibus quæ ordinantur in finem vitæ æternæ*, sive sint de necessitate salutis, sive non » (S. Thom. a. 4 ad 2).— Et quoniam id ad quod donum illud dispensatur, scil. certitudinem de mediis aptioribus ad finem et de convenientiori agendi tempore, in rebus tam dubiis et contingentibus humanum non est attingere, sed divinum,¹ idcirco donum consilii in iis quæ *necessaria* sunt ad salutem commune est, *omnium justorum.*

3° Consilii donum *respondet virtuti prudentiæ*, quatenus ex altiori principio immediate procedens ad prudentiam humanam comparatur ut superior regula ad inferiorem, eamque, sive acquisitam, sive etiam infusam, perficit atque adjuvat (art. 2).— Unde per illud caventur vitia prudentiæ opposita, scil. præcipitatio, inconsideratio et inconstantia, negligencia et falsa prudentia (II-IIæ, QQ. LIII-LV).

V. Donum pietatis (II-IIæ, Q. CXXI).— Hoc donum definitur *habitus supernaturalis quo justus, movente specialiter Sp. Sancto, Deum ut patrem colit omniaque ad Deum pertinentia affectu cultuque filiali prosequitur.*— Explicetur definitio.

1° *Donum pietatis*, quoad vocem, sumptum est ex analogia cum virtute illa speciali, scil. *pietate*, qua filius patri carnali cultum et officium exhibet. Quippe in hoc donum illud Sp. Sancti formaliter consistit quod homo ex divino instinctu moveatur ad exhibendum Deo, *ut patri*, filialem cultum et affectum, juxta illud (Rom. VIII, 15): *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater.*— Specificè autem differt donum pietatis a religione tum acquisita, tum infusa: a *religione acquisita* quæ est ordinis naturalis et Deum honorat ut Creatorem et auctorem naturæ; etiam a *religione infusa*, quæ utique Deum ut auctorem gratiæ respicit, sed aliter quam donum pietatis. Ex illa enim Deum colimus ut *Dominum* mundi supernaturalis, ex quo tot beneficia accepta sunt, et cui idcirco cultus gratitudinis debetur; ex dono autem pietatis movemur in Deum præcise *ut*

¹— 3 S. D. XXXV, Q. II, a. 4, sol. 1.

Patrem, non jam beneficiorum, sed sui suæque bonitatis ratione honorandum. Unde ei affectu filiali immediatius inhæremus¹, ultra quod ratio et revelatio exterior suadent.

2° Quoad *materiam*, donum pietatis primario quidem respicit Deum, sed secundario etiam omnia ea quæ ad Deum pertinent.— Hinc ex dono illo a) homo Deum colit intuitu solius paternæ ejus bonitatis et excellentiæ, non vero ad modum debiti propter accepta beneficia ; b) hanc venerationem extendit ad *sanctos* qui templa sunt Sp. Sancti, ad *superiores* in quibus divina auctoritas relucet, ad *Scripturas* quæ Dei verbum continent, ad *reliquias* passionis Christi omniumque sanctorum ; c) misericordiam *miseris*, veluti fratribus, propter Deum patrem adhibet ; d) tandem omnes *operationes ad alios* cum eodem pietatis et fraternitatis sensu exercet. — Consideranti liquet donum pietatis *respondere virtuti justitiæ*.

VI.— **Donum fortitudinis** (II-IIæ, Q, CXXXIX). — Describi hoc donum potest *habitus supernaturalis quo, ex instinctu Sp. Sancti et supra humanum modum, mens invicta quadam fiducia contra difficultates virtutis et pericula etiam gravissima roboratur*. — Pauca subjiciantur.

1° Alia est fortitudo *generalis*, veluti communis omnium virtutum conditio ; alia fortitudo *specialis* inter virtutes cardinales connumerata. Ab hac virtute sive acquisita sive infusa *specificè* discriminatur donum fortitudinis ; nam, ut ait S. Thomas (3 S. D. XXXIV, Q. III, a. 1. sol. 1), « fortitudinis *virtus* mensuram sui actus habet *humanas vires* ; unde ea quæ supergrediuntur vires hominis, neque aggreditur, neque sustinet . . . Sed *donum fortitudinis* habet pro mensura sui actus *divinam potentiam*, de cujus auxilio confidit, sicut dicitur in Ps. XVII, 30 : *In Deo meo transgrediar murum*, i. e. omne quod potest humanæ infirmitati obviare.» Igitur dum virtus fortitudinis etiam infusæ, prudentiali judicio regulata, non raro obruitur et veluti frangitur difficultatibus humanam infirmitatem excedentibus, donum fortitudinis, consilii dono innixum, fiduciam ingenerat perficiendi quælibet opera inchoata et quæcumque pericula imminentia superandi, præter humanum modum infusæque prudentiæ regulas. Quare *sancti* nonnulla quandoque operanda suscipiunt quæ mundo stulta videntur, divina tamen reapse sunt.

2° Quoad *materiam*, donum fortitudinis, utpote participans ipsius divinæ potestatis efficaciam et amplitudinem, « se extendit ad *omnes difficultates* quæ in humanis rebus

¹ — Cf. 3 S. D. XXXIV, Q. III, a. 2 ad 1 ; — Joan. a S. Thoma, *l. cit.* a. 6.

possunt accidere etiam supra facultatem humanam, sicut Ap. dicebat Phil. ult. 13 : *Omnia possum in eo qui me confortat* . . . Cum autem fortitudo virtus sit circa timores et audacias, habet duos actus : unum qui est *aggredi*, in quantum moderatur audacias ; alium qui est *sustinere*, in quantum moderatur timores. Sed hic actus est *principalior*, in quantum difficilius est sustinere difficultates præsentēs quam tendere in absentes. Et similiter actus doni fortitudinis principalis est sustinere omnes difficultates sive in *passionibus* sive in *operationibus* ; et ad hunc ordinatur alius actus qui est *difficilia et ardua aggredi spe divini auxilii* » (3 S. l. cit. sol. 2). Consequitur per donum illud roborari animum non solum ad toleranda pericula mortis, puta martyrium, actusque heroicos exercendos, sed etiam ad sustinenda omnia vitæ adversa, tribulationes, tentationes, dolores, cunctaque ardua, necessaria vel utilia, aggredienda.—Hinc, quamvis præfatum donum *respondeat virtuti speciali fortitudinis*, extenditur tamen ad omnem materiam fortitudinis generalis.

VII. Donum timoris (II-IIæ, Q. XIX).—Hoc donum est *habitus supernaturalis quo justus instinctu Sp. Sancti movetur ad reverendum Dei excellentiam mali inflictivam et refugiendum separationem ab eo*.—Descriptio hæc explanatione indiget.

1° a) Multiplex distinguitur timor : alius est enim timor *mundanus*, quo homo a Deo recedit metu malorum temporalium ; alius timor *servilis*, quo deseritur peccatum propter malum pœnæ ; alius timor *filialis*, quo malum culpæ refugimus, quatenus offensa Dei est. Hic timor caritati jungitur ; atque ex duplici principio procedere potest : vel enim Deum respicit ut *Amicum* summe amabilem quem culpa offendit, et tunc elicitur a *caritate* ipsa ; vel Deum respicit ut *Regem* summe terribilem cui se homo subicere debet et vereri ne subducatur, et tunc elicitur ex *dono timoris*.—b) Nam, ut docet S. Thomas (l. cit. a. 9), dona Sp. Sancti hoc imprimis requirunt ut homo, abjecta omni repugnantia, se perfecte Deo subiciat. Porro timor filialis vel castus secundo sensu acceptus id efficit, in quantum, per ipsum, Deum omnipotentem *reveremur* et refugimus ab eo separari. Hac de causa, timor filialis inter dona Sp. Sancti quasi primum locum tenet ascendendo, descendendo autem ultimum (August.)—c) Timor ille distinguatur oportet tum a dono pietatis, tum a religione, tum ab humilitate : a *dono pietatis*, per quod spectatur Deus ut *Pater* colendus in se et in suis ; a *religione*, quæ hominem supremo *Domino* subicit per modum observantiæ ; ab *humilitate* vero quæ nimium appetitum propriæ excellentiæ

refrænât secundum *communes regulas*. Donum autem timoris communes has leges transcendit, parvitatem humanam deprimendo et quasi annihilando in conspectu divinæ eminentiæ¹.

2° Duo sunt præcipui *actus* a dono timoris elicti, scil. a) primo *actus reverentiæ* erga divinam excellentiam, quatenus hæc potens est infligere malum etiam annihilationis; b) secundo *actus fugiendi* malum culpæ ut separativum a summa illa Dei bonitate, et speciatim se cohibendi a delectationibus sensibilibus quæ vehementius in peccatum trahunt.

3° Donum timoris *principaliter* quidem respicit Deum, cujus offensam declinat; et secundum hoc *correspondet virtuti spei*, fundatæ in divino auxilio, cui homo per timorem refugit se subtrahere. Unde timor et spes sibi invicem cohererent et se invicem perficiunt. *Secundario* autem donum timoris potest respicere quæcumque in offensam Dei ducant. Atque maxime homo timore divino indiget ad fugiendum ea quæ maxime alliciunt, scil. delectabilia carnis, circa quæ temperantia est, juxta illud (Ps. CXVIII, 120): *Confige timore tuo carnes meas*; et ideo donum timoris correspondet etiam virtuti *temperantiæ* (II-IIæ, Q. CXLI, a. 1 ad 3)².

ARTICULUS IV.

De proprietatibus donorum Spiritus Sancti.

(I-IIæ, Q. LXVIII, aa. 5-8)

Sub hoc capite dicendum est simul de donorum *connexione, duratione, et dignitate*, sive ad invicem, sive cum virtutibus comparentur.

Conclusio 1^a. — DONA SP. SANCTI INTIMA CONNEXIONE INTER SE DEVINCIUNTUR.

Prob. — Sicut vires appetitivæ disponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis, ita omnes animæ vires per dona coaptantur motioni superiori Sp. Sancti. Atqui Sp. Sanctus habitat in nobis per caritatem, sicut et ratio nostra per prudentiam perficitur. Ergo, quemadmodum virtutes morales connectuntur sibi invicem in prudentia, ita

¹ — Cf. Joan. a S. Thoma in I-IIæ, Disp. XVIII, a. 6, et in II-IIæ, Disp. XII, aa. 1-2.

² — De donis Sp. Sancti in specie plura disputat Th. a Vallgornera, in *sua Mystica Theologia Divi Thomæ*.

dona Sp. Sancti. sibi invicem sociantur in *caritate*.— 1° Igitur si quis caritatem habet, *omnia simul* dona Sp. Sancti. habeat necesse est. 2° Dona ista, cum caritate a Deo infusa, legem *augmenti* caritatis sequuntur, ita ut in gradu *infimo*, vel *medio* vel *supremo*, consistere queant.

Conclusio 2^a.— SEPTEM DONA SP. SANCTI REMANENT IN PATRIA QUANTUM AD ESSENTIAM, ET SI NON IN OMNI SUA OPERATIONE.— Id certo constat ex encycl. *Divinum*, ubi *Leo XIII* asserit dona illa tantæ esse excellentiæ « ut in cœlesti regno *eadem*, quanquam *perfectius*, perseverent. »

1^a Pars evincitur ; quia dona Sp. Sancti secundum suam *essentiam* perficiunt mentem humanam ad sequendam superni illius Spiritus motionem. Atqui in patria perfectissime homo divinæ motioni obtemperabit, propterea quod tunc erit *Deus omnia in omnibus* (1 Cor. XV, 28), Eique voluntas totaliter subdita erit. Ergo.

2^a Pars apparet : quippe si spectentur dona quantum ad *materiam* circa quam sunt, in præsentī vita non solum nos in bono perficiunt, sed etiam contra tentamenta malorum protegent. Porro in patria mala omnia cessabunt, nec ulla imperfectio statui beatitudinis contraria subsistet. Consequenter, in patria, donorum operationes quædam amplius non erunt, aliæ vero majorem perfectionem induent : v. g. operationes doni *intellectus*, *sapientiæ* et *scientiæ*, depulsa omni obscuritate, plena evidentiā fruentur ; donum *consilii*, extra omnem contingentium aleam, manebit secundum continuationem a Deo cognitionem eorum quæ beati sciverunt et secundum ordinationem actuum ex beatitudine consequentium, cujusmodi est laudare Deum, intercedere pro viatoribus ; donum *pietatis*, præsertim post diem judicii, esse non poterit de operibus misericordiæ, at perfectius suos actus præcipuos exercebit ; donum *fortitudinis* habebit quasi actuum suorum consummationem, perfruendo omnimoda securitate a laboribus et malis ; tandem donum *timoris* poterit revereri divinam majestatem inflictivam mali secundum naturæ possibilitatem, etsi non secundum gloriæ conditionem.

Conclusio 3^a. — DIGNITAS RESPECTIVA DONORUM ATTENDITUR SIMPLICITER SECUNDUM COMPARATIONEM VIRTUTUM.

Etenim dignitas donorum dupliciter attendi potest, *simpliciter* et *secundum quid*, prout comparatio fiat vel ad proprios actus vel ad materiam.— Porro, *simpliciter* loquendo, eadem est comparationis ratio in donis et in virtutibus, quia dona ad omnes actus potentiarum, ad quos virtutes, hominem perficiunt. Unde sicut virtutes intellectuales (ob intel-

lectus prae voluntate superioritatem) præferuntur virtutibus moralibus, et in ipsis virtutibus intellectualibus contemplativæ præferuntur activis, præcedente tamen sapientia intellectum et intellectu scientiam, ita etiam in donis sapientia et intellectus, scientia et consilium præferuntur pietati, fortitudini et timori, in quibus præterea pietas anteponitur fortitudini et fortitudo timori, sicut iustitia fortitudini et fortitudo temperantiæ.—Sed quantum ad materiam et *secundum quid*, fortitudo et consilium præferuntur scientiæ et pietati, quia illa dona locum habent in arduis, ista vero in communibus.

Conclusio 4^a. — DONA INFERIORA SUNT VIRTUTIBUS THEOLOGICIS, PERFECTIORA AUTEM VIRTUTIBUS INTELLECTUALIBUS ET MORALIBUS ETIAM INFUSIS.

Prob.—Virtutes theologicæ eæ sunt quibus mens humana Deo conjungitur; virtutes intellectuales sunt quibus ratio ipsa perficitur; virtutes autem morales id efficiunt ut vires appetitivæ disponantur ad obediendum rationi; tandem dona Sp. Sancti omnes vires animæ inclinant ad obsequendum motioni divinæ. Ergo eadem videtur esse comparatio donorum ad virtutes theologicas, per quas homo Sp. Sancto moventi unitur, sicut virtutum moralium ad virtutes intellectuales, per quas ratio moralium directrix perficitur. Atqui virtutes intellectuales præeminent virtutibus moralibus, quas regulant. Ergo *virtutes theologicæ donis Sp. Sancti anteponendæ sunt*.—Sed si dona ad alias virtutes intellectuales vel morales etiam infusas comparemus, illa istis præstare dicenda sunt: siquidem dona perficiunt vires animæ per respectum ad Sp. Sanctum moventem, prædictæ autem virtutes perficiunt vel rationem ipsam vel alias vires rationi subjiciendas. Atqui manifestum est ad altiorem motorem perfectius mobile disponi oportere. Ergo *dona præcellunt virtutibus intellectualibus vel moralibus*.

Quæ modo diximus accipienda sunt secundum *ordinem perfectionis et dignitatis*.—Nam, spectato *generationis seu dispositionis ordine*, virtutes morales et intellectuales præcedunt dona, quatenus homo, per hoc quod perficitur secundum rationem propriam, disponitur ad promptiorem erga Deum obeditionem.

QUÆSTIO SECUNDA

DE BEATITUDINIBUS ET FRUCTIBUS SPIRITUS SANCTI

Mos theologorum est, post dona, peragere de quibusdam virtutum præsertimque donorum actibus ac operibus, quæ præcipua quadam ratione *beatitudines* et *fructus* Sp. Sancti vocantur.—Duo hæc in duobus articulis sequentibus comprehendemus.

ARTICULUS I.

De beatitudinibus.

(I-IIæ, Q. LXIX).

Obstupuit magnamque in spem se mundus erexit, quando vox Christi, in monte personans, novum quemdam et pene inauditum de *octo beatitudinibus* (Matth. V) edidit sermonem, tam longe ab ethnicis doctrinis fabulisque distantem. Jucundum erit, præeunte Angelico, perspicere quid sint quove pacto debeant illæ beatitudines intelligi sive *in genere* sive *in specie*.

Conclusio 1^a. — BEATITUDES SUNT QUIDAM PERFECTIORES ACTUS VIRTUTUM MAXIMEQUE DONORUM SP. SANCTI, QUORUM MERITIS REPROMITTUNTUR PRÆMIA, VEL INCHOATÆ BEATITUDINIS IN HAC VITA, VEL FUTURÆ BEATITUDINIS PERFECTÆ.—Doctrina hæc continetur verbis *Leonis XIII* (encycl. *Divinum*), ubi postquam descripserat varia Sp. Sancti munera, addit : « Ipsorumque ope charismatum provocatur animus et effertur ad appetendas adipiscendasque *beatitudines evangelicas* quæ, perinde ac flores verno tempore erumpentes, indices ac nunciæ sunt beatitatis perpetuo mansuræ.»

1^a *Pars* concl. *expl.*—Id per metonymiam et anticipationem quamdam dici potest beatitudo in quo firma spes consequendæ beatitudinis fundatur ; spes autem de consecutione finis ex congrua motione et accessione ad illum exsurgit. Jamvero, ad finem suæ beatitudinis homo movetur et appropinquat per actus virtutum maximeque donorum, quibus efficax quidam veluti impulsus imprimitur. Itaque beatitudines evangelicæ accipiendæ sunt tanquam *eximia* quædam *opera* virtutum ac donorum Sp. Sancti, per quæ ho-

mo propius ad finem accedens firmiorem spem felicitatis concipit : quod magis ad consilia evangelica quam ad præcepta refertur.

2^a *Pars decl.*— Circa præmia in Evangelio beatitudinibus attributa, plures prolatae sunt interpretationes ; quas tamen *S. Thomas* (art. 2) sic composuit. Etenim « spes futuræ beatitudinis potest esse in nobis propter duo : primo quidem propter aliquam præparationem vel dispositionem ad futuram beatitudinem, quod est per modum meriti ; alio modo per quamdam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis in viris sanctis etiam in hac vita. Aliter enim habetur spes fructificationis arboris, cum virescit frondibus ; et aliter, cum jam primordia fructuum incipiunt apparere. Sic igitur ea quæ in beatitudinibus tanguntur tanquam *merita*, sunt quædam præparationes vel dispositiones ad beatitudinem vel perfectam vel imperfectam ; ea vero quæ ponuntur tanquam *praemia*, possunt esse vel ipsa *beatitudo perfecta*, et sic pertinent ad futuram vitam ; vel aliqua *inchoatio beatitudinis*, sicut est in viris perfectis, et sic præmia pertinent ad præsentem vitam. » Quemadmodum enim *mali*, quamvis forte non temporalibus, tamen spiritualibus pœnis his in terris affliguntur, ita « e converso *boni*, etsi in hac vita quandoque non habeant corporalia præmia, nunquam tamen deficiunt a spiritualibus etiam in hac vita, secundum illud (Matth. XIX, 29 et Marc. X, 30) : *Centuplum accipietis... etiam in hoc saeculo* » (*ibid.* resp. ad 2).

Conclusio 2^a. — OCTO BEATITUDES CONVENIENTISSIME IN EVANGELIO ENUMERANTUR CUM PROPORTIONATIS PRÆMIIS. — Id ex singulorum consideratione patebit.

1° Dominus, ut homines a *bonis mundanis vitaque voluptuosa*, quam nimis multi pro fine habent, retraheret, tres priores beatitudines promulgavit.

a) *Beati pauperes spiritu*, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Prima hæc beatitudo ponitur ut refrænatur humana inclinatio ad *bona exteriora* et caduca, sive sint divitiæ, sive honores, quorum quidem moderatum usum præscribit virtus, at quæ donum contemnere docet per sapientiæ humilitatisque progressum. — Hinc Christus pauperibus spiritu uti præmium repromisit *regnum cælorum*, per quod intelligitur excellentia et abundantia divinorum bonorum, quibus justus pro spiritualis profectus mensura *inchoate* fruitur in terris, sed quæ consummantur in cœlis. — Hæc beatitudo respondet *dono timoris*, quatenus paupertas spiritus importat ut homo, Deo subjectus, refugiat magnificari in seipso

vel in bonis hujus mundi, cuncta prospera expectans ab omnipotente cœlorum Rege.

b) *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Altera hæc beatitudo inducitur ad retrahendum hominem a sequela *passionum appetitus irascibilis*, quas quidem ratio regulat, sed donum perfectius compescit.—Quapropter mitibus repromittitur *secura et quieta terrae possessio*, per quam significatur soliditas æternorum bonorum, quorum hæreditas jam nunc firma animæ desiderantis confidentiâ præoccupatur.—Habet hæc beatitudo aliquam convenientiam cum *dono pietatis*; siquidem per mansuetudinem tolluntur impedimenta actuum pietatis, et benevole disponitur animus erga proximum pietate dignum; quæ pietas hominum Deique favorem sibi conciliat.

c) *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Per hanc beatitudinem retrahitur homo a sequendis *passionibus appetitus concupiscibilis*, quæ et virtute, et maxime dono Sp. Sancti comprimuntur.—Idcirco lugentibus Christus offert præmium *consolationis* tum in hac vita per Spiritum consolatorem, tum præsertim in futura.—Respondet hæc beatitudo *dono scientiæ* (etsi etiam *dono timoris*), in quantum scientia divina nos edocet rectam temporalium æstimationem facere et errata præterita luctu salutari deplorare.

2° Quatuor sequentes beatitudines eo pertinent ut homo in bonis vitæ sive activæ sive contemplativæ promoveatur.

d) *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Hæc quarta beatitudo spectat ad vitam activam, cujus habitudo ad proximum sæpius est sub ratione debiti, quæque per justitiæ desiderium ex dono Sp. Sancti ferventius exercetur.—Hinc esurientibus et sitientibus justitiam repromittit Dominus *saturitatem* bonorum, quorum prægustatio quædam jam nunc habetur, sed quæ perfecta in cœlis futura sunt.—Respondet hæc beatitas non solum *dono pietatis*, sed etiam *dono fortitudinis*, quia nihil ad perferenda mala et ardua quæque suscipienda efficacius incitat quam insatiabile desiderium justitiæ.

e) *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Hæc est quinta beatitudo fundata in donis spontaneis, prout ista non solum liberalitate in propinquos fiunt, sed altius ex misericordia erga indigentes repetuntur.—Qua de causa Dominus misericordibus repromittit *misericordiam*, sive *initialem* qua nunc peccata ipsis remittantur, sive *finalem* qua ab omni miseria liberentur.—Præfata beatitudo respondet simul tum *dono pietatis*, ut patet, tum *dono consilii* juxta illud S. Aug. (l. I de Serm. Dom. in monte, c. 4,

n. 11) : « Hoc enim remedium est evadendi de istis malis ut dimittamus, sicut nobis dimitti volumus, et adjuvemus in quo possimus alios, sicut et nos cupimus adjuvari ».

f) *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Sexta beatitudo adscribitur munditiæ cordis tanquam dispositioni qua mentis oculus, depuratus per virtutes et dona tum a passionum inquinamentis, tum a phantasmatum errorumque obscuritatibus, acuitur ad Deum contemplandum.— Quæ *Dei visio* seu contemplatio, mundis quasi præmium promissa, una est *imperfecta* et aliquid tantum ad Deum attingens in hac vita, alia vero *perfecta* et intuitiva in patria.— Respondet hæc beatitudo *dono intellectus*.

g) *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Septima hæc beatitudo dispositive et per modum meriti pertinet ad *pacem*, qua quis in seipso et ad alios ordinate se habet.— Cum autem hæc pax secum ferat imitationem Ejus qui est Deus unitatis et pacis, ideo viro pacifico pro præmio redditur gloria, hic inchoata, sed in cœlis consummata, *divinae filiationis*.— Ordinare autem proprium est sapientis. Quocirca septima beatitudo, secundum quam homo affectus habet bene ordinatos, respondet *dono sapientiae*.

3° Postremo loco refertur hisce terminis octava beatitudo : h) *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* ; de qua S. Thomas (I-IIæ, Q. LXIX, a. 3 ad 5) : « Octava beatitudo est quædam confirmatio et manifestatio omnium præcedentium. Ex hoc enim quod aliquis est confirmatus in paupertate spiritus, et mititate, et aliis sequentibus, provenit quod ab his bonis propter aliquam persecutionem non recedit. Unde octava beatitudo quodammodo ad septem præcedentes pertinet. »

ARTICULUS II.

De fructibus Spiritus Sancti.

(I-IIæ, Q. LXX).

1° *Fructus* in spiritualibus dupliciter dici potest : vel *finis ultimus* quem homo per moralis culturæ industriam, seu per bona opera, cum delectatione adipiscitur ; vel ipse *actus salutarius* quem anima, semine gratiæ fecundata, quasi arbor ferax progignit.— Secundum hunc postremum sensum, qui modo intenditur, *fructus Sp. Sancti* describi possunt, non ha-

bitus, sed *actus boni divinaque virtute elicit, in quibus justus delectatur*; quippe delectatio ad rationem fructus pertinet.

2° Inter fructus alii *ratione tantum, realiter alii a beatitudinibus distinguuntur*.—Etenim omnes actus, qui ob suam *excellentiā* beatitudines vocantur, rationem fructus habent propter suam spirituales *suavitatem*. At multa sunt virtuosa opera quæ ad eminentiam beatitudinum non attingunt, et tamen, quia morali quadam dulcedine condiuntur, fructus dici debent.—Nomina virtutum sumuntur quandoque pro earum *actibus*: id factum est in designandis fructibus Sp. Sancti.

Conclusio.—FRUCTUS SPIRITUS SANCTI CONVENIENTER AB APOSTOLO PONUNTUR ATQUE ENUMERANTUR.

1^a *Pars.*—Scribit B. Paulus (Gal. V, 22-23): *Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas*.—De quibus hæc loquitur Leo XIII (encycl. *Divinum*): « Felices denique sunt fructus ii, ab Apostolo enumerati, quos hominibus justis in hac etiam caduca vita Spiritus parit et exhibet, omni refertos dulcedine et gaudio, cujusmodi esse debent a Spiritu, qui est in Trinitate genitoris genitique suavitas, ingenti largitate atque ubertate perfundens omnes creaturas.»¹

2^a *Pars.*—Tot reapse sunt fructus supernaturales quot sunt actus qui, operante Sp. Sancto, per habitus virtutum et donorum cum suavitate exseruntur; tamen ad duodecim præcipua genera congrue reduci possunt, secundum quod D. Thomas, cujus verba exscribere pretium est, optima expositione instituit (art. 3): « Numerus, inquit, duodecim fructuum ab Apostolo enumeratorum conveniens est, et possunt significari per duodecim fructus de quibus dicitur (Apoc. ult. 2): *Ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim*.—Quia vero fructus dicitur quod ex aliquo principio procedit sicut ex semine vel radice, attendenda est distinctio horum fructuum secundum diversum processum Sp. Sancti in nobis. Qui quidem processus attenditur secundum hoc, ut primo mens hominis in seipsa ordinetur; secundo vero ordinetur ad ea quæ sunt juxta; tertio vero ad ea quæ sunt infra.

1° « Tunc autem bene mens hominis disponitur in seipsa quando mens hominis bene se habet in bonis et in malis.—a) Prima autem dispositio mentis humanæ ad bonum est per amorem, qui est prima affectio et omnium affectionum ra-

¹—S. August., de Trin. l. VI, c. 10.

dix, et ideo inter fructus Spiritus primo ponitur *caritas*, in qua specialiter Sp. Sanctus datur, sicut in propria similitudine, cum et ipse sit amor... Ad amorem autem caritatis ex necessitate sequitur gaudium; omnis enim amans gaudet ex conjunctione amati; caritas autem semper habet præsentem Deum quem amat, secundum illud (1 Joan. IV, 16): *Qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo*. Unde sequela charitatis est *gaudium*¹. Perfectio autem gaudii est pax quantum ad duo: *primo* quidem quantum ad quietem ab exterioribus conturbantibus; non enim potest perfecte gaudere de bono amato qui in ejus fruitione ab aliis perturbatur; et iterum qui perfecte cor habet in uno pacatum, a nullo alio molestari potest, cum alia quasi nihil reputet; unde dicitur (Ps. CXVIII, 165): *Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum*, quia scil. ab exterioribus non perturbantur quin Deo fruantur. *Secundo* ad sedationem desiderii fluctuantis; non enim perfecte gaudet de aliquo, cui non sufficit id de quo gaudet. Hæc autem duo importat pax, scil. ut neque exterioribus perturbemur, et ut desideria nostra conquiescant in uno. Unde post caritatem et gaudium tertio ponitur *pax*².—*b*) In *malis* autem bene se habet mens quantum ad duo: *primo* quidem, ut non perturbetur mens per imminentiā malorum, quod pertinet ad *patientiam*; *secundo* ut non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad *longanimitatem*; nam carere bono habet rationem mali.

2° « Ad id autem quod est *juxta* hominem, scil. proximum, bene disponitur mens hominis, *primo* quidem quantum ad voluntatem benefaciendi, et ad hoc pertinet *bonitas*; *secundo* quantum ad beneficentiæ executionem, et ad hoc pertinet *benignitas*; dicuntur enim benigni quos bonus ignis amoris fervere facit ad benefaciendum proximis; *tertio* quantum ad hoc quod æquanimiter tolerantur mala ab eis illata, et ad hoc pertinet *mansuetudo* quæ cohibet iras; *quarto* quantum ad hoc quod non solum per iram proximis non noceamus, sed etiam neque per fraudem vel per dolum, et ad hoc pertinet *fides*, si pro fidelitate sumatur; sed si sumatur pro fide qua creditur in Deum, sic per hanc ordinatur homo ad id quod est supra se, ut scil. homo intellectum suum Deo subjiciat, et per consequens omnia quæ ipsius sunt.

3° « Sed ad id quod *infra* est, bene disponitur homo primo quidem quantum ad exteriores actiones per *modestiam*

¹— Vid. supra Disp. VIII, Q. V, a. 2.

²— Cf. *ibid.*, a. 3.

quæ in omnibus dictis et factis modum observat ; quantum ad interiores concupiscentias, per *continentiam* et *castitatem*, sive hæc duo distinguantur per hoc quod castitas refrænât hominem ab illicitis, continentia vero a licitis ; sive per hoc quod continens patitur concupiscentias sed non deducitur, castus autem neque patitur neque deducitur.)»

Tertium hoc operis nostri volumen, *de Reparatione*, absolvemus dirigendo ad lectores verba quæ scribebat S. Paulus (2 Cor. XIII, 13) : *Gratia Domini Nostri Jesu Christi, et caritas Dei, et communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis ;* et alia ejusdem Apostoli (Gal. I, 3-5) : *Gratia vobis et pax a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de presenti saeculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri, cui est gloria in saecula saeculorum.*

LAUS

DEO, LUMINUM DATORI,

VIRGINI IMMACULATÆ

SANCTISQUE ECCLESIAE DOCTORIBUS.

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR

Præfatio	3
--------------------	---

PARS PRIMA

DE PECCATO ORIGINALI

DISPUTATIO PRIMA

Quæstio I.— *De translatione peccati originalis.*

ART. 1.— Utrum et quomodo primi parentes peccaverint	6
ART. 2.— Utrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in posteros	11
ART. 3.— Utrum etiam alia peccata primi parentis vel proximorum parentum traducantur in posteros	24
ART. 4.— Utrum peccatum primi parentis transeat per originem in omnes homines	26

Quæstio II.— *De essentia et subjecto peccati originalis.*

ART. 1.— Utrum originale peccatum sit habitus	29
ART. 2.— Utrum originale peccatum sit concupiscentia	31
ART. 3.— Utrum originale peccatum sit magis in carne quam in anima	36
ART. 4.— Utrum peccatum originale sit per prius in essentia animæ quam in potentiis	38

Quæstio III.— *De effectibus peccati originalis.*

ART. 1.— De vulneratione naturæ	40
ART. 2.— De macula peccati	44

ART. 3.— De reatu poenæ in genere	46
ART. 4.— De poena propria peccati originalis	47
Appendix.— De sorte adulterum in hypothesi nullius Redemptionis.	53

PARS SECUNDA

DE GRATIA CHRISTI

Proœmium	55
Prævia gratiæ notio ac divisio	
Errorum summa	
Lemma de libero arbitrio	

DISPUTATIO SECUNDA

Quæstio unica.— *De necessitate gratiæ.*

ART. 1.— Utrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit	64
ART. 2.— Utrum homo possit velle et facere bonum absque gratia	68
ART. 3.— Utrum homo possit diligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia	76
ART. 4.— Utrum homo sine gratia per sua naturalia legis præcepta implere possit	80
ART. 5.— Utrum homo possit consequi vitam æternam sine gratia	85
ART. 6.— Utrum homo possit seipsum ad gratiam præparare per seipsum absque exteriori auxilio gratiæ	87
ART. 7.— Utrum homo possit resurgere a peccato sine auxilio gratiæ.	90
ART. 8.— Utrum homo sine gratia possit non peccare	93
ART. 9.— Utrum ille qui jam consecutus est gratiam per seipsum possit operari bonum et vitare peccatum absque auxilio gratiæ	99
ART. 10.— Utrum homo in gratia constitutus indigeat auxilio gratiæ ad perseverandum	102

DISPUTATIO TERTIA

DE ESSENTIA ET DIVISIONE GRATIÆ

Quæstio I.— *De essentia gratiæ.*

ART. 1.— Utrum gratia ponat aliquid in anima	105
ART. 2.— Utrum gratia sit qualitas animæ	107
ART. 3.— Utrum gratia sit idem quod virtus	114
ART. 4.— Utrum gratia sit in essentia animæ sicut in subjecto , an in aliqua potentiarum	120

Quæstio II.—*De divisione gratiæ.*

ART. 1.— Utrum gratia convenienter dividatur per gratiam <i>gratum</i> facientem et gratis datam	122
ART. 2.— Utrum gratia convenienter dividatur per operantem et coo- perantem	123
ART. 3.— Utrum gratia convenienter dividatur in prævenientem et subse- quentem	128
ART. 4.— De gratia sufficiente et efficaci	131
ART. 5.— Utrum gratia gratis data convenienter ad Apostolo dividatur	146
ART. 6.— Utrum gratia gratis data sit dignior quam <i>gratum</i> faciens	148

DISPUTATIO QUARTA**DE CAUSA ET DISPENSATIONE GRATIÆ****Quæstio I.—*De causa gratiæ.***

ART. 1.— Utrum solus Deus sit causa gratiæ	152
ART. 2.— Utrum requiratur aliqua præparatio ad gratiam ex parte hominis.	155
ART. 3.— Utrum necessario detur gratia se præparanti ad gratiam vel facienti quod in se est	158
ART. 4.— Utrum gratia sit major in uno quam in alio	164
ART. 5.— Utrum homo possit scire se habere gratiam	167

Quæstio II.—*De dispensatione gratiæ.*

ART. 1.— De gratia iustis concessa	172
ART. 2.— De gratiæ auxiliis per respectum ad peccatores communiter dictos	175
ART. 3.— De peccatoribus excæcatis et obduratis	179
ART. 4.— De infidelibus et infantibus sine baptismo decedentibus	183

DISPUTATIO QUINTA**DE EFFECTIBUS GRATIÆ****Quæstio I.—*De effectibus formalibus gratiæ, præsertim
de justificatione.***

ART. 1.— Utrum ad justificationem impii requiratur gratiæ infusio	194
ART. 2.— Utrum ad justificationem impii requiratur motus liberi arbitrii	199
ART. 3.— Utrum et quomodo ad justificationem impii requiratur motus fidei.	202
ART. 4.— Utrum ad justificationem impii requiratur motus liberi ar- bitrii in peccatum.	208

- ART. 5.— Utrum remissio peccatorum debeat numerari inter ea quæ
requiruntur ad justificationem impii 210
- ART. 6.— De proprietatibus justificationis 213

Quæstio II.— *De merito.*

- ART. 1.— Utrum homo possit aliquid mereri a Deo 216
- ART. 2.— Utrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam . . . 221
- ART. 3.— Utrum homo in gratia constitutus possit mereri vitam æternam ex condigno. 223
- ART. 4.— Utrum gratia sit principium meriti principalius per caritatem quam per alias virtutes 226
- ART. 5.— Utrum homo possit sibi mereri primam gratiam 231
- ART. 6.— Utrum homo possit alteri mereri primam gratiam 233
- ART. 7.— Utrum homo possit sibi mereri reparationem post lapsum . . 236
- ART. 8.— Utrum homo possit mereri augmentum gratiæ vel caritatis . . 237
- ART. 9.— Utrum homo possit perseverantiam mereri 239
- ART. 10.— Utrum temporalia bona cadant sub merito 243

PARS TERTIA

DE VIRTUTIBUS INFUSIS

- Proœmium 247
- Notio generica virtutis
- Virtutis partitiones
- De virtutibus theologicis in genere
- De virtutibus moralibus per se infusis
- De proprietatibus virtutum, maxime infusarum

DISPUTATIO SEXTA

DE FIDE THEOLOGICA

Quæstio I.— *De objecto fidei.*

- ART. 1.— Utrum objectum fidei sit veritas prima 262
- ART. 2.— Utrum fidei possit subesse falsum 271
- ART. 3.— Utrum objectum fidei possit esse aliquid visum 274
- ART. 4.— Utrum ea quæ sunt fidei possint esse scita 282
- ART. 5.— Utrum articuli fidei secundum successionem temporum creverint 286
- Appendix** (contra Loisy) 293

Quæstio II.— *De actu fidei.*

ART. 1.— Quid est credere seu actus fidei	294
ART. 2.— Utrum convenienter distinguatur actus fidei per hoc quod est credere Deo, Deum, et in Deum :— de analysi actus fidei	296
ART. 3.— Utrum credere aliquid supra rationem naturalem sit necessarium ad salutem	300
ART. 4.— Utrum homo teneatur ad credendum aliquid explicite . . .	302
ART. 5.— Utrum credere sit meritum	306
ART. 6.— Utrum ratio inductiva ad ea quæ sunt fidei minuat meritum fidei.	309

Quæstio III.— *De ipsa fidei virtute.*

ART. 1.— Utrum hæc sit competens fidei definitio : Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium . . .	311
ART. 2.— Quomodo accipienda est distinctio fidei in fidem formatam et informem	314
ART. 3.— Utrum fides prima sit ordine et certitudine inter reliquas virtutes.	316
ART. 4.— De habentibus fidem	319
ART. 5.— De causa fidei	322

Quæstio IV.— *De vitiis fidei oppositis.*

ART. 1.— De infidelitate in communi	325
ART. 2.— De hæresi ; — de censuris theologicis	327
ART. 3.— De apostasia ; — de massonismo	330

Quæstio V.— *De habitu inter fidem et rationem.*

ART. 1.— De rationis usu et officio ante fidem	332
ART. 2.— De consensu fidei et rationis	336
ART. 3.— De ope quam fides præstat rationi	340
ART. 4.— De ope quam ratio susceptæ fidei præstare potest	345
ART. 5.— De limitibus quibus humana ratio contineri debet	350

DISPUTATIO SEPTIMA**Quæstio unica.— *De spe theologica.***

ART. 1.— Utrum spes sit virtus et quonam motivo formali nititur . .	354
ART. 2.— Utrum beatitudo æterna sit objectum materiale proprium spei	357
ART. 3.— De distinctione spei ab aliis virtutibus theologicis	361

ART. 4.— De subjecto spei	362
ART. 5.— De certitudine et necessitate spei	364
ART. 6.— De honestate spei ejusque compossibilitate cum statu perfectionis	366

DISPUTATIO OCTAVA

DE CARITATE

Quæstio I.— *De caritate secundum se.*

ART. 1.— Utrum caritas sit amicitia	372
ART. 2.— Utrum caritas sit virtus specialis : — de motivo ejus formali	376
ART. 3.— Utrum caritas sit excellentissima virtutum	380
ART. 4.— Utrum caritas sit forma virtutum	383

Quæstio II.— *De caritate in comparatione ad subjectum.*

ART. 1.— De origine caritatis	385
ART. 2.— De augmento caritatis	387
ART. 3.— De diminutione caritatis	393
ART. 4.— De amissione caritatis	394

Quæstio III.— *De objecto caritatis.*

ART. 1.— Utrum dilectio caritatis sistat in Deo, an se extendat etiam ad proximum	397
ART. 2.— Utrum homo debeat seipsum ex caritate diligere	400
ART. 3.— Utrum peccatores, inimici, necnon Angeli, sint ex caritate diligendi	401

Quæstio IV.— *De ordine caritatis.*

ART. 1.— Utrum homo plus Deum diligere debeat quam proximum et seipsum	405
ART. 2.— Utrum homo ex caritate magis debeat diligere seipsum quam proximum	406
ART. 3.— Utrum magis debeamus diligere meliores quam nobis conjunctiores et, inter istos, qui carnaliter nobis conjuncti sunt	408
ART. 4.— Utrum ordo caritatis ramaneat in patria	410

Quæstio V.— *De actu caritatis.*

ART. 1.— De principali actu caritatis seu de dilectione	412
ART. 2.— De gaudio	415
ART. 3.— De pace	417

DISPUTATIO NONA

DE QUIBUSDAM PERFECTIONIBUS VIRTUTES
ATTINENTIBUS**Quæstio I.**— *De donis Spiritus Sancti.*

ART. 1.— De existentia donorum Sp. Sancti	419
ART. 2.— De propria donorum Sp. Sancti natura	422
ART. 3.— De numero donorum Sp. Sancti	425
ART. 4.— De proprietatibus donorum Spiritus Sancti	434

Quæstio II.— *De beatitudinibus et fructibus Spiritus Sancti*

ART. 1.— De beatitudinibus	437
ART. 2.— De fructibus Spiritus Sancti	440

FINIS.

234

22871

P 199

PAQUET, ~~THE~~ Louis Adolphe

AUTHOR

1859

Gratia et Virtutes

TITLE

DATE DUE

BORROWER'S NAME

T. Carl

MAR 28

Schalbert

Offert

STORAGE

22871

